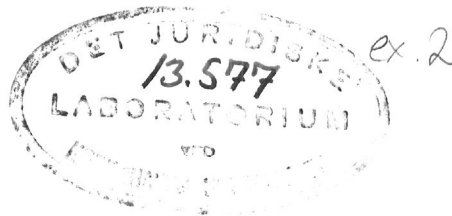

Oversigt over

KONKURRENCE- BEGRÆNSNINGER I DANSK ERHVERVSLIV

AFSLUTTENDE BETÆNKNING FRA DEN
I HENHOLD TIL LOV NR. 128 AF 31. MARTS 1949
NEDSATTE TRUSTKOMMISSION

BETÆNKNING NR. 249

1960

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Forord</i>	4
---------------------	---

Første del.

I. Indledning.....	5
II. Undersøgelsens retningslinjer.....	10
III. Landbrug.....	23
IV. Andre jordbrugserhverv og fiskeri.....	35
V. Industri.....	39
VI. Oversigt over nogle vigtige varers konkurrenceforhold.....	59
VII. Handel.....	84
VIII. Håndværk.....	94
IX. Transport og anden kommunikation.....	111
X. Banker, sparekasser og forsikringsselskaber.....	128
XI. Liberale erhverv.....	144
XII. Andre erhverv.....	152
XIII. Offentlige autorisationsordninger.....	158

Anden del.

XIV. Oversigt over fremstillingen i de efterfølgende kapitler.....	169
XV. Nærings- og nydelsesmidler.....	173
XVI. Tekstil- og beklædningsvarer.....	191
XVII. Læder, porteføljevarer og fodtøj.....	197
XVIII. Træ, trævarer og møbler.....	201
XIX. Papir, pap og varer heraf.....	208
XX. Bøger, blade og tryksager m. m.....	213
XXI. Kemiske produkter.....	219
XXII. Mineralolie og fast brændsel.....	232
XXIII. Sten-, ler- og glasvarer.....	236
XXIV. Jern og andre metaller og varer heraf samt bygningstilbehør og -artikler.....	247
XXV. Elektriske maskiner og apparater.....	261
XXVI. Maskiner, undtagen elektriske.....	271
XXVII. Biler og andre transportmidler.....	278
XXVIII. Andre varegrupper.....	284
<i>Bilag</i>	291
<i>Stikordsregister</i>	309
<i>Indholdsregister</i>	317

Demie betænkning blev færdigbehandlet på kommissionens møde d. 29. juni 1959 og blev derefter d. 7. juli s. å. fremsendt til handelsministeren, som ifl. §8 i loven af 31. marts 1949 om trustkommissionen afgør, hvorvidt og i hvilket omfang kommissionens betænkninger skal offentliggøres. I skrivelse af 23. december 1959 har handelsministeriet tiltrådt, at betænkningen offentliggøres i sin helhed.

Kapitel I.

INDLEDNING

1. Kommissionens opgaver, undersøgelser og sammensætning.

Denne betænkning er udarbejdet i medfør af lov nr. 128 af 31. marts 1949, der er optrykt som bilag II til betænkningen¹⁾. I dette kapitel omtales først kommissionens opgaver, den fulgte arbejdsplan og de udarbejdede betænkninger. Derefter følger en oversigt over tidligere foreliggende oplysninger om udbredelsen af konkurrencebegrænsninger m.m. her i landet. I næste kapitel omtales først den del af kommissoriet (lovens § 1), der vedrører nærværende betænkning. Derefter gøres der rede for undersøgelsens tilrettelæggelse og afgrænsning samt for det benyttede materiale og dets bearbejdelse. Endelig gives der i kap. II, afsnit 7, en oversigt over, hvad betænkningen indeholder, og hvor de forskellige oplysninger er at finde.

Ved loven om trustkommissionens nedsættelse blev der pålagt kommissionen den dobbelte opgave a) at undersøge og afgive betænkning om, i hvilken udstrækning de forskellige grene af dansk erhvervsliv er præget af konkurrencebegrænsninger, b) at tage stilling til, hvorvidt den bestående lovgivning kunne anses for tilstrækkelig til på betryggende måde at værne mod urimelige eller skadelige virkninger af de forskellige former for konkurrencebegrænsning. Såfremt kommissionen skønnede, at sidstnævnte spørgsmål måtte besvares benægtende, bemyndigedes den til at fremkomme med forslag til sådan ny lovgivning, som måtte anses for påkrævet.

¹⁾ Om lovens baggrund og tilblivelse henvises til Folketingets forhandlinger 1948/49, spalte 77-80, spalte 337-373, spalte 3469-3479 og spalte 3527-3529; Landstingets forhandlinger 1948/49, spalte 950-964, spalte 969 og spalte 1013.

Til løsning af den under a) nævnte opgave og som baggrund for løsning af opgaven under b) besluttede kommissionen på et tidligt tidspunkt at søge udarbejdet *dels* en række mere dybtgående specialbetænkninger om konkurrenceforholdene i enkelte udvalgte brancher, *dels* en almindelig oversigtsmæssig redegørelse for konkurrencebegrænsningernes udbredelse i dansk erhvervsliv som helhed. I *specialbetænkningerne* skulle der redegøres udførligt for de pågældende branchers konkurrenceforhold, og baggrunden for, udviklingen i og virkningerne af forekommende konkurrencebegrænsninger skulle belyses i videst mulige omfang. Den *almindelige, oversigtsmæssige betænkning* om konkurrencebegrænsningernes udbredelse i erhvervslivet som helhed skulle derimod indskrænke sig til en kortfattet beskrivelse af de konkurrencebegrænsninger, som for tiden forefindes inden for de enkelte næringsgrene, og der skulle altså ikke i denne betænkning gøres rede for konkurrencebegrænsningernes motivering, udvikling og virkninger. Denne generelle, men mere summariske betænkning skulle i første række tjene til at give offentligheden og lovgivningsmagten et indtryk af monopolproblemets størrelsesorden ved at belyse konkurrencebegrænsningernes udbredelse i erhvervslivet. Specialredegørelserne for enkelte udvalgte brancher skulle derudover sigte mod at gøre det klart, hvilke problemer de forskellige former for konkurrencebegrænsning rejser for det offentlige politik, således at der ad denne vej bl. a. kunne tilvejebringes et erfaringsmateriale til brug for bedømmelsen af, om den forhåndenværende lovgivning kunne anses for tilstrækkelig til at værne mod urimelige eller skadelige virkninger.

Det var oprindeligt tanken at udarbejde

så mange specialbetænkninger, at de tilsammen skulle kunne give eksempler på de vigtigste former for konkurrencebegrænsning, og brancherne tænkte udvalgt således, at de omfattede såvel almindelige forbrugsvarer, byggematerialer og brændsel som vigtige rå- og hjælpematerialer til industri og landbrug. Efterhånden som kommissionen indvandt erfaringer med hensyn til arbejdets omfang, herunder ikke mindst vanskelighederne med og omkostningerne ved at få et tilstrækkeligt oplysningsmateriale frem fra virksomheder og brancheforeninger, blev det oprindelige program imidlertid reduceret noget, og antallet af specialbetænkninger er yderligere blevet begrænset som følge af den nedenfor omtalte ændring af kommissionens arbejdsplan i efteråret 1952.

Kommissionen tog i første omgang især fat på at tilvejebringe oplysninger om konkurrencebegrænsningernes udbredelse og virkninger, medens drøftelsen af det under punkt b) nævnte spørgsmål om den gældende lovgivnings tilstrækkelighed blev udsat, indtil et passende antal branchers konkurrenceforhold var blevet belyst. Under debatten i folketinget i oktober 1952 om et lovforslag, hvorefter prisloven skulle afløses af en midlertidig lov om prisaftaler m. v., blev der imidlertid rejst spørgsmål om, hvorvidt kommissionen på grundlag af sine hidtidige erfaringer kunne påtage sig i løbet af kort tid at udarbejde en redegørelse, som kunne danne grundlag for forberedelsen af en permanent lov om prisaftaler m. v.¹⁾. Efter nærmere aftale med handelsministeren påtog kommissionen sig i denne anledning at udarbejde en foreløbig redegørelse om lovgivningsproblemerne, og en betænkning herom blev afgivet i juli 1953²⁾. På grundlag af betænkningen og de kommentarer til denne, som handelsministeriet indkaldte fra erhvervenes hovedorganisationer, fremsatte ministeren i december 1953 forslag til »Lov om tilsyn med monopol og konkurrencebegrænsning«. Forslaget blev under behandlingen i tinget ændret på forskellige punkter

og blev derefter vedtaget og stadfæstet som lov nr. 102 af 31. marts 1955 om tilsyn med monopoler og konkurrencebegrænsninger.

Efter at kommissionen i sommeren 1953 havde afgivet sin betænkning om lovgivningsproblemerne, fortsatte man arbejdet med specialbetænkningerne og den almindelige oversigt over konkurrencebegrænsningernes udbredelse. Under drøftelserne i folketinget forud for vedtagelsen af den nye monopollov blev det spørgsmål imidlertid rejst, om ikke kommissionens arbejde burde indstilles eller afkortes, når en ny lov var vedtaget³⁾. Der blev i den anledning mellem handelsministeren og repræsentanter for de partier, der havde været repræsenteret i udvalget vedrørende monopolloven, ført forskellige forhandlinger, som i december 1955 resulterede i et arbejdsprogram, hvorefter kommissionen skulle arbejde videre med den generelle redegørelse samt med tre specialbetænkninger ud over de dengang offentliggjorte.

De tre specialbetænkninger, som skulle færdiggøres, var betænkningen om teglværksbranchen, betænkningen om cementbranchen og betænkningen om bryggeribranchen, der er offentliggjort hhv. som nr. 5, 6 og 7 i rækken af trustkommissionens betænkninger, jfr. omstående oversigt.

Den 18. februar 1958 fremsatte medlemmer af Det konservative Folkeparti og Venstre et forslag til »lov om ophævelse af lov om nedsættelse af en trustkommission«. Herefter skulle kommissionen ophæves senest den 1. maj 1958⁴⁾. Forhandlingerne om dette lovforslag⁵⁾ resulterede i lov nr. 144 af 23. maj 1958, hvori det bestemtes, at kommissionen skulle afslutte igangværende undersøgelser og afgive betænkninger senest den 1. juli 1959, og at loven om kommissionens nedsættelse skulle ophæves ved kongelig anordning, når handelsministeren havde taget stilling til spørgsmålet om offentliggørelse af disse betænkninger.

³⁾ Folketingets forhandlinger 1954/55, spalte 3039 og spalte 3056-3076.

⁴⁾ Folketingets forhandlinger 1957/58, spalte 2793.

⁵⁾ Folketingets forhandlinger 1957/58, spalte 2910-2940, spalte 3970-3977 og spalte 4124-25.

¹⁾ Rigsdagstidende 1952/53 Tillæg B sp. 17-18.

²⁾ Konkurrencebegrænsning og monopol. En foreløbig betænkning om en lov om konkurrencebegrænsning og monopol (Trustkommissionens betænkning, nr. 3, 1953).

Der er herefter i alt udarbejdet følgende betænkninger:

- Nr. 1: Kalk-, kridt- og mørtelbranchen (offentliggjort 1951).
- 2: Kulbranchen (offentliggjort 1953).
 - 3: Konkurrencebegrænsning og monopol. Foreløbig betænkning vedrørende en lov om konkurrencebegrænsning og monopol (offentliggjort 1953).
 - 4: Planglasbranchen (offentliggjort 1954).
 - 5: Teglværksbranchen (offentliggjort 1957).
 - 6: Cementbranchen - F. L. Smidth-koncernen (offentliggjort 1960).
 - 7: Bryggeribranchen (offentliggjort 1960).
 - 8: Oversigt over konkurrencebegrænsninger i dansk erhvervsliv.

Materialet og forarbejderne til de specialbetænkninger, som ifølge beslutningen af dec. 1955 ikke skulle fuldføres (Kunstgødning; Benzin, petroleum og brændselsolier; Sæbe, soda og vaskemidler; Jern, stål, rør og sanitetsvarer; Landbrugsmaskiner; Elektrisk materiel; Mel, gryn og brød; Papir og pap), samt til en særlig betænkning om de såkaldte specialiseringsaftaler inden for industrien er overgivet til monopoltilsynet.

I forordene til betænkningerne 1-7 er der redegjort for kommissionens sammensætning på de pågældende tidspunkter. Ved afgivelsen af nærværende betænkning har kommissionen følgende sammensætning:

Professor *H. Winding Pedersen*, formand.
 Professor dr. oecon. *P. Nyboe Andersen*.
 Professor dr. techn. *A. H. M. Andreasen*.
 Fhv. departementschef *Einar Cohn*.
 Professor, dr. jur. *Stephan Hurwitz*.
 Statsautoriseret revisor, lic. merc. *H. Hjernø Jeppesen*.
 Professor *Kristen Skovgaard*.

Økonomidirektør, senere nationalbankdirektør *Holger Koed* var medlem af kommissionen fra dens nedsættelse i april 1949 til sin død i november 1950. I hans sted ind-

trådte departementschef *Einar Cohn* i kommissionen i maj 1951. Sekretariatschef, senere hypotekbankdirektør *Viggo Kampmann* var medlem fra kommissionens nedsættelse indtil sin udnævnelse til finansminister i oktober 1953. Professor, dr. techn. *Anker Englund*, som ligeledes var medlem fra nedsættelsen, udtrådte efter eget ønske fra 1. marts 1955 og i hans sted indtrådte professor, dr. techn. *A. H. M. Andreasen*. Professor, dr. polit. *F. Zeuthen* var medlem fra kommissionens nedsættelse indtil sin død i februar 1959.

Direktør *E. Seligmann* og underdirektør *Niels Banke*, monopoltilsynet, har efter kommissionens anmodning deltaget i møderne.

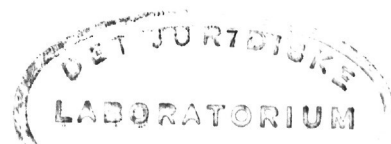
Kommissionens sekretariat har igennem hele perioden været ledet af kontorchef i monopoltilsynet *S. Gammelgård* og har i øvrigt bestået af handelsministeriets økonomiske konsulent, fru *Karen Hollesen* (indtil 1/7 1958), ekspeditionssekretær i monopoltilsynet *Povl Nørgård*, ekspeditionssekretær sammesteds *A. Sonne* (fra 1/9 1952), og (fra 1/7 1958) fuldmægtig i monopoltilsynet *Preben Liichotv* og sekretær sammesteds *Arne Mikkelsen*.

2. Tidligere undersøgelser af konkurrencebegrænsningernes udbredelse i dansk erhvervsliv.

Spørgsmålet om udbredelsen af monopoler og andre former for konkurrencebegrænsning i dansk erhvervsliv har gang på gang været fremme i den offentlige debat, men nogen samlet oversigt omfattende hele erhvervslivet og de vigtigste konkurrencebegrænsningsformer har ikke hidtil foreligget.

Rigsdagen har flere gange, især i tiden efter 1920¹⁾, beskæftiget sig med spørgsmålet om tilvejebringelse af en lovgivning imod de forskellige former for begrænsning af konkurrencen, som voksede frem, efter at næringsloven af 1857 havde afskaffet laugstvungen. Under debatterne og i henvendelser fra erhvervs- og forbrugerorganisationer

¹⁾ Se Konkurrencebegrænsning og Monopol, Trustkommissionens betænkninger, nr. 3 (København 1953), side 47 ff.

er der herunder ofte fremdraget konkrete eksempler på forekomsten af konkurrencebegrænsninger, men nogen systematisk belysning af spørgsmålet er ikke blevet givet ad denne vej ¹⁾).

Efter at der ved prisaftaleloven af 1937 var blevet indført anmeldelsespligt og offentlig registrering for de materielle erhvervs aftaler og lignende konkurrencebegrænsninger, var der skabt grundlag for en mere systematisk belysning af udbredelsen af disse former for konkurrencebegrænsning inden for de pågældende erhverv. På grundlag af dette materiale blev der i 1939 foretaget en opgørelse, som viste antallet af registreringer pr. 1. juni 1939 inden for industrien fordelt på de forskellige aftaletyper og industribrancher. Endvidere blev der foretaget en beregning, som viste, at godt halvdelen af omsætningen inden for industrien som helhed, men varierende i de forskellige brancher, faldt på varer, som omfattedes af de aftaler m. v., der på det pågældende tidspunkt fandtes i registeret eller på anden måde var kendt. Undersøgelsen, som blev foretaget til brug for en svensk kommission, er offentliggjort i denne kommissions betænkning ²⁾).

I begyndelsen af 1945 blev der ligeledes på grundlag af registeret for pris aftaler m.v. udarbejdet en branchemæssigt ordnet beskri-

velse og beregning vedrørende de registreringer, som fandtes for byggematerialer og byggefag på det pågældende tidspunkt. Oversigten, der er offentliggjort i en betænkning fra Indenrigsministeriets byggeudvalg af 1940 ³⁾), viser, at ca. 60 % af de samlede materialeudgifter til et byggeforetagende, men forskelligt inden for de forskellige brancher, faldt på varer, som på det pågældende tidspunkt berørtes af de registrerede forhold.

Ud over de her nævnte redegørelser - samt et par optællinger af antallet af registernumre i de forskellige erhverv ⁴⁾ - findes der ingen undersøgelser, som har sat sig til opgave at belyse udbredelsen af monopol og konkurrencebegrænsning i større dele af dansk erhvervsliv, og det vil ses, at ingen af de nævnte undersøgelser angår hele erhvervslivet eller omfatter alle vigtigere former for konkurrencebegrænsning, således som det er formålet med nærværende undersøgelse. Derimod er en række specielle spørgsmål og visse enkeltbranchers konkurrenceforhold blevet behandlet eller berørt i offentlige publikationer og i afhandlinger af forskellige forfattere.

Konkurrenceforholdene i enkelte brancher er siden 1937 belyst i priskontrolrådets, efter 1955 monopoltilsynets, årsberetninger og meddelelser i det omfang, de pågældende branchers konkurrenceforhold i almindelighed eller enkelte sider deraf er taget op til undersøgelse; og i priskontrolrådets særberetning om margarinebranchen ⁵⁾ findes en redegørelse af lignende art som trustkommissionens specialbetænkninger.

I forbindelse med produktionsstatistikken for 1925 undersøgte Det statistiske departement, i hvilken grad produktionen af forskellige industrivarer var koncentreret på

1) I Folketingets Forhandlinger 1927/28, tillæg B, sp. 1713, findes forskellige erhvervsorganisationers besvarelser til et af et folketingsudvalg stillet spørgsmål om, i hvilket omfang der inden for de pågældende foreninger fandtes pris aftaler »... således at den frie konkurrence udelukkes eller hæmmes betydeligt, og hvorved et for højt prisniveau opretholdes«. Spørgsmålet fik imidlertid en ret summarisk besvarelse, antagelig bl. a. som følge af den citerede efter sætning i selve spørgsmålet, som overlod det til organisationerne selv at drage grænsen for, hvad der burde oplyses og hvad ikke. Det fremgår dog af besvarelsenerne, at aftaler på det pågældende tidspunkt havde en vis udbredelse inden for engros- og detailhandelen, og at der inden for håndværk og industri fandtes »... en mængde fra ethvert synspunkt nyttige aftaler...«, som ville blive berørt af det behandlede lovforslag. Svarene fra de øvrige erhvervsorganisationer tillader ingen slutninger om udbredelsen af aftaler inden for disse.

2) »Organiserad samverkan inom svenskt näringsliv«, (Statens offentliga utredningar 1940, nr. 35), side 425 ff.

3) Det fremtidige Boligbyggeri, København 1945, bilag 19.

4) I »Meddelelser fra prisdirektoratet«, nr. 2—3, 1952, findes der opgørelse over det antal registernumre, som var i kraft pr. 15. februar 1952, fordelt på de forskellige erhverv. Tilsvarende opgørelser, foretaget pr. 1/7 1955 og 1/9 1957, findes i »Meddelelser fra monopoltilsynet«, nr. 1, 1955 og nr. 1, 1958.

5) Offentliggjort af handelsministeriet i 1949 under titlen: »Redegørelse for A/S Margarine-Compagniet M.C.«.

KAPITEL I. AFSNIT 2

nogle få virksomheder.¹⁾ Inden for en række brancher og vareområder blev der opstillet tabeller for, hvordan produktionen var fordelt på virksomheder af forskellig størrelse. Der er dog ikke i selve den pågældende udgave af produktionsstatistikken foretaget nogen samlet tal- eller tekstmæssig oversigt over undersøgelsens resultater, idet disse præsenteres under omtalen af hver enkelt af de pågældende industrier. I industrieretningen for 1926 er der imidlertid givet et sammendrag af undersøgelsens resultater.²⁾

Tilsvarende undersøgelser er ikke senere offentliggjort, men i de særlige erhvervstællinger, som foretages med nogle års mellemrum, findes der dog visse oplysninger om virksomhedernes størrelsesfordeling i by-erhvervene.

Udbredelsen af personforbindelser mellem forskellige aktieselskabers direktion og bestyrelse er bl. a. behandlet af *Helge Andersen*³⁾, *Jørgen Moe* har udarbejdet en kommenteret oversigt over bankernes indbyrdes aftaler⁴⁾, og *Bjarke Fog* har undersøgt den konkurrenceregulerende virksomhed, der un-

dertiden udøves af visse brancheforeninger⁵⁾.

Vedrørende tiden før den første verdenskrig kan der henvises til *Rieh. Willer slevs* omtale af forskellige aftaler og finansielle sammenslutninger i perioden 1850-1880⁶⁾. Forskellige sammenslutninger er også omtalt i *Tiet gens* erindringer⁷⁾. Herudover findes der spredte oplysninger om konkurrenceforhold i forskellige offentlige betænkninger og beretninger om erhvervsforhold, i Erhvervsarkivets årbøger og øvrige publikationer, i årsberetningerne fra erhvervsorganisationer og i et stort antal jubilæumsskrifter af højst forskellig værdi fra brancheforeninger og større enkeltvirksomheder⁸⁾.

⁵⁾ Bjarke Fog: »Erhverv og Samfund«, København 1950.

⁶⁾ Rich. Willerslev: Studier i dansk Industrihistorie 1850-80, København 1952.

⁷⁾ C. F. Tietgen: Erindringer og Optegnelser, København 1904.

⁸⁾ Mere systematiske oversigter over denne spredte litteratur findes hos Vagn Dybdahl: Litteraturoversigter 1945-51. Handelshistorie. (»Fortid og Nutid«, Bind XVIII, Hefte 4, København 1952) og Oversigt over industrihistorisk litteratur 1945-54 (udgivet af Erhvervsarkivet 1955, særtryk af »Fortid og Nutid«) samt i Georg Nørregård: Dansk Industrihistorie (Nordisk Tidsskrift för Vetenskap, Konst och Industri, Stockholm 1949). En systematiseret og kommenteret oversigt over jubilæumsskrifter findes i Ulf Kjær Hansen: Danske jubilæumsskrifter. En bibliografi og et forsøg på en vurdering (København 1955), jfr. også Vagn Dybdahls anmeldelse i Erhvervshistorisk Aarbog 1955.

¹⁾ »Produktionsstatistik 1925«, side 11 ff.

²⁾ Dansk Industrieretning for året 1926, side 25-28.

³⁾ Helge Andersen: »Hvem ejer Danmark?«, København 1939. Der redegøres her for udbredelsen af personfællesskab i ledelsen blandt alle danske aktieselskaber med over 1 mill. kr. i aktiekapital i 1936-37, og i visse tilfælde er selskaber med aktiekapitaler helt ned til 100.000 kr. medtaget i undersøgelsen.

⁴⁾ Nationaløkonomisk Tidsskrift 1948, side 100.

Kapitel II.

UNDERSØGELSENS RETNINGSLINJER

1. De undersøgte former for konkurrencebegrænsning.

I dette og de fire nærmest følgende afsnit samt bilag I gøres der rede for, hvilke oplysninger denne betænkning bygger på, og for de retningslinjer, som er fulgt ved materialets bearbejdelse og ved fremstillingen af undersøgelsens resultater. Herunder omtales bl. a., hvorledes man har afgrænset og opdelt de forskellige former for konkurrencebegrænsning. I afsnit 7 omtales til slut dispositionen for den resterende del af betænkningen, og der gives en oversigt over, hvor læseren kan finde de forskellige oplysninger, der er tilvejebragt.

Loven af 31. marts 1949 pålægger i § 1, stk. 1, trustkommissionen »... at undersøge og afgive betænkning om, i hvilken udstrækning dansk næringslivs enkelte grene

- 1) beherskes af danske eller udenlandske enkeltforetagender, sammenslutninger, interessefællesskaber eller finansielt sammenknyttede selskaber,
- 2) deltager i eller berøres af privatretlige aftaler, vedtagelser eller bestemmelser, som kan begrænse den frie konkurrence eller erhvervsfriheden,
- 3) præges af andre forhold end de under 2 nævnte, der kan medføre begrænsning i den frie konkurrence, såsom indgreb fra det offentliges side.«

Loven nævner altså bestemte former for konkurrencebegrænsning, men derefter følger en generelt og ret vidtgående formulering passus om andre begrænsninger i den frie konkurrence. Konkurrencebegrænsninger, som følger af offentlige indgreb i erhvervslivet, er herunder nævnt som et ek-

sempel; men under punkt 3) falder også alle andre konkurrencebegrænsende forhold end dem, der er nævnt udtrykkeligt tidligere i paragraffen. Det er herefter klart, at kommissionens undersøgelser principielt skal omfatte ikke blot de konkurrencebegrænsninger, som har deres rod i bevidste og organiserede bestræbelser, men også dem, der har andre årsager, f. eks. ejendommeligheder ved de pågældende erhvervs struktur.

Selv om lovens § 1 principielt omfatter alle former for konkurrencebegrænsning, har det i denne betænkning, der omfatter hele erhvervslivet, af praktiske grunde været nødvendigt at begrænse undersøgelserne, der ikke har kunnet blive så dybtgående som i kommissionens specialbetænkninger. Det vil nedenfor blive forklaret, hvordan afgrænsningen er foretaget. Som indledning hertil skal der i det nærmest følgende gives en oversigt over de vigtigste former for konkurrencebegrænsning, idet der i øvrigt henvises til den mere detaljerede fremstilling i afsnit 2-11 i kommissionens betænkning om lovgivningsspørgsmålet¹⁾. I den efterfølgende oversigt finder man i store træk under punkterne a-c former for konkurrencebegrænsning, der kan fremkaldes af forhold som nævnt i lovens § 1, punkt 1. Punkterne d-f svarer til punkt 2, medens man under de resterende punkter finder de vigtigste eksempler på »andre forhold . . . der kan medføre begrænsning i den frie konkurrence, såsom indgreb fra det offentliges side«. Under punkterne a-j er nævnt forskellige faktorer, der kan begrænse konkurrencen mellem de udbydere, der til enhver tid findes på mar-

¹⁾ Konkurrencebegrænsning og monopol. En foreløbig betænkning om en lov om konkurrencebegrænsning og monopol (Trustkommissionens betænkninger, nr. 3, 1953).

kedet, medens der under punkterne k-m er omtalt forhold, der kan gøre det vanskeligt for nye udbydere at komme ind på markedet.

a) På visse områder stammer hele markedets udbud fra *en enkelt virksomhed*. For en del er der her tale om offentlige foretagender som f. eks. kommunale sporveje og gasværker, men der er også brancher, hvor private virksomheder har en lignende stilling.

b) I andre tilfælde kommer den overvejende del af markedets udbud fra en enkelt virksomhed, medens resten stammer fra en eller flere mindre konkurrenter. En sådan markedsstruktur er egnet til at *give den dominerende enkeltvirksomhed* en særlig indflydelse på udbud og prisforhold, selv om denne virksomhed ikke er ene om udbudet.

Når en enkelt virksomhed har hele udbudet eller i hvert fald en dominerende markedsposition, kan denne tilstand være fremkommet på forskellig måde. Det kan være et resultat af konkurrencen eller af, at flere virksomheder er blevet sluttet sammen til én (fusion), men forholdet kan også være det, at der aldrig har været mere end én virksomhed.

Selv om hele den indenlandske produktion eller i hvert fald den overvejende del deraf præsteres af en enkelt virksomhed, må det erindres, at der kan foreligge et konkurrerende udbud fra importerede varer af samme art, og at hele markedets udbud i så fald ikke er tilsvarende koncentreret.

Hvorvidt man må sige, at udbudet er koncentreret på en enkelt eller på nogle få virksomheder, kan i nogen grad afhænge af, hvordan man nærmere definerer det marked og den vare, der betragtes. Jo snævrere man afgrænser *markedets geografiske udstrækning*, des mindre bliver i almindelighed antallet af udbydere. For nogle varers vedkommende må hele landet betragtes som ét marked, men i andre tilfælde bidrager transportomkostningerne og forskellige andre faktorer til at *give* markedet en lokal betonet karakter. I mange tilfælde udbyder de enkelte fabrikanter og importører *mærkevarer*, eller den enkelte udbyders produkter adskiller sig på anden måde fra de øvrige. Her bliver der kun én udbyder af hver vare, hvis det enkelte mærke el. lign. betragtes som en vare for sig, medens der er en række udbydere af varen,

hvis man blot betragter det enkelte mærke som en variant blandt flere af det, der i videre forstand kaldes en vare. Den betragtningsmåde, det vil være rimeligt at anlægge, varierer fra tilfælde til tilfælde. Undertiden har mærkevarer og andre individualiserede produkter på grund af særlige egenskaber eller omfattende reklame fået en sådan særstilling i købernes bevidsthed, at fabrikanten eller importøren alene af den grund må siges at have en vis monopolstilling. I mange andre tilfælde følger der derimod ikke nogen væsentlig konkurrencebegrænsning af varernes individualisering.

c) Til tider er konkurrencen mellem en række virksomheder, der udbyder samme vare, ophørt eller begrænset, fordi virksomhederne hører til samme *koncern*; med dette udtryk menes her en gruppe af aktieselskaber eller andre virksomheder, hvori en bestemt virksomhed, et par samarbejdende virksomheder eller en snæver kreds af personer direkte eller indirekte har så store aktieposter eller andre finansielle interesser, at der derigennem kan udøves en bestemmende indflydelse på de pågældende virksomheders ledelse.

d) Meget ofte gennemføres konkurrencebegrænsninger ved hjælp af *aftaler* mellem virksomhederne. Hyppigst går aftalerne ud på, at der fastlægges mindstepriser, men undertiden deler man tillige omsætningen mellem sig gennem aftaler om kvoter, opdeling af markedsområderne el. lign., og der er mange andre former. I håndværket spiller regulering af tilbudene ved licitationer en betydelig rolle.

e) Undertiden træder *vedtagelser* inden for en brancheorganisation eller en anden forening i stedet for aftaler mellem de individuelle virksomheder. Bestyrelsen eller generalforsamlingen træffer da f. eks. om priser eller andre forretningsbetingelser beslutninger, som er bindende eller vejledende for medlemmerne. Der er ikke noget skarpt skel mellem aftaler og foreningsvedtagelser, og disse former for konkurrencebegrænsning behandles derfor i denne betænkning for en stor del under ét.

f) Ved siden af aftaler og vedtagelser nævner loven konkurrencebegrænsende *bestemmelser*. Hermed sigtes til forskrifter,

som en virksomhed eller en forening ensidigt har fastsat for forretningsførelsen i de efterfølgende omsætningsled, f. eks. om bestemte videresalgspriser (bruttoprissystemet) eller om, at forhandlerne ikke må føre konkurrerende produkter.

g) Der er ofte en tendens til, at man undgår aktiv konkurrence - især på prisernes område — selv om der ikke foreligger nogen af de foran omtalte former for konkurrencebegrænsning. Undertiden bliver de priser, der ansættes af en bestemt virksomhed, fulgt af de øvrige udbydere på markedet (priserføreskab), i andre tilfælde holder man priserne på linje og undgår aktiv priskonkurrence, uden at der findes nogen bestemt prisenfører. En sådan *neutraliseret konkurrence*, hvorved der kan fremkomme et lignende resultat som ved prisaftaler, kommer lettest frem, hvor der er forholdsvist få virksomheder om udbudet.

h) *Brancheforeningerne* medvirker som nævnt undertiden til at begrænse konkurrencen gennem vedtagelser, der er bindende eller vejledende for medlemmerne, og ligeledes er konkurrencebegrænsende aftaler ofte blevet oprettet ved organisationernes mellemkomst. Men også herudover har brancheforeningernes virksomhed til tider betydning for konkurrenceforholdene. Priser og andre konkurrenceforhold bliver undertiden drøftet på medlemsmøderne, og der udsendes cirkulærer, medlemsblade o. lign. med retningslinjer for medlemmernes konkurrencemæssige adfærd. Endvidere bliver der undertiden foretaget henvendelse til virksomheder, hvis konkurrence over for de øvrige efter bestyrelsens opfattelse har en uheldig karakter, eller sådanne virksomheders leverandører søges påvirket til at indstille leverancerne til de pågældende.

i) I mange tilfælde deltager samme person i ledelsen af flere virksomheder som bestyrelsesmedlem eller direktør. Hvis det drejer sig om konkurrerende virksomheder, kan et sådant *bestyrelsesfællesskab* lette etableringen af en tilstand med neutraliseret konkurrence. Ofte er bestyrelsesfællesskabet imidlertid en følge af finansielle forbindelser mellem virksomhederne, således at der derigennem allerede foreligger et andet grundlag for begrænsning af konkurrencen.

j) *Importregulering og toldbeskyttelse* op hæver eller afsvækker konkurrencen fra udlandet, og under importreguleringen kan til delingssystemet desuden begrænse konkurrencen importørerne imellem på lignende måde, som det sker ved kvoteaftaler.

k) Hvis det er vanskeligt for en virksomhed at komme ind på markedet som ny udbyder af en vare, er dette i sig selv en begrænsning af konkurrencen i vedkommende branche, men desuden giver adgangs begrænsningen særlige muligheder for, at branchens virksomheder kan udnytte aftaler eller andre konkurrencebegrænsninger til at holde høje priser. Undertiden søger man at *vanskeliggøre adgangen for nye udbydere* ved særlige forholdsregler. Her kan nævnes aftaler om etableringskontrol, eksklusivaftaler o. lign. samt endvidere priskrig og opkøb af råvarekilderne.

l) Men også andre faktorer kan bidrage til at besværliggøre adgangen til en branche for nye udbydere. Undertiden kræves der *stor kapital* til at påbegynde den nye produktion, og de *allerede vel etablerede virksomheder har ofte et væsentligt fortrin* med hensyn til indarbejdede varemærker, viden og erfaring, kreditmuligheder, aktieemission m. m.

m) Endelig er mulighederne for at oprette nye virksomheder i en hel del brancher begrænset ved *offentlige forholdsregler* eller i hvert fald afhængig af tilladelse fra det offentlige. Under importreguleringen har mulighederne for at påbegynde indførsel af importregulerede varer været afhængig af valutabevilling, og i en række tilfælde kan privat erhverv kun udøves efter indhentet koncession, autorisation eller anden tilladelse fra det offentlige (sukkerfabrikker, spritfabrikker, apoteker, biografer, rutebiler, beværtninger etc.).

n) Medens der under de foregående punkter har været tale om begrænsninger i konkurrencen mellem *udbyderne*, kan der også være forskellige forhold, der *begrænser konkurrencen i indkøbet* mellem virksomheder, der optræder som købere på samme marked. Der kan f.eks. foreligge aftaler om kvotering af købet, eller markedet kan have en sådan struktur, at indkøbet er koncentreret på en enkelt eller på nogle få store købere.

o) Endelig skal nævnes, at *en række love* på forskellig måde er bestemmende for de rammer, inden for hvilke konkurrencen kan udfolde sig. Det gælder f. eks. næringsloven, loven om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse, patentloven, varemærkeloven, fællesmærkeloven, lukkeloven, aktieselskabsloven, skattelovene og sundhedsvedtægterne. Visse bestemmelser forbyder eller vanskeliggør oprettelse af bestemte virksomhedstyper, f. eks. enhedsprisforretninger og kædeforretninger.

En fuldstændig undersøgelse af konkurrencebegrænsningernes udbredelse måtte forudsætte, at man for de enkelte varer og tjenesteydelser eftersporede den eventuelle forekomst af alle de foran omtalte former for konkurrencebegrænsning, således som det for visse erhvervsområder er forsøgt gjort i kommissionens specialbetænkninger. I denne generelle betænkning, der skal *give* en oversigt over det samlede erhvervsliv, har man imidlertid af praktiske grunde måttet begrænse sig til i hovedsagen kun at gøre rede for de konkurrencebegrænsninger, hvorom der på forhånd fandtes oplysninger hos monopoltilsynet, eller om hvilke der forholdsvis let kunne skaffes yderligere oplysninger, især hos andre offentlige myndigheder. Derimod har man som hovedregel måttet afstå fra at behandle konkurrencebegrænsninger, om hvilke der i givet fald måtte indhentes oplysninger fra branchens virksomheder og/eller organisationer.

Dette praktiske hensyn har medført, at der ikke er gjort forsøg på en systematisk undersøgelse af de former for konkurrencebegrænsning, der er omtalt foran under punkterne: h, i, k, l, n og o, eller med andre ord: brancheforeningernes konkurrenceregulerende virksomhed ud over de registrerede aftaler og vedtægter; bestyrelsesfællesskab; de begrænsninger i adgangen til at etablere nye virksomheder, som kan henføres til andre bestræbelser fra de allerede bestående virksomheders side end aftaler og bestemmelser, eller som skyldes strukturelle forhold; endvidere købermonopoler og de generelle rammer, forskellige love og andre retsregler sætter for konkurrencens udfoldelse.

Tilstedeværelsen af den under punkt g

omtalte neutraliserede konkurrence kan kun konstateres ved en særlig undersøgelse i hvert enkelt tilfælde, og man har derfor ikke undersøgt udbredelsen af selve denne form for konkurrencebegrænsning. Derimod har man i ret betydelig udstrækning undersøgt, i hvilken grad udbudet er koncentreret på nogle få virksomheder, og som foran nævnt etableres en tilstand med neutraliseret konkurrence lettest, når denne betingelse er opfyldt.

Udbredelsen af de øvrige foran nævnte former for konkurrencebegrænsning har man så vidt gørligt søgt at belyse branche for branche. Som det nærmere vil blive omtalt i det følgende, er de fremskaffede oplysninger dog ikke udtømmende, og de er heller ikke lige fuldstændige med hensyn til samtlige arter af konkurrencebegrænsning.

2. Undersøgelsens kildemateriale.

I en række vigtige brancher, især sådanne, om hvilke det på forhånd var bekendt, at der forelå betydningsfulde konkurrencebegrænsninger, har kommissionen indhentet oplysninger direkte fra virksomhederne og de pågældende brancheforeninger, bl. a. ved udsendelse af spørgeskemaer¹⁾. Disse oplysninger er benyttet dels ved forberedelsen af kommissionens specialredegørelser for enkelte brancher, dels ved udarbejdelsen af denne betænkning. Med hensyn til skibsfarten, hvis aftaler vedrørende fragter på Danmark er et led i et omfattende internationalt system, har man indhentet oplysninger om disse aftaler m.v. gennem Danmarks Rederi forening.

¹⁾ Foruden i de brancher, hvor specialbetænkninger er offentliggjort, jfr. kap. I, afsnit 1, er spørgeskemaer udsendt til de vigtigste produktions- eller importvirksomheder inden for følgende brancher eller vareområder: mel og brød; vegetabiliske og animalske olier; tobaksvarer; garner af uld og bomuld; reb og tovværk; huder, læder og fodtøj; træ og trælast; papir, pap, tapet og poser; sæbe, soda og vaskemidler; kunstgødning; benzin, petroleum og brændselsolier; sten, sand og grus; jern, stål, rør- og sanitetsartikler; elektrisk materiel; radioapparater og -dele; landbrugsmaskiner, have- og markredskaber; automobiler og motorcykler samt dæk og slanger. Eksempler på de anvendte spørgeskemaer findes optrykt som bilag til trustkommissionens betænkninger nr. 2, 4, 5 og 6.

Som allerede antydet bygger nærværende betænkning imidlertid i hovedsagen på kildemateriale, som har kunnet fremskaffes fra offentlige myndigheder. I første række må her nævnes de registre for konkurrencebegrænsende aftaler m. v., som føres af henholdsvis monopoltilsynet, forsikringsrådet, banktilsynet og sparekassetilsynet. For korthedens skyld benævnes disse registre i det følgende under fællesbetegnelsen monopolregisteret. Endvidere har man benyttet sådanne oplysninger om de enkelte branchers struktur og konkurrenceforhold, som monopoltilsynet og de særlige tilsynsorganer for banker, sparekasser og forsikringsselskaber har kunnet stille til rådighed. Luftfartens aftaler, der ligesom skibsfartens er led i et omfattende internationalt system, har man fået oplyst igennem ministeriet for offentlige arbejder. Desuden har man benyttet forskelligt materiale, der er tilvejebragt fra andre offentlige myndigheder, navnlig direktoratet for vareforsyning og statistisk departement.

Monopolregisteret indeholder i første række oplysninger om konkurrenceregulerende aftaler, vedtagelser og bestemmelser. Sådanne konkurrencebegrænsninger har siden 1937 skullet anmeldes til myndighederne, såfremt de pågældende aftaler m. v. var i stand til at udøve en væsentlig indflydelse på pris-, produktions-, omsætnings- eller transportforhold inden for hele landet eller områder af dette. Siden 1940 har pligten til anmeldelse og registrering endvidere været gældende for de enkeltvirksomheder og sammenslutninger, hvis aftaler, vedtagelser eller bestemmelser kan have en væsentlig indflydelse på de pågældende varers prisforhold m. m. Reglerne om anmeldelse og registrering og de retningslinjer, hvorefter de har været administreret, omtales nærmere i bilag I, afsnit 1, og det samme gælder det spørgsmål, om registeret kan antages at være fuldstændigt i den forstand, at det indeholder samtlige eksisterende aftaler m. v., som er i stand til at øve en væsentlig indflydelse på priserne.

Med hensyn til *aftaler og vedtagelser* er registeret antagelig nogenlunde fuldstændigt, selv om kommissionens specialbetænkninger

afgiver flere eksempler på, at betydende aftaler og vedtagelser ikke er blevet anmeldt. Derimod må det formodes, at registeret langt fra er komplet, for så vidt angår konkurrenceregulerende bestemmelser, bl. a. om bruttopriser.

Reglen om anmeldelse af *sammenslutninger* omfatter bl. a. *brancheorganisationer* og *andre foreninger*, men registeret indeholder hovedsagelig kun oplysning om brancheforeninger o. lign., som har truffet anmeldelsespligtige aftaler eller vedtagelser. Som omtalt i forrige afsnit under punkt h kan brancheforeningerne også derudover udøve en konkurrenceregulerende virksomhed, men kommissionen har af praktiske grunde afstået fra at fremskaffe systematiske oplysninger derom.

Betegnelsen »sammenslutning« i monopollovens anmeldelsesparagraf dækker også *koncerner*, som er i stand til at udøve væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene, men der er endnu kun optaget enkelte sådanne finansielle gruppedannelser i registeret. Kommissionen har i et vist omfang søgt at tilvejebringe yderligere oplysninger om koncernforhold. I de brancher, hvor der er blevet udsendt spørgeskemaer til de vigtigste virksomheder, er der således blevet stillet spørgsmål om finansielle forbindelser til andre virksomheder.

Af koncerner findes flere forskellige typer. Nogle koncerner er hovedsagelig *horisontalt* opbygget, hvorved efter sædvanlig terminologi forstås, at de består af selskaber, der befinder sig på samme trin i produktionen eller omsætningen, og som fremstiller eller forhandler de samme varer. Et eksempel herpå foreligger, hvis en række selskaber, der fremstiller f. eks. tændstikker eller f. eks. importerer kul, hører til samme koncern. Andre koncerner er i det væsentlige af *vertikal* karakter, d. v. s. det ene af koncernens selskaber leverer råstoffer, halvfabrikater, emballage el. lign. til det andet eller virker som forhandler af dets produkter. I atter andre fremstiller de forskellige virksomheder under koncernen varer, som på anden måde er produktionsbeslægtede, eller som med fordel kan sælges gennem samme salgsorganisation. Ved dannelsen af horisontale koncerner kan konkurrencen blive begrænset, hvis

koncernen kommer til at råde over en tilstrækkelig stor del af markedets udbud, og det er tilfælde af denne art, der er tænkt på under punkt c ved gennemgangen af de vigtigste former for konkurrencebegrænsning i forrige afsnit. Også koncerndannelser af vertikal type kan dog påvirke konkurrenceforholdene, men det sker ikke på samme direkte måde som ved de horisontale koncerner, hvor udbudet reelt koncentrerer på færre hænder, og den konkurrencemæssige betydning af vertikale koncerner er følgelig vanskeligere at bedømme.

Besvarelsene til kommissionens spørgeskemaer indeholder oplysninger om koncernforhold af alle typer, og der er i kommissionens specialbetænkninger givet meddelelse om koncernforhold af såvel horisontal som vertikal og anden art. I nærværende betænkning har man derimod i hovedsagen begrænset sig til at give oplysninger om horisontale koncernforhold. For så vidt angår *udenlandske* kapitalinteresser i danske virksomheder, nævnes dog også en række vertikale koncernforhold.

Det materiale, der foreligger fra monopolregisteret og gennem besvarelserne til de omtalte spørgeskemaer er blevet suppleret med foreliggende oplysninger fra andre kilder, navnlig Greens Danske Fonds og Aktier. Med hensyn til udenlandske kapitalinteresser i danske virksomheder har man desuden fået visse oplysninger fra direktoratet for vareforsyning. Nogen systematisk eftersporing af koncerndannelser inden for samtlige brancher har det imidlertid ikke været praktisk muligt at foretage, og betænkningens oplysninger om disse forhold er altså ikke fuldstændige. Det er dog kommissionens opfattelse, at man er nået frem til de vigtigste eksempler.

Som foran omtalt skal enkeltvirksomheder, hvis bestemmelser kan have en væsentlig indflydelse på prisforholdene, anmeldes til monopolregisteret. Blandt de *registrerede enkeltvirksomheder* finder man for nogle varers vedkommende virksomheder, der er eneste udbydere på markedet, og med hensyn til andre varer virksomheder, der har den overvejende del af udbudet. Endelig er der i registeret optaget en del tilfælde, hvor ingen

enkelt virksomhed har nogen dominerende andel af udbudet, men hvor hele udbudet eller størstedelen deraf dog er koncentreret på en lille kreds af virksomheder. Registeret over enkeltvirksomheder kan altså afgive visse oplysninger om forekomsten af de former for konkurrencebegrænsning, der i forrige afsnit er omtalt under punkterne a og b, og om udbredelsen af de markedsformer, hvor det i almindelighed er særlig let at etablere den under punkt g omtalte neutraliserede konkurrence.

Kommissionen har imidlertid søgt at fremskaffe yderligere materiale til belysning af, i hvilken grad produktionen og omsætningen i forskellige erhvervsgræne er koncentreret på nogle få virksomheder. Sådanne oplysninger om *koncentrations graden* har ikke blot interesse til bedømmelse af mulighederne for at etablere en tilstand med neutraliseret konkurrence. Jo færre virksomheder der er om udbudet, desto lettere vil det i almindelighed også være at få gennemført konkurrencebegrænsende aftaler og at sikre sig, at aftalerne bliver overholdt. Endvidere er oplysninger om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling i det hele taget af væsentlig betydning til karakteristik af markedsstrukturen og konkurrenceforholdene.

I det statistiske tabelværk over erhvervstællingen 1948 er virksomhederne inden for industri, håndværk og handel delt op i visse grupper efter størrelse, medens en sådan gruppering ikke findes i den årlige statistik over industriproduktionen. Erhvervstællingens beregninger er imidlertid af flere grunde mindre egnede til at belyse de forhold, der er af interesse for denne betænkning. Bl. a. er virksomhederne i almindelighed inddelt i ret bredt afgrænsede brancher og delt op i størrelsesgrupper uden specifikation på de enkelte varer. Til brug ved bedømmelsen af konkurrenceforholdene har man imidlertid som regel brug for at vide, hvor stærkt udbudet af den enkelte vare eller snævert afgrænsede varegruppe er koncentreret på få hænder. Erhvervstællingens oplysninger er derfor kun i begrænset omfang benyttet i denne undersøgelse.

I stedet har man fra statistisk departement og direktoratet for vareforsyning for en række vigtige industrielle produkter ind-

hentet særlige oplysninger om den del af produktionen og/eller importen der falder på de største virksomheder. Det er blevet beregnet, hvor stor en del af omsætningen, de fire største virksomheder tilsammen har, og som supplement hertil er det for nogle varer blevet udregnet, hvor mange af de største virksomheder man skal have med for at få dækket henholdsvis 25 %, 50 % og 75 % af omsætningen. Disse beregningers problemer og gennemførelse omtales nærmere i bilag I, afsnit 5.

Når man har fremskaffet oplysninger om netop de fire største virksomheders andel af omsætningen, er det ikke, fordi tallet 4 er af afgørende betydning i konkurrencemæssig henseende. Det er valgt, fordi det har været benyttet i nogle udenlandske undersøgelser af lignende karakter, og når man der har benyttet tallet 4, har grunden oprindeligt været den, at de statistiske kontorer af diskretionsgrunde ikke ønskede at meddele tal for en mindre gruppe. Ved besvarelsen af kommissionens spørgsmål om, hvor mange virksomheder man skal have med for at få dækket en bestemt procent af omsætningen, har statistisk departement da heller ikke ønsket at oplyse det nøjagtige tal i tilfælde, hvor antallet har været mindre end 4.

Det er naturligvis noget summarisk, at det for alle de pågældende varer oplyses, hvor stor en andel af omsætningen der falder på netop de fire største virksomheder. Hvis f. eks. én virksomhed har 80 %, og syv andre deler resten nogenlunde ligeligt, er tallet for de fire største ikke særlig karakteristisk. Når man som i denne betænkning ikke skal gå i detaljer, men give en oversigt over et stort område, har man dog ment, at de pågældende tal kan give et vist indtryk af koncentrationsgraden, og desuden suppleres tallene forskellige steder med andre beregninger og oplysninger vedrørende virksomhedernes antal og størrelsesfordeling.

Koncentrationsberegningerne er gennemført for varer eller nogenlunde ensartede varegrupper, som tilsammen dækker hovedparten af produktionens og importens værdi inden for de enkelte fra statistikken kendte hovedgrupper af industriprodukter. For en lang række varer med mindre produktions- og omsætningsværdi er der derimod ingen

undersøgelser gennemført, og betænkningen giver således ikke udtømmende besked om de tilfælde, hvor produktionen eller importen af industrielle produkter er koncentreret på en enkelt eller nogle få virksomheder.

Ved koncentrationsberegningerne for industriens og importhandelens vedkommende er hele landet betragtet som ét marked, selv om dette ikke i alle tilfælde er helt realistisk. I detailhandelen er markedet udpræget lokalt og afgrænsningen vanskelig at præcisere, og noget lignende gælder i mange tilfælde den indenlandske engroshandel og håndværket. For disse erhvervsgræne har man derfor ikke gennemført koncentrationsberegninger som de omtalte. For de øvrige erhvervsgræne vedkommende er der i nogle tilfælde, f. eks. for pengeinstitutterne, meddelt visse oplysninger på basis af den officielle statistik, medens koncentrationsberegninger i andre tilfælde er uden interesse, da det på forhånd er kendt, at produktionen som f. eks. i landbruget stammer fra et stort antal forholdsvis små virksomheder.

Endelig skal omtales betænkningens redegørelse for konkurrencebegrænsninger, der skyldes *øjentlige indgreb*. Vedrørende importreguleringen har man fra direktoratet for vareforsyning indhentet oplysninger om, hvilke varer der er på henholdsvis fri og bunden importliste, og der er foretaget og gengivet forskellige beregninger over de bundne varers andel af henholdsvis den danske produktion og importen af industrivarer. På grundlag af toldtariffen og visse oplysninger fra toldmæssig sagkyndig side har man angivet toldens størrelse i procent af importværdien for de vigtigste af de varer, hvor procenten er mindst 10.

Ud over told og importregulering, som generelt eller i hvert fald for store dele af erhvervslivet begrænser konkurrencen og navnlig konkurrencen fra udenlandske virksomheder, findes der en del andre offentlige reguleringer, som finder sted i henhold til særlige love eller sædvane på mere specielle områder. Disse forhold har man søgt klarlagt ved brevveksling og forhandling med de fagministerier, under hvis område reguleringen er gennemført, og der er i kapitel XIII givet en oversigt over de tilfælde, hvor

der til påbegyndelse og udøvelse af virksomhed kræves offentlig autorisation.

3. Materialets bearbejdelse.

I dette afsnit skal der gøres rede for nogle hovedtræk af kildematerialets bearbejdelse, medens der med hensyn til de nærmere enkeltheder, herunder afgrænsningen af de anvendte definitioner og inddelingskriterier, henvises til bilag I,

En af opgaverne har været at udarbejde en hensigtsmæssig *erhvervs- og varegruppe-ring*. Den første hovedinddeling går mellem de vareproducerende og vareomsættende erhverv på den ene side og alle øvrige erhverv på den anden. Det førstnævnte område omfatter landbrug; andre jordbrugserhverv og fiskeri; industri; forskellige håndværksfag; engros- og detailhandel. De øvrige erhverv omfatter bygge- og anlægsvirksomhed; transport og kommunikation; pengevæsen; liberale erhverv; håndværksmæssige servicefag og enkelte andre erhverv.

Grundlaget for kapitlerne om de vareproducerende og vareomsættende erhverv har været en række arbejdstabeller med så stærkt specificerede varefortegnelser, som den officielle handels- og produktionsstatistik giver mulighed for. Ved grupperingen af varerne har man fulgt den af F.N. udgivne standardvarefortegnelse (SITC-koden), som er anvendt både i handelsstatistikken og produktionsstatistikken. Denne ensartede varenummerfortegnelse har gjort det muligt at kombinere oplysninger om produktionen i produktionsstatistikken med oplysninger om import og eksport i handelsstatistikken.

De omtalte varelister er blevet forsynet med tallene for produktion, import og eksport, således at man herved har fået belyst de enkelte varers omsætningsmæssige betydning. Endvidere har man vare for vare påført listerne de oplysninger om foreliggende konkurrencebegrænsninger m. m., som har kunnet udtrages af monopoltilsynets register og det øvrige materiale. Varelisterne har herefter dannet grundlaget for opstillingen af de tabeller, skemaer og oversigter, der findes i kapitlerne om de vareproducerende og vareomsættende erhverv og har ligeledes været

udgangspunktet for den tekstmæssige beskrivelse i disse kapitler.

I de øvrige kapitler har man fortrinsvis måttet bygge på talangivelserne i erhvervs-tællingen af 1948, der som tidligere nævnt på flere områder ikke er så specificeret som ønskeligt ud fra formålet med denne betænkning. Og hertil er der så, som i de lige nævnte kapitler, knyttet en tekstmæssig fremstilling af de vigtigste strukturforhold og af de aftaler m. v., som findes oplyst i monopoltilsynets register. Oplysningerne om forsikringsselskaber, banker og sparekasser, hvis aftaler m. v. som nævnt indføres i særlige registre, grunder sig dog på redegørelser, som kommissionen har modtaget fra de pågældende tilsynsmyndigheder.

For skibsfartens og luftfartens vedkommende og for de konkurrencebegrænsninger, som er gennemført af det offentlige, har man som ovenfor nævnt måttet indhente særlige oplysninger.

4. Konkurrencebegrænsningernes styrkegrad.

Når oplysningerne om konkurrencebegrænsningernes udbredelse er tilvejebragt på den foran beskrevne måde, kan man rejse det spørgsmål, om der herved er foretaget en afgrænsning med hensyn til konkurrencebegrænsningernes styrke, eller om kildematerialet i modsat fald skal sorteres, således at en del af de i første omgang opnoterede konkurrencebegrænsninger skal udelades som værende af uvæsentlig karakter.

Hovedkilden til betænkningens redegørelser er som nævnt monopolregisteret. Her gælder den regel, at de i registreringsparagraffen omtalte enkeltvirksomheder, aftaler m. m. skal anmeldes og registreres, hvis de *udøver eller vil kunne udøve en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene m. m.* Registeret indeholder følgelig kun konkurrencebegrænsninger, som de pågældende virksomheder eller tilsynsmyndigheder har anset for at være i stand til at øve en væsentlig indflydelse på de pågældende varers eller ydelsers prisforhold m. m., og hermed er der også draget en tilsvarende minimumsgrænse for styrken af de konkurrencebegrænsninger,

der er medtaget i betænkningen med monopolregisteret som kilde.

Kommissionen har ikke til brug for denne betænkning foretaget nogen yderligere vurdering af de enkelte registrerede konkurrencebegrænsningers styrke eller faktiske udnyttelse. Betænkningen gør ganske vist rede for, i hvilken udstrækning der i registeret findes aftaler og andre konkurrencebegrænsninger af forskellige typer — f. eks. aftaler om priser, kvoter, fælles salgskontor. Om disse må det antages, at nogle former for aftaler m. v. under i øvrigt lige vilkår frembyder muligheder for en stærkere begrænsning af konkurrencen, end der kan opnås ved andre arter. Men i de enkelte konkrete tilfælde beror mulighederne for at opretholde høje priser eller påvirke markedets øvrige forhold ikke blot på, hvilken form for konkurrencebegrænsning der findes på det pågældende område. De afhænger også af en række andre faktorer, som man i denne oversigtsmæssige redegørelse har måttet afstå fra at give nogen systematisk og nogenlunde fuldstændig belysning af. Blandt disse faktorer kan nævnes eksistensen af konkurrerende produkter, konkurrencen fra virksomheder, som står uden for aftalerne, den eventuelle forekomst af konkurrencebegrænsninger på markedets køberside og endelig de forskellige strukturelle faktorer, som er medbestemmende for, om det er let eller vanskeligt for en virksomhed at komme ind som ny udbyder på markedet. Hvordan forhold af denne art kan afsvække eller forstærke betydningen af forekommende aftaler m. v., er der givet eksempler på i kommissionens specialbetænkninger om konkurrenceforholdene i visse udvalgte brancher, jfr. kap I, afsnit 1.

Blandt de oplysninger i betænkningen, som ikke stammer fra monopolregisteret, er de vigtigste visse oplysninger om concernforhold, redegørelsen for importreguleringen og beregningerne over, i hvilken grad produktionen og importen af vigtige industrielle produkter er koncentreret på nogle få virksomheder. Koncentrationsberegningerne giver som tidligere omtalt visse oplysninger om markedets struktur, men der kan ikke uden supplerende undersøgelser drages slutninger med hensyn til konkurrencens styrke

i de enkelte tilfælde. Vedrørende importreguleringen og de oversigter, betænkningen indeholder over varer på bunden liste, må det erindres, at den faktisk udøvede begrænsning af importen kan være temmelig forskellig for de enkelte varer på listen. I de beskrevne afsnit er der givet visse oplysninger om de faktiske importforhold. Som foran nævnt hidrører oplysningerne om concernforhold kun i begrænset omfang fra monopolregisteret. Af de concernforhold, der på anden måde er konstateret, har man som ligeledes nævnt i hovedsagen kun omtalt kapitalforbindelser af horisontal type i denne betænkning. Som det nærmere vil blive omtalt i kapitel XIV, er endvidere en del af de foreliggende oplysninger om kapitalforbindelser af denne art blevet udsendt. Der er dog ikke foretaget nogen egentlig vurdering af de konkurrencemæssige virkninger, men man har bl. a. udeladt de tilfælde, hvor de finansielt forbundne virksomheder tilsammen har en så ringe del af omsætningen, at det efter de i øvrigt foreliggende oplysninger om branchens forhold må være klart, at koncerndannelsen er uden nævneværdig betydning for konkurrenceforholdene.

5. Talmæssige udtryk for konkurrencens begrænsningernes udbredelse.

Når der på bred front skal gøres rede for konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for erhvervslivet, er der forskellige hensyn, der taler til fordel for en forholdsvis detaljeret fremstilling. Ved at foretage en beskrivelse vare for vare, således at man efterhånden gennemgår de enkelte brancher og hovederhvervsgrupper, kan man bedst nuancere fremstillingen efter de enkelte vareområders individuelle forhold. Under en sådan gennemgang er det imidlertid svært at bevare overblikket. Selv om denne vanskelighed til en vis grad kan imødegås ved hjælp af resumerende afsnit, er der derfor også brug for særlige oversigter, skematiske fremstillinger og beregninger, som man kan blive nødt til at betjene sig af, selv om der klæber sig visse mangler til dem.

I denne betænkning har man søgt at tilgodese såvel hensynet til de enkelte vareområders vekslende forhold som ønsket om

at give en nogenlunde overskuelig fremstilling af konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for erhvervslivet. Hovedparten af betænkningen består af en beskrivende tekst med successive redegørelser for de enkelte hovederhverv, brancher og varer, men denne beskrivelse er blevet suppleret med særlige midler til at lette overblikket.

På de industrielle produkters område har man inden for hver af statistikkenes sædvanlige undergrupper udtaget en række af de varer og snævert afgrænsede varegrupper, der har den største omsætningsværdi, og det er på særlige skematiske oversigter angivet, hvilke konkurrencebegrænsninger der for hver af disse varer gør sig gældende inden for importhandelen, industrien, engros-handelen og detailhandelen. For opstillingen af disse oversigter og den måde, de kan benyttes på, er der redegjort i kapitel VI, afsnit 1, og i bilag I, afsnit 6.

Derimod har man ikke set sig i stand til at karakterisere konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for erhvervslivet som helhed ved et enkelt tal eller ved en summarisk, talmæssig oversigt.

Den beregning, der lettest lader sig foretage til belysning af konkurrencebegrænsningernes udbredelse, er at opgøre *antallet af registrerede aftaler m. m.* En sådan optælling er forskellige steder i betænkningen anvendt til en første grov orientering med hensyn til hyppigheden af de forskellige former for konkurrencebegrænsninger i de enkelte erhverv, men den er lidet egnet til en nærmere karakteristik af konkurrenceforholdene, da de enkelte aftaler ikke er lige betydningsfulde. Eksempelvis reguleres konkurrencen i visse håndværksfag gennem en række lokale aftaler, medens man i andre fag nøjes med en enkelt landsomfattende aftale. Desuden har de forskellige varer og tjenesteydelser, for hvilke der er registreret konkurrencebegrænsninger, højst forskellig betydning i den samlede vareomsætning og i forbrugernes budget.

Når antallet af aftaler m. m. stiger eller falder, er det altså vigtigt, hvilke aftaler der kommer til eller bliver ophævet, og hvis der skal opstilles sammenfattende talmæssige udtryk for konkurrencebegrænsningernes udbredelse, må det ske på en sådan måde, at

de enkelte aftaler o. lign. kommer til at indgå med en vægt, der svarer til de pågældende varers relative betydning i samfundets økonomi. Den bedst egnede form for en samlet opgørelse af konkurrencebegrænsningernes udbredelse ville være en beregning vedrørende den andel af *nationalproduktet*, der stammer fra de brancher, hvor konkurrencebegrænsningerne gør sig gældende. National indkomstberegningerne foreligger imidlertid ikke i så specificeret skikkelse, at en sådan udregning lader sig gennemføre, og man er derfor i bedste fald henvist til at benytte andre midler til at give udtryk for de enkelte varers og konkurrencebegrænsningers relative betydning, f. eks. *antallet af beskæftigede personer* eller værdien af produktionen eller omsætningen. Da personellet ikke lader sig udspecificere på de enkelte varer, måtte der i praksis blive tale om *produktions- og omsætningsværdierne*.

Selv om den officielle statistik indeholder en række oplysninger om de forskellige erhvervs produktions- og omsætningsværdier, er disse oplysninger imidlertid kun for en del således specificeret, at man kan udskille omsætningsbeløbene for de varer eller ydelser, for hvilke der er konstateret konkurrencebegrænsninger. Specificerede oplysninger om omsætningen af de enkelte varer findes for den danske industriproduktion og for importerede varer, men kun opgjort henholdsvis af fabrik og cif dansk grænse eller havn. Derimod savnes bl. a. specificerede tal fra de senere omsætningstrin i engros- og detailhandelen.

I kapitel V er det for industriens vedkommende gjort op, hvor stor en del af omsætningsværdierne der er berørt af forskellige former for konkurrencebegrænsninger, og der er i forbindelse hermed og i bilag I, afsnit 4, gjort nærmere rede for de problemer, der knytter sig til disse beregninger.

Som det vil fremgå af de foranstående bemærkninger om de foreliggende statistiske oplysninger, har lignende beregninger ikke kunnet foretages for alle varer og erhverv. Man har derfor ikke været i stand til at udregne, hvor stor en del af omsætningen inden for samtlige erhverv under ét, der er berørt af konkurrencebegrænsninger, og man

har heller ikke kunnet sammenligne konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for de enkelte hovederhverv ved hjælp af ensartede talmæssige oversigter af denne art.

6. Undersøgelsesernes afslutning.

Arbejdet med betænkningen blev påbegyndt i efteråret 1952. Da kommissionen i første omgang havde taget stilling til de udarbejdede udkast til betænkningens enkelte kapitler, anmodede man erhvervslivets hovedorganisationer om at gennemse hver deres del af udkastene med henblik på at være kommissionen behjælpelige med så vidt muligt at undgå fejl, misforståelser eller mangler ved redegørelsen for de pågældende erhvervsområders forhold. Efter at organisationerne havde fremsendt deres bemærkninger, blev de enkelte kapitler igen gennemgået og fremstillingen bragt i den endelige stand.

Betænkningens oplysninger er i videst mulige omfang ført à jour. Omtalen af aftaler og andre registrerede konkurrencebegrænsninger samt af told- og importregulering angår således forholdene pr. 1. september 1958, medmindre andet er anført i det enkelte tilfælde. I det omfang, man har måttet bygge på den officielle statistik, har det dog ikke været muligt at nå så langt frem. Taloplysningerne om værdien af produktion, import og eksport af de enkelte varer eller varegrupper vedrører således i almindelighed året 1956. I nogle tilfælde har man dog måttet anvende ældre kilder, f. eks. erhvervstællingen 1948. Beregningerne vedrørende de største virksomheders andel af produktionen og/eller importen er som hovedregel foretaget på grundlag af produktions- og handelsstatistikken for 1952, da det på dette punkt ville kræve et uforholdsmæssigt stort arbejde at føre de oprindeligt beregnede tal à jour.

7. Oversigt over betænkningens indhold.

Betænkningen er delt i to dele, omfattende henholdsvis kapitlerne I–XIII og XIV–XXVIII. Udover de to indledende kapitler

om kommissionens opgaver og om nærværende undersøgelses retningslinjer indeholder I. del navnlig en række kapitler, der behandler hvert enkelt af de hovederhverv – landbrug, industri, handel etc. — som dansk erhvervsliv traditionelt inddeles i. I kapitel XIII er der givet en oversigt over erhverv, til hvis udøvelse der kræves koncession, autorisation eller anden tilladelse fra det offentlige.

Visse erhvervsområder omtales kun i betænkningens I. del. Det gælder byggehåndværk og anlægsvirksomhed, håndværksmæssige servicefag, transporterhverv m. v., pengeinstitutter og forsikringsvirksomhed, liberale erhverv samt de i kapitel XII omtalte »andre erhverv«. I de erhverv, der fremstiller varer, som distribueres gennem handelsvirksomheder, og i selve handelserhvervet er forholdene af en mere sammensat karakter. Det gælder navnlig industrien og handelen. Der er her tale om et stort antal brancher og et endnu større antal varer, og da konkurrenceforholdene varierer fra branche til branche, ja ofte fra vare til vare, er det vanskeligt at give tilstrækkeligt nuancerede oplysninger i en mere oversigtsmæssig fremstilling som den, der findes i kapitlerne i I. del. Endvidere har det interesse at følge den enkelte vare gennem de forskellige trin i produktion og forhandling, da der ofte består en ret nøje forbindelse mellem de konkurrencebegrænsninger, der for samme vare eller varegruppe findes i de efter hinanden følgende omsætningsled.

Af de netop anførte grunde er der for de vareproducerende og vareomsættende erhvervs vedkommende givet en mere udførlig fremstilling i betænkningens II. del. Medens det i I. del er erhvervene, der er **ind-**delingskriterium for fremstillingen, er det i II. del vareområderne, og II. del består af en række kapitler, der i hovedsagen er afgrænset efter den officielle statistiks opdeling i hovedvaregrupper: nærings- og nydelsesmidler, tekstil- og beklædningsvarer etc. Fremstillingen i I. del er *horisontalt* ordnet, således at man f. eks. i kapitlet om industrien kun behandler de konkurrencebegrænsninger, der vedrører selve industrien, og i kapitlet om handelen kun omtaler dem, der angår engros- eller detailhandelen. Frem-

stillingen i II. del er derimod *vertikalt* ordnet, idet man dér følger den enkelte vare eller varegruppe igennem alle omsætningsled frem til den endelige køber. Under gruppen »papir« omtales således alle de konkurrencebegrænsninger, som er oplyst for papir- og papirvarer, uanset om de findes inden for produktionen, importen, engroshandelen eller detailhandelen.

Et enkelt af kapitlerne i I. del, nemlig kapitel VI, er indrettet efter et lignende vertikalt princip som fremstillingen i II. del. Her har man af de forskellige hovedvaregrupper udvalgt en række af de vigtigste - dansk fremstillede eller importerede — industrivarer og i skematiske oversigter og en kortfattet tekst søgt at gøre rede for nogle vigtige træk af de pågældende varers konkurrenceforhold. Bl. a. omtales de registreringer, som findes i monopoltilsynet vedrørende varernes konkurrenceforhold på de forskellige omsætningstrin: fremstilling, import, engros- og detailhandel. Desuden gives resultatet af beregninger vedrørende de fire største virksomheders andel af produktionen og/eller importen.

De forskellige dele af betænkningen er altså disponeret efter forskellige principper, men indeholder tillige oplysninger af noget forskellig karakter og giver ikke i samme grad specificerede oplysninger om de enkelte brancher og varer. Søger man eksempelvis underretning om konkurrenceforholdene for kemiske produkter, er forskellige af disse varer omtalt i handelskapitlet i I. del, og der findes visse oplysninger af mere generel karakter i industrikapitlet, hvor der bl. a. er gengivet beregninger over, hvor stor en del af produktionen der er på den bundne importliste, og hvor stor en del af salget af kemiske produkter til hjemmemarkedet der berøres af registrerede forhold af forskellig art. Medens disse beregninger angår kemiske produkter under ét, gives der i kapitel VI en kortfattet og delvis skematisk oversigt over nogle træk af konkurrenceforholdene for de vigtigste enkeltvarer i gruppen kemiske produkter. Endelig findes der i II. del i kapitel XXI en mere udførlig omtale af såvel disse varer som af de øvrige inden for denne hovedvaregruppe.

På grund af de mange detaljer er fremstillingen i II. del nærmest af håndbogs-mæssig karakter. For at lette orienteringen i dette ret omfattende stof er alle kapitlerne i II. del opbygget efter en ensartet disposition. For denne er der redegjort i kapitel XIV, der også indeholder forskellige andre generelle bemærkninger om indholdet af II. del. Ved hjælp af stikordsregisteret og det udførlige indholdsregister sidst i betænkningen vil det være muligt at finde de steder, hvor en bestemt vare, varegruppe eller ydelse er omtalt.

Det var oprindeligt tanken at afslutte I. del med et kapitel, hvor man sammenfattede betænkningens indhold med udgangspunkt i oversigter over, hvilke konkurrencebegrænsninger der berører varerne og ydelserne på pristalsbudgettet og på et budget over udgifterne ved et almindeligt boligbyggeri¹⁾. Arbejdet hermed har imidlertid ikke kunnet fuldføres inden for den frist, der som nævnt i kapitel I er blevet fastsat for afslutningen af kommissionens arbejde. Fremstillingen i I. del, hvis kapitler kan læses hver for sig, men tilsammen dækker alle erhvervsgræne af større betydning, skulle dog forhåbentlig give et nogenlunde overskueligt billede af konkurrencebegrænsningernes udbredelse i dansk erhvervsliv som helhed.

Det skal til slut gentages, at betænkningen er af beskrivende art, medens der ikke er gjort noget forsøg på at vurdere konkurrencebegrænsningernes baggrund og virkninger. Der tages altså ikke stilling til, hvilken virkning de i betænkningen omtalte konkurrencebegrænsninger har på avancerens højde, og der foretages ikke nogen vurdering af konkurrencebegrænsningernes effektivitets- og omkostningsmæssige betydning. Denne kan under visse betingelser vise sig i forøget effektivitet og sænkede omkostninger, men aftaler o. lign. kan under andre vilkår have det modsatte resultat. Hvis der skulle foretages en nærmere be-

¹⁾ Som nævnt i slutningen af kap. I findes der i bilag 19 til »Det fremtidige Boligbyggeri« (København 1945), en oversigt over konkurrencebegrænsninger vedrørende boligbyggeriet i begyndelsen af 1945.

KAPITEL II. AFSNIT 7

dømmelse af de omtalte spørgsmål vedrørende hele det store område, der dækkes af nærværende betænkning, ville der hertil — ud over betænkningens oplysninger om konkurrencebegrænsningernes udbredelse og art — kræves en vurdering af en række yderligere faktorer. Man kan bl. a. nævne forekomsten af konkurrence på andre felter end dem, hvor konkurrencen er begrænset ved aftaler eller på anden måde, brugen af de forskellige konkurrencemidler: pris, kvalitet, reklame etc., samt de pågældende erhvervsgrænsers struktur og konkurrencebegrænsningernes betydning herfor.

Som omtalt i forrige afsnit har hovederhvervsorganisationerne fået tilstillet udkast

til betænkningens forskellige kapitler og har fremsat kommentarer til disse udkast. I forbindelse hermed har nogle af organisationerne også tilstillet kommissionen vurderende bemærkninger om konkurrencebegrænsningernes baggrund og virkninger; det er herunder bl. a. udtalt, at konkurrencebegrænsningerne på de pågældende organisationers erhvervsområde har forskellige nærmere omtalte gavnlige virkninger. Da betænkningen er holdt på et rent beskrivende plan, således at kommissionen ikke selv udtaler sig om konkurrencebegrænsningernes baggrund og virkninger, har man heller ikke gengivet de vurderende udtalelser som visse organisationer har fremsat.

Kapitel III

LANDBRUG

1. Oversigt over området.

I dette kapitel behandles ikke alene landbrug i egentlig forstand, men også forarbejdnings- og forhandlingsvirksomhed, som helt eller delvis foretages af landbrugets andelsforetagender eller forestås af andre organisationer med særlig tilknytning til landbruget. Det gælder navnlig mejerierne og svineslagterierne samt engrossalget og eksporten af disses produkter og af levende dyr, kød, æg og kartofler. Videreforarbejdningen

og -forhandlingen af andre varer fra landbruget, som f. eks. finder sted hos sukkerfabrikker, handelsmøller, bagerier, detailmejerier, slagtere og grønthandlere er derimod medtaget under industri og handel.

Værdien af producent af den del af landbrugsproduktionen, som sælges til andre erhverv eller forbruges i landbrugets egne husholdninger, er i 1956 opgjort til godt 7 milliarder kr., og den fordelte sig på de enkelte hovedvarer som vist i *tabel 1*. Planteprodukternes forholdsvis begrænsede andel af værdien må ses i forbindelse med den omstændighed, at størstedelen af planteproduktionen op fodres på ejendommene, og at denne del samt salget mellem landbrugere indbyrdes ikke er medtaget i tabellens tal.

Tabel 1.
Landbrugsproduktionens værdi (solgte varer) i 1956¹⁾.

	Mill. kr.	Mill. kr.
Planteprodukter:		
Korn	259	
Kartofler	160	
Sukkerroer og saftroer	222	
Frø, industriafgrøder o. 1.	117	
Tilsammen planteprodukter		758
Husdyrprodukter:		
Mælk og mælkeprodukter	1.912	
Levende og slagtet kvæg ...	1.235	
Levende og slagtede svin...	2.383	
Æg	534	
Kød af fjerkræ	128	
Levende og slagtede heste	59	
Andre husdyrprodukter ...	9	
		— 6.260
Besætnings- og lagerforskydninger	221	
I alt		7.239

Kilde: Det statistiske Departements landbrugsstatistik 1956, side 158 ff.

Noter: ¹⁾ Forbrug i egne husholdninger er regnet som salg. Salg mellem landbrugsbedrifter indbyrdes er ikke medtaget i tallene. For planteprodukterne er angivet værdien ved salg fra landbrugsbedriften, men for de forarbejdede husdyrprodukter værdien ved salg fra forarbejdningsvirksomheden.

Tabel 2 belyser eksporten, importen og forbruget på hjemmemarkedet af de vigtigste landbrugsvarer.

Medens en meget betydelig del af den animalske produktion går til eksport, anvendes den vegetabiliske produktion - også den del, som sælges af producenten — i overvejende grad her i landet, for en meget stor del som foder i den animalske produktion. Den danske kornhøst suppleres i et vist omfang ved import, hvorimod der er et mindre eksportoverskud af kartofler.

2. Omsætningsvejene.

Selv om omsætningen af de forskellige landbrugsvarer foregår på ret forskellig måde, kan der dog påpeges visse fællestræk. Da landbrugets produktion foregår spredt over hele landet i et stort antal små virksomheder, består det første led i omsætningen som regel i, at udbudet fra landbrugsbedrifterne i et vist område samles, idet varerne op-

Tabel 2.
Forsyningsforholdene for de vigtigste
landbrugsvarer i 1956.

	Pro- duktion ¹⁾	Im- port	Eks- port	Til hjem- me- mar- kedet
	1000 ts	1000 ts	1000 ts	1000 ts
Korn ²⁾	4.198		441 ⁴⁾	4.639
Kartofler ²⁾ ...	2.007		÷ 62 ⁴⁾	1.945
Konsummælk og fløde ³⁾ .	579	—	19	560
Smør	160,5	—	120,8	39,7
Ost	86,0	0,2	56,2	30,0
Okse- og kalve- kød ⁵⁾	237,8	—	139,7	98,1
Flæsk ⁵⁾	498,5	—	325,3	173,2
Svinefedt	22,2	—	21,4	10,8
Hestekød ³⁾ ...	12,1	—	7,2	4,9
Kød af fjerkræ	24,0	—	12,4	11,6
Æg	139,4	—	102,9	36,5

Kilde: Landbrugsstatistik 1956.

Noter: ¹⁾ Der er korrigeret for lagerforskydninger og svind, således at tallene viser, hvad der netto har været til rådighed. - ²⁾ Tallene angår høståret 1956/57. - ³⁾ Tallene vedrører kun salget af konsummælk og fløde; salget af fløde er omregnet til sødmælk. Den samlede mælkeproduktion udgjorde i 1956 i alt 5.068.000 ts, og hovedparten er altså anvendt til produktion af smør og ost. - ⁴⁾ Tallene angiver forskellen mellem import og eksport. - ⁵⁾ Levende dyr er omregnet til slagtet vægt.

købes af lokale handlende eller leveres til lokale forarbejdningsvirksomheder, f. eks. mejerier og slagterier. Fra de lokale opkøbs- eller forarbejdningsvirksomheder videresælges produkterne som regel til grossist- eller eksportvirksomheder, der afsætter varerne dels til hjemmemarkedet og dels til eksport. De lokale opkøbs- eller produktionsvirksomheder er for en meget stor del andelselskaber med andelshavere blandt landmændene i de pågældende lokale områder; men også inden for engros- eller eksportvirksomhederne spiller andelselskaberne en vigtig rolle. Disse virksomheder har ofte lokale andelsforeninger som andelshavere eller har på anden måde organisationsmæssig tilknytning til disse, således at der her foreligger en form for vertikal integration. Omsætningsforholdene stiller sig imidlertid som nævnt forskelligt for de forskellige varer. I den resterende

del af dette afsnit skal der derfor gives mere detaljerede oplysninger om omsætningen af nogle af landbrugets hovedvarer. De særlige eksportorganisationer, som i stort omfang danner et mellemlid mellem eksportvirksomhederne og de udenlandske købere omtales dog først i de følgende afsnit.

For *flæskeproduktionen* gælder, at praktisk taget al slagtning af svin foregår på eksportsvineslagterierne. Af de 78 eksportsvineslagterier, der omfattedes af produktionsstatistikken i 1956, var 62 andelsvirksomheder, som tilsammen havde ca. 200.000 andelshavere og udførte ca. 90 % af samtlige slagtinger på eksportsvineslagterierne.

Til hjemmemarkedet sælger slagterierne direkte til slagterbutikker, kødudsalg og viktualiehandlere i slagteriets omegn og gennem kommissionærer i Københavns Købby til hovedstadsområdets detailbutikker. Endvidere sælges i et vist, mindre omfang gennem egne detailudsalg. Slagterierne har ikke blot den overvejende del af eksporten af slagtede svin, men også af eksporten af levende svin. Efter oplysninger fra Landbrugsraadet forestår slagterierne selv ca. 90 % af salget til eksport, som navnlig består af bacon. Den øvrige del af eksporten varetages af private eksportører.

Omsætningen af kreaturer samt af okse- og kalvekød foregår i hovedsagen på følgende måde. I et vist omfang sælger landmændene kreaturer til slagtere eller til opkøbere, som videresælger dyrene til slagtere eller til kreatureksportører. Kreaturer og navnlig kalve leveres ofte direkte til det stedlige svineslagteri. Langt den største del af omsætningen af kreaturer foregår dog over offentligt godkendte markeder, hvor de fremstilles af landmændene eller lokale opkøbere og købes af slagtere, engros-opkøbere eller eksportører. Ved fremstillingen på markederne af det levende kvæg medvirker foruden private opkøbere også andel ikreatureksportforeningerne: *De samvirkende danske Andels-Kreatureksportforeninger*, som er en sammenslutning af 21 selvstændige lokale foreninger med tilsammen godt 40.000 medlemmer, og *Danske Landbrugerers Kreatursalgsforening (D.L.K.)*, som har ca. 85.000 medlemmer, der er inddelt i 35 lokale afdelinger.

Efter oplysninger fra Landbrugsraadet

foregår slagtingen af kreaturer i stort omfang på eksportsvineslagterierne (ca. 48 %) og byernes offentlige slagtehuse (ca. 34 %). Endvidere slagtes der på kreaturkøbslagterier (ca. 4 %) og i private slagtehuse (ca. 14 %).

Slagtingen iværksættes i stort omfang af såkaldte engrosslagtere, der indkøber kvæg, lader slagtingen udføre på det stedlige offentlige slagtehus, eller - hvor et sådant ikke findes - slagter på eget slagtehus og videre-sælger kødet direkte til detailudsalg i provinsen og i København gennem kommissionærer i Københavns Kødby eller til eksportvirksomhederne. I provinsen slagter detail-slagterne i et vist omfang selv. Slagting af kød til eksport må kun foregå på slagtehus, som har autorisation til eksportslagtning.

Mejeriprodukter fremstilles på ca. 1.500 mejerier, hvoraf godt 1200, eller 84 %, er andelsvirksomheder, som tilsammen har ca. 180.000 andelshavere. Engrossalget af smør til hjemmemarkedet foregår i nogen udstrækning direkte fra mejerierne til lokale detailudsalg m. v., men hovedsageligt gennem grossister (eksportører), som dels forsyner hjemmemarkedet og dels deltager i eksporten. Inden for engrossalget såvel til hjemmemarkedet som til eksport spiller andelssmørekøbsforeninger en stor rolle. De eksisterende 9 smørekøbsforeninger, som i 1955 etablerede et fællessalg til det engelske marked, havde i 1956 tilslutning fra 767 mejerier og stod for godt $\frac{2}{3}$ af den samlede smørekøbsport. Omsætningen af ost ligner omsætningen af smør, men osteproduktionen foregår på væsentlig færre mejerier. Der findes kun en enkelt andelssalgforening for ost, og dens andel af eksporten er væsentlig mindre end for smørets vedkommende. Enkelte større mejerier, navnlig sådanne, der fremstiller specielle ostetyper, tager sig selv af eksporten, men hovedparten af salget varetages af private, autoriserede eksportører.

Omsætningen af ceg foregår sædvanligvis således, at æggene indsamles lokalt gennem købmænd, brugsforeninger, ægalskredse eller andre lokale ægsamlere. Fra de lokale indsamlingssteder leveres æggene til æggrossister, der sorterer, pakker og videre-sælger dem dels til detailbutikker på hjemmemarkedet og dels til eksport. En del af ægalsalget

foregår gennem andelsforeninger, nemlig dels Dansk Andels-Ægekøbsport, som har 1337 kredse og ca. 80.000 medlemmer, og dels visse andelssvineslagterier. Andelsvirksomhederne havde i 1956 godt 35 % af den samlede ægekøbsport.

For fjerkræets vedkommende har 4 store andelsfjerkræslagterier efter oplysning fra Landbrugsraadet ca. 50 % af omsætningen på de autoriserede fjerkræslagterier.

3. Oversigt over konkurrenceforholdene.

Inden for landbrugsproduktionen findes der ingen aftaler om regulering af produktionens størrelse. Derimod har statsmagten i perioden ca. 1933—1950 i vid udstrækning grebet reguleringerne ind i såvel udbuds- som prisforhold, i 30'rne med det formål at støtte landbrugerne, under krigen 1939-45 og i de første efterkrigsår med den hensigt at varetage forbrugernes interesser. Omkring 1950 afvikledes statsindgrebene i landbrugets priser m. v., men nogle år senere blev der igen indført særlige forholdsregler. For høståret 1957/58 blev der fastsat bestemmelser om indmaling af dansk hvede og rug i brødkorn, og i juni 1958 blev der gennemført yderligere støtteforanstaltninger for landbruget, nemlig i form af en kornordning for høståret 1958/59 og en lov om afsætning af danske landbrugsvarer, gældende for tre år.

I monopoltilsynets register er optaget en række aftaler om eksporten af forskellige landbrugsvarer. Disse aftaler, som blev indgået i 1950 mellem andelsforetagenderne og en række private virksomheder og branche-foreninger samt endvidere landbrugets almindelige interesseorganisationer, omtales i næste afsnit.

Importen af landbrugsvarer er med visse undtagelser todfri, men de fleste varer er på den bundne importliste, og for disses vedkommende finder der praktisk taget ingen import sted. Importen af ost er fri, men som det ses af tabel 2 ovenfor, importeres kun ganske ubetydelige mængder. Importen af foderkorn og oliefrø er fri. Kornimportens størrelse varierer med husdyrbestanden og mængden og kvaliteten af den danske høst. I henhold til kornordningen for 1958/59

opkræves særlige afgifter ved import af foderkorn, jfr. afsnit 5 nedenfor.

Eksporten af landbrugsprodukter blev på et tidligt tidspunkt underkastet offentligt tilsyn med henblik på, at der kunne opretholdes en god og ensartet kvalitet. For nogle produkter, nemlig bacon, smør, ost, æg, slagtet fjerkræ og kartofler, er der direkte givet forskrifter for kvaliteten af eksportprodukterne, for levende og slagtede dyr gælder en sundhedskontrol, og som led i kvalitetskontrollen med landbrugseksporten er der desuden fastsat regler om, at der til eksportproduktion af og eksporthandel med forskellige landbrugsvarer kræves offentlig autorisation. Sådanne regler findes bl. a. for eksportsvine- og kreaturslagterier, mælkekonservesfabrikker og fjerkræslagterier og for eksportører af smør, ost, æg, fjerkræ og kartofler.

De netop omtalte bestemmelser tog som nævnt sigte på eksportvarernes kvalitet. I 1930'erne kom man imidlertid ind på mere indgående offentlige indgreb i landbrugseksporten. Baggrunden herfor var den kontingentering af indførslen eller centralisering af indkøbet, der blev gennemført på vore eksportmarkeder, og de handelsaftaler, som i forbindelse hermed blev afsluttet. Der opstod herved bl. a. et behov for at regulere eksporten til de forskellige eksportmarkeder for at få aftalerne overholdt. Eksporten blev gjort afhængig af licenser og passersedler og betingedes af, at eksportørerne overholdt bestemte forskrifter med hensyn til prisernes højde. Som et led i ordningerne opkrævedes der for visse varer afgifter, der skulle udligne forskellen mellem de priser, der blev opnået på de forskellige eksportmarkeder.

Eksportreguleringen blev administreret af forskellige eksportudvalg, som var nedsat af landbrugsministeriet for hver af de vigtigste eksportvarer og bestod af repræsentanter for andelseksportforeningerne, landbrugets produktionsvirksomheder (mejerier og øreningerne m. v.), de private eksportørfirmaer samt endvidere landbo- og husmandsforeningerne. Under den anden verdenskrig centraliseredes eksporten i stigende grad og kom mere og mere til at ske for eksportudvalgenes regning.

Den 31. marts 1950 ophævedes den lov, som havde hjemlet den offentlige regulering

af landbrugseksporten, og hermed opløstes også landbrugsministeriets eksportudvalg. Samtidig udstedtes dog i medfør af vareforsyningsloven en bekendtgørelse¹⁾, hvorved eksporten af de fleste landbrugsprodukter blev afhængig af en udførselstilladelse udstedt af landbrugsministeriets eksportlicenskontorer. Endvidere trådte de foran nævnte private aftaler mellem landbrugets organisationer og de private eksportører i kraft fra 1. april 1950, og størstedelen af de fonde, der var opsamlet under den offentlige regulering af landbrugseksporten, i alt ca. 120 mill. kr., blev overført til de nye salgsorganisationer som startkapital.

Som motivering for fortsat at opretholde en eksportregulering anførte man fra landbrugsorganisationernes side bl. a., at indbyrdes konkurrence mellem en række danske eksportører kan have uheldige virkninger på eksportprisernes højde, og at importrestriktioner i udlandet stadig nødvendiggjorde centralisering eller regulering af den danske eksport, især i de tilfælde, hvor indkøbet på vore eksportmarkeder var centraliseret. Importrestriktionerne kan medføre, at der opnås forskellige priser på de forskellige eksportmarkeder, hvorfor der bliver behov for en udligning af afregningspriserne til landmændene. Fra handelens side blev der fremført forskellige synspunkter til fordel for at frigive eksporten, og man gjorde bl. a. gældende, at chancen for at finde frem til de bedste købere i udlandet og finde nye markeder er størst, når eksporten overlades til en række private eksportører.

Under indtryk af prisfald og omkostningsstigninger for landbruget gennemførtes som foran nævnt i juni 1958 en kornordning og en lov om afsætning af danske landbrugsvarer. Ved den sidstnævnte lov er der bl. a. blevet skabt ny hjemmel for offentlig regulering af landbrugseksporten. Loven bemyndiger landbrugsministeren til efter forhandling med et udvalg af repræsentanter for erhvervene at påbyde, at eksportører af landbrugsvarer skal overholde de af landbrugsministeren fastsatte forskrifter, samt til at

¹⁾ Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 30. marts 1950, jfr. bekendtgørelse af 17. februar 1953, om udførselsforbud.

opkræve afgifter af eksporten og af det øvrige salg af landbrugsvarer.

I det følgende afsnit 4 skal der gøres rede for de hos monopoltilsynet registrerede aftaler på landbrugets område. Det vil især sige de forannævnte private aftaler om eksporten af forskellige landbrugsvarer, og afsnit 4 behandler således grundlaget for reguleringen af landbrugseksporten i perioden 1950-58. Det er imidlertid hensigten, at de omtalte eksportorganisationer fortsat skal blive bestående under den ordning vedrørende landbrugseksporten, hvis rammer er skabt ved loven af 16. juni 1958 om afsætning af danske landbrugsvarer, men hvis enkeltheder endnu er uafklarede. Den nævnte lov og loven af samme dato om en kornordning er gennemført, efter at dette kapitel i øvrigt var færdigredigeret, men der gives i afsnit 5 en kort omtale af disse loves indhold og baggrund.

4. De registrerede aftaler.

I monopoltilsynets register findes der 12 registreringer, som angår landbrugsvarer. Af disse vedrører 8 de i forrige afsnit omtalte salgsorganisationer for de vigtigste af landbrugets eksportvarer, medens 3 registreringer vedrører omsætningen på hjemmemarkedet af have- og markfrø og 1 kontraktavl af sukkerroer. De pågældende registreringer omtales i det følgende, hvor salgsorganisationerne benævnes under fællesbetegnelsen *eksportkontorer* for at undgå sammenblanding med landbrugets andelssalgsorganisationer og med de nu ophævede ministerielle eksportudvalg.

I nedenstående oversigt er anført de registrerede 8 eksportkontorer. I parenteserne er anført registernumrene i monopoltilsynets register:

Mejeribrugets Smørekseportudvalg (reg. nr. 1286).

Mejeribrugets Osteekseportudvalg (reg. nr. 1278).

Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening (reg. nr. 1279).

Landbrugets Kvæg- og Kødsalg (*Oxexport*) (reg. nr. 1280).

Danske Landbrugerens Eksportorganisation, *Danhors* (reg. nr. 1287).

Ægekseport-Udvalget (reg. nr. 1289).

Fjerkrækseport-Udvalget (reg. nr. 1297).

Kartoffelekseportudvalget, Danske Kartoffelavlere og Kartoffelekseportørers Fællesorganisation (reg. nr. 1288).

Der findes yderligere et eksportkontor, Avlsdyrekseportudvalget, som ikke er registreret og derfor ikke omtales i det følgende.

Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening er organiseret som andelsselskab med begrænset ansvar og har samtlige eksportsvineslagterier som andelshavere. De øvrige eksportkontorer er organiseret som foreninger, og medlemmerne er som regel landbrugets hovedorganisationer samt sammenslutninger på det pågældende område henholdsvis af landbrugets produktions- og salgsselskaber og af private forarbejdende virksomheder og eksportvirksomheder. Hver af de omtalte medlemsgrupper udpeger sine repræsentanter til eksportkontorets ledelse. I hosstående tabel 3 er anført sammensætningen af ledelsen (bestyrelserne) i eksportkontorerne, idet tabellen viser antallet af repræsentanter udpeget henholdsvis af landbrugsorganisationer, af landbrugets andelsvirksomheder og af private producenter og eksportører.

Medens der ved en offentlig eksportregulering, der bygger på lovhjemlede bemyndigelser til landbrugsministeren, kan fastsættes forskrifter for hele eksporten af den pågældende vare, er eksportkontorerne private organisationer, der kun kan regulere medlemmernes eksportvirksomhed og kun inden for de grænser, som er fastlagt i kontorenes vedtægter, eller som alle medlemmer er enige i at underkaste sig.

Der er temmelig stor forskel på, hvor stor en del af eksporten der foretages af de enkelte eksportkontorer eller deres medlemmer, og dermed på, i hvilket omfang kontorerne faktisk er i stand til at øve regulerende indflydelse på eksporten af de pågældende varer. Landbrugsraadet har oplyst, at Mejeribrugets Smørekseportudvalg og Mejeribrugets Osteekseportudvalg repræsenterer praktisk taget hele den danske eksport af smør, mælk, fløde og ost (undtagen smelteost), medens Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening har ca. 90 % af eksporten af svin og flæsk og så

Tabel 3.
Sammensætningen af ledelsen i eksportkontorerne for landbrugsprodukter.

	Antal repræsentanter udpeget af:				
	Landbrugsorganisationer ¹⁾	Landbrugets produktions- og salgsselskaber	Private producenter og eksportører (ikke andelselskaber)	Andre organisationer	Antal repræsentanter i alt
Mejeribrugets Smørekseksportudvalg	2	5	2	1	10
Mejeribrugets Osteekseksportudvalg	2	8	3	1	14
Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening	2	5	2	—	9
Landbr. Kvæg- og Kødsalg (OXEXPORT)	9	11	5	—	25
Danske Landbrugerers Eksportorg. DANHORS	11	—	3	—	14
Ægekseksport-Udvalget	4	2	5	—	11
Fjerkræeksport-Udvalget	3	2	2	—	7
Kartoffeleksport-Udvalget	8	3	4	—	15

¹⁾ Herunder landbrugets hovedorganisationer (De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger og Landbrugsraadet) samt visse landbrugsfaglige foreninger, f. eks. hesteavlforening.

godt som hele eksporten af svinefedt. Landbrugets Kvæg- og Kødsalg har ca. 60 % af eksporten af kvæg og kød, og er efter Landbrugsraadets opfattelse ikke i stand til at regulere markedsforholdene. Hesteekseksportudvalget har ca. $\frac{1}{3}$ af den samlede eksport af heste. Om Kartoffeleksport-Udvalget har Landbrugsraadet oplyst, at udvalget i gennemsnit for de tre sæsoner 1954/55-1956/57 direkte har formidlet 43 %, og udvalgets medlemmer ca. 47 % af den samlede kartoffeleksport. Udvalget og dets medlemmer har således tilsammen effektueret 90 % af eksporten. Landbrugsraadet har dog hertil bemærket, at den eksport, der finder sted for medlemmernes egen regning, ikke på nogen måde er underkastet regulerende indgreb fra Kartoffeleksport-Udvalgets side. Det drejer sig om eksport til markeder, hvortil de enkelte medlemmer frit kan sælge. Om Ægekseksport-Udvalget har Landbrugsraadet oplyst, at 60 af de 82 autoriserede ægekseksportører er medlemmer af udvalget, og at et betydeligt antal af de 22 eksportører, der ikke er medlemmer af udvalget, ikke optræder som selvstændige eksportører.¹⁾

¹⁾ De anførte oplysninger fra Landbrugsraadet om eksportkontorerne andel af eksporten er afgivet i april 1957.

Eksportkontorerne regulering af eksporten finder i nogle tilfælde sted ved, at de tilsluttede virksomheders eksport centraliseres hos kontorerne, som således står som sælgere over for aftagerne i udlandet. Denne fremgangsmåde bruges navnlig ved eksport til lande med centraliseret indkøb, men forekommer også, hvor eksportkontorerne af andre grunde lægger særlig vægt på at have hånd i hanke med eksporten. I andre tilfælde, hvor eksportforretningerne afsluttes af medlemsvirksomhederne, fastsætter eksportkontorerne betingelser for eksporten. De midler, der i så fald anvendes til regulering af eksporten, kan f. eks. være, at de enkelte eksportforretninger skal forelægges kontorerne til godkendelse, at eksporten betinges af, at der mindst beregnes nærmere fastsatte priser, at der fastsættes kvoter eller kontingenter for de mængder, der kan udføres til bestemte markeder, eller at der til kontorerne skal indbetales eksportafgifter, som foruden at medføre en udligning over for producenterne af priserne på de forskellige eksportmarkeder har den virkning at gøre eksportørerne uinteresserede i at afgive billigere pristilbud, end hvad der anses for passende af eksportkontoret. I det følgende gives der en mere udførlig omtale af de midler, de enkelte eksportkontorer ifølge deres vedtægter

kan betjene sig af ved reguleringen af eksporten.

Mejeribrugets Smørekseportudvalg er efter vedtægterne berettiget til at overtage medlemmernes eksport af smør, mælk og fløde til lande med centraliseret import, og kan undtagelsesvis overtage eksporten til andre lande. I de tilfælde, hvor eksporten således er centraliseret, ekspederer eksportvirksomhederne de pågældende varepartier for udvalget efter en nærmere fastsat fordeling, men leveringen sker i udvalgets navn og for dets regning. I tilfælde, hvor eksporten er overladt til eksportvirksomhederne, kan udvalget fastsætte forskellige regulerende bestemmelser. Udvalget kan herunder bestemme, hvor store mængder der til enhver tid kan stilles til rådighed for eksportvirksomhederne til fri eksport, ligesom udvalget kan fastsætte og fordele udførselskontingenter til de enkelte lande. Endvidere kan udvalget betinge eksporten af, at der overholdes nærmere fastsatte minimumspriser, og i forbindelse med fastsættelsen af eksportkontingenter kan udvalget fastsætte ensartede eksportpriser. Endelig kan udvalget fastsætte afgifter af eksporten til de forskellige markeder.

Mejeribrugets Osteekseportudvalg, som har kontorfællesskab med smørekseportudvalget, kan efter vedtægterne regulere medlemmernes eksport af ost (undtagen smelteost) og kvarg (råkasein) efter regler, som ret nøje svarer til smørekseportudvalgets regler for eksporten af smør. Specielt kan nævnes, at osteekseportudvalget kan fastsætte nærmere retningslinjer for afsætningen til de enkelte lande, herunder f. eks. forbud mod konsignationshandel.

Om Mejeribrugets Smørekseportudvalgs og Mejeribrugets Osteekseportudvalgs virksomhed har Landbrugsraadet anført, at de to udvalg gennem fastsættelse af eksportafgifter respektive eksporttilskud og/eller mindstepriser søger at sikre de størst mulige eksportpriser på såvel smør og fløde som på ost (undtagen smelteost). En egentlig eksportregulering er der i almindelighed ikke tale om fra udvalgenes side ud over, at der i visse perioder til aflastning af markedet foretages støtteopkøb af smør, som oplagres med senere afsætning for øje.

Efter vedtægterne for *Eksport-Svineslagte-*

riernes Salgs forening omfatter dette kontors virksomhed varetagelse og fremme af medlemmernes interesser ved afsætningen til eksport af svin og produkter heraf. Kontoret forestår principielt selv eksporten, men kan dog lade eksporten foregå gennem andre eksportører, herunder også ikke-medlemmer. Nogle af produkterne, f. eks. affald og tarme, eksporteres normalt af medlemmerne. Som ovenfor nævnt er foreningen organiseret som et andelsselskab, der som andels-havere har de enkelte eksportsvineslagterier. Medlemmerne må ikke uden salgforeningens tilladelse afgive eksporttilbud på svin og svineprodukter. Tilladelser hertil er betinget af, at de af salgforeningen fastsatte bestemmelser, herunder bestemmelser om priserne, overholdes. Foreningen har bl. a. til formål at arbejde for kvalitetsforbedring og standardisering af medlemmernes produkter, og den kan ved fastsættelse af vægtgrænser samt fradrag for over- eller undervægt tilskynde til, at der produceres svin af netop den eller de typer, der er egnede til eksport.

Landbrugets Kvæg- og Kød salg (Oxexport) har efter vedtægterne til formål at forestå eksport af levende og slagtede kreaturer og kalve samt fersk og frosset okse- og kalvekød. Kontoret optræder som hovedregel selv som eksportør, men kan dog give tilladelse til, at enkelte forretninger udføres af eksportvirksomhederne, som i så fald kan afkræves en afgift som bidrag til omkostningerne ved kontorets administration. Eksportkontoret kan også bestemme, at eksporten til bestemte lande eller eksporten af bestemte varer kan udføres direkte af eksportvirksomhederne. I de tilfælde, hvor gennemførelsen af eksporten er overladt til medlemmerne, kan eksportkontoret fastsætte priser, avancer og andre vilkår for eksporten.

Eksporten af heste og hestekød gennem *Danske Landbrugeres Eksportorganisation, Danhors*, er organiseret på tilsvarende måde som eksporten gennem Landbrugets Kvæg- og Kødsalg.

Ægekseport-Udvalget, hvis virksomhed omfatter eksport af æg og ægprodukter, kan i særlige tilfælde, navnlig når det skønnes, at de i aftagerlandene rådende forhold nødvendiggør et centraliseret salg, optræde som eksportør, men hovedreglen er, at ægekseporten

er overladt til medlemsvirksomhederne selv, som i så fald skal overholde de forskrifter, der fastsættes af udvalget. Udvalget kan f. eks. fordele de med de forskellige lande aftalte eksportkontingenter mellem medlemmerne, ligesom det kan fastsætte minimumspriser for salg til de enkelte lande.

Fjerkræeksport-Udvalget beskæftiger sig med eksport af slagtet fjerkræ. Udvalgets organisation af eksporten svarer ret nøje til Ægeksport-Udvalgets.

Om Ægeksport-Udvalgets og Fjerkræeksport-Udvalgets virksomhed har Landbrugsraadet oplyst, at de pågældende udvalg rent faktisk ikke griber regulerende ind i omsætningen af de varer, der henhører under udvalgenes område.

Kartofjeeksportudvalget kan, hvor bestyrelsen skønner det hensigtsmæssigt, optræde som eksportør, navnlig når det drejer sig om salg til lande med centraliseret import og lande, med hvilke der er sluttet tosidede handelsaftaler, eller hvor der er tale om forretninger, der stiller særlig store krav til finansiering. Eksportkontoret meddeler forud for hver sæson, til hvilke lande eksporten vil blive centraliseret. Såvel ved centraliseret eksport som i tilfælde, hvor eksporten varetages af medlemmerne selv, kan eksportkontoret fastsætte priser, herunder også de priser, der skal betales til avlerne, og andre vilkår for eksporten. Som ovenfor nævnt har udvalget dog faktisk ikke grebet regulerende ind over for den del af eksporten, der finder sted for medlemmernes egen regning.

Det fremgår af det foranstående, at flere af kontorerne kan fastsætte og fordele *kontingenter* for medlemmernes udførsel til de enkelte lande. Hvor der i handelsaftaler mellem den danske stat og andre lande er fastsat bestemte udførselskontingenter af de pågældende varer, er det imidlertid landbrugsministeriet, som fordeler eksporten mellem virksomhederne, idet der da til eksport i hvert enkelt tilfælde kræves offentlige eksporttilladelser. I disse tilfælde gives der i almindelighed kontorerne og handelseksportørernes hovedorganisationer lejlighed til at udtale sig såvel om fordelingen af kontingenterne som om tildeling af eksporttilladelser til nye eksportører.

Flere af eksportkontorerne øver gennem *afregningsregler* indflydelse på, hvorledes de opnåede eksportindtægter fordeles mellem eksportkontoret, eksportvirksomhederne og producenterne. Fremgangsmåden er noget forskellig i de forskellige kontorer.

Mejeribrugets Smøreksportudvalg fastsætter ugentlig et afregningstal, der danner basis for afregningen mellem eksportvirksomhederne og mejerierne. Hvor eksporten er centraliseret hos udvalget, betaler dette eksportvirksomhederne afregningstallet med tillæg af en nærmere fastsat eksportøravance. Hvor eksporten er overladt til eksportvirksomhederne, betaler disse i nogle tilfælde kontoret en afgift, der fastsættes under hensyn til den gennemsnitlige eksportpris til det pågældende land, således at der i restbeløbet ud over afregningstallet afsættes en vis avance til eksportvirksomhederne. I andre tilfælde gives der omvendt tilskud til eksporten efter tilsvarende regler. Da afregningstallet ikke til enhver tid svarer til de gennemsnitligt opnåede eksportpriser, opsamler kontoret i visse perioder puljer, der udloddes i senere perioder.

Osteeksportudvalget benytter ligesom smøreksportudvalget et system med afregningspriser og eksportafgifter.

Det er ovenfor nævnt, at *Landbrugets Kvæg- og Kødsalg* og *Hesteeksportkontoret* som hovedregel selv optræder som eksportører. De foretager opkøbet gennem opkøbere, hvis vederlag fastsættes af kontorerne. Landbrugets Kvæg- og Kødsalg offentliggør noteringer til vejledning for kontorets opkøbere og for producenterne.

Kartofjeeksportudvalget kan som ovenfor nævnt fastsætte de priser, der af udvalgets opkøbere eller de tilsluttede eksportvirksomheder skal betales avlerne for kartofler til eksport.

Ægeksport-Udvalget og *Fjerkræeksport-Udvalget* griber ikke ind i opkøbspriserne, men der offentliggøres ugentlig opkøbsnoteringer af de tilsluttede andelsselskaber.

Eksport-Svine slagteriernes Salgsjorening fastsætter afregningspriser til brug ved afregningen mellem kontoret og slagterierne, der som tidligere omtalt leverer direkte til kontoret. Eksportkontorets regler berører ikke afregningen mellem slagterierne og land-

mændene; men andelsslagterierne fastsætter hver uge en landsnotering, der danner grundlaget for afregningen med producenterne.

Tilslutningen til eksportkontorerne kan ske ved indmeldelse i en af de foreninger, der er tilsluttet kontorerne; men der gives dog også adgang for enkeltvirksomheder til direkte optagelse som medlemmer. Adgangen står åben for de virksomheder, som har eller får landbrugsministeriets autorisation til at drive eksportvirksomhed på de pågældende områder. Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening optager dog kun autoriserede svineslagterier som medlemmer. For eksportører af kvæg og heste gælder ingen autorisationsordning. Vedtægterne for Landbrugets Kvæg- og Kødsalg bestemmer i stedet, at adgangen står åben for virksomheder, der som erhverv selvstændigt foretager eksport af kvæg. Bestyrelsen afgør, om de virksomheder, der søger optagelse, fyldestgør denne betingelse. Bestyrelsens afgørelse kan af den pågældende indbringes for domstolene. For Hesteeksportkontoret gælder tilsvarende regler.

Udtrædelse af eksportkontorerne kan ske med et varsel, som i flere af kontorerne er fastsat til 1 år. Ved overtrædelse af kontorenes forskrifter kan der idømmes den pågældende bod, ligesom der i givet fald kan blive tale om eksklusion. Til behandling af sådanne sager er nedsat voldgiftsretter. Sådanne findes dog ikke for Ægeksport-Udvalgets og Fjerkræeksport-Udvalgets vedkommende, men disse kontorens bestyrelser kan ifølge vedtægterne ekskludere medlemmer, der ikke overholder kontorenes forskrifter.

Eksportkontorerne har åbenbart ved deres oprettelse villet stille eksportørerne over for valget mellem straks at indtræde eller at stå uden for kontorerne, idet det i kontorenes vedtægter bestemmes, at de eksisterende virksomheder eller brancheforeninger inden en vis frist skal have tilsluttet sig kontorerne. Tilsvarende regler gælder for nyoprettede virksomheders medlemsskab. Virksomheder, der efter udløbet af de fastsatte frister ønsker at tilslutte sig kontorerne, udelukkes dog ikke fra optagelse, men det kan da i flere af kontorerne bestemmes, at medlemsska-

bet først træder i kraft efter en vis tid. For Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening, Landbrugets Kvæg- og Kødsalg og Hesteeksportkontoret er der ikke i vedtægterne fastsat noget om konsekvenserne af, at der søges optagelse efter fristernes udløb.

Reglerne om optagelse af nye virksomheder samt kontorenes øvrige regler og virksomhed har bl. a. betydning, fordi forskellige forhold bidrager til at gøre det vanskeligt for virksomheder, som står uden for eksportkontorerne at drive eksportforretning med de pågældende landbrugsprodukter. Nogle af kontorerne har således fastsat *eksklusivbestemmelser*. I vedtægterne for Mejeribrugets Smøreksportudvalg bestemmes, at de tilsluttede smørproducenter kun må levere smør til de tilsluttede smøreksportvirksomheder, der på deres side kun må aftage smør til eksport fra de tilsluttede smørproducenter. Osteeksportudvalget kan ifølge sine vedtægter fastsætte tilsvarende eksklusivbestemmelser for handelen med ost til eksport. Endvidere er det muligvis ikke uden betydning, at det ved eksport til *lande med centraliseret indkøb* som regel er eksportkontorerne, som afslutter kontrakterne om leverancer med de pågældende indkøbsorganer i udlandet. Landbrugsraadet har dog anført, at der findes flere eksempler på, at danske eksportører uden for eksportorganisationerne har kunnet gennemføre eksportsalg af de regulerede varer til udenlandske importcentraler.

Eksportkontorerne tager som nævnt sigte på regulering af eksporten, medens forsyningerne til *hjemmemarkedet* ikke er omtalt i vedtægterne.

Forholdsregler, hvorved eksporterende virksomheder søger at begrænse konkurrencen på eksportens område, kan imidlertid tillige have virkninger på hjemmemarkedet. Når eksportpriserne eller de udførte mængder reguleres, kan der heraf følge visse virkninger på udbudet og prisforholdene i indlandet, og når der til eksportaftaler er knyttet eksklusivaftaler eller andet, som vanskeliggør fritstående virksomheders stilling, kan forskellige indenlandske virksomheders erhvervsfrihed herved blive berørt.

Vedrørende landbrugets eksportkontorer kan det i denne forbindelse oplyses, at pris-

kontrolrådet har anset eksportkontorerne for at være i stand til at udøve en så væsentlig indflydelse på priser og omsætningsforhold her i landet, at man krævede aftalerne anmeldt og registreret. Ved registreringen tog en række af kontorerne forbehold med hensyn til anmeldelsespligten og dens konsekvenser. Foranlediget af, at prisdirektoratet havde udbedt sig forskellige supplerende oplysninger, protesterede de i en fællesskrivelse mod anmeldelsespligten, idet de bl. a. henviste til, at prisloven (ligesom nu monopolloven) ikke omfattede salg til eksport. Da Mejeribrugets Smøreksporthudvalg herefter afslog at indsende de forlangte oplysninger, blev sagen forelagt for handelsministeriet. Priskontrolrådet udtalte i sin indstilling til ministeriet bl. a., at udvalget som følge af bestemmelsen om, at de tilsluttede smørproducenter kun må levere smør til eksport til de tilsluttede smøreksporthudvalgsvirksomheder, der på deres side kun må aftage smør til eksport fra de tilsluttede smørproducenter, fastsætter eller kan fastsætte betingelser for erhvervsudøvelse, samt at udvalget gennem en række bestemmelser i vedtægterne kan øve indflydelse på de mængder smør, der sælges på hjemmemarkedet, og på de priser, der afregnes til mellem eksportør og mejeri, og derigennem på salgspriserne på hjemmemarkedet. Ministeriet gav priskontrolrådet medhold i, at organisationerne var anmeldelsespligtige. Organisationerne fastholdt deres principielle stilling, men afstod fra at lade sagen prøve ved domstolene, efter at der var aftalt en begrænsning af deres oplysningspligt i).

I det foregående er kun omtalt de varer, for hvilke der findes eksportkontorer. I monopoltilsynets register findes som nævnt yderligere 3 registreringer vedrørende *mark- og havefrø*. Mellem Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (F.D.B.) og Danske Landboforeningers Frøforsyning (D.L.F.), som er et andelsselskab, der beskæftiger sig med organisering af dyrkningen og afsætningen af frø, er indgået en aftale (register nr. 655), hvorefter D.L.F. skal

sætte alle frøsorter, der med fordel kan produceres her i landet, i avl, og skal forsyne F.D.B. med de ønskede mængder. Overskydende mængder kan D.L.F. sælge engros i det åbne marked. D.L.F. må ikke indkøbe frø og ikke sælge frø en detail. F.D.B. må ikke dyrke frø og skal, så længe D.L.F. er leveringsdygtig, aftage sit forbrug fra dette selskab. F.D.B. har endvidere indgået en aftale (register nr. 656) med Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg, som har forpligtet sig til at aftage sit forbrug af frø hos F.D.B. og til fortrinsvis at sælge til medlemmer af de landøkonomiske foreninger, der ikke er medlem af en brugsforening. Endelig fastsætter F.D.B. en vejledende detailprisliste for markfrø (register nr. 657).

Det skal sluttelig nævnes, at de ordninger, der ved lov er truffet for sukker- og kartoffelmelsproduktionen, har betydning for dyrkningen af sukkerroer til sukkerfabrikkerne og af kartofler til kartoffelmelsfabrikkerne. Ordningerne er omtalt i afsnittene 11 og 9 i kapitel XV. Sukkerroedyrkerne har dannet en sammenslutning, Sukkerroedyrkerforeningens Samvirksomhed, der tager sig af alle forhandlinger med A/S De Danske Sukkerfabrikker og staten om vilkårene for kontraktavl af sukkerroer (register nr. 2154).

5. Lovene af 16. juni 1958 om en korn= ordning og om afsætning af danske landbrugsvarer.

I løbet af 1957 kom eksporten af landbrugsprodukter ud for stærke prissvingninger med kraftige prisfald navnlig for bacon og smør. På denne baggrund og med henvisning til, at der samtidig med prisfaldet på eksportmarkedene var sket en betydelig stigning i landbrugets omkostninger, rettede De samvirkende danske Husmandsforeninger og De samvirkende danske Landboforeninger i december 1957 en henvendelse til regeringen med forslag til forskellige foranstaltninger til imødegåelse af de opståede vanskeligheder, herunder bl. a. en samordning af afsætningen, en ordning, der sikrede landbruget en fast pris på brødkorn, samt mulighed for også i øvrigt at fastsætte hjemmemarkedspriserne uafhængigt af eksportpriserne.

I forbindelse med fornyelserne i foråret

¹⁾ Priskontrolrådets beretninger 1949-51, side 63 ff, og 1951-52, side 27.

1958 af overenskomsterne på arbejdsmarkedet måtte der påregnes yderligere stigninger i landbrugets omkostninger, og samtidig fortsatte prisfaldet for smør. Herefter gennemførtes forskellige foranstaltninger vedrørende landbruget, bl. a. ved en lov af 16. juni 1958 om en kornordning for høståret 1958/59 og ved en anden lov af samme dato, gældende for tre år, om afsætning af danske landbrugsvarer. Allerede for høståret 1957/58 var der foretaget indgreb i form af bestemmelser om indmaling af dansk hvede og rug i brødkorn.

Loven om en kornordning tilsigter at opretholde bestemte mindstepriser for korn af dansk avl. Den anden lov skal på forskellig måde forbedre landbrugets salgssindtægter.¹⁾

Ved *kornordningen* for høståret 1958/59 blev der indført af staten garanterede mindstepriser for dansk *brødkorn* (hvede og rug) ved salg fra avlerne til autoriserede handlende og møllere. Samtidig blev landbrugsministeren bemyndiget til at påbyde, at der ved formaling af brødkorn til menneskeføde skal indmales dansk hvede eller rug i en procentvis udstrækning, der bestemmes af ministeren. Som et led i ordningen blev ministeren endvidere bemyndiget til at lade opkræve udligningsafgifter på importeret *føderkorn*. Afgifterne skal efter loven beregnes således, at importpriserne med tillæg af afgifterne andrager nærmere i loven fastsatte beløb, som dog nedsættes, såfremt de økonomiske vilkår for svineproduktionen forringes. Afgifterne indgår i en fond, hvis midler ifølge landbrugsministerens udtalelser ved sagens behandling i folketinget fortrinsvis skal komme de kornkøbende landmænd til gode.

Loven om afsætning af danske landbrugsvarer må ses i forbindelse med nye organiserede bestræbelser fra erhvervenes side vedrørende salget af landbrugsvarer. Der tilstræbes alt i alt dels forskellige indgreb i

prisdannelsen og eksportforholdene, dels et mere effektivt salgsarbejde. For fuldstændigheds skyld omtales i det følgende begge disse sider af de påtænkte forholdsregler. På det tidspunkt, da denne redegørelse affattes, er der endnu kun truffet enkelte forholdsregler, og den følgende fremstilling kan derfor kun blive temmelig ufuldstændig og summarisk og kan i det væsentlige kun gøre rede for de organisatoriske rammer og for de generelle bemyndigelser, loven indeholder.

Gennemførelsen af den omtalte lov om afsætning af danske landbrugsvarer imødekommer landbrugsorganisationernes ønske om en samordning under det offentliges medvirken af afsætningen af landbrugsvarer. Siden april 1950 har der som omtalt i afsnit 3 og 4 fundet et samarbejde sted om landbrugseksporten i landbrugets eksportkontorer, men under de herskende forhold for den internationale handel med landbrugsvarer mente landbrugsorganisationerne ikke, at en sådan på frivillige aftaler baseret ordning tilstrækkelig effektivt ville kunne sikre den nødvendige koordinering af afsætningen. Ved loven om afsætning af danske landbrugsvarer, som gælder for en 3-årig periode indtil den 30. juni 1961, er der givet landbrugsministeren bemyndigelse til at påbyde, at eksportører af danske landbrugsvarer skal overholde de af landbrugsministeren fastsatte forskrifter. Endvidere bemyndiger loven ministeren til at belægge salget af landbrugsvarer med afgifter, hvis provenu tænkes anvendt til finansiering af foranstaltninger til fremme af landbrugseksporten, jfr. nærmere nedenfor.

Erhvervenes eget samarbejde om eksporten af de enkelte landbrugsvarer skal som hidtil i det væsentlige finde sted i de i det foregående afsnit omtalte eksportkontorer. Som et led i ordningen har landbrugsorganisationerne og eksportkontorerne imidlertid oprettet et fællesorgan, *Landbrugets Afsætningsråd*, som skal tage sig af opgaver af almindelig betydning for afsætningen af landbrugsvarer. Afsætningsrådet har efter dets vedtægter til formål »at fremme og samordne afsætningen af landbrugets produkter inden- og udenlands gennem forøgelse af salgsarbejdet«. Af de fællesopgaver, afsætningsrådet skal søge taget op, nævner vedtægterne 1) markedsundersøgelser, 2) re-

¹⁾ Ved en senere gennemført foranstaltning — jfr. lov nr. 183 af 10. juni 1959 om hjemmemarkedspriser for mælk og mejeriprodukter — er der ved hjælp af afgifter sikret landbruget mindstepriser ved salg på hjemmemarkedet af omhandlede varer.

klarne- og propagandaarbejde samt 3) oprettelse af salgskontorer og agenturer på eksportmarkeder, hvor en koordinering af dansk landbrugseksport skønnes fornøden. Endelig omtales 4) koordinering af forskrifter vedrørende eksporten af de enkelte produkter. For så vidt de under 3) og 4) nævnte foranstaltninger berører de enkelte eksportkontorers forhold, kræves der samtykke af vedkommende eksportkontor.

Afsætningsrådets virksomhed tænkes finansieret ved midler tilvejebragt gennem de i henhold til loven om afsætning af danske landbrugsvarer opkrævede afgifter.

Efter afsætningsrådets vedtægter udpeger De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger og Landbrugsraadet hver 3 repræsentanter og eksportkontorerne hver 1 repræsentant til rådet. Til varetagelse af industriens og engros-handelens interesser i forbindelse med koordineringen og loven om afsætning af landbrugsprodukter, har Industriraadet, Gros-serer-Societetet og Provinshandelskammeret oprettet *Handelens og Industriens Fælles-eksportråd*, som skal have den opgave at følge udviklingen inden for eksporten af landbrugs- og industrielt forarbejdede landbrugsprodukter og over for landbrugsministeren fremsætte eller kommentere forslag til fremme af eksporten af sådanne produkter.

Inden der træffes foranstaltninger i henhold til loven om afsætning af danske landbrugsvarer skal ministeren rådføre sig med det såkaldte *kontaktudvalg*, der er sammensat af repræsentanter for landbrugsorganisationerne og andelsudvalget samt for industriens og engros-handelens hovedorganisationer. Eksportkontorerne er ikke direkte repræsenteret i kontaktudvalget, men efter ønske af en af de repræsenterede organisationer kan der tilkaldes en repræsentant for vedkommende eksportkontor. Tilsvarende kan der tilkaldes en repræsentant for vedkommende brancheforening inden for handel eller industri, således at de uden for eksportkontorerne stående eksportører og producenter ligeledes får adgang til at fremsætte deres synspunkter. I denne forbindelse skal nævnes, at det i bemærkningerne til lovforslaget anføres, at loven tilsigter at kunne fastsætte visse fælles regler for eksporten,

men at det er hensigten, at enhver eksportør, der overholder de fastsatte vilkår, og som i øvrigt opfylder betingelser for udførsel (f. eks. med hensyn til autorisation), fuldt ud skal bevare retten til at udføre landbrugsvarer.

Hvad angår ministerens bemyndigelse til at fastsætte vilkår for eksporten, kan der henvises til, at landbrugsorganisationerne i deres henvendelse af december 1957 til regeringen bl. a. begrundede ønsket om en fastere koordinering af afsætningen med hensynet til at undgå, at der af danske eksportører fremsættes underbud, som kan føre til lavere eksportpriser og skabe risiko for skærpede beskyttelsesforanstaltninger i importlandet. Endvidere pegede organisationerne på, at der ved den ønskede samordning ville kunne gennemføres en bedre tilpasning af udbudet på de forskellige eksportmarkeder til støtte for en gunstig prisudvikling på disse. Man må gå ud fra, at landbrugsministerens bemyndigelse til at fastsætte forskrifter for eksportørerne navnlig tænkes benyttet med henblik på de nævnte forhold, og at fastsættelse bl. a. af mindstepriser for eksporten til bestemte markeder vil kunne komme på tale.

De afgifter, landbrugsministeren er bemyndiget til at lade ophæve, kan efter loven pålægges udførsel af danske landbrugsvarer samt salg i øvrigt af tilsvarende landbrugsvarer, d. v. s. salg på hjemmemarkedet af danske og af tilsvarende udenlandske landbrugsvarer. Afgifterne ved salg på hjemmemarkedet kan efter loven ikke fastsættes højere end den gennemsnitlige afgift ved salg til eksport.

De beløb, der indkommer gennem afgifterne, skal for hver varegruppe indgå i en fond sorterende under det pågældende eksportkontor. Midlerne i disse fonde kan med tilslutning af landbrugsministeren efter forhandling med det foran omtalte kontaktudvalg anvendes til fremme af eksporten inden for de respektive varegrupper. Fra fondene for de enkelte varegrupper skal indbetales af landbrugsministeren godkendte beløb til en særlig fond, som med tilslutning af landbrugsministeren skal anvendes til fremme af dansk landbrugseksport i almindelighed og i øvrigt til dækning af omkostningerne ved ordningens administration.

Kapitel IV

ANDRE JORDBRUGSERHVERV OG FISKERI

I nærværende kapitel belyses visse hovedtræk af konkurrenceforholdene indenfor skovbrug, gartneri og frugtavl samt fiskeri. Yderligere enkeltheder om disse erhverv findes i kap. XV og XVIII.

1. Skovbrug.

I tabel 1 er efter den sidst foreliggende erhvervstælling angivet antallet af skovbrug, samlet personel og omsætning i 1948 fordelt efter ejerforhold.

Det samlede skovareal udgør ca. 438.000 ha eller ca. 10 % af hele landets areal, men ifølge Dansk Skovforening andrager det egentlige produktive skovareal ca. 371.000 ha, svarende til ca. 8 % af arealet. Af det samlede skovareal ejes 68 % af private skovejere, medens henholdsvis 28 % og 4 % tilhører stat og kommuner. Statsskovene og klitplantagerne er underlagt henholdsvis Direktoratet for Statsskovbruget og Klitdirektoratet. Privatskovene tilhører i det væsentlige godser og større gårde, men under privatskovene er også medregnet Det danske Hedeselskabs plantager samt skovene under Sorø Akademi.

Ifølge forordning af 27. september 1805, nu lov af 11. maj 1935 med senere ændringer er skovene underkastet den såkaldte *fredskovspligt*, hvis væsentligste indhold er, at skovarealet ikke må indskrænkes.

Brænde er på bunden importliste, men i øvrigt er uforarbejdet gavntræ på den almindelige friliste.

Skove med godt 60 % af ovennævnte produktive skovareal, herunder også skovdistrikter under Direktoratet for Statsskovbruget,

Tabel 1.
Antal skovbrug, deres personel og omsætning 1948 ¹⁾.

	virksomheder	Samlet personel	stens saigs-s værdi mill. kr.
Direktoratet for statsskovbruget	29 ²⁾	1.520	15
Statens Klitvæsen	32 ³⁾	372	1
Andre	479 ³⁾	4.566	45
I alt	540	6.458	61

Kilde. Erhvervstællingen 1948 (V, A, 24, side 106 ff.).

Noter: ¹⁾ Statistikken omfatter ca. 70 % af det samlede skovareal. ²⁾ Antal distrikter.

³⁾ Antal skove og plantager.

er tilsluttet *Dansk Skovforening*. En række *private* skovdistrikter under foreningen har oprettet *Danske Skoves Handelsudvalg*, der varetager handelsmæssige opgaver for sine medlemmer og udsender vejledende priser for gavntræeffekter af løvtræ og nåltræ (monopoltilsynets reg. nr. 2049). Endvidere er der inden for foreningen oprettet et *frøudvalg*, der formidler årlige møder mellem avlere af skovtræfrø fra de af udvalget kårede frøavlsbevoksninger i danske skove. På disse møder aftaler frøavlere vejledende priser for detailsalg af frø fra de kårede bevoksninger samt for engrossalg af kogler til dekorationsbrug (reg. nr. 1227).

Gennem den af Dansk Skovforening oprettede *Danske Skoves Andels Salgsforening* (reg. nr. 1963) er der skabt organisatoriske rammer for et fællessalg af skoveffekter, som

dog endnu ikke er trådt i kraft. Salgsforeningen, der omfatter ca. 75 % af de større privatskove, er udførligere omtalt i kap. XVIII, hvor også 3 lokalt ajgrænsede aftaler om skoeffekter er nærmere omtalt.

2. Gartneri og frugtavl

I 1955 var godt 14.500 virksomheder beskæftiget med gartneri, erhvervsfrugtavl og erhvervsmæssigt havebrug¹). Det anvendte areal udgjorde ca. 27.000 ha eller under 1 % af landets samlede areal. Gartneriets, erhvervsfrugtavlens og planteskolernes samlede produktionsværdi er for samme år anslået til ca. 450 mill. kr.²), hvoraf grønsagsavl 167 mill. kr., frugtavl 83 mill. kr., blomsterproduktion 130 mill. kr., planteskoleproduktion 26 mill. kr. og anlægsgartneri m. m. 44 mill. kr.

Grønsager og frugt, der dyrkes her i landet, er på bunden importliste, og bortset fra tomater og spiseløg, er importen af ringe omfang.

Ifølge to love af 7. marts 1952 om kontrol med udførsel af henholdsvis danske grønsager og dansk frugt er landbrugsministeren bemyndiget til efter samråd med producenternes og eksportørernes organisationer at fastsætte bestemmelser om eksportvarernes kvalitet og til at bestemme, at udførsel kun må foretages af eksportører, der er anerkendt af ministeriet. I henhold hertil er der fastsat forskellige regulerende bestemmelser.

Almindelig dansk Gartnerforening, der har ca. 6.000 medlemmer fordelt på 42 lokale kredse, har til formål at varetage gartnerierhvervets almindelige interesser. Til varetagelse af erhvervets eksport-, import- og hjemmemarkedsinteresser, herunder kontakten med offentlige myndigheder, er dannet Erhvervsrådet for Gartneri og Frugtavl, hvorunder der findes sektioner for henholdsvis grønsager, frugt, blomster og planteskoler.

Specielt vedrørende frugtavlens findes organisationerne Danmarks Erhvervsfrugtavl Forening, der er tilsluttet Erhvervsrådet for Gartneri og Frugtavl, og Landsforeningen »Dansk Frugtavl«, der består af 71 lokal-

kredse over hele landet. Landsforeningen har til formål at fremme både den erhvervsøkonomiske frugtavl og hjemmefrugtavlens, og den har oprettet dels »D.F.«s eksportkontor, som er et formidlende og prisvej ledende organ mellem producent og eksportør, dels »D.F.«s erhvervsråd, der varetager medlemmernes øvrige erhvervsøkonomiske interesser.

Engrosafsætningen af frugt og grønsager finder i København for en stor del sted over Københavns Grønttorv, hvor såvel avlere som kommissionærer og grossister optræder som sælgere. For salget på grønttorvet er der af Københavns Magistrat fastsat forskellige bestemmelser vedrørende varenes sortering og emballering og om salgshedernes størrelse. Et prisnoteringsudvalg bestående af repræsentanter for producenter, grossister, detailhandlere og torvets administration offentliggør en ugentlig prisnotering, der angiver spillerummet for de priser, der skønnes at være handlet til i ugens løb. En mindre del kartofler tilføres hovedstaden igennem »De synchroniserede Kartoffelauktioner København-Århus-Odense-Herning«, en nydannelse inden for kartoffelhandelen. Auktionen sker på grundlag af en vareprøve for hvert parti udstillet i hver by, og under auktionen er der højtalerforbindelse mellem lokalene, således at budene kan høres alle fire steder på én gang. Hovedstadsområdet tilførsler af vaskede gulerødder kommer hovedsagelig fra Lammefjorden, hvor der findes ca. 10 gulerodsvaskerier, som aftager gulerødderne fra omkring 140 avlere og videre sælger til grossister på Københavns Grønttorv. Foreningen af Gulerodsavlere paa Lammefjorden og paa andre inddæmmede Arealer i Ods herred har med vaskerierne truffet aftale om afregningspriser fra avlere til vaskeri, om vaskeriernes salgspriser til grossist samt om vejledende grossistavancer ved salg til detailhandlere i København.

I provinsen har gartnere i ca. 30 byer oprettet lokale salgsforeninger, hvoraf de fleste er sammensluttet i De danske Andels Salgsforeninger for Gartneri og Frugtavl, som igen er tilknyttet Erhvervsrådet for Gartneri og Frugtavl. Medlemmerne af salgsforeningerne har normalt pligt til at afsætte hele deres produktion igennem foreningerne, der udbyder varerne under auktionslignende for-

¹) Statistisk Årbog 1957, tabel 96.

²) Statistiske Meddelelser, 4. række, 167. bind, 1. hæfte, side 212.

mer, idet salget sker under såkaldt hollandsk ur. De i de enkelte salgsforeninger opnåede priser samt Københavns Grønttorvs prisnotering offentliggøres ugentlig i »Gartner-Tidende«.

For frugt har avlerne dannet særlige salgsforeninger, som samarbejder i *Danmarks samvirkende Frugt salgsforeninger*. Endvidere har landsforeningen »*Dansk Frugtavl*«, som tidligere omtalt, oprettet et særligt eksportkontor, og foreningen offentliggør desuden ca. hver 14. dag en landsfrugtnotering, der på grundlag af indberetninger fra producenter samt notater fra torve og auktioner angiver spillerum for den pris, producenterne har opnået.

Landsforeningen af danske Anlægsgartnerere, der omfatter ca. 325 medlemmer organiseret i 6 kredse, har vedtaget anmelde- og licitationsbestemmelser for anlægsgartnerarbejder over en vis størrelse. Foreningen udsender tillige en vejledende kalkulationstabel for udførelse og vedligeholdelse af haveanlæg. Såfremt leveringen af planter og frø ikke overdrages anlægsgartneren, må han i sit tilbud sikre sig den gængse provision eller forhøje tilbudet tilsvarende (monopoltilsynets reg. nr. 2245).

Endelig skal nævnes, at *Foreningen af Kirkegaardssinspektør er, Gravere og Gartnere ved Kirkegaarde i Danmark* fastsætter vejledende takster for renholdelse og granbelægning af gravsteder (reg. nr. 1441).

3. Fiskeri

Ifølge fiskeriberetningen for året 1956 var der i alt ca. 17.000 fiskere, hvoraf ca. 12.400 erhvervsfiskere og resten lejlighedsfiskere. Værdien af den samlede fangst inklusive damørred var for samme år opgjort til ca. 265 mill. kr.

Ål, saltede og krydrede sild, klipfisk og enkelte andre fisk og fiskevarer er på almindelig importfriliste, medens de øvrige arter af fisk og fiskeprodukter er på bunden liste. Importen er af ringe omfang sammenlignet med den danske produktion. De fleste almindelige sorter af fisk er toldfri.

De *almindelige bestemmelser om fiskerierhvervets udøvelse* er indeholdt i tre love af 19. december 1951 om henholdsvis salt-

vandsfiskeri og ferskvandsfiskeri samt om fiskeri i Randers fjord, Gudenå m. m.

Østersfiskeri i Limfjorden tilkommer alene staten, idet retten til østersfiskeri er et såkaldt kongeligt regale¹⁾. Retten er nu bortforpagtet til Limfjordsøsters-Kompagniet, hvis virksomhed er nærmere omtalt i kap. XV, afsnit 6.

I større fiskerihavne er der oprettet *fiskeauktioner*, hvor fiskerne kan afsætte deres fangst, væsentligst til grossister og eksportører. På en række andre pladser har fiskerne på andelsbasis organiseret salget ved oprettelse af *salgsforeninger*. De tilsluttede fiskere har i reglen forpligtet sig til at aflevere fangsten til foreningen, der drager omsorg for afsætningen til ind- og udland. Forsyningen af det storkøbenhavnske marked varetages i det væsentlige af grossister, som har etableret andelsselskabet Københavns Fisketorv, hvor detailfiskehandlere foretager deres indkøb. I Pressens Radioavis offentliggøres dagligt prisnoteringerne fra fiskeauktionerne i Skagen og Esbjerg samt noteringerne på Københavns fisketorv.

Til *engros- og eksporthandel samt detailhandel* med ferske og frosne fisk og fiskevarer samt til tilvirkning, frysning og enhver anden form for forarbejdning af fisk og fiskevarer kræves i henhold til lov af 11. maj 1954 om kvalitetskontrol med fisk og fiskevarer fiskeriministeriets godkendelse. For at blive godkendt af fiskeriministeriet skal virksomheden opfylde en række i loven og dertil knyttede bekendtgørelser opstillede krav med hensyn til virksomhedernes indretning, udstyr m. v.

For afsætningen af *damørred* til eksport er der ved bekendtgørelse af 28. maj 1955 af fiskeriministeriet under medvirken af *Foreningen af danske Ørredproducenter* truffet en særlig ordning, hvorefter udførselstilladelse alene gives til eksportører, der enten er medlemmer af ovennævnte forening eller har forpligtet sig til at overholde de af foreningen fastsatte og af ministeriet godkendte bestemmelser med hensyn til mindstepriser, indsendelse af fakturakopier, prisudligning m.v. Eksportørerne indbetaler til en udlig-

¹⁾ Plakat af 10. juli 1770 angående fredningen af østersfiskeriet under Alborg stift mellem Skagen og Hirtsholmene m. v.

ningspulje forskellen mellem en fastsat minimums-àconto-afregningspris til producenterne og en fastsat minimumseksportpris for det pågældende land med fradrag af de kalkulerede omkostninger. Såfremt eksportøren opnår priser, der ligger over minimumseksportpriserne tilfalder denne merindtægt ubeskåret eksportøren. Det i puljen indbetalte beløb fordeles ved regnskabsårets afslutning mellem producenterne. Til kontrol af priserne indsendes fakturakopier til foreningen, som i tilfælde af overtrædelser bl.a. kan indstille til ministeriet, at eksporttilladelsen tilbagekaldes. Til bistand for fiskeriministerens ved gennemførelsen af denne ordning er nedsat et udvalg, bestående af en formand, der skal opfylde betingelserne for at kunne beskikkes til landsdommer, og 3 repræsentanter for henholdsvis fiskeriministeriet, fiskeeksportørerne og dambrugerne. Udvalget afgiver indstilling til fiskeriministerens om alle sager, som af denne forelægges udvalget. Enhver producent eller eksportør af damørred kan for udvalget indbringe ethvert spørgsmål af betydning for den pågældende

vedrørende ordningen. Om de af udvalget således forelagte sager afgiver dette indstilling til fiskeriministerens.

Fiskernes hovedorganisationer er *Dansk Fiskeriforening*, der omfatter 161 lokale foreninger med et medlemstal på ca. 9.000, og *Vestjydske Fiskeriforening*, en sammenslutning af 20 fiskeriforeninger med et medlemstal på 4.000 nordsøfiskere.

Fiskesalgsforeninger på Bornholm og Christiansø har oprettet *Bornholmer-Centralen* (monopoltilsynets reg. nr. 1260). Dennes virksomhed og en aftale mellem centralen og *Københavns Røgeriejerforening* (reg. nr. 1163) er nærmere omtalt i kap. XV.

I monopoltilsynet findes der herudover godt en halv snes registreringer, der vedrører *ha?idel* med fisk. Konkurrencebegrænsningerne er for det meste knyttet til lokale fiskehandlerforeningers virksomhed og tilsigter at udelukke eller vanskeliggøre konkurrence fra handlende, som står uden for den organiserede detailhandel. De enkelte registreringer er udførligere omtalt i kap. XV, hvortil henvises.

Kapitel V.

INDUSTRI

1. Indledning.

I dette kapitel behandles nogle hovedtræk af industriens struktur og konkurrenceforhold. Efter de indledende bemærkninger i dette afsnit omtales i de følgende afsnit fusioner og kapitalforbindelser, de største virksomheders andel af produktionen, told og importregulering, andre offentlige indgreb i konkurrencen og endelig udbredelsen af de hos monopoltilsynet registrerede konkurrencebegrænsninger inden for industrien. I det efterfølgende kapitel VI gives der en kort-

fattet omtale af nogle hovedtræk af konkurrenceforholdene for en række vigtige industrivarer, og kap. VI fortsætter for så vidt gennemgangen af industriens forhold, men også handelens konkurrenceforhold berøres. I betænkningens II. del (kapitel XIV-XXVIII) omtales de enkelte hovedvaregrupper, brancher og varer nærmere, og man har dér kunnet foretage en mere detaljeret og nuanceret gennemgang end ved den oversigtsmæssige og summariske fremstilling i dette og det følgende kapitel.

Tabel 1.

Antal virksomheder, funktionærer, arbejdere og samlet produktionsværdi i industriens hovedgrupper 1956.

	Antal virksomheder	Antal funktionærer	Antal arbejdere	Produktionsværdi mill. kr.
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	714	9.227	35.843	3.289,5
Tekstil- og beklædningsindustri	1.003	8.499	35.707	1.486,8
Fremstilling af læder, lædervarer og skotøj ...	284	1.517	7.403	293,5
Træ, trævarer og møbelindustri	834	2.336	15.830	531,6
Papir- og papirvareindustri	188	1.965	8.230	516,9
Grafisk industri	496	6.018	12.591	360,8
Kemisk industri	378	6.610	13.681	1.434,5
Fremstilling af olie- og kulprodukter	119	746	1.648	131,7
Sten-, ler- og glasindustri	643	2.490	16.137	616,5
Jern- og metalindustri, maskinindustri	1.200	12.195	48.038	2.336,5
Fremstilling af elektriske maskiner, apparater og udstyr	185	5.814	18.325	855,9
Fremstilling af transportmidler	183	4.814	24.361	989,1
Forskellig anden industri	335	2.038	6.253	272,0
Tilsammen	6.562	64.269	244.047	13.115,3

Kilde: Industriel produktionsstatistik 1956, tabel II og IV.

Tabel 1 giver en oversigt over antallet af virksomheder, arbejdere og funktionærer samt over produktionens værdi inden for en række hovedgrupper af industrien. Inddelingen i hovedgrupper svarer i hovedsagen til den, der er anvendt senere i dette kapitel og i det følgende kapitel samt i betænkningens II. del.

Tallene i tabel 1 er baseret på den industrielle produktionsstatistik, og med enkelte undtagelser danner denne statistik også grundlaget for de øvrige tabeller og beregninger vedrørende industriproduktionen i denne betænkning. Produktionsstatistikken omfatter ikke brancher, der regnes for at være rene håndværksfag som f. eks. bagerforretninger, og heller ikke mejerier og slagterier. Endelig indhentes der ikke oplysninger fra virksomheder med færre end seks arbejdere. Mejerierne og slagterierne er i denne betænkning omtalt i kapitel III om landbruget, og håndværkets forhold behandles i kapitel VIII. De konkurrencemæssige skillelinjer følger dog ikke i alle tilfælde statistikens afgrænsning, og alene udeladelsen af virksomheder med mindre end seks arbejdere medfører, at produktionsstatistikens oplysninger ikke i alle tilfælde er fuldstændige. Dette gælder dog navnlig antallet af virksomheder. Derimod kan oplysningerne om produktionens størrelse og værdi i almindelighed antages at dække langt den overvejende del af produktionen af de pågældende varer - bortset fra visse områder, hvor der tillige er en betydelig produktion af mere eller mindre håndværkspræget karakter.

Herefter skal omtales nogle generelle træk af industriens struktur. *Antallet af producerende enheder* er stærkt vekslende fra vare til vare. I visse tilfælde kommer hele den indenlandske produktion fra en enkelt fabrik. Det gælder f. eks. eternitplader, råjern, kabler og ledningstråd, stangjern og valsede jernplader samt vinduesglas. I andre brancher, f. eks. ved fremstillingen af margarine, mel, cigaretter, skotøj og pakkasser er der derimod et stort antal fabrikker.

I produktionsstatistikken er virksomhedsenheden som regel den enkelte fabrik. Der er imidlertid en række tilfælde, hvor *flere*

fabrikker tilhører samme person eller selskab, og som følge heraf er antallet af firmaer eller selskaber i visse brancher væsentligt mindre end antallet af fabrikker. Eksempler foreligger bl. a. i fabrikationen af papir, superfosfat, cement og sukker, hvor alle fabrikkerne eller de fleste af dem ejes af et enkelt selskab i hver af brancherne. I andre tilfælde er der gennem aktiebesiddelse direkte eller indirekte kapitalforbindelser mellem flere selskaber, der producerer samme vare. Et sådant *koncernforhold* findes således f. eks. mellem de aktieselskaber, som driver de to tændstikfabrikker, der findes her i landet.

De foran nævnte tilfælde er eksempler på såkaldte *horizontale* kombinationer, idet de sammenkæder virksomheder med samme varer og på samme produktionsstrin. De eksisterende koncernforhold er imidlertid langt fra alle af denne type. De selskaber, mellem hvilke der foreligger kapitalforbindelse, fremstiller ofte forskelligartede produkter, og det samme gælder hyppigt de fabrikker, der ejes af samme selskab. Det er ikke altid umiddelbart indlysende, hvad der har været bestemmende for de foreliggende varekombinationer, der sikkert for en del må ses som historisk eller personligt betingede. Det synes dog at være et gennemgående træk, at der er et produktions- eller afsætningsmæssigt slægtskab mellem de forskellige varer. En såkaldt *vertikal* kombination findes, hvor den ene fabriks slutprodukt indgår som råstof el. lign. i den andens produktion, f. eks. cement og betonvarer. I andre tilfælde fremstilles de forskellige varer af samme råstof eller ved hjælp af beslægtede tekniske processer, og endelig kombineres til tider emballagefabrikation med produktionen af den vare, emballagen skal bruges til. De her omtalte vertikale og andre kombinationer kan som nævnt iagttages hos fabrikker, der hører til finansielt forbundne selskaber eller til samme selskab, men de kan også findes inden for rammerne af den enkelte fabrik.

En af de største danske industrielle koncerner grupperer sig omkring F. L. Smidth & Co. A/S og A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik. Foruden det førstnævnte selskabs virksomhed med projektering og opførelse af cementfabrikker samt fabrikation

af maskiner dertil, en virksomhed, som i alt væsentligt er en eksportforretning, findes der inden for denne koncern bl. a. selskaber, der fremstiller cement, eternitvarer (af cement og asbest), råjern (ved en lignende rotérovnsteknik, som benyttes i cementfabrikationen), betonvarer, færdigblandet beton og cementsække. Desuden er der til koncernen bl. a. knyttet særlige handels- og transportselskaber. Endelig har F. L. Smidth & Co. interesser i A/S Varde Staalværk og forskellige andre virksomheder, der leverer materialer og halvfabrikata til F. L. Smidth & Co.'s maskinfabrik ¹⁾).

I koncernen omkring A/S Det Østasiatiske Kompagni (O. K.) ligger hovedselskabet uden for industriens område, men kompagniet har oprettet Nakskov Skibsværft og har i forbindelse hermed interesser i A/S Varde Staalværk. Koncernen har desuden oprettet eller erhvervet interesser i forskellige industrivirksomheder, som gennem importen af de anvendte råvarer eller eksport af de færdige produkter har tilknytning til kompagniets internationale handels- og skibsfartsvirksomhed. Kompagniets datterselskab A/S Det Østasiatiske Industri og Plantage Kompagni (Ø.P.) driver således Dansk Sojakagefabrik, der bl. a. fremstiller olie og oliekager, og hvortil knytter sig sæbefabrikken Noma. Endelig har koncernen her i landet bl. a. interesser i A/S Aalborg Margarinefabrik, A/S Den danske Mælkekondenseringsfabrik samt i A/S Medicinalco.

Blandt de produktioner, man i øvrigt inden for den danske industri finder kombineret under samme selskab eller under finansielt forbundne selskaber, kan nævnes følgende: Skibe og dieselmotorer; kabler, ledningstråd, valseværksprodukter af kobber og andre metaller, jerntråd, pigtråd og søm; superfosfat, svovlsyre, vejbelægningsmateriale, tagpap, teknisk fedt og forskellige kemiske produkter; sæbe, soda, vaskepulver og parfume; spinderi og væveri; garveri og skotøjsfabrikation; pap og emballage; øl og flasker. Endelig kan det nævnes, at en række rederier har interesser i hver sit skibsværft.

Som allerede omtalt i kapitel II, afsnit 2, omtales i denne betænkning som hovedregel kun koncernforhold af horisontal type. De øvrige arter, der for fuldstændigheds skyld er gjort til genstand for en kort omtale foran, kan ganske vist også have konkurrence-mæssig betydning. Det er imidlertid de horisontale kombinationer af flere fabrikker under samme selskab eller koncern, som mest direkte kan øve indflydelse på konkurrenceforholdene, hvis de er af tilstrækkelig omfattende karakter, og det er derfor i hovedsagen kun kapitalforbindelser m. v. af denne type, man vil finde omtalt i næste afsnit og under gennemgangen af de forskellige vareområder i betænkningens II. del. Hvor det drejer sig om udenlandske interesser i danske virksomheder, nævnes der dog også eksempler på vertikale forbindelser.

2. Fusioner og kapitalforbindelser.

Når samme selskab ejer flere fabrikker — det være sig en horisontal, vertikal eller anden kombination - hidrører dette i nogle tilfælde fra opkøb eller sammenslutninger, medens der i andre er foretaget udvidelser ved anlæg af nye fabrikker. På lignende måde opstår koncernforhold dels ved erhvervelse af aktier i bestående selskaber, dels ved stiftelse af datterselskaber.

I en række betydningsfulde tilfælde er der gennemført en sammenslutning af hidtil selvstændige virksomheder under et enkelt selskab. Ved sådanne *fusioneringer* er bl. a. opstået A/S De forenede Papirfabrikker og A/S Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik, der leverer hele den danske produktion af henholdsvis papir og superfosfat. Man kan endvidere nævne A/S De danske Spritfabrikker, der ved lov har fået eneret på produktionen af sprit og gær. På nær en enkelt andelsvirksomhed i hver af brancherne driver A/S De danske Sukkerfabrikker og A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik henholdsvis samtlige landets sukkerfabrikker og samtlige cementfabrikker. Endelig skal nævnes følgende eksempler på selskaber, der er fremkommet ved fusioner, og som har en fremtrædende position i deres branche: A/S De forenede Bryggerier, A/S Københavns Brødfabrikker, A/S De danske Bomuldsspinn-

¹⁾ I øvrigt henvises der til redegørelsen for F. L. Smidth-koncernen i trustkommissionens betænkning nr. 6.

derier, Danske Tapetfabrikkers Aktieselskab, Danske Oliemøller og Sæbefabrikker A/S (sæbe og krystalsoda) og A/S Kastrup Glasværk (flasker og glasvarer). Medens eksempelvis Danske Tapetfabrikkers Aktieselskab er en forholdsvis ny sammenslutning (1938), stammer flere af de andre fra den sidste del af forrige århundrede. Det gælder således A/S De danske Sukkerfabrikker, A/S De forenede Papirfabrikker og A/S De forenede Bryggerier. I en del af de omtalte tilfælde er nogle af de oprindeligt sammen sluttede fabrikker senere blevet nedlagt og andre fabrikker udvidet eller oprettet.

I andre industrigræne findes der direkte eller indirekte *kapitalforbindelser* mellem flere selskaber, der fremstiller varer af samme art. Det er allerede omtalt, at de to tændstikfabrikker tilhører samme koncern. I kalkbranchen ejer de to førende virksomheder, A/S Faxø Kalkbrud og A/S Ny Kalkbrænderi, hver halvdelen af aktiekapitalen i branchens største jyske virksomhed A/S De jyske Kalkværker, og der findes desuden forskellige andre kapitalforbindelser¹⁾. I fremstillingen af glødelamper ejer den største virksomhed henved halvdelen af aktierne i den næststørste, og resten af aktiekapitalen er ligeledes samlet på én hånd. Endvidere findes der som nærmere omtalt i II. del bl. a. i produktionen af følgende varer direkte eller indirekte kapitalforbindelser mellem nogle af virksomhederne: chokolade, fiskenet og -garn, papirsække, æske- og dåseemballage, vejmaterialer af tjære og asfalt, tagpap, teglværksprodukter, dieselmotorer og skotøjsmaskiner.

Udenlandske kapitalinteresser i danske industrivirksomheder vedrører i de fleste tilfælde datterselskaber af udenlandske producenter. I følgende tilfælde hidrører mere end halvdelen af produktionen fra virksomheder, der kontrolleres af udenlandske virksomheder: pulverkaffe, cigaretter, vaskemidler, aluminiumsvarer, elektriske lamper, gramfonplader, telefonmateriel, biler og tændstikker.

¹⁾ Jfr. nærmere trustkommissionens betænkninger, nr. 1, Kalk-, kridt- og mørtelbranchen. København 1951.

3. De største virksomheders andel af produktionen.

Som foran omtalt varierer antallet af producenter stærkt fra vare til vare. I nogle tilfælde kommer hele produktionen fra en enkelt eller nogle få virksomheder, medens der i andre brancher er mange om udbudet. Selv hvor der er forholdsvis mange producenter, leverer nogle få af de største imidlertid meget ofte den overvejende del af produktionen. Der er eksempelvis ca. 40 bryggerier, der fremstiller bajerskøl, men langt den største del af produktionen finder sted på de to største bryggerier, og der kan nævnes talrige andre eksempler af lignende art.

I de tilfælde, hvor en enkelt eller nogle få virksomheder har hele produktionen eller størstedelen deraf, kan denne tilstand være fremkommet på forskellig måde. Den kan være et resultat af fortidens konkurrence eller af sammenslutninger mellem flere hidtil selvstændige virksomheder, men i visse tilfælde har der aldrig været mere end en enkelt eller nogle få producenter. Når den danske industriproduktion i stor udstrækning er koncentreret på nogle få virksomheder i hver branche, må det ses på baggrund af, at det danske marked er af begrænset omfang set i forhold til størrelsen af den produktion, den enkelte virksomhed i mange tilfælde må have for at kunne præstere en effektiv produktion, bedømt efter de rådende tekniske vilkår.

Uanset hvilke forhold der har været bestemmende for det antal producenter, der til enhver tid forefindes, og for deres indbyrdes andel af omsætningen, er virksomhedernes antal og størrelsesfordeling som omtalt i kapitel II, afsnit 1 og 2, en af de faktorer, som er af betydning for markeds- og konkurrenceforholdene. Man kan dog i denne forbindelse ikke altid nøjes med at se på antallet af indenlandske producenter og deres indbyrdes størrelsesforhold, da de danske producenter kan være udsat for konkurrence fra importerede varer. Derfor øver bl. a. toldforholdene og ikke mindst importreguleringen, der omtales i afsnit 4 nedenfor, en betydelig indflydelse på konkurrenceforholdene.

Da det er af betydning for konkurrence-

KAPITEL V. AFSNIT 3

forholdene, i hvilken grad omsætningen er koncentreret på nogle få store virksomheder, og da denne koncentrationsgrad også i andre henseender er et vigtigt træk af erhvervsstrukturen, har kommissionen som omtalt i kapitel II, afsnit 2, for en række vigtige varers vedkommende fået beregnet *de fire største virksomheders sammenlagte andel af omsætningen*. De nærmere enkeltheder vedrørende beregningen af disse tal, der gælder året 1952, er omtalt i bilag I, afsnit 5. Her skal blot nævnes, at de fabrikker m. v., der ifølge de foreliggende oplysninger, som dog ikke har været fuldstændige, hører til samme firma, selskab eller koncern, ved beregningerne er betragtet som en enkelt virksomhed.

I den følgende oversigt gengives de beregnede tal for en række vigtige varer og varegrupper. Oversigten er opdelt i grupper efter størrelsen af den omsætningsandel, der faldt på de største virksomheder. Som mål for omsætningen, der ikke er oplyst i de benyttede statistiske kilder, har man i de fleste tilfælde anvendt produktionens værdi, men i de med note mærkede tilfælde, hvor importen dækkede en væsentlig del af forsyningen, har man betragtet de danske producenter og importører som en samlet gruppe og beregnet de fire største producenters og/eller importørers andel af den sammenlagte produktion og import.

I de tilfælde, hvor danske varer eksporteres, burde eksporten principielt fradrages, når man vil belyse de største virksomheders position på det indenlandske marked, men det benyttede statistiske grundmateriale indeholder ikke oplysninger om de enkelte virksomheders eksport. Det er antagelig ofte de største virksomheder, som i særlig grad er eksporterende, og i så fald bliver procenten for de fire største virksomheders omsætningsandel beregnet for højt, når eksporten ikke fradrages. Dette forhold er formodentlig af en vis betydning for nogle af de varer i den efterfølgende oversigt, for hvis vedkommende der foregår en betydelig eksport. Procenten påvirkes imidlertid ikke i de tilfælde, hvor der ikke er mere end fire virksomheder, og hvor nogle få store virksomheder er stærkt dominerende såvel i eksporten som i hjemmemarkedets omsætning, spil-

ler det antagelig kun en begrænset rolle, om eksporten fradrages eller ikke. Endelig skal det nævnes, at eksporten for de fleste af oversigtens varer kun er af temmelig begrænset omfang set i forhold til afsætningen på hjemmemarkedet¹⁾.

Nogle af de vigtigste varer, hvor *højest 4 virksomheder i 1952 dækkede 15 % eller mere af omsætningen*, var følgende:

Nærings- og nydelsesmidler:

Akvavit.....	100 %
Sukker.....	100%
Gær.....	100%
Cigaretter.....	99 %
Kaffesurrogater.....	96 %
Havregryn.....	95 %
Beskattet øl.....	90 %
Røgtobak.....	81 %

Tekstil- og beklædningsvarer:

Håndstrikkegarn.....	95 % ²⁾
Fiskenet og -garn.....	95 %
Høstbindegarn.....	88 %

Læder og skotøj:

Gummistøvler, galocher og gummisko... 100 %	
Underlæder.....	79 %

Træ, trævarer og møbler:

Parquetstave.....	80 %
-------------------	------

'Papir, pap og varer heraf:

Papirsække.....	100%
Pakpapir.....	100%
Tryk- og skrivepapir.....	92 % ²⁾
Tapeter.....	88 %

Kemiske produkter:

Superfosfat.....	100 %
Animalske og vegetabiliske olier.....	100%
Cykelgummi.....	100 %
Selvvirkende vaskepulver.....	95 %
Tagpap.....	85 %

Sten-, ler- og glasvarer:

Cement.....	100 %
Eternitplader.....	100 %
Alm. brune og grønne flasker.....	98 % ²⁾
Vinduesglas.....	86 % ²⁾
Service- og hushold.art. af porcelæn ...	83 % ²⁾
Brændt kalk.....	82 %

Jern, jern- og metalvarer ?n. v.:

Udvælsede og trukne metaller.....	100%
Pladejernsradiorer.....	100 %
Støbte radiatorer.....	100 %
Støbte centralvarmekedler.....	99 %
Emballage af blik og aluminium.....	89%
Kakkelovne.....	80 %

¹⁾ Produktion, import og eksport af de enkelte varer i 1956 fremgår af tabellerne i II. del.

²⁾ Producenter og importører er ved beregningen betragtet som en samlet gruppe, jfr. teksten.

KAPITEL V. AFSNIT 3

Elektriske maskiner og apparater:

Kabler og ledningstråd.....	100%
Højspændingsmateriel.....	100%
Transformatorer.....	100%
Glødelamper.....	100%
Tørelementer.....	100%
Dynamoer og generatorer.....	99%
Elektromotorer over 1 HK.....	99%
El-køgeapparater.....	96%
Støvsugere.....	92%
Telefonmateriel.....	88%
Kondensatorer.....	83%

Maskiner:

Automater.....	100%
Vaskerimaskiner.....	100%
Spil til skibe.....	99%
Gravemaskiner.....	96%
Maskiner til køleanlæg.....	95%
Gødningsspredere.....	94%
Elevatorer.....	94%
Såmaskiner.....	93%
Dieselmotorer.....	90%
Radrenserne.....	90%
Kraner.....	85%
Dampkedler.....	84%
Mejerimaskiner.....	77%
Tærskværker.....	76%

Blandt de af de undersøgte varer, hvor *de 4 største virksomheder i 1952 tilsammen havde 50-74 % af omsætningen*, var de vigtigste følgende:

Nærings- og nydelsesmidler:

Cigarillos.....	72%
Hermetisk henkogte ærter.....	70%
Chokolade uden fyld.....	69%
Margarine.....	66%
Skattefrit øl.....	59%
Cigarer.....	54%
Mineralvand.....	50%

Tekstil- og beklædningsvarer:

Strømper og sokker af uld og bomuld.....	71 % ¹⁾
Nylonstrømper.....	58 % ¹⁾

Læder og skotøj:

Overlæder.....	69%
----------------	-----

Træ, trævarer og møbler:

Krydsfiner.....	63 % ¹⁾
-----------------	--------------------

Papir, pap og rarer heraf:

Simplere sorter pap.....	68 % ¹⁾
--------------------------	--------------------

Kemiske produkter:

Tilberedte farver.....	66%
Nitrocelluloselakker.....	65%

¹⁾ Producenter og importører er ved beregningen betragtet som en samlet gruppe, jfr. teksten.

Blød sæbe.....	65%
Toilet- og barbersæbe.....	63%
Vejmaterialer af tjære og asfalt.....	61%
Lakker og fernis.....	56%
Sæbespånere og anden fast sæbe.....	51%

Sten-, Ier- og glasvarer:

Service- og husholdningsgenstande af fa- jance.....	67 % ¹⁾
Service- og husholdningsglas.....	61 % ¹⁾

Jern, jern- og metalvarer samt bygningsartikler:

Have- og markredskaber.....	80%
Bygningsbeslag.....	74%
Sølvskeer og -gaffler.....	72%
Lamper og lysekroner.....	71 % ¹⁾
Trukne rør.....	60%

Elektriske maskiner og apparater:

Akkumulatorer.....	74%
Radiomodtagere.....	55%

Maskiner:

Halmpressere.....	71%
Malkemaskiner.....	64%

Biler og andre transportmidler:

Personbiler.....	70 % ¹⁾
Cykelstel.....	63 % ¹⁾
Last- og varebiler.....	60 % ¹⁾

Blandt de af de undersøgte varer, hvor *de 4 største virksomheder i 1952 tilsammen havde mindre end 50 % af omsætningen*, kan nævnes følgende eksempler:

Karton.....	49 % ¹⁾
Æske- og dåseemballage.....	49%
Papirposer.....	48%
Skrivemaskiner.....	44 % ¹⁾
Elektropletvarer.....	43%
Underbeklædning af trikotage.....	33%
Hvedemel.....	32%
Manchetskjorter.....	30%
Metervarer.....	25 % ¹⁾
Pakkasser.....	24%
Læderfodtøj.....	21%
Herre- og drengekonf.....	15%
Dame- og pigekonf.....	13%

Opremsningen i den foregående oversigt er ikke udtømmende, idet der ikke er blevet udregnet koncentrationstal for alle industrivarer, og de beregnede tal er heller ikke alle blevet opført i oversigten. Beregningernes resultater omtales nærmere i deres branchemæssige sammenhæng i kapitel VI og i de forskellige kapitler i II. del.

¹⁾ Producenter og importører er ved beregningen betragtet som en samlet gruppe, jfr. teksten.

Betragter man tallene i den foranstående oversigt og i de skematiske oversigter i kapitel VI, synes omsætningen navnlig at være stærkt koncentreret på nogle få virksomheder i fabrikationen af elektriske maskiner og andre elektriske artikler samt ved fremstillingen af en lang række andre maskiner. Forholdsvis høje tal for de fire største virksomheders omsætningsandel findes bl. a. også for en række vigtige varer i nærings- og nydelsesmiddelindustrien, papirindustrien, den kemiske industri og sten-, ler- og glasindustrien. Træindustrien viser gennemgående den største spredning af produktionen på et stort antal virksomheder, og forholdsvis lave tal for de største virksomheders andel af omsætningen finder man desuden i forsyningen med tekstil- og beklædningsvarer samt i skotøjsindustrien.

4. Told og importregulering.

De danske todsatser hører som helhed til de laveste i Europa, og importreguleringen har i en lang årrække haft større betydning end tolden. Inden toldbeskyttelsens og importreguleringens omfang på industrivarernes område her i landet tages op til behandling senere i dette afsnit, skal der dog indledningsvis fremsættes nogle generelle bemærkninger om virkningerne af såvel told som af importregulering¹⁾.

Toldsatser og importregulering gennemføres og opretholdes ud fra flere forskellige hensyn, f. eks. handelspolitiske, beskyttelsesmæssige og for toldens vedkommende tillige fiskale. Toldsatser, der er af nogen betydning, lægger en vis bremse på importen, men såfremt der alene er tale om told, står det importørerne frit for at indføre så store varemængder, de ønsker. Ved importregulering foretages der derimod en kvantitativ begrænsning af importen. I visse tilfælde holdes udenlandske varer helt ude, i andre reduceres den samlede import, og i atter andre udelukkes eller begrænses kun importen fra visse lande, således at der er tale om en

handelspolitisk eller valutamæssigt begrundet omlægning af importen til andre lande.

For så vidt told eller importregulering forhøjer priserne på udenlandske varer eller begrænser udbudet af importvarer på det indenlandske marked, begrænses konkurrencen udefra over for indenlandske erhvervsgrøene, der fremstiller eller kan fremstille de pågældende varer.

Ved importregulering begrænses som nævnt ofte den samlede indførsel, og i tilfælde, hvor der blot er tale om en omlægning af importen til andre lande, forekommer der hyppigt en prisforhøjende virkning, fordi indførselen uden regulering ville komme fra en billigere forsyningskilde. Ved told forhøjes priserne på de pågældende importvarer, medmindre de udenlandske leverandører bærer afgiften gennem en nedsættelse af deres pristilbud. Toldens import- og konkurrencebegrænsende virkning afhænger naturligvis af todsatsernes højde, og importreguleringens konsekvenser beror på, hvor store vareområder den gælder for, og hvor store importbevillinger der udstedes.

Virkningerne af told og importregulering på de indenlandske priser beror bl. a. på, hvor gode betingelser indenlandske erhvervsgrøene har for at præstere hjemmemarkedets forsyning. Spørgsmålet skal ikke her drøftes nærmere. Det skal blot kort anføres, at de prismæssige virkninger af en beskyttelse må bero på toldens højde eller importbegrænsningens størrelse, på beskyttelsens konsekvenser for de udenlandske pristilbud, på de omkostninger, med hvilke indenlandske producenter kan fremstille de pågældende varer og endvidere på nettoavanceerne. I fortsættelse af det sidst anførte skal det nævnes, at de indenlandske konkurrenceforhold kan spille en rolle for såvel omkostningerne som nettoavancen.

I tilfælde, hvor told eller importregulering begrænser konkurrencen fra udenlandske leverandører ved at forhøje priserne på importvarer eller reducere indførselen, må den omtalte begrænsning af konkurrencen udefra siges at være tilsigtet, såfremt tolden eller importreguleringen gennemføres eller opretholdes med det formål at beskytte indenlandske erhvervsgrøene. Samtidig kan imidlertid tolden eller importreguleringen

¹⁾ Om virkningerne af importregulering henvises i øvrigt til Betænkning angående Vareforsyningsloven og Prisloven, København 1949, specielt afsnit 30-34 og 39 i kap. V.

også ud over det nævnte få betydning for konkurrenceforholdene på det indenlandske marked. Det er denne side af toldens og importreguleringens virkninger, som har relation til emnet for denne betænkning, og de øvrige spørgsmål — beskyttelse, handelspolitik, valutahensyn etc. - er blot for fuldstændigheds skyld nævnt i det foregående, selv om de ved en mere generel behandling af toldens og importreguleringens problemer ville være fuldt så vigtige.

Vender man sig til toldens og importreguleringens betydning for de indenlandske konkurrenceforhold, skal det først nævnes, at det formodentlig bliver lettere at bringe aftaler m. v. i stand og lettere at skaffe dem overholdt, når det konkurrerende udbud fra udlandet holdes ude, begrænses eller forbyrres som følge af importregulering eller told. Under allerede foreliggende aftaler styrkes alt andet lige aftalernes position på markedet.

Endvidere skal der henvises til, at importregulering, såfremt den holder udenlandske varer ude eller begrænser importen til det, de indenlandske producenter ikke kan levere, i visse tilfælde kan medføre, at en enkelt virksomhed bliver nogenlunde enerådende på markedet. Og i andre tilfælde kan der blive så få om udbudet, at konkurrencen let afsvækkes, selv om der ikke foreligger eller bliver oprettet aftaler eller lignende, jfr. kap. II, afsnit 1. For den danske industris vedkommende skal der i denne forbindelse henvises til, at det som omtalt i forrige afsnit i en lang række industrigrene er en enkelt eller nogle få virksomheder, der har størstedelen af produktionen.

Når det således er omtalt, at told og importregulering kan bidrage til at afsvække konkurrencen mellem de indenlandske virksomheder, skal på den anden side til slut den mulighed nævnes, at en af virkningerne i visse tilfælde kan være den, at de indenlandske virksomheder beskyttes mod at blive tvunget ind i internationale kartelaftaler, herunder også aftaler omfattende det danske marked.

Der gøres i denne betænkning rede for konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for de forskellige grene af det danske

erhvervsliv, men der foretages ikke nogen vurdering af, hvorledes de forskellige foreliggende aftaler m. v. kan antages at have påvirket priser, avancer, omkostninger etc. Der skal derfor heller ikke tages stilling til, i hvilken grad de muligheder for højere priser og avancer, begrænsningen af den udenlandske konkurrence frembyder, faktisk er blevet udnyttet, og der skal ikke foretages nogen vurdering af de virkninger, tolden og importreguleringen i øvrigt kan formodes at have haft gennem deres indflydelse på konkurrenceforholdene. I overensstemmelse med betænkningens almindelige retningslinjer begrænser *fremstillingen i den resterende del af dette afsnit* sig til at omtale, i hvilket omfang varer, der svarer til den danske industris produkter, er belagt med indførselstold eller er underkastet importregulering. Endelig kan der inden for rammerne af de omtalte retningslinjer være grund til at spørge, i hvilken udstrækning konkurrencebegrænsningerne på det indenlandske marked kan antages at være opstået i læ af tolden og - navnlig - importreguleringen. Om importreguleringens betydning i denne henseende fremsættes der nogle bemærkninger i slutningen af dette afsnit.

De fleste mere forarbejdede industriprodukter belægges med told ved indførsel her til landet, men når man skal bedømme *toldbeskyttelsen* for den danske industri, må det tilføjes, at de danske toldsatsar gennemgående er lave sammenlignet med andre landes, og at tolden på mange industriprodukter er så ringe, at beskyttelsen er uden praktisk betydning. Dette hænger bl. a. sammen med, at hovedparten af toldsatsar indtil toldlovsrevisionen af 28. januar 1959 var fastsat som væggtoldsatsar, og at de fleste havde været uforandret siden 1924, nogle siden 1908, således at de under den fortsatte prisstigning kom til at udgøre stadigt lavere procenter af varernes priser. I denne forbindelse må det dog tilføjes, at de fleste industriprodukter siden 1932 har været på den bundne liste under importreguleringen, og at tekstil- og beklædningsvarer i 1956 efter at være overført til importfrilisten har fået højere toldbeskyttelse. Ved den nye toldlov af 28. januar 1959, der er bygget op efter

den såkaldte Bruxelles-nomenklatur, er vægt-toldsatser i stort omfang blevet erstattet af værditoldsatser. Den efterfølgende redegørelse har imidlertid måttet baseres på forholdene, som de var indtil den nye toldlovs ikrafttrædelse den 1. februar 1959. Det kan dog anføres, at det ved forslagets fremsættelse i folketinget blev tilkendegivet, at en omlægning af den foreliggende karakter nødvendigvis ville medføre forskydninger i toldforholdene for mange enkelte varer, og at disse uundgåelige forskydninger var søgt imødegået ved nedsættelse af de højeste toldsatser og i det hele ved en vis udjævning af toldforholdene for de enkelte vareområder, idet der ikke tilsigtedes nogen ændring i det samlede toldprovenu ¹⁾).

Selv om den danske industri som helhed kun nyder ringe toldbeskyttelse, er beskyttelsen dog af betydning på visse vareområder. Beskyttelsens omfang beror naturligvis på toldsatsernes højde, men man kan dog ikke umiddelbart afgrænse de områder, hvor der foreligger en væsentlig beskyttelse, ved at opregne de varer, hvor toldsatsen (incidensen) ligger over et vist minimum. Det må tages i betragtning, at ikke alene industriens færdigvarer, men i visse tilfælde også de anvendte råvarer og halvfabrikata er belagt med told. Eksempelvis må der ved bedømmelsen af den beskyttelse, toldsatsene for metervarer giver producenterne af disse varer, tages hensyn til, at der også betales told af indført garn.

Kommissionen har ikke haft nogen nærmere opgørelse af toldbeskyttelsen for de forskellige industriprodukter til rådighed, og man skal derfor begrænse sig til nedenfor at give en fortegnelse over de vigtigste varer, hvor toldsatsen (incidensen) forud for den nye toldlov var mindst 10 % af importværdien, og hvor der selv under hensyntagen til råstof told o. lign. måtte antages at foreligge en vis beskyttelse ²⁾). Det skal dog ikke hermed være sagt, at en lavere told end 10 %

er betydningsløs i beskyttelsesmæssig henseende.

De nedenfor anførte varer kunne i og for sig være blevet opdelt i flere grupper, f. eks. en gruppe med toldsatser på 10-20 % og en anden med en sats på mere end 20 %, men da nogle af varerne i den højest fortoldede gruppe muligvis som følge af råstoffolden ville have mindre beskyttelse end visse af varerne i den anden gruppe, har man foretrukket at undlade en sådan opdeling.

De vigtigste varer, hvor toldsatsen (incidensen) var 10 % eller derover, og hvor der måtte antages at foreligge en vis beskyttelse var - anført i rækkefølge efter statistikkens vareliste — følgende: Forskellige arter frugt- og grøntkonserver; visse frugtsafer og limonader; raffineret sukker; chokolade- og sukkervarer; øl; cigaretter; cigarer og røgtobak; metervarer af kunstsilke; metervarer af uld og bomuld; forskellige trikotagevarer; de fleste klædningsstykker; sokker og trikotageunderbeklædning; hatte; gultvæpper af uld; fodtøj, undt. gummistøvler; emballageartikler af pap; husholdnings- og serviceglas og visse andre glasvarer; sølvvarer; radio- og fjernsynsmotagerapparater; visse elektriske installationsartikler; komplette personbilkarosserier; visse automobiler; klaverer og flygler; forskellige plasticvarer; legetøj.

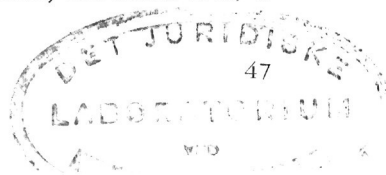
Også efter den nye toldlov har de nævnte varer mere end 10 % told og en vis beskyttelse.

Importreguleringens omfang og betydning på industrivarenes område er fornylig blevet belyst i en redegørelse, der er udarbejdet af direktoratet for vareforsyning med bistand fra forskellig side ³⁾). *Importreguleringens* omfang måles undertiden ved den såkaldte liberaliseringsprocent i henhold til O.E.E.C.-aftalerne. Det enkelte medlemsland er her forpligtet til at tillade fri indførsel fra de øvrige O.E.E.C.-lande på et vareområde, som svarer til en vis procent af importen i et basisår, nemlig 1948. Det fremgår af den omtalte redegørelse, at liberaliseringsprocen-

¹⁾ Folketingets Forhandlinger 1958/59, sp. 412, samt Tillæg A, sp. 909 og 910.

²⁾ Ved vægttoldsatser er procenterne (incidenserne) beregnet ved at sætte toldbeløbet i forhold til importværdien ifølge handelsstatistikken 1956.

³⁾ Danmark og de europæiske markedsplaner nr. 1, Markedsplaner og erhvervsudvikling inden for industrivareområdet, København 1958, s. 47-70.

ten, beregnet på denne måde, i 1958 var 86, fordelt med 81 for næringsmidler, 98 for råvarer og 79 for bearbejdede varer.

Liberaliseringsprocenternes størrelse i henhold til O.E.E.C.-aftalerne beror bl. a. på importens sammensætning i 1948. Endvidere gælder de ikke industrivarer alene, og selv om man udregner liberaliseringsprocenter med denne afgrænsning og på basis af senere års indførsel, siger de kun noget om importen, men viser ikke, i hvilket omfang den danske industriproduktion består af varer, som ved indførsel her til landet er på henholdsvis fri og bunden liste. I varedirektoratets omtalte redegørelse er der foretaget særlige beregninger, der belyser dette sidstnævnte spørgsmål, og nogle af hovedresultaterne gengives i det følgende, medens der i øvrigt henvises til redegørelsen. I denne er også et *importbeløb* på 5.118 mill. kr. for industrielt bearbejdede varer fordelt på henholdsvis frilistevarer, der udgjorde 75 %, og bundne varer, der androg 25 %.

Varedirektoratets beregninger er baseret på produktions- og importværdier fra 1955, men fordelingen på henholdsvis fri og bunden liste er foretaget efter importreguleringsreglerne af 24. februar 1958, der var gældende indtil 1. februar 1959. Industrivareområdet er ikke afgrænset helt på samme måde som i denne betænkning. Medens der i øvrigt vedrørende afgrænsningen henvises til redegørelsen, skal det nævnes, at varedirektoratets nedenfor omtalte beregninger omfatter varer med en produktionsværdi i 1955 på i alt 9.964 mill. kr. Det omtales i redegørelsen, at beregningerne på grund af forskellige mangler ved det statistiske materiale ikke har kunnet blive fuldstændige. Samtidig udtales dog det skøn, at en komplettering eller en omregning på basis af de statistiske oplysninger for 1956 eller 1957 ikke ville ændre de tendenser, som kan udledes af det foreliggende materiale. Det skal i denne forbindelse tilføjes, at der efter redegørelsens offentliggørelse, nemlig den 1. februar og den 1. april 1959, er gennemført visse lempelser i importreguleringen.

Varedirektoratets beregninger viser, at 67 % af den produktionsværdi, der er medregnet under industriproduktionen, var på bunden importliste, og det udtales i rede-

gørelsen, at ca. to tredjedele af industriproduktionen således bestod af varer, der i større eller mindre grad var beskyttet gennem importreguleringen. De bundne varers andel varierede fra industigruppe til industigruppe som vist i *tabel 2*.

Inddelingen på hovedgrupper i denne tabel falder ikke helt sammen med den inddeling, som ellers er anvendt i nærværende betænkning. En af de vigtigste forskelle er, at gruppen »Læder, lædervarer og fodtøj« ikke forekommer i tabel 2, idet fodtøj er henregnet til gruppe 2 og de øvrige varer til gruppe 8. Endvidere er gruppe 7 i tabel 2 en sammenfatning af fire af nærværende betæknings grupper, nemlig »Jern og andre metaller og varer heraf samt bygningstilbehør og -artikler«, »Maskiner, undtagen elektriske«, »Elektriske maskiner og apparater« samt »Biler og andre transportmidler«.

Tabel 2 viser, at de bundne varers andel af den danske industriproduktion i grupperne »Nærings- og nydelsesmidler«, »Sten-, ler- og glasindustri« og »Anden industri« var meget nær 100 %, og at procenten var lavest inden for gruppen »Tekstil-, skotøj s- og beklædningsindustri«. Dette ville have været endnu mere udpræget, hvis skotøjsindustrien var udskilt til en særlig gruppe. I

Tabel 2.

Den industrielle produktion af varer på bunden importliste i procent af samlet produktion.

1. Nærings- og nydelsesmiddelindustrien.....	99 %
2. Tekstil-, skotøjs- og beklædningsindustri.....	18 %
3. Træ- og korkvareindustri.....	85 %
4. Papir-, pap- og papirvareindustri.....	63 %
5. Kemisk-teknisk industri.....	61 %
6. Sten-, ler- og glasindustri.....	97 %
7. Jern-, metal- og transportmiddelindustri.....	67 %
8. Anden industri.....	93 % ¹⁾
lait.....	67 %

Kilde: »Danmarks og de europæiske markedsplaner, Nr. 1: Markedsplaner og erhvervsudvikling inden for industrivareområdet« (København 1958), side 70.

Noter: ¹⁾ Omfatter garverier, plasticindustri, sølv- og elektropletvareindustri, lædervarefabrikker, kontorartikler, legetøj m. v.

skotøj industrien er de bundne varers andel nemlig meget nær 100 %, medens tekstil- og beklædningsvarerne efter toldforhøjelsen i 1956 praktisk taget alle er på friliste. Andre vigtige frilisteområder er medicinalvareindustrien, der indgår under gruppe 5, samt skibe, cementmaskiner, telefonmateriel, jern i plader, stænger og profiler og metaller og metallegeringer i blokke, der alle indgår under gruppe 7. Også inden for papirindustrien er en række varer på friliste, medens de fleste af papirvareindustriens produkter er på bunden liste. I øvrigt henvises der til næste kapitel, hvor der for en række vigtige varers vedkommende bl. a. findes oplysninger om, hvorvidt de pr. 1. september 1958 var på fri eller bunden liste.

I varedirektoratets beregninger, der var et led i en bedømmelse af, hvorledes de i de foreliggende europæiske markedsplaner forudsatte regler for afvikling på importreguleringens område i givet fald måtte antages at påvirke produktionen og beskæftigelsen i den danske industri, er procenterne for varer på henholdsvis fri og bunden liste beregnet for hele den danske produktion af de i undersøgelsen medtagne industrivarer uden hensyn til, om varerne sælges på hjemmemarkedet eller eksporteres. I nærværende betænkning, hvor emnet er de konkurrencebegrænsninger, der berører det indenlandske marked, ville en beregning på grundlag af salget til hjemmemarkedet i højere grad svare til formålet. Kommissionen har foretaget en sådan beregning, hvor salget til hjemmemarkedet, beregnet som forskellen mellem produktionsværdierne ifølge produktionsstatistikken og eksportværdierne fra handelsstatistikken, er blevet delt op på henholdsvis frie og bundne varer. Beregningen viser i store træk det samme billede som varedirektoratets undersøgelser. De bundne varers andel er dog for industrien som helhed lidt højere, nemlig 72 % mod 67 % i varedirektoratets redegørelse, og også for de fleste af undergrupperne ligger tallene noget højere.

Kommissionens undersøgelser er ligesom varedirektoratets baseret på importreguleringens reglerne af 24. februar 1958, men på statistikken for 1956 mod 1955 hos varedirektoratet. Dette har imidlertid næppe påvirket tallene nævneværdigt. Ved kommis-

sionens beregninger har industrivareområdet været afgrænset noget anderledes end i varedirektoratets redegørelse, og det skal endvidere nævnes, at der knytter sig en vis usikkerhed til beregningen af salget til hjemmemarkedet. Når resultatet af kommissionens beregninger afviger noget fra varedirektoratets, må selve de forskellige principper for beregningen imidlertid anses for at være en hovedårsag. Blandt de udprægede eksportvarer findes der netop en del frilistevarer, og dette må bidrage til, at procenten for de bundne varer bliver noget højere, når den beregnes på salget til hjemmemarkedet, end hvis hele produktionen lægges til grund for udregningerne.

I det foregående er det blevet omtalt, i hvilken udstrækning industrivarer som dem, der fremstilles af den danske industri, i 1958 var på den bundne importliste. Som allerede omtalt i begyndelsen af dette afsnit afhænger importreguleringens virkninger og betydning imidlertid ikke alene af, hvilken gruppe de enkelte varer hører til efter de gældende regler, men beror også i høj grad på, hvorledes importreguleringen praktiseres. Det gør naturligvis en væsentlig forskel, om der udstedes importbevillinger nogenlunde svarende til importørernes ønske, eller om varen holdes helt ude eller i hvert fald kun tillades importeret i det omfang, hvori den foreliggende indenlandske produktionskapacitet ikke kan forsyne markedet. Også andre forhold vanskeliggør imidlertid en mere detaljeret bedømmelse af den beskyttelse mod udenlandsk konkurrence, importreguleringen indebærer. Medens toldbeskyttelsens højde til en vis grad kan måles ved toldsatsernes højde og i hvert fald ikke kan være større end toldens beløb, savnes der en tilsvarende almindeligt tilgængelig målestok for importreguleringens vedkommende. På de områder, hvor importreguleringen virker begrænsende på importen, kan de udenlandske pristilbud i nogle tilfælde svare nogenlunde til de danske, medens de i andre ligger væsentligt lavere. Herom kan der ikke siges noget nærmere uden specielle oplysninger om de enkelte konkrete tilfælde¹⁾, men det kan

¹⁾ En absolut yderstegrænse for prisforskellens størrelse kan siges at være etableret ved den såkaldte dollarpræmieringsordning, der blev ind-

dog tilføjes, at prisforskellen mellem danske og udenlandske varer er et af de forhold, der tages i betragtning ved bevillingsudstedelsen, og for stor spændvidde kan altså i givet fald føre til udstedelse af rigeligere importbevillinger. I henhold til § 2 i lov nr. 135 af 25. maj 1956 om indseende med priser har monopoltilsynet pligt til i samarbejde med direktoratet for vareforsyning at søge belyst, hvorledes priserne her i landet for varer, hvis fremstilling eller forhandling er beskyttet mod udenlandsk konkurrence som følge af importbegrænsning forholder sig til tilsvarende priser i udlandet¹⁾.

Kommissionen har i dette kapitel og andetsteds i betænkningen måttet begrænse sig til at give oplysninger om, hvor stor en del af industrivarerne, der er på den bundne liste, men har ikke fundet det gør ligt at give udtryk for, i hvilken udstrækning importreguleringen faktisk medfører en begrænsning af indførselen på de forskellige vareområder. Der skal i denne forbindelse henvises til, at det i den netop omtalte redegørelse fra varedirektoratet er drøftet, på hvilke områder den danske industri må antages at blive påvirket af visse lempelser i importreguleringen, der i givet fald ville følge af foreliggende europæiske markedsplaner. Redegørelsen indeholder også en opdeling af industrivarerne efter, hvor stor en andel importen udgør i forhold til den danske produktion på de pågældende vareområ-

ført i 1952, men som nu er under afvikling. Der er som led i dollarpræmieringen indført en art fri bevillingsudstedelse på E.P.U.-landene, idet enhver i ubegrænset omfang kan få udstedt bevilling til import fra de pågældende lande mod en afgift på 80 % af importværdien. Prisforskelle på mere end 80 % mellem danske varer og varer fra E.P.U.-landene skulle herefter være udelukket, men denne maksimumsgrænse har antagelig dog kun praktisk betydning i få tilfælde.

1) Sådanne undersøgelser, som ikke offentliggøres, men om hvis resultater handelsministeren skal orientere folketingsrets vareforsyningsudvalg, er indtil udgangen af marts 1959 gennemført for følgende varer: Køleskabe, radiatorer, badekar, centralvarmekedler, oliefyr, diverse husholdningsartikler (pander, kasseroller, baljer o. a.), el-komfurer, el-kogearrater, rustfri stålvaske, hvedemel, stålinstallationsrør, spisekartofler, gummistøvler, låse og bygningsbeslag, vinduesglas, elektriske ledninger, tørelementer, sanitet- og varmearmatur.

der. Det kan her nævnes, at 62 % af den i varedirektoratets redegørelse behandlede industriproduktion faldt på områder, hvor importen udgjorde under 5 % af produktionen, og kun for 10 % af produktionen svarede importen til 25 % eller mere i forhold til produktionen. En lav importandel er dog ikke nødvendigvis udtryk for, at indførselen holdes ude gennem importreguleringen, men kan hænge sammen med, at den danske industri har en konkurrencemæssigt stærk position. I varedirektoratets redegørelse udtales det således, at der under det område, hvor importen udgør mindre end 5 % af produktionen, bl. a. indgår varer, for hvilke en afvikling af importrestriktionerne næsten ingen betydning vil få, idet årsagen til den ringe import i forhold til produktionen kan være, at det drejer sig om varer, som enten er typiske hjemmemarkedsvarer eller typiske danske eksportvarer.

Til slut skal der fremsættes nogle bemærkninger om *importreguleringens betydning for fremkomsten af indenlandske konkurrencebegrænsninger*²⁾.

I de tilfælde, hvor importvarerne holdes ude eller importen begrænses, bliver det af betydning, om der er et stort antal danske producenter, eller hovedparten af produktionen kommer fra *en enkelt eller nogle få virksomheder*. De oplysninger, der i den foregående del af dette kapitel og senere i betænkningen findes om importforholdene samt om antallet af danske producenter og de største virksomheders andel af omsætningen giver et indtryk af importreguleringens omfang og af produktionens struktur i den danske industri. Hvor man finder en kombination af importregulering og stærkt koncentreret dansk produktion, må det dog erindres, at de pågældende virksomheder antagelig i en del af tilfældene i kraft af deres effektivitet eller af andre grunde ville beholde en lignende del af udbudet, selv om varerne ikke var på den bundne liste.

Et andet spørgsmål er baggrunden for de

2) Toldbeskyttelse spiller som nævnt en mindre rolle for den danske industri som helhed, men på de områder, hvor den gør sig gældende, kan den øve indflydelse på aftaler o. lign. imellem de danske virksomheder.

eksisterende *aftaler m. v.* Som foran omtalt må det antages, at en begrænsning af konkurrencen udefra gør det lettere at etablere nye aftaler o. lign., såvel som den kan styrke de allerede bestående indenlandske konkurrencebegrænsninger. Det ville derfor i og for sig være af interesse at få belyst, om den importregulering, der har fundet sted her i landet siden 1932, i væsentlig grad har medvirket til fremkomsten af de eksisterende aftaler. Det er imidlertid vanskeligt at give noget mere konkret svar på dette spørgsmål. Sammenholder man de foranstående oplysninger om importreguleringen i de forskellige industrigrupper med redegørelsen i afsnit 6 om udbredelsen af forskellige aftaleformer i de samme industrigrupper, vil man se, at der næsten ingen aftaler er for tekstil- og beklædningsvarerne, der samtidig er udprægede frilistevarer. Aftalerne dækker endvidere kun en ret ringe del af produktionen i gruppen papir og papirvarer, der for en stor del er på friliste. I disse eksempler kunne man måske være tilbøjelig til ved første øjekast at se et bevis for en udpræget sammenhæng mellem importreguleringen og aftalerne, men for nogle år siden var også tekstil- og beklædningsvarerne på den bundne liste, og da var der heller ikke aftaler i nogen stor udstrækning. Også i andre lande har tekstil- og beklædningsindustrien været forholdsvis lidet præget af aftaler, og det hænger antagelig sammen med, at der i almindelighed er forholdsvis mange producenter, og at varerne er stærkt differentierede og modeprægede, således at det er vanskeligt at aftale ensartede og faste priser. Når indbyrdes aftaler mellem producenterne ikke spiller nogen stor rolle i den danske papir- og papirvareindustri, må det naturligvis ses i sammenhæng med, at der i den egentlige papirindustri kun er en enkelt virksomhed. Det kan her tilføjes, at man måske også i visse tilfælde i brancher med flere, men dog meget få virksomheder kan undgå uønsket konkurrence uden aftaler, når blot importreguleringen forhindrer eller afsvækker den udenlandske konkurrence.

De foran omtalte eksempler viser, at aftalernes fremkomst ikke blot beror på importreguleringen, men afhænger af flere faktorer. Det spørgsmål, der her drøftes,

kan derfor ikke afgøres blot ved, at man undersøger, om aftalerne på et bestemt tidspunkt er særligt udbredt netop på de områder, hvor importreguleringen spiller størst rolle. En mulighed for at komme svaret noget nærmere ville være at undersøge tidspunktet for aftalernes oprettelse og sammenholde dette med tidspunktet for importreguleringens indførelse. I monopoltilsynets register findes der oplysninger om oprettelsestidspunktet for de registrerede aftaler, men som omtalt i bilag I, afsnit 2, har disse datoangivelser i en række tilfælde vist sig blot at være tidspunktet for fornyelser eller ændringer af tidligere bestående aftaler, som der ikke findes nogen oplysninger om i registeret. Da registreringen ikke påbegyndtes før 1937, og da dateringer fra 1930'erne eventuelt kan dreje sig om fornyelser o. lign., har man derfor ikke i registeret noget sikkert materiale til at belyse det spørgsmål, om der er blevet oprettet særlig mange aftaler efter 1932.

Som bl. a. kommissionens specialredegørelser for bestemte branchers forhold viser, findes der aftaler, som går langt længere tilbage end 1932, og omvendt er der industrigræne, hvor der i tiden efter 1932 har været importregulering, uden at der i større udstrækning er fremkommet aftaler. En undersøgelse af, hvorvidt importreguleringen i væsentlig grad har været medvirkende til aftalernes fremkomst på andre områder, har kommissionen måttet afstå fra, da det ville kræve omfattende og besværlige undersøgelser at belyse dette spørgsmål.

5. Andre offentlige konkurrences reguleringer.

Som omtalt i forrige afsnit påvirkes konkurrencevilkårene af told og importregulering, men det offentlige griber også på anden måde ind i konkurrenceforholdene.

På nogle områder er det stat eller kommune, der som hovedregel selv ejer og driver virksomheder, som derigennem får karakter af egentlige *offentlige monopoler*. Dette gælder for industriproduktionens vedkommende først og fremmest elektricitet, gas og vand.

I andre tilfælde kræves der *koncession, autorisation eller anden offentlig tilladelse* til at drive virksomhed i en branche. Som nogle vigtige eksempler herpå kan nævnes produktionen af sprit, gær, sukker og kartoffelmel, hvor tilladelsen kun er givet til en enkelt eller nogle få virksomheder for hver af varerne. En mere udførlig oversigt over offentlige autorisationsordninger findes i kapitel **XIII**.

Ved en række love, bekendtgørelser, kommunale vedtægter etc. afstikker det offentlige på forskellig måde bestemte rammer for konkurrencens udfoldelse. Disse love - f. eks. næringsloven og loven om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse — angår ikke alene industrien, men som eksempler på love, der er af særlig interesse for industrien, skal nævnes patent- og varemærkelovgivningen.

I henhold til *patentlovgivningen*¹⁾ må ingen i den patentbeskyttede periode, der normalt er 17 år, fremstille eller forhandle den patenterede genstand eller anvende den patenterede fremgangsmåde uden patentindehaverens tilladelse. Formålet hermed er at stimulere det tekniske fremskridt ved at sikre patentindehaveren det økonomiske udbytte af patentet, idet han i kraft af sin eneret f. eks. kan gøre tilladelsen betinget af en licensbetaling. I visse tilfælde udvider patentindehaveren patentets konkurrencebegrænsende virkning ved at gøre sin licens betinget af visse konkurrencebegrænsende bestemmelser, f. eks. overholdelse af bestemte salgspriser, produktionskvoter eller andre konkurrenceklausuler for de patentbeskyttede varer.

Ifølge *varemærkeloven*²⁾ kan eneret til et varemærke for 10-årige perioder ad gangen opnås ved registrering i direktoratet for patent- og varemærkevæsenet. På tilsvarende måde kan foreninger, der varetager erhvervs-mæssige fællesinteresser ved registrering opnå eneret for deres medlemmer til benyttelse af *fællesmærker*³⁾. I kraft af eneretten til varemærker og fællesmærker kan rettighedsindehaverne kendetegne deres varer på særlig måde, og de opnår derved en stilling, som

i konkurrencemæssig henseende er mere sikret end ellers muligt. Varemærker kan dog også indarbejdes uden registrering.

Foruden de foran omtalte mere generelle regler findes der i visse industrigrene specielle bestemmelser. Her kan eksempelvis nævnes særlige regler i medicinallovgivningen om anerkendelse af medicinske specialiteter, der omtales mere udførligt i kap. XXI, og som øver stor indflydelse på konkurrenceforholdene i medicinalindustrien. Visse produktioner, f. eks. elektrisk materiel og kemiske midler til bekæmpelse af ukrudt og skadedyr, er underkastet en offentlig kvalitetskontrol, som undertiden kan have til følge, at konkurrencen fra udenlandske virksomheder afsvækkes, idet de vanskeligere end danske virksomheder kan indstille sig på de specielle krav, der stilles her i landet.

Det er ikke uden nærmere undersøgelse i hver enkelt tilfælde muligt at afgøre, i hvilket omfang konkurrencen begrænses af offentlige foranstaltninger som de ovenfor nævnte, og kommissionen har ikke ment at burde gå i enkeltheder hermed.

6. De registrerede konkurrencebegrænsninger.

I dette afsnit skal der gøres et forsøg på at give et overblik over, hvor omfattende de hos monopoltilsynet registrerede konkurrencebegrænsninger er inden for industrien. Det sker navnlig ved hjælp af nogle beregninger over, hvor stor en del af hjemmemarkedsproduktionen der berøres af sådanne konkurrencebegrænsninger.

Forsyningen med industrivarer stammer ikke blot fra den indenlandske industri, men fremskaffes også for en del ved import. Det er imidlertid i det følgende industriens forhold, der belyses, medens der med hensyn til aftaler m. v. i importhandelen henvises til de to næste kapitler.

I forbindelse med den efterfølgende redegørelse for konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for industrien skal der erindres om, at det som nævnt i kap. I ikke i denne betænkning har været muligt at komme ind på baggrunden for og virkningerne af de aftaler m. m., der findes i de enkelte

1) Lovbekendtgørelse nr. 192 af 1. september 1936 af lov om patenter med senere ændringer.

2) Lov nr. 211 af 11. juni 1959 om varemærker.

3) Lov nr. 212 af 11. juni 1959 om fællesmærker.

erhverv. Der skal endvidere henvises til de bemærkninger, der i kap. II, afsnit 4, er fremsat om konkurrencebegrænsningernes styrkegrad, samt til slutbemærkningerne i kap. II. Det er her bl.a. omtalt, at der til en bedømmelse af aftalernes og de øvrige konkurrencebegrænsningers gavnlige eller skadelige virkning ville kræves oplysninger om og vurdering af en række yderligere faktorer ud over oplysningerne om konkurrencebegrænsningernes art og udbredelse. Eksempelvis måtte aftalernes betydning for industriens struktur bedømmes, og ved prisaftaler måtte også konkurrencen ved andre midler, f.eks. kvalitet eller reklame, tages i betragtning.

*De anvendte betegnelser og de retningslinjer, der er fulgt ved klassifikationen af konkurrencebegrænsningerne i monopoltilsynets register, er nærmere omtalt i bilag I, afsnit 3. Her skal blot fremsættes følgende mere kortfattede bemærkninger derom med henblik på opdelingen og betegnelserne i de to tabeller i det følgende. De registrerede enkeltvirksomheder er — som regel i kraft af deres forholdsvis store andel af udbudet — optaget i registeret, fordi de antages at kunne udøve en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene, selv om de ikke har fastsat bestemmelser om prisberegningen i efterfølgende omsætningsled (bruttopriser). I modsætning til *aftalerne* (herunder foreningsvedtagelser i brancheforeninger o. lign.) drejer de såkaldte *bestemmelser* sig om regler og anvisninger, der er fastsat ensidigt af de pågældende industrivirksomheder, og de gælder for virksomhederne i et eller flere efterfølgende omsætningsled, altså i almindelighed for engros- og detailhandelen. Betegnelsen *bruttopriser* anvendes om aftaler eller bestemmelser angående priserne i de efterfølgende omsætningsled, altså navnlig de handlendes videresalgspriser. *Horizontale prisaftaler* er derimod indgået mellem industrivirksomhederne om de priser, de selv skal have. Under *rabataftaler* er kun optaget de aftaler, der indeholder regler om rabatgivning, uden at der samtidig findes noget om bestemte priser.*

Kvotering er en fordeling af deltagerens afsætning efter bestemte forholdstal, og ved

område- og kundefordeling foretages der en deling af markedet på den måde, at der foretages en fordeling af geografisk afgrænsede markedsområder eller af kunderne. *Salgskontorer* betegner aftaler om et fælles salgskontor for deltagerne. Under betegnelsen *specialiseringsaftaler* medtages aftaler, hvorved produktionen af bestemte varer inden for deltagerens kreds forbeholdes for bestemte deltagere, medens de andre som regel får overladt produktionen af andre varer.

Hvad der menes med *aftaler og bestemmelser om eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, serrabat, boykot o. lign.*, kan man måske lettest få et indtryk af ved hjælp af et par eksempler. For galvaniseret trådflætning gælder som nærmere omtalt i kap. XXIV, afsnit 6, en aftale mellem to industrivirksomheder og en forening af isenkramgrossister, hvorefter fabrikkerne med enkelte undtagelser kun sælger til den omtalte forenings medlemmer, som til gengæld kun må forhandle trådflætning fra de deltagende fabrikker. Her er der tale om en gensidig eksklusivafale. I andre tilfælde er forpligtelsen ensidig, men afbalanceres da undertiden af en fordel af anden art, f. eks. en særlig rabat. Aftaler om serrabat foreligger imidlertid også særskilt og tilsikrer bestemte købere eller en særlig afgrænset kreds af købere en speciel rabat. F. eks. findes der en række lokale aftaler, hvorefter teglværker eller deres forhandlere yder en nærmere aftalt rabat eller bonus til medlemmerne af bestemte foreninger af bygningshåndværkere, jfr. kap. XXIII, afsnit 6. Endvidere kan nævnes, at visse fabrikanter og grossister, der er medlemmer af en bestemt forening, ved salg af en række elektriske artikler yder en bestemt bonifikation til medlemmerne af elektroinstallatørernes sammenslutning, jfr. kap. XXV, afsnit 1. Med betegnelsen *boykot-aftale* sigtes til aftaler, som går ud på, at der ikke må sælges til bestemte nærmere angivne virksomheder eller forretningstyper. Som et eksempel kan nævnes, at en af de førende blikvarefabrikker efter en aftale med en forening af isenkramforretninger ikke må levere visse varer til bandagister eller grossister i sygeplejebranchen, jfr. kap. XXIV, afsnit 7. - Aftaler om etableringskontrol går ud på, at der ikke må leveres varer eller ydes

kredit til nye forretninger, medmindre disse er godkendt af en eller anden organisation el. lign. Eksempelvis findes der i farve- og lakbranchen en aftale mellem to farvehandlerforeninger og en række fabrikanter, hvorefter de pågældende fabrikanter ikke må levere varer til nye farvehandlerforretninger, medmindre disse godkendes som medlemmer i en af foreningerne, jfr. kap XXI, afsnit 6. Eneforhandlerordninger findes bl. a. i autobranchen, hvor de enkelte samlefabriker og importører ved særlige kontrakter har antaget forhandlere, der som hovedregel hver får tildelt et bestemt distrikt, jfr. kap. XXVII, afsnit 3.

Om *antallet af registreringer* kan oplyses, at der i monopoltilsynets register pr. 1. september 1958 findes i alt 274 registernumre, der vedrører industrien. Heraf er 108 *aftaler og vedtagelser* mellem industrivirksomheder indbyrdes og 59 aftaler mellem industrivirksomheder og andre omsætningsled, f. eks. grossister. Endvidere er der 40 *registrerede enkeltvirksomheder* og 67 registreringer drejer sig om *bestemmelser*, som andre enkeltvirksomheder har fastsat angående forholdene i efterfølgende omsætningsled.

Det fremgår af denne redegørelse, at aftaler (herunder vedtagelser) forekommer hyppigere end bestemmelser og registrerede enkeltvirksomheder, men det beror antagelig i hvert fald for en del på, at registeret er mest fuldstændigt med hensyn til aftaler, jfr. herom nærmere i bilag I, afsnit 1.

De enkelte konkurrencebegrænsningsformer s hyppighed er belyst i *tabel 3*. Tabellen skal forstås sådan, at der f. eks. er regler om bindende horisontale priser i 81 aftaler og kvotering i 44 aftaler. Samme bestemmelse eller aftale indeholder imidlertid ofte regler om flere af de i tabellen omtalte forhold, f. eks. regler om både priser og kvoter. Sammenlægning af tabellens tal vil derfor indeholde dobbeltregninger og være uden mening, selv om bindende og vejledende prisregler i almindelighed findes i hver sin aftale eller bestemmelse.

Aftaler og bestemmelser om prisforhold er alt i alt de talrigeste, og herefter kommer aftaler og bestemmelser om eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, enefor-

handling, særrabat, boykot o. lign., der i hver af hovedgrupperne er taget under ét, fordi det er svært at skelne skarpt mellem de forskellige former, og fordi deres virkninger i mangt og meget er af samme karakter. Når tallet for de vejledende bruttopriser både under bestemmelser og aftaler er betydeligt større end antallet af bindende bruttopriser, må det ses i forbindelse med, at man som bindende bruttopriser kun har regnet de tilfælde, hvor der i henhold til monopollovens § 10 er givet tilladelse til håndhævelse af videresalgsspriserne.

Som omtalt i kap. II, afsnit 5, er antallet af registreringer ikke noget godt mål for, hvor stor udbredelse konkurrencebegrænsningerne har i et erhverv. Bl. a. er de enkelte varer ikke lige betydningsfulde, og et system af lokale aftaler kommer ved en simpel optælling af antallet af registreringer til at veje alt for stærkt til i forhold til en enkelt landsomfattende aftale. Kommissionen har derfor søgt at belyse *konkurrencebegræns-*

Tabel 3.

Oversigt over monopoltilsynets register pr. 1. september 1958 for sa vidt angår industrien ¹⁾).

	Antal, reg. nr. ²⁾
Registrerede enkeltvirksomheder	40
Bestemmelser med regler om:	
Bindende bruttopriser	9
Vejledende bruttopriser	59
Eneforhandling, eksklusiv forretningsforbindelse, særrabat o. l.	9
Aftaler (herunder vedtagelser) med regler om:	
Bindende bruttopriser	3
Vejledende bruttopriser	24
Bindende rabatter	9
Vejledende rabatter	—
Bindende priser (horisontale)	81
Vejledende priser (horisontale)	11
Kvotering	44
Område- og kundefordeling	9
Specialisering	18
Salgskontor	20
Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign.	61

Noter: ¹⁾ Angående betydningen af de anvendte udtryk henvises til teksten og bilag I, afsnit 3. - ²⁾ Tallene kan ikke adderes, jfr. den nærmere forklaring i teksten.

ningernes udbredelse på industriens område ved en beregning af følgende art: For hver af en række vigtige former for registrerede konkurrencebegrænsninger har man på grundlag af produktions- og handelsstatistikken opgjort værdien af hjemmemarkedsproduktionen (produktion ÷ eksport) for de varer, som berøres af de pågældende konkurrencebegrænsninger. Inden for hver af de hovedvaregrupper, industrien sædvanligvis opdeles i, har man dernæst sat den sammenlagte værdi af de pågældende varer i forhold til den samlede værdi af hjemmemarkedsproduktionen i vedkommende gruppe. Bortset fra gruppen bøger, blade, tryksager m. m., hvor de foreliggende statistiske oplysninger ikke tillader nogen beregning, har man på denne måde fået et udtryk for, hvor stor en procentdel af hver hovedvaregruppes hjemmemarkedsproduktion, der berøres af

forskellige former for konkurrencebegrænsninger. Procenterne er beregnet på basis af produktions- og omsætningsværdierne fra 1956, men på grundlag af registreringernes omfang pr. 1. september 1958.

Resultatet af beregningerne fremgår af tabel 4. Det vil ses, at tabellen kun omfatter registrerede enkeltvirksomheder, aftaler og bestemmelser om bruttopriser samt visse arter af horisontale aftaler, nemlig prisaftaler og de forskellige former for markedsdelingsaftaler samt salgskontorer. I sammenligning med forrige tabel er altså de få rabat-aftaler samt endvidere alle aftaler og bestemmelser om eneforhandling, eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign. udeladt. Når den sidstnævnte gruppe af aftaler og bestemmelser ikke er medtaget, skyldes det bl. a., at det i mange tilfælde ikke har været muligt nøjag-

Tabel 4.

Udbredelsen af de vigtigste former for registrerede konkurrencebegrænsninger i industrien pr. 1. september 1958.

	Samlet produktion til hjemmemarkedet ¹⁾ mill. kr. 1956	Den procentvise andel af hjemmemarkedsproduktionen, som er berørt af nedennævnte registreringer ²⁾							
		Registrerede enkeltvirksomheder	Aftaler og bestemmelser om bruttopriser	Horisontale prisaftaler		Aftaler om kvotering	Aftaler om salgskontor	Aftale om område- og kunde-fordeling	Specialiseringsaftaler
				bindende	vejlende				
		%	%	%	%	%	%	%	%
Nærings- og nydelsesmidler	1832	2	20	25	—	13	12	—	—
Tekstil- og beklædningsvarer	1254	—	—	—	—	—	—	—	—
Læder, lædervarer og skotøj	326	—	17	1	—	—	—	—	—
Træ, trævarer og møbler	383	5	3	4	4	4	3	3	3
Papir, pap og varer heraf	484	49	—	9	—	—	—	—	—
Kemiske produkter	936	2	19	45	—	27	1	—	19
Sten-, ler- og glasvarer	430	28	15	28	—	20	20	—	—
Jern og andre metaller og varer heraf samt bygningstilbeh. og -artikl.	995	20	2	18	1	16	—	—	15
Maskiner, undtagen elektriske	475	—	12	—	—	—	—	—	—
Elektriske maskiner og andet elektrisk materiel	553	20	38	—	—	3	1	—	1
Biler og andre transportmidler	644	—	20	20	3	—	—	—	—
Andre varer	165	17	44	1	—	—	—	—	41

Noter: 1) Produktion ÷ eksport. — 2) Angående beregningen og betydningen af de anvendte betegnelser henvises til forklaringen i teksten og i bilag I, afsnit 4. — Additionen af procenttallene i samme linje medfører dobbeltregning, jfr. teksten.

tigt at afgøre, hvilke varer de pågældende aftaler m. v. omfatter.

Bruttopriser ne, hvoraf nu kun en begrænset del kan håndhæves i henhold til meddelte dispensationer fra monopoltilsynet i medfør af monopollovens § 10, angår priserne i de efterfølgende omsætningsled, i almindelighed engros- og detailhandelen, og virkningerne ligger for så vidt uden for industriens område. Ved afgørelsen af, om der forelå anmeldelsespligt for de bruttopriser, der er blevet optaget i registeret, og som næsten alle er fastsat ved enkeltvirksomheders bestemmelser, har priskontrolrådet, senere monopoltilsynet, imidlertid lagt stor vægt på den pågældende virksomheds andel af vedkommende vareområdes afsætning og på konkurrenternes antal og størrelsesfordeling - d. v. s. på faktorer, der er af betydning for virksomhedens indflydelse på priserne og konkurrenceforholdene, også på dens eget omsætningstrin. Afgrænsningen er for så vidt blevet bestemt efter lignende synspunkter som dem, der har været afgørende ved registreringen af enkeltvirksomheder, der ikke fastsætter bruttopriser eller andre bestemmelser for de efterfølgende omsætningsled, men antages at have en væsentlig indflydelse på pris- og konkurrenceforholdene på deres eget omsætningstrin¹⁾. Hertil kommer, at bruttoprisfastsættelserne sikkert i mange tilfælde også har betydning for konkurrenceforholdene i selve industrien, bl. a. fordi den priskonkurrence mellem de handlende, som bruttopriserne skal bidrage til at afdæmpe, eventuelt kunne forplante sig til industrien. Selv om tallene i kolonne 3 i tabel 4 primært angiver, for hvor stor en del af omsætningsværdien i de enkelte hovedvaregrupper industrivirksomhederne har fastsat bindende eller vejledende priser vedrørende de efterfølgende omsætningstrin²⁾,

må man altså efter det foregående i almindelighed også regne med en vis mulighed for indflydelse på priserne i selve industrien, og de varer, hvis omsætningsværdi er medregnet under kolonne 3, hidrører for en stor dels vedkommende fra virksomheder, der har en lignende position på markedet som visse virksomheder, hvis varer er medregnet under kolonnen for registrerede enkeltvirksomheder.

I bilag I, afsnit 4, er der gjort nærmere rede for de beregninger, hvis resultat er gengivet i tabel 4, og for den usikkerhed, som på visse punkter knytter sig til beregningerne. I forbindelse med tabellen skal der henvises til afsnit 1 i bilag I, hvor der findes nogle bemærkninger om, hvorvidt monopoltilsynets register kan antages at give fuldstændig besked om alle faktisk foreliggende konkurrencebegrænsninger. Det må understreges, at tabel 4 kun belyser udbredelsen af bestemte former for konkurrencebegrænsninger, og at kun de hos monopoltilsynet registrerede tilfælde er taget med i betragtningen. Som omtalt i bilag I må registeret, for så vidt angår de i tabel 4 omtalte registreringsarter, antages at være mindst komplet med hensyn til enkeltvirksomheder og bruttopriser. Det skal endelig nævnes, at der med hensyn til beregningerne i tabellens sidste kolonne har været en del vanskeligheder ved at bedømme, hvilke virksomheder og hvor store omsætningsværdier der faktisk kan siges at være berørt af specialiseringsaftaler.

Tabel 4 er indrettet på lignende måde som den foregående. Af tabellens første linje ses det f. eks., at 12 % af den i første kolonne opførte samlede hjemmemarkedsproduktion af nærings- og nydelsesmidler på 1832 mill. kr. berøres af aftaler om fælles salgskontor. Aftalen om Margarine-Compagniet M. C, som i væsentlig grad bidrager hertil, går imidlertid ikke alene ud på oprettelse af et fælles salgskontor, men omfatter tillige regler om priser og kvoter. Hjemmemarkedsproduktionen af margarine er derfor ikke blot medregnet under kolonnen for fælles salgskontor, men også under bindende priser og under kvotering. Også i mange andre tilfælde indeholder registreringerne regler om flere af de i tabellen omtalte forhold. Sammenlægning af procenttallene i de enkelte

¹⁾ Jfr. afsnit 6-7 i prisdirektoratets redegørelse i bilag 5 til trustkommissionens betænkning nr. 3, Konkurrencebegrænsning og monopol, Kbh. 1953.

²⁾ De tilfælde, hvor der er fastsat bruttopriser i detailhandelen for danske industrivirksomheders produkter, men hvor bruttopriserne er fastsat af grossister el. lign., er ikke medregnet i tabellen, selv om bruttoprisfastsættelsen undertiden sker i forståelse med de pågældende industrivirksomheder.

linjer vil derfor medføre dobbeltregninger og kan ikke vise, hvor stor en del af vedkommende hovedvaregruppens samlede hjemmemarkedsproduktion, der i alt er berørt af en eller flere af de i tabellen nævnte former for registrerede konkurrencebegrænsninger.

Tabel 4 er altså indrettet på at belyse den forholdsmæssige betydning af de enkelte omtalte former for konkurrencebegrænsninger inden for de forskellige hovedvaregrupper, men tabellen giver dog også et vist indtryk af, hvor stor udbredelse de forskellige former for registrerede forhold, der er behandlet i tabellen, som helhed har inden for de forskellige industrigrupper. Størst omfang har de pågældende registreringer i grupperne papir m. m., elektriske maskiner og artikler, kemiske produkter, sten-, ler- og glasvarer, nærings- og nydelsesmidler samt jern- og metalvarer. Et yderpunkt til den anden side danner tekstil- og beklædningsvarerne, hvor der praktisk taget ingen registreringer findes af den i tabellen omhandlede art, og tallene er også lave i trævaregruppen.

Betragter man tabellens enkelte kolonner, vil man se, at bruttopriserne og de horisontale prisaftaler som helhed har størst udbredelse, medens navnlig aftaler om salgskontorer, områdedeling og specialisering kun spiller en ringere rolle, selv om de i enkelte varegrupper optræder med ret høje tal.

I kolonnen for registrerede enkeltvirksomheder er procenten særlig høj i papirindustrien, men der er også relativt høje tal under sten-, ler- og glasvarer, jern- og metalvarer samt elektriske maskiner og materiel. De registrerede bruttopriser har størst udbredelse i gruppen elektriske maskiner m. v., hvorefter kommer nærings- og nydelsesmidlerne, de kemiske produkter og transportmidlerne. I kolonnen for horisontale bindende prisaftaler er procenten højest i gruppen kemiske produkter, efterfulgt af sten-, ler- og glasvarer, nærings- og nydelsesmidler, transportmidler samt jern- og metalvarer. I øvrigt henvises til tabellen.

Når man som her sammenligner procenterne i tabellens enkelte linjer, må det ved en videregående betragtning erindres, at de forskellige hovedvaregruppens hjemmemarkedsproduktion, som det ses af kolonne 1, er af

temmelig forskellig størrelse. Selv om eksempelvis procenterne i kolonnen for horisontale, bindende prisaftaler er nogenlunde ens i grupperne nærings- og nydelsesmidler og sten-, ler- og glasvarer, er den berørte omsætningsværdi væsentlig større i den førstnævnte gruppe.

Nærmere oplysning om de aftaler m. v., der er registreret i de forskellige varegrupper, findes i de enkelte kapitler i betænkningens II. del. Endvidere er der i kap. VI ved hjælp af skematiske oversigter og en kortfattet tekst givet en oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige industrivarer fra hver af hovedvaregrupperne. I kap. VI, afsnit 7, vil man af teksten og af den skematiske oversigt over nogle vigtige varer fra den kemiske industri se, at der gælder pris- og kvoteaftaler for animalske og vegetabiliske olier og for forskellige slags sæbe. Dette er i hovedsagen baggrunden for, at tabel 4 foran viser, at 27 % af hjemmemarkedsproduktionen i den kemiske industri er berørt af kvoteaftaler. På lignende måde kan man af forskellige afsnit og oversigter i kap. VI se, at A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker er registreret som enkeltvirksomhed vedrørende kabler og ledningstråd samt forskellige varer i jern- og metalvaregruppen, og dette bidrager i væsentlig grad til tallene i den anden kolonne i tabel 4 angående grupperne elektrisk materiel og jern- og metalvarer.

På denne måde kan indholdet af kap. VI delvis betragtes som en nærmere uddybning af oversigten i tabel 4. Der skal derfor ikke her foretages nogen opremsning af de vigtigste prisaftaler, der ligger bag de pågældende kolonner i tabel 4, eller nogen nærmere omtale af de registrerede enkeltvirksomheder. Herom henvises til kap. VI. I nærværende kapitel skal der blot til slut fremsættes nogle sammenfattende bemærkninger om de mere indgribende, men sjældnere forekommende og derfor ret spredt omtalte aftaleformer, hvis udbredelse belyses i de sidste fire kolonner i tabel 4.

Kvoteføftaler (til dels i forbindelse med fælles salgskontor) findes bl. a. for margarine, havregryn i løs vægt, drittelstave og -bunde, animalske og vegetabiliske olier, forskellige sæbeprodukter, teglværksprodukter,

kakkelovne og komfurer, emballage og husholdningsgenstande af blik og aluminium, trådpletning og -væv samt glødelamper.

Aftale om *fælles salgskontor* findes for margarine og teglværksprodukter samt endvidere bl. a. for drittelstave og -bunde, krystalsoda og ilt.

En *områdeaftale* findes for drittelstave og -bunde, og *specialiseringsaf taler*, herunder

aftaler om, at visse virksomheder skal ophøre med eller afholde sig fra at påbegynde en vis produktion, findes for de netop nævnte drittelstave samt endvidere for margarineolie, kakkelovne og komfurer, emballage og husholdningsgenstande af blik og aluminium, elektriske sikringer og for husholdningskøleskabe,

Kapitel VI

OVERSIGT OVER NOGLE VIGTIGE VARERS KONKURRENCEFORHOLD

1. Indledning.

I dette kapitel skal der gives en oversigt over nogle hovedtræk af en række af de vigtigste industrivarers konkurrenceforhold. Som omtalt i kapitel II, afsnit 8, er det hensigten hermed i skematisk og oversigtsmæssig form at gengive nogle hovedpunkter af den detaljerede gennemgang af de forskellige vareområder i betænkningens II. del, og hermed skulle der være tilvejebragt en fremstilling, der vel er af oversigtsmæssig karakter, men dog er noget mere detaljeret end f. eks. tabel 4 i forrige kapitel og i højere grad giver oplysninger om enkelte varer. Medens de øvrige kapitler i betænkningens I. del holder sig til et enkelt hovederhverv og dermed et enkelt omsætningstrin, kan man i de skematiske oversigter i dette kapitel følge de enkelte varer gennem flere omsætningsled, således at fremstillingen ligesom i II. del omfatter såvel industrien som engros- og detailhandelen.

Der skal nu først gives en *orientering vedrørende de skematiske oversigters indhold og anvendelse*. Det sker i tilknytning til oversigten over varegruppen nærings- og nydelsesmidler, men de senere oversigter i de følgende afsnit er opstillet på lignende måde.

I *kolonne I* er til orientering om varernes betydning i omsætningen på det danske marked angivet forsyningen til hjemmemarkedet, beregnet som værdien af produktion + import — eksport, og varerne er anført i rækkefølge efter størrelsen af disse omsætningsværdier. I *kolonne II* er opgivet antallet af producenter som oplyst af Statistisk Departement. I *kolonne III* har man til belysning af, i hvilken grad omsætningen er kon-

centreret på de største virksomheder beregnet de fire største virksomheders andel af produktionen.

I *kolonne IV* angiver et X, at varen pr. 1. september 1958 var på bunden importliste, medens der for varer på friliste ingen afmærkning er i denne kolonne.

I *de sidste tre kolonner* er der med en afmærkning ved bogstaver, hvis betydning fremgår af note 5 til tabellen, givet oplysning om, hvilke konkurrencebegrænsninger, der pr. 1. september 1958 var registreret i monopoltilsynet for de pågældende varers vedkommende. Der er særskilte kolonner for industri, engrosandel og detailhandel. Signaturen og bogstavafmærkningens placering i skemaet er indrettet efter, hvilke omsætningstrin de registrerede forholds direkte virkninger gør sig gældende på. Horisontale prisaftaler (P eller p) er således placeret under deltagerens eget omsætningstrin, da disse aftaler angår de priser, deltagerne selv skal have. Aftaler eller bestemmelser om forhandlernes videresalgspriser, altså de såkaldte bruttopriser (B eller b), er derimod anbragt under engros- og/eller detailhandelen, selv om bruttopriserne i almindelighed fastsættes af industri- eller importvirksomhederne. I denne forbindelse skal det dog tilføjes, at registrering af bruttopriser i almindelighed tillige indicerer, at priskontrolrådet, nu monopoltilsynet, har anset de pågældende industri- eller importvirksomheder for at have indflydelse på prisdannelsen også på deres eget omsætningstrin, jfr. nærmere bemærkningerne om bruttopriser i industrien i slutningen af forrige kapitel samt redegørelsen for »bestemmelser« i bilag I, afsnit 3.

Tabel 1.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige nærings- og nydelsesmidler.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal producenter ²⁾ 1952	4 største producenters andel af produktionen ³⁾ 1952	På bunden importliste ⁴⁾ 1/8 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/8 1958 ⁵⁾		
					Industri	Engros-handel	Detailhandel
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Margarine	223	63	66 0/0	X	S.K.P.	F	F
Sukker ⁶⁾	179	2	100 0/0	X		P	
Øl, beskattet	169	35	90 0/0	X	P.A. ⁷⁾		
Rå kaffe	163	ca. 100 ⁸⁾	31 0/0 ⁹⁾	X			
Hvedemel	161	44	32 0/0	X	A ¹⁰⁾		
Cigaretter	108	8	99 0/0	X		B	B.F.
Rugmel	100	52	29 0/0	X			
Cigarillos	81	208	72 0/0	X	A ¹¹⁾	B	B.F.
Cigarer	79	257	54 0/0	X	A ¹¹⁾	B	B.F.
Mineralvand eksklusive apollinaris	42	73	50 0/0	X	A ⁷⁾		
Chokolade uden fyld	41	16	69 0/0	X			
Røgtobak	40	22	81 0/0	X	A ¹¹⁾	B	B.F.
Øl, skattefrit	30	142	59 0/0	X	P.A. ⁷⁾		
Rugbrød	34 ¹²⁾	... ¹²⁾	... ¹²⁾	X	A ¹⁴⁾		B.b.
Havregryn i pakker	} 30	6	95 0/0	X	{ E K		
Havregryn i løs vægt							
Kartoffelmel ⁶⁾	26	7	... ¹³⁾	X			
Kaffesurrogater	18	17	96 0/0	X		b	b
Hermetisk henkogte ærter	12	12	70 0/0	X			

Noter:

1) Produktion + import - eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varemærke på fri importliste. 5) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, P: Horisontale aftaler om bindende priser, K: Kvotering, S: Salgskontor, B: Bindende bruttopriser, b: Vejledende bruttopriser, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign., A: Andre registreringer, hvis indhold i de enkelte tilfælde er forklaret ved særlig fodnote. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der alene vedrører enkelte lokale markedsområder, er ikke medtaget. 6) Produktionen forbeholdt koncessionerede virksomheder i henhold til særlig lov, jfr. kapitel XV. 7) En interessefællesskabs-aftale af særlig karakter mellem de to største bryggerier, jfr. kapitel XV, afsnit 14. 8) Antal importører. 9) 4 største importørers andel af importen. 10) Aftale om at søge kapaciteten tilpasset afsætningsforholdene. 11) Aftale om fastsættelse af bruttopriser og om ensartede rabatter m. m., jfr. nærmere i teksten. 12) Oplysningerne om rugbrødsproduktionen omfatter kun fabrikernes produktion og er ufuldstændige. Antallet af rugbrødsbagerier er ca. 1.600. Markedet for rugbrød er udpræget lokalt, hvorfor en beregning af de 4 største virksomheders andel er uden interesse. 13) Hele salget varetages af én virksomhed, andelsselskabet Kartoffelmelscentralen. 14) Rugbrødsfabrikkerne i provinsen, bortset fra fællesbagerierne, er som regel medlemmer af bagemestrenes organisationer og deltager i disses konkurrenceregulerende virksomhed, jfr. nærmere i kap. XV.

Man har altså i oversigtens venstre side oplysningerne om forsyningsforholdene, om antallet af virksomheder og om de største virksomheders andel af omsætningen. Derefter følger oplysninger om importreguleringen og i tabellens højre side om de registrerede konkurrencebegrænsninger i de forskellige omsætningsled. Følger man de enkelte linjer i tabellen, får man derved en orientering om nogle vigtige træk af de enkelte varers markeds- og konkurrenceforhold. Af oversigtens første linje vil man f. eks. se, at hjemmemarkedsforsyningen med margarine i 1952 beløb sig til en omsætningsværdi på 223 mill. kr., hvoraf 66 % faldt på 4 ud af 63 virksomheder. Margarine er på bunden importliste, og der er mellem en række margarinefabrikker truffet aftale om fælles salgskontor (S), om fordeling af afsætningen efter bestemte kvoter (K) og om bindende priser (P), ligesom der mellem margarinefabrikkerne og diverse organisationer og selskaber inden for engros- og detailhandelen er truffet aftale om rabatforhold og eksklusivitet (F). Tager man som et andet eksempel rugmel, vil man se, at der ikke er registreret nogen konkurrencebegrænsninger for denne vare.

Hvis man i stedet for at lade øjet følge de enkelte linjer ser på tabellens enkelte kolonner, får man derved et samlet indtryk af, hvordan de vigtigste varer i den pågældende varegruppe stiller sig med hensyn til det forhold, der er belyst i den pågældende kolonne. Af kolonne III kan man således se, om omsætningen af tabellens varer i almindelighed er stærkt eller svagt koncentreret på de største virksomheder, eller om forholdene i denne henseende er uensartede. Kolonne IV giver oplysning om importreguleringen, kolonne V en orientering om de registrerede konkurrencebegrænsningers art og udbredelse inden for industrien, og kolonne VI og VII giver tilsvarende oplysninger om engros- og detailhandelen. Det må dog her erindres, at det ikke er alle varer, der passerer både engros- og detailhandelen, og at nogle varer sælges direkte fra producent til industriel forbruger.

Beregningen af tallene i oversigternes kolonne III vedrørende de fire største virksomheders omsætningsandel er nærmere forkla-

ret i bilag I, afsnit 5, og visse andre enkelt-heder angående udarbejdelsen og opstillingen af de skematiske oversigter i dette kapitel er omtalt i samme bilags afsnit 6. Her skal blot yderligere tilføjes følgende.

Tallene i kolonne I–III refererer sig til året 1952, da det ikke har været praktisk gennemførligt at føre oplysningerne om de fire største virksomheders andel af omsætningen frem til et senere tidspunkt. Derimod er oplysningerne om importreguleringen og om de registrerede forhold ført à jour til 1. september 1958.

I alle oversigterne på nær en enkelt har koldtne II overskriften »antal producenter«, men i de tilfælde, hvor forsyningerne i overvejende eller dog i væsentlig grad fremkommer ved import, er det som hovedregel angivet ved en fodnote, at tallet gælder antallet af importører eller antallet af producenter og importører.

På tilsvarende måde gælder tallene i kolonne III i visse tilfælde de fire største industrivirksomheders sammenlagte andel af den industrielle produktion, i andre de fire største importørers andel af importen. I de fleste tilfælde stammer forsyningen med de i oversigten omtalte varer enten i altovervejende grad fra den danske industri eller i alt væsentligt fra importen. For nogle af de vigtigste af de varer, hvor både importen og den indenlandske produktion er af væsentlig betydning, f. eks. metervarer og strømper, har man udtaget de fire største blandt producenterne og importørerne som samlet gruppe og beregnet deres andel af den sammenlagte produktion og import.

Betydningen af de bogstaver, hvormed man i de skematiske oversigter har afmærket de registrerede konkurrencebegrænsninger, er forklaret i en note til hver oversigt. Hvad der forstås ved de dér anførte betegnelser — horisontal aftale, kvotering etc. — er kort omtalt i begyndelsen af afsnit 6 i forrige kapitel, og en nærmere redegørelse findes i bilag I, afsnit 3. I et stort antal af oversigterne er der kun få importvarer og få eller ingen registrerede konkurrencebegrænsninger med importører som deltagere. I disse oversigter er aftaler m. v. mellem importører opført i kolonnen »industri«, men der er samtidig ved en fodnote gjort rede for forholdet. For

andre varegrupper vedkommende, hvor aftaler blandt importører har større betydning, er der i oversigterne indrettet en særlig kolonne for importhandelen.

De skematiske oversigter omfatter som hovedregel kun industrielle færdigvarer og visse halvfabrikater, men ikke råvarer. Der er et særligt afsnit om fast brændsel og mineralske olier. På det således afgrænsede område har man inden for hver hovedvaregruppe fulgt det princip at udtage de enkeltvarer eller nogenlunde ensartede varegrupper, der i 1952 viste den største omsætningsværdi på hjemmemarkedet. Når man i videst mulige omfang har holdt sig til enkeltvarer eller ensartede varegrupper, er det, for at tallene i kolonne III så vidt muligt kan belyse de fire største virksomheders andel af udbudet af enkeltvarer eller varer, der står i et nært indbyrdes konkurrenceforhold.

De varer, der er anført i oversigterne, dækker i almindelighed tilsammen ca. 70 % af hovedvaregruppens samlede omsætningsværdi efter fradrag for de udeladte råvarer m. m. Da varerne er udvalgt efter størrelsen af deres omsætningsværdi uden hensyn til, om der findes konkurrencebegrænsninger eller ikke, skulle man ved at betragte kolonnerne V-VII kunne få et almindeligt indtryk af de registrerede konkurrencebegrænsningers udbredelse for de vigtigste varers vedkommende.

I de følgende afsnit af dette kapitel vil der blive fremsat nogle bemærkninger om hver enkelt af de forskellige hovedvaregrupper. Der kan i denne forbindelse kun blive tale om at give nogle supplerende kommentarer til oversigterne og at fremdrage nogle hovedtræk af hver varegruppes forhold. I øvrigt henvises der til de oplysninger, som findes i de skematiske oversigter, og til den mere udførlige tekstmæssige fremstilling i de enkelte kapitler af betænkningens II. del. Sidstnævnte steder vil man finde en noget mere detaljeret redegørelse for de konkurrencebegrænsninger, der er summarisk angivet i nærværende kapitels skematiske oversigter, og der findes desuden en omtale af de registrerede forhold, der ikke er blevet optaget i oversigterne. Det drejer sig i de sidstnævnte tilfælde dels om varer med min-

dre omsætningsværdi end de i skemaerne optagne, dels om tilfælde, hvor de pågældende aftaler m. v. gælder for en række forskellige varer, der ikke har kunnet specificeres, eller hvoraf ingen enkelt vare efter det anvendte udvælgelsesprincip har haft tilstrækkelig omsætningsværdi til at blive optaget i dette kapitels oversigter.

2. Nærings- og nydelsesmidler.

Den skematiske oversigt over de vigtigste varer fra denne gruppe findes i den lige omtalte *tabel 1*. Det skal først fremhæves, at oversigten kun omfatter industrielle produkter. Udenfor falder altså bl. a. mejeriprodukter, kød, grønsager og fisk m. m. Herunder findes en række varer, som spiller en større rolle i den indenlandske omsætning end de i oversigten opførte varer. For 1952 androg således hjemmemarkedsforsyningen med *svinekød og flæsk*, beregnet på lignende måde som for tabellens varer, 616 mill. kr. med *okse- og kalvekød* 305 mill. kr., med *konsummælk* 287 mill. kr., med *kartofler* 234 mill. kr. og med *smør* 230 mill. kr. Der er desuden en række varer, hvis omsætningsværdi er af lignende størrelse som for nogle af tabellens varer, f. eks. *ost, æg og fisk*. Af brød medtager *tabel 1* kun rugbrød. Produktionsstatistikens oplysninger om denne vare er ufuldstændige, og det må desuden understreges, at der håndværksmæssigt foregår en fremstilling af *franskbrød, morgenbrød, ivienerbrød og kager*, der - i hvert fald tilsammen — omsætningsmæssigt er af større betydning end rugbrød. Ved erhvervstællingen 1948 blev bagerforretningernes samlede omsætning (til detailpris) opgjort til ca. 422 mill. kr.; senere oplysninger findes ikke.

Man har ikke fundet det praktisk at udarbejde nogen skematisk oversigt over de foran nævnte varer. Beregninger over de fire største virksomheders produktion vil her være uden større interesse, og for landbrugsvarernes vedkommende er de registrerede aftaler hovedsagelig afsluttet om eksportsalget, jfr. redegørelsen, herom i kapitel III. Det skal imidlertid for fuldstændighedens skyld i korthed anføres, at der med hensyn til den indenlandske omsætning af kød og flæsk ingen registrerede konkurrencebegrænsninger

findes, og at det samme gælder kartofler og æg. Handelen med mælk i byerne er underkastet en offentlig regulering ved de såkaldte mælkeordninger, og for smør, ost og fisk findes visse aftaler af lokal karakter eller vedrørende særlige produkter. I bagerierhvervet er der et mere omfattende system af lokale aftaler, der tilsammen dækker næsten hele landet. Der er herved bl. a. fastsat bindende eller vejledende minimumspriser for rugbrød, sigtebrød og franskbrød samt i en del af områderne tillige for morgenbrød, wienerbrød og kager. Om de nærmere enkeltheder henvises i øvrigt til kapitel XV.

Herefter skal der knyttes nogle bemærkninger til oversigten vedrørende *de industrielt fremstillede nærings- og nydelsesmidler* i tabel 1. Rå kaffe er medtaget i oversigten i mangel af tilstrækkelige oplysninger om brændt kaffe. Forsyningen med de øvrige varer i tabellen hidrører næsten udelukkende fra dansk produktion. Antallet af virksomheder er for visse varers vedkommende meget begrænset, f. eks. for sukker, cigaretter, havregryn og kartoffelmel, medens det for andre varer, f. eks. skattefrit øl, cigarer og cigarillos er temmelig stort. Som det ses af kolonne III gælder det imidlertid for samtlige varer bortset fra hvedemel og rugmel (samt rå kaffe), at de fire største virksomheder i 1952 tilsammen dækkede 50 % eller mere af produktionen.

Samtlige varer i oversigten er på bunden importliste. For sukker og kartoffelmel er der gennemført offentlige reguleringer ved særlige love, og de fleste af de øvrige varer berøres af en eller anden form for registrerede aftaler eller lign. i et eller flere omsætningsled.

Inden for industrien er tre virksomheder, der har hele produktionen af havregryn i pakker, registreret i monopoltilsynet som enkeltvirksomheder. Der gælder prisaftaler for margarine og øl og kvoteaftaler for margarine og for havregryn i løs vægt.

For tobaksvarer har monopoltilsynet givet industri- og importvirksomheder tilladelse til at fastsætte bindende bruttopriser for engros- og detailhandelen. Endvidere er der i tobaksindustrien aftaler om ensartede forhandlerrabatter samt for enkelte varer, f. eks. skråtobak, bindende minimumspriser. Ved

visse lejligheder har man aftalt at foretage ensartede og samtidige prisforhøjelser også for de øvrige varer. Ved aftale (afmærket ved et F) mellem tobaksfabrikanterne og detailhandelens organisationer er der fastsat regler om, hvilke kategorier af detailhandlere der kan få leveret tobaksvarer.

Herudover findes der i engros- og/eller detailhandelen prisaftaler eller vejledende bruttopriser for forskellige andre varer, bl. a. sukker og rugbrød.

I øvrigt henvises der til tabel 1 og til den mere udførlige tekstmæssige fremstilling i kapitel XV.

3. Tekstil- og beklædningsvarer.

I tabel 2 er tallene i de tre første kolonner ligesom i de øvrige tabeller baseret på forholdene i 1952. Bl. a. som følge af liberaliseringen af importen i 1956 er der for en række varer sket væsentlige ændringer i produktions- og importforholdene. Man må derfor gå ud fra, at procenterne for tekstil- og beklædningsvarerne i kolonne III nu som helhed ville vise større afvigelser fra tallene fra 1952 end de fleste andre hovedvaregrupper. Noget lignende gælder antallet af virksomheder i kolonne II, og varenes rækkefølge i tabellen ordnet efter forsyningstallene ville i visse tilfælde blive en anden.

Tabel 2 er delt op i grupperne: garner; metervarer; trikotage; konfektion; høstbindegarn. Bortset fra høstbindegarn er alle varerne på friliste, og der er ikke i oversigten angivet nogen registrerede konkurrencebegrænsninger, idet der i monopoltilsynet under de nævnte varegrupper kun er registreret aftaler og bestemmelser for enkelte mærkevarer o.lign., herunder en aftale mellem nogle væverier om leverancer af bomuldsmetervarer til forsvaret. Der skal derfor i det følgende blot fremsættes nogle kommentarer vedrørende forsyningsforholdene og de største virksomheders andel af omsætningen.

Produktionen af *garner til industribrug* foregår på henholdsvis tre kamgarnsspindrier og tre bomuldsspindrier samt enkelte strøggarnsspindrier og hørspindrier. Endvidere fremstiller visse væverier, især klædefabrikkerne, garner til eget brug. Der er imidlertid en betydelig import af industri-

Tabel 2.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige tekstil- og beklædningsvarer.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal producenter ²⁾ 1952	4 største producenters andel af produktionen ³⁾ 1952	På bunden importliste ⁴⁾ 1/8 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/9 1958 ⁵⁾		
					Industri V	Engros-handel VI	Detail-handel VII
<u>Garner:</u>							
Bomuldsgarn til væve- og trikotagebrug	135	3	75 0/0 ⁶⁾				
Kamgarn til væve- og trikotagebrug	88	3	37 0/0 ⁶⁾				
Kamgarn i detailsalgsoplægninger (håndstrikkegarn)	25	60 ⁷⁾	95 0/0 ⁸⁾				
<u>Metervarer:</u>							
Af bomuld	298	ca. 3000 ⁷⁾	ca. 25 0/0 ⁸⁾				
Af uld	211						
Af kunstsilke, nylon o. lign. ...	119						
<u>Trikotage:</u>							
Underbeklædning	70	102	» 33 0/0				
Strømper og sokker af nylon, perlon o. lign.	46	311 ⁷⁾	» 58 0/0 ⁸⁾				
Overbeklædning	33	93	» 20 0/0				
Børnebeklædning	22	111	» 28 0/0				
<u>Konfektion:</u>							
Herrekonfektion overvejende af bomuld	263	41	36 0/0				
Anden herre- og drengekonfektion		130	15 0/0				
Dame- og børnekonfektion	196	192	13 0/0				
Manchetskjorter	37	61	» 30 0/0				
Korsetvarer	19	25	45 0/0				
<u>Høstbinddegarn</u>	23	7	88 0/0	X			

Noter:

1) Produktion + import ± eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningerne henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Der er set bort fra visse registreringer vedrørende enkelte mærkevarer m. m., jfr. forklaringen i teksten. 6) Omfatter 3 danske spinderiers andel af produktion + import. 7) Antal producenter og importører. 8) De fire største producenters og importørers andel af produktion + import.

garner. Da denne hovedsagelig foretages direkte af de forbrugende virksomheder og ikke af handelsimportører, har man i kolonne III undtagelsesvis beregnet de tre danske producenters — ikke de fire største producenters og importørers - andel af den samlede produktion og import.

Håndstrikkegarn af kamgarn fremstilles her i landet af tre virksomheder. Der er desuden en *vis* import, som foregår gennem et ret stort antal importører. I 1952 havde de fire største leverandører, d. v. s. de danske producenter samt en importør, 95 % af den sammenlagte produktion og import.

Metervarerne fremstilledes i 1952 af noget over 100 danske væverier - senere er antallet faldet stærkt — og der er desuden et meget stort antal importører. Hjemmemarkedsforsyningen er som helhed nogenlunde ligeligt fordelt mellem den danske produktion og importen. Ved beregningen af tallene i kolonne III har man betragtet producenter og importører som en samlet gruppe og ligesom med hensyn til håndstrikkegarn og strømper beregnet de fire største producenters og/eller importørers andel af den sammenlagte produktion og import.

Trikotage og konfektion fremstilles gennemgående af et ret stort antal danske virksomheder. Hjemmemarkedets forsyning dækkes for disse varers vedkommende i alt væsentligt ved dansk produktion. Der er dog en betydelig import af nylonstrømper.

Høstbindegarn blev i 1952 fremstillet af 7 danske virksomheder, hvoraf som nævnt i tabellen de fire største havde henvend 90 % af produktionen.

Vedrørende tallene i kolonne III skal det endelig tilføjes, at de fleste varegrupper er noget bredt afgrænset. Det har ikke været muligt i det ønskelige omfang at beregne tallene for enkeltvarer. Det mere generelle indtryk, oversigtens tal giver, er for de fleste varers vedkommende det, at det kun er en forholdsvis begrænset del af omsætningen, der ligger på de største virksomheder. Undtagelser danner bomuldsgarn, håndstrikkegarn, nylonstrømper og høstbindegarn, men det må erindres, at importen er på friliste bortset fra høstbindegarn.

De nærmere enkeltheder om tekstil- og beklædningsvarerne findes i kapitel XVI.

4. Læder, lædervarer og fodtøj.

Hjemmemarkedets forsyning med de i *tabel 3* nævnte varer foregår hovedsagelig ved dansk produktion, dog findes der en import af overlæder til skotøjsindustrien, hvis størelse ikke fremgår af specifikationen i handelsstatistikken. Antallet af virksomheder og de fire størstes andel af produktionen er noget vekslende fra vare til vare. For læderfodtøj var der ifølge produktionsstatistikken for 1952 godt 170 virksomheder, blandt hvilke de fire største havde omkring en femtedel af produktionen taget under ét. Statistikken tillader ikke en nærmere opdeling af virksomhederne, f. eks. på fremstilling af hhv. herre-, dame- og børnefodtøj, men produktionen er gennemgående forholdsvis lidt specialiseret. For tabellens øvrige varer foregår en stor del af produktionen på de største virksomheder, og der er to virksomheder, som paktisk taget har hele produktionen af gummistøvler, galocher og gummisko.

Samtlige tabellens varer er på bunden importliste. Inden for selve skotøj industrien (læderfodtøj) er der ingen registrerede konkurrencebegrænsninger, medens der med hensyn til detailomsætningen er en aftale, efter hvilken de deltagende fabrikanter og grossister ikke må yde kredit til nye skotøjsforretninger, før etableringen er godkendt af leverandørernes organisation. For gummifodtøj fastsætter de to producenter hver for sig bruttopriser, der for den enes vedkommende er vejledende og kun gælder for salg til detaillist, medens den anden, der tillige fastsætter forbrugerpriser, fra monopoltilsynet har opnået dispensation til at håndhæve sine bruttopriser.

De nærmere enkeltheder om den her behandlede hovedvaregruppe findes i kapitel XVII.

5. Træ, trævarer og møbler.

Blandt varerne i *tabel 4* er den øverste, opskåret udenlandsk nåletræ, en ren importvare, men et lignende dansk produkt er om-

Tabel 3.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige varer i gruppen læder, lædervarer og fodtøj.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal producenter ²⁾ 1952	4 største producenters andel af produktionen ³⁾ 1952	På bunden importliste ⁴⁾ 1/8 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/8 1958 ⁵⁾		
					Industri V	Engros-handel VI	Detail-handel VII
Læderfodtøj ⁶⁾	150	173	21 0/0	X	F	F	F
Overlæder	38 ⁷⁾	28	69 0/0	X			
Gummistøvler og galoscher	26	2	100 0/0	X		b.B.	B
Underlæder	22	12	79 0/0	X			
Gummifodtøj med lærredsoverdel (gummisko)	18	2	100 0/0	X		b.B.	B

Noter:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusive afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningerne henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. 5) Tegnforklaring: B: Bindende bruttopriser, b: Vejledende bruttopriser, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot, o. lign. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. 6) Fodtøj med overdel og/eller sål af læder. 7) Omfatter kun dansk produktion, idet det ikke har været muligt at udspecificere importen af overlæder i handelsstatistikken.

talt længere nede i oversigten. Forsyningen med krydsfiner dækkes nogenlunde ligeligt af dansk produktion og af import. De øvrige varer leveres praktisk taget udelukkende ved dansk produktion. Bortset fra krydsfiner foregår produktionen på et stort antal virksomheder, hvoraf en del er af håndværksmæssig karakter. De statistiske oplysninger om produktionen er ufuldstændige, og produktionen er af stærkt blandet karakter. Man har af disse årsager for en del af varerne i tabellen undladt at beregne noget tal for de fire største virksomheders andel af produktionen.

Savværksprodukterne er på friliste, medens de mere forarbejdede varer er på den bundne importliste. Der findes kun en enkelt registrering, som berører de i oversigten omtalte varer. Den angår vejledende priser for savskåret dansk træ.

Nærmere enkeltheder om træ, trævarer og møbler findes i kapitel XVIII.

6. Papir, pap og varer heraf.

Blandt de i tabel 5 omtalte varer er avis-papir og pergamentpapir rene importvarer. Avispapir indføres kun af en enkelt virksomhed, nemlig Den danske Presses Fællesindkøbsforening. Den danske produktion af tryk- og skrivepapir hidrører udelukkende fra A/S De forenede Papirfabrikker, som praktisk taget også producerer alt det i tabellen opførte pakpapir; forbruget af disse varer dækkes i alt væsentligt af den danske produktion, men der er dog en vis import. De forenede Papirfabrikker har endvidere den væsentligste del af den indenlandske produktion af karton, men der er her et stort antal importører, og importen var i 1952 større end den danske produktion. De forenede Papirfabrikker tager endelig sammen med nogle andre virksomheder del i produktionen af pap, for hvilken vare forsyningen i 1952 var nogenlunde ligelig delt mellem importen og den danske produktion. For-

Tabel 4.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige varer i gruppen træ, trævarer og møbler.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal producenter ²⁾ 1952	4 største producenters andel af produktionen ³⁾ 1952	På bunden importliste ⁴⁾ 1/8 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/8 1958 ⁵⁾		
					Industri	Engros-handel	Detail-handel
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Opskåret udenlandsk nåletræ ...	158	ca. 250 ⁶⁾	40 0/0 ⁷⁾				
Møbler af træ ⁸⁾	93	1098	...	X			
Bygningssnedkerartikler ⁸⁾	53	454	...	X			
Pakkasser og pakkassetræ ⁹⁾	44	130	24 0/0	X			
Krydsfinér	18	142 ¹⁰⁾	63 0/0 ¹¹⁾	X			
Opskåret dansk nåletræ	15	382	...		p		
Trærammer og -lister ⁸⁾	10	44	...	X			

Noter:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusive afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. Se i øvrigt fodnote 8. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: p: Horisontale aftaler om vejledende priser. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der alene vedrører enkelte lokale markedsområder, er ikke medtaget. 6) Antal importører. 7) De fire største importørers andel af den samlede import. 8) Oplysningerne om produktionens størrelse er ufuldstændige. Antallet af producenter fremgår af en udvidet produktionstælling for 1948 og er offentliggjort i den industrielle produktionsstatistik for 1951, side 181 (statistiske meddelelser, 4. række, 152. bind, 1. hæfte). 9) Oplysningerne om forsyningen omfatter 85 % af den danske produktion. 10) Antal producenter og importører. 11) De fire største producenters og importørers andel af den samlede produktion og import.

bruget af de øvrige - mere forarbejdede - varer, nemlig emballage, papirsække, papirposer og tapeter, dækkes næsten udelukkende af dansk produktion. Emballage og papirposer leveres af et forholdsvis stort antal virksomheder, medens der kun er ret få, der fremstiller tapet.

Tallene i kolonne III viser, at de fire største virksomheders andel af omsætningen for de fleste varers vedkommende er ret høj. De mest forarbejdede varer, æske- og dåseemballage, papirsække, papirposer og tapet, er på den bundne liste, medens papir og pap er på friliste.

Inden for industrien er A/S De forenede Papirfabrikker og de to største papirsækkefabrikker i monopoltilsynet registrerede som

enkeltvirksomheder, og de fleste tapetfabrikker er deltagere i en aftale om bindende minimumspriser.

Inden for tapethandelen fastsætter en brancheorganisation vejledende priser, og organisationen har tillige en aftale med de fleste tapetfabrikker, hvorefter disse ikke må levere tapet til andre end den pågældende forhandlerorganisations medlemmer.

Inden for handelen med dansk tryk-, skrive- og pakpapir findes en aftale, den såkaldte papirordning og i handelen med papirposer findes tilsvarende en poseordning. Disse aftaler opretholdes af et stort antal forhandlere i samarbejde med henholdsvis A/S De forenede Papirfabrikker og Foreningen af Maskinposefabrikanter i Danmark. Af-

Tabel 5.

 Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige varer
i gruppen papir og papirvarer.

Vareart	Forsyning til hjemme- markedet ¹⁾ m. ll. kr. 1952	Antal produ- center ²⁾ 1952	4 største producenter pct. andel af produktionen ³⁾ 1952	På bunden import- liste ⁴⁾ ^{1/9} 1958	Registrerede kon- kurrencebegræns- ninger pr. ^{1/9} 1958 ⁵⁾		
					Indu- stri V	En- gros- handel VI	De- tail- handel VII
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Tryk- og skrivepapir	75	179 ⁶⁾	92 ⁷⁾		E	p.F.	b.F.
Avispapir	54	1 ⁸⁾	100 ⁹⁾				
Æske- og dåseemballage	67	89	49	X			
Pakpapir (ekskl. til papirsække)	50	2	100		E	p.F.	b.F.
Papirsække	46	4	100	X	E		
Karton (hvidt eller gennemfar- vet)	22	132 ⁹⁾	49 ⁷⁾				
Papirposer	22	31	48	X	P	b.F.	b.F.
Pergamentpapir	16	218 ⁸⁾	22 ⁹⁾		A ¹⁰⁾		
Pap (grovere sorter)	15	107 ⁶⁾	68 ⁷⁾		E		
Tapeter	12	8	88	X	P		p.F.

Noter:

1) Produktion + import — eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, b: Vejledende bruttopriser, P: Horisontale aftaler om bindende priser, p: Horisontale aftaler om vejledende priser, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign., A: Andre registreringer, hvis indhold i de enkelte tilfælde er forklaret ved særlig fodnote. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. 6) Antal producenter og importører. 7) De fire største producenters og importørers andel af produktion + import. 8) Antal importører. 9) De fire største importørers andel af importen. 10) Udenlandske fabrikkers herværende repræsentanter er forpligtet til at overholde priser, der er aftalt mellem de udenlandske fabrikker.

talen omfatter regler om graduerede priser og om forskellige forhandlerkategoriers adgang til at købe til disse priser.

Nærmere enkeltheder om papir og papirvarer findes i kapitel XIX.

7. Kemiske produkter.

Blandt varerne i tabel 6 er kvælstofgødning, kaligødning og autogummi rene importvarer. Af forsyningen med vegetabiliske olier og superfosfat leverede den danske industri i 1952 henholdsvis ca. 90 og ca. 80 %. Forsyningen med de øvrige i over-

sigten omtalte varer dækkes praktisk taget udelukkende ved dansk produktion.

Vegetabiliske og animalske olier fremstilles kun af tre virksomheder, hvoraf de to, A/S Aarhus Oliefabrik og A/S Dansk Sojakagefabrik, har næsten hele produktionen. A/S Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik har hele den danske produktion af superfosfat og driver desuden handel med kunstgødning under navnet Det danske Gødnings-Kompagni A/S. Der er kun 2-6 importører af de forskellige omtalte gødningsarter. En enkelt virksomhed, E. Lunding A/S, har praktisk taget hele importen af

KAPITEL VI. AFSNIT 7

kaligødning, og de største importører af andre gødningsarter er Gødnings-Kompagniet og Dansk Andels Gødningsforretning. Disse to virksomheder varetager endvidere tilsam-

men ca. 90 % af fordelingen en gros af den dansk producerede og den importerede kunstgødning taget under ét, herunder også kaligødning. Autogummi indføres af et stort

Tabel 6.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige kemiske produkter.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet 1) mill. kr. 1952	Antal producenter 2) 1952	4 største producenters andel af produktionen 3) 1952	På bunden importliste 4) 1/3 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/3 1958 5)			
					Industri	Import	Engros-handel	Detail-handel
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Vegetabiliske olier	205	3	100 0/0	X	K.P.Sp.			
Kvælstofgødning	106	6 ⁶⁾	99 0/0 7)			P.K.F.	B	B
Superfosfat	87	1	100 0/0	X	P.K. ⁸⁾	P.K. ⁸⁾	B	B
Kaligødning	74	2 ⁶⁾	100 0/0 7)				K.B.F.	B
Vejmaterialer af asfalt og tjære	71	31	61 0/0	X	P			
Malerverer	58	52	66 0/0	X	F			F
Raffinerede og/eller hærde- dede animalske olier...	41	3	100 0/0	X	K.P.Sp.			
Autogummi	45	178 ⁶⁾	53 0/0 7)			F		b.P.F.
Selvirkende vaskepulver, 40 %	21	22	95 0/0	X			b	b
Tilberedte lakker og fer- nis	20	39	56 0/0	X	F			F
Nitrocelluloselakker	18	21	65 0/0	X	F			F
Sæbspåner o. a. fast sæbe	18	29	51 0/0	X	K.P.			
Toilet- og barbersæbe ...	16	33	63 0/0	X	K.P.			
Cykelgummi	15	4	100 0/0	X			B.b.	B.b.
Blød sæbe	13	22	65 0/0	X	K.P.			
Tagpap	10	8	85 0/0	X	E			

Noter:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusive afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, P: Horisontale aftaler om bindende priser, K: Kvotering, B: Bindende bruttopriser, b: Vejledende bruttopriser, Sp: Specialisering, F: eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. l. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der alene vedrører enkelte mærkevarer blandt flere, er ikke medtaget. 6) Antal importører. 7) De fire største importørers andel af importen. 8) Markeringen angiver, at der er pris- og kvoteaftale mellem den danske producent og nogle importører af superfosfat.

antal virksomheder. For de øvrige varer, hvor forsyningen som nævnt dækkes ved dansk produktion, er antallet af producenter noget vekslende. Der er kun temmelig få virksomheder, der producerer cykelgummi og tagpap, medens antallet for de andre varers vedkommende ligger mellem ca. 20 og ca. 50.

Som kolonne III viser, havde de fire største virksomheder for samtlige de omtalte varers vedkommende i 1952 over 50 % af omsætningen, og for en række varer var tallet betydeligt højere. De rene importvarer i oversigten er på friliste, medens de øvrige er på den bundne importliste. Margarinefabrikkerne har dog ret til frit at importere indtil 20 % af deres forbrug af vegetabiliske og animalske olier.

Inden for industrien er der prisaftaler for vegetabiliske og animalske olier, vejmaterialer samt forskellige slags sæbe m. v. For olie og sæbe er prisaftaler suppleret med kvoter, og i olieindustrien har en af de tre virksomheder afstået fra at fremstille spiseolie. Den største producent af tagpap er registreret enkeltvirksomhed.

I importhandelen findes der prisaftaler og visse kvoteaftaler for de vigtigste gødningsarter, dog undtaget kali, der som nævnt hovedsagelig importeres af en enkelt virksomhed. Med hensyn til superfosfat har den danske producent og importørerne truffet aftale om kun at importere efter fælles beslutning, og priserne på dansk og udenlandsk superfosfat er ens og fastsættes på grundlag af en gennemsnitskalkulation.

I engroshandelen er der en kvoteaftale for kaligødning, og for alle arter af kunstgødning gælder både i engros- og detailhandelen bruttopriser, som med dispensation i henhold til monopollovens § 10 er gjort bindende. En lignende dispensation foreligger med hensyn til et bestemt mærke af cykelgummi, medens der for andre mærker gælder vejledende bruttopriser, ligesom det også er tilfældet for vaskepulver og autogummi. Forhandlerne af autogummi har ved indbyrdes aftale gjort de af importørerne fastsatte vejledende bruttopriser bindende. I farve- og lakbranchen er der mellem to farvehandlerforeninger og en række fabrikker indgået en aftale, som bl. a. går ud på, at de pågæl-

dende fabrikker ikke må levere varer til nye farveforretninger, medmindre disse godkendes som medlemmer i en af foreningerne.

I øvrigt henvises der til kapitel XXI, hvor man bl. a. vil finde en omtale af autogummiimportørernes såkaldte autogummiordning. Endvidere behandles i kapitel XXI medicinalvarerne, parfumeri- og toiletartiklerne samt forskellige andre varer. Disse varegrupper har en betydelig samlet omsætningsværdi, som for visse varer ikke har kunnet specificeres, og for andre er fordelt på en stor mængde enkeltvarer med små omsætningsværdier. De i tabel 6 medtagne varer dækker derfor kun knapt 60 % af hele vareområdet hjemmemarkedsforsyning.

8. Mineralolie og fast brændsel.

Bortset fra smøreolie og kunstig asfalt, for hvis vedkommende en del af forsyningen stammer fra dansk produktion, er varerne i *tabel 7* rene importvarer, og overskriften over kolonne II og III er ændret i overensstemmelse hermed. Alle varerne er på friliste.

Importen af *fast brændsel* - kul, koks og cinders — foretages dels af selvimporterende offentlige virksomheder og industrivirksomheder, dels af et ret stort antal handelsimportører. De fem største handelsimportører havde som omtalt i kommissionens betænkning vedrørende kulbranchen¹⁾ i 1948/49 tilsammen halvdelen af den samlede handelsimport af fast brændsel. Koncernen omkring De forenede Kulimportører, Holding Company A/S, samt visse andre koncerner er i denne forbindelse hver regnet for én importør. Da denne beregning allerede forelå, og da markedet for fast brændsel i øvrigt er af lokal karakter, er der ingen beregning foretaget for 1952 og ikke opført noget tal i tabellens kolonne III. De forenede Kulimportører, Holding Company A/S, er i monopoltilsynet registreret som hovedselskab i den omtalte sammenslutning, og De forenede Kulimportører, Handels-Selskab A/S

¹⁾ Kulbranchen. Trustkommissionens betænkninger nr. 2. Kbh. 1953.

Tabel 7.

 Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige varer
i gruppen mineralolie og fast brændsel.

Vareart	Forsyning til hjemme- markedet ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal importør- tører ²⁾ 1952	4 største importørers andel af importen ⁵⁾ 1952	På bunden import- liste ⁴⁾ ^{1/3} 1958	Registrerede kon- kurrencebegræns- ninger pr. ^{1/3} 1958 ⁵⁾		
					Im- port V	En- gros- handel VI	De- tail- handel VII
Kul	449	... ⁶⁾	... ⁶⁾		F.K. ⁹⁾		
Koks og cinders	339	... ⁶⁾	... ⁶⁾		F.K. ¹⁰⁾		
Brændselolie	282	19	85-90 0/0			b	b
Benzin	169	22	94 0/0			b	b
Toldpl. smørelie	29	145	78 0/0			b	b
Flaskegas	18	13	75 0/0				b
Kunstig asfalt	16	38 ⁷⁾	96 0/0 ⁸⁾		E		

Noter:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. **2)** Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. **3)** Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. **4)** Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. **5)** Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder; b: Vejledende bruttopriser; K: Kvotering; F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der alene vedrører enkelte lokale markedsområder, er ikke medtaget. **6)** Oplysninger om antal importører og de 4 største importørers andel findes i teksten **7)** Antal producenter og importører. **8)** De 4 største producenter og importørers andel af produktion + import. **9)** Omfatter kun importen fra Polen. **10)** Omfatter kun importen fra Vesttyskland og Polen.

samt A/S Det danske Kulkompagni er registreret som enkeltvirksomheder vedrørende det københavnske marked.

Hele importen fra Polen foregår gennem Polimport A/S, hvis indkøbte varer fordeles efter bestemte kvoter mellem aktionærene, der er en række importører eller importør-sammenslutninger. En lignende hovedforhandlerordning er ved aftale oprettet for importen fra Vesttyskland, hvor en kreds af importører med enkelte undtagelser har fået eneret på indkøb af koks og cinders og foretager indkøbene i fællesskab efter fastsatte kvoter. Der er ikke registreret aftaler vedrørende importen fra andre lande end Polen og Vesttyskland, og i den indenlandske pladshandel med fast brændsel er der kun registreret enkelte lokale pris- og kvoteaftaler, som ikke er markeret på skemaet.

I forsyningen med *mineralolieprodukter* bortset fra flaskegas og smørelie har de fire store olieselskaber, A/S Dansk Esso, B.P. Olie-Kompagniet A/S, A/S Dansk Shell og Danish American Gulf Oil Company A/S, en dominerende stilling. De har den alt overvejende del af importen, og den indenlandske produktion af kunstig asfalt finder sted i en virksomhed, hvor Dansk Esso har aktiemajoriteten. For smørelie har de ovennævnte 4 selskaber samt 3 andre importører tilsammen 94 % af importen. Den indenlandske producent og to importører af kunstig asfalt er registrerede enkeltvirksomheder. For videreförhandlingen af brændselolie, benzin og smørelie er der fastsat vejledende bruttopriser, og den største importør af flaskegas har fastsat bruttopriser, som forhandlerne ikke må overskride.

I øvrigt henvises der til de nærmere oplysninger i kapitel XXII samt med hensyn til fast brændsel til trustkommissionens oven for nævnte betænkning om kulbranchen.

9. Sten-, ler- og glasvarer.

Forsyningen med husholdningsgenstande af porcelæn og fajance, service- og husholdningsglas, flasker og vinduesglas finder for

Tabel 8.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige varer i gruppen sten-, ler- og glasvarer.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet 1) mill. kr. 1952	Antal producenter 2) 1952	4 største producenters pct.-andel af produktionen 3) 1952	På bunden importliste 4) 1/9 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger 1/9 1958 5)		
					Industri V	Engros-handel VI	Detail-handel VII
Teglværksprodukter (ekskl. ildfaste sten og vægfliser)	94	203	21 ⁶⁾	X	S.K.P.		
Cement	77	2	100	X	E	P.F.	P.F.b.
Eternitplader	28	1	100	X		b	b
Grovbetonvarer 7)	30 ⁷⁾	6-700	... ⁷⁾	X	P	b	b
Service- og husholdningsgenstande af porcelæn	22	210 ⁸⁾	83 ⁹⁾	X		B.b.	B.b.
Service- og husholdningsglas ...	18	263 ⁸⁾	61 ⁹⁾	X	E		
Almindelige grønne og brune flasker	17	18 ⁸⁾	98 ¹⁰⁾	X	E		
Færdigblandet beton	13	7	... ⁷⁾	X		b	b
Blokke og sten: Etageadskillelsesblokke af letbeton og af beton med tilslagsmateriale...	12	20	86	X			
Service- og husholdningsgenstande af fajance.....	12	297 ⁸⁾	67 ⁹⁾	X			
Brændt kalk	11	13	82	X	E	P.F.O.K.	
Vinduesglas	11	27 ⁸⁾	86 ⁹⁾	X	E.p.F. ¹¹⁾	p.F. ¹¹⁾	F

Noter:

1) Produktion + import ± eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusive afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, P: Horisontale aftaler om bindende priser, p: Horisontale aftaler om vejledende priser, B: Bindende bruttopriser, b: Vejledende bruttopriser, K: Kvotering, O: Område- og kundefordeling, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særabat, boykot o. lign. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der alene vedrører enkelte lokale markedsområder, er ikke medtaget. 6) Markedet for teglværksprodukter er af mere eller mindre lokalt afgrænset karakter. 7) Produktionen er ufuldstændig oplyst; markedet lokalt begrænset; derfor ikke foretaget beregning af de fire største virksomheders andel. 8) Antal producenter og importører. 9) De fire største producenters og importørers andel af produktion + import. 10) Importen foretages især af bryggerierne. Tallet angiver den andel af den samlede produktion og import, der i alt kan henføres til den danske producent og de tre største importører. 11) Markeringen p.F. angiver her, at glasimportørerne har indbyrdes aftale om vejledende priser samt en eksklusivafteale med glarmestrene.

en stor del sted ved import. Derimod gælder det om de øvrige varer i *tabel 8*, at forbruget praktisk taget udelukkende dækkes af dansk produktion. Antallet af producenter er stærkt varierende fra vare til vare. Eksempelvis kan nævnes, at der kun er en enkelt producent af eternitplader, af cement to, medens der i teglværksbranchen og navnlig i produktionen af grovbetonvarer er et stort antal virksomheder.

Hvad angår tallene i kolonne III skal der gøres opmærksom på, at markedet for teglværksprodukter, grovbetonvarer og færdigblandet beton er af mere eller mindre lokalt afgrænset karakter, hvorfor tal beregnet for hele landet under ét er af liden interesse. Importen af vinduesglas består af glas af andre dimensioner end dem, der fremstilles af Korsør Glasværk, der er den eneste indenlandske producent. For de øvrige varer i oversigten viser kolonne III, at de fire største virksomheders andel af omsætningen i 1952 lå mellem 60 og 100 %.

Samtlige oversigtens varer er på den bundne importliste. I monopoltilsynet er der registreringer, som berører de fleste af varerne. Inden for teglværksbranchen er der i en række lokale markedsområder afsluttet aftaler, hvorved der i de fleste tilfælde er oprettet fælles salgskontor for deltagerne og desuden fastsat regler om priser og kvoter. Inden for industrien er der herudover navnlig registreret en del enkeltvirksomheder, som har en væsentlig del af omsætningen i de pågældende brancher. Det gælder for cement, husholdningsglas, flasker samt brændt kalk og vinduesglas.

Køb af cement fra A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik (Dansk Cement Central) er som hovedregel forbeholdt såkaldte førstehåndsforhandlere, som i de fleste dele af landet har aftalt salgspriser, der med hensyn til salg til forbrugere tillige er vejledende for andenhåndsforhandlerne. I handelen med brændt kalk har Faxe Kalkbruds forhandlere på Lolland-Falster og Fyn samt i det sydlige Jylland afsluttet prisaftaler samt aftaler om fordeling af salget ved kvotering eller områdedeling. De i aftalerne deltagende forhandlere må som hovedregel kun forhandle kalk fra Faxe Kalkbrud. For visse arter af service- og husholdningsgenstande af porce-

læn er der i henhold til monopollovens § 10 givet dispensation til håndhævelse af bindende bruttopriser. For forskellige andre varer i oversigten er der for handelen fastsat vejledende bruttopriser.

Om nærmere enkeltheder henvises til *tabel 8*, til kapitel XXIII samt til trustkommissionens specialbetænkninger om kalk, kridt og mørtel; planglas; teglværksprodukter; cement ¹⁾.

10. Jern og metalvarer.

Den skematiske oversigt over de udvalgte varer fra denne meget omfattende hovedvaregruppe er delt op i to, hvoraf *tabel 9 a* omfatter jern, andre metaller samt rør-, sanitets- og centralvarmeartikler, medens *tabel 9 b* drejer sig om forskellige mere forarbejdede jern- og metalvarer, støbegods samt endelig sølv- og elektropletvarer.

Tabel 9 a afviger med hensyn til inddeling og indhold noget fra de øvrige skematiske oversigter i dette kapitel. Der er i kolonne II indsat særlige oplysninger, som vil blive omtalt nærmere nedenfor, og til gengæld er den sædvanlige kolonne med overskriften detailhandel udeladt. Handelens struktur er såvel i jernbranchen som i rør- og sanitetsbranchen præget af, at der er en kreds af importører, som dels sælger direkte til industrielle forbrugere, bygherrer, håndværkere o. lign., dels afsætter varerne til andre handlende, som ikke selv driver import, i hvert fald ikke med hensyn til alle varer i deres sortiment. Der kan ikke drages nogen skarp grænse mellem de to grupper af handlende og mellem deres funktioner, men der er dog i tabellen opretholdt en sondring mellem importører og videreforhandlere.

Jern importeres dels af industrielle storforbrugere, dels af handelsimportører, og desuden er der en dansk produktion af råjern og valseværksprodukter, som hver for sig fremstilles af en enkelt virksomhed, nem-

¹⁾ Trustkommissionens betænkninger nr. 1: Kalk-, kridt- og mørtelbranchen, Kbh. 1951; nr. 4: Planglasbranchen, Kbh. 1954; nr. 5: Teglværksbranchen, Kbh. 1957, og nr. 6: Cementbranchen - F. L. Smidth-Koncernen, Kbh. 1960.

Tabel 9a.

Oversigt over konkurrenceforholdene for jern, andre metaller samt rør-, sanitets- og centralvarmeartikler.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet		Antal producenter ⁵⁾ 1952	De 4 største producenters andel af den samlede produktion ⁴⁾ 1952	På bu den importliste ⁵⁾ 1/8 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger ^{1/} 1958 ⁶⁾			
	ialt ¹⁾ mill kr. 1952	heraf ²⁾ : Industriimp. (I) Handelsimp. (H) Produktion (Pr)				Indu- stri	Im- port	Videre- for- handl.	
		I							II
<i>Jern</i>									
Udenlandsk stang- og façonjern.....	76	H 69 I 7	100 ⁷⁾ ...	68 ⁸⁾ ...			P	P	
Dansk stang- og façonjern		46	Pr 46	1	100		F	P.F.	P.F.
Sorte plader under 3 mm	54	H 40 I 14	67 ⁷⁾ ...	78 ⁸⁾ ...			P	P	
Danske valsede plader..		41	Pr 41	1	100				
Sorte plader 3 mm og derover	38	H 36	62 ⁷⁾	78 ⁸⁾			P	P	
Sorte plader til skibsbygning	17	I 17					
Råjern	43	I 19 H 9 Pr 15	... 5 ⁷⁾ 1	... ca. 100 ⁸⁾ 100					
Båndjern		38	H 20 I 18	81 ⁷⁾ ...	58 ⁸⁾ ...			P	P
Jernbjælker I og H-form	15	H 15	37 ⁷⁾	68 ⁸⁾			P	P	
Monierjern	13	H 13	37 ⁷⁾	78 ⁸⁾			P	P	
<i>Andre metaller</i>									
Udvalsede og trukne metaller.....	204	Pr 112 H + I 92	1 ...	100 ...	X X	E			
<i>Rør-, sanitets- og centralvarmeartikler</i>									
Trukne el. valsede rør...	68	I + H 47 Pr 21	226 ⁷⁾ 1	60 ⁹⁾	X		P	P	
Centralvarmekedler, varmtvandsbeholdere af pladejern		15	Pr 15	40	48	X		p	p
Støbte centralvarmekedler	8	Pr 7,5	5	99	X	P	p	p	
Radiatorer af pladejern..	14	Pr 14	4	100	X	E	p	p	
Støbte radiatorer	7	Pr 7	2	100	X	P	p	p	
Trukne, valsede el. blødstøbte rørdele ...	9	H + I 9	156 ⁷⁾	39 ⁸⁾			p	p	
Sanitetsporcelæn.....	5	H + I 5	102 ⁷⁾	62 ⁸⁾			p	p	

Noterne til tabellen findes øverst på næste side

Noter til tabel 9a:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. 2) For at belyse koncentrationens betydning for konkurrenceforholdene har det været nødvendigt at skelne mellem a) Industriimport, d.v.s. danske industrivirksomheders import af råvarer (I), b) Handelsimport, d.v.s. handelsvirksomheders import af varer beregnet til videresalg (H), og c) Produktion, d.v.s. danske virksomheders produktion til hjemmemarkedet (Pr). 3) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 4) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 5) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er importen fri. 6) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, P: Horisontale aftaler om bindende priser, *p*: Horisontale aftaler om vejledende priser, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. 7) Antal importører. 8) De 4 største importørers andel af importen. 9) De 3 største importørers og den danske producents andel af den samlede produktion og import.

lig henholdsvis I/S Cement-Jern-Konsortiet og A/S Det Danske Staalvalseværk. Importen af fortinnede jernplader (hvidblik) er ikke medtaget i tabellen, da den praktisk taget udelukkende foretages direkte af industrielle forbrugere. De vigtigste varer og varegrupper, der er medtaget i første afdeling af tabel 9 a, er med andre ord dem, hvor handelsimporten har væsentlig betydning, eller hvor der er en dansk produktion. Tallene i kolonne II giver oplysning om, hvor stor en del af forbruget, der i 1952 dækkedes ved industriel import, ved handelsimport og ved dansk produktion. Det Danske Staalvalseværks produktion af valsedede plader afsættes hovedsagelig til skibsværfterne, men der foreligger ikke en specifikation af produktionen, som svarer til importstatistikken, og den danske produktion er derfor opført for sig som en samlet post i tabellen. Bortset fra det direkte salg til skibsværfterne afsætter stålvalseværket sine varer gennem en kreds af grossister, der tillige er importører. For så vidt burde man med hensyn til stang- og faconjern beregne, hvor stor en andel de fire største engrosvirksomheder har af salget af importerede varer og danske produkter under ét. De nødvendige oplysninger om fordelingen af salget af de danske produkter foreligger imidlertid ikke, og tallene for stang- og faconjern i kolonne IV viser derfor på sædvanlig måde dels importens, dels produktionens koncentration på de største virksomheder. For nogle af oversigtens varer er opgivet industrivirksomhedernes direkte import, men det er ikke for denne import beregnet, hvor meget der falder på de fire stør-

ste importører. Da der her er tale om indførsel til forbrug, belyser sådanne tal ikke som de øvrige tal i kolonne IV, hvor stor en del af salget af vedkommende varer, de største virksomheder har. Der er derfor på de pågældende steder i kolonne III og IV anført en særlig markering, nemlig 3 prikker.

Alle varerne i jerngruppen i tabel 9 a er på friliste. For råjern, importerede skibsplader og danske valsedede plader er den handelsmæssige omsætning af ringe betydning. For de øvrige omtalte varer — stang- og faconjern, plader, båndjern, jernbjælker m. m. — lå de fire største handelsimportørers andel af handelsimporten i 1952 mellem 58 og 78 %. En noget større kreds af importører har eneforhandlingsret for det danske stålvalseværks produkter bortset fra dets direkte salg af plader til skibsværfterne og har tillige langt den største del af handelsimporten. Endelig er der for den sidst omtalte varegruppe afsluttet prisaftaler, dels for importørers forskrivningssalg til industrivirksomheder og lagerførende jernhandlere, dels for importørers og jernhandleres salg fra lager.

Under *andre metaller* er i tabel 9 a kun omtalt udvalgte og trukne metaller, som her i landet alene fremstilles af A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker, der for denne produktion er registreret som enkeltvirksomhed. Bortset fra enkelte produkter, der er råstoffer til indenlandsk videreforarbejdelse, er alle udvalgte og trukne metaller på bunden importliste. En række produkter af kobber berøres af en international aftale, der er nærmere omtalt i kap. XXIV, afsnit 5, og

for zinkplader, der er en importvare, er der en prisaftale inden for engroshandelen. Da disse varer ikke kan udspecificeres i statistikken findes der ingen kodning for de nævnte aftaler i tabel 9a. Foruden A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker findes 3 andre metalværker, hvis produktion dog udelukkende består i omsmelting og raffinering af brugte metaller. Ved denne produktion fremstilles rene metaller og metallegeringer i blokke. Begge varegrupper, der er på fri importliste, eksporteres i betydeligt omfang - af rene metaller således hele og af metallegeringer det halve af produktionen. Til gengæld importeres rene metaller i blokke i betydeligt omfang.

Blandt oversigtens varer i gruppen *rør-, sanitets- og centralvarmeartikler* er rørdele og sanitetsporcelæn, der er rene importvarer, på friliste, medens de øvrige varer er på den bundne importliste. Blandt disse sidstnævnte varer - og under branchens vareområde som helhed - er den vigtigste gruppe trukne eller valsedede rør. Forsyningen sker her overvejende ved import, men der er også en dansk produktion på en enkelt virksomhed, der sammen med de tre største importører i 1952 havde 60 % af den sammenlagte produktion og import, som dog omfatter forskellige typer og dimensioner af rør. Forsyningen med de resterende varer, nemlig radiatorer og centralvarmekedler, dækkes praktisk taget udelukkende ved dansk produktion. Radiatorer og støbte centralvarmekedler fremstilles på 2-5 virksomheder, medens der er et forholdsvis stort antal virksomheder, der fremstiller centralvarmekedler og varmtvandsbeholdere af pladejern.

Inden for industrien er den største virksomhed, der fremstiller radiatorer af pladejern, registreret som enkeltvirksomhed, medens der er prisaftaler om støbte kedler og radiatorer.

Centralvarmekedler og radiatorer forhandles af de samme virksomheder, som handler med branchens importerede varer. Der er et stort antal importører, hvoraf de største dog har en ret stor del af importen. For samtlige oversigtens varer i gruppen *rør-, sanitets- og centralvarmeartikler* er der aftaler om vejledende priser for importørernes og de videreforhandlende virksomheders salg. Det

gælder dog ikke for forskrivningssalg af rør og rørdele til visse grupper af større industrielle forbrugere.

I *tabel 9 b* er den første undergruppe *forskellige jern- og metalvarer*. Forsyningen med de omtalte varer, der er på bunden importliste, sker næsten udelukkende ved dansk produktion, men der er dog en del import af bolte og møtrikker. Søm, jerntråd og pigtråd, samt jern- og ståltrådstove fremstilles hver for sig kun af et par virksomheder, og for de øvrige omtalte varegrupper gælder det, at de fire største virksomheder i 1952 havde den overvejende del af produktionen. A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker er registreret som enkeltvirksomhed vedrørende søm, jerntråd og pigtråd og har desuden med hensyn til disse varer afsluttet en eksklusiv-aftale med en forening af isenkramgrossister. I engroshandelen med søm, jerntråd og pigtråd er der aftalt bindende priser, og desuden er der vejledende bruttopriser for salg til forbruger. En række blikvarefabrikker har indgået aftaler om specialisering, kvotering og priser vedrørende forskellige emballagevarer og husholdningsgenstande. I øvrigt gælder der for visse andre varer i undergruppen forskellige aftaler og vejledende bruttopriser, hvormed der henvises til tabellen.

Forsyningen med *støbte kakkelovne og komfurer* dækkes af en dansk produktion, hvoraf de fire største virksomheder i 1952 havde 80 %. En forening af fabrikanten, der tilsammen har næsten hele produktionen, har afsluttet en pris- og kvoteaftale og truffet aftale med visse andre virksomheder om, at disse ikke i en vis årrække må producere ovn- og bygningsstøbegods. Der er endelig fastsat vejledende bruttopriser.

Forbruget af *sølv- og elektropletvarer* dækkes ved indenlandsk produktion. Dansk Guldsmedeforening har i henhold til lovgivningens regler om fællesmærker indregistreret forskellige fællesmærker for elektropletvarer (fakkelmærket m. fl.). Medlemmerne af en forening af elektropletvarefabrikanten har fået ret til at fremstille de således mærkede varer, som kun må afsættes gennem guldsmedeforeningens medlemmer. For de pågældende varer, som i 1952 udgjorde godt halvdelen af den samlede produktion

Tabel 9 b.

Oversigt over konkurrenceforholdene for forskellige forarbejdede **jern-** og metalvarer, bygningsstøbegods samt **sølv-** og elektropletvarer.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet 1) mill. kr. 1952	Antal producenter 2) 1952	4 største producenters andel af produktionen 3) 1952	På bunden importliste 4) 1/3 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger 1/3 1958 5)		
					Industri	Engros-handel	Detail-handel
	I	II	III	IV	V	VI	VII
<i>Forskellige jern- og metalvarer:</i>							
Emballage af blik og aluminium	60	21	89 o/o	X	K.Sp.P.		
Søm (skruer, bolte, møtrikker 0. 1.) 6)	53	3	100 %	X	E.F.	P.F.	b.F.
Lamper, lampedele, lysekroner	20	37	71 %	X	E.F.	P.F.	b.F.
Jerntråd og pigtråd	18	2	100 o/o	X	E.F.	P.F.	b.F.
Husholdningsgenstande af plader og blik	17	12	97 0/n	X	K.Sp.P.	b	b
Kronekork	12	12	66 %	X			
Andre kapsler og tuber.....	11	12	90 o/o	X			
Byeningsbeslac	11	46	74 %	X	E		
Have- og markredskaber.....	8	10	80 0/0	X	P	b	b
Jern- og ståltrådstove	8	2	100 o/o	X			
Trådfletning og -væv	5	8	95 0/o	X	K.P.F.	b.F.	b
Husholdningsgenstande af aluminium		8	95 0/n	X			
<i>Bygningsstøbegods:</i>							
Støbte kakkellovne og komfurer	16	16	80 0/0	X	K.P.Sp.	b	b
<i>Sølv- og elektropletvarer:</i>							
Elektropletvarer	15	35	43 %	X	F.P.		p.F.
Sølvbestik.....	13	23')	72 o/o7)	X	p.		A

Noter:

1) Produktion + import — eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusive afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er importen fri. 5) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, P: Horisontale aftaler om bindende priser, p: Horisontale aftaler om vejledende priser, b: Vejledende bruttopriser, K: Kvotering, Sp: Specialisering, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. l. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der alene vedrører enkelte lokale markedsområder, er ikke medtaget. 6) Statistikken gør det ikke muligt at specificere de enkelte varegrupper. Oplysningerne i kolonnerne II, III, V, VI og VII angår kun søm. 7) Sølvbestik fremstilles i et vist omfang i mindre industrivirksomheder og håndværksbedrifter, hvis produktion ikke er oplyst. Beregningen af de 4 største virksomheders andel af produktionen må derfor tages med et vist forbehold.

af elektropletvarer, fastsætter fabrikanternes forening bindende priser. For sølvbestik har en anden organisation af fabrikanter fastsat kalkulationsregler. Guldsmedenes organisation fastsætter vejledende priser for elektropletvarer med fællesmærket og for de gængse mærker af sølvbestik.

I hovedvaregruppen jern- og metalvarer har det på grund af branchernes karakter og som følge af manglende specifikation i sta-

tistikken været vanskeligt til de skematiske oversigter at udvælge enkeltvarer eller nogenlunde homogene varegrupper. Dette må erindres ved vurderingen af oplysningerne om de fire største virksomheders andel af produktionen. Nogle af varegrupperne i tabel 9 a og 9 b er ret blandede og omfatter for en del varer, som ikke dækker samme behov, men snarere supplerer hinanden eller i hvert fald omfatter forskellige typer og størrelser. Der kan bl. a. henvises til grupperne

Tabel 10.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige elektriske artikler.

Vareart	Forsyning til hjemmemærket ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal producenter ²⁾ 1952	4 største producenter andel af produktionen ⁵⁾ 1952	På bunden import ⁴⁾ 1/8 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/8 1958 ⁵⁾		
	I		III	IV	Industri	Engros-handel VI	Detail-handel VII
Kabler og ledningstråd	98	1	100%	X			
Telefonmateriel	45 ⁶⁾	i 10		X			
Komplette radiomodtagere og radiogrammofoner	41	23	55 0/0	X			b
Elektromotorer over 1 hk	27 ⁶⁾	!	99 %	X			b.F.
Elektromotorer under 1 hk	12 ⁶⁾	21	85 0/0	X			b.F.
Støvsugere	21	12	92 0/0	X			B
Højspændingsmateriel	20 ⁶⁾	mindre end 4	100 0/0	X			
Akkumulatorer	16	15	75 0/0	X			
Glødelamper	15	3	100 0/0	X		K	
Transformatorer til el-forsyning	13 ⁶⁾	mindre end 4	100 0/0	X			
El-kogeapparater	13	8	96 0/0	X			
Tørelementer	10	2	100 %	X			
Kondensatorer	10 ⁶⁾		83 %	X			
Dynamoer og generatorer inklusive dele og tilbehør	8 ⁶⁾	6	99 %	X			
Teknisk porcelæn	6	4	100 0/0	X			b.F.

Noter:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: E: Registrerede enkeltvirksomheder, K: Kvotering, B: Bindende bruttopriser, b: Vejledende bruttopriser, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. l. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. 6) Tallene omfatter kun dansk produktion; importen er udeladt, enten fordi den ikke er specificeret på samme måde som den danske produktion, eller fordi den er af speciel karakter og ikke kan sidestilles med de danske produkter.

husholdningsgenstande, have- og markredskaber og elektropletvarer.

Om de nærmere enkeltheder vedrørende gruppen henvises til kapitel XXIV.

11. Elektriske artikler.

For en del af varerne i *tabel 10* er i første kolonne opført den danske produktion og ikke som sædvanlig produktion + import - eksport. Det skyldes i nogle tilfælde, at importen er af en speciel karakter og ikke kan sidestilles med de danske produkter, og i andre, at handelsstatistikken ikke er tilstrækkelig specificeret til, at de pågældende varer kan udskilles. Samtlige varer i oversigten er imidlertid på den bundne importliste bortset fra telefonmateriel, hvor importen væsentligst består af ting, der ikke fremstilles her i landet. Forsyningen med glødelamper dækkes for en del ved en import, der dog fortrinsvis består af lampetyper, der ikke fremstilles her i landet.

Bortset fra radiomodtagere og radiogrammofoner, der fremstilles af en snes virksomheder, gælder det for samtlige tabellens varegrupper, at de fire største virksomheder i 1952 havde en andel på 70 % eller derover af produktionen. De fleste grupper i tabellen omfatter flere forskellige varer eller i hvert fald forskellige typer og størrelser. Bortset fra radioapparater, akkumulatører samt elektromotorer under 1 HK er der imidlertid højst en halv snes producenter i hver varegruppe, og desuden er produktionen for en del specialiseret, således at de forskellige fabrikker ikke fremstiller alle gruppens varer eller typer. Det gælder f. eks. telefonmateriel. Der er kun én producent af kabler og ledningstråd, og én producent af teknisk porcelæn har næsten hele produktionen. Der er kun fire producenter eller derunder i hver af varegrupperne højspændingsmateriel, glødelamper, større transformatorer og tørelementer. Firmaet Thomas B. Thrige har en stor del af produktionen af de større elektromotorer samt af transformatorer, dynamoer og generatorer.

Inden for industrien er A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed, og der er en kvoteaftale om glødelamper.

En del af varerne i *tabel 10* forhandles ikke gennem engros- eller detailhandel, men sælges direkte af producenterne til elektricitetsværker, telefonselskaber, industrivirksomheder og lignende erhvervsmæssige forbrugere. I de af oversigtens varegrupper, hvor varerne fordeles gennem engros- og detailhandel eller installationsvirksomheder til de almindelige forbrugere, findes der vejledende bruttopriser. Sådanne er endvidere fastsat for nogle af de øvrige varer, bl. a. for den begrænsede del af kabelfabrikens produktion, der i henhold til en særlig aftale sælges gennem grossister. En fabrikant af støvsugere, som for en del sælges gennem forhandlere i stedet for ved salgsagenters personlige henvendelse, har hos monopoltilsynet opnået tidsbegrænset tilladelse til at håndhæve bindende bruttopriser. Under oversigtens sidste varegruppe, teknisk porcelæn, er der om engrossalget af lavspændingsporcelæn en eksklusiv aftale mellem producenten og en gruppe af grossister.

Mellem forskellige sammenslutninger af fabrikker, grossister og installatører i elbranchen findes aftaler om eksklusiv eller særlig begunstiget forretningsforbindelse.

De nærmere enkeltheder om hovedvaregruppen elektriske artikler findes i kapitel XXV.

12. Maskiner, undtagen elektriske.

Blandt varerne i *tabel 11* er traktorer, kuglelejer, symaskiner og mejetærskere importvarer. I oversigten er desuden medtaget særlige grupper af importerede kontormaskiner og trykkerimaskiner. Forsyningen med de øvrige nævnte varer dækkes praktisk taget udelukkende ved dansk produktion. Der er dog en del import af plove og plovdele. De ovennævnte udprægede importvarer er på friliste, og det samme gælder desuden de øvrige i tabellen nævnte landbrugsmaskiner bortset fra malkemaskinanlæg. I øvrigt er de i oversigten opførte maskiner på den bundne liste. Der er for visse grupper vedkommende en betydelig eksport, således af dieselmotorer, mejerimaskiner, maskiner til køleanlæg og malkemaskinanlæg.

Tallene i kolonne III viser, at de fire største virksomheder for de fleste af de anførte varegrupper vedkommende i 1952 havde

Tabel II.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige maskiner.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet ¹⁾ mill. kr. 1952	Antal producenter ²⁾ 1952	4 største producenters andel af produktionen ³⁾ 1952	På bunden importliste ⁴⁾ 1/9 1958	Registrerede enkeltvirksomheder pr. 1/9 1958 ⁵⁾		
					Industri	Import	Videreförhandling
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Traktorer	92	53 ⁶⁾	80 0/0 ⁷⁾				b
Dieselmotorer	73	21	90 0/0	X			
Spil til skibe	37 ⁸⁾	14	99 0/0	X			
Mejerimaskiner	31	26	77 0/0	X			
Dampkedler	24	13	84 0/0	X			
Maskiner til køleanlæg	23	14	95 0/0	X			
Kuglelejer	18	182 ⁶⁾	95 0/0 ⁷⁾				b
Importerede kontormaskiner eksklusive skrivemaskiner	17	94 ⁶⁾	39 0/0 ⁷⁾				
Malkemaskinanlæg	16	24	64 0/0	X			b
Kraner	15 ⁸⁾	22	85 0/0	X			
Symaskiner	14	ca. 15 ⁶⁾	65 0/0 ⁷⁾				b
Plove	12	11	82 0/0	⁹⁾			b
Tærskværker	11	19	76 0/0				b
Mejetærskere	9	25 ⁶⁾	81 0/0 ⁷⁾				b
Maskiner til trykkerier (udenlandske)	9	69 ⁶⁾	60 0/0 ⁷⁾				
Skrivemaskiner	8	59 ¹⁰⁾	44 0/0 ¹¹⁾				
Elevatorer	8 ⁸⁾	12	94 0/0	X			
Gødningsspredere	8	11	94 0/0				b
Såmaskiner	7	13	93 0/0				b
Vaskerimaskiner eksklusive dele og tilbehør	7	4	100 0/0	X			

Noter:

1) Produktion + import — eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusive afgifter. Hvor andet ikke er anført, er værdierne angivet inklusive dele og tilbehør. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: b: Vejledende brutto-priser. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Forskellige aftaler om forhandlingsforhold, tilbudsgivning m. m., som vedrører et bredt udsnit af varer, er ikke kodet i oversigten, men omtalt i kap. XXVI. 6) Antal importører. 7) De fire største importørers andel af importen. 8) Tallene omfatter den samlede danske produktion. Eksport og import kan ikke specificeres. 9) På bunden importliste undtagen plovjern og plovskar. 10) Antal producenter og importører. 11) De fire største producenters og importørers andel af produktion + import.

langt den overvejende del af produktionen. Det må her tilføjes, at der under de enkelte varebetegnelser i tabellen ofte indgår flere forskellige enkeltvarer og navnlig forskellige mærker, typer og størrelser. Tallene i kolonne III kan derfor ikke uden videre overføres på de enkelte varer og typer under vedkommende betegnelse. I visse tilfælde er produktionen specialiseret, således at de enkelte producenter ikke fremstiller alle varer eller typer. Det gælder f. eks. dieselmotorer. Her har nogle af de ca. 20 producenter, hvoraf den førende er A/S Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri med underselskaber, specialiseret sig på større motorer til skibe eller stationære motorer, medens andre fremstiller mindre motorer til fiskerbåde el. lign.

Salget af maskiner og maskinanlæg sker for en stor del direkte fra producenten til den industrielle forbruger, og leverancerne er ofte af en individuel karakter og foregår efter bestilling og specifikation i hvert enkelt tilfælde.

For andre maskiners vedkommende foregår produktionen i ensartede serier, og afsætningen foregår her hyppigt gennem forhandlere. Det gælder således landbrugsmaskiner, som fabrikkerne og importørerne afsætter til de mange og spredt boende forbrugere gennem maskinhandlere og smedemestre, samt endvidere for kuglelejer og symaskiner. Man vil af tabel 11 se, at der på de her nævnte vareområder er fastsat vejledende bruttopriser. Da der ikke kan drages nogen skarp grænse mellem engros- og detailsalg, er der i tabellen kun angivet en enkelt kolonne »videreforhandling«.

Bortset fra bruttopriserne er der ikke i tabel 11 angivet nogen registrerede forhold. Der er kun få aftaler i den her behandlede hovedvaregruppe, og ingen har en sådan karakter, at de er blevet medtaget i den skematiske oversigt. De nærmere enkeltheder om hovedvaregruppen maskiner er at finde i kapitel XXVI, hvor der bl. a. er omtalt en aftale mellem en række store industrivirksomheder inden for jernindustrien om anmeldelsespligt for tilbud, især med hensyn til leverancer hvori der indgår betydeligt monteringsarbejde.

I kapitel XXVI findes ligeledes oplysning

ger om en række undergrupper med mindre omsætningsværdi end de i tabel 11 opførte, men også nogle stærkt blandede grupper, som ikke er repræsenteret i den skematiske oversigt. Der findes under den her omtalte hovedvaregruppe meget betydningsfulde grupper af denne karakter. Der er således i statistikken en varegruppe, der benævnes maskindele, maskinstøbegods og uspecificerede halvfabrikata. Den samlede forsyning til hjemmemarkedet af denne sammensatte varegruppe androg i 1952 ca. 175 mill. kr. og den danske produktion godt 120 mill. kr., men gruppen lader sig ikke yderligere opdele. Endvidere findes der betydningsfulde grupper af værktøj maskiner, der antagelig er af uensartet karakter. Det har som følge heraf været vanskeligt på sædvanlig måde at udskille enkeltvarer eller nogenlunde ensartede varegrupper til den skematiske oversigt, og varerne i tabel 11 dækker derfor tilsammen kun ca. 45 % af den totale hjemmemarkedsforsyning.

13. Transportsmidler.

Skibe på over 1000 brt. er på friliste, men der er en betydelig eksport, som i almindelighed er større end importen. Der er 15 jernskibsværfter, hvoraf de fire største som vist i *tabel 12* i 1952 havde omkring fire femtedele af nybygningsarbejdet og to tredjedele af reparationsarbejdet. De fleste af jernskibsværfterne er deltagere i en aftale om minimumspriser ved reparation af danske skibe.

En anden varegruppe i oversigten er *biler og dele dertil*. Disse varer er på friliste bortset fra lastvogne og busser over 3 tons og karrosserier hertil samt visse specialautomobiler. Forsyningen med komplette chassis og komplette person-, last- og varebiler fremkommer dels ved samlefabrikernes produktion, dels ved en import, som for en del foretages af samlefabrikkerne, der — ligesom de øvrige importører - er datterselskaber af eller eneforhandlere for udenlandske producenter. Komplette chassis til last- og varebiler afsættes undertiden særskilt og forsynes med karrosserier på karrosserifabrikkerne.

Der er seks samlefabrikker og desuden en række importører. De fire største blandt dis-

Tabel 12.

Oversigt over konkurrenceforholdene for en række vigtige transportmidler.

Vareart	Forsyning til hjemmemarkedet 1) mill. kr. 1952	Antal producenter 2) 1952	4 største producenters andel af produktionen 3) 1952	På bunden importliste 4) 1/2 1958	Registrerede konkurrencebegrænsninger pr. 1/2 1958 5)	
					Industri V	Videreförhandling VI
Nybygningsarbejde på jernskibsværfter	304 ⁶⁾	10	83 0/0	7)		
Reparationer på jernskibsværfter	124 ⁸⁾	13	66 0/0		P	
Komplette chassis til last- og varebiler	119	31 ⁹⁾	60 0/0 ¹⁰⁾			b.F.
Komplette personbiler	88	23 ⁹⁾	70 0/0 ¹⁰⁾			b.F.
Komplette last- og varebiler ...	42	42 ⁹⁾	60 0/0 ¹⁰⁾	11)		b.F.
Karrosserier til biler	18	70	47 0/0	11)	p	b
Diesellokomotiver og -drivvogne	17	mindre end 4	100 0/0	X		
Personvogne til jernbaner	13	» » »	100 0/0	X		
Cykelstel	8	12	63 0/0	X		

Noter:

1) Produktion + import ÷ eksport ifølge produktions- og handelsstatistikken, alt eksklusiv afgifter. 2) Oplysningerne hidrører fra Statistisk Departement og Direktoratet for Vareforsyning, jfr. bilag I, afsnit 5. 3) Om beregningen henvises til bilag I, afsnit 5. 4) Varer på bunden importliste er mærket med X. Hvor ingen mærkning findes, er varerne på fri importliste. 5) Tegnforklaring: P: Horisontale aftaler om bindende priser, p: Horisontale aftaler om vejledende priser, b: Vejledende bruttopriser, F: Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign. Om betydningen af de i tegnforklaringen anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. Registreringer, der kun vedrører enkelte lokale markedsområder eller enkelte mærkevarer blandt flere er ikke medtaget. 6) Tallet repræsenterer værdien af det i årets løb udførte arbejde, uanset om skibene er blevet færdige inden årets udgang. Eksport og import er ikke medregnet. 7) Skibe på over 1000 brt. er på friliste, mindre skibe på bunden liste. 8) Tallet repræsenterer værdien af udført reparationsarbejde, uanset om det er udført for dansk eller udenlandsk regning. 9) Antal producenter og importører. 10) De fire største producenters og importørers andel af produktion + import. 11) Lastvogne og busser over 3 tons og karrosserier hertil samt visse specialautomobiler er på bunden importliste.

se virksomheder havde i 1952 60-70 % af den sammenlagte produktion og import af chassis og komplette person-, last- og varebiler. Samlefabrikker og importører har afsluttet særlige kontrakter med deres forhandlere, der som hovedregel hver får tildelt et bestemt distrikt og som oftest kun må forhandle den pågældende leverandørs mærker. Der er endelig fastsat vejledende bruttopriser, som forhandlerne af visse bilmærker i enkelte områder, bl. a. Storkøbenhavn, har truffet indbyrdes aftale om at overholde. Da der for biler kun er ét handelsled efter im-

portøren eller samlefabrikken, er engros- og detailhandel slået sammen i tabel 12 under betegnelsen »videreförhandling«.

Der er et ret stort antal karrosserifabrikker, som væsentligst fremstiller karrosserier til lastbiler, varevogne og omnibusser, og hvoraf de fire største i 1952 havde knap halvdelen af produktionen. Der er gennem to sammenslutninger truffet aftaler, dels om vejledende bruttopriser på færdige karrosserier, hvorpå der ydes rabat til anerkendte automobilforhandlere, dels om vejledende priser for reparationsarbejde.

Diesellokomotiver ni. v. og jernbane-personvogne fremstilles hver for sig kun af en enkelt virksomhed, nemlig henholdsvis A/S Frichs og A/S Scandia. I de senere år har statsbanerne indkøbt et betydeligt antal diesel-elektriske lokomotiver i udlandet, hvortil danske virksomheder dog i nogen udstræk-

ning har medvirket, bl. a. ved levering af motorer og forskellige andre dele.

Nærmere enkeltheder om de ovenfor omtalte varegrupper samt om de øvrige varer inden for denne hovedvaregruppe, f. eks. cykler, motorcykler og knallerter, findes i kapitel XXVII.

Kapitel VII.

HANDEL

1. Forskellige strukturforhold.

I forrige kapitel omtales i korthed konkurrenceforholdene for en række vigtige industrivarer. Nærmere enkeltheder om disse varer og om konkurrenceforholdene på andre vareområder findes i de forskellige kapitler i betænkningens II. del. Fremstillingen følger såvel i forrige kapitel som i II. del den enkelte vare eller varegruppe gennem de forskellige omsætningstrin og belyser herunder også - vare for vare - konkurrenceforholdene i handelen. I dette kapitel skal der gives en sammenfattende oversigt over forskellige af handelens forhold. Indledningsvis omtales nogle træk af handels- erhvervets struktur, og i de følgende afsnit behandles dels den offentlige regulering af konkurrenceforholdene, dels de hos monopoltilsynet registrerede aftaler, bestemmelser m. v. samt visse træk af brancheforeningernes konkurrenceregulerende virksomhed.

I *tabel 1* findes der en oversigt over antallet af virksomheder, det samlede personel og omsætningen inden for engros- og detailhandelen. Oversigten er baseret på erhvervs-tællingen fra 1948, og denne er også anvendt til belysning af andre strukturforhold vedrørende handelen. Der er i de senere år foregået forskellige strukturændringer inden for handelen, f. eks. forskydninger i kolonialhandelens forhold. Der foreligger imidlertid ikke resultater fra nogen senere erhvervstælling end 1948, og man har derfor været henvist til at benytte denne til at give en oversigt over handelens struktur. Fremstillingen må følgelig læses med det forbehold, at tallene ikke er ført à jour.

Tabel 1 omfatter kun virksomheder, der udelukkende har handelsomsætning som erhverv. Ved siden af disse ca. 64.000 rene handelsvirksomheder var der ifølge erhvervs-tællingen ca. 15.000 industri- og håndværksvirksomheder, der ud over salget af deres egen produktion drev handel med fremmede varer. Disse kombinerede virksomheders samlede omsætning i 1948 var 4,9 milliarder kr. Heraf udgjorde salget af fremmede varer 2,1 milliard, og dette beløb fordelte sig nogenlunde ligeligt på engros- og detailhandel.

Tabel 1.

Samlet oversigt over handelser hvervene i 1948¹⁾.

	Antal virksomheder	Samlet personel	Omsætning mill. kr.
Engroshandel ²⁾	7.477	57.545	9.052
Agenturer og med en gros beslægtede brancher ³⁾	3.898	7.416	2.356
Detailhandel ²⁾	52.296	146.485	7.017
Tilsammen	63.671	211.446	

Kilde: Erhvervstællingen 1948, (V. A., 24).

Noter: ¹⁾ Hotel- og restaurationsbranchen er ikke medtaget i dette kapitel, men omtales i kap. XII. — ²⁾ Sondringen mellem engros- og detailhandel er gennemført således, at virksomheder, hvis omsætning for mere end $\frac{2}{3}$'s vedkommende er en gros, er henført under engroshandel. — ³⁾ Af det samlede antal virksomheder er ca. Va agenturer, herunder kommissionærer i Københavns Kødby. Resten er de med en gros beslægtede brancher omfattende øldepoter, auktionsforretninger og handel med kreaturer m. m.

KAPITEL VII. AFSNIT 1

Sondringen mellem engros- og detailhandel gik oprindeligt mellem handel » i stort« og »i småt«. Forskellige forhold har imidlertid bidraget til at udviske denne delingslinje, og efter den nugældende næringslov forstås der ved grossister handlende, der sælger varer til andre næringsdrivende til videresalg eller forarbejdning. Detailhandel bliver herefter salg til de endelige konsumenter. I statistikken, hvor de adspurgte virksomheder ved erhvervstøllingerne bliver anmodet om selv at fordele deres omsætning på engros- og detailhandel, følger man imidlertid nærmest den ældre delingslinje. Under detailhandelen er der f. eks. betydelige omsætningsbeløb for korn og foderstoffer samt bygningsmaterialer.

Inden for *engroshandelen* findes der virksomheder med vidt forskellig omsætning. Ved erhvervstøllingen 1948 viste en fordeling efter størrelse af de engrosvirksomheder, som er med i tabel 1, at der i gruppen af virksomheder med en omsætning på over 10 mill. kr. kun fandtes knap 2 % af alle virksomhederne, men de havde henvend 40 % af den samlede omsætning. 43 % af virksomhederne havde en omsætning på under 200.000 kr., men disse virksomheders sam-

lede andel af omsætningen var kun knap 3 %. Denne ulighed i omsætningens fordeling beror til dels på, at der i de enkelte brancher som regel findes virksomheder af vidt forskellig størrelse, men hertil kommer, at der er en betydelig forskel på den gennemsnitlige omsætning pr. virksomhed fra branche til branche. Dette hænger bl. a. sammen med, at der er en række forskellige typer af engrosforretninger, f. eks. eksporthandel, importhandel og mellemhandel mellem fabrikanter og importører på den ene side og detailhandelen på den anden.

De netop omtalte forhold belyses ved nogle eksempler i *tabel 2*. De her anførte grupper omfatter ca. 40 % af virksomhederne og 60 % af omsætningen i hele engroshandelen, eksklusiv agenturvirksomheder m. v. Da erhvervstøllingens tal omfatter eksporten såvel som omsætningen på hjemmemarkedet af danske og importerede varer, og da samme vareparti i visse tilfælde medregnes både hos importøren og mellemgrossisten, kan tallene for de enkelte varegruppers samlede omsætning ikke tages som udtryk for de pågældende varers eller varegruppers relative betydning i forbruget. Det må endvidere erindres, at størrelsen af engroshandelens omsæt-

Tabel 2.
Virksomhedernes størrelsesfordeling i nogle vigtige engrosbrancher 1948 1).

	Antal virksomheder i alt	Samlet omsætning mill. kr.	Gennemsnitlig omsætning pr. virksomhed mill. kr.	Virksomheder med over 10 mill. kr. antal	% af samlet omsætning
Smør	53	440,9	8,3	18	75
Æg	247	284,5	1,1	3	16
Handel med korn, foderstoffer, gødningsstoffer samt frø	289	932,4	3,2	20	44
Kolonialvarer, eksklusivt vin, spiritus og tobak	593	1.090,4	1,8	20	50
Trikotage	224	137,6	0,6	2	17
Metervarer og kortevare	428	353,7	0,8	4	21
Skotøj	64	391,5	6,1	—	—
Trælast, bygningsartikler, sten, grus	201	367,2	1,8	4	27
Jern, rør, sanitet, metal, støbegods	170	522,1	3,1	12	56
Isenkram, glas, porcelæn, lervarer	293	247,7	0,8	3	19
Kul, koks og andet brændsel	161	386,0	2,4	5	39
Olie, benzin, smøreolie	199	687,0	3,4	6	62
Papir, papirvarer	251	237,1	0,9	3	51

Kilde: Erhvervstøllingen 1948 (V, A, 24).

Noter: 1) Tabellen omfatter ca. 40 % af antallet af virksomheder og ca. 60 % af omsætningen i den samlede engroshandel, eksklusivt agenturforretninger.

ning på de forskellige vareområder bl. a. beror på, i hvilken udstrækning producenterne uden engroshandelens medvirken selv tager sig af eksporten, af salget til detailhandlerne og af indførselen af råstoffer og halvfabrikater m. v.

Det fremgår af tabellen, at såvel virksomhedernes gennemsnitlige størrelse som størrelsesfordelingen varierer stærkt fra branche til branche. Som eksempel på et område, hvor virksomhedernes størrelse er stærkt præget af *eksporthandelen*, kan nævnes engroshandelen med smør, hvor der er et forholdsvis lille antal virksomheder med en stor gennemsnitlig omsætning. For æghandelens vedkommende er der ved siden af eksportforretningerne et stort antal virksomheder, som formidler omsætningen fra producenterne til de store eksportører. Andre brancher med en forholdsvis stor omsætning pr. virksomhed er hovedsagelig præget af *importhandelen*. Det gælder f. eks. kul og koks, mineralolieprodukter samt jern, rør- og sanitetsartikler.

I skotøj sbranchen og papirbranchen er grossisterne hovedsagelig *mellemlandere* mellem de danske fabrikker og detailhandlerne (samt bogtrykkerne), medens der i de øvrige brancher i tabel 2 både er tale om en vis import og om forhandling af varer fra danske virksomheder.

Et andet forhold, som øver indflydelse på virksomhedernes gennemsnitlige størrelse, er vareudvalgets udstrækning (specialiseringsgraden). Det brede sortiment bidrager f. eks. til at præge forholdene i kolonialbranchen.

Engroshandelen er for en stor del koncentreret i hovedstaden. Efter erhvervstællingen var halvdelen af de rene engroshandelsvirksomheder med godt 60 % af den samlede omsætning beliggende i hovedstadsområdet. Provinsbyerne havde ca. 40 % af antallet af virksomheder med 36 % af omsætningen, medens der i landdistrikterne og de bymæssige bebyggelser med under 2.000 indbyggere kun fandtes 9 % af virksomhederne med kun 3 % af omsætningen.

De i hovedstaden hjemmehørende grossistvirksomheder tilhører fortrinsvis brancher, hvor hele landet udgør ét sammenhængende engrosmarked, f. eks. automobiler og cykler, parfumeri- og toiletartikler, farver og lakker, papir og papirvarer, guld- og sølv-

varer, manufaktur m. fl. Provinsbyerne er stærkest repræsenteret i brancher som korn, foderstoffer, fisk, frugt og grønsager, d.v.s. brancher, hvor der foregår lokal opkøbs-handel, eller hvor den enkelte grossist normalt kun har et lokalt begrænset afsætningsområde. Inden for engroshandelen med animalske landbrugsvarer, kolonialvarer og brændselsstoffer er hovedstad og provins omtrent ligeligt repræsenteret.

Detailforretningernes størrelsesfordeling fremgår af tabel 3. Det ses, at kun meget få virksomheder i 1948 havde en omsætning på over 1 mill. kr., men disse forretninger havde dog tilsammen godt 20 % af omsætningen. Hovedparten af den samlede omsætning i denne gruppe af store virksomheder faldt imidlertid på korn, foderstoffer, trælast, tømmer, bygningsartikler samt kul og koks, altså helt eller delvis salg af varer til erhvervsmæssigt forbrug og ikke egentligt detailsalg til konsumenter. Omkring 450 mill. kr. - altså knap en tredjedel af den samlede omsætning i virksomheder med en omsætning på 1 mill. kr. og derover - bestod af manufaktur o. lign., hvoraf godt 200 mill. kr. var stormagasinerne omsætning.

Ved en virksomhed forstås i statistikken som hovedregel den såkaldte lokaløkonomiske enhed. Af disse kan *flere høre til samme forretning*, men ligesom for de øvrige erhvervs vedkommende foreligger der ikke i almindelighed nogen oplysninger om, i hvilken udstrækning dette er tilfældet i engros-

Tabel 3.
Virksomhedernes størrelsesfordeling
inden for detailhandelen 1948.

Omsætning i kr.	Antal virksomheder		Andel af omsætningen	
	Abs. tal	Pct.	Mill. kr.	Pct.
under 25.000	9.288	17,8	121	1,7
25.000- 99.999	24.139	46,2	1.387	19,8
100.000-199.999	11.299	21,6	1.563	22,3
200.000-499.999	5.834	11,1	1.704	24,3
500.000-999.999	1.145	2,2	767	10,9
1 mill. og derover	591	1,1	1.475	21,0
Tilsammen	52.296	100,0	7.017	100,0

Kilde: Erhvervstællingen 1948, (V, A, 24).

og detailhandelen. I detailhandelen stiller næringslovens regler sig som regel hindrende i vejen for, at flere butikker i samme kommune kan drives af samme indehaver, jfr. dog nærmere i afsnit 2 nedenfor om fabriksudsalg m. v., og disse bestemmelser har dermed også bremset flerbutiksforsretningernes udbredelse.

Der findes dog visse *kædeforretninger*, hvoraf nogle af de vigtigste er C. Schous Fabrikker A/S, A/S Irma Fabrikkerne og A/S Importøren. C. Schous Fabrikker A/S har ca. 380 fabriksudsalg med salg af sæbe og parfumerivarer, trikotagevarer, emaille-rede varer, plasticvarer, børste- og trævarer m. v. Endvidere er selskabet leverandør til godt 800 udsalg af samme karakter, som drives af selvstændige detailhandlere for *egen* regning og risiko. A/S Irma Fabrikkerne har omkring 140 detailudsalg i levnedsmiddelbranchen, fortrinsvis i hovedstadsområdet. A/S Importøren, København, der driver forretning i isenkrambranchen, har tilknytning til ca. 100 detailforretninger, dels egne udsalg, hvoraf der ikke findes mere end et i hver kommune, dels selvstændige forretningsdrivende, som har tilladelse til at benytte selskabets firmanavn.

Af andre særlige virksomheder kan nævnes *brugsforeningerne*, som næsten alle er tilsluttet Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (F.D.B.), der foretager fællesindkøb og fællesproduktion af varer for brugsforeningerne. På flere områder er produktionen henlagt til særlige andelsselskaber med nær tilknytning til F.D.B. Til fællesforeningen var i 1956 knyttet i alt 1913 brugsforeninger med en samlet omsætning på 1.261 mill. kr. Af omsætningen inden for detailhandelen med kolonialvarer, hvor brugsforeningerne særligt gør sig gældende, havde de i 1956 ca. 15 % ¹⁾).

I forbindelse med omtalen af brugsforeningerne kan nævnes *landbrugets indkøbsorganisationer*. De vigtigste er foderstofforeningerne og gødningsforeningerne, hvis detailforgreninger oftest drives i nær tilknytning til brugsforeningerne på landet. Desuden kan nævnes Dansk Landbrugs An-

dels-Maskinindkøb A. m. b. A., De danske Mejeriers Fælleskøb og Maskinfabrik A. m. b. A., Dansk Andels Kulforretning og Fyens Kulindkøbsforening.

Også inden for den *private* handel findes der forskellige *indkøbsselskaber*, der i deres funktion minder om F.D.B. og ofte er opstået som et modtræk mod konkurrence fra brugsforeningerne, som eksempler kan fra kolonialbranchen nævnes Oceka A/S, Hoki A/S og Danske Købmænds Handels-Aktieselskab (Dankas). Også grossisterne samarbejder i visse tilfælde om indkøbet. I kolonial-engroshandelen findes således f. eks. indkøbsorganisationerne: A/S Dagrofa, København, og A/S Jyko, Århus.

I årene efter den anden verdenskrig er der desuden dannet en række såkaldte *frivillige kæder*, hvor selvstændige grossister og detaillister indgår aftaler om nærmere fastlagte former for samhandel, således at detailforretningerne i kæden udelukkende eller fortrinsvis holder sig til de pågældende grossistfirmaer, som til gengæld indretter sig på at betjene de tilsluttede detailforretninger og leverer varerne med en nærmere aftalt bruttoavance. Disse samarbejdsformer findes igen navnlig inden for kolonialhandelen, hvor konkurrencen fra brugsforeninger og kædeforretninger har spillet den største rolle.

Undertiden tilhører flere virksomheder samme *concern*, og sådanne forhold spiller en vis rolle i enkelte engroshandelsbrancher. Som nævnt i kap. II, afsnit 4, kan sådanne concernforhold være etableret på forskellige måder, som der ikke her er grund til at komme nærmere ind på.

Derimod må det fremhæves, at kommissionens materiale om concernforhold, som nævnt sammesteds, ikke er fuldstændigt.

En af de største concerner i engroshandelen grupperer sig omkring A/S *De forenede Kulimportører, Holding Company*, København, hvorigennem der er knyttet finansielle forbindelser mellem i alt 42 brændselsfirmaer, som driver import og pladshandel med brændsel i et stort antal byer. Concernselskabernes sammenlagte andel af den totale handelsimport af fast brændsel var i 1948/49 ca. 35 %, men på visse lokale pladser var andelen større - op til 100 %. På det køben-

¹⁾ »Brugsforeningerne 1956. Beretning fra Statistikudvalget«, side 14-16.

KAPITEL VII. AFSNIT 1-2

havnske marked havde koncernselskaberne ca. 42 % af salget 1).

Af andre områder inden for engroshandelen, hvor der findes visse horisontale koncernforhold, skal nævnes trælastbranchen, jernhandelen og rør-, sanitets- og centralvarmebranchen, jfr. nærmere herom under de respektive afsnit i betænkningens II. del.

Ved kommissionens undersøgelser er der som tidligere nævnt også tilvejebragt oplysninger om *udenlandske virksomheders finansielle interesser i danske virksomheder*. På handelens område er sådanne forbindelser bl. a. konstateret i importhandelen med følgende varer: kaligødning; autogummi; mineralolieprodukter; telefonmateriel; landbrugsmaskiner; malkemaskiner; kuglelejer; traktorer; automobiler og motorcykler. Også herom henvises til redegørelsen for de enkelte vareområder i II. del.

For industriens vedkommende har man som omtalt i kap. II og V for en række vigtige varers vedkommende beregnet *de fire største virksomheders andel af omsætningen*. Som nævnt i kap. II er en lignende beregning ikke i almindelighed gennemført for engroshandelen eller for detailhandelen. De nødvendige oplysninger savnes, og beregningerne måtte i øvrigt ofte iværksættes for lokale områder, som det i mange tilfælde ville være svært at afgrænse. Men for *importhandelens* vedkommende er der udført visse beregninger, nemlig for en række vigtige industrivarer, der helt eller i væsentlig grad fremskaffes ved import fra udlandet. Nedenfor gives en oversigt over de vigtigste resultater af disse koncentrationsberegninger, og i bilag I, afsnit 5, er nærmere redegjort for fremgangsmåden ved de foretagne beregninger. Det er der bl. a. anført, at virksomheder, filialer o. l., der tilhører samme firma eller koncern, er regnet for én virksomhed, for så vidt oplysninger herom har foreligget. Beregningerne angår i de fleste tilfælde de 4 største importvirksomheders andel af importen, men på områder, hvor både importen og den danske produktion er af væsentlig betydning for den samlede forsyning, har man beregnet de 4 største firmaers (producenters

1) Jfr. trustkommissionens betænkninger, nr. 2, Kulbranchen, København 1953.

og/eller importørers) sammenlagte andel af produktion + import. Alle tallene angår året 1952.

De vigtigste af de undersøgte varer, hvor højst 4 virksomheder dækkede 75 % eller mere af importen, var følgende:

Kaligødning	100 %
Kvælstofgødning	99 %
Kuglelejer	95 %
Benzin	94 %
Brændselsolier	85-90 %
Salt	90 %
Mejetærskere	81 %
Traktorer	80 %
Monierjern	78 % ²⁾
Jernplader (undtagen skibsplader) ...	78 % ²⁾
Toldpligtig smøreolie	78 %
Flaskegas	75 %

De vigtigste varer, hvor de 4 største virksomheder i 1952 dækkede 50-75 % af importen, var:

Personbiler	70 % ³⁾
Pap, grovere sorter	68 % ³⁾
Stang- og faconjern	68 % ²⁾
Jernbjælker	68 %
Fotoartikler	66 %
Symaskiner	65 %
Sanitetsporcelæn	62 %
Last- og varevogne	60 % ³⁾
Trukne rør	60 % ³⁾
Båndjern	58 %
Nylonstrømper	58 % ³⁾
Autogummi	53 %
Motorcykler	50 % ³⁾

Som eksempler på varer, hvor de 4 største virksomheder havde mindre end 50 % af importen, kan nævnes:

Karton	49 % ³⁾
Skrivemaskiner	44 % ³⁾
Opskåret udenlandsk nåletræ	40 %
Rå kaffe	31 %
Metervarer	25 % ³⁾
Pergamentpapir	22 %

2. Offentlige konkurrencereguleringer.

I kap. V er det nærmere omtalt, at *tolden og navnlig importreguleringen* spiller en stor rolle for konkurrenceforholdene i industrien.

²⁾ Der er desuden en dansk produktion, hvis videreforhandling varetages af de samme virksomheder, som importerer.

³⁾ De 4 største producenter og importørers andel af produktion + import.

Også for konkurrenceforholdene I import-handelen kan disse offentlige indgreb have en væsentlig betydning, f. eks. kan importregulering gøre det vanskeligere for nyimportører at påbegynde og drive forretning. I den rent indenlandske handelsomsætning må det derimod antages, at told og importregulering har en forholdsvis begrænset virkning på konkurrenceforholdene, idet konkurrencen imellem de handlende normalt ikke vil påvirkes af, at varesortimentet i højere grad kommer til at bestå af varer af dansk oprindelse. På områder, hvor importreguleringen medfører en nedskæring af forsyningen med varer, som ikke eller ikke fuldt ud kan erstattes af danske varer, kan der dog komme en afsvækning af konkurrencen mellem de handlende som følge af den derved opståede vareknaphed. Desuden kan begrænsning af konkurrencen ude fra undertiden gøre det lettere at bevare traditionelle omsætningsveje og -metoder.

I *næringsloven* (lov af 28. april 1931 med senere ændringer) og *konkurrenceloven* (lov om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse af 31. marts 1937 med senere ændringer) findes visse bestemmelser, som er af særlig betydning for konkurrenceforholdene i handelserhvervet. Hertil hører bestemmelsen i næringslovens § 26, hvorefter næringsbrev på handel kun berettiger til udøvelse af handelsvirksomhed fra ét udsalgssted i hver kommune. Denne bestemmelse, som allerede fandtes i næringsloven af 1857, har til formål at beskytte de mindre butikshandlende mod konkurrencen fra kædeforretninger o. lign. I denne forbindelse kan det tilføjede nævnes, at det ifølge konkurrencelovens § 14 er forbudt her i landet at drive handel i form af enhedsprisforretninger, d. v. s. at forhandle ikke sammenhørende varer udelukkende eller overvejende til et eller flere faststående pristirin.

Bestemmelsen i næringslovens § 26 er ikke ensbetydende med et fuldstændigt forbud mod kædeforretninger. Det har bl. a. haft betydning, at industri- og håndværksvirksomheder i modsætning til handelsvirksomheder kan have flere udsalgssteder i samme kommune, og næringsbrev på industri og håndværk giver indehaveren adgang til at sælge ikke blot egne, men også fagfællers

produkter samt tilhører til fagets produkter. Endvidere kan også brugsforeninger, der kun handler med egne medlemmer, have flere udsalgssteder i samme kommune, idet disse foreninger ikke skal løse næringsbrev og således ikke omfattes af bestemmelsen i § 26.

Også andre af bestemmelserne i de to love er af særlig betydning for handelserhvervet. I næringsloven er der således en vis beskyttelse af butikshandelen, idet omførsel af varer til salg som hovedregel kræver vandrebrev, og et sådant meddeles kun til salg af visse varer, f. eks. visse levnedsmidler. Endvidere sættes der ved forskellige bestemmelser i de to love visse rammer om de enkelte handlendes forretningsførelse. I konkurrenceloven er det som hovedregel forbudt detailhandlerne at yde eller reklamere med tilgift, og dette er i praksis blevet fortolket som omfattende bl. a. overvægt ved salg af varer. Konkurrenceloven indeholder ligeledes en bestemmelse, hvorefter de såkaldte rabatforeninger eller -selskaber som hovedregel er blevet forbudt, og den fastsætter detaljerede regler for, hvor ofte, hvornår og hvor længe en handlende må holde udsalg. Reglerne herom er bl. a. anset at være til hinder for, at detailforretninger reklamerer med billige ugedage, hvor varerne sælges til lavere priser end på ugens øvrige dage.

Af andre retsregler af betydning særlig for detailhandelens konkurrenceforhold må nævnes *lukkeloven*, der regulerer forretningernes åbnings- og lukketider, *byplanlovgivningen*, der i et vist omfang begrænser muligheden for oprettelse af butikker i nye kvarterer, og endelig *sundhedsvedtægterne*, som i visse tilfælde forbyder salg af forskelligartede fødevarer fra samme udsalgssted og herigennem bl. a. bidrager til at lægge loft over størrelsen af de enkelte forretninger.

Ud over ovennævnte generelle bestemmelser findes der i visse brancher reguleringer af mere speciel karakter. Nogle af de vigtigste eksempler herpå er følgende:

Handelen med *mælk* er i Storkøbenhavn og ca. 40 provinsbyer reguleret gennem særlige koncessionsordninger, hvorefter der bl. a. kræves særlig tilladelse til oprettelse af detailudsalg. Om nærmere enkeltheder henvises til kap. XV, afsnit 2.

I henhold til lov af 11. maj 1954 om kvalitetskontrol med *fisk og fiskevarer* skal enhver, der ønsker at forhandle fisk, indhente fiskeriministeriets godkendelse, inden virksomheden påbegyndes. Om de nærmere enkeltheder henvises til kap. XV, afsnit 6.

For oprettelse af *apoteker* og for udøvelse af apotekernæring gælder regler, der er fastlagt ved apotekerloven af 11. juni 1954. Herefter kræves der kongelig bevilling til at drive apotek. Om de nærmere enkeltheder vedrørende apotekerordningen henvises til kap. XXI, afsnit 7.

3. De registrerede konkurrences begrænsninger.

I det følgende skal gives en oversigt over de registreringer i monopoltilsynets register, som vedrører konkurrenceforholdene i handelen. De anvendte betegnelser for de forskellige former for konkurrencebegrænsning og retningslinjerne for klassifikationen af de registrerede forhold er de samme som for industriens vedkommende i kapitel V, jfr. indledningen til dettes afsnit 6 samt den mere udførlige redegørelse i bilag I, afsnit 3.

Som nævnt i kap. I og II er det alene formålet med fremstillingen i denne betænkning at belyse udbredelsen af aftaler m. m. inden for de forskellige erhvervsgræne, medens der ikke foretages nogen vurdering af aftalernes gavnlige eller skadelige virkninger.

Der findes pr. 1. september 1958 i alt 400 registreringer, som vedrører konkurrenceforholdene i handelen. I de 311 registreringer er det handelsvirksomhederne selv, som alene eller i samarbejde med industri- og håndværksvirksomheder har gennemført de pågældende konkurrencebegrænsninger. I de øvrige 89 registreringer drejer det sig derimod om, at industrivirksomheder ved bestemmelser eller ved indbyrdes aftaler har fastsat bruttopriser eller andre konkurrence-regulerende regler for et eller flere handelsled. Sidstnævnte gruppe af konkurrencebegrænsninger fremtræder altså som fastsat ensidigt af industrivirksomheder. I praksis behøver der dog ikke at være større forskel

mellem de to grupper, idet industrivirksomheders aftaler og bestemmelser om konkurrenceforhold i handelen ofte er truffet i forståelse med de pågældende handlende eller deres organisationer.

Spørges der ikke om, hvilke omsætningsled der har gennemført konkurrencebegrænsninger, men om, hvilket eller hvilke handelsled, der er berørt af det registrerede, får man til resultat, at 136 registreringer vedrører udelukkende detailhandelen, 50 udelukkende engroshandelen og 214 begge handelsled.

Tabel 4.

Oversigt over monopoltilsynets register pr. 1. september 1938, for så vidt angår engros- og detailhandelen¹⁾.

	Antal reg. nr. ²⁾
Registrerede enkeltvirksomheder	11
<i>Bestemmelser:</i>	
Vejledende bruttopriser	108
Bindende bruttopriser	11 ³⁾
Eneforhandling, eksklusiv forretningsforbindelse, særrabat o. lign.	19
<i>Aftaler:</i>	
Vejledende bruttopriser	103 ³⁾
Bindende bruttopriser	14 ⁴⁾
Vejledende rabatter	1
Bindende rabatter	14
Vejledende priser, horisontale	39
Bindende priser, horisontale	47
Kvotering	16
Område- og kundefordeling	6
Salgskontor	2
Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign.	68

Noter: ¹⁾ Angående betydningen af de anvendte udtryk henvises til bilag I, afsnit 3. -

²⁾ Tallene kan ikke adderes, jfr. den nærmere forklaring i teksten. - ³⁾ Heraf 74 aftaler inden for lokale bagermesterorganisationer, som indeholder bemærkninger om, at aftalerne også vedrører salg igennem forhandlere. 7 aftaler indeholder ikke sådanne bemærkninger og er ikke talt med i oversigten. I det omfang, bagermestrene sælger til forhandlere (brødsalg, mælkeudsalg etc.), er aftalepriserne vejledende bruttopriser for forhandlerne. ⁴⁾ Bindende bruttopriser kan kun fastsættes med monopoltilsynets tilladelse ifølge monopollovens § 10. Antallet af registreringer er større end antallet af tilladelser, idet en tilladelse undertiden angår flere registreringer.

De forskellige konkurrencebegrænsningsformers *hyppighed* fremgår af *tabel 4*. Tallene i tabellen kan ikke adderes uden dobbeltregninger. En aftale om f. eks. priser kan nemlig også indeholde f. eks. regler om kvoter, og i så fald er den talt med både under prisaftaler og under kvoteaftaler.

Aftaler og bestemmelser om *prisforhold* er langt den hyppigst forekommende konkurrencebegrænsningsform. Den næsthyppest konkurrencebegrænsning er regler om *eneforhandling, eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign.*, medens de andre konkurrencebegrænsningsformer er forholdsvis sjældent forekommende.

Som nærmere forklaret i kapitel II, afsnit 5, er registreringernes antal ikke noget godt mål for konkurrencebegrænsningernes udbredelse i et erhverv. For industriens vedkommende blev forholdene derfor i kap. V, afsnit 6, belyst ved beregninger over den andel af produktionsværdien, som falder på varer, der berøres af forskellige former for konkurrencebegrænsninger. Tilsvarende beregninger har det ikke været muligt at foretage for handelens vedkommende, da der ikke foreligger statistik over omsætningsværdierne af de enkelte varer i engroshandelen og detailhandelen. I forrige kapitel har man imidlertid i skematiske oversigter og i en kortfattet tekstmæssig fremstilling behandlet konkurrencebegrænsningerne for en række af de vigtigste industrivarer, og der er i forbindelse hermed bl. a. gjort rede for, i hvilken udstrækning der for de pågældende varer findes registrerede konkurrencebegrænsninger i engroshandelen og detailhandelen. Herigennem er der givet en vis oversigt over handelens forhold. Tabellerne i forrige kapitel omfatter dog kun industrielle færdigvarer og halvfabrikater samt brændselsstoffer, men ikke landbrugsvarer eller industrielle råstoffer. De sidstnævnte importeres imidlertid i hovedsagen af industrivirksomhederne selv uden at blive genstand for nogen indenlandsk handel, og i importhandelen og den indenlandske handel med landbrugsvarer findes der kun i ringe omfang registrerede konkurrencebegrænsninger. Idet der her i øvrigt skal henvises til forrige ka-

pitel og til den mere detaljerede fremstilling i betænkningens II. del, hvor samtlige registreringer er omtalt, skal der i det følgende gives en kortfattet *oversigt over de vigtigste varegrupper og handelsesbrancher, som er berørt af registrerede forhold*. Ved fremstillingen går man frem efter de forskellige *former* for konkurrencebegrænsninger, jfr. opremningen i *tabel 4* og den hertil knyttede tekst. Under hver gruppe nævnes da de vigtigste vareområder og brancher inden for henholdsvis engroshandelen og detailhandelen, hvor den pågældende form for konkurrencebegrænsning findes.

Bruttopriser er den hyppigst forekommende konkurrencebegrænsning i handelen, jfr. *tabel 4*, hvor bruttopriser optræder både under bestemmelser og aftaler, idet de kan være fastsat på begge måder. I de fleste tilfælde drejer det sig om bruttopriser fastsat af industrivirksomheder i mere eller mindre vidtgående samarbejde med de pågældende handelsvirksomheder, men i nogle tilfælde er det importører eller grossister, som har fastsat bruttopriser for de efterfølgende omsætningstrin. Når varen sælges gennem såvel engros- som detailhandel, omfatter bruttoprisansættelsen i almindelighed begge disse omsætningsled.

Som det fremgår af *tabel 4*, er de fleste bruttopriser *vejledende*, hvilket må ses i forbindelse med monopollovens § 10. Ifølge denne lovbestemmelse kan bruttopriser kun håndhæves i de tilfælde, hvor monopotilsynet har givet sin tilladelse hertil, og kun sådanne tilfælde er i tabellen registreret som *bindende*. Tilladelse til at håndhæve bindende bruttopriser er givet med hensyn til følgende varer: aviser og blade; bøger; noter o. lign. musikalien; tobaksvarer; parfumeri- og toiletartikler, som er belagt med omsætningsafgifter; kunstgødning; visse porcelæns- og fajancevarer; visse mærker af vin og spiritus; et enkelt mærke af henholdsvis gummifodtøj, cykeldæk og støvsugere.

I alle andre tilfælde end de her nævnte kan bruttopriserne altså ikke håndhæves, og dette har som nævnt medført, at man i *tabel 4* har talt dem med blandt de vejledende bruttopriser, selv om de oprindeligt har været bindende. Registreringer om vejledende

bruttopriser i et eller flere handelsled findes bl. a. for brød, kaffesurrogater, dansk papir, papirposer, autogummi, vaskepulver, benzin, petroleum og brændselsolier, service- og husholdningsglas, kakkellovne og komfurer, søm og trådvarer, have- og markredskaber, radio-modtagere, glødelamper, landbrugsmaskiner, automobiler, fotoartikler.

De vejledende bruttopriser er næppe alle blevet registreret, jfr. bemærkningerne herom i bilag I, afsnit 1, og det må antages, at der også findes bruttopriser for en hel del andre varer end de ovenfor nævnte, herunder fortrinsvis mærkevarer.

Almindelige *prisaftaler*, hvorved deltagerne enes om visse vejledende eller bindende priser for deres eget salg, findes ifølge tabel 4 i 86 tilfælde. Sondringen mellem bindende og vejledende priser er som tidligere nævnt ikke altid af særlig stor betydning, idet vejledende priser rent faktisk ofte overholdes, medens der på den anden side undertiden sker overtrædelser af aftaler om bindende minimumspriser.

Aftaler om *bindende priser* findes navnlig i *engroshandelen* med sukker; kunstgødning; cement; brændt kalk; søm- og trådvarer; jern og zinkplader. I *detailhandelen* findes der aftaler om bindende priser for autogummi.

Aftaler om *vejledende priser* findes navnlig i *engroshandelen* med papir og papirposer, glas i tavler og med rør-, sanitets- og centralvarmeartikler samt i *detailhandelen* med tapet, elektropletvarer og sølvvarer.

Ses der ikke på varerne, men på *hele handelsbrancher*, har prisaftalerne utvivlsomt størst udbredelse inden for jernhandelen, hvor langt den største del af handelen er omfattet af bindende priser. Inden for handelen med rør-, sanitets- og centralvarmeartikler og glas i tavler gælder der vejledende prisaf-taler for hovedparten af omsætningen. I *detailhandelen* er prisaf-taler af størst betydning inden for tapethandelen og handelen med sølv- og elektropletvarer. I de øvrige handelsbrancher er det kun enkelte eller nogle få af varerne, der berøres af prisaf-taler, jfr. de lige nævnte eksempler.

Bestemmelser og aftaler om *eneforhandling*, *eksklusiv forretningsforbindelse*, *etable-*

ringskontrol, *sær rabat*, *boykot*, *o. lign.* er en temmelig uensartet gruppe, hvis nærmere karakter er omtalt i bilag I, afsnit 3, og i kap. V, afsnit 6. Fælles for disse aftaler og bestemmelser, der hyppigst forekommer i forbindelse med andre konkurrencebegrænsninger, er det, at de omfattede virksomheder på den ene eller den anden måde opnår en fortrinsstilling, således at de enten har eneret til at føre de pågældende varer eller opnår gunstigere priser eller øvrige betingelser end udenforstående virksomheder.

De vigtigste aftaler og bestemmelser i den her omtalte gruppe findes inden for handelen med tobaksvarer; bøger; papir; tapet; farve og lak; autogummi; kunstgødning; polske kul og koks; tyske koks; cement; glas i tavler; dansk stang- og facon jern; søm og trådvarer; elektroplet- og sølvvarer; kabler og ledningstråd; motorkøretøjer; ure; fotoartikler.

De *øvrige konkurrencebegrænsninger* er som allerede nævnt sjældne inden for handelen. *Registrerede enkeltvirksomheder* forekommer kun i ganske få tilfælde f. eks. for asfalt, importeret salt, sodaråstoffer samt for importeret fast brændsel på det københavnske marked, og det drejer sig i alle tilfælde om importørvirksomheder. Aftaler om *markedsdeling* i form af kvotering eller område- og kundefordeling forekommer i engroshandelen med kunstgødning, tyske koks, polske kul og koks, brændt kalk og ovnstøbe-gods, for de sidstnævnte 2 varer dog alene indenfor nærmere afgrænsede lokale områder.

Som foran omtalt har det ikke været muligt at *give* noget talmæssigt udtryk for, i hvilket omfang omsætningen inden for handelen enkelte brancher eller omsætningen i engros- og detailhandelen som helhed berøres af de registrerede konkurrencebegrænsninger, men forsøger man at danne sig et overblik over konkurrencebegrænsningernes udbredelse ved hjælp af oplysningerne i forrige kapitel og i betænkningens II. del, vil man se, at forholdene er ret uensartede på de forskellige vareområder. Der er store varegrupper, for hvilke der ikke er nogen konkurrencebegrænsninger i registeret eller i

hvert fald kun aftaler eller bestemmelser, der blot angår visse dele af landet, enkelte varemærker eller mindre vigtige varer. På den anden side er der også betydningsfulde varegrupper, der er stærkt præget af bruttopriser, pris aftaler eller andre aftaler og bestemmelser.

Til de områder, hvor der kun er få eller slet ingen registrerede konkurrencebegrænsninger, hører under *forbrugsvarerne* den indenlandske handel med kød og flæsk, kartofler og grønsager, smør, ost og æg samt fisk. Endvidere kan nævnes handelen med tekstil- og beklædningsvarer, læderfodtøj og møbler. Derimod gælder der bindende eller vejledende bruttopriser for visse varer under kolonialbranchens og isenkrambranchens sortiment. I en række specialbrancher dækker bruttopriserne hele omsætningen eller i hvert fald den væsentligste del deraf. Det gælder således tobakshandelen, boghandelen, papirhandelen, fotohandelen og radiobranche. Også handelen med elektriske artikler og handelen med parfumeri- og toiletartikler er stærkt præget af bruttopriserne.

På *byggematerialernes og bygningsartiklernes område* er der for handelen med en lang række vigtige varer aftalt bindende eller vejledende priser eller fastsat vejledende bruttopriser.

Under *landbrugets vigtigste indkøbsvarer* danner korn- og foderstofhandelen et område, hvor der ikke er registreret konkurrencebegrænsninger. Derimod gælder der bindende bruttopriser for kunstgødning og vejledende bruttopriser for de fleste landbrugsmaskiner.

Blandt de brancher, hvis omsætning i alt væsentligt dækkes af vejledende bruttopriser, kan endelig nævnes *autobranche* og handelen med *benzin og brændselolie*.

Konkurrenceregulerende aftaler og bestemmelser kommer til tider i stand ved brancheforeningernes mellemkomst, og i andre tilfælde gennemføres konkurrencebegrænsningerne i form af foreningsvedtagelser. Ud over de konkurrencebegrænsninger af denne art, som fremgår af registeret, udøves der undertiden gennem brancheforeningerne en vis konkurrenceregulerende virksomhed af mere lejlighedsvis og uformel karakter. Undertiden er der i priskontrolrådets og monopoltilsynets meddelelser eller årsberetninger givet offentligheden meddelelse om sådanne forhold¹⁾, og tilsynet har i nogle tilfælde fremsat krav om, at den pågældende forening som sådan skulle optages i tilsynets register som registreringspligtig sammenslutning. Det kan således nævnes, at Centralforeningen af Danmarks Isenkrammere er blevet kendt anmeldelsespligtig²⁾. Eksempler er også fremdraget forskellige steder i kommissionens betænkninger om konkurrenceforholdene i enkelte brancher³⁾.

1) Jfr. f. eks. »Priskontrolrådets beretning 1945-49«, side 99 ff., og »Meddelelser fra monopoltilsynet« 1957, side 107; samt 1958, side 60 og 93.

2) »Meddelelser fra Monopoltilsynet« 1958, side 109.

3) F. Eks. side 48 i betænkning nr. 2 (Kulbranchen, Kbh. 1953); side 23, 25 og 29 i nr. 4 (Planglasbranchen, Kbh. 1954); side 12, 18, 60 og 61 i nr. 7 (Bryggeribranchen, Kbh. 1960).

Kapitel VIII.

H Å N D V Æ R K

1. Indledning.

Det er vanskeligt at gennemføre nogen helt klar og konsekvent afgrænsning imellem industri og håndværk.

I forbindelse med erhvervstællingen for 1948 har det statistiske departement i samarbejde med erhvervsorganisationerne foretaget en opdeling imellem de to erhverv¹⁾. Virksomhederne er her inddelt i tre grupper: 1) brancher, der som helhed betragtes som industri, 2) brancher, der som helhed betragtes som håndværk og 3) blandede brancher. I sidstnævnte gruppe er sondringen foretaget på den måde, at virksomheder, der beskæftiger indtil 5 arbejdere, regnes som håndværksvirksomheder, medens de øvrige henregnes til industrien.

I nærværende fremstilling, hvor det drejer sig om at belyse konkurrenceforhold, er denne opdeling af de blandede brancher imidlertid ikke hensigtsmæssig, idet man uanset virksomhedernes størrelse må regne med muligheden af konkurrence mellem de virksomheder, der hører til samme branche og leverer samme slags varer eller ydelser. Denne konkurrencemæssige sammenhæng mellem virksomhederne i samme branche viser sig bl. a. derved, at brancheforeningerne som regel er åbne for alle virksomheder i branchen uanset størrelse, ligesom der ved indgåelse af prisaftaler o. lign. som regel lægges vægt på at få i hvert fald så mange af virksomhederne med, at disse tilsammen dækker den overvejende andel af omsætnin-

gen. I denne betænkning har det derfor været nødvendigt at foretage afgrænsningen på en sådan måde, at virksomheder i samme branche regnes til det samme hovederhverv uanset deres størrelse.

Da hovedparten af omsætningen i de brancher, som i erhvervstællingen er henregnet til de blandede brancher, falder på virksomheder med over 5 arbejdere, og da de pågældende brancher i øvrigt også efter hele deres karakter ligger nærmere ved industrien end ved håndværket, har man fundet det naturligt i denne betænkning at henregne dem til industrien. Dog er maskinsnedkerierne, som konkurrencemæssigt ligger nær op ad snedkerhåndværket, henregnet til håndværket. Endvidere er vaskerier og strygerier henregnet blandt de såkaldte håndværksmæssige servicefag, hvor i forvejen farverier og tøjrenserier befinder sig. Med disse undtagelser omtales i dette kapitel i øvrigt kun de brancher, som i erhvervstællingen i deres helhed er betragtet som håndværksbrancher.

Selv om det således har været konkurrencemæssige forhold, der har været afgørende for kommissionens afgrænsning imellem industri og håndværk, må dette ikke forstås således, at virksomheder, der er henregnet til henholdsvis industri og håndværk, ikke kan komme ud for indbyrdes konkurrence. Dette er tværtimod ofte tilfældet. F. eks. har nyere byggemetoder i en del tilfælde medført, at virksomheder inden for murerhåndværket må regne med konkurrence fra byggeri, hvor man anvender cementindustriens byggeelementer, og der kunne både historisk og aktuelt anføres andre eksempler på et lignende

¹⁾ Erhvervstællingen 1948, (V, A 24 side 88* ff.).

konkurrenceforhold mellem industri- og håndværksvirksomheder.

I *tabel 1* har man opdelt håndværket, afgrænset som lige nævnt, i de traditionelle 3 hovedgrupper: 1) bygge- og anlægsvirksomhed, 2) håndværksmæssige servicefag og 3) håndværk i øvrigt. For hver af grupperne har man anført antallet af virksomheder, det samlede personel og den samlede omsætning iflg. den senest foreliggende erhvervstælling. I omsætningen indgår såvel varer og ydelser af egen produktion som fremmede varer. Sidstnævnte udgør knap 20 % af den samlede omsætning og falder næsten udelukkende på gruppen »Håndværk i øvrigt«, hvor ca. 25 % af omsætningen er salg af fremmede varer. Disse håndværksbrancher er altså i betydeligt omfang forbundet med handelsvirksomhed.

I afsnittene 2-4 nedenfor belyses konkurrenceforholdene inden for hver af de tre hovedgrupper, og der gøres herunder rede for, hvilke enkeltbrancher hver gruppe består af. Forinden skal der i dette indledende afsnit fremdrages forskellige forhold, som i større eller mindre omfang er fælles for alle tre grupper, og som bidrager til at give konkurrenceforholdene i håndværket som helhed et vist fællespræg.

Som følge af virksomhedernes beskedne størrelse stilles der i almindelighed ikke — som i mange industrigrene — særligt store krav til kapitaludstyr, og der må derfor an-

tages at være forholdsvis let adgang til at oprette nye virksomheder inden for de fleste håndværksfag. I nogle tilfælde, vel navnlig for så vidt angår bygge- og anlægsgagnene, spiller det på den anden side en vis rolle for etableringerne, at håndværkerne i hvert fald ved de større arbejder eller leverancer skal kunne skaffe sig leverandør- eller bankkredit til finansiering, indtil betalingen fra bygherren indgår. I andre tilfælde kræves offentlig autorisation for at kunne påbegynde selvstændig virksomhed, jfr. kap. XIII. Dette gælder f. eks skorstensfejervirksomhed, og hvad angår elektroinstallatører samt vand- og gasmestre skal nævnes, at elværkerne og bykommunerne som regel kræver, at håndværkere, der beskæftiger sig med arbejde på el-, gas- og vandværkernes ledningsnet, skal have autorisation. Som regel gives autorisation alene ud fra en bedømmelse af ansøgerens tekniske kvalifikationer, herunder navnlig om han har gennemgået faglig uddannelse, men der kendes dog eksempler på, at autorisationsordningerne har været benyttet til at udelukke udenbys mestre fra at få bestemte arbejder og leverancer.

I de fleste håndværksbrancher er der et ret stort antal virksomheder, men da den enkelte virksomheds marked som regel kun er et større eller mindre lokalt område, er det ofte kun forholdsvis få virksomheder, der kan komme i betragtning som konkurrenter. Dette kan i sig selv bidrage til at afsvække konkurrencen, og gør det i øvrigt også lettere lokalt at opnå enighed om aftaler o. lign.

Det eksisterende konkurrenceregulerende samarbejde finder som regel sted inden for brancheorganisationerne. Disse varetager dog også andre anliggender, navnlig arbejdsmarkedsspørgsmål.

Den fremherskende organisationsform er, at virksomheder inden for den enkelte købstad eller et lignende lokalt afgrænset område er tilsluttet lokale brancheforeninger. Lokalforeningerne i de enkelte brancher er igen tilsluttet såkaldte centralforeninger, der omfatter større områder, ofte henholdsvis Jylland, Fyn, Sjælland og hovedstadsområdet. Centralforeningerne er igen som regel sammensluttet i en hele landet omfattende brancheorganisation.

Tabel 1.

Antal håndværksvirksomheder, deres personel og omsætning i 1948.

	Antal virksomheder	Samlet personel	Samlet omsætning i 1947 mill. kr.
Bygge- og anlægsgagn	21.949	119.745	1.487
Håndværksmæssige servicefag	11.233	30.027	192
Håndværk i øvrigt	40.661	146.868	2.951
I alt	73.843	296.640	4.630

Kilde: Erhvervstællingen 1948, (V, A 24, side 88* ff.). Som nævnt i teksten er afgrænsningen mellem industri og håndværk dog en anden end i erhvervstællingen.

De forskellige landsorganisationer og centralforeninger beskæftiger sig med spørgsmål af mere generel interesse for de pågældende fag, medens de lokale foreningers virksomhed i det væsentlige er begrænset til spørgsmål af mere konkret og lokal karakter. Lokalforeningernes konkurrenceregulerende virksomhed består i stort omfang i praktisering af regler og retningslinjer, der er udformet af central- eller landsforeningerne; men lokalforeningerne træffer også i et vist omfang selvstændige aftaler og vedtagelser. I nogle af fagene vedtages og praktiseres konkurrencereguleringerne dog af central- eller landsforeningerne. Mere konkrete oplysninger om organisationerne inden for de forskellige håndværksfag gives i de følgende afsnit.

Hovedorganisationen for det samlede håndværk er *Håndværksrådet, Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk*, der fortrinsvis tager sig af spørgsmål af almindelig betydning for erhvervet som helhed, men ikke beskæftiger sig med regulering af konkurrencen.

Ved produktionen og omsætningen af almindelige handelsvarer har sælgeren som regel mulighed for, inden varerne afsættes, at gøre op, hvad det har kostet at fremstille dem, og køberen har på sin side mulighed for at bedømme varenes pris og kvalitet, inden han beslutter sig til at købe. Noget tilsvarende gælder også i de håndværksfag, som producerer varer til salg, men derimod ikke i samme grad de fag, som leverer individuelt tilpassede bestillingsvarer, f. eks. skræddere, bogtrykkere, forskellige reparationsfag og især bygge- og anlægsgene. Det pågældende arbejdes nøjagtige omfang og kvalitet kan her først konstateres, når arbejdet er udført, og undertiden bliver også prisen først endelig fastsat, når arbejdet er afsluttet. Det bidrager til at give konkurrenceforholdene i disse fag et særpræg, og der udvikler sig undertiden særlige systemer for afgivelse af pristilbud forud for arbejdets påbegyndelse eller for prisafregningen efter dets afslutning. Da disse forhold er mest karakteristiske for bygge- og anlægsgene, er den nærmere omtale heraf henlagt til afsnit 2.

2. Bygge, og anlægsgag.

Inden for denne gruppe omtales dels de håndværksfag, der er beskæftiget ved bolig- og erhvervsbyggeriet, dels entreprenørbranchen, der udfører forskellige anlægsarbejder såsom anlæg af veje, gader, jernbaner, flyvepladser m. m., havne- og brobygningsarbejder, afvandingsarbejder, opfyldningsarbejder o. m. a. Foruden med nyanlæg beskæftiger bygge- og anlægsgene sig med reparationsarbejder på bygninger og anlæg. Den samlede værdi af bygge- og anlægsvirksomheden er for 1956 opgjort som vist i *tabel 2*.

I omstående *tabel 5* har man fra hvervstællingen 1948 anført oplysninger om antal virksomheder, samlet personel og samlet omsætning i de enkelte brancher inden for bygge- og anlægsgene.

De største af bygge- og anlægsgene er murerfaget, tømrerfaget, snedkerfaget, malerfaget, blikkenslagerfaget, elektroinstallationsfaget og glarmesterfaget samt entreprenørfaget. De øvrige byggefag, som er anført under »andet« i tabellen, jfr. dennes fodnote 2, er af forholdsvis mindre betydning, og der er ingen gældende registreringer vedrørende disse fag i monopoltilsynet.

Afgrænsningen mellem de forskellige fag

Tabel 2.

Bygge- og anlægsvirksomhed i 1956.

Mill. kr.

<i>Civilt byggeri:</i>	
Boligbyggeri	765
Erhvervsbyggeri	295
Landbrugsbyggeri	75
Offentligt byggeri	285
I alt nyt byggeri	1.420
Reparations- og ombygningsarbejder...	1.180
I alt civilt byggeri	2.600
<i>Civile anlægsarbejder</i>	1.145
<i>Forsvarets bygge- og anlægsarbejde</i> ...	125
Samlet bygge- og anlægsvirksomhed	3.870

Kilde: Oplysninger fra Statistisk Departement. Tallene angiver de samlede investeringer i bygninger og anlæg og omfatter altså udgifter såvel til materialer som til arbejds-løn m. m.

er ikke altid skarp. Nogle entreprenørforretninger påtager sig således murerarbejde og omvendt. Tømmerforretninger udfører ofte tillige bygningsnedkerarbejde. Medens glarmesterarbejdet i byerne som regel udelukkende udføres af særlige glarmesterforretninger, gælder dette ikke på landet, hvor malere og snedkere i stort omfang udfører glarmesterarbejde. Blikkenslagerfagets hovedbeskæftigelse er ikke længere det traditionelle blikkenslagerarbejde, opsætning af tagrender o. lign., men vand- og gasinstallationer. I provinsbyerne og navnlig på landet

tager smedene sig i et vist omfang af de arbejder, der også udføres af blikkenslagerforretninger o. lign., herunder også centralvarmearbejde. Centralvarmearbejdet er navnlig i de større byer til en vis grad specialiseret i særlige virksomheder.

Som nævnt i indledningsafsnittet er det særlig karakteristisk for bygge- og anlægsgene, at det ofte er vanskeligt på forhånd at beregne omkostningerne ved arbejdets udførelse med tilstrækkelig sikkerhed. Dette er også tilfældet, hvor der foreligger udførlige tegninger og beskrivelser af arbejdet, men naturligvis navnlig hvor arbejdets omfang og karakter ikke er angivet i detaljer. Undertiden er det vanskeligt overhovedet at bedømme arbejdets omfang på forhånd, hvilket navnlig kan forekomme ved visse reparationsarbejder eller f. eks. ved fundamentationsarbejder, hvor der til bedømmelse af arbejdets omfang ofte kræves en nøjere undersøgelse af jordbundsforholdene.

Drejer det sig om sådanne arbejder, hvis omfang vanskeligt kan overses på forhånd, udføres arbejdet oftest som såkaldt *regningsarbejde*. Det er da almindeligt, at der på forhånd gives et overslag over den omtrentlige pris for arbejdet; men et sådant overslag er retligt uforbindende, og den endelige ansættelse af prisen finder først sted, når arbejdet er udført. Hvor det er lettere at overse arbejdets omfang, udføres arbejdet i de fleste tilfælde som *tilbudsarbejde*, og aftalen om arbejdets udførelse omfatter da også den pris, der skal betales for arbejdet. Ved større arbejder, herunder først og fremmest nybygningsarbejder, men undertiden også større reparationsarbejder, er bygherren ofte stærkt interesseret i, at arbejdet udføres som tilbudsarbejde, og denne form kan da blive anvendt, uanset om håndværkeren må løbe en risiko for, at arbejdet viser sig mere omfattende end på forhånd antaget. For i nogen grad at gardere sig mod risikoen ved en på forhånd aftalt pris er det almindeligt, at håndværkeren ledsager sit tilbud af forskellige forbehold, f. eks. med hensyn til stigning i materialepriser og arbejds løn eller ændringer i andre af de forudsætninger, som udregningen af tilbudet er baseret på.

Ved tilbudsarbejder kan bygherren nøjes

Tabel 3.

Antal virksomheder, personel og omsætning i de enkelte bygge- og anlægsjag i 1948.

	Antal virksomheder	Samlet personel	Samlet omsætning 1947 mill. kr.
Murerforretninger ...	5.092	28.657	307,8
Murer- og tømmerforretninger.163	2.581	34,0
Tømmerforretninger ..	4.435	16.173	211,8
Bygningssnedkerier ¹⁾	1.113	6.870	96,1
Glarmesterforretninger	699	1.879	30,9
Maler- og lakkerforretninger.	5.328	15.604	129,6
Blikkenslagerforretninger m. m.1.817	8.475	150,5
Elektroinstallationsforretninger.	1.624	8.527	149,7
Andet ²⁾	913	3.731	61,7
Håndværksmæssige byggefag i alt....	21.184	92.497	1.172,1
Jord-, vej- og jernbanearbejde m.m. ³⁾	762	24.090	255,9
Arbejde ved telefon og telegraf.	3	3.158	58,9
lait	21,949	119.745	1.486,9

Kilde: Erhvervstællingen 1948, (V, A 24).

Noter: ¹⁾ Omfatter grupperne: »Maskinsnedkerier« og »andre bygningsnedkerier« i erhvervstællingen. Disse virksomheder har, foruden det egentlige bygningsnedkerarbejde, en betydelig produktion af snedkeriartikler til salg. ²⁾ Omfatter en række mindre fag — f. eks. brøndborere, stukkatørførretninger, skiltefabrikker og dekorationsmalere, linoleumspålægning, gulvafhøvling m. m., terrazzoformer, strå- og spåntækkere og møllebyggere. ³⁾ Omfatter forskellige former for entreprenørvirksomhed.

med at indhente tilbud fra en enkelt mester ; men han vil dog oftere foretrække at have flere tilbud at vælge imellem. Han kan da indhente *underhåndsbud*¹⁾ fra flere (som oftest dog kun to) mestre, eller han kan lade afholde *licitation* over arbejdet. Ved *licitation* forstås, at et arbejde eller en leverance udbydes således, at flere opfordres til på samme bestemte tidspunkt (*licitationsdagen*) at indgive skriftlige bindende tilbud på samme udbudsgrundlag. Rettes opfordringen til bestemte håndværkere, tales der om *bunden licitation*. Rettes henvendelsen derimod til en ubestemt kreds, således at alle interesserede har adgang til at byde, tales der om *offentlig licitation*. Ved offentlig licitation kan bygherren vælge frit mellem de indkomne bud. Ved *bunden licitation* har bygherren derimod som regel forpligtet sig til at antage det laveste bud eller forkaste dem alle. I begge tilfælde gælder, at de bydende er bekendt med, at andre er opfordret til at indgive tilbud, idet et hovedformål med at afholde *licitation* netop er at få tilbudsgiverne til at konkurrere ved indgivelsen af tilbudene.

Der har ikke hidtil foreligget oplysninger til belysning af, hvor stor en del af bygge- og anlægsarbejdet, der udføres henholdsvis som regningsarbejde og som tilbudsarbejde, eller hvor stor en del af tilbudsarbejdet der udføres efter indkaldelse af underhåndsbud henholdsvis efter afholdelse af *bunden* eller offentlig licitation. Den i 1955 nedsatte licitationskommission har imidlertid foretaget en endnu ikke offentliggjort undersøgelse, hvis hovedresultater trustkommissionen har haft lejlighed til at gøre sig bekendt med. Undersøgelsen omfattede samtlige licitationer med mindst 2 bud i perioden 1. april 1955 - 1. april 1956 inden for de fleste byggehåndværksfag samt entreprenørfaget. Udeladt af undersøgelsen var dog licitationer afholdt af private bygherrer over arbejder ved et enkelt eenfamiliehus på 130 m² og derunder. Ved at sammenholde undersøgelsens materiale med forskellige oplysninger i den officielle statistik er licitationskommissionen kommet til følgende, til dels skønsmæssige

resultater for den pågældende periode. For samtlige de undersøgte fag under ét antoges licitationsarbejderne at have udgjort 16—17 % af den samlede omsætning, hvilket kan opdeles med ca. 27 % for anlægsarbejder, og ca. 14 % for bygningsarbejder. Licitationsarbejderne havde altså større betydning for entreprenørerne end for bygningshåndværkerne. Resten af omsætningen falder på underhåndsbud og regningsarbejder, men licitationskommissionens materiale omfatter som nævnt kun licitationer og tillader ingen opdeling af denne rest. Regningsarbejder skønnes imidlertid at være den alt overvejende form ved reparations- og vedligeholdelsesarbejder, som for bygningsarbejdernes vedkommende antages at udgøre ca. 30 % af den samlede omsætning. Godt halvdelen af licitationerne var offentlige. Offentlig licitation anvendtes fortrinsvis af statslige og kommunale institutioner. Undersøgelsen omfatter som nævnt kun et enkelt år.

Bygge- og anlægsgagenes *organisationer* er opbygget på noget forskellig måde i de forskellige fag. I en række af fagene udgår organisationsdannelsen fra *lokale mesterforeninger* for en by, et amt, herred el. lign. De lokale foreninger er med få undtagelser tilsluttet *centralforeninger* for en større del af landet, f. eks. for provinsen eller for Jylland og østifterne. *De københavnske foreninger* står uden for centralforeningerne og optræder i kraft af deres størrelse på linje med disse. Centralforeningerne og de københavnske foreninger har i nogle fag dannet *landsorganisationer*, og hvor der ikke findes nogen sådan organisationsmæssig tilknytning, eksisterer der som regel et samarbejde i form af aftaler om spørgsmål af fælles interesse. En anden opbygning af organisationerne forekommer f. eks. i glarmesterfaget, hvor der findes en landsforening med afdelinger for København, Jylland og østifterne og lokalafdelinger under de to sidstnævnte afdelinger. Entreprenørbranchen er ligeledes organiseret i en hele landet omfattende forening, som imidlertid ikke har lokale afdelinger. Dette må ses i forbindelse med, at entreprenørvirksomhed ikke i samme grad som håndværksfagene har tilknytning til lokale områder. Fra monopoltilsynets register

¹⁾ Ved underhåndsbud forstås her alle andre bud end licitationsbud.

kendes dog enkelte uafhængige entreprenørforeninger i bestemte egne af landet.

I en række fag har håndværkerne i byerne og på landet særskilte organisationer. Byhåndværkernes organisationer omfatter som regel kun mestre i ét fag. På landet er murere, tømrere og snedkere derimod som regel medlemmer af samme forening.

Det er ikke muligt på grundlag af de foreliggende oplysninger at foretage nogen tilstrækkelig sikker opgørelse over, hvor stor en del af mestrene i de enkelte fag der er medlemmer af organisationerne. Bl. a. vanskeliggøres en sådan beregning af den omstændighed, at afgrænsningen af fagene i erhvervstællingen ikke altid kan antages at svare til afgrænsningen af organisationerne. Det kan imidlertid nævnes, at der ved monopoltilsynets arbejde med de pågældende fag har fæstnet sig det indtryk, at den overvejende del af håndværksmestrene uden for hovedstaden er tilsluttet foreningerne, og at så godt som alle mestre, der driver en forretning af nogenlunde betydende omfang, er medlemmer af en forening. I hovedstadsområdet er organisationernes stilling svagere i hvert fald i nogle af fagene.

Fra monopoltilsynet har man henstillet til foreningerne, at optagelsen af medlemmer sker efter objektive kriterier. Afgørelsen af, om betingelserne for optagelse i de enkelte konkrete tilfælde er til stede, træffes som regel af foreningernes bestyrelse, og i tilfælde af afslag på en ansøgning om optagelse kan sagen i almindelighed indbringes for foreningernes generalforsamling, i flere af foreningerne dog for en særlig voldgift. Af de betingelser, der stilles til optagelse i de fleste foreninger, kan nævnes, at den pågældende skal være faglært og have næringsbrev som mester i vedkommende fag.

Konkurrencereguleringerne inden for bygge- og anlægsgangene omfatter for det første fastsættelse af *prislistes* og - hvor der iflg. arbejdets art ikke kan regnes med faste priser - fastsættelse af regler for *kalkulation* af priserne, oftest i form af bestemte tillæg (beløb eller procent) for »mestersalær« til de faktiske udgifter til materialer og arbejdsløn eller til arbejdslønnen alene. De fastsatte priser og kalkulationsregler har navnlig

betydning ved regningsarbejder, men spiller dog også hyppigt en rolle ved tilbudsarbejder. En anden vigtig side af konkurrencereguleringen består i specielle regler til begrænsning af konkurrencen ved tilbudsarbejder, herunder først og fremmest tilbudsgivningen ved *licitation*. Endelig kan som en tredje form for konkurrencebegrænsning nævnes *eksklusivaftaler* og aftaler om *særrabat* o. lign. med leverandører eller leverandørorganisationer. Herudover har enkelte af organisationerne aftaler eller vedtagelser om forskellige andre forhold, f. eks. at der ikke må udføres arbejde for kunder, der står i gældsforhold til andre af foreningens medlemmer.

I monopoltilsynets register findes i alt 381 registreringer, der vedrører bygge- og anlægsgangene. Heraf angår de 322 registreringer vedtagelser inden for lokale foreninger, og 27 angår vedtagelser i landsforeninger, centralforeninger eller foreninger for hovedstadsområdet. Hertil kommer 23 registreringer af aftaler mellem flere foreninger, oftest om licitationsforhold, samt 9 registreringer af aftaler mellem håndværkerorganisationer og leverandører eller leverandørorganisationer om eksklusiv forretningsforbindelse, særrabatter o. lign.

I omstående *tabel 4* er angivet forekomsten af de vigtigste former for konkurrencebegrænsninger fordelt på de forskellige bygge- og anlægsgang. Tabellen viser, foruden antallet af registreringer inden for de enkelte fag, hvor mange af registreringerne der vedrører henholdsvis 1) prislistes og kalkulationsregler, 2) licitationsforhold og 3) eksklusivforhold o. lign. Da den enkelte registrering samtidig kan indeholde regler om flere former for konkurrencebegrænsning, f. eks. om både prislistes og kalkulation og om licitationsforhold, kan man ikke i de enkelte linjer addere tallene fra de forskellige kolonner.

Under licitationsforhold er i tabellen medtaget alle vedtagelser om regulering af konkurrencen ved licitationer, herunder ikke blot direkte regulering af tilbudspriserne (udskydning af lave bud og forhåndsregulering af de afgivne bud), men f. eks. også regler om, at indgivelse af bud skal anmeldes til or-

Tabel 4.
Antallet af registrerede konkurrencebegrænsninger inden for bygge- og anlægsgene pr. 1/9 1958.

	Antal registreringer i alt	Antal registreringer med bestemmelser om:			
		Prislister og kalkulationsregler		Licitationsforhold	Eksklusivforhold o. l.
		bindende	vejledende		
Murerfaget	75	—	—	66	9
Tømrerfaget	63	—	—	63	—
Murer- og tømrerfaget	8	—	—	8	—
Snedkerfaget ¹⁾	40	—	1 ²⁾	40	—
Landhåndværkere ³⁾	46	—	43 ⁴⁾	46	—
Malerfaget	95	—	95	94	—
Glarmesterfaget	9	8 ⁵⁾	—	8	—
Blikkenslager-, sanitets- og rørfaget ⁶⁾	13	—	7	5	—
El-installatørfaget	2	1 ⁷⁾	—	1	1
Entreprenørfaget	3	—	1	3	—
Andet ⁸⁾	27	2	1	26	1
I alt	381	11	148	360	11

Noter: ¹⁾ Omfatter kun bygningsnedkere. - ²⁾ Prislisten er udsendt af Centralforeningen af Snedkermestre i Danmark, som har lokalforeninger over hele landet uden for hovedstadsområdet. — ³⁾ Omfatter både murere, tømrere og snedkere på landet. - ⁴⁾ For *nybyggert* er der vejledende prislister, som for snedkerarbejdet både omfatter materialer og arbejds løn, men for murer- og tømmerarbejdet som hovedregel kun omfatter arbejds lønberegningen. For *regningsarbejder* er der for alle tre fag vejledende timepriser og mestersalær. - ⁵⁾ Prislisterne, der kun omfatter reparationsarbejder, er udsendt af Glarmesterlaugets tre afdelinger, som har medlemmer over hele landet. - ⁶⁾ Omfatter blikkenslagere, smede og andre virksomheder, der installerer gas, vand og centralvarme. - ⁷⁾ Fra 1. januar 1959 vil prislisten alene være vejledende, jfr. »Meddelelser fra monopoltilsynet« 1958, nr. 6. - ⁸⁾ Omfatter anlægsgartnere, stenhuggermestre m. m. samt registreringer, som har deltagere fra forskellige fag, f. eks. aftaler inden for lokale arbejdsgiverforeninger, der omfatter organiserede mestre i samtlige fag på stedet, eller aftaler mellem foreninger fra forskellige fag.

ganisationerne, regler om, at der skal afholdes møde mellem tilbudsgiverne, og regler om, at der skal tages bestemte forbehold ved afgivelse af tilbud. I den efterfølgende tabel 5 gives specielt oplysninger om de tilfælde, hvor der sker en direkte regulering af tilbudspriserne, og senere gives en række mere detaljerede oplysninger om licitationsaftalerne.

Som følge af, at konkurrencebegrænsningerne i nogle fag væsentligst er etableret af landsforeninger eller centralforeninger, i andre væsentligst af lokalforeninger, giver oversigten i tabel 4 kun et meget ufuldkomment udtryk for konkurrencebegrænsningernes omfang. Hvor konkurrencebegrænsningerne er gennemført af lokalforeningerne, giver dette sig udslag i et stort antal regi-

stringer, uden at det behøver at betyde, at konkurrencereguleringerne her har større udbredelse end i fag, hvor der findes en enkelt eller nogle få registreringer, som vedrører aftaler eller vedtagelser, inden for lands- eller centralforeninger.

For at få et bedre udtryk for konkurrencebegrænsningernes udbredelse har man udarbejdet oversigten i omstående tabel 5, der dog alene vedrører aftaler og vedtagelser om *prisforhold*. Tabellen omfatter samtlige registreringer af denne type inden for de i tabel 4 udspecificerede fag, og viser, i hvilket omfang der inden for disse er vedtaget eller aftalt bestemmelser om prislister og kalkulationsregler eller om direkte regulering af tilbudspriserne ved licitation (udskydning af lave tilbud og forhåndsregulering). Som mål for udbredelsen angives i hvert enkelt til-

Tabel 5.

Udbredelsen af aftaler og vedtagelser om prisforhold inden for bygge- og anlægsgangene pr. 1. september 1958.

	Organisa- tionernes samlede medlems- antal	Heraf omfattet af:		
		Prisliste og kalkulationsregler		Direkte regulering at tilbuds- priserne ved licitation
		bindende	vejledende	
		%	%	%
Murerfaget	ca. 2.100	—	—	70
Tømrerfaget	- 1.500	—	—	75
Snedkerfaget	- 1.100 ¹⁾	—	80 ²⁾	85
Landhåndværkere ³⁾	- 7.000	—	95 ⁴⁾	100
Malerfaget	- 4.100	—	100	95
Glarmesterfaget	- 500	100 ⁵⁾	—	50
Blikkenslager-, sanitets- og rørfaget ⁶⁾	- 7.000	—	— ⁷⁾	100
El-installatørfaget	- 2.000	100 ⁸⁾	—	100
Entrepenørbranchen	- 650	—	75	75

Noter: 1) Omfatter samtlige medlemmer af Centralforeningen af Snedkermestre i Danmark samt Københavns Snedkerlaugs bygnings-snedkerafdeling. — 2) Prislisten er udsendt af Centralforeningen af Snedkermestre i Danmark og omfatter Centralforeningens lokalforeninger over hele landet uden for hovedstadsområdet. — 3) Omfatter både murere, tømrere og snedkere på landet. — 4) For ny-byggeri er der vejledende prislistes, som for snedkerarbejdet både omfatter materialer og arbejdsløn, men for murer- og tømrerarbejdet som hovedregel kun omfatter arbejdslønberegningen. For reg-ningsarbejder er der for alle tre fag vejledende timepriser og mestersalær. — 5) Prislisterne, der kun omfatter reparationsarbejder, er udsendt af Glarmesterlaugets tre afdelinger, som har medlemmer over hele landet. — 6) Omfatter blikkenslagere, smede og andre virksomheder, der installerer gas, vand og centralvarme. — 7) Visse lokalforeninger samt landsmedenes organisationer har vejledende priser, jfr. teksten. — 8) Fra 1. januar 1959 vil prislisterne alene være vejledende, jfr. »Meddelelser fra monopoltilsynet«, 1958, nr. 6.

fælde, hvor stor en del af medlemmerne af fagets organisationer, der direkte berøres af aftalen eller vedtagelsen. Som direkte berørt anses alle medlemmer af den eller de organisationer, der har truffet aftalen eller vedtagelsen. Hvis det drejer sig om organisationer, der omfatter hele landet, anses altså hele faget for berørt af konkurrencebegrænsningen. Ligesom for tabel 4 gælder det for denne tabel, at man ikke i de enkelte linjer kan addere tallene fra de forskellige kolonner. Bl. a. under hensyn til vanskelighederne med at henføre de forskellige organisationers medlemstal til et og samme tidspunkt er tallene i tabel 5 forhøjet eller nedsat til nærmeste runde tal.

Før den 2. verdenskrig udsendte næsten alle byggefagenes håndværkerorganisationer prislister eller kalkulationsregler, der som oftest var bindende, undertiden dog kun vejledende for medlemmer. En række af orga-

nisationerne er nu ophørt med at udsende prislister. Anvendelsen af prislister varierer iøvrigt stærkt fra fag til fag. Murerne og tømrerne i byerne har ingen prisliste, medens snedkerne i provinsbyerne har vejledende prislister for bl. a. akkordarbejde og time-lønsarbejde. Så godt som alle mestrene på landet i disse fag, der som tidligere omtalt er organiseret i samme forening, er berørt af vejledende prislister for nybyggeri og reg-ningsarbejder. I malerfaget er prislisterne ligeledes vejledende, og det samme gælder fra 1. januar 1959 for elektroinstallatørfagets prislister. Derimod er prislisterne for reparationsarbejde i glarmesterfaget bindende. Om blikkenslager-, sanitets- og rørfaget gælder, at blikkenslagernes hovedorganisationer i København og provinsbyerne tidligere havde vejledende prislister, men nu har ophævet disse, hvorimod enkelte lokalforeninger fremdeles udsender vejledende priser; sme-

dene, der som foran nævnt i et vist omfang udfører samme arbejde som blikkenslagerne, har som hovedregel ingen prislistes i byerne, hvorimod landsmedenes organisationer fastsætter vejledende mesterpriser for time-lønsarbejde. Inden for entreprenørbranchen har Entreprenørforeningen fastsat vejledende kalkulationsregler for regningsarbejder, der udføres som selvstændige entrepriser, medens en anden forening ikke har sådanne regler.

De fleste af organisationerne har truffet aftaler eller vedtagelser om licitationsforhold. I tabellen er som nævnt kun medtaget tilfælde, hvor der er skabt mulighed for direkte regulering af tilbudspriserne ved udskydning af bud, der findes for lave, og eventuelt ved forhåndsregulering af tilbudene, men ikke tilfælde, hvor reglerne alene består f. eks. i pligt til anmeldelse af deltagelse i licitationen, forholdsregler over for mestre uden for organisationen el. lign. Af tabellen fremgår, at der for den overvejende del af organisationernes medlemsantal gælder regler om regulering af tilbudspriserne. Det må dog herved erindres, at der her alene er tale om, at organisationerne gennem vedtagelse af de omhandlede regler har skabt *mulighed for* regulering af tilbudspriserne. Et andet spørgsmål er, i hvilket omfang reglerne *faktisk benyttes*. Dette spørgsmål vil blive omtalt nedenfor.

Inden for murer-, tømrer- og snedkerfaget i provinsbyerne, inden for malerfaget og ligeledes for landhåndværkernes vedkommende har lands- og centralforeningerne vedtaget standardregler for tilbudsgivning ved licitation. Landhåndværkernes hovedorganisation har gjort de vedtagne standardregler obligatoriske for lokalforeningerne, men ellers er det i reglen overladt til lokalforeningernes afgørelse, om de vil følge hovedforeningernes regler eller eventuelt udarbejde andre regler. Det fremgår af sidste kolonne i tabel 5, at lokalforeningerne i betydeligt omfang har vedtagelser om disse forhold. Inden for blikkenslagerfaget m. v. og elektroinstallatørfaget har lands- eller landsdelsorganisationerne fastsat licitationsregler, som er bindende for medlemmerne, og reguleringen af tilbudspriserne omfatter derfor i disse fag alle organiserede virksomheder. Endelig har Entreprenørforeningen fastsat licitations-

regler, som er bindende for foreningens ca. 500 medlemmer, medens en anden forening ikke har sådanne regler.

Som det fremgår af det foranstående, har aftaler og vedtagelser om regulering af konkurrencen ved *licitation* stor udbredelse inden for bygge- og anlægsgangene. I det følgende skal der gives nogle mere detaljerede oplysninger om denne form for konkurrencebegrænsning, der må siges at være særlig karakteristisk for bygge- og anlægsgangene.

Den betydelige udbredelse af licitationsaftaler inden for bygge- og anlægsgangene gav anledning til, at handelsministeriet i 1943 nedsatte en kommission »til at undersøge de fremgangsmåder, der almindeligt anvendes ved afgivelse af tilbud ved offentlige og bundne licitationer og til at fremkomme med forslag til en ordning af de herhenhørende spørgsmål gennem lovgivning eller på anden måde«. Kommissionen afgav sin betænkning i 1945, og den ordning af licitationsaftalerne, som herefter er gennemført, benævnes almindeligvis »licitationsordningen«. Licitationsordningen er ikke nedfældet i en særlig lov, men er gennemført i henhold til prislovens, nu monopollovens almindelige regler om aftaler og vedtagelser, idet organisationerne i samarbejde med priskontrolrådet, nu monopoltilsynet, har ændret deres aftaler og vedtagelser om licitationsforhold i overensstemmelse med retningslinjerne i licitationskommissionens betænkning.

I henhold til lov nr. 155 af 4. maj 1955 er der nedsat en ny licitationskommission til at undersøge og redegøre for virkningen og betydningen af aftaler, vedtagelser og bestemmelser, der tager sigte på at regulere konkurrencen ved afgivelse af tilbud på arbejder og leverancer inden for bygge- og anlægsvirksomhed. Kommissionen skal herunder bl. a. foretage en bedømmelse af, i hvilket omfang det ud fra samfundsmæssige hensyn kan anses for nødvendigt eller rimeligt at forbyde sådanne aftaler m. v. Den nye kommission har endnu ikke afsluttet sit arbejde. Når der i det følgende tales om »licitationskommissionen« og »licitationsordningen«, drejer det sig derfor, hvis ikke andet anføres, om kommissionen af 1943 og dens betænkning af 1945.

Når håndværkerne eller deres organisationer begrænsede konkurrencen ved licitationer, blev de deltagende mestres tilbud tidligere sammenlignet og reguleret inden tilbudenes afgivelse til bygherren. Denne forhåndsregulering skete ofte på den måde, at bud, der lå lavere end gennemsnittet eller mere end en vis procent under gennemsnittet, blev forhøjet således, at de kom til at ligge tilsvarende højere end gennemsnittet af de afgivne tilbud.

Efter licitationsordningens gennemførelse har bygherren fået adgang til at sikre sig, at forhåndsregulering af budene ikke finder sted, idet han ved underskrivelse af en såkaldt *licitationserklæring* kan opnå, at reguleringen af konkurrencen foregår efter licitationsordningens regler. Hovedindholdet i disse regler er, at tilbudene skal indgå direkte og uregulerede til bygherren, men at organisationerne herefter skal have adgang til at begære udskydning af bud, der findes for lave. Reguleringen af tilbudene skal altså foregå åbent og på en sådan måde, at bygherren kan få indflydelse på reguleringen. I de tilfælde, hvor der mellem organisationen og bygherren ikke opnås enighed om berettigelsen af en udskydningsbegæring, skal striden afgøres af et af parterne udpeget såkaldt beregningsudvalg. Kan der ikke opnås enighed inden for udvalget, udpeger monoptilsynet en neutral opmand, som afgør sagen. I tilfælde af, at bygherren ikke ønsker at underskrive en licitationserklæring, kan organisationerne ifølge licitationsordningen forhåndsregulere tilbudene; forhåndsregulering må altså nu kun finde sted, efter at bygherren har nægtet at underskrive licitationserklæringen, og de om forhåndsreguleringen gældende regler skal anmeldes til monoptilsynets register efter de sædvanlige bestemmelser i monopolloven om anmeldelse og registrering.

Foruden om den lige nævnte regulering af tilbudspriserne ved *udskydning* og eventuelt ved *jorhåndsregulering* drejer organisationernes aftaler og vedtagelser om licitationsforhold sig navnlig om *anmeldelse* til organisationen af deltagelse i licitationen, om afholdelse af *møde* mellem tilbudsgiverne, om *beskyttelse af bud*, og om *uorganiserede mestres deltagelse i licitationen*. Det nærmere

indhold af hver af disse hovedbestemmelser gennemgås i det følgende.

Anmeldelse. Reglerne herom går ud på, at mestre, der agter at *give* tilbud på et arbejde, skal anmelde dette til organisationen, inden tilbudet afgives. I nogle tilfælde er der til disse regler knyttet regler om *tilbagemelding*, hvorefter tilbud ikke må afgives, før anmelderen har modtaget meddelelse fra organisationen om navnene på de øvrige, der har anmeldt, at de vil afgive tilbud.

Møde. En række organisationer har regler om, at der kan indkaldes til møde mellem tilbudsgiverne, inden der afgives tilbud. På sådanne møder må ifølge licitationsordningen kun drøftes udbudsgrundlaget (arbejdsbeskrivelse o. lign.) og andre tekniske forhold, men ikke tilbudspriser o. lign. En for alle medlemmer bindende afgørelse om sådanne forhold f. eks. om forståelsen af udbudsgrundlaget kan efter flere af aftalerne træffes ved flertalsbeslutning af de mødende.

Udskydning. Når bygherren har underskrevet licitationserklæring som ovenfor omtalt, har organisationerne adgang til ikke blot at begære tilbud fra egne medlemmer, men også tilbud fra uorganiserede udskudt. De fleste af de lokale organisationer samt centralforeningerne har indbyrdes truffet aftaler, hvorefter organisationerne gensidigt kan udskyde bud fra hinandens medlemmer.

Udskydningsbegæringen skal fremsættes senest fjerdedagen efter den dag, da licitationen afholdes, og begæringen skal være ledsaget af en nærmere motivering for, at det eller de pågældende bud forlanges udskudt. Efter licitationsordningen kan et bud forlanges udskudt, når det »ikke dækker tarif mæssig arbejds løn, udgift til materiale og et efter arbejdets art og omfang samt den bydendes forhold og omstændighederne i øvrigt passende beløb til omkostninger og fortjeneste«, eller »hvis det er i strid med en lovlig og til priskontrolrådet rettidig anmeldt aftale eller vedtagelse, der virkelig håndhæves af organisationen«. Organisationerne har i almindelighed under hensyn til disse retningslinjer vedtaget nærmere regler for, hvornår et bud kan begæres udskudt. Nogle

af organisationerne udarbejder et kontrolbud på grundlag af de tegninger og beskrivelser, bygherren stiller til organisationernes rådighed. Kontrolbud benyttes - oftest i forbindelse med en procentvis tolerance — som udgangspunkt ved organisationernes afgørelse af, hvilke bud, der skal begæres udsendt. Denne fremgangsmåde anvendes bl. a. i fag, der udsender prislistes, idet prislistens priser i så fald lægges til grund for kontrolberegningen, dog med fradrag af en nærmere fastsat licitationsrabat. I andre organisationer drøfter de bydende på et møde efter licitationens afholdelse de enkelte poster i kalkulationen med henblik på at finde frem til, om der er grundlag for fremsættelse af udskydningsbegæring.

Forhåndsregulering kan som nævnt kun finde sted i tilfælde af, at bygherren ikke ønsker at underskrive licitationserklæring, og de fleste organisationer har indført regler om, at forhåndsregulering skal kunne foretages i sådanne tilfælde. Reglerne går ud på, at tilbudene kan kræves reguleret, inden de afgives til bygherren. Reguleringen sker i nogle tilfælde efter samme principper som udskydning. I de fleste tilfælde sker reguleringen dog efter en gennemsnitsberegning, hvorefter bud, der ligger mere end 8 % under gennemsnittet, inden afgivelsen til bygherren skal forhøjes efter nærmere angivne regler.

Beskyttelse af bud. I samtlige fag gælder regler om, at kun den, der ved licitationen er lavestbydende, må forhandle med bygherren om ændring af priser og arbejdsbetingelser. Endvidere har samtlige fag regler om, at medlemmer, der ikke deltager i licitationen, ikke må afgive underhåndsbud. De fleste af organisationerne har regler om, at deres medlemmer efter afholdelse af licitation ikke må overtage arbejdet efter regning. Langt de fleste af organisationerne har regler om, at organisationerne, når der er afgivet to underhåndsbud på et arbejde, kan forbyde andre medlemmer at afgive underhåndsbud på arbejdet uden organisationernes samtykke.

Efter licitationsordningen kan disse regler for beskyttelse af bud kun anvendes in-

den for bestemte tidsgrænser fra licitationens afholdelse. I nogle af organisationerne findes der forskellige andre regler om beskyttelse af bud, f. eks. at der ikke uden organisationernes tilladelse må afgives bud, når der to gange har været afholdt licitation på det samme arbejde.

Uorganiserede virksomheders stilling. Organisationerne har forskellige regler, der tilstræber at begrænse konkurrencen fra mestre uden for organisationerne. Reglerne går i nogle tilfælde ud på, at der ikke må bydes sammen med uorganiserede eller med mestre, der ikke indgår på organisationernes licitationsregler. I andre tilfælde går de ud på, at der ikke må arbejdes på samme byggeplads som uorganiserede mestre, for så vidt disse beskæftiger medhjælp, eller på byggeplads med udenforstående mestre. Forbeholdet mod at byde sammen med uorganiserede gælder kun, hvis licitationserklæringen ikke underskrives, idet organisationerne, hvor licitationserklæring er underskrevet, har adgang til at begære for lave bud fra uorganiserede udsendt. Reglerne har sædvanligvis den form, at bud fra organisationens medlemmer, såfremt licitationserklæring ikke er underskrevet, kun må åbnes, hvis der ikke åbnes bud fra uorganiserede, eller at budene skal gøres betinget af, at arbejdet i andre fag ikke overdrages uorganiserede mestre.

Ud over de nævnte regler kan organisationerne have vedtaget forskellige andre bestemmelser, som ikke her skal omtales nærmere. Det skal dog nævnes, at de fleste af organisationerne har regler om, at der ved afgivelsen af bud skal indregnes et *udregningsvederlag*, hvoraf en del skal indbetales til organisationerne til dækning af disses udgifter ved licitationsordningens administration.

Når der herefter skal ses på, hvor stor udbredelse de forskellige regler om licitation har, skal først nævnes, at så godt som alle organisationerne har truffet aftaler eller vedtagelser vedrørende et eller andet forhold i forbindelse med tilbudsgivningen ved licitation. I nogle tilfælde angår aftalerne eller vedtagelserne dog ikke direkte regulering af

tilbudspriserne, men f. eks. kun regler om pligt for medlemmerne til at anmelde deltagelse i licitationer, beskyttelse af bud eller forholdsregler over for uorganiserede mestre.

I tabel 5 foran er det bl. a. angivet, hvor stor en del af de organiserede mestre der er medlemmer af organisationer, som har anmeldt regler om regulering af tilbudspriserne. Opgørelsen gælder regler om *udskydning af bud* i tilfælde, hvor der er underskrevet licitationserklæring, men langt de fleste af de organisationer, der har vedtaget sådanne regler, har samtidig anmeldt regler om forhåndsregulering for de tilfælde, hvor licitationserklæring ikke underskrives. Tallene i tabellens sidste kolonne passer derfor stort set også på adgangen til *forhåndsregulering*. Endvidere har regler om *beskyttelse af bud* i det store og hele nogenlunde samme udbredelse som reglerne om direkte regulering af tilbudene. Den mest udbredte af alle regler vedrørende licitationer er pligten til at meddele vedkommende organisation, at man agter at afgive tilbud. Praktisk taget alle de organiserede mestre dækkes af en sådan *anmeldelsespligt*. Derimod er bestemmelser om tilbagemelding mindre udbredt end reglerne om regulering af tilbudene.

Betragter man de enkelte fag, vil man af sidste kolonne i tabel 5 se, at de anmeldte regler om udskydning af bud for *landhåndværkerne, malernes, blikkenslagernes og elektroinstallatørernes* vedkommende dækker praktisk taget samtlige organiserede mestre. Det samme gælder i disse fag regler om anmeldelse, møde, forhåndsregulering og beskyttelse af bud; forholdsregler mod uorganiserede forekommer i større eller mindre omfang inden for samtlige håndværksfag. For *entreprenørbranchens* vedkommende har Entreprenørforeningen vedtaget licitationsregler, der omfatter såvel udskydning og forhåndsregulering som regler om anmeldelse, møde og beskyttelse af bud. Foreningen har derimod ikke vedtaget bestemmelser om forholdsregler over for uorganiserede. Af de nævnte 5 faggrupper anvender alle organisationer inden for elektroinstallatørfaget og blikkenslager-, sanitets- og rørfaget samt Entreprenørforeningen regler om tilbagemelding.

Inden for *murer-, tømrer- og snedker-*

fagene i byerne er aftaler om regulering af tilbudspriserne mindre udbredte end i de lige nævnte fag, jfr. sidste kolonne i tabel 5, men størstedelen af organisationernes medlemmer berøres af sådanne regler, samt af regler om anmeldelse, afholdelse af møde, beskyttelse af bud. En stor del berøres ligeledes af bestemmelser om forholdsregler over for uorganiserede mestre. Der findes dog flere lokalforeninger i provinsbyerne, navnlig inden for murer- og tømrerfaget, som ikke har vedtaget regler om udskydning eller forhåndsregulering, ligesom den københavnske forening inden for murerfaget ikke har bestemmelser om forholdsregler mod uorganiserede.

Inden for *glar m esterfaget* har den københavnske organisation vedtaget licitationsregler, som omfatter udskydning, men ikke forhåndsregulering og herudover regler om anmeldelse og om beskyttelse af bud, medens en række lokalforeninger i Jylland og på øerne har vedtaget licitationsregler, som omfatter både forhåndsregulering og udskydning.

Endelig skal nævnes, at et antal *lokale arbejds giverforeninger*, der omfatter mestre i alle bygge- og anlægsgfag på stedet, har vedtaget forholdsregler mod uorganiserede tilbudsgivere ved licitationer. Undertiden træffes der lokale aftaler for en konkret licitation, hvor bygherren ikke har ønsket at underskrive licitationserklæring, om ikke at byde eller arbejde sammen med uorganiserede mestre, eller mestre, der ikke ønsker at gå ind under organisationernes licitationsregler.

Ved bedømmelsen af foranstående oplysninger om licitationsaftalernes udbredelse må det erindres, at oplysningerne alene angiver, i hvilket omfang aftaler eller vedtagelser giver organisationerne *mulighed* for at regulere tilbudsgivningen ved licitation. En anden ting er, *i hvilket omfang reglerne faktisk anvendes i praksis*. Dette vil muligvis svinge med konjunkturerne, således at kravet om regulering er stærkest under ringe byggeaktivitet, hvor — på den anden side — mulighederne for at få reglerne overholdt måske vil være mindre.

Den ovenfor omtalte undersøgelse, fore-

taget af Licitationskommissionen af 1955, belyser spørgsmålet om reglerens anvendelse inden for forskellige fag og viser store variationer fra fag til fag.

Undersøgelsen, der omfattede licitationer i perioden 1. april 1955 til 1. april 1956 inden for murer-, tømrer-, snedker-, maler-, elektroinstallatør- og blikkenslager-, sanitets- og rørfaget, samt entreprenørfaget, viste for så vidt angår *de egentlige håndværksmæssige byggefag*, at organisationerne havde forelagt bygherren licitationserklæring i 65 % af licitationerne i deres fag, men erklæringen blev kun underskrevet i ca. $\frac{1}{5}$ af de tilfælde, hvor licitationserklæring var forelagt. Organisationerne havde altså i ret stor udstrækning sikret sig mulighed for at kunne regulere tilbudspriserne, men da bygherrerne kun i begrænset omfang havde underskrevet, har det i de fleste tilfælde været forhåndsregulering, det har drejet sig om, og ikke udskydningsprocedurer i henhold til licitationsordningen. I ca. halvdelen af de tilfælde, hvor der var forelagt licitationserklæring, havde organisationerne tilvejebragt reguleringsgrundlag, enten ved udarbejdelse af kontrolbud eller ved afholdelse af møde mellem tilbudsgiverne til drøftelse af kalkulationer over arbejdet; og i ca. $\frac{1}{3}$ af tilfældene blev regulering faktisk gennemført, enten ved udskydning i de tilfælde, hvor licitationserklæring var underskrevet, eller - i de hyppigere tilfælde, hvor bygherren ikke havde ønsket at underskrive erklæringen - ved forhåndsregulering. Mest udbredt var regulering inden for *elektroinstallatørfaget, malerfaget og murerfaget*.

Endelig viste undersøgelsen, at *Entreprenørbranchens* organisationer havde forelagt licitationserklæring i 72 % af licitationerne i deres fag, men kun i ca. 25 % af de tilfælde, hvor licitationserklæring blev forelagt, blev erklæringen underskrevet. Kun i ca. 20 % af tilfældene tilvejebragtes reguleringsgrundlag, og regulering gennemførtes faktisk kun i 10 % af tilfældene.

3. Håndværksmæssige servicefag.

I tabel 6 gives en oversigt over antal virksomheder, personel og omsætning i de for-

skellige fag under denne gruppe. Langt det største fag er frisør- og barberfaget, der er omtrent ligeligt fordelt på herrefrisører og damefrisører.

I det følgende omtales kun de af fagene, som har gældende aftaler i monopoltilsynets register, eller om hvis konkurrenceforhold der i øvrigt foreligger oplysninger.

I monopoltilsynets register findes 70 registreringer vedrørende prisforskrifter i *barber- og frisørfaget*. Der er 63 registreringer angående lokalforeningers aftaler eller vedtagelser, 5 registreringer vedrørende centralforeninger og 2 vedrørende landsorganisationer. Sammenlignes medlemstallet i de registrerede foreninger med antallet af virksomheder ifølge tabel 6, kan det skønnes, at omkring 90 % af virksomhederne er omfattet af foreningernes prisfastsættelser.

Hovedorganisationen, *Danmarks Dame- og Herrefrisør me stes fællesorganisation* (reg. nr. 2229), der omfatter *Danske Damefrisørers Landsforening* (reg. nr. 1394) samt de lige nævnte 5 centralforeninger, udsender en prisliste for forskellige arter af herre- og damefrisørarbejde til vejledning for de tilsluttede sektioner og lokalforeninger. I langt de fleste tilfælde har lokalforeningerne vedtaget at benytte organisationernes prisliste, som bindende mindsteprisliste. Ca. 80 % af virksomhederne inden for branchen er omfattet af foreningernes prisfastsættelser.

Tabel 6.

Antal virksomheder, personel og omsætning i de enkelte håndværksmæssige servicefag i 1948.

	Antal virksomheder	Samlet personel	Samlet omsætning 1947 mill. kr.
Frisører og barberer...	7.472	15.570	84,8
Farverier og renserier.	405	3.469	32,4
Vaskerier og strygerier	989	6.295	41,2
Rulleforretninger	1.065	1.456	2,6
Fotografer.	785	2.101	23,0
Vinduespolerere.	277	520	2,6
Skorstensfejere	240	616	5,0

I alt 11.233 30.027 191,6

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V, A, 24).

De øvrige registreringer er følgende:

Dansk Vaskeriejerforening, der omfatter omkring halvdelen af branchens virksomheder, men antagelig en langt større del af omsætningen, udsender en vejledende prisliste for de gængse former for vaskerivirksomhed (reg. nr. 1157).

To foreninger i København og omegn har fastsat bindende priser for *rulning* af tøj (reg. nr. 755 og 1597).

Inden for *foto graf branchen* udsender Fotohandlerforeningen vejledende prislister for fremkaldelse, kopiering o. lign. fotoarbejde for amatører (reg. nr. 1182). Disse prislister anvendes også af medlemmer af *Fotografisk Forening* (reg. nr. 1183) og af *Fotoanstalt-ernes Forening* (reg. nr. 1184). Endvidere har *Fotoanstalternes Forening*, *Danske Fotogrossisters Handelsforening* og en række større enkeltvirksomheder indgået en aftale om ved engroslevering af fotoarbejde at yde ensartede rabatter på detailpriserne (reg. nr. 1185). Endelig har *Pressebilledunionen*, der omfatter 9 billedbureauer, fastsat bindende minimumspriser for levering af fotografier til aviser, blade, tidsskrifter og kliché-bureauer m. m. (reg. nr. 1969).

Københavns Vinduespoler erlaug har fastsat vejledende priser m. m. for *vindues- og metalpolering* (reg. nr. 1045). Priser for vinduespolering er tillige fastsat af forskellige organisationer inden for glarmesterfaget, der i øvrigt er omtalt i forrige afsnit.

Skorstensfejning må kun udøves af autoriserede skorstensfejermestre. Hver mester har sit distrikt, og taksterne godkendes af vedkommende lokale myndighed ¹⁾).

4. Håndværk i øvrigt.

I *tabel 7* er der givet en oversigt over antal virksomheder, personel og omsætning i de enkeltfag, som indgår i denne sammensatte og ret uensartede opsamlingsgruppe. For at gøre oversigten tilpas overskuelig, har man samlet en lang række småfag under ta-

¹⁾ Lov af 31. marts 1926 med senere ændring om brandpolitiet på landet, lov af 21. marts 1873 med senere ændringer om brandvæsenet i Købstæderne med undtagelse af København, og lov af 15. maj 1868 med senere ændringer om brandvæsenet i København.

Tabel 7.

Antal virksomheder, personel og omsætning i de enkelte fag under gruppen »håndværk i øvrigt« i 1948.

			Samlet
Slagtere.....	4.100	11.398	537,6
Bagere.....	4.384	22.639	422,0
Skomagere.....	4.515	6.849	78,3
Skræddere.....	3.385	10.376	129,6
Møbelsnedkere og stolemagere.....	2.269	14.890	236,4
Møbelpolstrere og sadelmagere.....	2.184	5.486	94,7
Bogtrykkere.....	830	9.484	147,3
Bogbindere.....	506	3.390	46,3
Andre grafiske fag...	295	4.870	122,2
Vulkaniseringsanstalt.....	380	1.265	35,7
Stenhuggerforretning.....	223	1.004	16,4
Grov- og kleinsmede.....	4.361	9.514	117,9
Radioreparatører.....	767	1.937	59,2
Bådebyggere.....	236	2.535	31,3
Automekanikere.....	2.232	14.364	441,9
Cyklesmede o. lign....	3.493	5.616	102,3
Karetmagere.....	1.069	1.780	17,2
Urmagere og optikere.....	827	2.330	42,1
Guld- og sølvsmede....	929	4.490	99,1
Andet ¹⁾	3.676	12.651	173,1
I alt	40.661	146.868	2.950,6

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V, A, nr. 24), tabel 65, brancher, der som helhed betragtes som håndværk.

Noter: ¹⁾ Omfatter forskelligartet håndværksvirksomhed inden for tekstil-, læder-, træ-, møbel-, jern- og metalvarebrancherne, f. eks. håndvæverier, handskemagere, sejlmagier, bødkere og nålemagere, instrumentmagere og bandagister.

bellens sidste post, jfr. fortegnelsen over disse fag i fodnote 1 til tabellen.

I monopoltilsynets register findes der i alt 212 registreringer vedrørende fag i denne hovedgruppe. Den nærmere fordeling af registreringerne på de enkelte brancher fremgår af tabel 8. I de fleste tilfælde drejer det sig om prisaftaler o. lign. I 96 registreringer er der således tale om bindende priser eller kalkulationsregler, og i 101 er der vejledende regler om priser eller kalkulationer. 68 af registreringerne indeholder bestemmelser om andre forhold. I hovedparten af disse registreringer er der regler om eksklusiv forretningsforbindelse med bestemte leverandører

Tabel 8.

Hyppigheden af de inden for »håndværk i øvrige forekommende konkurrencebegrænsninger pr. 1. september 1958.

	Antal registreringer	Antal registreringer med bestemmelser om		
		Prisliste og kalkulationsregler		Andre forhold ¹⁾
		bind.	vejl.	
Bagere	81	73	1	55
Skomagere	26	11	15	1
Bogtrykkere	14	—	14	1
Bogbindere	3	1	2	—
Andre grafiske fag ..	4	2	2	4
Vulkaniseringsanst.	1	—	—	1
Stenhuggerforretn. ...	2	2	—	2
Automekan. m. v. ...	28	—	27	1
Karetmagere	1	—	1	—
Cyklusmede	43	5	38	—
Urmagere o. optikere	8	2	—	2
Guld- og sølvmede .	1	—	1	1
I alt	212	96	101	68

Noter: 1) Aftaler eller bestemmelser om eksklusivitet, særrabat, etableringskontrol og kollektiv ordning af gældsforhold.

eller kunder, eller regler, som mere direkte tager sigte på at begrænse tilgangen af nye virksomheder i branchen.

I det følgende gennemgås registreringerne branche for branche i den rækkefølge, hvori fagene er opført i tabel 8.

Inden for *bager faget* findes der 81 registreringer, som angår aftaler for større eller mindre lokale områder, tilsammen omfattende næsten hele landet. Aftalerne, der i de fleste tilfælde fastsætter minimumspriser for rugbrød, sigtebrød, franskbrød og morgenbrød og undertiden også for andre brødsorter og kager, er knyttet til bagermestrenes organisationer. Det er for det meste centralforeningerne, der fastsætter priserne, som derefter lægges til grund i lokalforeningernes vedtagelser. Dog fastsætter 13 jyske lokalforeninger selvstændigt priser ud over de af centralforeningerne fastsatte. I næsten alle aftaler er der regler om rabatgivningen til restaurationer og videreforhandlere. Hovedparten af registreringerne indeholder desuden konkurrencebegrænsninger af anden

art, såsom vedtagelser om regler for etablering af nye udsalgssteder, om eksklusiv eller særlig begunstiget forretningsforbindelse ved indkøb af visse råvarer og færdigvarer, om leverancer til usolide kunder, bestemmelser om lukketider m. m. Ved at sammenholde organisationernes medlemstal med antallet af bagerforretninger i hele landet, kan det skønnes, at mindst $\frac{4}{5}$ af bagerierne er deltagere i aftalerne. Om yderligere enkeltheder henvises til fremstillingen i kapitel XV.

Også *skomagernes* aftaler er knyttet til brancheorganisationer. Af i alt 91 lokalforeninger er der i monopoltilsynet registreret 26 — fortrinsvis lokalforeninger i Jylland — der har vedtaget bindende eller vejledende priser for reparationer af fodtøj. Om nærmere enkeltheder henvises til fremstillingen i kapitel XVII.

Inden for *bogtrykbranchen* findes to landsdelsforeninger, *Københavns Bogtrykkerforening* (reg. nr. 685) og *Dansk Provins Bogtrykkerforening* (reg. nr. 684), der tilsammen omfatter ca. 80 % af det samlede antal bogtrykkerier. Begge foreninger har vedtaget vejledende regler for prisberegningen af de forskellige bogtrykarbejder. Disse to registreringer og nogle lokale aftaler er nærmere omtalt i kapitel XX.

Inden for *bogbinderbranchen* har *Bogbinderlauget i København* (reg. nr. 468) og *Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen* (reg. nr. 469), der tilsammen omfatter ca. 70 % af branchens virksomheder, fastsat vejledende priser for bogbinderarbejde, jfr. iøvrigt fremstillingen i kapitel XX.

I gruppen »Andre grafiske fag« udsender *Kemi graf lau get i Danmark* (reg. nr. 1973) vejledende priser og kalkulationsregler for klicheer og fotolitografi, *Dansk Litograf lau g* (reg. nr. 2177) udsender en vejledende prisliste for forskelligt litografisk arbejde, *Foreningen af Lyskopieringsanstalter* (reg. nr. 473) fastsætter bindende priser for lyskopiering, zinktrykning, maskinkopiering og fotografering, og *Dupliker in gsbur eaue r ne s Sammenslutning* (reg. nr. 992) fastsætter minimumspriser for maskinskrivnings- og duplikeringsarbejder. Yderligere enkeltheder om disse aftaler er meddelt i kapitel XX.

Dansk Vulkanisør-Mester-Forening (reg. nr. 2114), der omfatter ca. 50 % af vulkaniseringsanstalterne, har vedtaget en autoriseringsordning, hvorefter medlemmerne på nærmere angivne betingelser kan opnå foreningens godkendelse som autoriserede vulkanisørmestre. De autoriserede vulkanisører skal bl. a. afholde sig fra illoyal konkurrence og annoncering, fastsætte priserne således, at der for disse kan udføres forsvarligt arbejde, mærke de udførte reparationer med firmanavn og mærke, yde garanti for holdbarheden af pålagte slidbaner, føre en særlig lager- og salgsbog og lade tvistigheder med kunderne om pris og kvalitet behandle af foreningens mesterret. Der er nedsat forskellige udvalg til at overvåge de fastsatte regler.

Stenhuggermestre er sammensluttede i 3 foreninger, *Stenhuggerlauget i København*, *Jyllands Stenhuggermesterforening* og *Østifternes Sten- og Billedhuggerforening*, der tilsammen omfatter ca. 70 % af virksomhederne. De to sidstnævnte foreninger, der repræsenterer ca. 60 % af virksomhederne, er registreret i monopoltilsynet (reg. nr. 55 og 56), idet de fastsætter bindende priser for gravmonumenter. Den jyske forenings vedtægter indeholder desuden en bestemmelse om, at der ikke må oprettes udsalg eller antages agenter i andre byer, hvor én eller flere af medlemmerne er etablerede. Endelig har *Stenhuggerlauget i København* (reg. nr. 1616) vedtaget en række licitationsbestemmelser. Denne registrering er dog ikke medregnet under tabel 8, men henført under bygge- og anlægsgangene, jfr. tabel 4.

For *automekanikerarbejde* har *Centralforeningen af Autoreparatører i Danmark* (reg. nr. 2040), der omfatter ca. 55 % af branchens virksomheder, udarbejdet standardregler for medlemmernes forretningsforbindelse med usolide kunder. For reparation af folkevogne (VW) har *Skandinavisk Motor Co. A/S* fastsat vejledende prislister, som udleveres til købere af fabriksnye vogne samtidig med køb af vognen. *Sammenslutningen af Automobil- og Vognlakerere* (reg. nr. 1719) har fastsat vejledende priser og kalkulationsregler for *autolakererarbejde*, og en række lokale benzinhandlerforeninger har vedta-

gelses om vejledende priser for *autovask og -smøring*, *Københavns Malerlaugs Vognmalerforening*, der er en underafdeling af Københavns Malerlaug, har en vejledende prisliste omfattende udbedring af skader på person- og varevogne (reg. nr. 2232). Om yderligere enkeltheder i registreringerne for disse tre områder henvises til kapitel XXVII.

Sammenslutningen af Karetmagermestre i Danmark (reg. nr. 765), der består af en række lokale hjul- og karetmagerforeninger, fastsætter vejledende priser for almindeligt forekommende karetmagerarbejde og kalkulationsregler for sådanne arbejder, som ikke forekommer i prislisen. I samarbejde med *Sammenslutningen af Karrosserifabriker i Danmark* fastsættes endvidere vejledende bruttopriser for karrosserier, jfr. fremstillingen i kapitel XXVII.

Københavns Cycle- og Auto-Industriforening (reg. nr. 234) og *Centralforening for Danmarks Cykle-Industriforeninger* (reg. nr. 1702), der tilsammen omfatter omkring 80 % af branchens virksomheder, udsender vejledende priser for cykelreparationer. Om nærmere enkeltheder henvises til kapitel XXVII.

Optikerforeningen for Danmark af 1910 (reg. nr. 2159) har ifølge sine vedtægter hjemmel til at fastsætte priser og kalkulationsregler for briller og andre optiske varer. Foreningen, der omfatter både optiker- og urmagerforretninger, har ca. 35 % af disse virksomheder som medlemmer. *Special-Optikernes Landsforening* (reg. nr. 1668) omfatter ca. 100 rene optikforretninger og har fastsat visse kollegiale regler. De to foreninger skønnes tilsammen at omfatte ca. 95 % af de forretninger, som sælger optikvarer her i landet. Nærmere enkeltheder om deres virksomhed og om andre aftaler inden for branchen er omtalt i kapitel XXVIII.

Inden for *urmagerfaget* har *Ubrmagerlauget i København* (reg. nr. 1232) og *Dansk Urmager og Optiker Centralforening* (reg. nr. 330), der tilsammen omfatter mere end 95 % af urmagerne, hver for sig vedtagelser om den såkaldte »Tempus«-ordning (reg. nr.

2235 og 331), der er nærmere omtalt i kapitel XXVIII.

Danmarks Guldsmedeforening (reg. nr. 2105), der omfatter omkring 95 % af guldsmedene, har fastsat vejledende priser for visse elektroplet- og sølvbestikvarer. Yderligere oplysninger om foreningens virksomhed findes i kapitel XXIV.

5. Sammenfatning.

Af ovenstående fremgår, at der inden for håndværket består en lang række aftaler, og

at aftalerne som regel vedrører fastsættelse af priser eller kalkulationsregler og er nøje knyttet til brancheorganisationer, der ofte tillige har andre opgaver, herunder navnlig at varetage almindelige arbejdsgiverinteresser,

Mest omfattende er aftalerne inden for bygge- og anlægsgene, hvor især licitationsaftalerne, men også almindelige prisaftaler er hyppigt forekommende. Også inden for ^{de to} andre hovedgrupper findes der imidlertid aftaler i de fleste brancher, og som oftest omfattende hovedparten af virksomhederne.

Kapitel IX.

TRANSPORT OG ANDEN KOMMUNIKATION

1. Oversigt over transporterhvervene.

På grundlag af oplysninger i erhvervstællingen 1948 og forskellige andre kilder er der i hosstående *tabel 1* givet en oversigt over omsætningen inden for de enkelte transporterhverv i 1947. Det må antages, at f. eks. vognmandskørsel og luftfart nu har et forholdsvis større omfang end i 1947. Det bilde, tabellen giver af de enkelte transportgrenes betydning, svarer altså næppe helt til forholdene, som de stiller sig i dag. For nogle af områderne foreligger imidlertid ikke nyere tal.

De forskellige transporterhverv frembyder i konkurrencemæssig henseende en række yderst forskelligartede træk. Det kan således nævnes, at jernbaner og biler fortrinsvis dækker et indenlandsk, ofte et rent lokalt transportbehov, hvorimod skibsfarten og luftfarten hovedsagelig udfører internationale transport. På nogle områder dækker en enkelt virksomhed behovet i hele landet (postvæsen og radio) eller i hvert fald i lokale områder (jernbaner, sporveje, telefon). Disse områder præges af offentlig drift (statsbaner, sporveje, postvæsen og radio) eller offentlig regulering (telefonvæsen). På andre felter, f. eks. vognmandskørsel og skibsfart, findes der et stort antal virksomheder. Også her griber det offentlige til en vis grad ind, f. eks. gennem koncessionering af automobilruter, men i disse erhverv træffer man desuden forskellige private konkurrencereguleringer.

De forskellige transporterhverv dækker i ret stort omfang samme behov, og selv om der inden for et transporterhverv findes omfattende konkurrencebegrænsninger, kan disses betydning i større eller mindre grad blive afsvækket gennem konkurrence fra andre transporterhverv eller ved, at forbrugerne

Tabel 1.

Omsætning og samlet personel inden for transporterhvervene i 1947.

Jernbaner.	369	21.693
Sporveje.	80	
Vognmandskørsel.	416	28.671
Skibsfart.	710	13.813
Luftfart.	26	
Speditører, skibsmæglere m.m.	151	3.952
Bud- og dragerforretninger.	53	2.569
Havne.	30	
Post, telegraf og rigstelefon.	170	
Telefonselskaber.	118	
Radio.	11	

I alt 2.134

Kilde: Oplysningerne om jernbaner, vognmandskørsel, skibsfart, speditør, skibsmæglere m. m. samt bud- og dragerforretninger er hentet fra erhvervstællingen 1948. For de øvrige erhvervs vedkommende er de anførte oplysninger om omsætningen gengivet efter Danmarks nationalbudget 1949, side 153.

selv sørger for transporten. En nærmere redegørelse for betydningen af disse konkurrencemuligheder falder uden for rammene af denne fremstilling. For de vigtigste af transporterhvervene vil der dog blive gjort nogle korte bemærkninger om konkurrencen fra andre transportgrene.

I de følgende afsnit 2-5 gives der en oversigt over forekomsten af offentlige og private konkurrencebegrænsninger inden for de vigtigste transporterhverv, nemlig jernbaner, telefon m. m., vognmandskørsel, søfart og luftfart. Her skal yderligere nævnes, at der i monopolregisteret er indført forskellige

aftaler om *spedition*, om *budkørsel* samt om *udstedelse af tolddokumenter for motorkøretøjer*. Mellem medlemmerne af Dansk Speditørforening er indgået en aftale (reg. nr. 2113) om at overholde visse regler med henblik på i almindelighed at afholde sig fra illoyal konkurrence og om begrænsning af tab på usolide kunder. Endvidere har foreningen en aftale (reg. nr. 2048) om minimumstakster for visse forsendelser fra Tyskland til København. Mellem medlemmerne af Foreningen af Budcentralindehavere i Stor-København er indgået en aftale (reg. nr. 795) om minimumstakster for budkørsel i hovedstadsområdet. Kongelig Dansk Automobil Klub og Forenede Danske Motorejere, der begge af finansministeriet er autoriseret til at udstede tolddokumenter til indehavere af motorkøretøjer, der midlertidig ønskes indført i andre lande, har hver for sig vedtaget takster for udstedelse af toldpapirer for medlemmer og ved indbyrdes aftale fastsat takster gældende for ikke-medlemmer (reg. nr. 2029, 2030 og 2031). Endelig skal nævnes, at Københavns Kørelærer Forening og Dansk Køreskole Forening har vedtaget henholdsvis bindende og vejledende takster for undervisning i automobilkørsel (reg. nr. 2128 og 2247).

2. Jernbaner, telefon m. m.

I dette afsnit omtales jernbaner, sporveje, telefon, radio og andre transport- og kommunikationsområder, der i særlig grad er præget af offentlig drift.

De vigtigste *jernbanelinier*, herunder alle hovedlinierne, ejes og drives af staten, medens forskellige lokale banestrækninger er

privatbaner. Privatbanerne, af hvilke der findes omkring et halvt hundrede, har knapt 40 % af banenettets samlede længde, men en væsentlig mindre andel af den samlede transport såvel af personer som af gods, jfr. nedenstående *tabel 2*.

Privatbanerne er anlagt i henhold til særlige love med forskellige former for offentlig støtte. For de ydede tilskud til banernes anlæg har staten i de fleste tilfælde modtaget aktier i jernbaneselskaberne, hvis aktier i øvrigt som regel tilhører de kommuner, der er interesseret i de pågældende baner. Ved lovene om anlæg af privatbanerne har staten sikret sig tilsyn med deres drift. Ministeren for offentlige arbejder skal således godkende privatbanernes reglementer og takster såvel som deres årlige budgetter.

Banerne er, både hvad person- og gods-transporten angår, udsat for konkurrence fra andre transportmidler, på de lange distancer navnlig fra skibsfarten og på de korte distancer fra bilerne. Efter den udvikling, der har fundet sted inden for biltransporten i de senere år, er bilerne dog også i betydeligt omfang blevet konkurrenter til banerne over længere distancer. Konkurrencen fra bilruterne er i et vist omfang reguleret gennem koncessioneringssystemet for omnibus- og fragtmandsruter, idet der ved tildeling af koncessionerne tages et vist hensyn til banernes interesse i at opretholde en passende trafik, ligesom koncessionerne i en række tilfælde er meddelt stats- og privatbanerne. Der henvises herom til redegørelsen for koncessionssystemet for bilruter i næste afsnit.

Sporveje findes kun i hovedstaden og Århus, og de drives af de pågældende kommuner. Såvel i disse to områder som i en række andre byer findes endvidere kommunalt

Tabel 2.
Stats- og' privatbaner i 1952-53.

	Længden af banenettet og overfarterne km		Personkilometer 1000 km		Tonkilometer 1000 km		Samlet indtægt Mill. kr.	
	km	%	1000 km	%	1000 km	%	Mill. kr.	%
Statsbanerne	2867	58	3086	92	1240	97	430,2	89
Privatbanerne ...	2099	42	253	8	43	3	52,5	11
I alt,	4966	100	3339	100	1283	100	482,7	100

Kilde: Statistisk irbog.

drevne *omnibuslinier*. De fleste *havne* er selvejende institutioner, men med et nært interessefællesskab med de kommuner, hvori de er beliggende, hvilket for købstadshavnenes vedkommende udadtil manifesteres ved, at byrådet tillige er havnebestyrelse. Enkelte havne er oprettet af og drives af staten, først og fremmest som støtte for fiskeriet. Endvidere findes enkelte, oftest mindre, private havne. De vigtigste *færgeoverfartssteder* betjenes af statsbanerne. Ved en del mindre overfartssteder er færgefarten privilegeret, således at den kun kan udøves af indehaveren af det pågældende færgeprivilegium, jfr. lov af 21. marts 1874 om bestyrelsen af færgevæsenet. *Post- og telegrafvæsenet* samt *radioen* drives af staten, jfr. postlov af 8. november 1950 med senere ændringer, lov af 11. maj 1897 om telegrafer og telefoner og lov af 12. april 1949 om telekommunikation m. m. ved radio. *Telefonvæsenet* drives dels af staten og dels af koncessionerede selskaber, jfr. ovennævnte lov af 1897. Staten driver rigstelefonen og det lokale telefonnet i Sønderjylland og på Møn. Det øvrige telefonnet drives af 3 koncessionerede selskaber, Københavns Telefon Aktieselskab, Jydsk Telefon Aktieselskab og Fyns kommunale Telefonselskab. I de to første selskaber ejer staten godt halvdelen af aktiekapitalen, medens Fyns kommunale Telefonselskab er et andelselskab med de fynske amts- og købstadskommuner som andelshavere.

3. Vognmandskørsel

I hosstående *tabel 3* er der efter oplysninger i erhvervstællingen 1948 givet en oversigt over vognmandsvirksomhedernes art samt deres antal, personel og omsætning.

Det ses af tabellen, at der for landet som helhed både inden for det samlede vognmandserhverv og inden for de enkelte grene af erhvervet findes et betydeligt antal virksomheder. Ved bedømmelsen af konkurrenceforholdene må det tages i betragtning, at vognmandskørselen for en stor del har en lokal karakter. Selv i de enkelte amter eller større byer er virksomhedernes antal dog i almindelighed ret stort, bortset fra rute- og omnibuskørselen samt flytteforretningerne.

Tabel 3.
Vognmandsvirksomhedernes art, antal, personel og omsætning efter erhvervstællingen 1948.

	Antal virksomheder	Samlet personel	Omsætning 1947 mill. kr.
Virksomheder med:			
udelukkende varekørsel	7.024	14.671	218,7
udelukkende personkørsel	3.860	6.388	75,0
både vare- og personkørsel	773	2.586	43,8
rutebil- og omnibuskørsel ¹⁾ ...	446	2.329	51,7
udelukkende hestekøretøjer	1.274	1.877	14,3
flytte- og vognmandsvirksomhed	120	820	12,2
I alt	13.497	28.671	415,7

Noter: ¹⁾ Statsbanernes rutebiler, som indgår i tabellens tal, havde i 1947 en omsætning på 13 mill. kr.

Både inden for persontransporten og gods-transporten skelnes mellem rutekørsel og anden kørsel. I *tabel 3* er der givet oplysning særskilt om rutebil- og omnibuskørselen og om anden personkørsel. Derimod giver tabellen ikke en tilsvarende specifikation af varetransporten i fragtmandskørsel og anden varetransport.

For visse arter af automobiltransport er der gennemført *offentlige reguleringer*. Vigtigst i så henseende er reguleringen af *automobilruterne* i henhold til lov af 27. maj 1950 om omnibus- og fragtmandskørsel med motorkøretøjer, der har afløst den tidligere lov af 4. juli 1927. Efter denne lov kræves der til omnibus- og fragtmandskørsel ¹⁾ med

¹⁾ Ved *omnibuskørsel* forstås i loven »kørsel med motorkøretøjer, der er bestemt til mod vederlag at benyttes eller faktisk benyttes til samtidig befordring af flere af hinanden uafhængige personer, hvad enten køretøjerne benævnes omnibusser, kapervogne, turistvogne eller andet.« Ved *fragtmandskørsel* forstås i loven »kørsel i rute mellem forud bestemte endepunkter med motorkøretøjer, der er bestemt til mod vederlag at benyttes eller faktisk benyttes til samtidig befordring af gods for flere af hinanden uafhængige personer.«

motorkøretøj en forud meddelt skriftlig tilladelse, der alt efter som ruten kræver benyttelse af gader, sogne- eller amtsveje i en enkelt eller i flere byer, sogne eller amtsråds-kredse, gives af vedkommende kommunalbestyrelse eller amtsråd, af et i det pågældende amt nedsat trafikudvalg eller af et landsnævn. Inden tilladelsen meddeles, skal sagen forelægges til udtalelse hos samtlige interesserede kommunalbestyrelser, jernbaner, postruter og sporveje, for hvem sagen må skønnes at være af betydning. Sager om tilladelse til omnibuskørsel skal endvidere forelægges den lokale kreds under Landsforeningen af Danmarks Bilruter til udtalelse, ligesom der i sager angående tilladelse til fragtmandskørsel skal indhentes en udtalelse fra Landsforeningen Danske Vognmænds lokale kreds. Tilladelserne gives for et tidsrum af mindst 5 og højst 8 år og knyttes til bestemte betingelser, bl. a. med hensyn til overholdelse af nærmere fastsatte takster. I henhold til en bemyndigelse i lovgivningen om omnibus- og fragtmandskørsel har ministeriet for offentlige arbejder ved bekendtgørelse af 23. oktober 1935 udfærdiget et regulativ for omnibuskørsel med motorkøretøjer. Regulativet er senere ændret, senest ved bekendtgørelse af 1. december 1953. Regulativet indeholder bl. a. regler om vognenes godkendelse, indretning og benyttelse. Endvidere bestemmes, at den godkendte køreplan så vidt muligt skal overholdes, samt at der hverken må beregnes højere eller lavere takster end de godkendte.

Den nævnte lovgivning har bl. a. til formål at indpasse rutekørselen med automobiler som led i et samlet trafiksystem. Hensynet til bilernes konkurrence med jernbanerne har herved spillet en vigtig rolle, og koncessionsordningerne skal derfor til en vis grad tjene til at begrænse konkurrencen mellem rutebiler og jernbaner. Dette har bl. a. givet sig udslag i, at jernbanerne i betydeligt omfang har overtaget koncessioner på konkurrerende bilruter. I 1955 drev statsbanerne således 144 automobilruter med en samlet længde på 5.640 km. Det totale antal ruter var 1153 med en samlet længde på 33.294 km. Ligesom statsbanerne har også privatbanerne koncession på et stort antal automobilruter.

For *international automobiltransport* er der gennemført reguleringer dels ved lov af 23. marts 1948 om international omnibuskørsel m. v., dels ved lov af 25. maj 1951 om international godskørsel med motorkøretøjer. Efter disse love kræves der til omnibuskørsel eller varekørsel, der udføres i forbindelse med kørsel i udlandet, en af ministeren for offentlige arbejder forud meddelt skriftlig tilladelse, som gives på nærmere fastsatte betingelser. Baggrunden for denne lovgivning er, at danske vognmænds kørsel i udlandet er blevet underkastet forskellige begrænsninger. Lovene tilsigter på den ene side at gøre det muligt i påkommende tilfælde at gøre udlændinges adgang til kørsel her i landet betinget af overenskomster, hvorved der tilsikres danske vognmænd tilsvarende adgang til kørsel i udlandet, og på den anden side at skabe hjemmel for de reguleringsordninger, der kan blive resultatet af sådanne overenskomster. Der er mellem Danmark, Norge og Sverige på den ene side og Vesttyskland på den anden side indgået en overenskomst, som bl. a. indeholder bestemmelser om en vis talmæssig begrænsning af tilladelserne fra hver side.

Regulering af *droskekørselen* finder sted i henhold til regler i motorlovens § 36. (Lovbekendtgørelse af 14. april 1932). Det bestemmes heri, at antallet af drosker i hver kommune kan fastsættes af politiet og kommunalbestyrelsen. Kommunalbestyrelserne kan efter forhandling med politiet fastsætte taksterne for kørsel med drosker. Medens droskerne, der har en nærmere bestemt befordringspligt, tidligere var eneberettigede til at søge hyre på offentlig gade, vej eller plads, er det nu ved færdselsloven af 24. maj 1955 bestemt, at denne ret tilkommer ethvert køretøj, der er godkendt til erhvervmæssig personbefordring. Droskernes fortrinsstilling fremfor lillebilerne ligger nu alene i den omstændighed, at kun droskerne har ret til at benytte de af politiet anviste holdepladser.

De autoriserede drosker er som regel tilknyttet sammenslutninger, der bl. a. har til formål at modtage og fordele bestillinger. I København er størstedelen af de autoriserede drosker tilsluttet Taxamotorkompagniet A/S (Taxa), som har et intimt samarbejde med

tilsvarende sammenslutninger i Frederiksberg og Gentofte kommuner.

Ud over de netop omtalte offentlige reguleringer findes der inden for vognmandserhvervet udbredte *private konkurrencereguleringer*, som er iværksat af vognmændenes brancheorganisationer. De private konkurrencereguleringer omfatter praktisk taget alle de arter af automobiltransport, hvor der ikke findes offentligt fastsatte kørselstakster.

Inden for *-persontransporten* findes der en aftale mellem så godt som alle hovedstadens ejere af lillebiler, der samarbejder i Lillebilsammenslutningen af 1926 (reg. nr. 2082). Foreningen fastsætter bindende minimalpriser og forbyder medlemmerne at underbyde andre medlemmer også i tilfælde, hvor disse beregner en højere takst end minimumssatsen. Der findes ikke i monopolregisteret oplysninger om tilsvarende samarbejde mellem lillebilejerne uden for hovedstaden.

Turistvognmændenes Landsorganisation er en sammenslutning af lokale foreninger af turistvognmænd i de enkelte amter, som omfatter den alt overvejende del af landets turistvognmænd. Landsorganisationen fastsætter bindende minimaltakster for turistkørsel¹⁾. Der kan gives enkelte medlemmer dispensation fra minimaltaksterne, ligesom de lokale foreninger med landsorganisationens godkendelse kan fastsætte andre takster under hensyn til de lokale forhold. Organisation kan, når den skønner det ønskeligt, overtage visse transporter til fordeling mellem medlemmerne (reg. nr. 1307).

Inden for *varetransporten* fastsættes de vigtigste konkurrencereguleringer af Landsforeningen Danske Vognmænd og dennes godt 100 lokalforeninger, som omfatter ca. 80 % af landets vognmænd. Reguleringen af konkurrenceforholdene er i temmelig høj grad centraliseret hos landsforeningen. Landsforeningen fastsætter således minimalpriser for alle arter af varekørsel. Priserne er bindende for lokalforeningernes medlemmer; men der kan dog i særlige tilfælde gives tilladelse til beregning af lavere priser. Landsforeningen bestemmer, i hvilket om-

fang de fastsatte minimalpriser finder anvendelse ved licitationer, og foreningen kan i øvrigt med bindende virkning for lokalforeningerne og disses medlemmer gennemføre nærmere regler for medlemmernes deltagelse i licitationer. Landsforeningen har ligeledes afgørelsesretten i spørgsmål om blokade, idet lokalforeningerne kun kan iværksætte blokade med landsforeningens samtykke, medens denne omvendt kan pålægge de tilsluttede foreninger og disses medlemmer at iværksætte blokade over for bestemte kørselsrekvirenter (reg. nr. 1291).

Lokalforeningerne under Landsforeningen Danske Vognmænd har bl. a. til opgave at påse, at landsforeningens prisbestemmelser m. v. overholdes. Monopolregisteret indeholder 108 registreringer af lokalforeninger under landsforeningen. Foreningerne har i et vist omfang tillige truffet selvstændige, konkurrenceregulerende aftaler eller vedtagelser. Foreningerne kan således indgå overenskomster om udførelsen af bestemte transporter, der i så fald fordeles mellem medlemmerne. Kørsel for kommunerne skal forlods tildeles de medlemmer, der har bopæl inden for den pågældende kommune.

Landsforeningen Danske Vognmænd har truffet aftaler med de vigtigste færgeruter om, at der ydes medlemmerne af foreninger tilsluttet landsforeningen en særlig rabat på fragten for overført gods mod, at medlemmerne er forpligtet til kun at benytte de pågældende færgeruter. Aftalerne er ikke registreret hos monopoltilsynet.

Endvidere har landsforeningen og en række af lokalforeningerne indgået aftaler af varierende indhold dels med kommuner og dels med en række enkeltvirksomheder, foreninger, o. lign. Omkring en snes af disse aftaler er indført i monopoltilsynets register, men ifølge oplysninger, som Landsforeningen Danske Vognmænd har afgivet til monopoltilsynet, skulle der findes i alt ca. 130 aftaler af denne art. Omkring halvdelen af disse aftaler vedrører kørsel for amts-, købstads- eller sognekommuner. Aftalerne med amterne vedrører som regel grusning og snerydning og i flere tilfælde tillige al anden kørsel. De fleste af aftalerne med købstads- og sognekommunerne angår al slags kørsel. I næsten alle aftalerne med kommunerne er

¹⁾ Erhvervsmæssig befordring af flere af hinanden uafhængige personer i tilfælde, hvor der ikke er tale om rutekørsel.

der fastsat takster for kørslen, og i en række tilfælde er kørslen forbeholdt den pågældende forenings medlemmer. I flere af aftalerne er der yderligere fastsat regler om fordelingen af kørslen mellem medlemmerne, ofte således at kørslen går på omgang mellem medlemmerne, og at fordelingen foretages af en af foreningen udpeget fordelingsmand.

En række af aftalerne med enkeltvirksomheder og foreninger vedrører kørsel for slagterier, og aftalerne angår i øvrigt bl. a. kørsel af grus og vejmaterialer, mergel og jordbrugskalk, brunkul, teglværksprodukter m. v. I de fleste af aftalerne er der fastsat takster for kørsel, som hyppigt er forbeholdt foreningens medlemmer, ligesom disse undertiden er forpligtet til ikke at udføre kørsel m. v. for andre inden for vedkommende branche end aftaledeltagerne. I nogle af aftalerne er der yderligere fastsat regler om fordelingen af kørslen mellem foreningens medlemmer.

Uden for Landsforeningen Danske Vognmænd findes to registrerede lokale vognmandsforeninger, Københavns Vognmandsforening af 1955 og Kalundborg Vognmandsforening, som bl. a. har fastsat bindende mindstepriser for varekørsel (reg. nr. 2111 og 1762).

Sluttelig skal nævnes nogle aftaler vedrørende *særlige transporter*. Mellem Københavns Snedkerlaugs Ligkisteafdeling og Københavns Vognmandsforening er der truffet aftale om takster for rustvognskørsel (reg. nr. 1573). Dansk Møbeltransportforening fastsætter takster for møbeltransport og har truffet aftale med Københavns Vognmandsforening om fælles takster for møbeltransport i København og omegn (reg. nr. 424 og 425).

4. Skibsfart

Danske skibe tager del i transporter 1) mellem danske havne, 2) mellem Danmark og udlandet og 3) mellem udenlandske havne. I den efterfølgende kortfattede beskrivelse af det danske skibsfartserhverv gives der så vidt muligt oplysninger om alle dele af skibsfarten. I redegørelsen for konkurrencebegrænsningerne har man derimod begrænset sig til den indenlandske skibsfart og transporterne til og fra Danmark, medens

man ikke har undersøgt, i hvilket omfang danske rederiers transporter mellem udenlandske havne er underkastet konkurrencebegrænsninger.

De danske rederier indtjente i 1955 en samlet bruttofragt i udenrigsfart på 1345 mill. kr.¹⁾ Heraf stammede 86% fra sejlads mellem fremmede havne og kun 14% fra sejlads mellem Danmark og udlandet, som i øvrigt for en stor del besørges af udenlandske skibe. Der foreligger ingen oplysninger om den indtjente bruttofragt i indenrigsfarten, som imidlertid beløbsmæssigt må antages at spille en mindre rolle i forhold til rederiernes bruttofragt i udenrigsfart.

Efter erhvervstællingen 1948 fandtes her i landet i alt 458 rederier. Heri er medregnet en række ganske små virksomheder, ofte bestående af et enkelt mindre fartøj, der ejes af skibets fører. Langt den største del af handelsflådens samlede tonnage tilhører nogle få store rederier. Pr. 31. december 1955 tilhørte således ca. 86% af den samlede tonnage de 12 rederier, som var de største beregnet efter tonnagen, medens de 4 største rederier havde ca. 67% af tonnagen. Det største rederiforetagende er de A. P. Møllerske rederier, der omfatter Dampskibsselskabet »Svendborg«, Dampskibsselskabet af 1912, et af disse to selskaber oprettet interessentskab og endnu en virksomhed. Disse 4 rederier ejede ved udgangen af 1955 tilsammen 62 skibe på i alt 519.502 brt. eller ca. 32% af den samlede tonnage. Næst i rækken af de største rederier kommer Det Østasiatiske Kompagni med 32 skibe på 265.750 brt. og 16% af tonnagen, Det Forenede Dampskibs-Selskab med 74 skibe på 185.222 brt. og ca. 11% af tonnagen samt J. Lauritzens rederier med 36 skibe på 132.088 brt. eller 8% af tonnagen. Danmarks Rederiforening har gjort opmærksom på, at størrelsen af tonnagen kun til en vis grad kan tages som målestok for den økonomiske indsats, og har i denne forbindelse henvist til, at byggepriserne for et passagerskib på ca. 3000 brt. og for et køleskib på ca. 4000 brt. er omtrent den samme som for en tankbåd på ca. 13.000 brt.

¹⁾ Danmarks skibe og skibsfart 1955, side 37. I beløbet er medregnet 302 mill. kr. for time charter omregnet til bruttofragt.

KAPITEL IX. AFSNIT 4

Tabel 4.
Handelsflådens sammensætning ved udgangen af 1955¹⁾.

	Passagerskibe		Tankskibe		Tørlastskibe		I alt	
	Antal	1000 brt.	Antal	1000 brt.	Antal	1000 brt.	Antal	1000 brt.
20- 99 brt.	33	1.731	7	405	452	25.821	492	27.957
100- 499 -	14	3.203	12	4.171	208	42.087	234	49.461
500- 1499 -	17	17.240	-	-	30	31.478	47	48.718
1500- 2999 -	14	30.974	-	-	99	211.222	113	242.196
3000- 4999 -	5	17.463	-	-	62	256.599	67	274.062
5000- 7999 -	3	17.406	1	6.185	38	231.010	42	254.601
8000-11999 -	2	17.024	36	367.220	25	221.892	63	606.136
12000 brt. og derover	-	-	11	145.824	-	-	11	145.824
I alt	88	105.041	67	523.805	914	1020.109	1069	1648.955

Kilde: Danmarks skibe og skibsfart 1955.

Noter: ¹⁾ Opgørelsen omfatter alle registreringspligtige skibe, d. v. s. alle danske skibe på mindst 20 brt. med undtagelse af krigs- og troppetransportskibe. I tabellen er kun medtaget de egentlige handelsskibe, således at fiskefartøjer og skibe til særligt brug, f. eks. bugserbåde, redningsbåde o. lign., er udeladt.

De netop nævnte oplysninger om rederiernes antal og størrelse siger af flere grunde ikke umiddelbart ret meget om konkurrenceforholdene. Som *tabel 4* illustrerer, er skibene af vidt forskellig størrelse og indretning. De er ofte indrettet med henblik på bestemte transportarter (ruteskibe, tankskibe, køleskibe etc.), og deres størrelse henviser dem ofte til bestemte farvande. Småskibe indtil 150 brt. anvendes fortrinsvis i kystfarten, skibe på 150-2000 brt. hovedsagelig i udenrigsfart over kortere afstande, f. eks. i Nord- og Østersøfarten, medens de større skibe på 2000 brt. og derover, som tilsammen udgør næsten 90 % af den samlede tonnage, navnlig beskæftiges i oversøiske farter. Inden for forskellige undergrupper har de enkelte store rederier en større andel af tonnagen end svarende til deres foran nævnte andele af den samlede tonnage. I denne forbindelse må det imidlertid erindres, at fragtmarkedet i meget stor udstrækning er internationalt, således at de danske rederier her står over for en række udenlandske konkurrenter.

På den anden side er konkurrenceforholdene dog af noget uensartet karakter inden for de forskellige dele af skibsfarten. Der er forskel på vilkårene i den indenrigske og i den udenrigske fart, og det samme gælder trampfarten sammenlignet med rutefarten.

Skibe, der går i trampfart, tager fragter overalt, hvor mulighed herfor byder sig. De tager oftest fuld ladning af samme vare, og de har derfor først og fremmest betydning for transporten af grovere masseartikler som korn, trælast, brændsel, malm o. lign. Ruteskibene har betydning såvel for person- som for godstransporten, og skibene er ofte indrettet til at medtage både passagerer og gods. Bortset fra egentlige passagerskibe er ruteskibene dog som regel kun indrettet til at befordre indtil 12 passagerer. Rutefarten er karakteriseret ved fast fart mellem bestemte havne. Farten skal for at kunne betegnes som rutefart have en vis regelmæssighed, og der sejles som regel efter en fast fartplan med bestemte afgang- og ankomsttider. Fragtruteskibene er i modsætning til trampskibene indstillet på at samle ladninger fra et stort antal afskibere.

Trampskibene er som regel indrettet hovedsagelig til transport af bulkvarer, hvorimod ruteskibene er beregnet på at skulle transportere en mere varieret ladning, herunder såvel bulkvarer som stykgods. Den konkurrence, der føres mellem rute- og trampskibene, viser sig først og fremmest med hensyn til bulkvarerne, som går både som rute- og trampladning.

For skibsfarten på danske havne har trampfarten navnlig betydning for importvarer

som kul og koks, mineralolieprodukter, trælast, korn, gødningsstoffer o. lign. store masseartikler. De øvrige importvarer og de fleste eksportvarer, herunder landbrugsvarerne, er hovedsagelig rutegods. Trampfragterne mellem Danmark og nabolandene kan siges at være en del af regionale fragtmarkeder omfattende f. eks. Østersøområdet, Nord-søområdet eller de nordeuropæiske farvande under ét. I denne fart beskæftiges hovedsagelig små eller mellemstore skibe, og de danske redere for disse skibe må altså konkurrere med fremmede skibe af tilsvarende type fra nabolandene, for småskibenes vedkommende navnlig Sverige, Norge, Tyskland og Holland, og for de lidt større skibe tillige Storbritannien, Finland og andre lande.

Transporten mellem Danmark og den øvrige verden ud over Nordeuropa må siges i højere grad at være led i et verdensfragtmarked.

Flere af de danske rederier driver rute-fart, men for en væsentlig del er der tale om rent udenlandske ruter. Når der ses bort fra færgeruterne, findes der kun to danske rederier af betydning, nemlig Det Forenede Dampskibs-Selskab og Det Østasiatiske Kompagni, som driver rutefart mellem Danmark og udlandet. Imidlertid har også en række udenlandske rederier etableret skibsru-ter med anløb af danske havne, og i øvrigt kan transporter til og fra Danmark finde sted med ruter, der anløber havne i nabolandene, men godset må i så fald omskibes i nærmeste hovedhavn, f. eks. Hamburg. Efter oplysning fra Danmarks Rederiforening sker dette i betydeligt omfang.

Det forenede Dampskibs-Selskabs udenlandske ruter er i overvejende grad beregnet på at etablere regelmæssig skibsforbindelse

mellem Danmark og forskellige europæiske lande samt Nord- og Sydamerika. Af selskabets europæiske ruter skal navnlig fremhæves 9 ruter til forskellige havne i Storbritannien. Disse ruter har særlig betydning for landbrugseksporten til Storbritannien, ruten Esbjerg-Harwich tillige for passagerfarten. Selskabet driver endvidere 3 ruter til Norge, herunder en passager rute København-Oslo, samt ruter til Sverige, Finland, Polen og Island, den sidste også med anløb af Færøerne. Endelig har selskabet ruter til Antwerpen, Hamburg, Frankrig, Spanien, Portugal, De kanariske Øer, det vestlige Middelhav, Levanten og Grækenland. *Det Østasiatiske Kompagnis* rutefart mellem Danmark og udlandet går fortrinsvis til fremmede verdensdele. Selskabet har 3 ruter til Østen, nemlig til Straits Settlement og Siam, til Kina og Japan og til Indien. Endvidere har selskabet en rute til Australien, en til U.S.A.'s Atlanterhavskyst og en til Pacifickysten.

Den danske handelsflådes indtjening ved udenrigsfart henholdsvis i rute-, tank- og trampfart fremgår af hosstående tabel 5, der viser, at ca. 60 % af det samlede fragtbeløb (eksklusive timecharter) er indtjent i rutefart. Tabellen viser yderligere, at den rent udenlandske fragt er langt den vigtigste i alle tre grupper.

Der skal herefter ses nærmere på de konkurrencebegrænsninger, der berører skibsfarten på danske havne. Først omtales indenrigsfarten og derefter farten mellem Danmark og udlandet.

Indenrigsfarten omfatter for det første rutefart mellem hovedstaden og forskellige provinshavne. Ruterne er dels blandede passager- og godsru-ter og dels rene godsru-ter.

Tabel 5.
Danske skibes bruttofragt i rute-, tank- og trampfart 1955.¹⁾

	Rutefart mill. kr.	Tankfart mill. kr.	Trampfart mill. kr.	I alt mill. kr.
Fra Danmark til udlandet.....	64,2	—	1,4	65,6
Fra udlandet til Danmark.....	84,4	12,3	29,4	126,1
Mellem fremmede lande.....	476,6	179,0	195,7	851,3
I alt	625,2	191,3	226,5	1043,0

Kilde: Danmarks skibe og skibsfart 1955.
Noter: ¹⁾ Beløbene er eksklusive timecharter

Den øvrige indenrigsfart foregår hovedsagelig med småskibe og må nærmest karakteriseres som en slags trampfart. For 1955 er den samlede godstransport mellem danske havne indbyrdes, som omfatter transport dels af indenlandske produkter, dels af omladet udenlandsk gods, opgjort til 2,8 mill. tons ¹⁾. Størsteparten heraf blev transporteret med småskibene, og en væsentlig del af disse transporter angik varer som sten, kalk, cement m. m. samt mineralske olier. Med rute-skibene blev transporteret 0,6 mill. tons gods, først og fremmest stykgods. Udenlandske skibe har kun en ret ringe andel i skibsfarten mellem danske havne. I denne forbindelse kan det nævnes, at der kun i begrænset omfang tildeles valuta til udenlandske skibe i indenrigsfart. Af den samlede godsmængde blev i 1955 kun 0,1 mill. tons, eller knap 4 % transporteret med fremmede skibe. Derimod har konkurrence fra banerne og til dels også fra bilerne større betydning. I denne forbindelse kan nævnes, at der i finansåret 1955/56 blev transporteret 7,8 mill. tons gods med banerne. Det drejer sig dog for en stor del om varer og transporter, for hvilke banerne ikke direkte konkurrerer med skibene.

For småskibsfarten gælder bindende minimalrater, der fastsættes af *Dansk Sejlskibs-rederiforening for mindre Skibe* (monopoltilsynets reg. nr. 1203). Foreningen omfatter praktisk taget hele den del af småskibsflåden, der beskæftiges i indenrigsfarten.

En betydelig del af rutetrafikken mellem danske havne drives af *Det forenede Dampskibs-Selskab, Aktieselskab*. Selskabet har mellem København og forskellige provinshavne i alt 11 ruter med 19 anløbshavne. Af andre ruter end selskabets kan nævnes ruterne til Bornholm og forskellige færgeruter, som spiller en væsentlig rolle for den indenlandske søværts passagertrafik. Endvidere findes der forskellige godsruiter, de såkaldte paketruter. Langt den største del af rutetrafikken med gods befordres imidlertid med selskabets ruter. Selskabet er for såvel passager- som for godsruiterne anmeldt til monopoltilsynets register som registreringspligtig enkeltvirksomhed (reg. nr. 771).

¹⁾ Heri er medregnet farten til og fra Grønland (87.442 tons) og Færøerne (38.558 tons).

Tabel 6.
Skibsfarten mellem Danmark
og udlandet 1955.

	Samlet fart mill, tons	Heraf med danske skibe
Indgået	15.729	%
Udgået	3.026	25
		35
I alt	18.755	27

Kilde: Danmarks skibe og skibsfart 1955.

Skibsfarten mellem Danmark og udlandet belyses ved ovenstående tabel 6, som viser, at kun 27 % af de samlede transporter, målt i tons, i 1955 blev udført med danske skibe. For de udgående fragters vedkommende er de danske skibes andel dog større, nemlig 35 %, medens kun 25 % af de indgående fragter er med danske skibe. I farten mellem Danmark og udlandet deltager fremmede skibe således i betydeligt omfang. I denne forbindelse kan det nævnes, at den danske stat — i modsætning til mange andre lande, men i overensstemmelse med den holdning, der indtages af danske skibsfartskredse - ikke yder subsidier eller lign. til skibsfarten eller har fastsat begrænsninger i den fremmede skibsfarts sejlads på Danmark.

Konkurrenceforholdene stiller sig forskelligt, efter som der er tale om trampfart eller rutfart. Til nærmere belysning af konkurrencebegrænsningerne i skibsfarten mellem danske og udenlandske havne har Danmarks Rederiforening fremskaffet oplysninger fra sine medlemmer om disses deltagelse i aftaler såvel vedrørende rutfarten som trampfarten, der direkte eller indirekte berører afskibninger til og fra Danmark. Foreningens oplysninger vil blive nærmere refereret i det følgende.

Inden for *trampfarten* blev der under verdenskrisen i 1930'erne gjort forskellige forsøg på at etablere *internationale aftaler* om minimalrater, oplægninger o. lign. Størst betydning fik den såkaldte tankskibspool, som virkede i årene 1934-39. De deltagende rederier, hvoriblandt et enkelt dansk, skulle indbetale en bestemt procent af bruttofragterne til en oplægningsfond, og de herved indkomne beløb blev fordelt mellem delta-gerne efter størrelsen af den oplagte tonnage.

Der blev også gjort forskellige forsøg på oprettelse af aftaler for tørlastskibenes vedkommende, men disse aftaler fik dog langt mindre betydning.

Rederier for de danske småskibe, der hovedsagelig er interesseret i udenrigsfarten, er organiseret i *Rederiforeningen af 1893*, som samarbejder med tilsvarende organisationer i Norge og Sverige om forhold af fælles interesse¹⁾, herunder dog ikke fragtraterne.

Danmarks Rederiforening har over for kommissionen oplyst, at der efter den anden verdenskrig ikke har været gennemført fragtaftaler el.lign. inden for den internationale trampfart. Foreningen har oplyst, at en række af de større rederier er tilsluttet en international organisation, *The Baltic and International Maritime Conference*, som har hovedkontor i København og bl.a. beskæftiger sig med udarbejdelse af standarder for fragtdokumenter, havneforhold m.m., men ikke med regulering af fragtrater el.lign.

Inden for *rutefarten* findes der et udbredt system af internationale overenskomster, sædvanligvis benævnt *konferencer*, som tilsigter en stabilisering af ruteskibsfarten. Konferencerne dækker praktisk taget hele verdens rutefart. Som baggrund for den efterfølgende skematiske oversigt over danske rederiers deltagelse i sådanne konferencer på ruter til og fra Danmark skal der først gives en mere *almindelig beskrivelse af aftalernes gængse indhold*.

Konferencerne angår i hvert enkelt tilfælde skibsruiter mellem nærmere afgrænsede geografiske områder. Som eksempel kan nævnes North Atlantic Baltic Freight Conference, som omfatter ruter fra U.S.A.s og Canadas atlanterhavshavne til skandinaviske og baltiske havne. Undertiden er der oprettet særlige konferencer for udgående og for hjemgående ladning. I visse tilfælde omfatter konferencerne alle varer, dog således at der ofte er gjort undtagelse for bestemte varer, navnlig sådanne, som også går som trampladning.

Hvad konferencernes nærmere indhold angår, skal først nævnes, at der inden for alle konferencer er udpeget bestemte basishavne, hvortil der foretages direkte anløb. Fragt til andre havne omlades i basishavnene. I de

fleste tilfælde omfatter konferencerne fastsættelse af fælles fragttariffer. Disse gælder for fragt til basishavnene, og der beregnes faste tillæg for omladning og viderebefordring på gennemgående konnossement til andre havne. Tarifferne er som regel beregnet således, at den gennemgående fragt fra afskibningsstedet er den samme, uanset hvor omladning finder sted.

I mange af konferencerne er der foretaget en fordeling af basishavnene mellem konferencedeltagerne. I almindelighed er der her ved givet de enkelte landes rederier en vis fortrinsstilling med hensyn til ruter til eller fra deres hjemland.

Ved nogle af konferencerne er der truffet særlige aftaler med henblik på at begrænse sejladserne og fordele transporterne og de indtjente fragter mellem deltagerne. I visse tilfælde er der fastsat regler om antallet af af sej linger, i andre om antallet af skibe eller størrelsen af den tonnage, hvormed ruten besjles. Endelig kan der være oprettet puljeordninger, hvorefter de indtjente fragtbeløb eller en vis del deraf fordeles mellem deltagerne efter nærmere fastsatte regler. Ifølge oplysning fra Danmarks Rederiforening er der med hensyn til rutefarten på Danmark i nogle få tilfælde fastsat begrænsninger for antallet af af sej linger, medens der ikke her findes aftaler om skibenes antal eller kapacitet eller om puljeordninger.

Konkurrencen fra udenforstående trampeller ruterederier søges først og fremmest begrænset ved tilvejebringelse af en fastere tilknytning mellem afskiberne og konference-deltagerne. Et almindeligt anvendt middel hertil er betaling af såkaldt *deferred rebates*, d. v. s. udskudte rabatter eller bonusbeløb. Disse bonusbeløb godskrives afskiberne, som kun benytter konferencens skibe, og beregnes som regel for halvårsperioder, men beløbene kommer først til udbetaling en vis tid, varierende fra 3 til 9 måneder, efter udløbet af den periode, for hvilken rabatten beregnes, og kun under forudsætning af, at afskiberne i hele perioden indtil beløbenes udbetaling udelukkende har benyttet konferencens skibe. I tilfælde, hvor der tilbydes billige, men hyppigt mere lejlighedsvis transportmuligheder uden for konferencen, må afskiberne altså afveje fordelene ved disse tilbud mod

¹⁾ Skibsfartsberetning for året 1954, side 119.

tabet af rabatten på alle forsendelser med konferenceskibe i en periode på 9 til 15 måneder.

I andre tilfælde eller alternativt til deferred rebates-systemer tilbydes der afskiberne kontrakter til reducerede nettofragtrater under forudsætning af, at afskiberne indgår på udelukkende at benytte konferencens skibe.

Til nærmere belysning af *danske rederiers deltagelse i konferencer og andre aftaler*, der berører rutefarten til og fra Danmark, har Danmarks Rederiforening i april 1957 fremsendt forskellige oplysninger, der bygger på redegørelser fra Det Forenede Dampskibs-Selskab og Det Østasiatiske Kompagni, der som tidligere nævnt er de eneste danske rederier af betydning, som driver rutefart mellem Danmark og udlandet (dog bortset fra Øresundsfarten). Efter disse oplysninger er Det forenede Dampskibs-Selskab og Det Østasiatiske Kompagni deltagere i henholds-

vis 8 og 18 konferencer, for så vidt angår deres ruter mellem danske havne og udlandet. I hosstående skema er givet en oversigt over de pågældende konferencer og deres nærmere indhold.

Som man vil se af skemaet, angår aftalerne især transporten til og fra Østasien, Australien, Sydamerika og U.S.A.'s pacifickyst samt fra U.S.A.'s østkyst og Canada.

I alle de i skemaet nævnte konferencer er der aftalt fælles fragttariffer. Tarifferne gælder fra og til basishavne, og for Danmarks vedkommende er København basishavn. For ladning til og fra andre havne beregnes et tillæg for omskibning via basishavn (København eller udenlandsk basishavn, f.eks. Hamburg) eller for direkte anløb med ruteskibet.

Nogle af konferencerne angår kun fragttarifferne, men i de fleste tilfælde er der tillige truffet aftale om andre forhold, f. eks. kontrakt- eller deferred rebate-systemer eller begrænsning af visse deltageres rettigheder.

Konferencens område:	Deltagere:	Konferencens indhold ¹⁾ :
----------------------	------------	--------------------------------------

Far Eastern Freight Conference.

Udgående: Fra Skandinavien, Nordkontinentet og Storbritannien til Malaya, Siam, Hongkong, Kina, Formosa og Korea. - Al ladning med undtagelse bl. a. af kul, gipssten og ammoniumnitrat.

Hjemgående: Fra Korea, Kina, Formosa, Hongkong og Malaja til hele Europa og visse Middelhavshavne. - Al ladning med undtagelse bl. a. af fryserumsladning og ris.

Ø.K. og rederier fra 9 andre lande.

Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne; men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Alternativt kontrakt- eller deferred rebate system.

Japan Outward Freight Conference.

Fra Skandinavien, Nordkontinentet og Storbritannien til Japan. — Al ladning med undtagelse bl. a. af kul, gipssten og ammoniumnitrat.

Japan Homeward Freight Conference.

Fra Japan til hele Europa og visse Middelhavshavne. — Al ladning med undtagelse af fryserumsladning og ris.

Ø.K. og rederier fra 9 andre lande.

Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne, men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Kontraktsystem.

¹⁾ Se endvidere den almindelige karakteristik af søfartskonferencerne i teksten. Ved deferred rebates forstås udskudte rabatter eller bonusbeløb, der godskrives afskiberne, som kun benytter konferencernes skibe. Kontraktsystemer omfatter aftaler med afskiberne om reducerede nettofragtrater mod, at afskiberne forpligter sig til udelukkende at benytte konferencens skibe.

(Fortsættes).

(Fortsat).

Konferencens område:	Deltagere:	Konferencens indhold ¹⁾ :
<i>Philippines-Europe Conference.</i> <i>Udgående:</i> Fra Skandinavien, Nordkontinentet og Storbritannien til Filippinerne. — Al ladning undtagen kul. <i>Hjemgående:</i> Fra Filippinerne til hele Europa og visse Middelhavshavne. - Al ladning undtagen fryserumsladning, kopra og sukker.	Ø.K. og rederier fra 9 andre lande.	Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne; men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Kontraktsystem.
<i>Continent/India-Pakistan Conference.</i> <i>Udgående:</i> Fra Skandinavien og Nordkontinentet til Indien og Pakistan. - Al ladning. <i>Hjemgående:</i> Fra Indien og Pakistan til Europa. - Al ladning.	Ø.K. og rederier fra 9 andre lande.	Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne; men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Alternativt kontrakt - eller deferred rebate system.
<i>Continent/Colombo Conference.</i> Fra Skandinavien og Nordkontinentet til Colombo. - Al ladning. <i>Colombo Continental Conference.</i> Fra Colombo til Europa. - Al ladning.	Ø.K. og rederier fra 8 andre lande.	Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne; men de fleste har adgang til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Alternativt kontrakt - eller deferred rebate system.
<i>Continent/Burma Conference.</i> <i>Udgående:</i> Fra Skandinavien og Kontinentet til Burma. - Al ladning. <i>Hjemgående:</i> Fra Burma til Europa. - Al ladning undtagen ris.	Ø.K. og rederier fra 7 andre lande.	Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne; men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Alternativt kontrakt - eller deferred rebate system.

¹⁾ Se endvidere den almindelige karakteristik af søfartskonferencerne i teksten. Ved deferred rebates forstås udskudte rabatter eller bonusbeløb, der godskrives afskibere, som kun benytter konferencernes skibe. Kontraktsystemer omfatter aftaler med afskiberne om reducerede nettofragtrater mod, at afskiberne forpligter sig til udelukkende at benytte konferencens skibe.

(Fortsættes).

(Fortsat).

Konferencens område:

Deltagere:

Konferencens indhold¹):

Continent/Australia Conference.

Fra Skandinavien og Kontinentet til Australien. - Al ladning.

Ø.K. og rederier fra 7 andre lande.

Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne, men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Kontraktsystem.

Australian Tonnage Committee.

Fra Australien til Europa. — Al ladning undtagen korn, sukker, træ, malm og metaller.

Continent/Port Said and Suez Conference.

Fra Skandinavien og Nordkontinentet til Port Said og Suez. - Al ladning.

Ø.K. og rederier fra 7 andre lande.

Fælles fragttariffer.

Continental Port Sudan Conference.

Fra Skandinavien og Kontinentet til Port Sudan. — Al ladning.

Ø.K. og rederier fra 9 andre lande.

Fælles fragttariffer og kontraktsystem.

! Port Sudan - United Kingdom and Continental Freight Conference.

Fra Port Sudan til Europa. — Al ladning.

Ø.K. og rederier fra 8 andre lande.

Fælles fragttariffer og kontraktsystem.

Continent/Aden Kates Agreement.

Fra Skandinavien og Nordkontinentet til Aden. - Al ladning.

Ø.K. og rederier fra 7 andre lande.

Fælles fragttariffer.

Outward Continental North Pacific Freight Conference.

Fra Skandinavien og Nordkontinentet til Pacific kysthavne. - Al ladning.

Ø.K. og rederier fra 7 andre lande.

Fælles fragttariffer.

¹) Se endvidere den almindelige karakteristik af søfartkonferencerne i teksten. Ved deferred rebates forstås udskudte rabatter eller bonusbeløb, der godskrives afskibere, som kun benytter konferencernes skibe. Kontraktsystemer omfatter aftaler med afskiberne om reducerede nettofragt-rater mod, at afskiberne forpligter sig til udelukkende at benytte konferencens skibe.

(Fortsættes).

(Fortsat).

Konferencens område:	Deltagere:	Konferencens indhold ¹⁾ :
<i>The Association of West India Trans-Atlantic Steam Ship Lines.</i> <i>Udgående:</i> Fra Skandinavien, Nordkontinentet, Storbritannien, Frankrig, Portugal, Spanien og Italien til Vestindien, Mellemamerikas vestkyst m. m. - Al ladning. <i>Hjemgående:</i> Fra Vestindien, Mellemamerikas vestkyst m. m. til Europa. - Al ladning.	Ø.K. og rederier fra 10 andre lande.	Fælles fragttariffer. Forskellige begrænsningsaftaler mellem linierne; men alle linier har ret til at acceptere ladning til og fra Danmark enten direkte og/eller med omskibning. Nogle rederier har begrænset afsejlingsantal. Deferred rebate system.
<i>Pacific Coast European Conference.</i> Fra U.S.A.'s og Canadas vestkyst til Europa. - Al ladning undtagen korn.	Ø.K. og rederier fra 9 andre lande.	Fælles fragttariffer.
<i>North Atlantic Baltic Freight Conference.</i> Fra U.S.A.'s Nordatlantthavne og Canadas østkyst til Skandinavien og baltiske havne. - Alt stykgods.	Ø.K., D.F.D.S. og rederier fra 7 andre lande.	Fælles fragttariffer, Kontraktsystem.
<i>Homeward River Plate General Cargo Freight Conference.</i> Fra Argentina til Storbritannien, Kontinentet og Skandinavien - Alt stykgods.	D.F.D.S. og rederier fra 10 andre lande.	Fælles fragttariffer.
<i>Outward Continental River Plate Freight Conference.</i> Fra Skandinavien og Kontinentet til Argentina. - Alt stykgods.	D.F.D.S. og rederier fra 10 andre lande.	Fælles fragttariffer. Danmark betjenes direkte af D.F.D.S. og en norsk linie. De øvrige linier har ret til befordring på gennemgående konnossement. Kontraktsystem.
<i>Homeward Freight Conference of Brazil/Europe Steamship Lines.</i> Fra Brasilien til Storbritannien, Kontinentet og Skandinavien. - Al ladning undtagen malm o. lign.	D.F.D.S. og rederier fra 11 andre lande.	Fælles fragttariffer. Danmark betjenes direkte af D.F.D.S. og en norsk linie. Aftaler med afskiberne om bonus.

¹⁾ Se endvidere den almindelige karakteristik af søfartkonferencerne i teksten. Ved deferred rebates forstås udskudte rabatter eller bonusbeløb, der godskrives afskiberne, som kun benytter konferencernes skibe. Kontraktsystemer omfatter aftaler med afskiberne om reducerede nettofragtrater mod, at afskiberne forpligter sig til udelukkende at benytte konferencens skibe.

(Fortsættes).

(Fortsat).

Konferencens område:	Deltagere:	Konferencens indhold ¹⁾ :
<i>Outward Continental Brazil Freight Conference.</i> Fra Skandinavien og Kontinentet til Brasilien. - Alt stykgods.	D.F.D.S. og rederier fra 10 andre lande.	Fælles fragttariffer. Danmark betjenes direkte af D.F.D.S. og en norsk linie. Kontraktsystem.
<i>Gulf /Skandinavian & Baltic Sea Ports Conference.</i> Fra U.S.A.-golfen til skandinaviske og baltiske havne. - Alt stykgods.	D.F.D.S. og rederier fra 3 andre lande.	Fælles fragttariffer.
<i>Mediterranean, Levant, Black Sea and Danube Conference of regular Lines.</i> Fra Kontinentet til Levanten. - Alt stykgods.	D.F.D.S. og rederier fra 9 andre lande.	Fælles fragttariffer. Fordelings- og begrænsningsaftaler mellem ruterne. Kontraktsystem. Aftale med Nah-Ost Konferenz, Hamburg.
<i>Levant Continent Conference.</i> Fra Levanten til Kontinentet, Skandinavien, Polen og Island. - Alt stykgods.	D.F.D.S. og rederier fra 12 andre lande.	Fælles fragttariffer. Danmark betjenes direkte af D.F.D.S. samt en svensk og en israelsk rute. Aftale med Nah-Ost Konferenz, Hamburg.

¹⁾ Se endvidere den almindelige karakteristik af søfartskonferencerne i teksten. Ved deferred rebates forstås udskudte rabatter eller bonusbeløb, der godskrives afskibere, som kun benytter konferencernes skibe. Kontraktsystemer omfatter aftaler med afskiberne om reducerede nettofragtrater mod, at afskiberne forpligter sig til udelukkende at benytte konferencens skibe.

5. Luftfart

Lufttransport har navnlig betydning for personbefordringen over længere afstande, og for befordringen af post, hvorimod luftfarten kun har ringe betydning for varetransporten. Den omstændighed, at flyvningen væsentligst skal dække et behov for persontransport, betyder, at flyvningen i langt overvejende grad foregår som rute-flyvning. Befordringen af post forudsætter i øvrigt også regelmæssig rutflyvning.

Luftfarten er verden over reguleret ved lovgivning, som bl. a. indeholder regler om, at der til etablering af internationale flyve-

ruter kræves koncession, og det forekommer hyppigt, at de enkelte lande betinger koncessioner til udenlandske flyveselskaber af, at landets egne flyveselskaber opnår tilsvarende fordele i de pågældende fremmede lande. I adskillige lande støttes luftfarten yderligere ved offentlige subsidier.

Her i landet er luftfarten reguleret ved lov af 1. maj 1923 som ændret ved lov af 7. maj 1937. Loven indeholder foruden en række bestemmelser til fremme af sikkerheden i luftfarten regler om koncessionering af erhvervsmæssig flyvning. Efter disse regler kræves der *koncession* til opretholdelse

eller drift af internationale luftfartruter over dansk territorium med eller uden mellem-landing. Endvidere kræves koncession til al erhvervsmæssig befordring ad luftvejen af personer eller gods inden for dansk territorium. Det kan yderligere nævnes, at der kræves koncession til oprettelse og drift af landingspladser til almindeligt brug. Alle betydende landingspladser ejes i øvrigt af staten.

I medfør af de netop omtalte bestemmelser er der meddelt Det Danske Luftfartselskab A/S koncession på *indenlandske flyveruter*, ligesom en række firmaer og enkeltpersoner har fået koncession på anden erhvervsmæssig flyvning her i landet. Det er bl. a. et vilkår for den koncession, der er meddelt Det Danske Luftfartselskab, at taksterne skal godkendes af luftfartsmyndighederne.

Det Danske Luftfartselskab har endvidere fået koncession på forskellige *internationale* flyveruter udgående her fra landet, og der er ligeledes meddelt en række udenlandske luftfartselskaber koncession på ruter over dansk territorium. Herfor gælder de nedenfor nævnte konkurrencebegrænsninger.

Det Danske Luftfartselskab samarbejder om beflyvningen af både inden- og udenlandske ruter med luftfartselskaberne i Norge og Sverige gennem et fælles konsortium, Scandinavian Airlines System (SAS). Al flyvning udføres nu af SAS, som også ejer flyvemateriel m. v., og de nationale luftfartselskabers virksomhed indskrænker sig således i alt væsentligt til det, der følger af stillingen som parthavere i konsortiet. Det skandinaviske luftfartsamarbejde er etableret under medvirken af den danske, norske og svenske stat, jfr. for Danmarks vedkommende lov af 20. december 1950 om Danmarks deltagelse i det skandinaviske luftfartsamarbejde. Ved denne lov blev der givet ministeren for offentlige arbejder bemyndigelse til at overtage eller nytægne aktier i Det Danske Luftfartselskab, og statens andel i den stemmeberettigede aktiekapital udgør herefter 50 %. Endvidere er der i henhold til bemyndigelserne i loven afsluttet overenskomster med de norske og svenske regeringer om ydelse af statsgaranti vedrørende driftstab indtil et nærmere fastsat beløb i

hvert af de tre luftfartselskaber, ligesom der ved loven er givet SAS skattefrihed her i landet. Endelig er der givet ministeren for offentlige arbejder bemyndigelse til med tilslutning fra folketingets finansudvalg at yde tilskud til opretholdelsen i rimeligt omfang af den indenlandske ruteflyvning.

Konkurrencen i den internationale luftfart er desuden i temmelig stort omfang reguleret dels ved *overenskomster mellem staterne*, dels ved *private aftaler* mellem de førende luftfartselskaber. De mellemstatslige overenskomster har som forudsætning det før omtalte system med koncessionering af flyveruterne og går som regel ud på, at landene gensidigt indrømmer hinanden ret til i et nærmere bestemt omfang at etablere flyveruter til eller over det andet land. Ifølge oplysninger modtaget fra ministeriet for offentlige arbejder gælder der følgende statslige og private aftaler om flyveruterne på Danmark.

Danmark er medlem af den internationale luftfartsorganisation, *International Civil Aviation Organisation* (ICAO), som beskæftiger sig med alle de forhold vedrørende den internationale luftfart, som staterne lovgiver om, herunder f. eks. sikkerhedsforanstaltninger, standardisering af fragtdokumenter o. m. a. Danmark har endvidere indgået *statslige luftfartsaftaler* med i alt 25 lande. Aftalerne er ikke indgået som led i samarbejdet i ICAO, men de skal anmeldes til denne organisation, og deres indhold bliver derved tilgængeligt for de øvrige medlemslande i organisationen. Aftalerne indeholder som regel almindelig holdte bestemmelser om, at den anvendte transportkapacitet skal stå i et rimeligt forhold til transportbehovet, således at ingen af luftfartselskaberne i de to lande skades på utilbørlig måde. Herudover indeholder aftalerne normalt ikke bestemmelser om en egentlig begrænsning af den indbyrdes lufttrafik. Derimod indeholder de ofte bestemmelser, der begrænser trafikrettighederne for det ene lands luftfartselskab mellem det andet land og tredieland, idet denne trafik ønskes forbeholdt det andet lands luftfartselskaber.

De statslige luftfartsaftaler indeholder normalt regler om, at passager- og godstariffer skal godkendes af luftfartsmyndigheder-

ne i Danmark og de pågældende fremmede lande. Hidtil har luftfartsmyndighederne her i landet som andetsteds i det store og hele godkendt de takster, som de førende luftfartsselskaber, herunder SAS, indbyrdes har aftalt. Samarbejdet herom foregår inden for luftfartsselskabernes internationale organisation: *International Air Transport Association* (IATA), der så vidt vides har fastsat rater for alle betydende internationale flyveruter.

Desuden er der inden for den internationale luftfart indgået de såkaldte *pool-aftaler* mellem selskaber, der beflyver de samme strækninger. De fleste af disse aftaler tilsigter en deling mellem parterne af trafikken inden for det område, aftalen dækker, og som regel er der samtidig aftalt en deling af driftsindtægterne. Delingen af trafikken sø-

ges opnået ved fastsættelse af det indbyrdes forhold mellem det af parterne planlagte antal tilbudte tonkilometer beregnet på grundlag af parternes flyveruter og lastningskapaciteten af de maskiner, hvormed ruterne beflyves. I de tilfælde, hvor der er aftalt en deling af driftsindtægterne, indbringes parternes totale driftsindtægter hidrørende fra transport på linierne under aftalen i en pulje, som siden fordeles på basis af parternes faktiske antal tilbudte tonkilometer beregnet på grundlag af de faktisk udførte flyvninger og maskinernes lastningskapacitet.

Scandinavian Airlines System har for en række af dets internationale flyveruter indgået sådanne *pool-aftaler* med andre luftfartsselskaber, der beflyver de samme strækninger.

Kapitel X.

BANKER, SPAREKASSER OG FORSIKRINGSSSELSKABER

1. Indledning.

I *tabel 1* vises antallet af pengeinstitutter m. v. og forsikringsvirksomheder og det samlede antal personer, som var beskæftiget i disse virksomheder ved erhvervstællingen i 1948.

I de følgende afsnit omtales konkurrenceforholdene inden for den del af pengeomsætningen som formidles af *forretningsbankerne, sparekasserne og forsikringsselskaberne*. Fremstillingen bygger i hovedsagen på

redegørelser, som kommissionen har modtaget fra henholdsvis banktilsynet, sparekasetilsynet og forsikringsrådet. Men ligesom ved betænkningens øvrige kapitler har de respektive erhvervsorganisationer haft lejlighed til at knytte bemærkninger til et udkast, før den endelige redaktion er foretaget.

Om den øvrige del af pengeomsætningen kan anføres, at *Nationalbanken* ifølge lov har eneret på seddeludstedelsen. *Kredit- og hypotekforeninger* kan kun oprettes ved lov. Der er i lovgivningen fastsat grænser for de enkelte foreningers udlånsområde, såvel territorielt som med hensyn til arten og størrelsen af de ejendomme, der kan ydes lån i. I visse tilfælde griber de således fastsatte udlånsområder ind i hinanden, således at der er mulighed for konkurrence mellem flere forskellige foreninger, men som regel har låntagerne kun mulighed for at opnå lån i en enkelt kreditforening, respektive hypotekforening. Retten til at omsætte obligationer og aktier ved den officielle kursnotering på Københavns fondsbørs er ifølge børsloven af 19. marts 1930 forbeholdt fondsbørsens medlemmer, de *noteringsberettigede vekselere*. Anerkendelse som fondsbørsmedlem meddeles af handelsministeren efter indstilling fra fondsbørsbestyrelsen. Ifølge loven skal anerkendelserne gives i det omfang, som hensynet til omsætningen og publikums tarv gør det fornødent.

Tabel 1.

Pengeinstitutter m. v. og forsikringsvirksomheder i 1948.

	Antal virksomheder	Antal beskæftigede
Banker ¹⁾	163	9.379
Sparekasser	506	3.602
Forsikringsselskaber ..	461 ²⁾	12.707 ³⁾
Kredit- og hypotekforeninger	22	946
Vekselerere	101	464
Andre pengeinstitutter ⁴⁾	240	1.231
	1.493	28.329

Kilde: Erhvervstællingen 1948, tabel 85-86.

For så vidt angår banker, sparekasser og forsikringsselskaber er oplysningerne om antallet af virksomheder dog hentet fra beretningerne fra banktilsynet, sparekasetilsynet og forsikringsrådet.

Noter: ¹⁾ Herunder også Danmarks Nationalbank. - ²⁾ Herunder 109 udenlandske selskaber, hvoraf de fleste kun tegner co- og reassurancer. - ³⁾ Heri medregnet 4.386 rejssende, bygenter og inkassatorer. Forsikringsselskaberne beskæftigede yderligere i 1948 godt 7.500 fritidsagenter, som ikke er medregnet i tabellen. - ⁴⁾ Omfatter bl. a. andelsselskaber og finansieringsselskaber.

2. Forretningsbankerne.

Ved udgangen af 1956 var der i hele landet 160 forretningsbanker med tilsammen 980 filialer og kontorer, således at antallet af banksteder var 1140. Bankernes og bank-

stedernes fordeling på landsdele fremgår af tabel 2, som tillige viser antallet af filialer og kontorer, der tilhører de tre hovedbanker: Den danske Landmandsbank A/S, A/S Københavns Handelsbank og Privatbanken i København A/S.

Det ses heraf, at ca. en femtedel af samtlige banksteder i landet og ca. en fjerdedel af filialerne tilhører de tre københavnske hovedbanker. Landmandsbanken og Handelsbanken har filialer i alle landsdele, medens Privatbanken kun har få udenbys filialer. Landets fjerdestørste bank, Andelsbanken A.m.b.A., der ligeledes har hovedsæde i København, havde i 1956 125 banksteder, fordelt over hele landet.

Udbygningen af filialsystemet er et resultat af de særlige konkurrenceforhold, som præger bankvæsenet. Da det enkelte banksted som hovedregel kun har et lokalt begrænset virksomhedsområde, udspiller konkurrencen sig for en væsentlig del som en konkurrence om oprettelse af nye banksteder, hvorigennem bankerne søger at drage nye kunder til sig.

Til belysning af bankernes fordeling efter størrelse kan anføres, at de tre hovedbanker har halvdelen og de ti største banker godt to tredjedele af bankernes samlede aktiver og passiver, jfr. tabel 3. Ved bedømmelsen af disse tal må det tages i betragtning, at

Tabel 2.
Bankernes og bankstedernes fordeling på landsdele 1956.

	Selvstændige banker	Filialer og kontorer	Antal filialer og kontorer tilhørende de 3 hovedbanker
Hovedstaden	17	164	112
Øerne uden for hovedstaden	55	314	46
Jylland	86	495	76
Færøerne	2	7	—
	160	980	234

Kilde: Beretning om de danske bankers virksomhed i 1956, afgivet af bankinspektøren, s. 6-7.

tabel 3 angår landet som helhed, og at fordelingen er anderledes i de forskellige dele af landet. Eksempelvis har de 3 hovedbanker godt 70 % af bankvirksomheden i hovedstadsområdet og ca. 20 % af bankvirksomheden i provinsen. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at den lokale bank ofte har en vis fortrinsstilling i konkurrencen med udenbys banker og deres stedlige filialer.

Bankloven af 15. april 1930 med senere ændringer indeholder en række forskrifter for udøvelsen af bankvirksomhed. De fleste,

Tabel 3.
Bankernes fordeling efter størrelse, ultimo 1956.

	Samtlige banker mill. kr.	3 hovedbanker tilsammen		10 største banker tilsammen ¹⁾	
		mill. kr.	procent af samtlige	mill. kr.	procent af samtlige
<i>Aktiver</i>					
Indenlandske obligationer og aktier	1.304	691	53,0	945	72,4
Udlån	6.640	2.840	42,7	4.129	62,2
Andre aktiver	2.829	1.927	68,1	2.364	83,5
<i>Passiver</i>					
Egenkapital	1.135	532	46,8	755	66,5
Indlån	7.497	3.497	46,6	4.886	64,9
Andre passiver	2.141	1.429	66,8	1.797	84,0
Balance	10.773	5.458	50,7	7.438	69,0

Kilde: Beretning om de danske bankers virksomhed i 1956, side 74 ff.

Noter: ¹⁾ Disse er ordnet i rækkefølge efter balancens størrelse: Landmandsbanken, Københavns Handelsbank, Privatbanken, Andelsbanken, Aarhus Privatbank, Arbejdernes Landsbank, Fyens Disconto Kasse, Fællesbanken for Danmarks Sparekasser, Varde Bank og Amagerbanken.

f. eks. reglerne om bankernes likviditet og soliditet og om offentligt indseende ved banktilsynet har som hovedformål at beskytte indskyderne mod tab ved banksammenbrud. Enkelte regler kan dog have betydning for konkurrenceforholdene. I § 12, stk. 6, hedder det således:

»En bank må ikke uden bankinspektørens samtykke erhverve eller med ret til at udøve stemmeret belåne mere end 30 % af aktie- eller andelskapitalen i en anden bank eller af garantikapitalen i en sparekasse. Sammen med månedsbalancerne og årsregnskabet skal banken tilstille bankinspektøren opgørelse over, hvad den måtte eje eller have belånt af aktier og andelsbeviser i andre banker samt af garantibeviser i sparekasser.«

Bestemmelsen tilsigter at forhindre sådanne koncerndannelser mellem bankerne, som har præget bankvæsenet i flere andre lande. Fuldstændig sammenslutning (fusionering) af banker med andre banker eller sparekasser kan ifølge banklovens § 4 kun ske med tilladelse fra handelsministeren.

Der er i enkelte tilfælde givet tilladelse **til**, at en bank ejer aktiemajoriteten i en anden bank. Ligeledes forekommer aktiebesiddelse inden for den i loven fastsatte 30 %'s grænse i et vist omfang. De fleste af disse tilfælde er opstået i forbindelse med bankrekonstruktioner, hvor andre banker har indskudt ansvarlig kapital, og de er af underordnet betydning i det samlede banksystem, idet de ikke i nævneværdigt omfang vil kunne ændre koncentrationstallene i tabel 3.

Medens bankloven således i almindelighed hindrer, at en bank ejer aktiemajoriteten i en anden bank eller garantikapitalen i en sparekasse, ejer nogle banker aktier i særlige finansieringsselskaber, hvis formål f. eks. er finansiering af fast ejendom eller af afbetalingshandel. Da de pågældende finansierings- og ejendomsselskaber imidlertid ikke modtager indskud fra publikum, strækker deres finansieringsmuligheder sig ikke ud over moderselskabernes, og følgelig vil heller ikke disse aktiebesiddelser kunne ændre de anførte koncentrationstal i nævneværdig grad.

Praktisk taget alle banker er tilsluttet én eller flere brancheorganisationer. Provinsbankerne organiserede sig allerede i 1905 i

De danske Provinsbankers Forening, der nu omfatter 146 af landets 160 banker, heriblandt også 4 banker i hovedstadsområdet. Ti mindre banker i hovedstadsområdet samarbejder i *Københavnske Bankers Forening af 1920*. De tre hovedbanker, Landmandsbanken, Handelsbanken og Privatbanken, danner ikke nogen egentlig organisation; men skiftevis et år ad gangen er en af *hovedbankerne* forhandlingsordførere for de tre banker.

Siden 1950 samarbejder de nævnte grupper af banker samt Andelsbanken i *Danske Bankers Fællesrepræsentation*, der varetager bl. a. medlemmernes interesser udadtil, f. eks. over for statsmagten og Nationalbanken.

Konkurrencebegrænsende aftaler m. v. blandt bankerne skal ifølge handelsministeriets bekendtgørelse af 18. juni 1955 om monopollovens anvendelse på private banker anmeldes til bankinspektøren og indføres i banktilsynets aftaleregister. Pr. 1. januar 1957 var der i registeret *140 gældende aftaler og 3 bestemmelser*. Danske Bankers Fællesrepræsentation deltog på medlemmernes vegne i 7 aftaler, De danske Provinsbankers Forening i 3 og Københavnske Bankers Forening af 1920 i 33. I øvrigt havde 76 banker individuelt sluttet sig til aftaler, og den enkelte bank er undertiden med i et forholdsvis stort antal aftaler. Dette gælder især banker med et vidtforgrent filialsystem, idet den enkelte aftale ofte angår et begrænset lokalt område. For eksempel havde pr. 1. januar 1957 Landmandsbanken og Handelsbanken hver sluttet sig til 84 aftaler, Andelsbanken til 73 og Privatbanken til 58 aftaler.

Størrelsen af det samlede antal aftaler og tallet på de aftaler, den enkelte bank deltager i, må bl. a. ses i forbindelse med, at der er oprettet særskilte aftaler om de enkelte bankforretninger, og at der ved siden af generelle, landsomfattende aftaler findes et stort antal lokale aftaler.

Aftalerne gennemgås i det følgende i rækkefølgen: 1) aftaler om indlån, 2) aftaler om udlån, 3) aftaler om andre bankforretninger (inkasso, valutahandel, rembourss m. m.). Man vil af gennemgangen se, at vilkårene for modtagelse af indlån er gennemgribende reguleret ved aftaler, og at der lige-

ledes findes et omfattende system af aftaler vedrørende gebyrer og provisioner for inkasoforretninger, modtagelse af huslejeindbetalinger, udstedelse af bankbøger, benyttelse af døgnboks, køb og salg af fremmed valuta, reboursforretninger m. m. På udlånsforretningernes område findes der derimod hovedsagelig kun aftaler vedrørende visse særlige arter af udlån, f. eks. lån til andre pengeinstitutter og byggelån. Når udlånsforretningerne i øvrigt ikke er reguleret ved aftaler, hænger det antagelig for en del sammen med, at udlånene i almindelighed er af mere uensartet karakter end indlånsforretningerne og de øvrige bankforretninger, og at de derfor vanskeligere lader sig indordne under bestemte regler.

Den vigtigste aftale vedrørende *indlånsvirksomheden* er register nr. 167, der er indgået mellem Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening. Ved aftalen, der omfatter så godt som alle banker og sparekasser og gælder for hele landet, er der lagt loft over indlånsrenten, idet der er fastsat maksimumsrentesatser for hver af følgende grupper af indlån: 1) indlån på anfordring (bankbog) eller med kortere opsigelsesvarsel end 3 måneder, 2) indlån på mindst 3 måneders opsigelse, 3) indlån på mindst 6 måneders opsigelse. De pr. 1. januar 1959 gældende satser er hhv. 3, 3½ og 4½ % p. a.

For indskud på folio, kontokurant og checkkonto suppleres den generelle renteaftale af forskellige lokalt begrænsede aftaler, hvorved der fastsættes lavere maksimumssatser end de lige nævnte. Pr. 1. januar 1957 var der til banktilsynets register anmeldt 66 sådanne lokale aftaler, og de dækkede skønsmæssigt 80-90 % af indskuddene på de nævnte konti i samtlige banker. Til nærmere belysning af disse aftalers indhold skal kort omtales en aftale, der er indgået mellem de tre hovedbanker og Aarhus Privatbank, København, (register nr. 56). Aftalen, der gælder for hovedstadsområdet, fastsætter maksimumssatser for forrentning af indskud på folio, indskud på bankbog med checks samt indskud fra andre banker og sparekasser, vekselerere og kredit- og hypotekforeninger. Desuden indsnævrer afta-

len yderligere den ramme, der ved den generelle aftale er skabt om indskud på bankbog og indskud på opsigelse, idet det er fastsat, at den generelle aftales maksimale indlånsrente kun kommer til anvendelse for indlån på 9 måneders opsigelse.

I tilknytning til aftalerne om indlånsrenten findes der visse retningslinjer for den rent banktekniske fremgangsmåde ved beregning og tilskrivning af renter. De tre hovedbanker har hver for sig anmeldt sådanne bestemmelser vedrørende indskud på almindelig bankbog, bankbog med checks, folio og kontokurant, omfattende bankernes hovedsæde og indenbys afdeling samt en del udenbys filialer (register nr. 111-113). Bestemmelserne er praktisk taget enslydende, og en række banker i og uden for København følger tilsvarende regler.

Vilkårene for bankernes *udlånsvirksomhed* er som nævnt kun i mindre omfang genstand for regulering ved aftaler. I alt er der 8 af de registrerede aftaler, der vedrører udlånsrenten, hvortil kommer enkelte aftaler om udlånsprovision. I modsætning til aftalerne om indlånsvirksomheden, der vedrører næsten alle arter af indlån, gælder disse aftaler kun enkelte af bankernes udlånsforretninger.

Vedrørende *byggelån* findes en aftale (reg. nr. 148), der omfatter hovedstadsområdet og som deltagere har samtlige københavnske banker med undtagelse af fire: Andelsbanken (udtrådt i 1950), Arbejdernes Landsbank, Fællesbanken for Danmarks Sparekasser og Finansbanken. Ved aftalen er der fastsat minimumssatser for forrentning og provision af byggelån.

Ved den ovenfor i afsnittet om indlånsrenten nævnte aftale mellem de tre hovedbanker og Aarhus Privatbank (reg. nr. 56) er der tillige fastsat minimumssatser for *udlån til banker og sparekasser* og til *vekselerere* samt for *lån på automobilveksler og med sikkerhed i livsforsikringspolicer*. Aftalen suppleres for så vidt angår lån til banker og sparekasser af en aftale mellem de samme deltagere og Fyens Disconto Kasse (reg. nr. 57). Denne aftale gælder for de i provinsen førte konti hos aftaledeltagerne, medens register nr. 56 gælder i hovedstadsområdet.

Mellem medlemmerne af Københavnske Bankers Forening af 1920 er indgået en aftale, der fastsætter vejledende satser for *renten af kassekredit og andre udlån samt vekseldiskonto* (reg. nr. 153). Lignende aftaler er indgået mellem banker i Silkeborg og banker i Odense (reg. nr. 71 og 93).

Bestemmelser om *udlansprovisionens* størrelse findes foruden i den foran nævnte aftale om byggelån (reg. nr. 148), i tre aftaler indgået mellem banker i København (reg. nr. 41), Silkeborg (reg. nr. 71) og Ålborg (reg. nr. 75).

Hvad endelig angår den tredje hovedgruppe: *andre bankforretninger*, er der truffet en række aftaler, som vedrører provisioner, gebyrer, takster m. v. for inkasso, køb og salg af fremmed valuta etc. Samtlige landets banker har således truffet aftale (reg. nr. 1) om faste satser for provisionsberegningen ved indenlandske inkassoforretninger, og de fleste banker deltager i tilsvarende aftaler om provision af valutahandelen. I aftalen om inkassoprovision deltager også en række vekselererfirmaer. Inden for Danske Bankers Fællesrepræsentation eller de enkelte grupper af banker under denne organisation er der truffet aftaler om faste satser for provisionen af inkassationer på Sverige, Norge og Finland (reg. nr. 110), provisionen af nordiske rejsechecks (reg. nr. 48), provisionen for bevillingstilsagn under dollarpræmieringsordningen (reg. nr. 169), gebyret for rejsevalutaansøgninger (reg. nr. 117) samt en række andre forhold. På andre områder er der truffet aftale mellem hovedbankerne og enkelte af de større banker, f. eks. om remboursprovision (reg. nr. 49) og om provision for udbetalinger i fremmed valuta (reg. nr. 131). Endelig findes en række lokale aftaler bl. a. om gebyr for bankbøger, for modtagelse af huslejeindbetalinger og for benyttelse af døgnboks.

Alt i alt kan man gå ud fra, at disse aftaler dækker hovedparten af gruppen: andre bankforretninger.

Ved siden af de til banktilsynets register anmeldte konkurrenceregulerende aftaler er der forskellige andre forhold, som kan virke i retning af at begrænse konkurrencen. Det er således ikke ualmindeligt, at banker i

en by eller på en egn f. eks. i tilfælde af diskontoændringer drøfter indbyrdes, hvilke konsekvenser den pågældende ændring bør få for deres egne rentesatser.

3. Sparekasserne.

Pr. 31. marts 1957 androg sparekassernes samlede aktiver 6,6 milliarder kroner, svarende til ca. to tredjedele af de samlede bankbalancer. Antallet af sparekasser var 500, eller ca. tre gange så stort som antallet af banker. Sparekassernes gennemsnitlige størrelse er altså væsentlig mindre end bankernes. Dette afspejler sig også i, at filialsystemet er af mindre betydning for sparekasserne end for bankerne. Medens bankerne som nævnt ovenfor har 980 filialer og kontorer, er der kun 395 sparekassetilialer. Det samlede antal sparekassesteder er altså 895 mod 1140 banksteder.

Det indbyrdes størrelsesforhold mellem sparekasserne fremgår af *tabel 4*, som viser, at koncentrationen er mindre udpræget end blandt bankerne. I godt $\frac{1}{4}$ af sparekasserne udgør sparernes tilgodehavender over 5 mill. kr.; disse sparekasser råder over godt 90 % af den samlede i sparekasserne indskudte kapital. Tre sparekasser, Bikuben, Den sjællandske Bondestands Sparekasse og Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn råder til sammen over godt 30 % af de samlede sparekasseindskud.

Ligesom det er tilfældet for bankernes vedkommende, er der i lovgivningen givet en række forskrifter for udøvelsen af sparekassernes virksomhed. Den nugældende *sparekasselov* er af 18. maj 1937 med senere ændringer. Loven indeholder bl. a. en række forskrifter for, hvilke udlånsformer, sparekasserne må anvende. Der sker herved en vis afgrænsning af sparekassernes udlånsvirksomhed i forhold til bankernes. De vigtigste udlånsformer er for sparekasserne lån i fast ejendom og kommunelån samt lån mod selvskyldnerkaution, medens bankernes udlån først og fremmest omfatter erhvervslivets driftskreditter. Hvad indlånene angår, findes ingen tilsvarende afgrænsning mellem bankernes og sparekassernes virksomhed, men sparekassernes indlånskunder er overvejende lønmodtagere og mindre erhvervs-

Tabel 4:
Sparekassernes fordeling efter størrelse
31. marts 1957.

Sparernes tilgodehavende	Antal sparekasser	Samlede indlån mill. kr.	indlån pct.
Under 1 mill. kr.	157	85,5	1,4
1- 5 - -	201	459,0	7,5
5-10 - -	46	328,9	5,4
10-25 - -	50	788,1	13,0
25 og derover ...	46	4416,4	72,7
	500	6077,9	100,0

Kilde: Beretning om sparekasserne i Danmark 1956-57, tabel 2 og 6.

drivende, medens bankernes anfordringsindlån for en væsentlig del består af større erhvervsvirksomheders kassebeholdninger. Med hensyn til andre forretninger end ind- og udlånsvirksomhed gælder, at formidling af betalinger til og fra udlandet, emissions- og inkassovirksomhed, ydelse af garantier m. v. i praksis falder uden for sparekassernes virksomhedsområde.

Tilsyn med overholdelse af forskrifterne i sparekasseloven udøves af sparekassetilsynet, som ifølge handelsministeriets bekendtgørelse af 18. juni 1955 om monopollovens anvendelse på sparekasser m. v. også varetager tilsynet med sparekassernes deltagelse i *konkurrencer eguler ende aftaler*.

Sparekasserne er med en enkelt undtagelse tilsluttet *Danmarks Sparekasseforening*, der som omtalt i forrige afsnit på medlemmernes vegne har truffet aftale med Danske Bankers Fællesrepræsentation om maksimumssatser for forrentning af indlån på anfordring (sparekassebog) og indlån på opsigelse. Aftalen dækker ca. 95 % af sparekassernes samlede indlån.

Foruden den generelle renteoverenskomst var der pr. 1. januar 1957 til sparekassetilsynet anmeldt 40 lokale aftaler med sparekasser som deltagere. Kun 4 af disse er rene sparekassenaftaler, resten omfatter såvel banker som sparekasser. Aftalerne vedrører satserne for indlånsrente, gebyrer etc., men har ingen bestemmelser om udlånsrenten. En del af aftalerne har efter gennemførelsen af den generelle renteoverenskomst ingen selvstændig betydning, idet de ikke indeholder bestemmelser, som går ud over denne. 17 aftaler fastsætter imidlertid maksimale eller

faste indlånsrenter for indlån på check - eller foliokonto, der ikke omfattes af den generelle aftale; heri deltager i alt 26 sparekasser, som har ca. 10 % af det samlede indestående på check- og foliokonto i sparekasserne. De øvrige aftaler med selvstændigt indhold omfatter følgende forhold:

To aftaler (banker og sparekasser i Ålborg) angår dekort i beløb, der indestår på opsigelse, og som ønskes hævet uden opsigelse eller inden den dato, til hvilken de er opsagt.

Tre aftaler (banker og sparekasser i henholdsvis København, Ålborg og Århus) angår fastsættelse af gebyr for huslejeindbetalinger.

En aftale (banker og sparekasser i Lyngby) angår fastsættelse af gebyr for benyttelse af døgnboks, og 1 aftale (banker og sparekasser i København) angår fastsættelse af gebyr for opbevarings- og forvaltningsdepoter.

4. Forsikringselskaberne.

Redegørelsen i det følgende omhandler de private forsikringselskaber og Statsanstalten for Livsforsikring. Syge- og arbejdsløshedskasserne, der ikke drives erhvervsmæssigt, omfattes ikke af redegørelsen, men den frivillige sygeforsikring er medtaget i det omfang, hvori den tegnes af private forsikringselskaber.

Medens talmaterialet i øvrigt i nærværende betænkning som hovedregel er ført frem til 1956, er en del af de i dette afsnit anvendte tal fra 1955. Dette skyldes, at tallene delvis er baseret på internt materiale i forsikringsrådet og Assurandør-Societetet, og at disse beregninger ikke uden uforholdsmæssigt besvær har kunnet bringes frem til 1956.

Til nærmere belysning af forsikringsvirksomhedens omfang anføres i *tabel 5* antallet af forsikringselskaber og disses præmieindtægt i 1956. I tabellen er forsikringsvirksomheden opdelt på henholdsvis livsforsikring og skadesforsikring, idet al anden forsikringsvirksomhed end livsforsikring er henregnet under skadesforsikring. Branchefordelingen inden for skadesforsikringen belyses ved tal for de vigtigste brancher i *tabel 6*, som findes senere i fremstillingen, og hvor brancherne er opført i rækkefølge efter

KAPITEL X. AFSNIT 4

størrelsen af den samlede bruttopræmieindtægt. Udførlige statistiske og regnskabsmæssige oplysninger findes i de årlige beretninger fra forsikringsrådet.

De private danske forsikringsselskaber er med få undtagelser organiserede enten som aktieselskaber eller som gensidige forsikringsselskaber, og der er i forsikringslovgivningen stillet bestemte krav til selskabernes organisationsform. I de fleste forsikringsgrene varetages hovedparten af forsikringsvirksomheden af aktieselskaberne. Af den lovpligtige ulykkesforsikring og brandforsikring for fast ejendom har de store gensidige selskaber dog hovedparten, og af storm- og haglskadeforsikring, husdyrforsikring m. v., har de små gensidige selskaber størstedelen af forsikringerne.

I tidens løb er forskellige forsikringsselskaber blevet sammensluttet (fusioneret) med nogle af de nu bestående. Desuden findes der en række koncerner af finansielt sammenknyttede selskaber. Disse koncerner har udviklet sig efter forskellige retningslinjer. Undertiden er nye selskaber blevet stiftet som datterselskaber af allerede bestående forsikringsselskaber for at drive virksomhed i andre forsikringsbrancher end moderselskaberne. I visse tilfælde har flere selskaber - som i øvrigt kan tilhøre forskellige koncerner — i fællesskab stiftet sådanne datterselskaber for at tage nye, uprøvede eller andre specielle forsikringsområder op. Koncernannelsen har imidlertid også for en væsentlig del udviklet sig ved, at visse forsikringsselskaber har erhvervet aktiemajori-

Tabel 5:
Forsikringsselskaberne og deres præmieindtægt i 1956.

	Statsanstalten for Livsforsikring	Aktiesel- skaber m.v. ¹⁾	Gensidige selskaber	Danske selskaber ialt	Uden- landske selskaber	Samtlige selskaber
<i>A. Livsforsikring</i>						
Antal selskaber	1	20 ²⁾	7	28	2	30
Bruttopræmieindtægt ved direkte forsikring, mill. kr.	87	217	69	373	5	378
Bruttopræmieindtægt ved genfor- sikring, mill. kr.	2	54	4	60	—	60
<i>B. Skadeforsikring</i>						
Antal selskaber		84	269	353	114	467
Bruttopræmieindtægt ved direkte forsikring, mill. kr.		358	226	584	27	611
Bruttopræmieindtægt ved genfor- sikring, mill. kr.		610	6	616	10	626
<i>C. Tilsammen</i>						
Antal selskaber ³⁾	1	94	275	370	116	486
Bruttopræmieindtægt ved direkte forsikring, mill. kr.	87	575	295	957	32	989
Bruttopræmieindtægt ved genfor- sikring, mill. kr.	2	664	10	676	10	686

Kilde: Tabellen er opstillet på grundlag af oplysninger i Stat. Efterretn. 1958, nr. 5, samt forsikringsrådets beretninger for året 1956. Der er set bort fra 1) de ved særlige love oprettede gensidige krigsforsikringsforbund 2) de under socialministeriets tilsyn stående sygeforsikringsforeninger samt 3) sådanne lokale gensidige forsikringsforeninger, der p. gr. a. ringe forretningsomfang og virkeområde er undtaget fra forsikringsrådets tilsyn.

Noter: ¹⁾ Under aktieselskaber er medtaget 2 selskaber, hvori deltagerne hæfter i forhold til deres indskud med hele deres formue (limiterede selskaber) samt yderligere 3 selskaber med speciel organisationsform. - ²⁾ Herunder 6 selskaber, der indenfor livsforsikring kun tegner genforsikring. — ³⁾ Da enkelte selskaber tegner både livsforsikringer og skadeforsikringer, er det samlede antal selskaber mindre end summen af selskaber i tabellens afdeling A og B.

teten eller en anden betydelig aktiepost i allerede bestående selskaber. Herved er til dels selskaber fra forskellige forsikringsbrancher blevet samlet under samme koncern, f. eks. således at et livsforsikrings-selskab er blevet kombineret med et skadesforsikrings-selskab. I en række tilfælde er imidlertid også selskaber, der drev virksomhed i samme forsikringsbranche blevet bragt ind under samme koncern.

Ved denne sidstnævnte form for koncern-dannelse — og ved fusionering af selskaber med samme virkeområde - kan konkurrencen begrænses eller dens betydning for virksomhedernes økonomi i hvert fald afsvækkes.

Senere i dette afsnit følger nogle beregninger over, i hvilken grad de forskellige arter af forsikringer er koncentreret hos de pågældende branchers største virksomheder. Ved disse beregninger er der taget hensyn til koncernforholdene, således at selskaber, der driver virksomhed i samme branche, men hører til samme koncern, er regnet som én virksomhed. I øvrigt har kommissionen ikke foretaget systematiske undersøgelser vedrørende koncernernes opbygning eller øvrige forhold. Til illustration af koncernforholdene skal dog - i alfabetisk rækkefølge - omtales nogle af de vigtigste koncerner i forsikringsbranchen.

*Assurance-Compagniet Baltica A/S,
København.*

Dette selskab ejer aktiemajoriteten i »*Assurance-Compagniet Baltica Liv A/S*« (oprettet 1958) og hele aktiekapitalen i *Forsikrings-Aktieselskabet Palnatoke* (skadesforsikring)¹⁾, som igen ejer aktiekapitalen i *Assurance Compagniet Gefjon Aktieselskab* (kun kautionsforsikring). Baltica besidder endvidere en trediedel af aktiekapitalen i *De Baltiske Assurandorer Aktieselskab* (skadesforsikring, genforsikring af livsforsikring). Dette selskab ejer aktiemajoriteten i forsikrings-selskabet *Baltisk Lloyd* (brand- og driftstabsforsikring).

¹⁾ Ordet skadesforsikring nævnt efter et selskabs navn bruges i det følgende for at tilkendegive, at selskabet tegner alle eller de fleste arter af skadesforsikring.

Det Forenede Danske Livsforsikrings Aktieselskab Hafnia, København.

I dette selskab, der er det ældste og tillige det største af de private livsforsikrings-selskaber, er for mange år siden flere andre livsforsikrings-selskaber blevet optaget. Selskabet ejer aktiemajoriteten i aktieselskabet *Danske Phønix*, der tegner de fleste arter af skadesforsikring.

*Forsikringsaktieselskabet Haand i Haand,
København.*

Dette selskab, der tegner de fleste arter af skadesforsikring, ejer aktiemajoriteten i forsikrings-selskabet *National* (skadesforsikring), og de to selskaber ejer tilsammen majoriteten af aktierne i selskaberne *Danebroge* (livsforsikring) og *Terra* (skadesforsikring).

*Forsikrings-selskabet Nye Danske af 1864,
København.*

Nye Danske, der tegner både livs- og skadesforsikring, ejer hele aktiekapitalen i *Almindeligt Assurance-Selskab af 1896 Aktieselskab* (cykeltyverforsikring) og omkring halvdelen af aktiekapitalen i *Forsikringsaktieselskabet Dannevirke* (skadesforsikring), og ligeledes i selskaberne *Aktieselskabet Dansk Bygnings Assurance* samt *Reassurance-Compagniet Salamandra A/S*. Salamandra ejer hele aktiekapitalen i *Genforsikrings-Aktieselskabet »Rossia«*.

*Forsikringsaktieselskabet Skandinavia,
København.*

Skandinavia, der tegner både livs- og skadesforsikring, ejer hele aktiekapitalen i selskabet *Dansk Merkur* (enkelte arter af skadesforsikring), samt aktiemajoriteten i forsikringsaktieselskabet *Absalon* (skadesforsikring), der igen ejer betydelige aktieposter i *Forsikringsaktieselskabet Provincia* (skadesforsikring).

Ved siden af de her nævnte vigtigste eksempler på koncernforhold forekommer endnu en række tilfælde af finansielle for-

bindeiser mellem forsikringselskaberne. I enkelte selskaber ejes majoriteten af aktiekapitalen som nævnt af flere forskellige selskaber eller grupper af selskaber i forening. Dette gælder således *Dansk Driftstabsforsikring og Pensions- og Livrente-In stitut et af 1919 A/S*.

Efter at der foran er givet en almindelig oversigt over forsikringsvirksomhedens omfang, de forskellige arter af forsikringselskaber, concernforholdene m. v., skal der i det følgende gøres nærmere rede for virksomhedernes antal og størrelsesfordeling og for de gældende aftaler m. v. henholdsvis i a) livsforsikringsbranchen og i b) de forskellige brancher inden for skadesforsikring.

A. Livsforsikring.

Der var i 1956 28 danske og 2 udenlandske selskaber, der drev livsforsikringsvirksomhed her i landet. Seks af selskaberne havde dog kun genforsikring. De fire største selskaber havde tilsammen 62 % og de syv største 78% af præmieindtægten i direkte forretning.

Den største af branchens virksomheder er *Statsanstalten for Livsforsikring*, der som den første egentlige danske livsforsikringsvirksomhed er oprettet af den danske stat og drives under statens garanti.

Statsanstalten havde i 1956 knap en fjerdedel af livsforsikringselskabernes samlede præmieindtægt ved direkte forsikring.

De private livsforsikringselskabers virksomhed omfattes af *lov om livsforsikringsvirksomhed* af 30. juni 1922. Ifølge loven kan nye livsforsikringselskaber kun oprettes med tilladelse fra handelsministeriet. Formålet hermed er alene at påse, at selskaberne har indrettet deres virksomhed i overensstemmelse med lovgivningen og at modvirke nydannelser på uforsvarligt grundlag, og tilladelsen kan ikke nægtes med den begrundelse, at der ikke kan antages at være behov for nye livsforsikringselskaber. Endvidere er selskaberne af sikkerhedsmæssige hensyn underlagt et offentligt tilsyn, der udøves af forsikringsrådet. Rådet skal bl. a. påse, at præmierne ikke som følge af et utilstrækkeligt

beregningsgrundlag eller af andre årsager sættes for lavt, således at det pågældende selskab ikke vil kunne indfri sine forpligtelser over for de forsikrede.

Ved handelsministeriets bekendtgørelse af 18. juni 1955 om *monopollovens* anvendelse på forsikringselskaber er det endvidere overladt forsikringsrådet at føre tilsyn med konkurrencebegrænsninger inden for dets virksomhedsområde, men efter bekendtgørelsen omfattes livsforsikringselskabernes almindelige forsikringsbetingelser og grundlaget for beregningen af forsikringspræmierne m. v. ikke af tilsynet i medfør af monopolloven. Bekendtgørelsens betydning ligger derfor, for så vidt angår livsforsikringselskaberne, navnlig i reglerne om anmeldelse og registrering af *konkurrencebegrænsende aftaler m. v.* Livsforsikringselskabernes konkurrenceregulerende aftaler var ved udarbejdelsen af nærværende betænkning endnu ikke blevet indført i forsikringsrådets register, og rådet har meddelt, at det endnu ikke har et fuldstændigt overblik over, hvilke aftaler der findes, og i hvilket omfang disse er anmeldelsespligtige efter monopollovgivningen. Nedenstående redegørelse er i hovedsagen baseret på oplysninger, som forsikringsrådet på kommissionens foranledning har indhentet fra branchen.

Livsforsikringselskabernes Forening, der er stiftet i 1898, er en sammenslutning af private danske livsforsikringselskaber og af generalagenturer for udenlandske selskaber, og dens formål er at varetage livsforsikringselskabernes fælles interesser, hvorunder i et vist omfang indgår et konkurrenceregulerende samarbejde. Foreningen omfatter ikke pensionsforsikringselskaber. Statsanstalten står ligeledes uden for foreningen, men deltager dog på forskellige punkter i samarbejdet.

Medens præmierne for skadesforsikring i ret stort omfang er reguleret ved aftaler mellem de forskellige selskaber, jfr. herom senere, har *tarif aftaler* (aftaler om præmiernes højde) kun ringe udbredelse inden for livsforsikringen. Bortset fra de nedenfor nævnte aftaler om livrenteforsikring og gruppelevsforsikring (kollektiv forsikringsordning for en virksomheds personale) findes for tiden

ingen egentlige tariffaftaler mellem livsforsikringsselskaberne indbyrdes.

Faktisk er præmieberegningen imidlertid i stor udstrækning ens i de forskellige selskaber. Dette må ses i forbindelse med, at forsikringsrådet for de almindeligt benyttede forsikringsformer — livsvarig livsforsikring, livsforsikring med udbetaling, simpel kapitalforsikring, arverente, ophørende livsforsikring og kombinationer af disse forsikringer, - har godkendt ensartede eller omtrent ensartede præmieberegningsregler for en række selskaber, som følgelig holder omtrent samme præmier for de pågældende forsikringer. At præmieberegningen er ens, medfører dog ikke i sig selv ensartethed i den endelige pris for forsikringerne; bonusydelsernes størrelse er nemlig forskellig i de forskellige selskaber, og deres værdi for forsikringstageren er desuden afhængig af de nærmere regler for ydelsens udbetaling.

For *livrente- og pensionsforsikringer* bruger Statsanstalten og de private selskaber siden 1951 *fcelles beregningsgrundlag*. Endvidere er der i 1949 mellem medlemmerne af Livsforsikringsselskabernes Forening og Statsanstalten for Livsforsikring indgået en overenskomst, der ophæver visse tidligere gældende begrænsninger i adgangen til tegning af livrenteforsikringer og i øvrigt indeholder et af hensyn til god forsikringspraksis ønsket forbud mod tegning af simple kapitalforsikringer med indskud eller kortere præmiebetalingstid end halvdelen af forsikringstiden. Sådanne indskudsforsikringer med kortere varighed end 10 år må ikke optages i tariffjerne, og deltagerne skal så vidt muligt undgå tegning af sådanne forsikringer.

Med hensyn til *gruppelivsforsikring* har medlemmerne af Livsforsikringsselskabernes Forening i 1950 efter drøftelser med Statsanstalten vedtaget *fcelles beregningsgrundlag og forsikringsbetingelser*, som i hovedtrækene svarer til Statsanstaltens beregningsgrundlag og betingelser.

I visse tilfælde er der, uden at der foreligger aftaler om normal- eller minimaltariffer, truffet *aftaler om tillægspræmier for overtagelse af særlige risici*. Således har medlemmerne af Livsforsikringsselskabernes Forening og Statsanstalten for Livsforsikring af-

talt til deres normale tariffer mindst at beregne nærmere fastsatte tillægspræmier for forsikring af henholdsvis militærflyvere, civile erhvervsflyvere (med undtagelse af piloter og andre besætningsmedlemmer ved SAS) og privatflyvere. Flyvere, som deltager i særlig farlige flyvepræstationer, specialtariferes. Ved foreningsvedtagelse af oktober 1939 og maj 1940 er der inden for Livsforsikringsselskabernes Forening og med tilslutning af Statsanstalten fastsat regler for dækning af krigsrisiko på dansk område og opkrævning af ekstrapræmier herfor. Tilsvarende har der ved foreningsvedtagelse i perioder været fastsat bestemmelse om krigstillægspræmier for søfolk, fiskere m. m. og om tillægspræmier for overtagelse af risiko under rejser f. eks. til Korea. Endelig skal det i denne forbindelse nævnes, at der af et udvalg nedsat af livsforsikringsselskaberne er udarbejdet »*Retningslinier for risikobedømmelsen ved livsforsikring*« (den såkaldte »Gule Bog 1953«) indeholdende en række bedømmelsesregler, regler om præmietillæg, aldersforhøjelse m. v. samt regler om, i hvilke tilfælde henvisning bør ske til den såkaldte »Komité til bedømmelse af mindregode liv«.

Der er desuden afsluttet forskellige *aftaler vedrørende akkvisitionsarbejdet*. Ved overenskomst af 6. marts 1940 om akkvisitionsforhold, som afløser en tidligere overenskomst fra 1931, er der fastsat nærmere regler for antagelse af og ydelse af vederlag til akkvisitører. Det er ved overenskomsten på det strengeste forbudt de deltagende selskabers akkvisitører at opfordre eller tilskynde til, at en forsikring, som er i kraft hos noget af disse selskaber, ophæves; forbudet gælder også tilfælde, hvor der foreligger en forsikringsbegæring, men hvor forsikringen endnu ikke er trådt i kraft. Overenskomsten indeholder i øvrigt en række kontrolbestemmelser, der skal sikre dens overholdelse. Overenskomsten er tiltrådt af de fleste private livsforsikringsselskaber. Statsanstalten har tiltrådt for så vidt angår bestemmelserne om forbud mod tilskyndelse til ophævelse af gældende forsikringer.

Som supplement til denne overenskomst er der mellem Statsanstalten og 16 private selskaber truffet aftale om, at der i tilfælde

af, at en livsforsikring overføres fra et deltagende selskab til et andet, ikke må ydes den tegnende akkvisitør vederlag under nogen form for den overførte forsikring, undtagen normalt vederlag for en eventuel forhøjelse af forsikringssummen. Det er i aftalen nærmere defineret, hvornår overførsel kan siges at have fundet sted. Når et af de undertegnende selskaber har grund til at formode, at en af dets forsikringer er blevet overført til en anden af deltagerne, er de interesserede selskaber pligtige at meddele hinanden de fornødne oplysninger til bedømmelse af formodningens rigtighed.

Ved en i 1933 indgået *aftale om forbud mod rabat* er det fastsat, at deltagerne ikke må indgå nærmere angivne former for aftaler om rabat på livs- og renteforsikringer, f. eks. aftaler med blade, forretninger, foreninger og andre sammenslutninger gående ud på, at disses abonnenter, kunder eller medlemmer kan tegne livs- eller renteforsikring med rabat, eller således at vedkommende virksomhed eller sammenslutning oppebærer provision eller anden økonomisk fordel. Endvidere er der forbud mod, at der ved egentlig kollektiv forsikring ydes forsikringstageren eller de forsikrede andre fordele end dem, som de af forsikringsrådet godkendte præmieberegninger og forsikringsbetingelser i sig selv rummer.

Aftalen er indgået mellem en række medlemmer af Livsforsikringsselskabernes Forening og tiltrådt af Statsanstalten.

B. Skadesforsikring.

I *tabel 6* er for de vigtigste brancher inden for skadesforsikringen vist antallet af selskaber i den pågældende branche og deres størrelsesfordeling i 1955. Brancherne er opført i rækkefølge efter præmieindtægtens størrelse.

Det ses af tabellen, at der i de fleste brancher er et ret stort antal virksomheder, men at den overvejende del af forsikringsvirksomheden varetages af et forholdsvis begrænset antal. Selskaber, som er finansielt forbundne gennem aktiebesiddelser på 50 % eller derover, er i tabellens 2den kolonne samt i de tre sidste kolonner regnet for én virksomhed.

Skadesforsikringsselskaberne er på samme

måde som de private livsforsikringsselskaber underkastet forsikringsrådets tilsyn, jfr. dog nedenfor om bygningsbrandforsikring. De nærmere regler om forsikringsrådets tilsyn findes i *lov om skadesforsikringsvirksomhed* af 2. maj 1934. Rådets tilsyn i henhold til denne lov er mindre vidtgående end tilsynet i henhold til *lov om livsforsikringsvirksomhed*. Bl. a. føres der ikke kontrol med skadesforsikringsselskabernes forsikringsbetingelser, idet disse alene reguleres af forsikringsaftaleloven. Forsikringsbetingelserne for lovpligtig ulykkesforsikring godkendes dog af Direktoratet for Ulykkesforsikring. Der kræves ikke særlig tilladelse til oprettelse af skadesforsikringsselskaber.

Det særlige tilsyn med skadesforsikringen efter *monopolloven* er i de fleste tilfælde henlagt til forsikringsrådet.

Visse bygningsbrandforsikringsselskaber er fra gammel tid underkastet en særlig tilsynsordning under justitsministeriet, jfr. nedenfor, og disse selskaber omfattes ikke af *lov om skadesforsikringsvirksomhed* og er som følge heraf heller ikke underkastet forsikringsrådets tilsyn i henhold til *monopolloven*.

For visse arter af skadesforsikring er der ved *lov indført* almindelig forsikringspligt. Det er bl. a. tilfældet med hensyn til ansvarsforsikring for motorkøretøjer og arbejdsgiver-ulykkesforsikring. Kun selskaber, der på nærmere betingelser har opnået ministeriel anerkendelse, kan drive forsikringsvirksomhed på de nævnte to områder, og for den lovpligtige ulykkesforsikring findes der endvidere regler, der tilsigter at billiggøre forsikringen gennem begrænsning af selskabernes avance. Der henvises i øvrigt til den nærmere omtale under den følgende gennemgang af enkelte brancher.

Konkurrencen mellem virksomhederne i skadesforsikringsbrancherne reguleres ved en række *aftaler* om tariffer og andre forhold. Aftalerne er som regel indgået inden for eller i tilknytning til brancheforeninger, idet der langt tilbage i tiden har bestået særlige tarifforeninger og andre brancheorganisationer, der har fastsat minimumstariffer for de forskellige forsikringsarter. Deltagerne i tariffaftaler betegnes ofte »tarifsselskaber«, udenforstående virksomheder »non-ta-

Tabel 6.

Antal selskaber og deres størrelsesfordeling i de vigtigste skadesforsikringsbrancher i 1955.

Branche	Antal selskaber	Antal virksomheder ¹⁾	Disses brutto-præmie indtægt eksklusiv genforsikring mill. kr.	25% af præmie tilfaldet	50% af præmie tilfaldet	75% af præmie tilfaldet
				antal virksomheder ¹⁾		
Motorkøretøjsforsikring	54	45	149,4	2	5	11
Brand- og driftstabsforsikring:						
a) Gensidige brandforsikrings-selskaber for fast ejendom	11	204	58,1	1	1	3
b) Brandforsikrings-selskaber i øvrigt ..	204		88,6	4	8	28
Søforsikring	59	58	79,3	1	3	5
Lovpligtig ulykkesforsikring	37	34	61,5	1	3	9
Anden ulykkes- og sygeforsikring ...	90	81	48,3	2	6	14
Ansvarsforsikring	88	78	24,0	3	6	14
Tyveriforsikring	102	96	15,5	4	8	15

Kilde: Statistiske Efterretninger 1956, nr. 93, beretning fra forsikringsrådet 1955 (II: Skadesforsikring), samt materiale i forsikringsrådet. Der er set bort fra de under socialministeriets tilsyn stående sygeforsikringsforeninger samt fra sådanne lokale gensidige foreninger, der p. gr. a. ringe forretningsomfang og virkeområde er undtaget fra forsikringsrådets tilsyn.

Noter: 1) Ved beregning af antal virksomheder og af præmieindtægtens fordeling på virksomheder har man i tilfælde, hvor et selskabs aktiemajoritet ejes af et andet selskab, regnet de således forbundne selskaber som én virksomhed. - 2) Af de 11 gensidige brandforsikrings-selskaber for fast ejendom tegner 3 tillige løsørebrandforsikringer og er derfor også medregnet i de under b) nævnte selskaber. I øvrigt tegner samtlige bygningsbrandforsikrings-selskaber i ringe omfang visse løsøreforsikringer for maskiner og inventar, hvilket forhold der i tabellen er set bort fra.

rifselskaber», hvilken terminologi også vil blive anvendt i det følgende. Ved siden af tarifaftalerne findes der forskellige aftaler, der går ud på at modvirke, at forsikrings-tagerne tilskyndes til at overføre løbende forsikringer fra ét selskab til et andet. Inden for forsikringsbranchernes fællesorganisation, *Assurandør-Societetet*, består der således en generel aftale, hvorefter de pågældende selskaber og deres medarbejdere ikke må medvirke til, at opsigelse på en løbende forsikring i et andet overenskomstselskab udfærdiges tidligere end i kalenderåret før uopsigelsesperiodens udløb, ligesom selskaberne ikke antager en begæring tidligere end i kalenderåret før ikrafttrædelsesåret, når forsikringen skal afløse en forsikring i et overenskomstselskab. Mellem en række gensidige selskaber inden for ulykkesforsikring, storm- og haglskadeforsikring samt inden for

løsørebrandforsikring på Sjælland er der truffet mere vidtgående aftaler for at modvirke overførsel af forsikringer mellem selskaberne, og mellem en række svamp- og husbukkeforsikrings-selskaber er truffet aftale om, at selskaberne ikke fra hinanden vil overføre forsikringer til lavere præmier end dem, hvortil de er løbende¹⁾.

Desuden er der inden for Assurandør-Societetet gennemført en generel overenskomst om forbud mod rabat- og bonusaftaler m. v. af lignende art som den, der er nævnt ovenfor under omtalen af livsforsikrings-selskaberne.

Forsikringsrådets aftaleregister omfattede pr. 1. januar 1958 13 aftaler, og endvidere var der i registeret som anmeldelsespligtige

¹⁾ Aftalen vedr. svamp- og husbukkeforsikring er registreret, jfr. reg. nr. 4 i forsikringsrådets register.

10 139 215

enkeltvirksomheder optaget to selskaber med særlig organisationsform, som begge er oprettet af en kreds af forsikringsselskaber til overtagelse af ansvars- og kaskoforsikring for udlejningsbiler. Som ovenfor nævnt har forsikringsrådet taget forbehold med hensyn til registrets fuldstændighed.

I det følgende vil der blive gjort rede for de indgåede aftaler og visse andre sider af konkurrenceforholdene i de enkelte brancher.

Brand- og driftstabsforsikring.

Brandforsikring falder i to ret skarpt adskilte grupper, forsikring af fast ejendom og løvsøbrandforsikring. Driftstabsforsikring tegnes ofte i tilknytning til løvsøbrandforsikring.

Brandforsikring af fast ejendom er for landbrugsejendomme gjort obligatorisk ved lov om landbrugsejendomme (lovbekendtgørelse nr. 398 af 25. september 1951). For andre ejendomme findes ingen tilsvarende regler, men ved ydelse af lån mod pant i fast ejendom stilles der i næsten alle tilfælde krav om, at ejendommen er brandforsikret.

Til tegning af forsikringer i *landbrugsejendomme* kræves ifølge nævnte lovbekendtgørelse særlig anerkendelse af justitsministeriet, og i alt 9 gensidige selskaber har anerkendelse. Fire af disse, nemlig Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger, Vermund af 1904, Danske Grundejeres Brandforsikring for fast Ejendom og Løvsø i Danmark samt Husmandsbrandkassen for Danmark, virker over hele landet, medens de øvrige selskaber har et lokalt begrænset virksomhedsområde.

Til forsikring af *andre ejendomme* stilles der ikke krav om anerkendelse af det offentlige. Fra gammel tid har imidlertid to selskaber en særlig anerkendelse, nemlig Københavns Brandforsikring, oprettet ved kongelig resolution af 1731, og Købstædernes almindelige Brandforsikring, oprettet ved kongelig anordning af 1761. Til denne anerkendelse er knyttet visse begunstigelser, herunder at umyndiges og offentlige stiftelsers midler kan anbringes i ejendomme, der er forsikret hos de to selskaber. Samme begunstigelse har de ovenfor nævnte 9 selskaber. Samtlige af justitsministeriet anerkendte sel-

selskaber er løbende underkastet ministeriets tilsyn, der bl. a. omfatter godkendelse af tarifarændringer. Til gengæld er de undtaget fra forsikringsrådets tilsyn i henhold til skadesforsikringsloven og monopolloven, jfr. ovenfor.

De nævnte 11 gensidige selskaber har således visse særlige rettigheder, og 9 af de 11 selskaber er de eneste, der har ret til at tegne brandforsikring for landbrugsejendomme. Hertil kommer, at bygningsbrandforsikring i praksis i det store og hele er respekteret som de omtalte 11 selskabers særlige domæne, og disse har på deres side for de flestes vedkommende kun ringe forretning i løvsøbrandforsikring. Til illustration af forholdet mellem de pågældende selskaber og de øvrige brandforsikringsselskaber skal nævnes, at da en række løvsøbrandforsikringsselskaber i årene efter 1920 begyndte at påføre bygningsbrandforsikringsselskaberne en vis konkurrence, rettede disse en henvendelse til løvsøbrandforsikringsselskabernes organisation, Dansk Tarifforening, gående ud på, at hvis konkurrencen udviklede sig på mere følelig måde, måtte man værgе sig ved passende midler. De i den anledning førte forhandlinger resulterede i en overenskomst mellem tarifforeningen og ét af de store bygningsbrandforsikringsselskaber, Købstædernes almindelige Brandforsikring. Tarifforeningens medlemmer forpligtedes herved til at overholde nærmere fastsatte præmier for bygningsbrandforsikring i købstæderne og opnåede til gengæld, at Købstædernes almindelige Brandforsikring ikke med større forsikringssummer ville konkurrere med hensyn til løvsøbrandforsikring.

De brandforsikringsselskaber, der henhører under justitsministeriets tilsyn, skal som ovenfor nævnt ikke anmelde deres *aftaler m. v.* til forsikringsrådets register. For at få oplysning om eventuelle aftaler m. v. mellem disse selskaber har kommissionen rettet henvendelse til justitsministeriet, som har oplyst, at de ni selskaber, der tegner forsikring af landejendomme, i 1929 har indgået en aftale, som forpligter deltagerne til at overholde deres af justitsministeriet stadfæstede tariffer og til ikke ved en fravigelse eller uholdbar fortolkning af disse at underbyde hinanden. Aftalen indeholder endvidere be-

stemmelser, som tilsigter at modvirke overførsel af forsikringer fra et af selskaberne til et andet. Endelig forpligter selskaberne sig til gensidigt at holde hinanden underrettet om alle ændringer i deres vedtægter, gebyrregulativer og tariffer.

Løsørebrandforsikring og driftstabsforsikring: Inden for dette forsikringsområde findes den ældste af tarifforeningerne, *Dansk Tarifforening*, der blev stiftet i 1896 med det formål at tilvejebringe en regulering af konkurrenceforholdene og et samarbejde vedrørende forsikringstekniske forhold, herunder skadeforebyggende foranstaltninger. Foreningen, der er optaget i forsikringsrådets aftaleregister under reg. nr. 18, har fastsat mindstepræmier og andre fællesregler for overtagelse af løsørebrandforsikring (ekskl. indbo og landbrugsløsøre) samt driftstabsforsikring. Det er forbudt medlemmerne at afslutte rabat- eller bonusoverenskomst med forsikringstagere eller grupper af forsikringstagere. Genforsikring eller medforsikring må ikke overgives til og ej heller overtages fra non-tarifsselskaber. Mellem en række af foreningens medlemmer er der truffet aftale om minimaltariffer vedrørende forsikring mod vandledningsskade for indbo.

Søforsikring.

Inden for denne branche er der ligeledes oprettet en tarifforening, *Foreningen af danske Søassurandører* (reg. nr. 8), hvis medlemmer dels er danske forsikringsselskaber og danske firmaer, der er generalagenter i søforsikring for danske forsikringsselskaber, dels danske firmaer, der er generalagenter for udenlandske her i landet registrerede forsikringsselskaber. Foreningens formål er at varetage medlemmernes fælles interesser, hvilket i første række har ført til fastsættelsen af betingelser for de forskellige forsikringsformer inden for søforsikring. Udarbejdelsen af standardbetingelser for kasko- og vareforsikringer er i væsentligt omfang sket i samarbejde med redernes og købmændenes organisationer.

Foreningen, der er medlem af den internationale organisation »International Union of Marine Insurance«, fastsætter i vidt omfang forsikringsvilkår på grundlag af international praksis, hvilket ifølge foreningen

bl. a. har betydning for selskabernes udveksling af genforsikringsfor retning.

Søforsikring er præget af markedets internationale karakter, og foreningen har oplyst, at præmierne er fluktuerende, hvorfor foreningen kun i ringe omfang fastsætter tariffer. Foreningen har skønnet, at det præmiebeløb, der for året 1953 er direkte omfattet af hhv. vejledende og bindende tariffer, ligger inden for hhv. 1 og 5 % af den samlede præmie (83,7 mill. kr.) for dansk søforsikring til de i Danmark registrerede forsikringsselskaber. Det kan herved bemærkes, at danske forsikringstagere i et vist omfang tegner søforsikring i udenlandske selskaber ved henvendelse til disses kontorer i udlandet.

Motor køretøjsfor sikring.

Ifølge færdselslovgivningen påhviler det ejere af motorkøretøjer at tegne ansvarsforsikring hos et af justitsministeriet hertil anerkendt selskab. I 1957 var der i alt 54 selskaber, som havde anerkendelse til tegning af sådan lovpligtig ansvarsforsikring. En række af selskaberne er sammensluttede i *Dansk Automobil for sikrings forbund*, der har fastsat minimaltariffer og andre fælles regler for overtagelse af såvel lovpligtig ansvarsforsikring som kaskoforsikring. Af de uden for forbundet stående anerkendte selskaber har 5 over for forbundet med visse mindre væsentlige reservationer forpligtet sig til at overholde forbundstariffen.

Til overtagelse af ansvars- og kaskoforsikring af motorkøretøjer, der udlejes uden fører, har forskellige selskaber på justitsministeriets foranledning i forening oprettet to særlige selskaber, der er anmeldt til forsikringsrådets register som enkeltvirksomheder (reg. nr. 13 og 14). Endvidere er et gensidigt selskab anerkendt til tegning af disse særlige forsikringer.

Ulykkes- og sygeforsikring samt ansvarsforsikring.

Ifølge ulykkesforsikringsloven (lovbekendtgørelse nr. 198 af 12. april 1949) har enhver, som i sin tjeneste beskæftiger andre, pligt til at holde de beskæftigede forsikret mod ulykkestilfælde i forbindelse med arbej-

det samt mod visse erhvervsyngdomme. For søfart og fiskeri er der ved lov oprettet særlige forsikringsforbund til overtagelse af de pågældende forsikringer. I øvrigt skal forsikring tegnes hos selskaber, der af socialministeriet er anerkendt som berettiget til at tegne lovpligtig ulykkesforsikring, og der er af socialministeriet fastsat nærmere betingelser for, at et selskab kan opnå sådan anerkendelse¹). Til billiggørelse af den tvungne ulykkesforsikring er der i medfør af ulykkesforsikringsloven fastsat advancebegrænsningsregler, som skal sikre, at gennemsnitlig mindst $\frac{3}{4}$ af selskabernes præmieindtægt medgår til ydelser efter loven²).

En del ulykkesforsikrings-selskaber samarbejder i *Dansk Ulykkesforsikrings-Forening*, der er oprettet i 1902. Foreningen har fastsat minimaltariffer både for den lovpligtige ulykkesforsikring, for anden syge- og ulykkesforsikring og for privat- og familieansvarsforsikring og hundeforsikring (reg. nr. 15 i forsikringsrådets register).

Øvrige brancher.

Ud over de foran omtalte tarifforeninger må nævnes *Dansk Glasforsikringsforening* (reg. nr. 2) og *Dansk Tyveriforsikringsforening* (reg. nr. 9), der begge fastsætter minimaltariffer. Desuden er der i brancher, hvor der ikke findes tarifforeninger, indgået en række tariffafler mellem de enkelte selskaber. Dette gælder med hensyn til visse arter af *maskinforsikring* (reg. nr. 10) og af *kautionsforsikring* (reg. nr. 5 og 12), *cykeltyveriforsikring* (reg. nr. 3), *kombineret grundejerforsikring* (reg. nr. 1) og *autotransportforsikring* (reg. nr. 11).

Til slut skal der fremsættes nogle bemærkninger om, *hvor stor en del af forsikringerne i de forskellige brancher der omfattes af tariffafler*. Dette kan ikke beregnes på grundlag af offentligt tilgængeligt materiale, og

¹) Optrøkt i cirkulærskrivelse af 19. januar 1950 fra direktoratet for ulykkesforsikring.

²) Socialministeriets bekendtgørelse af 31. oktober 1950 af regler for beregningen af præmier for forsikringer tegnet i henhold til ulykkesforsikringsloven.

trustkommissionen har ikke selv, på basis af oplysninger indhentet hos de pågældende forsikrings-selskaber, foretaget undersøgelser vedrørende tariffaflernes udbredelse. Kommissionen har imidlertid fra forsikringsrådet modtaget oplysninger og beregninger, som forsikringsrådet har udarbejdet i samarbejde med Assurandør-Societetet. Da der endnu ikke har fundet registrering sted af livsforsikrings-selskabernes konkurrence-regulerende aftaler, omfatter disse beregninger ikke *livsforsikring*, men som ovenfor nævnt har tariffaflerne kun ringe udbredelse inden for livsforsikringen. For *skadesforsikringens* vedkommende angår udregningerne den procentdel af de samlede præmiebeløb³) i de forskellige brancher, som vedrører forsikringer, der omfattes af de hos forsikringsrådet registrerede tariffafler. I princippet er beregningerne foretaget på den måde, at aftaledeltagenes (tarifselskabernes) præmieindtægter af forsikringsarter, for hvilke der gælder tarif af taler, er sat i forhold til hele branchens samlede præmiebeløb ved såvel aftaleberørte som ikke-aftaleberørte forsikringsarter⁴). Da der imidlertid ikke foreligger tilstrækkeligt specificerede oplysninger til, at man har kunnet fordele tarifselskabernes præmieindtægter på henholdsvis forsikringer, for hvilke der gælder tariffafler og øvrige forsikringer, er fordelingen i nogle tilfælde baseret på stikprøvevis udtagne oplysninger og er i andre foretaget efter Assurandør-Societetets skøn. Beregningerne må derfor anses for at være behæftet med en del usikkerhed, men i hovedsagen kan resultatet af de foretagne beregninger, der angår året 1955, opsummeres som følger:

³) Brutto præmieindtægt ved direkte forsikring uden reserverregulering.

⁴) Den af forsikringsrådet og Assurandør-Societetet anvendte metode afviger altså fra den, som er anvendt ved kommissionens egne beregninger af udbredelsen af registrerede konkurrencebegrænsninger i industrien, jfr. kap. V, afsnit 6. I kommissionens beregninger er hele omsætningen af en vare, for hvilken der findes registrerede konkurrencebegrænsninger, regnet som aftaleberørt, uanset at en vis del af omsætningen i de fleste tilfælde falder på ikke-aftaledeltagere. Forsikringsrådet og Assurandør-Societetet regner kun den del af omsætningen, der falder på aftaledeltagerne selv, for aftaleberørt.

For samtlige skadesforsikringsbrancher under ét anslås knap to femtedele af det samlede præmiebeløb, som i 1955 androg 550 mill. kr., eksklusive forretning i udlandet, at være direkte berørt af tarif af taler ¹⁾). Forholdene er imidlertid temmelig uensartede i de forskellige brancher, og inden for en række af de enkelte brancher findes der aftaler, som vedrører visse arter af forsikringer, medens der for andre af branchens forsikringsarter ingen aftaler gælder. Søforsikringen, der er en af de største brancher med en præmieindtægt i 1955 på 79 mill. kr., er præget af markedets internationale karakter, og som tidligere omtalt skønner Assurandør-Societetet, at de obligatoriske minimaltariffer kun berører ca. 5 % af det samlede præmiebeløb. Den andel af forsikringerne, der dækkes af tariffaftaler, er størst inden for glasforsikring, grundejerforsikring og maskinforsikring, hvor langt den overvejende del af præmierne berøres af aftalerne. Derimod er andelen bl. a. ret lav inden for ansvarsforsikring og enkelt ulykkes- og sygeforsikring, i hvilke brancher en meget væsentlig del af de samlede præmier vedrører forsikringsarter, for hvilke der ingen tariffaftaler findes.

De største brancher inden for skadesforsikringen er brand- og driftstabsforsikring og automobilforsikring. Det samlede præmiebeløb for brand- og driftstabsforsikring var i 1955 147 mill. kr. Heraf angik 57 mill. kr.

¹⁾ Herved er der set bort fra den foran omtalte aftale af 1929 vedrørende bygningsbrandforsikring, idet den ikke fastsætter en for alle deltagere gældende fælles minimaltarif. Medregnes denne aftale imidlertid ud fra det synspunkt, at den ligesom de egentlige tariffaftaler tager sigte på at begrænse deltagernes indbyrdes konkurrence med hensyn til præmieberegningen, ændres den andel af skadesforsikringsselskabernes præmieindtægter, som er direkte berørt af aftaler om tariffer, til knap halvdelen.

bygningsbrandforsikringen, hvor der ikke findes nogen egentlig tariffaftale, men hvor hovedparten af præmierne dog berøres af den foran nævnte aftale af 1929 mellem de af justitsministeriet godkendte bygningsbrandforsikringsselskaber på landet. Efter denne aftale forpligter selskaberne sig bl.a. til at overholde deres individuelle af justitsministeriet stadfæstede tariffer, således at de ikke ved fravigelse fra disse underbyder andre selskaber. For løssøreforsikring og driftstabsforsikring viser de fra forsikringsrådet modtagne beregninger, at knap halvdelen af præmierne i 1955 omfattedes af tariffaftaler. I denne forbindelse kan det nævnes, at der ikke er nogen aftaler for indboforsikringer eller for forsikring af landbrugsløssøre, og i øvrigt er der et stort antal lokale, gensidige løssøreforsikringsselskaber, som ikke er medlemmer af tarifforeningen. For automobilforsikringens vedkommende opgives ca. tre femtedele af præmierne på i alt 149 mill. kr. at være berørt af tariffaftaler eller at tilfalde selskaber, der er registreret som anmeldelsespligtige enkeltvirksomheder. En ikke ringe del af præmieindtægterne falder i denne branche på nogle store gensidige selskaber, der ikke er medlemmer af tarifforbundet.

Deltagerne i forsikringsselskabernes tariffaftaler er i det hele taget ganske overvejende aktieselskaber. Der foreligger imidlertid ingen opgørelse over, hvorledes den af aftaler dækkede del af forretningen stiller sig særskilt for aktieselskaber og for gensidige selskaber.

Det skal til sidst understreges, at konkurrenceforholdene ikke kan bedømmes alene på grundlag af de her anførte oplysninger om den andel af de forskellige branchers forsikringer, der berøres af tariffaftaler. Der må bl. a. også tages hensyn til forskellige af de forhold, der er omtalt tidligere i dette afsnit.

Kapitel XI.

LIBERALE ERHVERV

1. Oversigt over området.

I erhvervstællingen 1948 findes bl. a. de i *tabel 1* gængsne oplysninger om antallet af virksomheder, personellet og bruttoindtægterne i de liberale erhverv. Forinden der i de efterfølgende afsnit redegøres for de konkurrencebegrænsninger, som gælder for hvert enkelt erhverv, skal der indledningsvis gives en oversigt over de hyppigst forekommende former for konkurrencebegrænsning.

For de fleste af de liberale erhverv er der gennemført offentlige reguleringer, som bl. a. har til formål at sikre, at erhvervets udøvere har bestemte kvalifikationer. Som led heri meddeles der som regel *offentlig autorisation eller anden godkendelse*, som er betinget af bestemte uddannelseskrav, herunder bestemte prøver eller eksaminer. Autorisationen giver de autoriserede en fortrinstillig og undertiden en eneret til at virke i de pågældende erhverv. Fortrinstillingen viser sig bl. a. i, at de autoriserede som regel har eneret til at benytte bestemte betegnelser, f. eks. læge, advokat eller statsautoriseret revisor. Endvidere kan der til autorisationen være knyttet en absolut eller begrænset eneret til at udøve det pågældende erhverv. Hvor der ikke gælder en absolut eneret for de autoriserede, er der undertiden fastsat bestemmelser, der sætter snævre grænser for ikke autoriseredes virksomhed, f. eks. reglerne i vinkelskriverloven eller lægelovens regler om kvaksalveri.

Autorisationen er som nævnt betinget af bestemte uddannelseskrav. I denne forbindelse kan nævnes, at der i nogle tilfælde gælder *begrænsninger med hensyn til adgangen til den pågældende uddannelse*. Dan-

*Tabel 1.
Liberale erhverv efter erhvervstællingen 1948 ¹⁾*

	Antal virksomheder	Samlet personel	Samlet bruttoindtægt mill. kr.
Arkitekter	797	1.855	18,0
Rådg. ingeniører ²⁾	268	1.120	16,2
Advokater	1.056	5.218	64,0
Dyrlæger ³⁾	320	549	9,8
Læger ³⁾	1.278	3.002	45,5
Tandlæger ³⁾	795	3.092	36,0
Tandteknikere	390	811	6,9
Landinspektører ...	129	468	5,6
Revisorer	672	3.165	34,7

Noter: ¹⁾ For dyrlæger, læger, tandlæger, tandteknikere, landinspektører og revisorer er antallet af virksomheder og personellet opgjort pr. 15. januar 1949 og bruttoindtægten for året 1948; for de øvrige erhverv er tællingsdagen den 1. juni 1948 med oplysning om bruttoindtægten for året 1947. - ²⁾ Dansk Ingeniørforening har gjort opmærksom på, at erhvervstællingens afgrænsning af gruppen »rådgivende ingeniører« næppe svarer til, hvad man inden for foreningen forstår ved dette begreb. — ³⁾ Kun virksomheder, hvis indehavere udelukkende var beskæftiget ved privat praksis. Herudover fandtes 323 dyrlægevirksomheder, 1.069 lægevirksomheder og 166 tandlægevirksomheder, hvis indehavere foruden privat praksis havde offentlig eller privat ansættelse.

marks Tandlægehøjskole optager således kun et begrænset antal studerende, og det samme gælder på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole adgangen til veterinærstudiet og landinspektørstudiet. Det kan yderligere nævnes, at der gælder adgangsbegrænsning til studiet ved Det kgl. Akademis Arkitekt-

skole og Danmarks tekniske Højskole. I modsætning til, hvad der gælder tandlæger, dyrlæger og landinspektører, findes der dog ingen autorisationsordninger for arkitekter og ingeniører.

De liberale erhverv er som oftest organiseret i *foreninger*. Foreningerne virker bl. a. som en art fagforeninger for de medlemmer, der er ansat i offentlige eller private virksomheder og institutioner, og de har desuden ofte vedtaget forskellige konkurrenceregulerende regler for de medlemmer, som driver selvstændig erhvervsvirksomhed. Foreningernes fagforeningsmæssige virksomhed falder uden for det, trustkommissionen skal interessere sig for, og vil derfor ikke blive nærmere omtalt. Med hensyn til den øvrige virksomhed gælder, at der i de fleste tilfælde er fastsat bindende eller vejledende takster for honorarberegningen. Arkitekter, dyrlæger, læger, jordemødre, fodplejere, landinspektører og ejendomsmæglere har således bindende minimaltakster, medens advokater og tandlæger har vejledende takster. Mange af foreningerne har tillige vedtaget regler, der regulerer andre sider af konkurrencen mellem erhvervets udøvere. Der er således hyppigt vedtaget regler, der sætter grænser for medlemmernes adgang til at reklamere, og der kan være vedtaget regler, der forbyder medlemmerne at tage kunder fra hinanden.

I det følgende gennemgås såvel de offentlige som de private konkurrencereguleringer, der findes inden for de vigtigste af de liberale erhverv.

2. Arkitekter.

Der findes ingen lovbestemmelser, der regulerer adgangen til arkitekt erhvervet eller forbeholder betegnelsen arkitekt for en bestemt kreds af erhvervets udøvere.

Blandt arkitekterne er der to foreninger, *Akademisk Arkitektforening* og *Dansk Arkitektforening*, som tilsammen har de fleste af landets arkitekter som medlemmer. Medlemmerne af de to foreninger er samtidig medlemmer af *Danske Arkitekters Landsforbund*. *Akademisk Arkitektforening* optager som medlemmer arkitekter, der har afgangsbrev fra kunstakademiet, og som har været beskæftiget mindst et år hos praktise-

rende arkitekter. Begge foreninger kan endvidere optage arkitekter, hvis kvalifikationer er godkendt af et af Danske Arkitekters Landsforbund nedsat nævn. Medlemmer af de to foreninger må efter vedtægterne ikke samtidig med arkitektvirksomheden drive virksomhed som entreprenører. Kun foreningernes medlemmer har ret til at benytte de indregistrerede medlemsbetegnelser M.A.A. og M.D.A. De to foreningers medlemmer har endvidere ret til at benytte den indregistrerede forbundsbetegnelse M.D.A.L.

Arkitektforbundet har vedtaget regler om beregning af arkitekthonorarer (monopoltilsynets reg. nr. 2213). Reglerne om honorarberegningen for arkitektarbejde ved bygningsarbejder og dekorative arbejder er bindende for medlemmerne; for beregningen af honorar for udførelsen af bebyggelsesplaner og byplaner er der udarbejdet vejledende regler. Medlemmerne må ikke forsøge at skaffe sig arbejde for en bygherre, der forhandler med eller har truffet aftale med en anden arkitekt om arbejdets udførelse, ligesom medlemmerne ikke må lade sig engagere til at fortsætte et af en anden arkitekt påbegyndt arkitektarbejde uden først at have henvendt sig til denne og fra vedkommende bygherre at have fået en fyldestgørende redegørelse for grunden til og måden, hvorpå han har løst sig fra sit forhold med den tidligere arkitekt.

Arkitektforbundet har endvidere regler, hvorefter det kan forbyde medlemmerne at deltage i konkurrencer, som ikke er tilrettelagt under medvirken af forbundet, og som findes ikke at være ordnet tilstrækkeligt betryggende for de konkurrerende.

3. Ingeniører.

Ingeniører med afgangseksamen fra Danmarks tekniske Højskole har eneret på brugen af betegnelsen civilingeniør. En betydelig del af landets civilingeniører er medlemmer af *Dansk Ingeniørforening*, som har givet sine medlemmer ret til at bruge den indregistrerede betegnelse: M. Ing. F.

Foreningen har tidligere haft vejledende regler om honorarberegning for rådgivende ingeniørvirksomhed (monopoltilsynets reg. nr. 1635). Disse regler er nu ophævet, men

ved afgivelse af responsa i konkrete tilfælde yder foreningen vejledning med hensyn til honorarberegningen. Vejledningen ydes gennem et særligt responsumudvalg med et medlem fra bygherrerne, et fra entreprenørerne og et fra foreningens sektion for rådgivende ingeniører.

4. Advokater.

Ved en række bestemmelser i retsplejeloven¹⁾ er der fastsat nærmere regler for udøvelsen af virksomhed som advokat. Til at drive advokatvirksomhed kræves en af justitsministeriet meddelt beskikkelse, og efter loven er advokater de eneste, der bortset fra visse parterne nærstående personer, har ret til at føre retssager for andre ved domstolene. Derimod er der ingen pligt til at benytte advokat under en retssag.

Advokaternes eneret udelukker ikke andre fra at yde juridisk bistand af anden art end udførelsen af retssager. Ved den såkaldte vinkelskriverlov²⁾ er det imidlertid forbudt andre end advokater at reklamere med eller på anden måde give almenheden meddelelse om, at der ydes juridisk rådgivning eller anden retshjælp. Endvidere må der ikke i henvendelser til almenheden eller til virksomheden ubekendte personer anvendes betegnelserne »retshjælp«, »retskonsulent«, »juridisk kontor« el. lign. eller betegnelser, der kan give det indtryk, at virksomheden har opnået godkendelse af det offentlige eller står under offentligt tilsyn. Justitsministeriet har benyttet den i loven givne dispensationsadgang til at undtage revisorer og patentbureauer samt enhver bistand i navnesager og boopgørelser fra reglerne.

Tidligere meddelte justitsministeriet beskikkelse til at drive virksomhed henholdsvis som højesteretssagfører, som landsretssagfører eller som sagfører ved underretten. Ved lov nr. 125 af 10. maj 1958 om ændringer i lov om rettens pleje er disse regler fra 1. juli 1958 ændret således, at der alene meddeles beskikkelse til at drive virksomhed som advokat.

¹⁾ Lov nr. 90 af 11/4 1916 om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. 265 af 15/9 1953 med senere ændringer.

²⁾ Lov nr. 63 af 3/3 1948 om ydelse af juridisk bistand samt om inkasso- og detektivvirksomhed

For adgangen til at opnå beskikkelse som advokat gælder særlige regler om en vis tids praksis m. m. Alle advokater kan møde for underretterne. Møderet for landsretterne kræver en vis tids virksomhed som advokat el. lign. og beståelse af en prøve, og møderet for højesteret en vis tids virksomhed som advokat med møderet for landsret samt en erklæring fra vedkommende landsret om, at den pågældende er øvet i procedure.

De efter de tidligere gældende regler beskikkede sagførere bevarer deres hidtidige møderet for domstolene samt ret til at benytte deres hidtidige titler eventuelt i forbindelse med betegnelsen advokat.

Efter retsplejeloven er alle beskikkede advokater medlemmer af *Advokatsamfundet*, hvis bestyrelse benævnes *Advokatrådet*. Advokatrådet skal efter loven føre tilsyn med advokaternes virksomhed og har i denne egenskab fået tillagt vidtgående myndighed over for medlemmerne, som af rådet kan tildeles irettesættelser, ikendes bøder eller suspenderes fra advokatvirksomheden i indtil 1 år. Advokatsamfundet og de 11 kredse, hvori det er opdelt, virker tillige som almindelige, faglige interesseorganisationer og har som sådanne truffet forskellige konkurrenceregulerende vedtagelser (monopoltilsynets reg. nr. 1701). Der er således fastsat salærtakster, som er vejledende og vil kunne fraviges, såfremt deres anvendelse vil medføre et for advokaten eller klienten urimeligt resultat. For hele landet er der fastsat ensartede takster for procedure, inkasso, behandling af boer, byggesager, stiftelse af aktieselskaber og interessentskabskontrakter. Endvidere er der forskellige andre forretninger, herunder ægtepagter, testamenter, bodeling, køb, salg og prioritering af fast ejendom, ejendomsadministration og formueforvaltning fastsat takster, som er forskellige for advokater i København og det øvrige land.

Advokatrådet har endvidere vedtaget kollegiale regler, der fastsætter forskellige begrænsninger med hensyn til de midler, advokaterne må benytte for at skaffe sig klienter. Der pålægges heri advokaterne en almindelig pligt til at udvise god kollegial adfærd. Mere specielt bestemmes bl. a., at en advokat ikke må søge at skaffe sig forretning

ger ved at underbyde sine kolleger, at avertering kun må finde sted på nærmere angiven måde, at skilte kun må anbringes ved advokatens forretningssted og ikke må have et reklamemæssigt præg, at henvendelse angående tilbud om assistance uden forudgående anmodning ikke må finde sted, og at agitation direkte eller indirekte for at erhverve repræsentation i boer ikke er tilladt. Det er yderligere forbudt advokater at samarbejde med vinkelskrivere, og der er fastsat forskellige begrænsninger for deres samarbejde med ejendomsmæglere og inkassobureauer.

5. Dyrlæger.

Efter foundation af 23. juli 1777 for veterinærskolen og lov af 14. april 1920 med senere ændringer om smitsomme sygdomme hos husdyrene har dyrlægerne eneret til sygdomsbehandling af anden mands husdyr. Eneretten er efter loven af 1920 forbeholdt danske statsborgere, som har bestået veterinæreksamen ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, og udlændinge, som efter at have bestået denne eller en tilsvarende udenlandsk eksamen bliver autoriseret af landbrugsministeriet. Loven af 1920 tager kun sigte på behandling af smitsomme sygdomme. Foundationen af 1777 angår derimod enhver sygdomsbehandling, og selv om foundationen kun omtaler heste, antages det, at reglerne finder tilsvarende anvendelse på sygdomsbehandling også af andre husdyr. Den danske Dyrlægeforening har dog oplyst, at der kun er tale om en antagelse, og at f. eks. ufrugtbarhed hos kvæg i stor udstrækning behandles af ikke-dyrlæger.

Samtidig med, at der er givet dyrlæger de nævnte rettigheder, er der i lovgivningen om bekæmpelse af husdyrsygdomme pålagt dem pligt til at medvirke ved sygdomsbekæmpelsen på den i lovene angivne måde eller efter instrukser eller anvisninger fra landbrugsministeriet eller veterinærdirektoratet.

Langt den overvejende del af landets dyrlæger er tilsluttet 20 lokalforeninger i forskellige egne af landet, og ved siden af disse findes der et par landsomfattende foreninger med særlige formål. De lokale foreninger og de nævnte landsforeninger har

dannet landssammenslutningen *Den danske Dyrlægeforening*. Såvel hovedforeningen som lokalforeningerne har truffet forskellige konkurrenceregulerende vedtagelser (monopoltilsynets reg. nr. 1445). Hovedforeningen har fastsat bindende minimaltakster for mælkekontrol på produktionsstedet og for timelønnet kødkontrol på eksportslagterier. De øvrige takster reguleres af kredsforeningerne, som har fastsat bindende minimaltakster for almindeligt forekommende dyrlægeassistance samt attestudstedelse. Endvidere har hovedforeningen vedtaget kollegiale regler, som på forskellig måde begrænser den indbyrdes konkurrence. Til styrkelse af organiseringen af erhvervet er det bestemt, at foreningens medlemmer ikke må yde nogen art af kollegial støtte til dyrlæger, der står uden for foreningen, at foreningens medlemmer kun må antage assistenter og vikarer, der er medlemmer af foreningen, og at medlemmerne ikke må påtage sig assistent- eller vikartjeneste hos ikke-medlemmer. Med henblik på regulering af insemineringsarbejdet er det forbudt medlemmerne at sælge tyresæd til inseminering til ikke-dyrlæger (inseminører), som ikke kontraktligt er knyttet til nogen kvægavlsforening.

Endvidere er der fastsat regler til beskyttelse af en eksisterende dyrlægepraksis. Det bestemmes herom, at et medlem, der i 3 måneder eller derover har været vikar eller assistent hos et andet medlem, ikke mod vedkommendes ønske i de følgende 2 eller efter omstændighederne 4 år må nedsætte sig som praktiserende dyrlæge eller overtage praksis eller andel i sådan inden for en omkreds af 15 km, herfra dog undtaget hovedstadsområdet. Tilsvarende regler gælder med hensyn til den adgang, fastansatte inseminerings-dyrlæger og dyrlæger ved mælkekontrol har til at påbegynde praksis som almindelig praktiserende dyrlæge inden for området for deres hidtidige virksomhed. Ved salg af en praksis til et medlem af foreningen må andre medlemmer det første år efter overdragelsen ikke nedsætte sig på egnen. Endvidere bestemmes, at et medlem efter et andet medlems død ikke må nedsætte sig på stedet før et år efter, at den afdødes forhold, herunder salg af prak-

sis, er bragt i orden. Endelig skal lokalforeningerne under et medlems alvorlige sygdom beskytte hans praksis ved at være behjælpelig med at skaffe vikarhjælp og ved at pålægge nabodyrlæger at yde den nødvendige hjælp.

Det bestemmes yderligere, at kontrol med konsummælk-besætninger samt alt kollektivt arbejde undtagen inseminering kun må udføres for vedkommende dyrlæges eget klientel. Mælkekontrol eller kollektiv inseminering må kun udføres hos nye klienter, når disse med 3 måneders varsel har meddelt den dyrlæge, der hidtil har haft arbejdet, at de ønsker at skifte. Dyrlæger, der påbegynder praksis, må ikke inden et år fra nedsættelsesdatoen påtage sig insemineringsarbejde, der tidligere har været udført af en fast dyrlæge. Der er yderligere fastsat regler for oprettelse af kompagniskab mellem dyrlæger.

Endelig er der fastsat begrænsninger for medlemmernes adgang til avertering.

Flere af kredsforeningerne har vedtaget regler, der supplerer hovedforeningens kollegiale regler. Det er f. eks. bestemt, at der ikke må rejses i fast ugentlig rute, og at usolide kunder skal anmeldes til foreningen, som kan pålægge medlemmerne kun at praktisere for de pågældende mod kontant betaling.

6. Læger, jordemødre, sygeplejersker og fodplejere.

Udøvelsen af *lægegerning* er reguleret ved en række bestemmelser i lægeloven.¹⁾ Ved loven er der bl. a. indført en autorisationsordning for læger, og der er givet de autoriserede læger eneret til at udøve lægegerning og betegne sig som læger. Eneretten til brug af lægebetegnelsen er beskyttet ved strafferegier, og der er ligeledes i loven givet de autoriserede lægers eneret til udøvelse af lægegerning beskyttelse gennem bestemmelser om straf for kvaksalveri. De sidstnævnte regler forbyder personer, der ikke har lægeautorisation, at reklamere med eller på anden måde give almenheden meddelelse om, at vedkommende tager syge

i kur, ligesom det er forbudt under omrejse at behandle syge. Endvidere er der fastsat straf for uden lægeautorisation at behandle syge, såfremt deres helbred derved udsættes for påviselig fare, ligesom det efter loven medfører straf overhovedet at behandle visse sygdomme (f. eks. tuberkulose) eller at anvende visse behandlingsmetoder (f. eks. operative indgreb).

Autorisation som læge meddeles af sundhedsstyrelsen og gives som hovedregel kun til personer, der har bestået dansk lægevidenskabelig eksamen og har aflagt lægeløftet. For at kunne udøve selvstændig virksomhed som praktiserende læge og fødsels hjælper kræves en særlig autorisation fra sundhedsstyrelsen betinget af, at den pågældende har gennemgået en nærmere bestemt praktisk uddannelse som lægekandidat på et sygehus samt et klinisk kursus i fødselsvidenskab.

Lægerne er organiseret i *Den almindelige danske Lægeforening*, hvorunder hører 23 lokalforeninger samt en særlig forening, Foreningen af yngre Læger. Hertil kommer forskellige foreninger af speciallæger samlet under *Speciallægeorganisationernes Sammenlutning*.

De praktiserende lægers virksomhed udøves i langt overvejende grad for medlemmer af de statsanerkendte sygekasser, og om denne del af lægernes virksomhed er der truffet overenskomster mellem lægeforeningerne og sygekasserne. Efter folkeforsikringsloven skal overenskomster mellem anerkendte sygekasser og læger (samt tandlæger og jordemødre), herunder de i overenskomsterne fastsatte takster, for at være gyldige godkendes af socialministeren. Til afgørelse af uoverensstemmelser mellem sygekasser og læger er oprettet et voldgiftsråd.

Den almindelige danske Lægeforening såvel som kredsforeningerne samt visse af speciallægeforeningerne har endvidere truffet forskellige konkurrenceregulerende vedtagelser vedrørende medlemmernes virksomhed uden for sygekassepraksis. I monopoltilsynets register findes i alt 19 registreringer af denne art.

Den almindelige danske Lægeforening (reg. nr. 1385) fastsætter forskellige bindende takster, f. eks. for profylaktiske vac-

¹⁾ Lov nr. 72 af 14/3 1934 med senere ændringer om udøvelse af lægegerning, jfr. lovbekendtgørelse nr. 2 36 af 9. august 1955.

inationer og for blodprøveudtagninger til spiritusundersøgelser. Fastsættelsen af lægernes honorarer er i øvrigt overladt til kredsforeningerne (reg. nr. 1400, 1407-1419 og 1438), der for konsultationer, sygebesøg, forskellige behandlinger m. v. fastsætter bindende minimaltakster, som det kun over for økonomisk vanskeligt stillede patienter er tilladt at gå under. Gennem Den almindelige danske Lægeforenings takstvalg har foreningen en vis føling med de af kredsforeningerne fastsatte takster.

Også nogle af speciallægeorganisationerne har fastsat takster for undersøgelse eller behandlinger. Danske Radiologers Organisation har således fastsat vejledende takster for forskellige arter af røntgenundersøgelser. Når undersøgelserne udføres for forsikrings-selskaber og direktoratet for ulykkesforsikring, er taksterne bindende (reg. nr. 1720). Danske Pathologers Organisation har fastsat minimaltakster for udførelsen af mikroskopisk, diagnostisk arbejde o. lign. (reg. nr. 1721), og endelig har Københavnske Øre- og Halslægers Organisation fastsat vejledende takster for konsultation, sygebesøg, terapeutiske indgreb m. v. (reg. nr. 1718).

Den almindelige danske Lægeforening har endvidere vedtaget kollegiale regler, hvorefter det bl. a. er forbudt medlemmerne at søge at fortrænge andre medlemmer ved at underbyde eller misrekommandere disse. Medlemmer, der tilkaldes til en syg, hvis egen læge er forhindret, skal indskrænke sig til at foretage det i øjeblikket fornødne og overlade den videre behandling til patientens egen læge, hvem han skal underrette om det aftalte sygebesøg. På lignende måde skal et medlem, der tilkaldes til en syg, som i samme sygdom har været tilset af en anden læge, overlade den først tilkaldte læge den fortsatte behandling, medmindre der direkte udtrykkes ønske om lægeskifte. Blandt de øvrige regler skal nævnes, at der er fastsat grænser for lægernes adgang til at annoncere. Endelig har flere af kredsforeningerne kollegiale regler, der supplerer hovedforeningens.

Virksomhed som *jordemoder* er reguleret ved bestemmelserne i lov af 31. marts 1953 om udøvelse af jordemodergerning. Det be-

stemmes heri bl. a., at - bortset fra læger - kun den, der af sundhedsstyrelsen har modtaget autorisation som jordemoder, har ret til at udøve jordemodergerning og betegne sig som jordemoder. Til autorisation kræves, at den pågældende har bestået eksamen på jordemoderskolen og har erholdt lære-brev som jordemoder her i landet.

De fleste jordemødre er tilsluttet *Den almindelige danske Jordemoderforening*, under hvilken der findes kredsforeninger i København og i hvert af amterne. Foreningen fastsætter bindende takster for fødsels-hjælp og har kollegiale regler af lignende indhold som lægernes (reg. nr. 1522).

Efter lov af 25. maj 1956 om *sygeplejersker* har kun personer, som er autoriseret af sundhedsstyrelsen, ret til at udøve virksomhed som sygeplejersker og betegne sig som sygeplejerske. Autorisation er betinget af forskellige uddannelseskra-

For *fodplejere* har Den almindelige danske Lægeforening oprettet en ordning, hvorefter fodplejere kan autoriseres af foreningen, når de har gennemgået en af foreningen godkendt: praktisk og teoretisk uddannelse, der afsluttes med en eksamen. En af foreningen autoriseret fodplejer har ret til at betegne sig som »autoriseret fodplejer« og at benævne sin fodklinik som »autoriseret af Den almindelige danske Lægeforening«. Foreningen har fastsat nærmere regler for den virksomhed, en autoriseret fodplejer må udøve, og regler om, på hvilken måde de autoriserede fodplejere må annoncere.

De af lægeforeningen autoriserede fodplejere er organiseret i *Fodplejerforeningen*, som har fastsat bindende minimumstakster for fodbehandling (reg. nr. 1655).

7. Tandlæger.

I lov af 11. juni 1954 er der fastsat forskellige bestemmelser, der regulerer udøvelsen af tandlægevirksomhed. Herefter er retten til at betegne sig som tandlæge og til at udøve selvstændig virksomhed som sådan forbeholdt personer, som har bestået tandlægeeksamen, som har 2 års praktisk uddannelse, og som over for sundhedsstyrelsen har dokumenteret, at disse betingelser er til stede, samt har afgivet en skriftlig erklæ-

ring om samvittighedsfuldt at ville opfylde pligterne som tandlæge. Læger har dog ret til i forbindelse med deres lægevirksomhed at udføre tandbehandling, først og fremmest tandudtrækning, men de må ikke betegne sig som tandlæger eller praktisere som sådanne, medmindre de har bestået tandlægeeksamen, har 1 års praktisk uddannelse og over for sundhedsstyrelsen har dokumenteret, at disse betingelser er til stede. Tandlægenes - og tandteknikernes - adgang til at reklamere over for offentligheden er ved loven begrænset til en almindelig meddelelse om vedkommendes navn, stilling, adresse og træffetid. Dansk Tandlægeforening har som nedenfor omtalt yderligere begrænset sine medlemmers adgang til at reklamere; medens noget tilsvarende ikke gælder for tandteknikernes vedkommende.

Ligesom for lægernes vedkommende er en væsentlig del af tandlægenes virksomhed reguleret gennem overenskomster med sygekasseme.

Størstedelen af landets tandlæger er tilsluttet *Dansk Tandlægeforening*, under hvilken der findes 9 kredsforeninger. Dansk Tandlægeforening (monopoltilsynets reg. nr. 1584) har fastsat minimumstakster for behandling af kæbefrakture. Ifølge foreningens love kan de enkelte kredsforeninger fastsætte takster for tandbehandling, men taksterne skal godkendes af hovedforeningens bestyrelse. Kredsforeningerne har tidligere fastsat vejledende takster for alle almindeligt forekommende arter af tandbehandling, men de er nu bortfaldet. Dansk Tandlægeforening har endvidere vedtaget kollegiale regler, hvorefter medlemmerne ikke må samarbejde med eller beskæftige tandlæger, der ikke er medlemmer af foreningen, ligesom medlemmerne ikke må tage beskæftigelse hos ikke-medlemmer. Endvidere er det medlemmerne forbudt at antage eller indlede samarbejde med tandteknikere, der udøver klinisk virksomhed. Om etablering gælder den regel, at et medlem, der har været assistent eller vikar hos et andet medlem, ikke inden et tidsrum af 2 år efter denne beskæftigelses ophør må nedsætte sig som tandlæge inden for en vis afstand, medmindre det medlem, hos hvem han har været beskæftiget, samtykker deri. Det er

ligeledes forbudt medlemmerne at påbegynde praksis i en ejendomsopgang, hvor der allerede udøves tandlægepraksis, medmindre den eller de i forvejen praktiserende medlemmer giver deres tilladelse dertil. Der må ikke udøves praksis fra mere end et kliniksted inden for samme kommune. Rejsepraksis må ikke etableres, hvor medlemmer af foreningen har nedsat sig. Der er endelig fastsat begrænsninger for medlemmernes adgang til at reklamere, herunder at annoncering kun må angå nedsættelse, flytning, bortrejse el. lign.

Det skal sluttelig nævnes, at *Foreningen af Dental Laboratorier*, som omfatter virksomheder, der fremstiller dentalartikler til tandlæger, har regler om, at der ikke må udsendes prislistes. Foreningen udsender vejledende meddelelse til medlemmerne om procentvise prisændringer (reg. nr. 796).

8. Andre liberale erhverv.

Adgangen til at praktisere som *landinspektør* er betinget af kongelig bestalling, og efter lov af 31. marts 1949 om udstykning og sammenlægning af faste ejendomme er landinspektører enerettigede til at udføre udstykningsarbejder.

Den danske Landinspektørforening fastsætter bindende minimumstakster for landinspektørarbejde og har endvidere kollegiale regler, hvorefter medlemmerne ikke ved upassende reklame, underbydning af takster el. lign. må søge at skaffe sig praksis på en anden landinspektørs bekostning, og hvorefter der er fastsat begrænsninger med hensyn til medlemmernes adgang til at avertere (monopoltilsynets reg. nr. 1373).

For at kunne drive virksomhed som medlemmand ved køb og salg af faste ejendomme og erhvervsvirksomheder kræves efter næringsloven næringsbrev som *ejendomsmægler* eller *ejendomshandler*. For at erhverve næringsbrev som ejendomsmægler skal den pågældende have bestået en særlig prøve. Personer, som har næringsbrev som ejendomsmægler, har eneret til at benytte betegnelsen »statseksamineret ejendomsmægler«. I handelsministeriets bekendtgørelse af 31. november 1955 er der fastsat forskel-

lige regler for ejendomsmægleres og ejendomshandlers virksomhed, herunder maksimumsgrænse for honoraret for medvirken ved køb og salg af faste ejendomme.

Dansk Ejendomsmæglerforening (Landsforeningen af statseksaminerede Ejendomsmægler) og *Danske Ejendomshandlers Lands sammenslutning* har vedtaget ensartede salærtakster for medvirken ved køb og salg af faste ejendomme, forretninger, pantebreve m. v., for bistand ved ordningen af forpagtninger af landejendomme og for administration af udlejningsejendomme. Dansk Ejendomsmæglerforening har endvidere vedtaget forskellige kollegiale regler. Tvistigheder mellem medlemmerne afgøres endeligt ved voldgift (reg. nr. 1256 og 1515).

Efter bestemmelserne i næringsloven meddeler handelsministeriet beskikkelse som *statsautoriserede revisorer* til personer, der har bestået revisorprøven og har haft mindst 3 års praktisk uddannelse på en statsautoriseret revisors kontor. Statsautoriserede revisorer har eneret til betegnelsen »statsautoriseret revisor« og skal efter loven have fortrinsvis adgang til at blive benyttet til oplysning om regnskabsmæssige forhold i offentlige retssager, til anvendelse som handeiskyndige revisorer efter konkursloven og til at blive autoriseret som regnskabskyndige tillidsmænd efter lov om tvangsakkord uden for konkurs. Der er i næringsloven pålagt statsautoriserede revisorer visse særlige pligter, herunder at de ikke må kræve højere

betaling, end der kan skønnes rimeligt. I handelsministeriets bekendtgørelse af 6. april 1933 er der fastsat nærmere regler om statsautoriserede revisorers virksomhed, pligter og ansvar, herunder bl. a. forbud mod at drive forskellig anden erhvervsvirksomhed sammen med revisorvirksomheden.

Der er ikke i monopoltilsynet registreret konkurrencebegrænsninger, der angår revisionsvirksomhed, men inden for Foreningen af statsautoriserede Revisorer er der vedtaget visse kollegiale regler, som dog ikke omfatter takster.

Efter næringsloven gælder der yderligere autorisationsordninger for *translatører, dispatchører, skibsmægler og varemægler samt vejere og malere*. Der findes ikke i monopoltilsynets register oplysning om konkurrencebegrænsninger inden for disse erhverv.

Det skal sluttelig nævnes, at *Dansk Psykologforening*, der som medlemmer optager universitetsuddannede psykologer, fastsætter vejledende honorarer for psykologisk rådgivning m. v., ligesom foreningen har regler for medlemmernes adgang til avertering (reg. nr. 1722). Endvidere skal nævnes, at *Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde* fastsætter minimumshonorarer for videnskabelige og populærvidenskabelige værker samt for bidrag til tidsskrifter, for foredrag, oversættelse og undervisning m. m. (reg. nr. 1923).

Kapitel XII

ANDRE ERHVERV

I nærværende kapitel omtales konkurrenceforholdene inden for forskellige erhverv, som ikke naturligt har kunnet indpasses under fremstillingen i det forudgående. Beskrivelsen omfatter hotel- og restaurationsvirksomhed; forfattere og komponister m. m., samt teatre og biografer.

1. Hotel- og restaurationsvirksomhed

I nedenstående *tabel 1* er givet en oversigt over antal virksomheder, personel og omsætning i denne branche ved den sidst afholdte erhvervstælling.

Hotel- og restaurationsvirksomhed kan med ganske enkelte undtagelser -- beværtning ved sluttet bord og pensionatsvirksomhed - kun udøves i henhold til særlig adkomst fra det offentlige. *Beværterloven* af 7. juni 1958, der er gældende fra 1. januar 1959, indeholder de nærmere bestemmelser herom.

Der skelnes mellem beværternæring, gæstgivernæring og konditornæring. På alle tre næringer meddeles adkomsten ved *bevilling*. Adkomst på beværter- eller gæstgivernæring udfærdiges med eller uden ret til udskænkning af stærke drikke, hvorimod adkomst til konditornæring altid udfærdiges uden denne ret.

Næringsadkomst på beværternæring giver ret til beværtning for siddende gæster, medens næringsadkomst på gæstgivernæring medfører ret til at beværte de i gæstgiveriet (hotellet) boende og på landet tillige personer på rejse og uden fast ophold i den kommune, hvori gæstgiveriet er beliggende. Næringsadkomst på konditornæring giver ret til tilvirkning af kager, wienerbrød o. l. såvel til fortæring på stedet som til salg ud af huset.

Tabel 1.
Antal hoteller, restaurationer m. v., deres personel og omsætning i 1948.

	Antal virksomheder	Sam et personel	Omsætning mill. kr.
Hoteller og gæstgiverier	2.026	16.313	249,5
Restaurationer, kafeer, konditorier og traktørsteder	3.042	21.221	417,7
I øvrigt (herunder marketenderier, iscreme- og kafebarer, pølsevogne o. l.)	3.184	7.001	90,5
I alt	8.252	44.535	757,7

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V, A, 24, side 130-131)

Adkomst på beværter- eller gæstgivernæring skal som hovedregel være knyttet til et bestemt lokale, ligesom beværtere og gæstgivere ikke må have mere end ét fast forretningssted i samme kommune. Dog kan handelsministeren gøre undtagelse fra sidstnævnte bestemmelse i særlige tilfælde, f. eks. hvor der herved kan tilsikres befolkningen en bedre adgang til gode og billige spisesteder.

Bevillingerne meddeles og fornys for et tidsrum af højst 8 og mindst 5 år af de stedlige *bevillingsnævn* — på landet dog amtsrådet - efter at kommunalbestyrelsen har udtalt sig om ansøgningen. Tidsrummet, der skal være ens for alle bevillinger, fastsættes i kommunale *beværtervedtægter*. I købstædernes beværtervedtægter skal tillige fastsættes, i hvilket omfang beværterbevillinger skal kunne meddeles; bevillinger med ret til

udskænkning af stærke drikke må dog ikke udstedes i større omfang end fastsat i loven for købstadskommuner af forskellig størrelsesorden. I landkommunerne har kommunalbestyrelserne adgang til at forlange spørgsmål om udstedelse af beværterbevillinger i almindelighed eller gæstgiverbevillinger med ret til udskænkning af stærke drikke afgjort ved kommuneafstemning.

Den lokale bevillingsmyndighed kan ikke meddele eller forny bevillinger for andet åremål end det i vedtægten fastsatte og ej heller på anden måde begrænse eller betinge disse. Dog kan den, når særlige omstændigheder taler derfor, meddele eller forny bevillinger kun gældende for halvdelen af den vedtægtsmæssige tid eller for sommer- respektive vinterhalvåret.

Et særligt *overbevillingsnøvn* kan efter indhentet erklæring fra vedkommende kommunalbestyrelse, bevillingsnævns og politimester meddele og forny bevillinger til at drive beværtning eller gæstgiveri i badehoteller, teatre, idrætspladser, foreninger o. lign. samt i tilfælde, hvor grund eller lokaler tilhører stat eller kommune og af disse er udlejet til bevillingsansøgeren. Til bevillinger meddelt af overbevillingsnævnet kan der knyttes nærmere fastsatte vilkår og begrænsninger.

Virksomheder, hvortil der kræves bevilling med ret til udskænkning af stærke drikke, svarer en særlig statsafgift, der udgør 25 % af den afgiftspligtige omsætning¹⁾.

Den største organisation inden for branchen er *Centralforeningen af Hotelvært- og Restauratørforeninger i Danmark*. Centralforeningen er delt i to afdelinger for henholdsvis hotelværter og restauratører og omfatter 76 lokalforeninger fordelt over hele landet med et samlet medlemstal på ca. 2.000 aktive bevillingshavere.

I monopoltilsynets register findes ingen gældende registreringer vedrørende hotel- og restaurationsvirksomhed.

2. Forfattere og komponister m. m.

Ifølge lov af 26. april 1933 om forfatterret og kunstnerret har danske forfattere, komponister og andre kunstnere eneret til

¹⁾ Lov af 23. marts 1955 med senere ændringer om afgift af spiritus, vin og øl.

her i landet at lade offentliggøre egne værker, og loven indeholder forskellige bestemmelser til sikring af denne ret. En lignende international beskyttelse er sikret i de lande, som har tilsluttet sig de såkaldte *Berner- og UNESCO-konventioner*. I det følgende omtales forskellige sammenslutninger og selskaber, der er oprettet med henblik på varetagelse af rettighedsindehavernes interesser, og som i hvert fald på visse felter har fastsat minimumstakster o. lign., eller som driver virksomhed i kraft af en offentlig bevilling.

Dansk forfatterforening har i samarbejde med forfatterforeningerne i Finland, Norge og Sverige oprettet Det nordiske Forfatterråd, som har indgået en overenskomst med Det nordiske Forlæggerråd om en normalformular for kontrakter mellem forlæggere og forfattere (monopoltilsynets reg. nr. 1160). Normalkontrakten, som indeholder tidsfrister for udgivelsen, regler om annoncering, trykning, overskuds- og frieksemplarer m. m., er vejledende for medlemmerne, men igennem en særlig overenskomst (reg. nr. 1161) imellem Dansk Forfatterforening, Den danske Forlæggerforening og Gyldendal er normalkontrakten her i landet gjort bindende for aftaledeltagerne, og der er desuden fastsat minimumshonorarer til forfatterne.

Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde, der omfatter forfattere af videnskabelige og populærvidenskabelige værker, har fastsat bindende forfatterhonorarer og andre regler for videnskabelige og populærvidenskabelige værker, lærebøger og skolebøger samt bidrag hertil og for bidrag til tidsskrifter, foredrag, oversættelser, undervisning og andet timelønsarbejde (reg. nr. 1923).

Dansk Revyforfatter- og Komponistforbund har fastsat en bindende minimumstarif for medlemmernes honorarer. Forbundet har endvidere afsluttet forskellige overenskomster om takster for benyttelse af medlemmernes værker, f. eks. med musikforlæggere og Statsradiofonien. Igennem *Nordisk Revy-Union* samarbejder forbundet med tilsvarende organisationer i de øvrige nordiske lande.

Internationalt forbund til beskyttelse af komponistrettigheder i Danmark (Koda) er dannet af Dansk Komponist-Forening,

Dansk Revyforfatter- og Komponistforbund og Dansk Musikforlæggerforening. Koda har i henhold til lov nr. 40 af 14. februar 1935 opnået bevilling til at afslutte kontrakter om de efter forfatterloven beskyttede musikværkers offentlige udførelse. På basis af overenskomster og tariffer opkræver Koda musikafgift hos de forskellige arter af erhvervs-mæssige musikforbrugere og fordeier beløbene mellem medlemmerne efter en aftalt fordelingstarif. — *Internationalt selskab for musikdramatiske rettigheder i Danmark (Koda-Dramatik)* varetager på tilsvarende måde specielle musikdramatiske interesser. I begge de omhandlede organisationers bestyrelser sidder en af undervisningsministeriet udpeget repræsentant for staten. Samtlige kontrakter med forbrugere samt ændringer i kontrakter og tariffer m. v. skal forelægges for ministeriet, og regnskaberne indsendes til ministeriet efter vedtagelsen på de respektive generalforsamlinger.

Den selvejende institution *Nordisk Copyright-Bureau* er en fælles nordisk organisation af forfattere, komponister og musikforlæggere, der varetager disses ret til den mekaniske reproduktion af musik- og tekstværker (grammofon, tonefilm etc.). Koda og dennes skandinaviske søsterorganisationer har oprettet bureauet og besætter bestyrelsespladserne. Gennem kontrakter med bl. a. grammofonselskaberne har bureauet organiseret afregnings- og kontrolsystemer for licensbetalingen. Bureauet varetager ifølge overenskomst med bl. a. Dansk Revyforfatter- og Komponistforbund rettighederne til mekanisk reproduktion af værker fra forbundets medlemmer.

Fællesorganisationen for dramatiske rettigheder i Danmark (Drama-Ret), der omfatter Danske Dramatikeres Forbund samt en række teaterforlag og -forlæggere har i henhold til ovennævnte lov af 14. februar 1935 opnået bevilling til afslutning af kontrakter om opførelse af skuespil.

3. Teatre og biografer

Antallet af *biografer* udgjorde i 1956 464 med en samlet omsætning på ca. 70 mill. kr. 1), hvoraf 66 med en omsætning på ca.

1) Statistiske Efterretninger 1957, nr. 67.

30 mill. kr. var beliggende inden for hovedstadsområdet. Der findes ingen tilsvarende statistik over *teatre* her i landet, men ifølge oplysninger fra justitsministeriet var der ved udgangen af 1958 meddelt bevilling til 8 faste teatre i København samt 4 faste teatre i provinsen. Herudover var der meddelt 7 tournébevillinger til opførelse af teaterforestillinger uden for København og Frederiksberg.

Af de fleste forlystelser, til hvilke adgangen er offentlig, skal der svares afgift til stat og kommune²⁾.

Offentlige forlystelser kan som hovedregel kun foranstalles efter forud indhentet tilladelse fra myndighederne. Til opførelse af skuespil og forevisning af films kræves bevilling fra justitsministeriet eller overøvrigheden, medens det for alle andre arter af offentlige forlystelser er den stedlige politimyndighed, som giver tilladelsen. I det følgende omtales bevillingsbestemmelserne særskilt for teatre og biografer.

Det kongelige Teater, hvis forhold er ordnet ved lov af 14. februar 1935, sorterer under undervisningsministeriet og ledes af en kongelig udnævnt teaterchef samt et tilsynsråd, bestående af folketingsmedlemmer, idet hvert af de i tingets finansudvalg repræsenterede partier udpeger et medlem. Teatret havde i henhold til privilegium af 1750 og lov af 12. april 1889 visse enerettigheder, som efter lov af 6. februar 1957 nu kun omfatter enkelte teaterstykker og er betinget af, at disse genopføres mindst hvert femte år.

Til *privat teaterdrift* kræves altid bevilling, der meddeles af justitsministeren for højst 1 år ad gangen. Ifølge praksis gives bevillinger i København og på Frederiksberg til udnyttelse på et bestemt teater og uden for dette område enten til udnyttelse på et bestemt teater eller som tournébevillinger, gældende for hele landet med undtagelse af København og Frederiksberg. Dog gælder bevillingerne til landsdelsscenerne i Århus, Odense og Ålborg både for spil i de respektive byer, for gæstespil mellem de tre lands-

2) Lov af 27. maj 1950 om afgift af forlystelser som ændret ved lov af 9. juni 1956 og 21. december 1957.

delsscener indbyrdes og for et begrænset antal tilladelser til at spille i andre danske købstæder.

Teaterdirektørforeningen omfatter samtlige helårsbevillingshavere i København samt lederne af Århus, Odense og Ålborg teatre, og *Provinsteater-Direktørforeningen* omfatter 10 bevillingshavere i provinsen. Disse to foreninger og Det kgl. Teater samt de øvrige medlemmer af *Nordisk Teaterlederråd* indgik i april 1954 en internordisk aftale gældende til 1. september 1957 om ikke at betale mere end en fastsat procent af spilleindtægten for opførelsesretten til ikke-nordiske talestykker. Endvidere enedes deltagerne om ikke at indgå kontrakt på kortere premiefrist end 2 år fra kontraktens underskrift at regne (monopoltilsynets reg. nr. 2152). Denne aftale blev i januar 1958 afløst af en overenskomst mellem Nordisk Teaterlederråd og den nordiske Teaterforlæggerforening af samme indhold dog med visse modifikationer med hensyn til premiefristen.

Provinsteater-Direktørforeningen har indgået en aftale om gensidig eksklusivitet med *Foreningen af jydsk Teaterejere*, som er en sammenslutning af ca. 80 ejere af teaterlokaler i provinsen. Ifølge aftalen må medlemmer af Provinsteater-Direktørforeningen, med nærmere anførte undtagelser, i teatersæsonen kun opføre deres forestillinger på teatre, hvis ejere er medlemmer af Foreningen af jydsk Teaterejere, og denne forenings medlemmer må, ligeledes med nærmere angivne undtagelser, kun udleje til dramatiske forestillinger af Provinsteater-Direktørforeningens medlemmer. Ifølge overenskomsten kan der af de to organisationers bestyrelser i forening dispenseres fra disse bestemmelser (reg. nr. 1497).

Biografteatre kan i henhold til lov af 13. april 1938 med senere ændringer, senest lov af 31. marts 1955, om biograf teatervæsenets ordning kun drives ved bevilling, der i købstæder og større bymæssige bebyggelser meddeles af justitsministeriet og andre steder af vedkommende amtmænd. Bevillingen gives til udnyttelse inden for et bestemt stedligt område og skal indeholde angivelse af, hvor stort et antal pladser teatret højst må rumme.

Forinden der træffes bestemmelse om oprettelse af et nyt biografteater, skal der indhentes erklæring fra vedkommende kommunalbestyrelse og fra det af justitsministeriet udnævnte filmråd.

Bevilling gives som hovedregel kun til kommuner og enkeltpersoner samt til landsorganisationer, hvis virksomhed er af samfundsnyttig og folkeopdragende karakter. Personer, som på en eller anden måde er interesseret i virksomheder for produktion eller udlejning af films, kan ikke opnå bevilling. Dog kan der i enkelte tilfælde gives her i landet hjemmehørende filmproducenter bevilling, men denne skal da betinges af opretholdelse af en nærmere angiven produktion af kulturelle og kunstnerisk værdifulde films. Ingen kan få bevilling til mere end ét biografteater eller for mere end 5 år ad gangen.

Bevillingshaveren må ikke ved nogen aftale være forhindret i frit og uafhængigt at bestemme over teatrets repertoire og øvrige ledelse. Justitsministeriet kan bestemme, at en del af forevisningstiden skal anvendes til forevisning af danske films eller af udenlandske films, der tjener til oplysningens fremme. Bevillingshaveren er pligtig at afgive årlig indberetning til bevillingsmyndighederne vedrørende teatrets drift og kapitalforhold.

Af biografteatre med et årligt overskud på 18.000 kr. svares en bevillingsafgift gradueret efter en skala, der er progressiv på overskudet. Afgiften indgår i en filmfond, hvis midler bl. a. anvendes til fremme af filmens udnyttelse i undervisningsmæssig, kulturel og kunstnerisk henseende.

Med hensyn til *filmudlejernes virksomhed* fastsætter loven, at udlejning af en enkelt film fra udlejernes side ikke må betinges af, at der skal aftages flere films. Endvidere må danske films ikke udlejes af herværende filialer af eller agenter for udenlandske produktionselskaber, men kun af vedkommende producent selv, Statens Filmscentral eller selvstændige danske udlejere.

Filmbranchens aftalesystem er knyttet til henholdsvis biograf teatrenes og udlejningselskabernes organisationer, som dels hver for sig, dels ved indbyrdes aftaler har fastsat forskellige konkurrencebegrænsende regler. Som følge af en konflikt i årene 1955-58

om udlejningsvilkårene for visse amerikanske film, jfr. nærmere nedenfor, er branchens organisationsforhold og aftalesystemet undergået forskellige ændringer, og det er over for kommissionen blevet anført, at de nugældende aftaler må betragtes som en overgangsordning, idet de aftaler, der som afslutning på konflikten blev indgået i foråret 1958, næppe vil blive af lang varighed. Nedenfor gennemgås de bestående aftaler mere udførligt. Da de imidlertid vanskeligt kan forstås uden kendskab til de tidligere forhold, herunder den nævnte konflikt, skal der forinden gives en kort oversigt over disse.

Hovedtrækkene i det tidligere aftalesystem var, at udlejernes organisationer fastsatte minimumssatser for deres medlemmers filmudlejning (monopoltilsynets reg. nr. 1869), og at biografernes organisationer fastsatte højstegrænser for den leje, som deres medlemmer måtte betale til udlejerne (reg. nr. 1871 og 1872). Den almindelige filmleje blev på denne måde 25-30 % af nettospilleindtægten, hvorved forstås indtægten efter fradrag af forlystelsesafgiften. De vilkår, der i øvrigt skulle gælde for udlejningen, var fastsat ved aftale mellem filmudlejernes og biografteatrenes organisationer (reg. nr. 1870).

I maj 1955 førte biografteaterforeningernes bestemmelser om en maksimumsleje på 30 % af spilleindtægten til, at den amerikanske filmeksportorganisation »*Motion Picture Export Association*«, der repræsenterer en række store amerikanske filmproducenter, erklærede blokade over for de danske biografer, idet de pågældende producenter forlangte en filmleje på 40 %, og 8 herværende udlejningsselskaber, der er datterselskaber af de pågældende producenter, meldte sig fra 1. januar 1956 ud af filmudlejernes organisation. I februar 1957 meldte 11 københavnske biografer og 5 provinsbiografer sig ud af biografteaterorganisationerne og indgik kontrakter med de amerikanske udlejningsselskaber, hvorefter filmlejen på premiereteatre almindeligvis skulle være 40 %, for første og anden repriser mellem 35 og 40 %, og i øvrigt 30 % som hidtil, alt af nettospilleindtægten. Et antal andre biografer tilsluttede sig i den følgende tid denne ordning og udtrådte af biografteatrenes organisationer.

Som et modtræk over for de udtrådte bio-

grafteatre og filmudlejerne indgik branchens øvrige organisationer og A/S ASA Filmudlejning i marts 1957 en aftale (reg. nr. 2236), hvorefter de organiserede udlejere og ASA på deres side fortsat skulle fastholde den hidtidige leje på normalt 30 % over for de af overenskomsten omfattede biografer, hvorimod de over for de udtrådte biografer skulle beregne de højere lejesatser, som disse normalt betalte til de udenforstående udlejere. Endvidere forpligtede udlejerne sig til først at tilbyde deres film til de i overenskomsten deltagende biografer. Biograferne på deres side forpligtede sig til ikke at leje film fra udenforstående udlejere på vilkår, som var ringere for biograferne end de hidtil gældende, altså den nævnte normalsats på 30 %.

I april 1958 blev der indgået et forlig imellem branchens organisationer og de udenforstående, hvorved de amerikanske selskaber ophørte med blokaden over for de organiserede biografer, og biografernes for- eninger ændrede deres aftaler om maksimumsleje, således at medlemmerne fik adgang til at indgå på at betale højere leje efter regler, der omtales nærmere nedenfor. Samtidig forhøjedes også filmlejen fra de øvrige udlejere, idet dog de biografer, der ikke ønskede at gå ind på lejevilkårene for amerikanske films og således fremdeles gav afkald på at fremføre disse, indtil udgangen af 1958 skulle kunne fastholde den hidtil gældende filmleje. I det følgende skal der gives en oversigt over de organisations- og aftaleforhold, der herefter indtil videre er gældende.

Biografteater-Foreningen for Købstæderne og Biografteater-Foreningen for Provinsen, der tilsammen omfatter praktisk taget alle biografer i provinsen, samt *Biografteater-Foreningen for København og Omegn*, der omfatter de fleste biografer i hovedstaden, er sammensluttede i *Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre*. De fleste udlejningsselskaber er medlemmer af *Foreningen af Filmudlejere i Danmark*, idet dog bl. a. de ovennævnte 8 amerikanske selskaber fremdeles står udenfor.

Disse 8 amerikanske udlejningsselskaber har indgået en aftale om ensartede vilkår for udlejningen (reg. nr. 2187). Efter aftalen

er biografteatrene inddelt i 3 grupper med en filmleje, der som hovedregel udgør henholdsvis 40, 36 og 30 % af nettospilleindtægten. I forbindelse med disse sats er der fastsat regler om minimumsspilletider m. m. Med hensyn til de øvrige lejevilkår følger selskaberne indtil videre den overenskomst, der er indgået mellem Foreningen af Filmudlejere i Danmark og Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre, jfr. nærmere nedenfor.

Foreningen af Filmudlejere i Danmark (reg. nr. 1869), der som nævnt omfatter de fleste øvrige udlejningsfirmaer, har for de biografteatre, som indgår på de lige nævnte vilkår for amerikanske films, vedtaget en minimumssats på 31 %, som under nærmere fastsatte betingelser kan nedsættes til 26 % og i ganske ekstraordinære tilfælde til 21 %, alt efter nettospilleindtægten. Såfremt belægningsprocenten ved aftenforestillingen er 70 % eller derover, gælder dog særlige regler, som bringer filmlejen op på et lignende niveau som gældende for de amerikanske udlejningsselskabers films, jfr. ovenfor. Desuden er der fastsat en frist for betaling af skyldig filmleje og bestemmelser om kollektiv leveringsstandsning, hvis gælden ikke bliver betalt.

Modsvarende udlejernes vedtagelser om minimumssatser for lejen har *Bio graf teater-Foreningen for København og Omegn* (reg. nr. 1871) og *Bio graf teater-Foreningen for Provinsen* (reg. nr. 1872) fastsat maksimalsatser for den leje, deres medlemmer må betale. Antagelig for at forhindre omgåelse af denne bestemmelse er det fastsat, at billetprisen for enkelte forestillinger ikke uden dispensation fra bestyrelserne kan forhøjes, medmindre forestillingen er væsentlig længere end sædvanligt. I øvrigt bestemmer hvert medlem selv sine billetpriser. Uden dispensation fra bestyrelsen må intet medlem

give tilladelse til, at nogen del af en spillefilm, der opføres eller er ansat til opførelse på vedkommende teater, bliver opført i fjernsyn, ligesom medlemmerne ikke uden dispensation må opføre en spillefilm, hvoraf nogen del er blevet opført i fjernsyn. Ud over disse fællesbestemmelser er der for *København*s vedkommende vedtaget en række udførlige regler for medlemmernes annoncering, bl. a. indeholdende forbud mod bladannoncer uden for dagspressens og den lokale presses forlystelsesannoncesider; for *provinsens* vedkommende er vedtaget en mindstepris pr. plads for udleje af teatrene til forenings- eller reklameforestillinger.

De almindelige vilkår for udlejning af film, bortset fra selve filmlejen, er som nævnt fastlagt ved aftale (reg. nr. 1870) imellem *Foreningen af Filmudlejere i Danmark* og *Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre*. Foruden en række bestemmelser om ordningen af den indbyrdes forretningsforbindelse mellem udlejere og bioografer, herunder regler om fribilletter, velgørhedsforestillinger m. m., indeholder aftalen en bestemmelse om, at udlejerne med nærmere anførte undtagelser kun må leje deres films ud til virksomheder, der driver biograf ifølge bevilling eller polititilladelse, og at bioograferne kun må leje hos udlejere, der overholder aftalens bestemmelser.

Foruden de ovennævnte aftaler findes der i monopoltilsynet endnu en registrering, som vedrører filmbranchen, idet *A/S Nordisk Films Teknik* (Carl Bauder A/S) er registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1658). Selskabet udsender nettoprislister for forskellige arbejder udført for henholdsvis indspilnings- og udlejningsselskaber. Endvidere udsendes netto- og bruttoprislister for atelier-, gevacolor-, laboratorie-, smalfilms- og fotoarbejder. Bruttopriserne kan ikke længere håndhæves, jfr. § 10 i monopolløven.

Kapitel XIII

OFFENTLIGE AUTORISATIONSORDNINGER

1. Indledende oversigt

I dette afsnit gives der indledningsvis en kort karakteristik af forskelligartede offentlige indgreb i konkurrenceforholdene, medens kapitlet i øvrigt giver en oversigt over de erhvervsgræne, hvor der kræves en særlig offentlig autorisation el. lign. til at drive erhverv eller for at opnå visse særlige rettigheder.

Taget i videste forstand øver næsten alle økonomiske og erhvervspolitiske foranstaltninger fra det offentliges side på en eller anden måde indflydelse på konkurrenceforholdene i erhvervslivet. Hyppigt er indflydelsen dog af mere indirekte art, og spørgsmål om sådanne indirekte virkninger, f. eks. af den almindelige økonomiske politik, skattelovgivningen, sociallovgivningen, sundhedslovgivningen og aktieselskabsloven falder uden for rammerne af denne betænkning. Derimod har man forskellige steder i betænkningen omtalt de offentlige foranstaltninger, som på mere direkte måde har betydning for konkurrenceforholdene.

På en række erhvervsområder har *importreguleringen* og *toldlovgivningen* en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene. Dette gælder navnlig industrien, og disse former for offentlige indgreb er derfor først og fremmest omtalt i kapitel V i forbindelse med redegørelsen for konkurrencebegrænsningernes udbredelse inden for industrien samt i kapitlerne i II. del.

Også en række bestemmelser i *næringsloven* og *konkurrenceloven* (loven om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse), der regulerer adgangen til at drive erhvervsvirksomhed og udøvelsen af erhvervsvirksomheden, har væsentlig betydning for konkur-

renceforholdene. Det samme gælder den såkaldte *eneretslovgivning* f. eks. patentloven, varemærkeloven og mønsterloven. De generelle bestemmelser i næringsloven og konkurrenceloven, som i særlig grad griber ind i konkurrenceforholdene, har navnlig betydning for handelen, og disse bestemmelser er derfor omtalt i kapitel VII i forbindelse med redegørelsen for konkurrenceforholdene i engros og detailhandelen. Patent- og varemærkelovgivningen er kort omtalt i kapitel V.

Ud over den netop omtalte generelle lovgivning findes der en række lovforanstaltninger, der angår *specielle* erhvervsområder eller brancher. En del af disse bestemmelser vedrører *varekvaliteter, mærkning o. lign.* I den i maj 1956 afgivne betænkning vedrørende kvalitetsmærkning er der givet en redegørelse for de vigtigste lovbestemmelser af denne art¹). Disse bestemmelser vil derfor ikke blive omtalt i det følgende, medmindre de ud over reglerne om varekvaliteter m. v. tillige omfatter regler af den nedenfor omtalte karakter.

Efter næringsloven kræves der som regel en offentlig tilladelse i form af et *næringsbrev* til at drive de fleste byerhverv (industri, håndværk, handel etc.); men de betingelser om indfødsret, myndighed m. m., der gælder for erhvervelsen af næringsbrev, kan opfyldes af praktisk taget enhver, der ønsker at drive de pågældende erhverv. I en række erhverv er der imidlertid ud fra mange forskellige hensyn fastsat *snævrere grænser for adgangen til de pågældende erhverv*. Dette gælder således efter næringsloven visse af de såkaldte liberale erhverv. For en række er-

¹) Betænkning vedrørende kvalitetsmærkning (Betænkning nr. 150), Kbhvn. 1956, side 15 ff.

hverv, som ikke er nævnt i næringsloven, er der i særlige love fastsat specielle regler om adgangen til erhvervene, og i mange andre erhverv kræves der ved siden af det almindelige næringsbrev en særlig offentlig tilladelse til at drive erhvervet.

Af en noget lignende karakter er en række bestemmelser, hvorefter offentlig tilladelse eller godkendelse ganske vist ikke er nogen betingelse for at drive de pågældende erhverv, men efter hvilke den offentlige autorisation medfører *andre særlige rettigheder*, f. eks. ret til at benytte en bestemt betegnelse. Adgangen til at drive virksomhed som revisor er således fri, men efter næringsloven kan kun personer, som opfylder nærmere fastsatte betingelser, opnå tilladelse til at betegne sig som statsautoriserede revisorer.

De omtalte ordninger med offentlige tilladelser eller godkendelser betegnes i det følgende under ét som *autorisationsordninger*. De enkelte ordninger er andetsteds i betænkningen omtalt i forbindelse med redegørelsen for konkurrencebegrænsningerne inden for de respektive erhverv, for landbrugets, industriens og handelens vedkommende navnlig i kapitlerne i II. del. I dette kapitel skal der gives en samlet oversigt over de offentlige autorisationsordninger.

2. Ordningernes indhold og udbredelse.

For at få en så vidt muligt fuldstændig oversigt over de erhvervsområder, inden for hvilke der gælder offentlige autorisationsordninger af den ene eller anden art, har kommissionen anmodet samtlige ministerier om en fortegnelse over de erhverv, for hvilke der inden for de enkelte ministeriers områder er gennemført bestemmelser, hvorefter adgang til at udføre et bestemt erhverv eller til at udføre bestemte arbejder eller leverancer er betinget af koncession, autorisation eller anden offentlig tilladelse. De fra ministerierne modtagne oplysninger er blevet suppleret med enkelte andre tilfælde, som man er blevet opmærksom på ved udarbejdelsen af oversigterne over konkurrencebegrænsningerne inden for de enkelte hovederhvervsgrupper. Materialet omfatter ikke visse lokale reguleringer — f. eks. vedrørende gade- og torvehandel, som er fastsat i politivedtægter el. lign.

Oplysninger om nogle hovedpunkter i de enkelte autorisationsordninger er i skematisk form gengivet i *oversigten side 164—166*, idet ordningerne i skemaet er søgt karakteriseret ved afkrydsninger i kolonner, der angiver deres vigtigste almindelige kendetegn.

Autorisationsordningerne er i skemaet grupperet efter hovederhverv, og man har herved fulgt den samme erhvervsopdeling, som er benyttet andetsteds i betænkningen. Under landbruget er således medtaget ikke blot de egentlige landbrugsbedrifter, men også forskellige produktions- og eksportvirksomheder.

I skemaets tre første kolonner er det angivet, hvorvidt eil offentlig tilladelse eller godkendelse i de omtalte tilfælde er en betingelse for at drive et erhverv, for at benytte bestemte betegnelser eller for at opnå andre særlige rettigheder.

Hvor autorisationen giver *ret til at drive et bestemt erhverv*, er det som regel således, at erhvervet er forbeholdt de autoriserede. Lægemedler må kun forhandles af de ved kongelig bevilling i et begrænset antal oprettede apoteker, bilruter må kun trafikeres af vognmandsvirksomheder, der har koncession til de pågældende ruter, og biografer må kun drives af personer med bevilling her til. Men i visse tilfælde udelukker autorisationsordningen ikke andre fra at drive erhvervet i et vist begrænset omfang. Således er advokater de eneste, der, bortset fra visse parterne nærstående personer, har ret til at føre retssager for andre ved domstolene. Men personer, som ikke har beskikkelse som advokat, har ret til at yde juridisk rådgivning af anden art inden for de grænser, der er fastsat i den såkaldte »vinkelskriverlov«.

Som eksempel på autorisationer, der medfører ret til *brugen af bestemte betegnelser*, kan nævnes statsautoriserede revisorer, statsautoriserede translatører og statseksaminerede ejendomsmæglere. Under samme gruppe har man medtaget et par tilfælde, hvor autorisationen giver ret til at bruge et bestemt varemærke (f. eks. lurmærket) eller til at reklamere med den offentlige godkendelse (midler til bekæmpelse af plantesygdomme).

Under »*andre rettigheder*«, er f. eks. anført medicinalfabrikkernes adgang til efter tilladelse at sælge lægemidler som særligt be-

skyttede mærkevarer, godkendte drokters adgang til at benytte bestemte af politiet anviste holdepladser og veksellereres medlemskab af Københavns Fondsbørs.

En vigtig side af autorisationsordningerne er de regler, der gælder for adgangen til at blive autoriseret. Herom oplyser skemaet i kolonne 4-6, om autorisationen er betinget af *bestemte uddannelseskrav* el. lign. eller af *andre krav*, samt om *antallet af autorisationer er begrænset*.

I de førstnævnte tilfælde er det som regel således, at enhver, der har den krævede uddannelse eller opfylder de i øvrigt stillede krav, har adgang til at opnå autorisation. Krav om en bestemt uddannelse findes navnlig i en række af de liberale erhverv.

Under skemaets kolonne med overskriften »andre krav« er der bl. a. foretaget en afmærkning i de tilfælde, hvor der stilles krav om en bestemt indretning af virksomhederne. For virksomheder inden for landbrugsproduktionen og -eksporten samt for virksomheder, der fremstiller eller forhandler visse levnedsmidler, er der her tale om krav af sundhedsmæssig og kvalitetsfremmende art.

Som vilkår for autorisationen er der hyppigt fastsat forskellige *regler om erhvervets udøvelse*, herunder undertiden også regler af konkurrenceregulerende karakter. Eksportører af damørred kan således forpligtes til at overholde bestemte mindstepriser; som et led i de i en række byer gennemførte mælkeordninger kan der fastlægges bestemte salgsområder eller andre begrænsninger for mejeriernes salg, og sukkerfabrikkernes, spritfabrikkernes og kartoffelmelsfabrikkernes kontrakter med sukkerroe- og kartoffelavlerne kan kræves godkendt af handelsministeren. Da der er tale om regler af temmelig varierende indhold, er de ikke angivet i skemaet. Derimod indeholder skemaet i en speciel kolonne oplysning om de tilfælde, hvor der som led i autorisationsordningerne gælder en *særlig offentlig kontrol med de autoriserede virksomheders priser og takster m. v.* Denne kontrol udøves ikke af monopoltilsynet, men af særlige tilsynsmyndigheder på de pågældende områder.

De to sidste kolonner i skemaet viser dels lovhjemmelen for ordningerne, og dels hvor de enkelte ordninger i øvrigt er omtalt i betænkningen.

Indgrebene i konkurrenceforholdene træder særlig klart frem i de tilfælde, hvor der kun gives autorisation til et stærkt *begrænset antal virksomheder* og eventuelt tillige er fastsat *andre regulerende bestemmelser*, jfr. f. eks. ordningerne vedrørende sukker, kartoffelmel, sprit, konsummælk og bilruter. Men også i andre tilfælde kan autorisationsordningerne medføre en vis begrænsning i antallet af virksomheder. I de tilfælde, hvor der stilles særlige krav til *virksomhedernes indretning* eller til *indehavernes fagkundskab* eller øvrige kvalifikationer, vil virkningerne i denne henseende afhænge af, hvor vidtgående og bekostelig opfyldelsen af disse krav er. Hvor adgangen til at blive autoriseret er betinget af en *særlig uddannelse*, beror autorisationsordningernes konkurrence-regulerende virkninger navnlig på de vanskeligheder og omkostninger, der er forbundet med erhvervelsen af den pågældende uddannelse.

Autorisationsordningernes konkurrencebegrænsende virkninger må antages at være meget forskellige fra tilfælde til tilfælde. Nogle af ordningerne må anses for meget indgribende, medens andre antagelig er uden større betydning for konkurrenceforholdene. Kommissionen har imidlertid ikke foretaget nogen nærmere undersøgelse af ordningernes virkninger. Ved indsamlingen af oplysningerne om autorisationsordningerne og ved opstillingen af skemaet har man udelukkende lagt vægt på, om en offentlig tilladelse eller godkendelse er en betingelse for at drive et erhverv, benytte bestemte betegnelser eller opnå andre særlige rettigheder, og der er altså ikke med fremsstillingen i dette kapitel taget stilling til, i hvilket omfang ordningerne medfører konkurrencebegrænsende virkninger af væsentlig betydning.

Idet der henvises til skemaet, skal der herefter gøres nogle *bemærkninger om de vigtigste autorisationsordninger*; bl. a. med en omtale af, hvorledes ordningerne er blevet motiveret. I skemaet er angivet alle de ord-

ninger, der findes oplysninger om i det foreliggende materiale. Oplysningerne kan ikke med sikkerhed antages at være helt udtømmende.

De ordninger, der er gennemført inden for *landbruget* med tilknyttede produktions- og eksportvirksomheder m. v., er navnlig motiveret med hensyn til at sikre kvaliteten af landbrugets eksportvarer eller med sundhedsmæssige hensyn. For en række landbrugsprodukter er offentlig autorisation en betingelse for at drive eksportproduktion eller eksporthandel, og i visse tilfælde er også produktion og engrossalg til hjemmemarkedet omfattet af ordningerne. Fremstillingen af ost kræver dog ikke autorisation, men kun autoriserede mejerier må benytte lurmærket. Endvidere må kun lurmærket ost udføres, og kun autoriserede virksomheder har adgang til at eksportere. For smørproduktionen gælder ingen egentlig autorisationsordning, men mejerierne kan ved blot at indgive en anmeldelse få ret til at benytte lurmærket og underkastes samtidig en kvalitetskontrol. For engrossalg og eksport af smør gælder derimod en ordning, hvorefter kun autoriserede virksomheder kan sælge lurmærket smør engros eller til eksport. For fjerkræslagterier m. v. gælder en lignende ordning som for ostemejerierne, idet kun autoriserede virksomheder har ret til at benytte et særligt af landbrugsministeriet fastsat mærke. Som et led i kornordningen for høståret 1958/59 er det bestemt, at formaling af brødkorn til menneskeføde kun må finde sted på autoriserede møller, og at kun autoriserede handlende må omsætte brødkorn, der er henført under ordningen.

Adgangen til at blive autoriseret er i de fleste tilfælde betinget af bestemte krav til virksomhedernes indretning og til, at virksomhederne underkaster sig kontrolforanstaltninger o. lign., men enhver, der opfylder de stillede krav, kan blive autoriseret. Om ordningen for eksportsvine- og kreaturslagterier har landbrugsministeriet oplyst, at de krav, der stilles til autorisationen, kun kan opfyldes af slagterier, der har en vis størrelse og er i besiddelse af de økonomiske forudsætninger for at etablere det påbudte kontrolapparat. Ministeriet skønner, at det nuværende antal autoriserede eksportslagte-

rier næppe vil blive forøget væsentligt i en overskuelig fremtid. Autorisationen til udførsel af kartofler er betinget af, at eksportørernes uddannelse, økonomi, soliditet og lignende skønnes tilfredsstillende og af, at den pågældende i de første 5 år stiller en bankgaranti på indtil 20.000 kr. til sikkerhed for forpligtelser indgået i forbindelse med eksporten af kartofler. Med hensyn til autorisationen af kreatureksportmarkeder, der som regel drives af organisationer eller kommunale myndigheder, har landbrugsministeriet oplyst, at antallet begrænses, for at eksporteftersynet kan finde sted på et mindre antal større markeder.

Autorisationsordningerne for eksporten af *frugt og grønsager* samt *fisk og fiskeprodukter* er af samme karakter som ordningerne for landbrugets eksportvarer. Autorisationen til udførsel af damørred er betinget af, at vedkommende eksportør enten er medlem af Foreningen af danske Ørredproducenter eller i øvrigt har forpligtet sig til at overholde de af foreningen fastsatte af fiskeriministeriet godkendte mindstepriser m. v. Østersfiskeriet er et kongeligt regale. Fiskeriet er bortforpagtet, og den herved etablerede ordning må sidestilles med en autorisationsordning.

Til oprettelse af *pelsdyrfarme* kræves tilladelse af politiet. Tilladelsen er betinget af opfyldelsen af forskellige tekniske krav.

Efterforskning og indvinding af *råstoffer i undergrunden* er forbeholdt staten, medmindre der er tale om råstoffer, som før undergrundsloven af 1932 var genstand for privatøkonomisk udnyttelse, f. eks. tørv, brunkul, myremalm, naturgas, ler, kridt og sten. Der er givet et amerikansk olieselskab koncession på efterforskning af råolie, og en dansk industrivirksomhed har fået koncession på indvinding af salt til brug i virksomhedens fremstilling af kemiske produkter.

Af de ordninger, der findes inden for *industrien*, har autorisationerne af kød- mælke- og fiskekonservesfabrikker m. v. sundhedsmæssige og kvalitetsfremmende formål. Autorisationsordningen for destruktionsanstalter har sundhedsmæssige formål, og gennem ordningen tilsigtes det at opretholde et ret: begrænset antal anstalter af så stort omfang, at betryggende sikkerhedsforanstalt-

ninger i hvert enkelt tilfælde kan gennemføres.

Mælkeordningerne tilsigter en rationalisering og billiggørelse af mælkeforsyningen i byerne, og som led i de gennemførte rationaliseringsforanstaltninger har der i mange tilfælde fundet en begrænsning sted i antallet af konsummælkmejerier og detailmælkeudsalg. Kartoffelmelsordningen og sukkerordningen blev indført i 1930'erne som kriseforanstaltninger med henblik på at spare valuta, støtte kartoffelavlerne og sukkerroedyrkerne og sikre beskæftigelsen for arbejderne ved fabrikkerne. Spiritus- og gærordningen blev indført i 1917 i forbindelse med en kraftig forøgelse af spiritusbeskatningen. I forbindelse med kartoffelmels- og sukkerordningerne er der meddelt autorisation til henholdsvis 7 og 2 virksomheder. Produktionen af spiritus og gær blev kort efter ordningens gennemførelse samlet hos én virksomhed, A/S De danske Spritfabrikker, som opkøbte de øvrige fabrikker. Samtidig med den ved autorisationsordningerne tilvejebragte regulering af produktionsforholdene for kartoffelmel, sukker, sprit og gær er der gennemført en regulering af importen. Indførsel kan **kun** foretages efter særlig tilladelse og finder faktisk ikke sted. I forbindelse med de nævnte ordninger er der gennemført en særlig offentlig kontrol med priserne på mælk i samtlige omsætningsled og med fabrikernes priser for kartoffelmel og sukker; for sukkerfabrikernes og spritfabrikernes vedkommende er der gennemført en regulering af det udbytte, der kan udbetales til aktionærerne.

Medicinalfabrikker skal have godkendelse som leverandører til apotekerne af lægemidler. Godkendelsen er betinget af visse uddannelseskrav til fabrikernes tekniske ledelse og visse krav til virksomhedernes udstyr. Under nærmere i apotekerloven fastsatte betingelser kan medicinalfabrikker opnå tilladelse til at sælge brugsfærdige lægemidler i forbrugerpakning som særlig beskyttede mærkevarer (medicinske specialiteter).

Inden for *engros- og detailhandelen* er ordningerne for handelen med kød og fisk motiveret med sundheds- og kvalitetsmæssige hensyn. Som led i foranstaltningerne med henblik på rationalisering af byernes mælke-

forsyning kan antallet af mælkeudsalg begrænses. Tilladelserne til handel med stærke drikke på landet er et led i kontrollen med omsætning af stærke drikke. Autorisationsordningen for apotekerne og medicinalgrossisterne har til formål at tilvejebringe en betryggende garanti for befolkningens forsyning med lægemidler.

For *håndværkets* vedkommende gælder, at arbejder ved el-, gas- og vandværkernes ledningsnet samt ved kloakanlæg kun må udføres af personer, som vedkommende værks ledelse eller kommunalbestyrelsen har autoriseret dertil. Autorisationen forudsætter som regel aflæggelse af en prøve. I nogle tilfælde gives autorisationen kun til håndværkere, der er bosiddende i den pågældende kommune. Skorstensfejere antages af kommunerne — på landet af amtmanden efter indstilling fra de pågældende sogneråd - som fastsætter størrelsen af deres distrikter, betalingen for arbejdet m. v. Ordningerne for bandagister og ortopædiske skomagere går ud på, at offentlig hjælp til anskaffelse af bandager, proteser m. v. samt håndsyet ortopædisk fodtøj kun ydes, for så vidt de pågældende artikler indkøbes hos personer, som har bestemte faglige kvalifikationer.

Transporterhvervene er i temmelig stort omfang genstand for offentlig regulering. Foruden gennem de i skemaet anførte koncessionsordninger har det offentlige indflydelse på en række transport- og andre kommunikationsområder gennem direkte offentlig drift, hvilket f. eks. gælder jernbanerne, radioen, postvæsenet m. m., jfr. omtalen af transporterhvervene i kapitel IX. Koncessionsordninger findes, som det ses af skemaet, bl. a. for automobilruter samt inden for luftfarten og telefonvæsenet. Endvidere findes der en koncessionsordning for sporveje, hvorefter der kræves offentlig tilladelse til drift af hver enkelt linie. Inden for søfarten spiller offentlige reguleringer eller offentlig drift ingen rolle, idet staten dog driver de vigtigste færgeoverfarter, medens færgefarten ved visse, mindre overfartssteder er privilegeret.

Inden for *penge- og forsikringsvæsen* findes ingen offentlige autorisationsordninger for bank- og sparekassevirksomhed. Derimod findes der reguleringer med karakter af au-

torisationsordninger for kredit- og hypotekforeninger, der oprettes ved særlig lov, samt for iværksættelse af fondsbørs og fondsbørsforretninger og for visse forsikringsselskaber. Til afholdelse af fondsbørs kræves offentlig tilladelse, og kun det begrænsede antal vekselere, der er anerkendt som medlemmer af fondsbørsen, må byde og udbyde på børsen. Godkendelsen af livsforsikringsselskaber skal sikre, at selskaberne yder forsikringstagerne betryggende sikkerhed, og kontrollen med, at præmierne ansættes med tilbørligt hensyn til forsikringsrisikoen, skal tjene samme formål. For bygningsbrandforsikring gælder, at visse godkendte selskaber har forskellige begunstigelser bl. a. i form af, at forfaldne præmier regnes for privilegerede pantekrav, og til gengæld er de underkastet et særligt tilsyn. Selskaber, der beskæftiger sig med lovpligtig ulykkesforsikring og lovpligtige motorkøretøjsforsikringer (ansvarsforsikring, kaskoforsikring) skal have offentlig godkendelse efter nærmere herom fastsatte retningslinier.

Som det ses af skemaet, findes der i en

række af de *liberale erhverv* ordninger, hvor efter adgangen til at drive de pågældende erhverv er forbeholdt personer med en bestemt uddannelse. I nogle tilfælde, f. eks. for translatorer og ejendomsmæglere medfører autorisationen dog kun ret til brugen af en bestemt betegnelse (f. eks. statseksamineret ejendomsmægler). I de fleste af de regulerede erhverv er adgangen til at blive autoriseret åben for alle, der opfylder de stillede uddannelseskrav, men i enkelte tilfælde er antallet af autorisationer dog begrænset, hvilket f. eks. gælder mæglere. Frivillige offentlige auktioner skal med visse undtagelser afholdes af auktionsledere, der beskikkes af justitsministeriet for bestemte områder. For landbo- og husmandsforeningers auktioner og for salg ved offentlig auktion af fersk fisk, dansk frugt og grønsager samt indenlandske pelsdyrskind og huder er der ved særlige love fastsat specielle bevillingsordninger.

Endelig findes der autorisationsordninger for en række *andre erhverv*, bl. a. bevillingssystemer for biografer og restaurationer.

Oversigt over erhvervsområder hvortil der kræves offentlig autorisation ¹⁾

Erhvervsområde	Rettigheder, som følger af autorisationen			Adgangen til erhvervelse af autorisation			Lovhjemmel	Ordningen omtalt andetsteds i betænkningen ²⁾
	Adgang til at drive erhvervet	Retten til bestemte betegnelser	Andre rettigheder	Særlig uddannelse el. lignende	Andre krav	Begrænset antal autorisationer		
Landbrug ³⁾								
Kreatureksportmarkeder og samlestalde	x	x	Bkg. 253 ¹⁴ / ₇ 1954	III, 2
Eksportsvine- og kreaturslagterier ..	x	.	.	.	x	.	L. 215 ¹⁶ / ₆ 1958	III, 3
Eksportfrysehuse	x	.	.	.	x	.	Bkg. 561 ¹⁵ / ₁₁ 1946	XV, 5
Slagtehuse	x	.	.	.	x	.	L. 423 ¹² / ₄ 1949	III, 2
Engrossalg og udførsel af smør...	.	.	x	.	x	.	Bkg. 185 ²⁸ / ₅ 1955	XV, 2
Fremstilling af ost	x	.	.	x	.	Bkg. 214 ¹⁶ / ₆ 1958	XV, 2
Eksportproduktion af smelteost ...	x	.	.	.	x	.	Bkg. 182 ⁸ / ₈ 1953	.
Udførsel af ost	x	.	.	.	x	.	Bkg. 155 ¹ / ₄ 1950	III, 3
Opkøb, ind- og udførsel af æg...	x	.	.	.	x	.	Bkg. 189 ³⁰ / ₆ 1956	XV, 2
Fjerkræslagterier, kontrolstationer m. v.	x	.	.	x	.	L. 217 ¹⁶ / ₆ 1958	III, 3
Ind- og udførsel af fjerkræ	x	.	.	.	x	.	L. 386 ²² / ₂ 1939	III, 3
Udførsel af kartofler	x	.	.	.	x	.	L. 96 ³¹ / ₃ 1938	III, 5
Omsætning af dansk brødkorn og formaling af brødkorn	x	.	.	.	x	.	L. 205 ¹⁸ / ₆ 1958	III, 5
Andre jordbrugerhverv m. v. samt fiskeri								
Udførsel af frugt og grønsager ...	x	.	.	.	x	.	L. 67 og 68 ⁷ / ₃ 1952	IV, 2
Udførsel af fisk og fiskeprodukter..	x	.	.	.	x	.	L. 150 ¹¹ / ₅ 1954	IV, 3
Udførsel af damørred.....	x	.	.	.	x	.	Bkg. ²⁸ / ₅ 1955	IV, 3
Østersfiskeri	x	.	.	.	x	.	Plakat ¹⁰ / ₇ 1770	IV, 3
Pelsdyravl	x	.	.	.	x	.	L. 131 ¹³ / ₄ 1954, bkg. 172 ¹⁰ / ₅ 1944 m. v.	.
Efterforskning og indvinding af råstoffer i undergrunden	x	x	L. 181 ⁸ / ₅ 1950	.
Industri ³⁾								
Eksportproduktion af kødkonserver og andre kødvarer.....	x	.	.	.	x	.	L. 245 ²⁷ / ₅ 1908 m. æ., jfr. bkg. 320 ²⁰ / ₁₂ 1924 m. v.	XV, 8
Eksportproduktion af mælkekonserves	x	.	.	.	x	.	L. 93 ⁴ / ₅ 1927, jfr. bkg. 273 ²⁶ / ₁₀ 1927	XV, 7
Fiskekonserverfabrikker, fiskerøgerier, fiskefiletfabrikker m. v. ..	x	.	.	.	x	.	L. 150 ¹¹ / ₅ 1954	XV, 8
Fiskemelsfabrikker m. v.	x	.	.	.	x	.	L. 150 ¹¹ / ₅ 1954	XV, 4
Destruktionsanstalter	x	.	.	.	x	.	L. 424 ³⁰ / ₈ 1922	XV, 4
Konsummælkmejerier i byerne ...	x	.	.	.	x	x	L. 145 ²³ / ₅ 1958	XV, 2
Kartoffelmelsfabrikker	x	.	.	.	x	x	L. 170 ¹⁵ / ₅ 1933	XV, 9
Sukkerfabrikker	x	.	.	.	x	x	L. 135 ²⁹ / ₃ 1950	XV, 11
Sprit- og gærfabrikker	x	.	.	.	x	x	L. 74 ¹⁵ / ₃ 1934	XV, 15, XXI, 10
Import eller fremstilling af midler til bekæmpelse af plantesygdomme	x	.	.	x	.	L. 76 ⁹ / ₃ 1948	XXI, 10
Import eller fremstilling af rotteudryddelsesmidler	x	.	.	x	.	L. 116 ³¹ / ₃ 1938, jfr. bkg. 114 ²¹ / ₄ 1953	.

¹⁾ Principperne for oversigtens opstilling er forklaret i teksten side 159

ff.

(Fortsættes).

²⁾ Romertallene angiver kapitelnumrene og arabertallene afsnitsnumrene.

³⁾ Under landbruget er foruden de egentlige landbrugsbedrifter medtaget forskellige produktions- og eksportvirksomheder jfr. teksten i begyndelsen af kap. III.

(Fortsat).

Erhvervsområde	Rettigheder, som følger af autorisationen			Adgangen til erhvervelse af autorisation			Lovhjemmel	Ordningen omtalt andetsteds i betænkningen ¹⁾
	Adgang til at drive erhvervet	Retten til bestemte betegnelser	Andre rettigheder	Særlig uddannelse el. lignende	Andre krav	Begrænset antal autorisationer		
Medicinalfabrikker	x	.	x	x	x	.	L. 209 ¹¹ / ₈ 1954	XXI, 7
Fremstilling af krigsmateriel, våben m. v.	x	.	.	.	x	.	L. 139 ⁷ / ₅ 1939 og L. 398 ¹² / ₇ 1946	.
Engros- og detailhandel ²⁾								
Udsalg af kød og kødvarer.....	x	.	.	.	x	.	L. 423 ¹² / ₄ 1949	XV, 5
Ind- og udførsel af udenlandsk kød og kødvarer	x	.	.	.	x	.	L. 129 ¹² / ₄ 1911, jfr. bkg. 216 ²⁴ / ₁ 1925	.
Engros- og detailhandel med fisk..	x	.	.	.	x	.	L. 150 ¹¹ / ₅ 1954, jfr. bkg. ⁵ / ₇ 1951 m. fl.	IV, 3
Handel med mælk og fløde i byerne.	x	.	.	.	x	x	L. 145 ²³ / ₅ 1958	XV, 2
Handel med stærke drikke på landet	x	.	.	.	x	.	L. 207 ⁷ / ₆ 1958	.
Apoteker og medicinalgrossister ..	x	x	.	x	.	x	L. 209 ¹¹ / ₆ 1954	XXI, 7
Forhandling af stempelpapir.....	x	.	.	.	x	.	Lbkg. 99 ²³ / ₄ 1929, jfr. bkg. 295 ²⁴ / ₆ 1948	.
Forhandling af justervæsenets veje- og måleredskaber	x	.	.	.	x	.	L. 65 ²⁸ / ₂ 1950, jfr. bkg. 84 ¹ / ₃ 1950	.
Handel med våben m. v.	x	.	.	.	x	.	L. 398 ¹² / ₇ 1946	.
Handel med svangerskabsforeb. midler	x	.	.	.	x	.	L. 162 ¹⁸ / ₅ 1937	.
Håndværk								
Arbejder ved el-, gas- og vandværkers ledningsnet m. v. samt kloakanlæg	x	.	.	x	.	.	L. 196 ⁷ / ₈ 1958	.
Skorstensfejning.....	x	.	.	x	.	x	L. ¹⁵ / ₅ 1868, l. ²¹ / ₃ 1873 og l. ³¹ / ₃ 1926 m. æ.	VIII, 3
Bandagister.....	.	.	x	x	.	.		.
Ortopædiske skomagere	x	x	.	.		.
Transport- og andre kommunikationserhverv								
Omnibus- og fragtmandskørsel...	x	x	L. 257 ²⁷ / ₅ 1950	IX, 3
International omnibus- og varekørsel	x	x	L. 131 ²³ / ₃ 1948 og L. 232 ²³ / ₅ 1951	IX, 3
Droskekørsel	x	.	.	x	L. 153 ²⁴ / ₅ 1955	IX, 3
Spørveje	x	x	L. 96 ¹⁰ / ₄ 1895	IX, 2
Færgefart	x	x	L. 32 ²¹ / ₃ 1874	IX, 2
Luftfart	x	x	L. 175 ¹ / ₅ 1923 m. æ.	IX, 5
Telefon og telegraf.....	x	x	L. 84 ¹¹ / ₅ 1897	IX, 2
Bank-, sparekasse- og forsikringsvirksomhed m. v.								
Kredit- og hypotekforeninger....	x	x	Lbkg. 286 ²³ / ₇ 1952 og l. 108 ⁷ / ₄ 1936 m. æ.	X, 1
Afholdelse af fondsbørs.....	x	x	L. 80 ¹⁹ / ₃ 1930	X, 1

1) Romertallene angiver kapitelnumrene og arabertallene afsnitsnumrene.

2) Se noten under landbrug.

(Fortsættes).

(Fortsat).

Erhvervsområde	Rettigheder, som følger af autorisationen			Adgangen til erhvervelse af autorisation			Lovhjemmel	Ordningen omtalt andetsteds i betænkningen ¹⁾	
	Adgangen til at drive erhvervet	Retten til bestemte betegnelser	Andre rettigheder	Særlig uddannelse el. lignende	Andre krav	Begrænset antal autorisationer			Særlig offentlig kontrol med priser m. v.
Vekselerere	x	.	.	x	x	Næringsloven	.
Ulykkesforsikring (lovpligtig)....	x	.	.	.	x	.	x	Lbkg. 198 ¹² / ₄ 1949 m. æ.	X, 4
Livsforsikring	x	.	.	.	x	.	x	Lbkg. 299 ³⁰ / ₆ 1922 m. æ.	X, 4
Bygningsbrandforsikring	x	.	.	x	x	L. 47 ¹² / ₄ 1889 m. æ.	X, 4
Motorkøretøjsforsikring	x	.	.	.	x	.	.	L. 153 ²⁴ / ₅ 1955 jfr. bkg. 314 ²² / ₁₂ 1927 m. æ.	X, 4
Liberale erhverv									
Læger	x	x	.	x	.	.	.	L. 72 ¹⁴ / ₃ 1934 jfr. lbkg. 236 ⁹ / ₈ 1955	XI, 6
Tandlæger	x	x	.	x	.	.	.	L. 190 ¹¹ / ₆ 1954	XI, 7
Jordemødre	x	x	.	x	.	.	.	L. 90 ³¹ / ₃ 1953	XI, 6
Sygeplejersker	x	.	x	.	.	.	L. 127 ²⁸ / ₅ 1952	XI, 6
Dyrlæger	x	x	.	x	.	.	.	L. 156 ¹⁴ / ₄ 1920	XI, 5
Advokater	x	x	.	x	.	.	.	L. 125 ¹⁰ / ₅ 1958	XI, 4
Landinspektører	x	.	.	x	.	.	.	L. 290 ³¹ / ₃ 1949	XI, 8
Projektering af grundforbedringsarbejder	x	x	.	.	.	L. 240 ²⁵ / ₄ 1949	.
Revisorer	x	x	x	.	.	.	Næringsloven	XI, 8
Translatører	x	.	x	.	.	.	»	XI, 8
Dispachører	x	x	.	x	.	.	.	»	XI, 8
Skibsmæglere	x	x	.	x	.	x	.	»	XI, 8
Varemæglere	x	x	.	x	.	x	.	»	XI, 8
Vekselmæglere uden for København	x	x	.	x	.	x	.	»	.
Ejendomsmæglere	x	.	x	.	.	x	»	XI, 8
Vejere og målere	x	.	.	.	x	x	»	XI, 8
Auktionsledere	x	x	.	L. 132 ¹⁴ / ₄ 1935	XI, 8
Andre erhverv									
Biografer	x	.	.	.	x	x	.	L. 117 ¹³ / ₄ 1938	XII, 3
Teatre	x	.	.	.	x	.	.	Gr. l. § 25	XII, 3
Teater- og musikforlag	x	.	.	.	x	.	.	L. 40 ¹⁴ / ₂ 1934 m. æ. v. l. 174 ¹³ / ₄ 1938	.
Billetkontorer	x	x	x	L. 677 ²² / ₁₂ 1919	.
Forlystelser på markeder	x	.	.	.	x	.	.	J. Min. Cirk. 111 ⁸ / ₉ 1939	.
Cirkus	x	.	.	.	x	.	.	Gr. l. § 25	.
Restaurationer og hoteller	x	x	.	L. 207 ⁷ / ₆ 1958	XII, 1
Lotterier	x	x	.	L. ⁶ / ₃ 1869	.
Totalisatorspil	x	x	.	L. 145 ³¹ / ₃ 1950	.
Tipning	x	x	.	L. bkg. ¹⁸ / ₆ 1956	.
Køreskoler	x	.	.	x	.	.	.	L. 153 ²⁴ / ₅ 1955	.
Lodsvæsen	x	.	.	x	.	x	x	L. 131 ¹⁷ / ₄ 1916, jfr.	.
Radio-fyr	x	x	x	lbkg. ²⁴ / ₆ 1954	.
Pantelånervirksomhed og handel med brugte genstande	x	.	.	.	x	.	.	L. 272 ⁶ / ₅ 1921	.
Handel med og opdræt af hunde..	x	.	.	.	x	.	.	L. 164 ¹⁸ / ₅ 1937	.

1) Romertallene angiver kapitelnumrene og arabertallene afsnitsnumrene.

ANDEN DEL

TEGNFORKLARING

I tabellerne i det følgende er der anvendt samme signatur som i den officielle statistik, således at

- betyder nul
- 0 betyder mindre end $\frac{1}{2}$ af den anvendte enhed
- ... betyder uoplyst

Kapitel XIV.

OVERSIGT OVER FREMSTILLINGEN I DE EFTERFØLGENDE KAPITLER

I kapitlerne om hovederhvervsgrupperne i betænkningens I del er der givet en almindeligt holdt oversigt over aftaler m. v., som ifølge de foreliggende kilder findes i de enkelte hovederhverv: landbrug, industri, håndværk, handel o. s. v. Her i II del betragtes de samme forhold fra en anden synsvinkel, idet man i de følgende kapitler gennemgår de enkelte varer eller brancher, og bl. a. gør rede for de konkurrencebegrænsninger, som findes på de forskellige trin i varens omsætning: produktion, import, engroshandel eller detailhandel. Ved denne fremstillingsmåde får man en samlet redegørelse for de særlige forhold, som gør sig gældende for de enkelte varer eller brancher, og desuden kommer sammenhængen mellem de konkurrencebegrænsninger, som for samme vare gør sig gældende i de efter hinanden følgende omsætningsled, klarere frem. En fremstilling, som er ordnet efter den netop beskrevne retningslinie, findes også i et af kapitlerne i I del nemlig kapitel VI, hvor der er givet en oversigt over nogle vigtige industrivarers forhold. Men redegørelserne i II del medtager også varer med mindre omsætningsværdi og indeholder desuden for de vigtige varers vedkommende flere enkeltheder.

Medens I del omhandler alle hovederhverv, omfatter II del kun de erhverv, der producerer eller omsætter *varer*. Bygge- og anlægsgagnene, transport og kommunikation, pengeinstitutter, liberale erhverv m. fl., som ikke sælger varer, men tjenesteydelser, findes altså alene omtalt i I del, jfr. navnlig kapitel VIII–XII.

Fremstillingen i II del følger en kapitelinddeling, der ret nøje svarer til den, der kendes fra den officielle statistik. Nærings- og nydelsesmidler omtales således i kapitel XV, tekstil- og beklædningsvarer i kapitel XVI o. s. fr.

For at lette orienteringen i det ret omfattende og meget detaljerige stof, der findes i de enkelte kapitler, er beskrivelsen i alle kapitler bygget op efter et bestemt skema, som der her indledningsvis skal redegøres for.

I hvert kapitel gives der først en *tabeloversigt over de varegrupper, som omtales i kapitlet*, og for hver gruppe angives den samlede værdi af produktion, eksport og import i 1956 ifølge den officielle statistik.

Når tabellerne kun indeholder tal for et enkelt år, rammer man ikke altid det helt typiske for hver enkelt vare eller branche, men man har dog af praktiske grunde måttet begrænse taloplysningerne således. De statistiske kilder, der er benyttet ved opstillingen af de enkelte tabeller, er angivet i en fodnote til tabellerne; det drejer sig fortrinsvis om den industrielle produktionsstatistik, produktionsstatistikken for landbrugsvarer og statistikken over vareind- og udførsel.

På grundlag af de således foreliggende statistiske oplysninger er værdien af hjemmemarkedets forsyning beregnet som produktion ÷ eksport + import. De således fundne taludtryk for forsyningen, der er anført i tabelopstillingernes sidste kolonne, kan kun tages som et groft mål for de en-

kelte varegrupperes omsætningsmæssige betydning på hjemmemarkedet. De foreliggende statistiske kilder tillader nemlig ikke nogen nøjagtig beregning af forsyningen, idet produktionsstatistikken gennemgående er mindre fuldstændig end statistikken over udenrigshandelen, og denne fejlkilde er af forskellig betydning for de forskellige varer. I nogle tilfælde, hvor oplysningerne om produktionen er behæftet med en særlig usikkerhed, har man derfor undladt at beregne et tal for hjemmemarkedets forsyning.

I tilknytning til de enkelte kapitlers indledende tabeloversigt redegøres der for, i hvilket omfang kommissionen har indhentet oplysninger om kapitalforbindelser imellem virksomheder, der fremstiller eller forhandler de varer, som er omtalt i kapitlet.

Efter den indledende oversigt i hvert kapitel følger i *særlige underafsnit* en gennemgang af hver enkelt af de varegrupper, som er anført i indledningsafsnittets tabeloversigt. Hvert af disse underafsnit indledes i reglen ligeledes med en *tabel*, der er opbygget på samme måde som den lige omtalte, men som angår varegruppens enkelte varer - eller undergrupper af nogenlunde ensartede varer — og for disse viser værdien i 1956 af produktion, eksport, import og hjemmemarkedets forsyning. Som ovenfor nævnt giver den industrielle produktionsstatistik ikke altid oplysninger om hele den danske produktion af en vare. På de steder, hvor statistikken er særlig mangelfuld, har man imidlertid nævnt dette i noter til tabellerne eller i teksten.

I tilknytning til tabelopstillingen i de enkelte underafsnit følger en tekstmæssig redegørelse for nogle hovedtræk af konkurrenceforholdene for den pågældende varegruppes enkelte varer.

Herunder nævnes som regel først de offentlige reguleringer, ifølge hvilke der kræves *koncession*, *autorisation* eller anden form for tilladelse til at drive erhverv på det pågældende område.

For de varer, som omsætningsmæssigt er af størst betydning, gøres der endvidere rede for, om varerne pr. 1. september 1958 var

på fri eller bunden importliste. Den bundne liste omfatter de varer, som kun må importeres efter tilladelse af direktoratet for vareforsyning, medens frilisten omfatter varer, der kan importeres uden bevilling. Frilisten var pr. 1. september 1958 opdelt i to grupper: Den *regionale* friliste, der omfattede varer, som uden importbevilling kunne importeres fra OEEC-landene og Finland samt fra alle lande under sterlingområdet, det hollandske valutaområde, det belgiske-luxemborgske valutaområde, det franske valutaområde og det portugisiske valutaområde og den *almindelige* friliste, som omfattede varer, der uden importbevilling kunne importeres fra alle den regionale listes lande og valutaområder samt fra dollarområdet.¹⁾ Fra april 1959 er sondringen mellem den almindelige friliste og den regionale friliste ophævet, således at der nu kun gælder én friliste. Denne betænkning angår dog som nævnt forholdene pr. 1. sept. 1958, og det er derfor i det følgende nævnt, om varerne pr. denne dato var på henholdsvis almindelig og regional friliste. Som nævnt i kapitel V kan man ikke uden undersøgelse af bevillingsudstedelsens omfang i hvert enkelt tilfælde udtale sig nærmere om størrelsen af den beskyttelse, som importreguleringen indebærer.

For en række af de vigtigste toldbeskyttede varer har man tillige angivet *toldens størrelse* pr. 1. september 1958. Hvor ikke andet er anført er tolden angivet i procent af importværdien og har altså kunnet aflæses direkte af toldtariffen i de tilfælde, hvor tolden var en værditold. I de flere tilfælde, hvor tolden var fastsat som en vægttoldsats, er procenten, hvis ikke andet er nævnt, beregnet i forhold til vedkommende vares gennemsnitlige importværdi i 1956.

Toldprocenterne er som nævnt i kapitel V ikke altid et udtryk for den virkelige toldbeskyttelse, idet eventuel told på råvarer og halvfabrikata må fratrækkes for at nå frem til nettotoldbeskyttelsen. En så detaljeret beregning har det imidlertid været praktisk uoverkommeligt at foretage. Til

¹⁾ Meddelelser fra direktoratet for vareforsyning nr. 3, 24. februar 1958.

gængæld nævner man kun toldprocentens størrelse for de varer, hvor der ifølge oplysninger fra toldmæssigt sagkyndig side må antages at foreligge en nettotoldbeskyttelse af nævneværdig betydning. Udvælgelsen af varerne er for varer med mindst 10 % told sket på grundlag af en systematisk oversigt over samtlige sådanne varer, og herfra har man så på grundlag af toldmæssigt sagkyndiges oplysninger udskudt de varer, som under hensyntagen til told på rå- og hjælpestoffer må antages ikke at have nogen nævneværdig nettobeskyttelse. For varer med mindre end 10 % told er der ikke foretaget nogen systematisk gennemgang, og man nævner her kun toldprocenten for de vigtigste af de varer, som efter sagkyndigt skøn har en nævneværdig nettotoldbeskyttelse.

Redaktionen af kapitlerne i II. del er sluttet i løbet af efteråret 1958, og der er siden vedtaget en ny toldlov af 27. januar 1959 bygget op efter den såkaldte Bruxelles nomenklatur. Ved denne lov er væggtoldsatser i stort omfang erstattet af værditold. I hvilket omfang, der herved er sket ændringer i toldbeskyttelsen for de enkelte varer, har kommissionen ikke haft mulighed for at undersøge.

For så vidt der er foretaget undersøgelser af, hvor stor andel de 4 største virksomheder har af produktionen og/eller importen (jfr. kapitel II, afsnit 2), meddeles resultaterne heraf. Oplysningerne herom refererer sig, hvor intet andet er nævnt, til året 1952. En nærmere redegørelse for gennemførelsen af disse beregninger findes i bilag I, afsnit 5.

Endvidere redegøres der for visse kapitalforbindelser mellem virksomhederne.

De oplysninger, kommissionen har fremskaffet om kapitalforbindelser, hidrører i det væsentlige fra svarene på spørgeskemaer, der blev udsendt til visse udvalgte brancher i 1949 og 1950, og som bl. a. indeholdt en række spørgsmål vedrørende virksomhedernes kapitalforhold. Som nævnt i kapitel II, afsnit 2, er spørgeskemaer imidlertid kun udsendt i et forholdsvis begrænset antal brancher og som hovedregel kun til virksomheder, der beskæftiger sig med produktion eller import. Oplysningerne om kapitalforbindelser mellem virksomhederne

er således langt fra fuldstændige; men kommissionen antager dog, at de indhentede oplysninger som helhed dækker de brancher, hvor kapitalforbindelser mellem virksomhederne har størst betydning.

Vedrørende udenlandske kapitalinteresser i danske virksomheder er de oplysninger, der fremkom gennem de nævnte spørgeskemaer, blevet suppleret med et ældre materiale, der er stillet til rådighed af direktoratet for vareforsyning.

Blandt de fremskaffede oplysninger om kapitalforbindelser er en del udeladt ved redegørelserne i de følgende kapitler. I sine specialbetænkninger om enkelte brancher har kommissionen gjort rede for såvel horisontale som vertikale kapitalforbindelser. I nærværende betænkning har man derimod, for så vidt angår kapitalforbindelser mellem danske virksomheder, som hovedregel begrænset sig til at omtale horisontale forbindelser, således at man med andre ord kun undtagelsesvis har medtaget forbindelser mellem virksomheder, som ikke tilhører samme branche og befinder sig på samme trin i omsætningskæden. Endvidere omtales som regel kun tilfælde, hvor kapitalforbindelserne er af et sådant omfang, at de pågældende virksomheder beherskes af den samme kapitalinteresse, enten derved, at den ene virksomhed ejer flertallet af de stemmeberettigede aktier i de andre, eller ved, at aktiemajoriteten i alle de pågældende virksomheder igennem holdingselskaber, personlige aktiebesiddelser eller på anden måde er samlet på én hånd eller på en sluttet kreds af personer. Endelig har man udeladt de tilfælde af fremstillingen, hvor de finansielt forbundne virksomheder tilsammen har en så ringe del af omsætningen, at det efter de i øvrigt foreliggende oplysninger om branchens forhold må være klart, at koncernformationen er uden nævneværdig betydning for konkurrenceforholdene.

Ved omtalen af udenlandske kapitalinteresser i danske virksomheder har man trukket grænsen for, hvad der er medtaget, noget videre, idet man her som hovedregel omtaler både horisontale og vertikale kapitalforbindelser. Også her nævnes dog kun de tilfælde, hvor det er oplyst, at udenlandske virksomheder eller personer ejer mindst halvdelen

af den ansvarlige kapital i danske virksomheder af nogen betydning.

Som det fremgår af det foregående, stammer de oprindelige oplysninger om kapitalforbindelser fra et materiale, der daterer sig fra 1950 eller tidligere. I samtlige de tilfælde, som er medtaget i betænkningen, er oplysningerne dog ført frem til maj 1957, idet de førende virksomheder i de pågældende koncerner på dette tidspunkt har haft lejlighed til at knytte bemærkninger til fremstillingen. Det har herved vist sig, at der gennemgående kun har været få ændringer i det tidligere oplyste, hvilket harmonerer godt med, at én gang etablerede kapitalforbindelser mellem virksomheder almindeligvis antages at være ret stabile.

Endelig gøres der i de enkelte underafsnit rede for de *registreringer i monopoltilsynet*, der angår de pågældende varer. I forbindelse hermed omtales også visse aftaler m. v., som ikke er registrerede, men om hvilke der er fremkommet oplysning gennem kommissionens undersøgelser, bl.a. ved de foran nævnte spørgeskemaer. I alt væsentligt har monopoltilsynets register imidlertid været kilden til de meddelte oplysninger om foreliggende aftaler, vedtagelser m. v. Samtlige de pågældende konkurrencebegrænsningers indhold er karakteriseret i et kortfattet referat. Hvor intet andet er anført, angår oplysningerne de pr. 1. september 1958 gældende aftaler m. m. I bilag I, afsnit 1, findes der en nærmere redegørelse for arten og omfanget af de oplysninger, der findes i monopoltilsynets register, og i samme bilags afsnit 3 er de benyttede betegnelser — f. eks. registreret enkeltvirksomhed, vejledende bruttopris eller eksklusivaftale — nærmere defineret.

I den *tekstmæssige* fremstilling i de enkelte kapitelafsnit omtales kun de varer, der

ifølge de foreliggende oplysninger er berørt af en eller flere af de forannævnte former for konkurrencebegrænsning. Disse varers omsætningsmæssige betydning i produktion, eksport, import og hjemmemarkedets forsyning er i det videst mulige omfang udspecificeret i de tabelopstillinger, der indleder de enkelte afsnit. *Tabellerne* giver imidlertid en almindelig oversigt over varegruppen og medtager ikke blot varer, for hvilke der i teksten gives oplysninger om foreliggende aftaler eller andre konkurrencebegrænsninger.

Ved at sammenholde tekst og tabelopstillinger vil man altså som regel kunne se, hvor stor en del af gruppens varer, der berøres af én eller flere af de nævnte former for konkurrencebegrænsning, og man vil herigennem kunne danne sig et vist skøn over konkurrencebegrænsningernes udbredelse og betydning inden for den pågældende varegruppe eller branche. Som andet steds nævnt er det dog undtagelsen, at de konkurrencebegrænsninger, der er registreret i monopoltilsynet, omfatter hele omsætningen af de pågældende varer, jfr. bemærkningerne herom i bilag I, og konkurrencebegrænsningernes styrke er som nævnt i kapitel II, afsnit 4, ikke uden videre sammenfaldende med deres omfang eller udbredelse.

Det skal sluttelig nævnes, at der sidst i betænkningen er indføjet et stikordsregister og et udførligt indholdsregister. *Stikordsregisteret* indeholder en alfabetisk ordnet varefortegnelse, ved hvis hjælp det vil være muligt at finde frem til omtalen af den vare, som man måtte være interesseret i at vide besked om. *Indholdsregisteret* indeholder bl.a. en fortegnelse over hvilke hovedgrupper af varer, der er omtalt i de forskellige kapitler og i disses underafsnit.

Kapitel XV

NÆRINGS- OG NYDELSESMIDLER¹⁾

1. Oversigt.

I tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper eller brancher, som omtales i dette kapitel. I tabellen har man medtaget alle nærings- og nydelsesmidler, uanset om de i den officielle statistik betragtes som landbrugs- og gartnerivarer (de fire først-

nævnte grupper), fiskeriprodukter (gruppe 5) eller industrivarer (de øvrige grupper). Eksporten, der hovedsagelig består af landbrugsvarer og konserver, udgjorde i 1956 ca. 40 pct. af den samlede produktion. De vigtigste importvarer er korn- og foderstoffer, råtabak, kaffe samt udenlandske frugter. Af landbrugsvarerne er de fleste foderstoffer på almindelig friliste. Ost er på regional friliste, medens de øvrige landbrugs-, gartneri- og fiskerivarer er på bunden importliste. Næsten hele industriproduktionen

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kapitel XIV.

*Tabel 1.
Nærings- og nydelsesmidler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eksport	Import	Forsyning ¹⁾ til hjemme- markedet
Konsummælk, smør, ost og æg	2357,0	1538,0	1,0	820,0
Kartofler, frugt og grønsager	442,0	41,0	129,8	530,8
Korn og foderstoffer	1949,1	168,8	738,1	2518,4
Kød, flæsk og kødvarer	3806,0	2352,0	0	1454,0
Fersk og tilberedt fisk (eksklusive konserver)	287,0	210,0	25,0	102,0
Råtabak, rå kaffe og kakaobønner	—	0,1	415,8	415,7
Mælkekonserves og flødeis	157,6	133,5	0	24,1
Anden konserver	435,3	323,0	16,0	128,3
Mel og gryn	291,1	6,4	5,8	290,5
Brød	50,5 ²⁾	13,2	1,3	38,6 ²⁾
Sukker, chokolade- og sukkervarer	431,1	44,8	20,9	407,2
Te, kaffe og kaffesurrogater	16,0 ²⁾	2,2	16,4	30,2 ²⁾
Margarine, palmin o. lign.	219,1	1,0	0,1	218,2
Øl og mineralvand	351,6	60,9	0,3	291,0
Vin og spiritus	40,5	19,0	28,6	50,1
Tobaksvarer	361,9	1,2	13,6	374,3
Andre varer	114,6	31,7	11,6	94,5
I alt	11310,4	4946,8	1424,3	...

Kilde: Se henvisningerne under specialtabellerne i afsnit 2-17.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelse af tallene må det erindres, at en række varer er råvarer til produktionen af andre varer, således at ialt-tallene indeholder betydelige dobbeltregninger. ²⁾ Ufuldstændigt oplyst, jfr. forklaringen i afsnit 10 og 12. Produktionstallet for brød omfatter kun kiksfabrikernes produktion.

til hjemmemarkedet i 1956 (produktion + eksport) bestod af varer, som er på bunden liste, medens der af importen faldt ca. 60 pct. på varer, der er på bunden importliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Om gruppen »råtobak, tå kaffe og kakaobønner« foreligger der ingen oplysninger om konkurrencebegrænsning. Disse råvarer omtales derfor ikke særskilt, men der henvises til de respektive afsnit om færdigvarerne.

Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Der gøres derefter rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, der fremstiller eller importerer mel, gryn, brød, øl og mineralvand samt tobaksvarer, gennem kommissionens spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller andre danske virksomheder.

Yderligere nævnes de offentlige tilsyns- og autorisationsordninger, som er etableret for en række landbrugsvarer m. m. Som regel er formålet med disse ordninger at sikre en vis mindstekvalitet af hensyn til eksportinteresserne, men bestemmelserne kan desuden virke ind på konkurrenceforholdene, og der kræves i en række tilfælde offentlig autorisation til at drive de pågældende virksomheder.

Endelig omtales de prisnoteringer, som offentliggøres for en række landbrugs-, gartneri- og fiskerivarer. Undertiden drejer det sig her blot om en registrering af de priser, der er handlet til i en forudgående periode, men i andre tilfælde sker der en prisfastsættelse for en kommende periode med det formål at øve indflydelse på prisdannelsen. Da grænserne mellem de forskellige former for prisnoteringer er flydende, har man valgt at medtage alle vigtigere noteringer.

2. Konsummælk, smør, ost og æg.

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 2.

Tabel 2.
Konsummælk, smør, ost og æg. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion ¹⁾	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Sødmælk	289	28		261
Skummetmælk	9	-	-	9
Kærnemælk	22	-	-	22
Fløde ³⁾	76	-	-	76
Smør	1139	828	-	311
Ost og kasein	288	239	1	50
Æg	534	443	0	91
I alt	2357	1538	1	820

Kilde: Tabellen er udarbejdet af Det statistiske Departement.

Noter: ¹⁾ Beregnet til salgsværdi af producent.
²⁾ Produktion — eksport + import. - ³⁾ Eksklusive fløde til konsumis.

Konsummælk er på bunden importliste. For handelen med konsummælk og fløde i Storkøbenhavn, købstæderne og bymæssige bebyggelser gælder særlige lovbestemmelser.¹⁾ Efter denne lovgivning bemyndiges handelsministeren til efter forhandling med landbrugsministeren at træffe foranstaltninger til sikring af bybefolkningens forsyning med mælk og fløde til den billigst mulige pris.

På grundlag af disse bestemmelser var der i 1954 gennemført såkaldte mælkeordninger i det storkøbenhavnske område og i 46 købstæder. Herved er antallet af mejerier i de pågældende områder reduceret fra 338 til 107, antallet af detailvogne fra ca. 1400 til ca. 600 og mælkebutikkernes antal fra ca. 5000 til ca. 2500. I Storkøbenhavn og de købstæder, hvor mælkeordninger er gennemført, kan nye mejerier og detailudsalg kun oprettes efter tilladelse fra vedkommende kommunalbestyrelse. Endvidere er der gennemført regler om de enkelte mejeriers andel af markedet og om offentlig kontrol med mejeriernes og detailudsalgenes priser.²⁾

¹⁾ Lov af 5. august 1940, som nu er afløst af lov af 23. maj 1958.

²⁾ Der henvises til »Beretning fra Handelsministeriets mælkekommission af 1949« (Betænkning nr. 142, København 1955), samt til monopoltilsynets årsberetninger 1/7-31/12 1955, side 52-55, og 1957, side 32-36.

Den offentlige kontrol med priserne udøves af de enkelte kommunalbestyrelser, hvis afgørelser i pris- og rabatspørgsmål kan indbringes for et særligt ankenævn.

For landdistrikterne, der ikke omfattes af mælkeordningerne, fastsætter *De danske Mejeri foreningers Mælkenoteringsudvalg* ugentlig en vejledende detailsalgsnotering for mælk og fløde.¹⁾

I monopoltilsynet er registreret en aftale mellem 4 organisationer, hvis medlemmer leverer konsummælk til Storkøbenhavn (reg. nr. 2189). Ved aftalen er oprettet »*Samarbejdsudvalget for Organisationer af Leverandører af Konsummælk til Storkøbenhavn*«, som fører forhandlinger med de storkøbenhavnske mejerier og deres organisationer og med de offentlige tilsynsmyndigheder, herunder forhandlinger om beregningsgrundlaget for Københavns mælkenotering. Udvalget tilstræber, at leverancer af mælk til Storkøbenhavn sker i henhold til standardkontrakter for samtlige leverandører og drager omsorg for, at kontrakterne løber et nærmere fastsat tidsrum. Udvalget slutter eller godkender overenskomster mellem Storkøbenhavns mejerier og de i aftalen deltagende leverandørgrupper. Foreningerne og deres medlemmer må ikke på egen hånd afslutte særaftaler. Udvalget forpligter sig til under alle forhold så vidt muligt at opretholde livsnødvendige forsyninger; det er en forudsætning herfor, at Storkøbenhavns mejerier ikke aftager konsummælk fra andre leverandører end de, der er tilsluttet udvalget, eller som havde afsluttet leveringskontrakt før 1. august 1956. Udvalget er berettiget til på medlemmernes vegne kollektivt at opsigte samtlige løbende kontrakter, og såfremt der ikke opnås enighed med konsummejerierne om nye kontrakter, kan udvalget bestemme, at leveringer til Storkøbenhavn — bortset fra livsnødvendige forsyninger - skal ophøre.

I monopoltilsynets register findes desuden seks lokale aftaler mellem detailmejerier i henholdsvis *Helsingør, Herlev, Skive, Esbjerg, Viborg og Ålborg* angående begrænsning af kreditgivning²⁾ (reg. nr. 2099,

2160, 2184, 2203, 2211 og 2212). Aftalerne omfatter alle de varer, der føres af de pågældende mejeriudsalg.

Smør er på bunden importliste. Import forekommer ikke. Fremstillingen og forhandlingen er underkastet offentligt tilsyn og kontrol³⁾. Der er således fastsat bestemmelser om anvendelsen af »lurmærket«, som garanterer en vis fremstillingsmetode og en vis kvalitetsstandard. Til engrossalg her i landet samt til udførsel af lurmærket smør samt dansk dåsesmør kræves som hovedregel autorisation fra landbrugsministeriet⁴⁾.

I monopoltilsynet findes en registrering vedrørende *Mejeribrugets Smørekseksportudvalg* (reg.nr. 1286), hvis sammensætning og virksomhed er nærmere omtalt i kapitel III.

Smørekseksportudvalget fastsætter ugentlig en smørnotering, det såkaldte afregningstal, som danner grundlag for eksportørernes afregning med mejerierne og udvalgets afregning med eksportørerne. Afregningstallet danner også grundlaget for prisdannelsen på hjemmemarkedet. *De danske Mejeri foreningers Mælkenoteringsudvalg* ansætter hver uge en vejledende detailsalgsnotering for landmejeriernes salg af smør.

I monopoltilsynets register findes desuden to aftaler, der tager sigte på smørhandelen i *hovedstadsområdet*. Den ene er indgået mellem 8 grossistfirmaer i København og angår mindstepriser for salg til nye kunder blandt detaillister og forskellige andre køberkategorier (reg. nr. 2068). Den anden er indgået mellem medlemmerne af foreningen Storkøbenhavns Mejerier og fastsætter vejledende priser for detailsalget (reg. nr. 677).

Ost er på regional friliste. Fremstillingen og forhandlingen er, med undtagelse af salg til eget brug, underkastet særlige bestemmelser om kvalitet, opbevaring, mærkning m. m.⁵⁾ Til udførsel af ost kræves land-

³⁾ Tilsynet med smørproduktionen udøves i henhold til lov af 12. april 1911 af »Statskontrollen med Mejeriprodukter, Æg m. m.«

⁴⁾ Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 28. maj 1955.

⁵⁾ Lov af 16. juni 1958 og landbrugsministeriets bekendtgørelse af 25. november 1948.

¹⁾ Monopoltilsynets årsberetning 1955, side 55.

²⁾ Monopoltilsynets årsberetning 1957, side 16-17 og side 42.

brugsministeriets autorisation, jfr. kapitel III.

Det største private engrosfirma i ostebranchen — Peter Jensen A/S samt ostefabrikken Milco v/ grosserer Knud W. Jensen — blev i juni 1956 købt af det amerikanske selskab Kraft Foods, Chicago, der viderefører Peter Jensen A/S samt har nystartet firmaet Kraft Foods International A/S, der har overtaget fabrikken Milco's tidligere virksomhed¹⁾.

I monopoltilsynet findes en registrering vedrørende *Mejeribrugets Osteeksportudvalg* (reg. nr. 1278), hvis sammensætning og virksomhed er nærmere omtalt i kapitel III. Osteeksportudvalget fastsætter hver uge en notering for de vigtigste ostesorter, gældende for salg fra mejeri.

Æg er på bunden importliste. Import forekommer praktisk taget ikke. Køb af æg til videresalg samt udførsel af æg må som regel kun finde sted efter offentlig autorisation²⁾, og der er fastsat særlige regler for sortering, mærkning og transport m. v.

I monopoltilsynet findes en registrering vedrørende *Ægekseport-U dvalget* (reg. nr. 1289), hvis sammensætning og virksomhed er nærmere omtalt i kapitel III.

Dansk Andels Ægexport fastsætter en ugentlig notering, der tjener som afregningspris over for selskabets leverandører.

3. Kartofler, frugt og grønsager.

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 3.

Med undtagelse af læggekartofler, der er på almindelig friliste, er *kartofler* på bunden importliste. Importen er af ringe omfang og finder sædvanligvis kun sted i forårsmånederne. Til udførsel af kartofler her fra landet kræves udførselstilladelse, og udførsel må kun foretages af virksomheder, som har opnået autorisation fra landbrugsministeriet³⁾.

I monopoltilsynet findes en registrering vedrørende *Kartoffeleksportudvalget*, Dan-

Tabel 3.

Kartofler, frugt og grønsager. 1956/57.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- ¹⁾ duktion	Eks- port ²⁾	Im- port ³⁾	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- ædet
Kartofler.	229,0	12,9	1,0	217,1
Grønsager.	151,0	10,9	7,5	147,6
Æbler.	46,5	14,5	0	32,0
Pærer.	4,1	0,5	0	3,6
Citrusfrugter	-	-	37,8	37,8
Bananer.	-	-	30,3	30,3
Vindruer.	0	-	6,5	6,5
Anden frisk frugt	11,4	1,8	1,4	11,0
Tørrede frugter	-	0,3	35,6	35,3
Kærner.	-	0,1	9,7	9,6
I alt	442,0	41,0	129,8	530,8

Kilde: Tabellen er udarbejdet af Det statistiske Departement.

Noter: ¹⁾ Omfatter kun erhvervsavlens, og tallene er usikre. Om privatavlens findes ingen oplysninger. Værdierne er beregnet af producent. ²⁾ Eksport- og importtallene refererer sig for kartofler til perioden 1. september 1956 - 31. august 1957; for alle øvrige varer til perioden 1. juli 1956 - 30. juni 1957. ³⁾ Produktion — eksport + import.

ske Kartoffelavlens og Kartoffeleksportørers Fællesorganisation (reg. nr. 1288), hvis sammensætning og virksomhed er nærmere omtalt i kapitel III. Konkurrenceforholdene for kartofler er belyst ved forskellige offentlige undersøgelser⁴⁾. For spisekartofler offentliggør de sjællandske og jyske landboforeninger og kartoffelsektioner en ugentlig notering gældende af sælgers ejendom eller station, og for engrosafsætningen på Københavns grønttorv offentliggør et noteringsudvalg ugentlige priser.

Grønsager og frugt af arter, der dyrkes her i landet, er på bunden importliste, og bortset fra tomater og spiseløg er importen af ringe omfang. De almindelige løbbestemmelser, de vigtigste erhvervsorganisationer

¹⁾ Mælkeritidende 1956, side 650 og 676.

²⁾ Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 30 juni 1956.

³⁾ Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 30. marts 1950 samt lov af 31. marts 1958.

⁴⁾ Beretning afgivet af det af Københavns Magistrat nedsatte udvalg til undersøgelse af Storkøbenhavns kartoffelforsyning (København, december 1950) samt Pris- og avanceforholdene for spisekartofler i København (Monopoltilsynet, november 1956).

Tabel 4.
Koncentration i importen af visse frugter i)

	Antal impor-	4 største impor- tørers andel	10 største impor- tørers andel
Appelsiner	87	59 %	80 %
Bananer	64	53 %	78 %
Tørrede frugter	340	32 %	47 %

¹⁾ Beregnet på grundlag af indklaringslister i Direktoratet for Vareforsyning. For appelsiner og tørrede frugter er anvendt indklareringer i 1952, for bananer indklaringer i de første 9 måneder af 1953.

og disses virksomhed samt hovedtræk af prisdannelsen og markedsforholdene i øvrigt for nævnte varer er nærmere omtalt i kapitel IV, hvortil der henvises.

Vedrørende *sydfrugter og tørrede frugter* kan oplyses, at appelsiner og citroner er på regional friliste, medens bananer er på bunden importliste. Dadler, figner, abrikoser, rosiner, svedsker, blommer og ferskner er på almindelig friliste, medens andre tørrede frugter er på bunden importliste.

Koncentrationen i importen af disse varer er belyst i tabel 4. I monopoltilsynet er registreret en lokal aftale mellem en række detailhandlere i Ribe angående bindende minimumspriser for bananer af 1. og 2. sortering (reg. nr. 2045).

4. Korn og foderstoffer.

Varene i denne gruppe fremgår af tabel 5.

Hvede og rug er på bunden importliste, medens byg, havre, majs og hirse er på almindelig friliste. Alle kornsorter er toldfri, men i tiden 1. august 1958-31. juli 1959 er landbrugsministeren bemyndiget til at opkræve udligningsafgifter på importeret foderkorn ¹⁾. Udførsel af korn kan kun finde sted med tilladelse fra Statens Kornkontor 2).

Inden for handelen med *korn* findes in-

¹⁾ Lov af 16. juni 1958 om en kornordning for høståret 1958/59, jfr. omtalen heraf i kapitel III.

²⁾ Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 30. marts 1950.

gen registrerede konkurrencebegrænsninger. Et noteringsudvalg nedsat af *Foreningen af Korn- og Foderstofhandlere på Københavns Børs* fastsætter prisnoteringer. Notering finder sted alle hverdage undtagen lørdag.

Oliekager, der er på almindelig friliste, fremkommer som biprodukt ved fremstillingen af vegetabiliske olier. *Aarhus Oliefabrik AIS, Dansk Sojakagefabrik AIS og Danske Oliemøller og Sæbefabriker AIS* har aftaler om kvotering af indkøbet af råvarer samt om priserne for salgsvarene (reg. nr. 272, 1285 og 1601). Disse aftaler er nærmere omtalt i kapitel XXI, afsnit 2. Den danske produktion af olie kager dækker ca. 20 pct. af den samlede forsyning, og for importerede olie kager findes ingen registreringer i monopoltilsynet.

Kød-, ben- og fiskemel er på almindelig friliste. Her i landet fremstilles varerne af særlige fiskemelsfabrikker, kød- og benmelsfabrikker samt af kød- og kødvarefabrikker.

Tabel 5.
Korn og foderstoffer. 1956/57.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion ¹⁾	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Rug	106,5	1,0	50,5	156,0
Hvede	109,9	6,5	118,9	222,3
Byg	884,0	72,7	78,5	889,8
Havre	300,8	16,3	17,6	302,1
Blandsæd	307,7	—	—	307,7
Majs	—	0	11,4	11,4
Hvedeklid	30,4	2,1	9,8	38,1
Andre foder- stoffer af korn	4,1	0,4	7,5	11,2
Oliekager	89,4	22,2	382,2	449,4
Kødmel og benmel o. l.	35,0	—	15,5	50,5
Fiskemel	56,3	46,3	15,8	25,8
Andre og bl. foderstoffer	25,0	1,3	30,4	54,1
I alt 1949,1	168,8	738,1	2518,4	

Kilde: Tabellen er udarbejdet af Det statistiske Departement. For korn gælder tallene høståret 1956/57 (1. september – 31. august); for de øvrige varer gælder de for kalenderåret 1956.

Noter: ¹⁾ Beregnet til salgsværdi ab producent.

²⁾ Produktion ÷ eksport + import.

Fiskemel må kun fremstilles af virksomheder, der har fået autorisation hertil fra fiskeriministeren. Ligeledes kræves der autorisation fra landbrugsministeren til drift af destruktionsanstalter, hvorved forstås virksomheder, som af selvdøde dyr samt af kød og slagteaffald, der er uegnet til menneskeføde, oparbejder bl. a. kød- og benmel. ¹⁾

Som et særligt karakteristisk træk i handelen med korn og foderstoffer kan nævnes landbrugets andels korn- og foderstofforretninger, hvis medlemmer ifølge landbrugsstatistikken tilsammen har ca. 55 pct. af landets samlede bestand af malkekøer.

5. Kød, flæsk og kødvarer (eksklusive konserves).

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 6.

Kød, flæsk og kødvarer er på bunden importliste. Tolden for kød af får, lam og fjerkræ er 1 kr. pr. kg, medens kød af andre dyr er todfri. Import forekommer praktisk taget ikke.

For fremstillingen af og handelen med kød, flæsk og kødvarer gælder en række regler om offentlig sundheds- og kvalitetskontrol²⁾. Eksporten er underkastet offentligt tilsyn³⁾, og bl.a. kræves der autorisation til drift af eksportslagterier, frysehuse o. lign.

I monopoltilsynet findes registreringer vedrørende *Eksport-Svineslagteriernes Salgsforening* (reg. nr. 1279), »*Oxexport*«, *Landbrugets Kvæg- og Kødsalg* (reg. nr. 1280), *Danske Landbrugeres og Hestehandlers Eksportorganisation, Danhørs* (reg. nr. 1287) og *Fjerkræeksport-Udvalget* (reg. nr. 1297). De fire eksportkontorers sammensætning og virksomhed er nærmere omtalt i kapitel III.

Til vejledning for opkøbere og producenter offentliggør »*Oxexport*«, *Danske Landbrugeres Kreatursalgsforening* og *De*

¹⁾ Lov af 30. juni 1922 om anvendelse af selvdøde dyr m. m. samt lov af 11. maj 1954 om kvalitetskontrol med fisk og fiskevarer, jfr. fremstillingen i kapitel XIII foran.

²⁾ Jfr. lov af 12. april 1949 og landbrugsministeriets bekendtgørelse af 15. oktober 1949 om indenrigs kødkontrol.

³⁾ Lov af 27. maj 1908.

Tabel 6.

Kød, flæsk og kødvarer. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion»)	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Levende slagtekvæg til eksport	327 ³⁾	327	-	
Okse- og kalvekød	908	281	0	627
Levende slagtesvin t. eksport	107 ³⁾	107	-	
Svinekød og flæsk	2229	1502		727
Svinefedt	47	28	-	19
Fåre- og lammekød	5	0	0	5
Fjerkrækød	128	72	0	56
Levende slagteheste til eksport	33	33	-	
Hestekød	2 2		2 -	2 0
	I alt 3806	2352	0	1454

Kilde: Tabellen er udarbejdet af Det statistiske Departement. Produktionstillene indbefatter værdien af produkter anvendt til konservering, ligesom eksporttallene også omfatter eksport af kødvarer i konserveret tilstand. En særskilt opgørelse over produktion, eksport og import af kødkonserves findes i tabel 9.

Noter: ¹⁾ Beregnet til salgsværdi af slagteri. -

²⁾ Produktion — eksport + import. -

³⁾ De anførte tal angiver eksportværdien.

samvirkende danske Andels-Kreatureksportforeninger ugentlige noteringer for kvæg. De samvirkende danske Andelssvineslagterier fastsætter hver uge en landsnotering for svin.

Andelsfjerkræslagterierne og enkelte private fjerkræslagterier offentliggør ugentlige noteringer for fjerkræ.

I Københavns kødby fastsætter 3 noteringsudvalg 2 gange om ugen noteringer henholdsvis for levende kvæg, for okse- og kalvekød og for svin og dele deraf. For hestemarkedet i Odense fastsætter De samvirkende fynske Landboforeninger ugentlige noteringer for heste.

Der findes også noteringer for markeder for levende dyr i en række andre byer.

6. Fersk og tilberedt fisk (eksklusive konserves).

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 7.

Tabel 7.
Fersk og tilberedt fisk. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning) til hjem- memar- kedet
Fersk fisk	265	188	21	98
Røget og saltet fisk	22	22	4	4
I alt ...	287	210	25	102

Kilde: Tabellen er udarbejdet på basis af oplysninger fra Statistisk Departement, Fiske-
riberetningen for 1956 samt Statistisk Ta-
belværk V, D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import.

Det ses af tabellen, at den største del af fiskefangsten eksporteres. Ål, saltede sild, klipfisk og enkelte andre fiskevarer er på almindelig friliste, de fleste øvrige arter af fisk og fiskeprodukter er på bunden importliste.

De forskellige lovbestemmelser, de vigtigste erhvervsorganisationer samt hovedtræk af prisdannelsen og markedsforholdene i øvrigt for fisk og fiskevarer, herunder også den særlige ordning for afsætning af *dammørred* til eksport, er nærmere omtalt i kapitel IV, hvortil der henvises.

I monopoltilsynet findes følgende registreringer:

Mellem medlemmerne af *Foreningen til en gros Fiskehandelens Fremme i København* er indgået 3 aftaler (reg. nr. 292, 718 og 1065). Ved omsætningen af levende fisk må medlemmerne ikke betjene sig af såkaldte bestillingsbåde, hvorved forstås leverancer ifølge forudgående kontrakt af hele fangster direkte fra fiskere. Levende fisk, bortset fra ål, må i Københavns havn kun købes direkte fra fiskefartøjer. Foreningen har oprettet et inkassokontor, hvortil medlemmerne overgiver deres udestående fordringer. Inkassokontoret meddeler anmeldte debitors navne til samtlige medlemmer, som da er pligtige at anmelde alle fordringer på vedkommende, hvorefter kontoret træffer foranstaltninger til gældens afvikling. Såfremt en debitor ikke vil gå ind på en sådan ordning, opføres han på

en restanceliste, og medlemmerne må ikke levere varer til debitorer på listen. Foreningen fastsætter for fiskekasser et depositum, som deltagerne er pligtige at opkræve ved salg af fisk i kasser. Kasserne kan kun returneres til en fælles modtagercentral, der tilbagebetaler køberen det betalte depositum, såfremt kasserne er rengjorte og ubeskadigede, og som derefter fordeler kasserne til medlemmerne.

Fiskesalgforeninger på Bornholm og Christiansø har oprettet *Bornholmer-Centralen* (reg. nr. 1260), der varetager medlemmernes salg uden for Bornholm og Christiansø. De tilsluttede foreninger er forpligtet til at aflevere en rimelig del af fangsten til centralen. Deres bestyrere mødes med mellemrum med centralens bestyrelse for at træffe aftale om priser såvel ved salg mellem foreningerne indbyrdes som ved salg til grossister og detaillister samt eventuelt om regulering af salget i tilfælde af salgsvanskeligheder. Priserne er hovedsagelig vejledende. Hvis fiskeriet bliver så stort, at markedet mættes, kan centralens bestyrelse imidlertid bestemme, at lokalforeningerne ved salg til Bornholms og Christiansøs forsyning ikke må sælge under de fastsatte priser, og den kan ligeledes forlange leverancerne indskrænket i passende omfang. For varer af god kvalitet, der sælges igennem centralen, kan benyttes et indregistreret varemærke.

Mellem *Bornholmer-Centralen* og *Københavns Røgeriejerforening* er indgået en aftale (reg. nr. 1163), hvorefter centralen giver røgeriejerforeningens medlemmer eneforhandlingen af røgede sild for Sjælland, Møn og Lolland-Falster. Røgeriejerforeningens medlemmer må til gengæld i sæsonen fra 1. maj til 30. september ikke fremstille røgede sild i egne røgerier og ikke forhandle andre røgede sild end bornholmske. Det er dog en forudsætning for røgeriejerforeningens forpligtelser, at de bornholmske røgede sild fremstilles i en sådan kvalitet, at de fremtræder som en god handelsvare og i tilstrækkelig mængde til at dække forbruget. Afregningsprisen er gældende dagspris til detaillist med fradrag af en nærmere fastsat salgsprovision, idet der dog også er fastsat en minimumsafregningspris.

Endelig skal nævnes, at nogle lokale fi-

skehandlerforeninger har vedtagelser, hvorefter det er forbudt medlemmer, der driver engroshandel, at sælge fisk til fiskehandlere, der ikke er organiseret under *Landsforeningen af Fiskehandlere i Danmark*. Sådanne aftaler findes i Assens (reg. nr. 1012); Vejle (reg. nr. 1017); og Nakskov (reg. nr. 1016). I lokalforeningen i Svendborg (reg. nr. 1010) er der desuden vedtagelser om, at medlemmer, der er optaget som detailfiskehandlere, forpligter sig til at købe hos de stedlige grossister eller grossister og eksportører, med hvem Landsforeningen af Fiskehandlere i Danmark måtte have overenskomst. I to lokalaftaler på Lolland-Falster er der overenskomster mellem detailfiskehandlerforeningerne, stedlige fiskeeksportører og grossister om gensidig eksklusivitet i fiskehandelen (reg. nr. 1018 og 1159).

Østersfiskeriet i Limfjorden er, som nævnt i kapitel IV, af staten bortforpagtet til Limfjordsøsters-Kompagniet. Kompagniets bestemmelser om vejledende priser for almindelige østers og luksusøsters ved salg til fiskehandlere, restauratører og private, er registreret i monopoltilsynet (reg. nr. 1988).

7. Mælkekonserves og flødeis.

Varene i denne gruppe fremgår af tabel 8.

Produktionen af flødeis og eksportfløde går næsten udelukkende til hjemmemarkedet, medens kondenseret mælk og fløde hovedsagelig eksporteres; også iscremepulver eksporteres i betydeligt omfang. Mælkekonserves af dansk fabrikat må kun udføres, når det er fremstillet på fabrikker, der er autoriseret af landbrugsministeren ¹⁾.

Alle de i tabellen nævnte varer er på bunden importliste. Tolden er for hermetisk mælkekonserves 40 øre pr. kg, for sukrede, ikke-hermetiske varer 24 øre pr. kg, medens usukrede, ikke-hermetiske varer er toldfri. For sukret, hermetisk sødmælk svarer tolden til ca. 20 pct. af produktionsværdien i 1956.

¹⁾ Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 26. oktober 1927.

Tabel 8.
Mælkekonserves og flødeis 1956,
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Mælk og fløde, hermetisk el. kondenseret	60,3	57,0	0	3,3
Tørmælk, mælkepulver, iscremepulv. og flødeis	78,1	76,5	0	1,6
Andre varer	19,2 ²⁾			19,2 ²⁾
I alt	157,6	133,5	0	24,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

For såkaldt *eksportfløde*, der som nævnt fortrinsvis går til hjemmemarkedet, men som ikke har kunnet specificeres i tabel 8, har medlemmer af *Kredsforeningen af Eksportflødefabrikker Øst for Storebælt* aftalt bindende priser for salg til grossist og detaillist (reg. nr. 1671). I en lignende aftale mellem medlemmerne af *Kredsforeningen af Eksportflødefabrikker Vest for Storebælt* (reg. nr. 1672) er prisbestemmelsen for tiden suspenderet. De to foreninger udgør tilsammen *Foreningen af danske Eksportflødefabrikker*, og deres medlemmer skal overholde ikke blot deres egen forenings aftaler, men også de aftaler, der gælder i den anden forenings område.

8. Anden konserves.

Af tabel 9 fremgår det, hvilke enkeltvarer eller grupper af enkeltvarer der findes under denne hovedgruppe. Det ses, at den største varegruppe, kødkonserves, hovedsagelig består af eksportvarer, og at der også findes en betydelig eksport af fiske- og frugtkonserves m. m. Derimod er grøntkonserves m. v. i hovedsagen hjemmemarkedsvarer. Importen er gennemgående af ringe omfang.

Fremstilling af kødkonserves og andre tilberedte kødvarer til eksport må kun ske på virksomheder, der er autoriseret af land-

Tabel 9.
Anden konserves 1956,
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Kødkonserves ...	302,2	291,1	0,3	11,4
Fiskekonserves ...	49,2	22,2	3,6	30,6
Hermetisk hen- kogte ærter ...	16,1	16,1
Hermetisk hen- kogte asparges	7,2	7,2
Andre hermetisk henkogte grøn- sager	9,8	1,1	3,0	11,7
Tomatpuré, -ket- chup, pikles og andre syltede grønsager	10,5 ²⁾	0	0,1	10,6 ²⁾
Frugtkonserves, syltede frugter, marmelade, frugtsaft og æblemest	40,3 ²⁾	8,6	9,0	40,7 ²⁾
I alt	435,3	323,0	16,0	128,3

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import.
2) Ufuldstændigt oplyst.

brugsministeriet¹⁾, og fremstilling af fiske-
konserves kræver autorisation fra fiskerimi-
nisteriet²⁾.

På mindelig friliste er tomatpuré i pak-
ninger på 5 kg eller mere, medens næsten
alle de andre i tabellen nævnte varer er på
bunden importliste. Tolden, der er vægttold,
varierer ret betydeligt for de forskellige va-
rearter. For fiskekonserves svarer tolden så-
ledes til omkring 5 pct. af importværdien i
1956, medens den for visse arter grøntkon-
serves svarer til omkring 20 pct. og for visse
arter frugtkonserves til omkring 30 pct. af
importværdien i 1956.

Hermetisk henkogte ærter, der er den be-
tydeligste vare i gruppen grøntkonserves,
fremstilledes i 1952 af 12 virksomheder,
hvoraf de 4 største havde 70 pct. af pro-
duktionen.

1) Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 20.
december 1924.

2) Lov af 11. maj 1954.

For *aspar geskonserves* (register nr. 1118)
har 8 fabrikker aftale om vejledende pri-
ser for salg til detaillist. En tilsvarende af-
tale om ærtekonserves er ophævet i efteråret
1957 som følge af overproduktion og un-
dersalg³⁾. Endvidere har medlemmerne
af *Sammenslutningen af Danmarks Æble-
mosterier* aftalt bindende minimumspriser
for fremstilling af æblemest i lønarbejde og
for salg af æblemest fra producent samt vej-
ledende priser for salg til detaillist og for-
bruger (reg. nr. 829).

Frugthandlerens Fællesindkøb, Ålborg,
(reg. nr. 2224) foretager fællesindkøb til
deltagerens forretninger af forskellige kon-
servesvarer. For de fællesindkøbte varer er
der aftalt bindende minimumsavance.

9. Mel og gryn.

Enkeltvarerne i denne gruppe fremgår af
tabel 10. Det ses, at mølleribranchen er en
udpræget hjemmemarkedsindustri, og at im-
porten er af ringe omfang.

De i tabellen nævnte varer er på bun-
den importliste. Tolden for kartoffelmel og
-sago udgør 5 øre pr. kg, svarende til knapt
5 pct. af produktionsværdien i 1956. Mel og
gryn er i øvrigt toldfri.

Antallet af handelsmøller var ifølge den
årlige produktionsstatistik for 1956, som
tabellen bygger på, i alt 56. Foruden disse
findes der imidlertid et stort antal mindre
møller. Ved erhvervstællingen 1948 blev så-
ledes optalt 435 handelsmøller med 5 ar-
bejdere og derunder, og disse repræsente-
de tilsammen henved 30 pct. af omsætnin-
gen. De små møller gør sig dog ikke lige
stærkt gældende i alle mel- og grynsorter.
Havregryn fremstilles således kun af 6 virk-
somheder, hvoraf de 3 største (A/S Ota, De
forenede Havre- og Rismøller; Svendborg
Boghvede og Havremølle A/S; Vejle Damp-
mølle A. m. b. A.) tilsammen har hele pro-
duktionen af havregryn i pakker og 85-90
pct. af produktionen af løsvægtsgryn.

I A/S Ota, De forenede Havre- og Rismøl-

3) »Meddelelser fra Monopoltilsynet«, nr. 5 1958,
side 68, hvor også en nu ophævet produktions-
begrænsningsaftale for sæsonen 1958/59 er om-
talt.

*Tabel 10.
Mel og gryn 1956,
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Hvedemel	137,5	0,7	4,7	141,5
Sigtebrøds mel ...	8,5	.	.	8,5
Sigtet og usigtet rugmel	76,2	0,1	-	76,1
Andet mel	7,5 ²⁾	0	0,5	8,0 ²⁾
Byggryn	2,0	0	-	2,0
Havregryn	28,7	0,5	-	28,2
Cornflakes, maka- roni m. m.	6,0	1,7	0,4	4,7
Kartoffelmel	23,2	3,4	0,1	19,9
Kartoffel-Sago- gryn m. m.	1,5	0	0,1	1,6
I alt	291,1	6,4	5,8	290,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk, V, D 77.

Noter: ¹⁾ Produktion - eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

ler, ejes aktiemajoriteten af The Quaker Oats Company, Chicago.

Under kornordningen for høståret 1958/59 skal møllere, der formaler brødkorn til menneskeføde, samt importører og andre, der uden at have en mølle har et blandingsanlæg for mel, have en af landbrugsministeren på nærmere betingelser meddelt autorisation ¹⁾.

I monopoltilsynets register findes ovennævnte 3 havregrynmøller registreret som enkeltvirksomheder, for så vidt angår *havregryn i pakker* (reg. nr. 760; 762 og 1311). For *løsvægtsgryn* har 5 havregrynmøller, deriblandt *Ota* og *Svendborg* indgået en kvoteaftale (reg. nr. 1717). *Vejle Dampmølle A. m. b. A.* sælger hele sin produktion af havregryn til Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, som fastsætter vejledende forbrugerpriser for havregryn i pakker (reg. nr. 1716).

Sammenslutningen af Danske Handelsmøller medvirker gennem opkøb og nedlægelse af møller til at søge industriens forma-

lingskapacitet tilpasset forbruget af hvedemel og sigtebrøds mel (reg. nr. 343). Det konkurrenceregulerende samarbejde inden for sammenslutningen har tidligere også omfattet kvotering af produktionen af hvedemel, men efter pålæg fra priskontrolrådet er denne del af aftalen ophævet i sommeren 1953²⁾.

Til fremstilling samt ind- og udførsel af *kartoffelmel og al slags stivelse* kræves ifølge lov nr. 170 af 15. maj 1933³⁾ tilladelse af handelsministeren, og disse varer er som nævnt de eneste mel- og grynsorter, som er belagt med told. Kartoffelmel fremstilles af 7 virksomheder, der af handelsministeren har fået koncession på produktionen. Alle fabrikkerne er andelsvirksomheder, der ejes af kartoffelavlere. Hele produktionen afsættes gennem andelsselskabet Kartoffelmelcentralen, der videresælger til grossister. Prisen til grossist fastsættes af handelsministeren, men priserne til detailhandler og forbruger er fri.

10. Brød.

Alle former for brød er på bunden importliste. Størstedelen af produktionen af franskbrød, wienerbrød og kager m. m. foregår på håndværksmæssigt drevne bagerier, og oplysningerne om produktionens størrelse i den årlige produktionsstatistik, der som hovedregel kun medtager industrielle virksomheder med 6 arbejdere og derover, er følgelig ret ufuldstændige. De tal for brødproduktionen, der er anført i foranstående tabel 1, omfatter altså kun en ringe del af den samlede produktion og angår i det væsentlige kun kiksfabrikkernes produktion. I erhvervstællingen af 1948 findes der imidlertid visse oplysninger, som både omfatter brødfabrikker og bagerforretninger, jfr. tabel 11. Oplysninger om størrelsen af den samlede brødproduktion, endsige nogen specifikation på de enkelte brødsorter, foreligger imidlertid ikke.

²⁾ Sagen er omtalt i priskontrolrådets beretninger 1937-38, side 27 og 1952-53, side 86 ff.

³⁾ Jfr. handelsministeriets bekendtgørelse af 28. februar 1949 om ind- og udførsel af kartoffelmel og stivelse.

Tabel 11.

Bagerforretningernes og brødfabrikkeres omsætning og fordeling efter størrelse ifølge erhvervstællingen 1948

Antal arbejdere	Bagerforretninger		Bagerforretninger komb. med kafé og konditori		Brødfabrikker	
	Antal virks.	Omsætning	Antal virks.	Omsætning	Antal virks.	Omsætning
		mill. kr.		mill. kr.		mill. kr.
0- 5	3.802	323,4	430	42,0	77	16,3
6- 20	90	30,5	55	17,7	53	32,9
21- 50	3	3,4	2	1,1	4	7,6
51-100			2	4,0	4	16,0
101-					1	5,3
I alt ...	3.895	357,3	489	64,8	139	78,1

Kilde: Statistisk Tabelværk, 5. række, Litra A nr. 24.

Reguleringen af konkurrenceforholdene foregår hovedsagelig igennem bagemestrenes organisationer. Der findes i alt ca. 95 lokalforeninger, som er samlet landsdelsvis i 4 centralforeninger omfattende henholdsvis København; Sjælland og Lolland-Falster; Fyn og Jylland. Centralforeningerne er samlet under *Den danske Bagerstands Fællesorganisation*. I monopoltilsynets register findes i alt 74 registreringer vedrørende lokale bagterorganisationers konkurrenceregulerende virksomhed og 5 registreringer vedrørende de 4 centralforeninger (reg. nr. 54; 140; 608; 1233 og 2064). Langt de fleste registreringer indeholder bestemmelser om prislister og kalkulationsregler.

Det er for det meste centralforeningerne, der fastsætter priserne, som derefter lægges til grund i lokalforeningernes vedtagelser. Dog fastsætter 13 jyske lokalforeninger selvstændigt priser ud over de af den jyske centralforening fastsatte. Ofte er der endvidere af lokalforeningerne fastsat rabatter for salg til forhandlere (udsalg, købmænd, kuske). De fastsatte priser og rabatter er i de fleste tilfælde bindende for foreningernes medlemmer. I en række lokalforeninger findes desuden vedtagelser om regler for etablering af nye udsalgssteder, om eksklusiv eller særlig begunstiget forretningsforbindelse

ved indkøb af visse råvarer og færdigvarer, om antagelse af salgskuske, om leverancer til usolide kunder, om daglig lukketid, ugentlig lukkedag, årlig ferielukning m. m. 1)

Organisationernes prisfastsættelser er udtrykkeligt eller stiltiende kombineret med vedtagelser om bestemte vægte. For brød, der vejer 300 g og derover, er der i handelsministeriets bekendtgørelse af 2. marts 1944 med senere ændringer om vægt på brød m. v. fastsat forskrifter med hensyn til brødens vægt og mærkning med fremstillingssted.

Danmarks Konditorforening og Københavns Konditorlaug er ikke tilsluttet bagerens fællesorganisation. Lauget, der tidligere dels selvstændigt dels i forbindelse med Københavns Bagerlaug fastsatte minimumspriser for kager og konditorvarer, har vedtagelser om ikke at yde rabat til brugsforeninger og rabatforeninger (reg. nr. 36).

Rugbrød og sigtebrød fremstilles for en del i særlige brødfabrikker.

I visse byer og lokalområder findes kun én brødfabrik, der tillige med de håndværksmæssigt drevne bagerier forsyner markedet. Inden for andre områder er der to eller flere brødfabrikker foruden håndværksmæssigt drevne bagerier.

Af brødfabrikkerne er henved 3/5 etableret af arbejderkooperationen og betegnes i almindelighed fællesbagerier. Disse repræsenterer i mange lokalområder en betydelig del af produktionen, og visse steder er et fællesbageri eneste brødfabrik ved siden af de håndværksmæssigt drevne bagerier. En række fællesbagerier øst for Store Bælt har ved aftale (reg. nr. 2076) nedsat et udvalg, der holder deltagerne orienteret om pris-svingninger på korn og mel og udsender vejledning om prisændringer for brød.

De private brødfabrikker er som regel medlemmer af bagemestrenes organisationer og deltager da i foreningernes konkurrenceregulerende virksomhed. En del af de private brødfabrikker ejes eller finansieres af de lokale bagemestre.

I *København* fremstilles rugbrød og sigtebrød så godt som udelukkende på fabrik. De tre største brødfabrikker i København har

1) Monopoltilsynets årsberetning 1957, side 43-47.

tilsammen henved 90 pct. af produktionen af rugbrød og sigtebrød. Den største virksomhed, *AIS Københavns Brødfabriker*, der er dannet i 1917 ved fusionering af 9 hidtil selvstændige fabrikker og senere har opkøbt yderligere 1 virksomhed, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 2156).

Kiks, biskuits og vafler fremstilles af ca. 20 fabrikker, hvoraf de 4 største efter oplysninger i monopoltilsynet repræsenterer 85-90 pct. af den samlede produktion.

Knækbrød fremstilles af A/S Københavns Brødfabriker, der driver denne virksomhed under navnet *Københavns Knækbrødsfabrik AIS*. Selskabet er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 2156).

11. Sukker, chokolade- og sukkervarer.

Sammensætningen af denne varegruppe belyses i tabel 12.

Halvfabrikata som kakaopulver, kakaomasse og -smør er på almindelig friliste, medens færdigvarene alle er på bunden importliste. Tolden for raffineret sukker er 15 øre pr. kg svarende til ca. 17 pct. af prisen af dansk sukkerfabrik i 1956. For sukker til raffinering er todsatsen noget lavere og graderet efter sukkerets polarisationsgrad. For de fleste chokolade- og sukkervarer andrager tolden 40 øre pr. kg, svarende til mellem 4 pct. og 12 pct. af importværdien i 1956. Af omsætningen af chokolade- og sukkervarer svares indenlandske afgifter.

Siden 1932 har produktionen af *sukker* været reguleret ved særlig lovgivning. Efter den nu gældende lov af 29. marts 1950 må fremstilling og raffinering af sukker samt import kun finde sted i henhold til tilladelse fra handelsministeren, som også kan fastsætte størrelsen af de roearealer, der danner basis for sukkerproduktionen. De priser, der af fabrikkerne betales dyrkerne for leverede sukkerroer, samt prisen for sukker fra fabrik til grossist fastsættes ligeledes af ministeren, som i disse og andre spørgsmål vedrørende sukkerproduktionen støtter sig til et særligt tilsynsråd. Endvidere skal ministeren holde et særligt folketingsudvalg underrettet om alle mere betydende forhold vedrørende sukkerordningen.

Tabel 12.
Sukker, chokolade- og sukkervarer 1956,
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Sukker	278,0	23,5	0,1	254,6
Melasse	17,5	2,4	1,5	16,6
Sukkervarer	65,8 ²⁾	13,6	2,1	54,3 ²⁾
Kakaomel, -smør og -masse	2,9	1,2	11,3	13,0
Chokolade og chokoladevarer uden fyld	41,6	2,8	5,1	43,9
Chokoladevarer med fyld	25,3 ²⁾	1,3	0,8	24,8 ²⁾
I alt	431,1	44,8	20,9	407,2

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk, V. D. 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Sukker fremstilles af i alt 9 fabrikker og 2 raffinaderier, hvoraf de 8 fabrikker samt et raffinaderi ejes af *De danske Sukkerfabrikker AIS*, medens *Andel s sukker fabriken i Nykøbing F.* ejer en fabrik og et raffinaderi. Produktionen er ved tilsynsordningen fastlagt således, at De danske Sukkerfabrikker A/S har 6/7 og Andelssukkerfabriken 1/7.

Sukkerordningen angår alene selve produktionen, men inden for engroshandelen er der i to områder - nemlig Jylland og København - indgået aftaler om bindende minimumspriser eller -avancer (reg. nr. 318 og 658).

Til beskatningsmyndighederne var i 1952 anmeldt ca. 700 virksomheder, som fremstillede *chokolade- og sukkervarer*. Af disse virksomheder havde dog ca. 600 en produktion, der tilsammen ikke oversteg 5 pct. af landets samlede produktion. Koge-, spise-, fløde- og overtrækschokolade fremstilledes i 1952 af 16 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 69 pct. af produktionen. Sukkervarer fremstilles dels af chokoladefabrikkerne og dels af et stort antal, hovedsageligt små sukkervarefabrikker.

A/S Torns Fabrikker har i løbet af de sidste år opkøbt A/S Reichardts Chokolade

Fabrik, Østrup-Jepesens Chokolade- og Dragéfabrik og Sukkervarefabrikken Helvetia; endvidere har selskabet erhvervet aktieinteresser i Anthon Berg A/S. *Nestle Nordisk Aktieselskab* er datterselskab af det svejtsiske selskab Nestlé Alimentana Company S. A., og en chokoladefabrik ejes af *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger*.

I monopoltilsynet findes ingen registreringer angående chokolade- og sukkervarer.

12. Te, kaffe og kaffesurrogater.

Der foreligger ikke oplysninger om produktionen af *brændt kaffe* og *kaffeekstrakt*. Importen af rå kaffe androg i 1956 ca. 250 mill. kr. Der var i 1952 ca. 100 importører, hvoraf de 4 største havde ca. 30 pct., de 10 største ca. 50 pct. og de 20 største ca. 70 pct. af importen.

Te er på almindelig friliste, medens kaffe, kaffeekstrakt og kaffesurrogater er på bunden importliste. For brændte kaffesurrogater er tolden 74 øre pr. kg, svarende til ca. 40 pct. af den ubeskattede pris af dansk fabrik i 1956. For kaffesurrogater svares indenlandsk omsætningsafgift.

Vedrørende kaffe er der i monopoltilsynet registreret en lokal aftale, hvorefter medlemmerne af Esbjerg Handelsforening på et bestemt tidspunkt har foretaget ensartet forhøjelse af kaffepriserne (reg. nr. 2059).

Tabel 13.
Te, kaffe og kaffesurrogater 1956,
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Te	—	0,3	15,5	15,2
Brændt kaffe	1,7	0,3	...
Kaffeekstrakt	0,2	0,6	...
Kaffesurrogater	16,0	0	—	16,0
I alt	16,0 ²⁾	2,2	16,4	30,2 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V. D. 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Pulverkaffe (kaffeekstrakt) fremstilles her i landet kun af Nestlé Nordisk Aktieselskab. Selskabet fastsætter vejledende bruttopriser for salget til forbruger (reg. nr. 1897). Enkelte andre firmaer importerer pulverkaffe.

Af produktionen af *kaffe surr o gat* er havde de 4 største virksomheder i 1952 ca. 96 pct. *C. F. Rich & Sønner AIS* (reg. nr. 759) og *Kaffesurrogatfabrikken Danmark A/S* (reg. nr. 758) har for deres produkter fastsat vejledende engros- og detailpriser.

13. Margarine, palmin o. lign.¹⁾

Af tabel 14 ses, at margarineindustrien er en udpræget hjemmemarkedsindustri. Varerne er på bunden importliste, og import og eksport er uden betydning.

Margarine fremstilledes i 1956 af 56 virksomheder. De 4 største fabrikker, hvoraf den ene ejes af Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, havde i 1952 ca. 2/3 af den samlede produktion.

I monopoltilsynet er *AIS Margarine-Compagniet M. C.* registreret som fælles salgskontor for Margarinefabriken *Alfa AIS*, *Otto Mønsted A/S* og *Solofabriken AIS*

Tabel 14.
Margarine, palmin o. lign. 1956,
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Margarine	209,3	1,0	0,1	208,4
Palmin	3,8	0	0	3,8
Bageblandinger, emulsioner, compound lard o. lign	6,0	0	0	6,0
I alt	219,1	1,0	0,1	218,2

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk, V. D. 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

¹⁾ En mere detaljeret beskrivelse af konkurrenceforholdene foreligger i »Redegørelse vedrørende A/S Margarine-Compagniet M.C.«, som er udarbejdet af priskontrolrådet og offentliggjort af handelsministeriet i 1949.

(reg. nr. 1022). Der er fastsat kvoter for fabrikkernes leverancer, og varerne sælges under fællesmærker fremstillet efter aftalt sammensætning og kvalitet. Den engelsk-hollandske koncern, Unilever, som ejer Solofabrikken A/S, har over for de to andre deltagere forpligtet sig til ikke at oprette eller forøge sine interesser i andre danske virksomheder, der fremstiller margarine.

En fjerde margarinefabrik, *Aalborg Margarinefabrik A/S*, hvis aktiekapital ejes af A/S Dansk Sojakagefabrik, under hvilket navn A/S Det Østasiatiske Industri og Plantage Kompagni (Ø.P.) bl. a. driver virksomhed, har indgået kvoteaftale med M. C. og forpligtet sig til at holde samme fakturapris på standardkvaliteter som M. C. (reg. nr. 1023).

De fabrikker, der deltager i de 2 aftaler, havde i 1952 tilsammen ca. 50 pct. af den samlede margarineproduktion. Den største udenforstående fabrik ejes af *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger*, som kun sælger til brugsforeninger.

Den danske Bagerstands Fællesorganisation har indgået aftaler med såvel A/S Margarine-Compagniet som 23 andre margarinefabrikker om ydelse af bonus til organisationen på medlemmernes køb af margarine hos de pågældende fabrikker (reg. nr. 1247) ¹⁾. Tilsvarende bonusaftaler er indgået mellem *Storkøbenhavns Detailmejeriers Fællesindkøb* og to margarinefabrikker (reg. nr. 1772 og 1774) og mellem A/S Margarine-Compagniet på den ene side og en række indkøbsforeninger og grossistvirksomheder på den anden side (reg. nr. 2225).

En række margarinefabrikker har sluttet aftaler med *Aarhus Oliefabrik AIS* og *AIS Dansk Sojakagefabrik* angående leveringen af olie til margarineproduktionen. Der henvises herom til kapitel XXI, afsnit 2.

14. 01 og mineralvand²⁾.

Hovedparten af produktionen afsættes til hjemmemarkedet, men der er desuden en

¹⁾ Priskontrolrådets beretninger 1949-51, side 157-158 og 1952-53, side 77-79.

²⁾ En mere udførlig redegørelse for konkurrenceforholdene findes i trustkommissionens betænkninger nr. 7: Bryggeribranchen (Kbhvn. 1960).

Tabel 15.
Øl og mineralvand 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port ²⁾	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Beskattet øl	256,3	60,0	0,1	196,4
Skattefrit øl	33,0	—	—	33,0
Apollinaris	4,1	4,1
Mineralvand, li- monade o. lign.	58,2	0,9	0,2	57,5
I alt	351,6	60,9	0,3	291,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
— ²⁾ Ekskl. salg til skibsproviantering.

betydelig eksport af øl, hvorimod importen er af ringe omfang, jfr. tabel 15. Samtlige varer er på bunden importliste, og belagt med told. For øl, som importeres på flasker eller i fustager m.v. med et indhold på indtil 50 liter, er tolden 1,20 kr. pr. liter eller 42 øre pr. flaske; for større fustager m.v. er tolden 58 øre pr. liter eller ca. 20 øre pr. flaske. For hovedvaren, øl af skatteklasse I, svarede disse satser i 1956 til hhv. ca. 135 og 65 pct. af bryggeriernes salgspris pr. flaske eksklusive ølafgift. Den faktiske import omfattede iflg. Bryggeriforeningen alene klasse B-øl, hvor de tilsvarende procenter var ca. 83 og 40. For mineralvand svarede tolden til ca. 17 pct. af den ubeskattede salgspris i 1956. Endvidere er såvel den danske produktion som importen af de vigtigste ølsorter pålagt en afgift, der varierer efter øllets alkoholstyrke og/eller ekstraktindhold. Ølafgiftens indretning påvirker konkurrenceforholdet mellem store og små bryggerier, idet de mindre bryggerier opnår lettelser i afgiften efter en skala, som går op til 10½ øre pr. flaske.

Af produktionen af beskattet øl havde de 4 største producenter i 1952 ca. 90 pct. Af produktionen af skattefrit øl og mineralvand havde de 4 største producenter af hver af disse varer i 1952 henholdsvis ca. 60 pct. og ca. 50 pct.

Mellem de to største bryggerier, *Carlsberg Bryggerierne* og *AIS De forenede Bryggerier*, består en aftale (reg. nr. 1069), der er

indgået i 1903 og uopsigelig indtil år 2000. Der er i henhold til aftalen bl. a. oprettet en paritetisk sammensat fællesledelse, som skal tage stilling til alle vigtigere anliggender, herunder forhold der kan få indflydelse på virksomhedernes overskud, men hver af parterne forestår selvstændigt driften af sine virksomheder. De to parter deler overskud og tab af virksomhed under aftalen lige år for år og deltager med lige store beløb i finansieringen af nyanlæg på de to virksomheder. De to bryggerier har tilsammen ca. 80 pct. af produktionen af beskattet øl og 35—40 pct. af skattefrit øl og mineralvand.

De fleste af medlemmerne af *Bryggeriforeningen* — herunder Carlsberg Bryggerierne og De forenede Bryggerier - har indgået prisaftaler, som omfatter henholdsvis øl af skatteklasse I og luksusøl, klasse A og B (reg. nr. 44), øl af skatteklasse II (reg. nr. 45) og maltpræparater (reg. nr. 46). Ved aftalerne er der fastsat bindende minimumspriser for salg til detaillister og restauratører.

Foruden de nævnte prisaftaler har Bryggeriforeningen en række såkaldte kollegiale vedtægter, der indeholder regler om de vigtigste af de øvrige konkurrencemidler, f. eks. reklame, etablering af ny engrossalgsteder (depoter), ydelse af kredit, gaver, kaution og lån til kunder, produktion af nye ølsorter m. m.

AIS Bryggeriet »Stjernen«, som ikke er medlem af Bryggeriforeningen, har givet foreningen tilsagn om med nærmere fastsatte undtagelser at holde samme priser som aftaledeltagerne.

For *skattefrit øl* (hvidtøl og skibsøl) som foruden af Bryggeriforeningens medlemmer også produceres af en række mindre, såkaldte hvidtølsbryggerier, er der landsdelsvis indgået aftaler om minimumspriser (reg. nr. 114, Fyens stift; reg. nr. 740, Sjælland; reg. nr. 739, Lolland-Falster; reg. nr. 741, Jylland). Bryggeriforeningens medlemmer, hvoraf flere deltager i disse aftaler, har ifølge en bestemmelse i den ovenfor omtalte aftale om skatteklasse II forpligtet sig til ikke at sælge skattefrit øl til lavere priser end dem, der noteres for øl af tilsvarende kvalitet og styrke af det på den pågældende

egn beliggende største hvidtølsbryggeri, som er medlem af Bryggeriforeningen.

15. Vin og spiritus.

Alle de i tabel 16 nævnte varer er på bunden importliste. Tolden beregnes efter forskellige satser pr. liter; for whisky på flasker svarer tolden f. eks. til ca. 13 pct. af importværdien i 1956 og for akvavit til ca. 30 pct.

Inden for sprit- og gærindustrien afsluttedes i årene efter den første verdenskrig en udvikling mod stærkere koncentration. De stærkt reducerede råstofforsyninger under krigen og forhøjelsen af spiritusbeskatningen i 1917 gjorde det urationelt at opretholde samtlige virksomheder i branchen, hvorfor *Aktieselskabet De Danske Spritfabrikker* i de nærmest følgende år efter aftale med myndighederne overtog de øvrige gær- og spritfabrikker. Selskabets produktion af likør og eksporten af sprit og gær blev samtidig henlagt til en særlig afdeling, Dansk CLOC-Compagni. Som følge af enerestsstillingen blev D.D.'S.F. underkastet et offentligt tilsyn, hvorom bestemmelserne nu findes i lov af 15. marts 1934, der etablerede en egentlig koncessionsordning for gær- og spritproduktionen. Ved samme lov blev selskabets eksport samt dets interesser i andre virksomheder skilt ud under et særligt selskab, Aktieselskabet Danisco, der står uden for koncessionsordningen.

Tabel 16.
Vin og spiritus 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Vin af druer	—	0,3	18,4	18,1
Frugtvin	7,5	4,2	0	3,3
Akvavit	16,4	1,2	0,2	15,4
Likør	16,6 ²⁾	12,3	0,6	4,9 ²⁾
Anden spiritus	1,0	9,4	8,4
I alt	40,5	19,0	28,6	50,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Af den i tabel 16 angivne produktion af *likør*, som dog ikke er fuldstændig oplyst, fremstiller to fabrikker, nemlig De Danske Spritfabrikker A/S og firmaet Peter F. Heering, godt 90 pct.

Koncentrationen i *importen* af vin og spiritus er væsentlig mindre end i den danske produktion, idet de 4 største importører af druevin og af whisky og cognac tilsammen havde henholdsvis 28 pct. og 36 pct. af importen i 1952.

Medlemmerne af *Vinhandlernes Kontrolforening* har indgået en aftale vedrørende de mest kendte importerede mærker af whisky, cognac, gin, rom, champagne, vermouth og likør (reg. nr. 174). For disse mærker fastsætter kontrolforeningens bestyrelse bindende engros- og detailpriser. Priserne til forbruger fastsættes efter samråd med »Fællesrådet for Vinbranchen«, der er sammensat af repræsentanter for detailhandelens organisationer og kontrolforeningen. Grossister og detaillister kan kun få leveret kontrolforeningsvarer, når de underskriver en erklæring om at ville overholde de fastsatte priser og salgsbetingelser ved videresalget. Monopoltilsynet har i henhold til § 10 i monopolloven meddelt kontrolforeningen dispensation til at håndhæve bruttopriserne efter 1. juli 1956. Medlemmerne af kontrolforeningen har pligt til at købe hele deres forbrug af de varekategorier, som med et eller flere mærker er optaget på foreningens prisliste, hos de repræsentanter for udenlandske huse, som er medlemmer af foreningen. Repræsentanterne må til gengæld kun sælge de på foreningens prislister optagne mærker af vin og spiritus i aftappet stand til importører, der er medlemmer af foreningen.

I tilknytning til den nævnte aftale om importerede varer har firmaet *Peter F. Heering* og *De Danske Spritfabrikker AIS* over for kontrolforeningen forpligtet sig til for deres likørmærkers vedkommende at deltage i leveringsstandsninger, der i henhold til voldgiftskendelse iværksættes som følge af brud på foreningens aftale. De to virksomheder fastsætter bindende bruttopriser for deres likør- og akvavitmærker.

16. Tobaksvarer.

En specifikation på enkeltvarer fremgår af tabel 17.

Industriens forbrug af råtabak dækkes ved import. Råtabak er på almindelig friliste, men da Brasilien ikke omfattes af frilisteområderne, kræves der bevilling til import fra dette land. Importen af forarbejdede tobaksvarer, der alle er på bunden importliste, er af ringe omfang og består i hvert fald for en del af varer til skibsproviertering. Udførselen af tobaksvarer er ligeledes af uvæsentligt omfang.

Tolden for råtabak er 2,30 kr. pr. kg, for cigarer og cigarillos 4,90 kr. pr. kg og for cigaretter 24 % + 2,40 kr. pr. kg. Af tobaksvareomsætningen svares indenlandske afgifter.

Koncentrationen i produktionen er belyst i tabel 18. Det fremgår heraf bl.a., at der er et ret stort antal virksomheder, der fremstiller cigarer og cigarillos, men at mere end halvdelen af produktionen faldt på de 4 største virksomheder. Stærkest er koncentrationen for cigaretter, hvor den væsentligste del af produktionen foregår på to fabrikker, *American Tobacco Company A/S* og *Chr. Augustinus Fabrikker A/S*, som i monopoltilsynet begge er registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 2074 og 2075). Aktiekapitalen i *American Tobacco Company A/S* ejes af 3 engelske selskaber, hvoraf *British-American Tobacco Comp. Ltd.*, London, har aktiemajoriteten.

Tabel 17.
Tobaksvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Cigarer	90,0	0,3	0,9	90,6
Cigarillos	98,1	0,3	0,6	98,4
Cigaretter	115,4	0,3	10,4	125,5
Røgtobak	46,4	0,3	1,7	47,8
Skråtabak	8,8	0	—	8,8
Snustobak	3,2	0	0	3,2
I alt	361,9	1,2	13,6	374,3

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V. D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import.

*Tabel 18.
Koncentrationen i
tobaksvarereproduktionen i 1952.*

	De 4 største virksomheders andel af produktionen	Antal virksomheder, der dækker følgende andele af produktionen		
		50%	75%	100%
Cigarer	54 %	4	8	257
Cigarillos	72 %	...	5	208
Røgtobak	81 %	22
Cigaretter	99 %	8

Konkurrenceregulerende aftaler er indgået mellem medlemmerne af *Cigar- og Tobaksfabrikanternes Forening af 20. juni 1875*, som omfatter de fleste egentlige industrielle virksomheder i tobaksbranchen (reg. nr. 2021 og 2022). Endvidere findes en aftale (reg. nr. 467) mellem fabrikantforeningen og følgende detailhandlerorganisationer: *Tobakshandlernes Landsforening* og *De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark*.

Ved aftalen mellem fabrikantforeningens medlemmer er der fastsat ensartede, bindende engros- og detailpriser for skråtobak. For de øvrige varer fastsætter den enkelte fabrikant bindende bruttopriser for sine mærker, dog således at der til de detailpriser, der vælges, skal svare bestemte engrospriser, for at forhandlerrabatterne kan blive ensartede. Den enkelte fabrikant kan ikke sætte sine bruttopriser lavere end aftalte minimumspriser, der, for så vidt angår cigarer, er en for alle typer fælles bundpris, men for cigarillos og cerutter varierer efter vægt og kvalitet. Endvidere er der såvel for cigarer, cigarillos og cerutter som for røgtobak og snus ved visse lejligheder aftalt ensartede forhøjelser af de gældende priser, således at forholdet mellem de enkelte fabrikkers priser er bevaret uændret. Monopoltilsynet har i henhold til § 10 i monopolloven meddelt dispensation til at håndhæve bruttopriserne for tobaksvarer efter 1. juli 1956.

Der er desuden aftalt regler om begrænsning i deltagernes adgang til at yde ekstrarabatter og bonus, regler om kreditgivning, om salg af frasorterede og fejlfarvede varer samt om forholdet mellem priserne ved salg i emballageenheder af forskellige størrelser.

Ved fabrikanternes aftale med detailhandelens organisationer (reg. nr. 467) er det bestemt, at tobaksvarer kun må sælges til bestemte grupper af forretninger. De kategorier af detailhandlere, der herefter kan få leveret tobaksvarer, er: Tobakshandlere, købmands- og kolonialforretninger, brugsforeninger, restauranter, konditorier med serveringsret og marketenderier samt uden for købstæderne sådanne forretninger, som ifølge sædvane forhandler tobaksvarer. For salg til marketenderier gælder særlige begrænsninger, som afhænger af den pågældende virksomheds størrelse og beliggenhed. Røg- og shagtobak samt skrå- og snustobak leveres ikke til hoteller, restauranter, kaffebarer o. lign. serveringssteder (reg. nr. 2021).

Foruden de nævnte aftaler, der omfatter hovedparten af branchens omsætning, er der i monopoltilsynets registreret en aftale (reg. nr. 2075) mellem *A/ S Brdr. Braun*, hvis aktiekapital ejes af Chr. Augustinus Fabrikker A/S, og Arcadian Cigarette and Tobacco Company A/S, et selskab, der er nært tilknyttet C. W. Obel A/S, om oprettelse af handelsselskabet I/S Nordisk Tobaks Kompagni. Interessentskabet, i hvilket de to aftaledeltagere har indskudt hver halvdelen af kapitalen, har overtaget Brdr. Brauns handelsapparat og skal bl. a. forhandle dette selskabs tobaksvarer, som bortset fra skrå og snus fremtidig fabrikeres af C. W. Obel, samt Obels cigaretmærker, som med nærmere fastsatte undtagelser fremtidig fremstilles af Augustinus.

17. Andre varer.

De varer, som indgår i denne stærkt blandede opsamlingsgruppe, fremgår af omstående tabel 19.

De fleste af de i tabellen nævnte varer er på bunden importliste. Som eksempel på varer, der er på almindelig friliste, kan nævnes sennep og krydderier, dog ikke krydderier i detailpakninger.

Gær må i henhold til særlig lovgivning kun fremstilles af De Danske Spritfabrikker A/S, jfr. foran under afsnit 15.

A/S Vitamon, der er et datterselskab af A/S De forenede Bryggerier, har for *bouillonterninger* og *suppeekstrakter* af mærket

Tabel 19.
Andre nærings- og nydelsesmidler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Gær	11,4	0,4	0	11,0
Bouillonterninger og saucer	1,0	0,2	1,0	1,8
Blok- og pulver- suppe	3,6 ²⁾	3,6 ²⁾
Kødekstrakt og kødsuppe	1,7	0,3	0,1	1,5
Kulør og soya ...	3,8 ²⁾	0	0	3,8 ²⁾
Sennep	4,3	0,2	0,1	4,2
Eddike	5,0	0	0	5,0
Bagepulver og di- verse bagehjæl- pemidler	4,7 ²⁾	0	0	4,7 ²⁾
Salater	19,1 ²⁾	19,1 ²⁾
Sirup og spiselig melasse	3,7 ²⁾	0,4	0,2	3,5 ²⁾
Glykose	3,7 ²⁾	0,1	0,3	3,9 ²⁾
Tørrede, saltede og frosne æg og æggeblom- mer	16,6 ²⁾	10,5	0	6,1 ²⁾
Ostepulver, smel- teost og andre præparater med æg og mælk ...	1,5 ²⁾	0,2	0,1	1,4 ²⁾
Bygmalt	25,9 ²⁾	18,6	0,1	7,4 ²⁾
Krydderier	1,7	0,1	5,4	7,0
Andet	6,9 ²⁾	0,7	4,3	10,5 ²⁾
I alt	114,6 ²⁾	31,7	11,6	94,5 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk
Tabelværk V. D. 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

»Vitamon« fastsat detailpriser og kvantums-
bestemte priser for salg til detaillister, re-
stauratører, grossister og depotindehavere.
De sidstnævnte forpligter sig til kun at le-
vere til handlende inden for det dem til-
delte område (reg. nr. 502).

Firmaet Emil Warthoe & Sønner, der er
generalrepræsentant for Liebig & Co., fast-
sætter for Liebig *kødekstrakt* og *bouillonter-
ninger* bruttopriser for salg til forbruger
(reg. nr. 503).

For *sennep* har medlemmerne af Forenin-
gen af Sennepsfabrikanter i Danmark aftalt
bindende priser ved salg til detaillister (reg.
nr. 436).

For *eddike* af mærket »Heidelberg Lager-
Eddike« har firmaet De danske Eddikebryg-
gerier fastsat vejledende engros- og detail-
priser (reg. nr. 2088).

For henholdsvis *malitbageekstrakter* og *surt
bagemel m. v.* har A/S Dansk Maltcentral og
en række andre virksomheder aftalt bindende
priser gældende for salg fra grossist (reg. nr.
294 og 351).

Ingen af de i dette afsnit omtalte priser
kan håndhæves ved videresalg i de efterføl-
gende omsætningsled, jfr. monopollovens
§ 10.

Kapitel XVI.

TEKSTIL- OG BEKLÆDNINGSVARER¹⁾

1. Oversigt.

I tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper, som omtales i dette kapitel.

Det ses, at forsyningen med færdig beklædning i det væsentlige dækkes ved dansk produktion, medens garner og metervarer dels er importvarer og dels danske varer. Efter ophævelsen i 1956 af den såkaldte deponeringsordning er tekstil- og beklædningsvarerne nu i det væsentlige på fri importliste, idet den bundne liste kun omfatter omkring 5 % af de i tabel 1 omtalte varegrupper og udelukkende visse varer i gruppen »andre tekstilvarer«, jfr. nærmere i det følgende.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabelens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af, derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om toldsatsler og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, der fremstiller eller importerer tekstilråvarer og garner, gennem kommissionens spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller til andre danske virksomheder.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

Tabel 1.

Tekstil- og beklædningsvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Spindestoffer og garner .	189,6	54,9	336,8	471,5
Metervarer ..	226,5	25,4	315,7	516,8
Strømper og trikotage ...	262,6	33,9	33,3	262,0
Konfektionsva- rer o. anden beklædn. ...	545,0	24,4	61,5	582,1
Andre tekstil- varer.	196,6	42,7	117,5	271,4
I alt	1420,3	181,3	864,8	2103,8

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
leme i afsnit 2—6

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
Ved bedømmelse af tallene må det erindres,
at spindestoffer, garner og metervarer er rå-
stoffer i de efterfølgende varegrupper, så-
ledes af ialt-tallene indeholder betydelige
dobbelregninger.

2. Spindestoffer og garner.

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 2. Spindestoffer er på almindelig friliste og garner på regional friliste.

Hovedparten af den danske tekstilindus-
tris forsyning med *spindestoffer* sker ved
import, idet der her i landet kun fremstilles
spindhør og hørblår samt ubetydelige kvan-
titeter af fåreuld. Spindestofferne importe-
res i almindelighed af tekstilfabrikkerne.

For *garner* dækker den danske produktion omkring halvdelen af forsyningen af alle varer under ét, men andelen varierer stærkt for de forskellige garnarter, jfr. tabellen.

Tabel 2.
Spindestoffer og garner 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
<i>Spindestoffer</i> i alt	16,4	31,7	179,5	164,2
<i>Garner</i>				
Uldgarn:				
Håndstrikkægarn .	22,1	3,0	7,0	26,1
Væve- og trikota- gegarn	54,1	6,8	47,3	94,6
Bomuldsgarn:				
Væve- og trikota- gegarn	76,5	1,5	21,8	96,8
Sygarn	-	0	5,9	5,9
Andet bomulds- garn	1,6	0,2	10,0	11,4
Garn af bomuld og uld:				
Vigognegarn	4,8	4,8
Garn af natursilke, kunstsilke o. forskellige kun- stige tekstilfibre	2,1	1,6	59,4	59,9
Andet garn	12,0	10,1	5,9	7,8
<i>Garner i alt</i>	173,2	23,2	157,3	307,3
<i>Spindestoffer og garner i alt</i>	189,6	54,9	336,8	471,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelse af tallene må det erindres, at spindestoffer er råstoffer i de efterfølgende varegrupper, således at ialt-tallene i tabellens sidste linie indeholder betydelige dobbeltregninger.

Uldgarn. Den væsentligste del af forsyningen bade af håndstrikkægarn og væve- og trikotagegarn består af kamgarn, som her i landet fremstilles af 3 spindier med tilsammen ca. 45 % af forsyningen i 1956. Aktiemajoriteten i *A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi*, Sønderborg, ejes af selskaber i Amsterdam, Montevideo og Buenos Aires.

For udenlandsk håndstrikkægarn fastsætter de udenlandske fabrikker eller disses henværende repræsentanter i visse tilfælde bruttopriser til forbruger for deres respektive mærkevarer (reg. nr. 1325, 1455 og 1757). Efter 1. juli 1956 kan bruttopriserne ikke håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

Bomuldsgarn fremstilles her i landet af 3

spindier ¹⁾, som tilsammen dækkede ca. $\frac{3}{4}$ af forbruget i 1956. To af disse, *A/S De danske Bomuldsspindier* og *A/S De forenede Textilfabriker*, Ålborg, er dannet ved sammenslutning af hidtil selvstændige virksomheder. *Sy garn* af bomuld fremstilles ikke her i landet. *Firmaet Dansk Traad Import* er for denne vare registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1238). Firmaet er ene-repræsentant for Central Agency Ltd., Glasgow, som er en fælles salgsorganisation for en række engelske fabrikker. Firmaet fastsætter bruttopriser for salg til fabrikker og detaillister. Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke håndhæves, jfr. § 10 i monopolloven.

Forbruget af *garner af silke og kunstfibre* dækkes næsten udelukkende igennem import. Ovennævnte *Dansk Traad Import* fastsætter for sy- og knaphulssilke bruttopriser for salg til detaillister og forbrugere (reg. nr. 1238). Efter 1. juli 1956 kan priserne ikke håndhæves, jfr. monopollovens § 10. For et andet mærke sylke fastsætter den udenlandske leverandør ved sin henværende repræsentant vejledende bruttopriser for salg til detaillist og forbruger (reg. nr. 1383).

3. Metervarer.

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 3. Samtlige varer er på regional fri-liste, og tolden udgør efter toldlovsændringen i foråret 1956 for bomuldsmetervarer 10-12 $\frac{1}{2}$ pct, for uldne metervarer 12 $\frac{1}{2}$ pct. og for kunstsilke- og nylonmetervarer 20 pct. af importværdien. For visse varegrupper er der dog toldfrihed eller lavere satser. Ved bedømmelse af todsatserne for metervarer må det erindres, at der ved import af garn, herunder garn til forarbejdning af metervarer, beregnes en værditold på 3 pct. af importværdien.

For hver af de 3 grupper metervarer, henholdsvis af uld, bomuld og kunstsilke havde de 4 største virksomheder blandt producenter og importører i 1952 omkring $\frac{1}{4}$ af den samlede forsyning.

Inden for gruppen *metervarer af uld* kan sondres mellem varer til beklædningsformål

¹⁾ Priskontrolrådets beretning 1953-55, side 101.

*Tabel 3.
Metervarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Metervarer af uld	86,1	9,7	82,0	158,4
Metervarer af bomuld	98,8	8,4	128,9	219,3
Metervarer af kunstsilke, ny- lon o. lign....	28,8	4,3	69,3	93,8
Andre meterv. .	12,8 ²⁾	3,0	35,5	45,3 ²⁾
I alt	226,5	25,4	315,7	516,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

og møbelstoffer o. lign. De sværere typer af uldne metervarer fremstilles her i landet af 16 klædefabrikker, medens de lettere uldne metervarer foruden af klædefabrikkerne også fremstilles af en række andre væverier.

Bomuldsmetervarer fremstilles her i landet på ca. 30 væverier. Mellem 7 væverier er indgået en aftale angående leverancer af bomuldsvarer til institutioner under forsvaret og civilforsvaret. Tilbud på sådanne leverancer afgives af væverierne i fællesskab, og der træffes aftale om fordeling af leverancerne imellem deltagerne. Hver af deltagerne i aftalen kalkulerer en kostpris for de omhandlede varer, og derefter anvendes laveste kostpris til tilbudspris (reg. nr. 2200).

Kunstsilkemetervarer fremstilles i hovedsagen på særlige silkevæverier, hvoraf der her i landet findes ca. 10.

Ifølge monoptilsynets register er der fastsat bruttopriser for salg til detaillist og/eller forbruger af forskellige metervarer, der sælges under nærmere angivne mærker (reg. nr. 1545, 1712 og 1754). I et enkelt tilfælde er der mellem 6 københavnske importørgrossister i forståelse med agenten for den udenlandske leverandør truffet aftale om at overholde en fastsat pris for den pågældende mærkevarer ved salg til detaillist.

Endvidere er der aftalt bruttopriser for salg til forbruger (reg. nr. 2089).

Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

4. Strømper og trikotage.

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 4. Samtlige varer er på regional fritliste. Tolden er efter toldlovsændringen i foråret 1956 en værditold, som for strømper af kunstsilke, nylon o. lign. udgør 17½ pct. og for strømper af uld, bomuld og kunstige tekstilfibre (f. eks. nylonuld) 7½ pct. af importværdien. For andre trikotagevarer udgør tolden for trikotageunderbeklædning af kunstsilke m. v. 17½ pct. og af uld m. v. 12½ pct. af værdien, og for trikotageoverbeklædning udgør tolden 20-22½ pct. af importværdien, for strikkede handsker og vanter er tolden 22½-30 pct. af importværdien. Ved bedømmelsen af todsatserne for trikotagevarer må det erindres, at der på garner er en told på 3 pct. af importværdien.

Det ses af tabel 4, at forsyningen væsentligst dækkes ved dansk produktion. For

*Tabel 4.
Strømper og trikotage 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
<i>Strømper og sokker:</i>				
Af nylon-, perlon- el. orlongarn	69,6	16,3	15,4	68,7
Af uld	8,3	0,3	3,0	11,0
Af uld og bomuld	6,7	6,7
Af andre garner ...	3,5	0,5	1,1	4,1
I alt	88,1	17,1	19,5	90,5
<i>Trikotage:</i>				
Underbeklædning .	74,9	4,0	2,9	73,8
Overbeklædning ..	68,6	10,8	8,1	65,9
Børnebeklædning .	27,5	1,6	2,3	28,2
Badedragter	3,5	0,4	0,5	3,6
I alt	174,5	16,8	13,8	171,5
Tilsammen	262,6	33,9	33,3	262,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

strømper af nylon samt for strømper af uld havde de 4 største producenter og/eller importører i 1952 henholdsvis 58 pct. og 33 pct. af forsyningen. For de øvrige varer er importen af ret underordnet betydning, og der er derfor ikke indhentet oplysninger om størrelsesfordelingen af virksomhederne i importhandelen. Størrelsesfordelingen af de danske fabrikker i 1952 er belyst ved følgende oversigt:

	Antal producenter	De 4 største andel af produktionen
Strømper og sokker af		
uld og bomuld	23	71 %
Underbeklædning	102	33 %
Overbeklædning	93	20 %
Børnebeklædning	111	28 %

I monopoltilsynets register findes ingen registreringer vedrørende trikotage.

5. Konfektionsvarer og anden beklædning.

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 5. Tabellens produktionsoplysninger omfatter kun den industrielle produktion, men ikke skrædderfaget. Ved erhvervstællingen 1948 blev optalt 3.385 skrædderforretninger med en samlet produktion (egen tilvirkning + reparation) på ca. 80 mill. kr., medens herrekonfektionsindustriens produktion i samme år var ca. 145 mill. kr. I de efterfølgende år frem til 1956 har der fundet en betydelig nedgang sted i skrædderfagets produktion, medens der i konfektionsindustrien som helhed har været en vis stigning.

Pelsvarer og gummifrakker er på bunden importliste, mens de øvrige varer i tabellen er på regional friliste. Tolden er efter toldlovsændringen i foråret 1956 en værditold på 20 pct. for uldne varer og 22½ pct. for bomuldsvarer samt varer af kunstsilke, nylon o. lign. For gummifrakker uden tekstilstof er tolden 10 pct. Ved bedømmelse af toldsatserne for beklædningsvarer må det erindres, at der er told på metervarer som anført i afsnit 3 foran.

Det ses af tabel 5, at importen for de fleste af varerne i 1956 var af relativt begrænset omfang.

*Tabel 5.
Konfektionsvarer og anden beklædning
1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produktion	Eksport	Import	Forsyning ¹⁾ til hjemmemarkedet
Herre- og drengekonfektion	239,8	4,3	3,8	239,3
Dame- og pige-konfektion	198,6	7,2	17,8	209,2
Skjorter, flipper, pyjamas og anden underbekl. (undt. trikot.)	58,6	0,5	8,2	66,5
Korsetvarer	20,7	3,8	4,4	21,3
Gummifrak. o. l.	5,4	0,7	0,2	4,9
Hatte og huer ²⁾	3,3	4,2	... ²⁾
Pelsvarer ²⁾	3,2	1,1	... ²⁾
Andre uspecific. konfektionsv.	21,9 ³⁾	1,4	21,8	42,3 ³⁾
I alt 545,0 ³⁾ 24,4 61,5 582,1 ³⁾				

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.
Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import.
2) Produktionen er uoplyst. 3) Ufuldstændigt oplyst.

Størrelsesfordelingen af virksomhederne inden for herre- og drenge- samt dame- og pige-konfektionsindustrierne er belyst i følgende oversigt for 1952:

	Antal producenter	De 4 største andel af produktionen
Herre- og drengekonfektion overvejende bomuldsvarer (væsentligt arbejdstøj)	41	36 %
andre varer	130	15 %
Dame- og pige-konfektion	192	13 %

Antallet af virksomheder, der fremstiller *skjorter*, er ikke oplyst i produktionsstatistikken ¹⁾. For så vidt angår manchetskjor-

¹⁾ I »Produktivtetsundersøgelser inden for Skjorteindustrien«, Handelsministeriets Produktivtetsudvalg 1953, side 8 ff, er antallet af egentlige skjortefabrikker i 1950 angivet til 38. Ved »egentlige skjortefabrikker« forstås virksomheder, hvor værdien af skjorteproduktion udgør 50 % og derover af den samlede produktionsværdi.

ter, havde de 4 største virksomheder i 1952 ca. 30 pct. af produktionen.

Korsetvarer fremstilles for en stor del på specialfabrikker. I 1952 havde i alt 25 virksomheder korsetvarer som hovedproduktion og heraf havde de 4 største ca. 45 pct. af den samlede produktion. 50 pct. og 75 pct. af produktionen blev dækket af henholdsvis 5 og 9 fabrikker.

Produktionen af *gummifrakker* varetages hovedsagelig af specialfabrikker, og størstedelen af produktionen er koncentreret på 3 virksomheder. Gummifrakker er som nævnt på bunden importliste og importen er ubetydelig.

Filthatte til herrer fremstilles her i landet af nogle få virksomheder, hvoraf én har den væsentligste del af produktionen.

For konfektionsvarer og anden beklædning findes der i monopoltilsynet ingen registreringer.

6. Andre tekstilvarer.

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 6. Om de vigtigste varer i tabellen kan følgende oplyses:

Tovværksprodukter er på bunden importliste. Jutegarn, seaminggarn og andet upoleret hampegarn, undtagen sejl-garn, er dog på almindelig friliste. Tolden udgør efter toldlovsændringen i 1956 3 pct. af importværdien. Produktionen finder sted på 7-8 fabrikker. De 4 største producenter havde i 1952 ca. 90 pct. af produktionen af henholdsvis høstbindegarn og reb og tovværk, og én virksomhed den overvejende del af produktionen af upoleret og poleret sejl-garn. Sisalkordel, der kvantumsmæssigt er det vigtigste indpakningsgarn, fremstilles af alle fabrikkerne.

Fiskenet er på den almindelige friliste. Garn til produktion af fiskenet er på regional friliste, jfr. afsnit 2. Tolden for fiskenet udgør efter toldlovsændringen i 1956 6 pct. af importværdien. Importen af fiskegarn er dog helt eller delvis toldfri, såfremt varen er bestemt til produktion af fiskenet. Fiskenet fremstilles af 4 fabrikker, hvoraf den største, *Københavns Net- og Garnfabrik A/S*, i 1955 har overtaget den af Andels-selskabet De danske Fiskeres Fællesindkøb

drevne fiskenetfabrik i Fredericia. Denne virksomhed drives nu af *Jydsk Fiskenet-fabrik A/S*, hvis aktier ejes af Københavns Net- og Garnfabrik A/S.

Sække af tekstilstof er på bunden importliste, og tolden udgør efter toldlovsændringen i 1956 for sække af bomuld 12½ pct. af importværdien og for sække af hamp 5 pct. af værdien, medens jutesække er toldfri. Jutelærred til sække og til andre formål er på regional friliste. Produktionen finder sted på 12 fabrikker; 6 fabrikker, der er medlemmer af *Foreningen af danske Sækkefabrikker*, driver tillige import- og eksportvirksomhed med sække og har omkring 90 pct. af den totale sækkehandel, der omfatter salg og udlejning af nye og brugte sække.

Vat, der er på bunden importliste, men toldfrit, fremstilles af 5 fabrikker.

Gulv- og karklude er på regional friliste. Tolden er efter toldlovsændringen i 1956 12½ pct. af importværdien, dog mindst

Tabel 6.
Andre tekstilvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk-tion	Eks-port	Im-port	Forsy-ning ¹⁾ til hjem-memar-kedet
Høstbindegarn .	23,4	10,9	0	12,5
Reb og tovværk .	23,3	5,7	0	17,6
Jutegarn	7,8	2,4	2,0	7,4
Sisalkordel	4,2	2,4	0,6	5,4
Sejlgarn	3,0			
Fiskenet	9,4	2,2	0,5	7,7
Garn til fiskenet	1,0	6,5	5,5
Wrappers samt sække o. poser af tekstilstof .	18,3	1,8	4,0	20,5
Vat	8,7	0,5	2,4	10,6
Gulv- og karkl.	2,1	0	1,2	3,3
Gulvtæpper og løbere	36,6	1,4	18,7	53,9
Linoleum og -erstatning	0,1	13,1	13,0
Andre varer	59,8 ²⁾	14,3	68,5	114,0 ²⁾

I alt 196,6 42,7 117,5 271,4

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

85 øre pr. kg. For garner til gulv- og kar-kludeproduktionen er der en værditold på 3 pct. Produktionen finder i det væsentlige sted på 2 fabrikker, som ifølge registrering i monopoltilsynet ejes af de samme personer (reg. nr. 2151).

Gulvtæpper er på regional friliste. Tolden udgør for afpassede tæpper af uld 25 pct. af importværdien, for tæppetøj i metermål 20 pct. af værdien og for tæpper og tæppetøj af bomuld, jute, sisal og kokos 12 $\frac{1}{2}$ pct. I 1952 blev gulvtæpper importeret af ca. 160 firmaer, hvoraf de 4 største havde 42 pct. af importen. Her i landet finder produktionen sted på et ret begrænset antal virksomheder, hvoraf 4 har den væsentligste del af produktionen.

Linoleum og linoleumserstatning er på

bunden importliste, og tolden beregnes efter toldlovsændringen i 1956 til henholdsvis 6 pct. og 7 $\frac{1}{2}$ pct. af importværdien. Her i landet fremstilles alene linoleumserstatning. Importen blev i 1952 varetaget af ca. 85 firmaer, hvoraf de 4 største havde ca. 70 pct. af importen.

Under gruppen »*Andre varer*« indgår en lang række varer som f. eks. dækketøj, håndklæder, lagner, sengeklæder, m. v. Af gruppens stærkt blandede varesortiment findes der i monopoltilsynet kun registreringer for hygiejnebind, hvis produktionsværdi er ca. 2 mill. kr. Registreringerne angår 2 fabrikkers fastsættelse af bruttopriser (reg. nr. 295 og 995). Efter 1. juli 1956 kan bruttopriserne ikke længere håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

Kapitel XVII.

LÆDER, PORTEFØLJEVARER OG FODTØJ¹⁾

1. Oversigt.

I nedenstående tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper, som omtales i dette kapitel. Det ses af tabellen, at den danske produktion dækker langt den overvejende del af forsyningen. Import af betydning finder kun sted, for så vidt angår visse råvarer til anvendelse i skotøjs- og porteføljevareindustrierne. Næsten hele den danske industris salg til hjemmemarkedet består af varer på bunden importliste, og af importen er henved 85 % varer på bunden importliste.

Tabel 1.

*Læder, porteføljevare og jodtøj 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Læder og skind ²⁾ .	98,7	12,0	28,5	115,2
Porteføljevare ³⁾ .	19,2	1,2	1,8	19,8
Fodtøj	223,3	1,8	4,8	226,3
I alt ⁴⁾	341,2	15,0	35,1	361,3

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
leme i afsnit 2-4.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Tallene omfatter *ikke* uberedte huder og skind. ³⁾ Omfatter kufferter, tasker, punge, rejseartikler o. lign. ⁴⁾ Ved bedømmelsen af ialt-tallene må man erindre, at læder og skind indgår som råvarer i produktionen af porteføljevare og fodtøj, således at der forekommer betydelige dobbeltregninger.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kapitel XIV.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om toldsatter og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling.

Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder i garveriindustrien, engroshandelen med læder, skotøjsindustrien og gummifodtøjindustrien gennem de spørgeskemaer, kommissionen for visse branchers vedkommende har udsendt, jfr. kap II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres finansielle tilknytning til udenlandske eller til andre danske virksomheder.

2. Læder og skind.

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 2. Tabellen omfatter ikke uberedte huder og skind; produktionen af disse varer er ufuldstændigt oplyst (ca. 25 mill. kr.), men eksporten og importen var henholdsvis ca. 90 og 23 mill. kr. Uberedte huder og skind er på almindelig fri importliste.

De danske garveriers produktion dækker den væsentligste del af forsyningen med læder til fodtøjsindustrien, hvorimod der af andre lædersorter og skind finder en ikke uvæsentlig import sted.

De fleste af garveriernes produkter er på bunden importliste, dog er pels- og beklædningsskind samt læderaffald (limlæder) på almindelig fri importliste.

*Tabel 2.
Læder og skind 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Underlæder	17,0	0,4	0	16,6
Overlæder	44,4	44,4
Andet læder o. skind	12,9	10,7	20,8	23,0
Forskæl. varer, heru. kunstlæder og be- redt pelsskind	24,4 ²⁾	0,9	7,7	31,2 ²⁾
I alt	98,7	12,0	28,5	115,2

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Der fandtes i 1952 her i landet 12 garverier, der fremstillede underlæder, og 28 garverier, der fremstillede overlæder. De fire største producenter af henholdsvis under- og overlæder havde i nævnte år ca. 80 % og ca. 70 % af produktionen.

I monopoltilsynets register findes der ingen registreringer angående læder og skind¹⁾.

3. Porteføljevarer.

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 3.

Forsyningen dækkes fortrinsvis ved dansk produktion, og samtlige varer er på bunden importliste. For kufferter, tasker, punge o. lign. af læder eller plastik eller af fiberpap med tekstilbeklædning beregnes som hovedregel en værditold på 10 %.

Ifølge erhvervstællingen fandtes der i 1948 250 lædervarefabrikker, hvoraf 18 med over 20 arbejdere hver tilsammen havde 25-30 % af omsætningen. For så vidt angår produktionen af tasker, mapper, punge og tegnebøger, d. v. s. de to sidste vareposter i tabel 3, havde de fire største virksomheder i 1952 ca. $\frac{1}{5}$ af produktionen.

Der findes ingen registreringer i monopoltilsynet for de i dette afsnit nævnte varer.

¹⁾ En aftale om *limlæder* (affaldslæder) er omtalt i kap. XXI, afsnit 10.

*Tabel 3.
Porteføljevarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Kufferter, rejsetasker o. lign. af læder og skind	0,8 ²⁾	0	0,2	1,0 ²⁾
do. af andre stoffer	2,5 ²⁾	0,7	0,1	1,9 ²⁾
Håndtasker, punge, tegnebøger o. l. af læder og skind ...	7,5 ²⁾	0,1	1,3	8,7 ²⁾
do. af andre stoffer	8,4 ²⁾	0,4	0,2	8,2 ²⁾
I alt	19,2 ²⁾	1,2	1,8	19,8 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

4. Fodtøj.

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 4.

Alle arter af fodtøj er på bunden importliste, og forsyningen dækkes næsten udelukkende ved dansk produktion. Tolden varierer for de forskellige typer. For almindeligt læderfodtøj udgør toldsatsen 10 % +

*Tabel 4.
Fodtøj 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Fodtøj m. overdel og/ eller sål af læder	153,5	0,3	3,6	156,8
Fodtøj m. overdel af læred og sål af gummi	23,5	0,2	0,4	23,7
Gummistøvler, galo- cher o. lign.	21,2	1,2	0,2	20,2
Gummihæle o. -såler	11,4	0,1	0,1	11,4
Hjemmefodtøj og slippers	11,6	0	0,4	12,0
Træfodtøj	2,1 ²⁾	0	0,1	2,2 ²⁾
I alt	223,3	1,8	4,8	226,3

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

150 øre pr. kg, svarende til ca. 12 % af importværdien i 1956. For lærredsfodtøj med gummisål samt galocher udgør toldsatsen 15 % og for gummistøvler $7\frac{1}{2}$ % af importværdien.

Den første post i tabellen omfatter læderfodtøj, som fremstilles i den egentlige skotøjsindustri. De tre næste poster består af varer, som i det væsentlige fremstilles i gummiindustrien. Endelig omfatter tabellen hjemmefodtøj og slippers samt træfodtøj.

Læderfodtøj.

Af i alt 173 skotøjsfabrikker havde de fire største virksomheder i 1952 ca. 20 % af produktionen. Det må dog i denne forbindelse erindres, at mange fabrikker til en vis grad har specialiseret sig i fremstilling af herrefodtøj, finere damefodtøj, børnefodtøj eller andre grupper inden for vareområdet, således at der inden for flere af disse varegrupper kan blive tale om en større koncentration, end de anførte tal for skotøjsindustrien som helhed giver udtryk for ¹⁾.

I monopoltilsynet er der følgende registreringer, som vedrører fodtøj:

Skotøjsbranchens merkantile Sammenslutning ²⁾ (reg. nr. 6), der består af fabrikanter og grossister, repræsenterer 60-70 % af omsætningen til detaillist. Næsten alle store fabrikker, og især fabrikanterne af de kendte skotøjsmærker, er tilsluttet organisationen. Medlemmerne har aftale om ikke at yde kredit til nyetablerede skotøjsforretninger, forinden etableringen er godkendt af sammenslutningens bestyrelse. Som kreditværdige godkendes nyetablerede forretninger, såfremt indehaveren har gennemgået en nærmere fastsat handelsuddannelse og udover de til forretningslokalers indretning nødvendige midler disponerer over en over for kreditorerne ansvarlig kapital, der skal udgøre 25 % af det nødvendige etableringslager ¹⁾ til indkøbspris. I tilfælde af, at en skotøjshandler ikke kan opfylde sine betalingsforpligtelser

over for et medlem, må vedkommende medlem ikke træffe nogen særordning med den pågældende, men skal indberette forholdet til sammenslutningen, som derefter søger sagen ordnet under iagttagelse af samtlige kreditorens interesser.

For *reparation af fodtøj* har medlemmerne af en række lokale skotøjshandler- eller skomagermesterforeninger aftalt bindende eller vejledende priser. I alt 10 ³⁾ registreringer omhandler bindende priser, medens 15 ⁴⁾ omhandler vejledende priser for reparation. Aftalerne omfatter hovedsagelig byer og lokalområder i Jylland.

Fodtøjssyforeningen for København og Omegn udsender en bindende mindsteprisliste for *syning m. v. af fodtøj* (reg. nr. 791).

Gummifodtøj.

Hele produktionen af *gummistøvler, galocher* og de $\frac{9}{10}$ af produktionen af *gummisko* foregår på 2 virksomheder, nemlig *A/S Tretorn*, Helsingør, og *A/S Dansk Galoche- og Gummifabrik*, København. For produktionen af gummifodtøj fastsætter Tretorn bindende priser ved salg til forbruger, og Dansk Galoche- og Gummifabrik vejledende priser ved salg til detaillist, (reg. nr. 1480 og 1484). I henhold til monopollovens § 10 er der indrømmet »Tretorn« en tidsbegrænset dispensation til også efter den 1. juli 1956 at håndhæve de fastsatte bruttopriser. Næsten hele aktiekapitalen i »Tretorn« ejes af *Hälsingborg Gummifabriks Aktiebolag*, Helsingborg.

For *såle, hæle og rågummiplader* er *Dansk Gummi Industri* ved Axel D. Duc kert, *A/S Dansk Galoche- og Gummifabrik* samt *A/S Tretorn* registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 1479, 1484 og 1480). Sidstnævnte virksomhed fastsætter vejledende bruttopriser for såle- og hæleplader.

Træfodtøj.

For *bunde til træfodtøj* er *A/S De forenede Træskofabrikker* med datterselskabet

¹⁾ Der henvises til »Produktivitetsundersøgelser inden for skotøjsindustrien«, Handelsministeriets Produktivitetsudvalg 1953 samt til anmeldelsen af denne undersøgelse i Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1953, 5. hæfte, side 257.

²⁾ Se priskontrolrådets beretning 1938-43, side 35-37.

³⁾ Reg.nr. 1196, 1202, 1393, 2054, 2055, 2061, 2062, 2145, 2185 og 2237.

⁴⁾ Reg.nr. 2050, 2051, 2065, 2091, 2131, 2132, 2141, 2144, 2146, 2149, 2150, 2153, 2157, 2158 og 2181.

Køge Trævarefabrik registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 669). Selskabets salgsskifte »Træskofabrikernes Salgskontor«, Træskofabrikantforeningen på Fyn og en række andre fabrikker danner tilsammen *Foreningen af danske Træskofabriker*, hvis medlemmer repræsenterer henved 90 % af den samlede produktion af bunde. Foreningen har vedtaget bindende minimumspriser (reg. nr. 119).

Landsudvalget af Træskomager foreninger i Danmark, der er dannet af Københavns

Træskomager forening, Centralforeningen af Træhandlerforeninger i Jylland, Fyens Stifts Træskomagerforening, Centralforeningen af Træskomagerforeninger på Sjælland og Lolland-Falster har ved aftale fastsat bindende forbrugerpriser for færdige træsko samt for ombundning af træsko, (reg. nr. 1350). Med undtagelse af den jyske forening har landsudvalgets medlemmer tillige hver for sig prisaftaler, hvis priser dog i det store og hele svarer til landsudvalgets (reg. nr. 1104, 1970 og 2219).

Kapitel XVIII.

TRÆ, TRÆVARER OG MØBLER¹⁾

1. Oversigt.

I tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper, som omtales i dette kapitel.

Det ses af tabellen, at forsyningen med savværksvarer hovedsagelig dækkes af import, medens de øvrige varer og især forarbejdede trævarer og møbler væsentligst hidrører fra hjemmemarkedsproduktion. Blandt savværksvarerne er trælast og de fleste andre let forarbejdede eller ubearbejdede varer, der anvendes i trævare- og møbelindustrien, på fri importliste, medens de forarbejdede trævarer og møbler i overvejende grad er på bunden importliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, der fremstiller og importerer savværksvarer, kasser, drittelstave- og bunde, parketstave, finér, møbelplader, træuld, maskinsnedkeriprodukter, døre og træimprægnering, igennem kommissionens spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller til andre danske virksomheder.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

Tabel 1.

Træ, trævarer og møbler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Uforarb. træ	ca. 85	6,7	25,7	ca. 104
Savværksvarer	42,2	20,5	176,8	198,5
Træemballage	55,0	0,5	0,1	54,6
Møbler m. m.	172,3	39,9	4,4	136,8
Andre varer..	214,0	39,3	24,6	199,3
lait ...	ca. 568	106,9	231,6	ca. 693

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lene i afsnit 2-6.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
Da uforarbejdet træ og savværksvarer indgår som råvarer ved produktionen af færdigvarerne i tabellen, indeholder ialt-tallene betydelige dobbeltregninger.

2. Uforarbejdet træ.

De enkelte varer i denne gruppe fremgår af tabel 2.

Det ses af tabellen, at hovedparten af forbruget af uforarbejdet træ (kævler o. lign.) dækkes af dansk produktion, og at importen væsentligst består af træsorter, som ikke vokser her i landet.

Brænde er på bunden importliste, men i øvrigt er uforarbejdet gavtræ på den almindelige friliste. En væsentlig del af importen af teaktræ kommer dog fra lande, som ikke omfattes af frilisten.

Det danske skovareal udgør i alt 438.000 ha, eller ca. 10 pct. af landets samlede areal. Af skovarealet ejes knap 70 pct. af private skovejere (herunder Sorø Akademis og

Tabel 2.
Uforarbejdet træ 1956.

	Produktion ¹⁾		Eksport		Import		Forsyning ²⁾ til hjemmemarkedet mill. kr.
	1000 m ³	mill. kr.	1000 m ³	mill. kr.	1000 m ³	mill. kr.	
Gavntræ af bøg, eg og andet indenlandsk løvtræ	495	} ca. 85 ³⁾	1	0,2	13	2,9	} ca. 85
Gavntræ af nåletræ	747		64	6,5	8	2,1	
Mahogni, teak og andet fint udenlandsk træ	-		0	0	34	13,1	13,1
Kork (rå)	-		-	-	...	7,6	7,6
Brænde	582	...	-	-
I alt		ca. 85	65	6,7	55	25,7	ca. 104

Kilde: Stat. Medd. 4. række 170 I, side 185, og Stat. Tabelværk V, D, 77.
 Noter: ¹⁾ Produktionen angivet for hugståret 1955/56. ²⁾ Produktion ÷ eksport + import.
³⁾ Værdien af gavntræproduktionen omfatter tillige værdien af brænde, Stat. Efterretninger, 1956, nr. 10.

Hedeselskabets skove), medens de øvrige 30 pct. tilhører staten og kommunerne.

En række private skovdistrikter tilsluttet *Dansk Skovforening* har oprettet *Danske Skoves Handelsudvalg*, som efter forhandling med repræsentanter for Træhandelens og Træindustriens permanente Fællesudvalg udsender vejledende priser for gavntræeffekter af løvtræ og nåletræ (reg. nr. 2049). Direktoratet for Statsskovbruget, som står uden for handelsudvalget, fastsætter selv minimumspriser for statsskovdistrikternes salg.

Fynske Skovbrugs Salgsforening er tilsluttet *Danske Skoves Handelsudvalg* og følger dets prisfastsættelser. De' under foreningens virksomhed hørende effekter må aftaledeltagerne kun sælge gennem foreningens salgskontor (reg. nr. 77).

Ved aftale mellem *A/S Junckers Savværk*, Køge, og en række lokale skovdistrikter, der er aktionærer i savværket, har dette forpligtet sig til inden for et bestemt område af Sjælland hverken direkte eller gennem forhandlere at sælge brænde til private. Aftaledeltagerne er pligtige at holde hinanden underrettet om deres udsalgspriser for brænde (reg. nr. 1399).

I 1949 dannede *Dansk Skovforening* de organisatoriske rammer for et fællessalg af medlemmernes skoveffekter gennem *Danske*

Skoves Andels Salgsforening (reg. nr. 1963). På salgsforeningens generalforsamling kan der træffes bestemmelse om, hvilke skoveffekter der skal henlægges under fællessalget, og sådanne effekter skal medlemmerne bortset fra lokalsalg tilbyde foreningen. Lokalsalget omfatter hovedsagelig salg i mindre omfang til kunder i vedkommende skovdistrikts opland. Foreningens bestyrelse kan fastlægge regler for sortering af de til fællessalget henlagte effekter og kan aftale priser og salgsbetingelser med køberne eller disses organisationer. Salgsforeningen blev dannet på et tidspunkt, hvor der var kritiske afsætningsforhold for brænde, men aftalen er endnu ikke trådt i kraft og betegnes af foreningen som hvilende.

3. Savværksvarer.

De enkelte varer i denne gruppe fremgår af tabel 3.

Forsyningen med sawærksvarer af nåletræ dækkes væsentligst ved import, medens dansk produktion dækker hovedparten af forbruget af de øvrige varer. Med ganske enkelte undtagelser er de i tabellen medtagne varer på almindelig friliste.

Forinden omtalen af tabellens enkelte varer nedenfor skal nævnes, at den danske produktion foregår på et stort antal sav-

værker, der ofte har opskæring af såvel nåletræ som af andre træsorter. Den industrielle produktionsstatistik i 1952 omfattede således i alt 232 virksomheder dækkende ca. $\frac{3}{4}$ af den samlede savværksproduktion.

Fællesrepræsentationen for danske Savværker og Trævarefabrikker (reg. nr. 743) er delt i 4 sektioner: Løvtræsektionen, Nåletræsektionen, Emballagesektionen og Diversesektionen, og omfatter 4 lokale savværksforeninger for henholdsvis Jylland, Fyn, Sjælland (inklusive Lolland-Falster) og Bornholm samt 2 landsomfattende foreninger for henholdsvis træuldsfabrikker og imprægeringsanstalter. Fællesrepræsentationen samarbejder med Danske Skoves Handelsudvalg, jfr. afsnit 2 ovenfor, om tilvejebringelse af ensartede indkøbspriser for råtræ og udsender vejledende engros- og detailpriser for opskåret nåle- og løvtræ. Endvidere udsender fællesrepræsentationen efter forhandling med en række parketfabrikker og redskabsfabrikker vejledning om, hvilke priser medlemmerne kan forvente at opnå ved salg af egestave og asketræsfirkanter. Foruden Fællesrepræsentationens aftale om vejledende salgspriser for opskåret træ, der gælder for de ovennævnte 4 landsdelsforeninger, er der særskilte aftaler inden for visse lokale områder, idet savværksforeningerne for Bornholm (reg. nr. 206), Sjælland (reg. nr.

491), Lolland-Falster (reg. nr. 2018), Fyn (reg. nr. 2004) og Jylland (reg. nr. 2013) har vedtaget at følge fællesrepræsentationens vejledende prislistes.

Hugget og savskåret nåletræ (trælast) består hovedsagelig af bjælker, planker, brædder o. lign. til byggeriet og industrien, og hovedparten hidrører fra import. En stor del af den danske trælastproduktion sælges direkte fra savværket til industrivirksomheder, håndværkere og private. Resten om sættes igennem lagerførende trælasthandlere, hvis hovedforretning er salg af importeret trælast og forskellige bygningsartikler. De større trælasthandlere importerer selv, men i øvrigt indkøbes gennem særlige trælastgrossister, som normalt ikke har salg fra lager. Et af de største grossistfirmaer, *A/S Det Danske Trælastkompagni*, ejer aktiemajoriteten i 12 lagerførende trælastforretninger og har endvidere aktieinteresser i 5.

I monopoltilsynet findes ingen registreringer, som vedrører trælastgrossisterne. Vedrørende trælasthandelen er der registreret 2 lokale aftaler mellem trælasthandlere og stedlige håndværksmestre om gensidigt begunstiget forretningsforbindelse (reg. nr. 1538 og 1543). Endvidere har undersøgelser vist, at trælasthandlerne inden for de lokale markedsområder i et vist omfang har samarbejde om prislistes¹⁾.

Andet savskåret træ. Den danske produktion af bøgtrævarer dækker hjemmemarkedsforbruget og giver derudover basis for en vis eksport, og hvad egetrævarer angår, finder der en vis import sted. Endelig importeres savværksvarer af forskellige sorter udenlandsk træ (mahogni, teak etc.), som dog i et vist omfang også opskæres her i landet af importerede stammer. Savværkerne sælger for en del direkte til industrivirksomheder, håndværkere og private. Resten går til træhandlerforretninger, der danner en branche for sig, den såkaldte hårdtræhandel. Som nævnt ovenfor fastsætter *Fællesrepræsentationen for danske Savværker og Trævarefabrikker* og visse af deres lokalforeninger priser, som også omfatter opskåret dansk løvtræ.

¹⁾ Priskontrolrådets beretning 1938-1943, side 396.

Tabel 3.
Savværksvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusivt afgifter).

	Produk- tion ¹⁾	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Hugget og savsk. nåletræ	22,5	5,3	152,7	169,9
Sveller (uimpræg.)	2,1	—	1,3	3,4
Andet savsk. træ	10,6	14,2	20,8	17,2
Andet	7,0 ³⁾	1,0	2,0	8,0
I alt	42,2	20,5	176,8	198,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Stat. Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ For alle varerne er produktionen ufuldstændigt oplyst. ²⁾ Produktion ÷ eksport + import. ³⁾ Hovedsagelig trækul og affaldsbrænde.

4. Træemballage.

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 4.

Med ubetydelige undtagelser er varerne på bunden importliste. Forsyningen dækkes så godt som udelukkende ved dansk produktion.

Pakkasser og pakkassetræ fremstilles på et stort antal virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde ca. 1/4 af produktionen. Inden for nogle lokalforeninger under *Fællesrepræsentationen for danske Savværker og Trævarefabrikker*, der er omtalt i forrige afsnit, er der aftaler om vejledende priser for visse arter af pakkasser og pakkassetræ. På Bornholm (reg. nr. 206) omfatter aftalen kassetræ; på Sjælland (reg. nr. 491) kassetræ og visse kasser i standardmål og i Jylland (reg. nr. 2013) alene fiskekasser. Fællesrepræsentationen har oplyst, at de vejledende priser for kasser og kassetræ gennemgående ikke bliver overholdt.

Drittelstave og -bunde fremstilledes i 1952 af 35 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 30 pct. af produktionen. Samlingen af de færdige dritler sker håndværksmæssigt hos bødkere eller på mejerierne. En af drittelstavfabrikkerne ejes af *Danske Mejeriers Fællesindkøb*, og denne virksomhed har eneret til at forsyne de såkaldte mærkestave med lurmærket. *Foreningen Danske*

Stavefabrikkers Fælleskontor ¹⁾ (reg. nr. 123), hvis medlemmer har 90-95 pct. af produktionen af drittelstave og -bunde, fastsætter bindende minimumspriser for stave og bunde til smørdritlet og smørfjerdinger. Produktionen er fordelt efter kvoter, og i prismæssig henseende er landet delt i to områder med Store Bælt som grænse. Markedet er opdelt i lokalzoner omkring de enkelte medlemsfabrikker, og salget i en lokalzone er forbeholdt vedkommende fabrik. Den del af markedet, der ikke hører under lokalzone, samt eventuelle udenforstående fabrikkers kunder, betegnes fælleszonen, og salget her sker gennem et fælles salgskontor. Fælleskontoret forestår ligeledes eksportsalget, der er forbeholdt enkelte af deltagerne og fordeles mellem disse efter særskilte kvoter. Foreningen yder årsbonus til medlemmer af »*Landsorganisationen af danske Bødkermestre*«, som dokumenterer at have købt hele deres forbrug af stave og bunde hos foreningens medlemmer.

En udenforstående fabrik har ved særlig aftale med foreningen (reg. nr. 124) forpligtet sig til helt at indstille produktionen af smørdritlet.

5. Møbler m. m.

De enkelte varer inden for denne gruppe er specificeret i tabel 5.

Alle varer er på bunden importliste, og forsyningen dækkes næsten udelukkende af dansk produktion. Tolden for møbler med tekstilstof udgør som hovedregel 10 pct. af importværdien og for madrasser 12½ pct. Møbler uden tekstilstof har todsatser uden nævneværdig beskyttelsesmæssig betydning.

Møbler. Der findes et ret stort antal virksomheder, som fremstiller møbler. Ifølge produktionsstatistikken 1956 var der 160 træmøbelfabrikker, og hertil kommer et stort antal håndværksbedrifter. Ved erhvervs-tællingen i 1948 blev der således optalt i alt 2269 møbelsnedkerier og stolemagere. De største af disse medtages i den årlige produktionsstatistik.

Inden for *Møbelhandlernes Centralforening i Danmark* er det vedtaget (reg. nr. 2080), at medlemmer ikke må reklamere

¹⁾ Jfr. priskontrolrådets beretning 1938-1943, side 27 ff.

Tabel 4.
Træemballage 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Pakkasser og pak- kassetræ	33,6 ²⁾	0,1	0	33,5 ²⁾
Cigarkasser og ci- garkassetræ	4,2	0	—	4,2
Drittelstave og -bunde	10,5	0	—	10,5
Andre emb.-varer (6,7 ²⁾)	6,7 ²⁾	0,4	0,1	6,4 ²⁾
I alt	55,0 ²⁾	0,5	0,1	54,6 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Tabel 5.
Møbler m. m. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion ¹⁾	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Møbler af træ o. l.	135,0	38,5	2,4	98,9
Møbler af metal ...	4,6	1,2	1,3	4,7
Spiralmadrasser ...	0,5	0	0	0,5
Springmadrasser ...	12,7	12,7
Andre madrasser...	3,2	0,1	0,1	3,2
Persiener af let- metal og gardin- stænger	5,2	-	-	5,2
Fabriks- og butiks- inventar af jern og stål	11,1	0,1	0,6	11,6
I alt	172,3	39,9	4,4	136,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Oplysningerne er for de fleste af varerne ufuldstændige. ²⁾ Produktion ÷ eksport + import.

med andre rabatter på de af hver enkelt fastsatte salgspriser end en nærmere aftalt kontrantrabat. Medlemmer, der reklameret med nedsatte priser, skal på anfordring fra bestyrelsen dokumentere, at den averterede prisnedsættelse virkelig har fundet sted. Postordresalg efter forud udsendt katalog samt salg til private er forbudt, og medlemmerne har en almindelig forpligtelse til at drive deres forretninger i overensstemmelse med god forretningsskik, herunder at yde garanti efter nærmere angivne retningslinjer, at vise kollegial optræden over for hinanden, at drage omsorg for, at deres reklamer og avertering kun sker på loyal, hæderlig og ikke for publikum vildledende måde, og at undlade at benytte forretningsmetoder, der strider mod det, som efter bestyrelsens skøn er gavnligt og hensigtsmæssigt for standen. For overtrædelse af de her nævnte såvel som andre vedtægtsbestemmelser kan der idømmes bøder ¹⁾.

Madrasser. Af produktionen af springmadrasser i 1952 havde de 4 største virksomheder ca. 75 pct.

Krøluld Fabriken Lama A/S og Dansk

¹⁾ En tidligere aftale mellem foreningen og Møbelfabrikantforeningen i Danmark er omtalt i priskontrolrådets beretning 1949-1951, side 84.

Engelsk Madras Fabrik A/S er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomheder, for så vidt angår produktionen af springmadrasser. De to virksomheder fastsætter hver for sig vejledende forbrugerpriser for visse typer af deres madrasser (reg. nr. 2002 og 303).

Fabriks- og butiksinventar. For sætteri-møbler består en aftale (reg. nr. 4) mellem medlemmerne af *De grafiske Fags Leverandørforening af 1927* og en udenforstående fabrikant. Fabrikanten forpligter sig til kun at levere til foreningens medlemmer og til nærmere angivne priser og betingelser. Foreningens medlemmer skal ved videresalg overholde aftalte priser.

6. Andre varer.

De enkelte varer i denne gruppe er specificeret i tabel 6.

Det ses, at forsyningen næsten udelukkende er dækket ved dansk produktion. Af krydsfiner finder der dog relativ stor import sted. Med enkelte undtagelser - f. eks. parket, tøndebånd og brugte fustager — er varerne på bunden importliste.

Produktionen af *parketstave* finder sted

Tabel 6.
Andre varer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Parketstave og -brætter	17,9	1,5	0	16,4
Finér	12,9	8,8	2,4	6,5
Krydsfinér	14,0	5,8	14,3	22,5
Møbelplader ...	9,5	0,1	0,9	10,3
Træuld	1,2 ²⁾	-	0,5	1,7 ²⁾
Korkplader og isoleringsma- terialer	9,3	0,4	0,2	9,1
Bygningsnedke- rivarer m. m.	82,8 ²⁾	0,7	0	82,1 ²⁾
Andre varer ...	66,4 ²⁾	22,0	6,3	50,7 ²⁾
I alt	214,0 ²⁾	39,3	24,6	199,3 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

på et forholdsvis stort antal virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde ca. 80 pct. af produktionen. A/S Junckers Savværk, der er den største producent af *bøgeparketbrædder*, er registreret i monopoltilsynet som enkeltvirksomhed (reg. nr. 2098). Råstave til fremstilling af egeparketstave omfattes af den prisvejledning, som formidles af Fællesrepræsentationen for danske Savværker og Trævarefabrikker (reg. nr. 743), der er nærmere omtalt i afsnit 3.

Krydsfiner, der er på bunden importliste, fremstilledes i 1952 af 5 virksomheder og importeredes af ca. 140 firmaer. De 4 største virksomheder (producenter og importører) havde i samme år godt 60 pct. af den samlede forsyning.

Møbelplyader fremstilles i hovedsagen af 2 virksomheder, og importen, der er på bunden liste, dækker kun en ringe del af forsyningen.

For *træuld* af standardkvaliteter fastsætter foreningen *Forenede danske Træuldsfabrikker* (reg. nr. 349) bindende minimumspriser for medlemmernes salg af visse standardkvaliteter. Priserne på andre kvaliteter skal fastsættes i forhold til standardkvaliteterne. Deltagerne skal hver måned til foreningen indsende oplysninger om størrelsen af deres produktion, og disse oplysninger forelægges på generalforsamlingen. En bestemmelse om, at medlemmerne ikke uden generalforsamlingens samtykke må forøge deres produktionskapacitet, er for tiden ude af kraft. De i aftalen deltagende fabrikker dækker 60-70 pct. af den samlede produktion.

Tre virksomheder, som fremstiller *korkisoleringsmaterialer*, har dannet »*Foreningen af Korkisoleringsfabrikanter i Danmark*«. Foreningen har for korkisoleringsplader m. v. (men ikke for gulvmaterialer) fastsat bindende priser og rabatter m. v. for fabrikernes og hovedforhandlernes salg. Varer, der sælges til udlandet, Færøerne og Grønland, skal pålægges klausul om, at de ikke genindføres i Danmark. Salget til det danske marked fordeles med enkelte undtagelser efter faste kvoter, og fabrikkerne må kun reklamere i fællesskab. Efter den 1. juli 1956 kan de fastsatte mindstepriser ikke håndhæves ved videresalg i efterføl-

gende omsætningsled, jfr. § 10 i monopolloven (reg. nr. 287).

Produktionen af *bygningssnedkervarer*, der omfatter snedkerarbejder til bygningsbrug, inventar, rammer og lister m.m., foregår fortrinsvis håndværksmæssigt eller på små industrivirksomheder, der dels producerer efter bestilling og dels fremstiller visse standardartikler til salg. I produktionsstatistikken for 1956 er medtaget 103 maskinsnedkerier, og i erhvervstællingen for 1948 er optalt i alt 639 maskinsnedkerier og 474 andre bygningssnedkerier. I nogle tilfælde er specielle artikler udskilt til industriel produktion i større stil. F. eks. fremstilles døre af de to møbelplyadefabrikker.

Foreningen af Maskinsnedkerier og Savværker i Fyens Stift (reg. nr. 1657) udsender vejledende priskuranter vedrørende raaskinforarbejdning af inventar og maskinbearbejdning af indleverede materialer.

Imprægnerede master. Imprægneret træ, der hovedsagelig består af ledningsmaster, er på bunden importliste. Produktionen, herunder imprægnering for fremmed regning er ikke oplyst i produktionstatistikken 1956. I 1952 var der 10 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 80 pct. af produktionen af master. Samtlige sveller til D.S.B. imprægneres hos A/S R. Collstrop, Køge og Horsens.

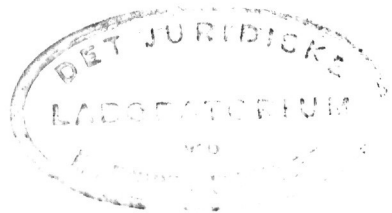
Mellem virksomheder, der tilsammen repræsenterer ca. 85 pct. af produktionen af master, findes forskellige aftaler. Medlemmerne af *Foreningen af Imprægneringsanstalter i Danmark* har således aftalt at fordele salget mellem sig efter faste kvoter. De har endvidere forpligtet sig til at overholde aftalte indkøbspriser for indenlandsk råtræ til imprægnering samt aftalte salgspriser, rabatter m. v. for de imprægnerede master. Endelig skal medlemmerne ved imprægnering overholde det af foreningen fastsatte kemikalieforbrug og ved mindre forbrug betale bøde (reg. nr. 733). Ved aftale mellem foreningen og *De danske Imprægneringsanstalter* (reg. nr. 734) er dette selskab tilsluttet kvoteordningen og forpligtet til at overholde de af foreningen fastsatte købs- og salgsbetingelser. *Nyt Træimprægnerings Aktieselskab*, hvis aktiekapital ejes af De danske Imprægneringsanstal-

KAPITEL XVIII. AFSNIT 6

ter A/S, har ved aftale med foreningen forpligtet sig til ikke at levere imprægnerede master vest for Store Bælt til lavere priser end de af foreningen fastsatte. Selskabets salg vest for Store Bælt indregnes i De danske Imprægneringsanstalters salgskvota (reg. nr. 735).

Posten »*andre og uspecificerede varer*«

består af skolæster af træ, ligkister, redskaber, værktøj, industrivarer, husholdningsgenstande m. m. samt ret store beløb, der er uspecificeret i statistikken. *A/S Hellestrup Skolæstefabrik* er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed, for så vidt angår produktionen af *skolæster* (reg. nr. 1633).

Kapitel XIX.

PAPIR, PAP OG VARER HERAF¹⁾

1. Oversigt.

Af tabel 1 fremgår det, hvilke varegrupper eller brancher, der omtales i dette kapitel. Hvad angår materialer til papirproduktionen - træslib, cellulose og papiraffald — bemærkes, at der i tabellens produktionsangivelse kun indgår halmcellulose. Papirfabrikkernes forarbejdning til eget brug af mekanisk træmasse til papirproduktionen samt indsamlingen af betydelige mængder affaldspapir falder altså uden for statistikken. Tages der hensyn hertil, kan forbruget af dansk producerede materialer til papirfabrikationen på danske papir- og papfabrikker i 1956 anslås til godt 40 pct. af det samlede forbrug.

Importen af papir, pap og karton er, ligesom råmaterialerne, på almindelig fri-liste, medens hovedparten af papirvare- og papvareindustriens samt tapetindustriens produkter er på bunden liste. Af den samlede hjemmemarkedsproduktion af alle varer under ét i 1956 faldt henved 60 pct. på varer, der er henført til bunden importliste, medens ca. 90 pct. af importen i samme år bestod af varer, der er på almindelig fri importliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Gruppen »materialer til papirproduktion« samt gruppen »andre varer«, der hovedsagelig består af træfiberplader og cellestofvat, omtales dog ikke nærmere, idet der ikke findes registreringer i monopoltilsynet vedrørende disse varer. I øvrigt har hver gruppe sit særlige under-

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kapitel XIV.

Tabel 1.
Papir, pap og varer heraf 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Materialer til papir- produktion	8,7	7,7	73,1	74,1
Papir	157,1	1,6	147,2	302,7
Pap og karton	35,1	1,5	45,4	79,0
Papir- og papvarer .	294,2	15,4	13,3	292,1
Tapeter	16,6	0,4	0,2	16,4
Andre varer	—	0,3	18,2	17,9
I alt ²⁾	511,7	26,9	297,4	782,2

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2-4.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ved bedømmelse af ialt-tallene må erin-
dres, at såvel materialer til papirproduk-
tionen som papir og pap indgår som råvarer
i produktionen af de efterfølgende varer, så-
ledes at der forekommer betydelige dobbelt-
regninger.

afsnit, der indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres rede for de aftaler, vedtagelser og bestemmelser, som foreligger oplyst for de enkelte varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, der fremstiller papir, pap og tapet, gennem de spørgeskemaer, kommissionen for visse branchers vedkommende har udsendt, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres finansielle tilknytning til udenlandske eller andre danske virksomheder.

2. Papir.

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 2. Avispapir og fedttæt papir fremstilles ikke her i landet. Af importen under »pakpapir« var i 1956 ca. 80 pct. kraftpapir til fremstilling af papirsække. Den danske produktion af papir dækker i øvrigt en noget varierende del af den samlede forsyning, for sækkepapirs vedkommende ca. 20 pct. af forbruget, for de øvrige sorter pakpapir samt skrive- og trykpapir i 1956 ca. 85 pct. Af andet papir og tapetpapir dækkedes i 1956 ca. 60 pct. af den danske produktion.

Papir er på almindelig fri importliste. For de simpleste sorter papir (f. eks. pakpapir) er todsatsen 2 øre pr. kg, svarende til 2–3 pct. af importværdien i 1956. For andre papirkvaliteter varierer tolden fra 8–25 øre pr. kg, sædvanligvis svarende til ikke over 6 pct. af importværdien i 1956. Avispapir er toldfrit. Af dansk og udenlandsk papir med undtagelse af avispapir svares desuden indenlandske omsætningsafgifter.

Den danske papirproduktion foregår på 8 fabrikker, hvoraf de 6 største ejes af A/S *De forenede Papirfabrikker*, København. Selskabet er dannet i 1889 ved sammenlutning af 6 hidtil selvstændige virksomheder, der tilsammen ejede 10 fabrikker, som fremstillede papir eller råvarer og

halvfabrikata hertil. Senere har selskabet erhvervet yderligere 3 fabrikker, senest Frederiksberg Papirfabrik i 1930. Fabrikationen er efterhånden blevet koncentreret på de nuværende 6 fabrikker. Med undtagelse af en mindre mængde pakpapir hidrører hele den i tabel 2 anførte produktion fra De forenede Papirfabrikker.

Importen af avispapir finder udelukkende sted gennem »*Den danske Presses Fællesindkøbsforening*«, og papirsækkeindustrien importerer selv kraftpapiret til produktionen af papirsække. På lignende måde indkøbes en stor del af det pergamentpapir, som anvendes til emballering af smør og margarine, af producenter og produktionsammenlutninger.

A/S *De forenede Papirfabrikker* er anmeldt som enkeltvirksomhed til monopoltilsynets register (reg. nr. 584). Virksomhedens salg er ligeligt fordelt mellem grossister og andre direkte aftagere. Papirfabrikkerne har tilsluttet sig den nedenfor omtalte »papirordning«, hvilket som hovedregel indebærer, at kun de største grossister har mulighed for at købe direkte hos fabrikkerne. Andre direkte aftagere omfatter papirforbrugende virksomheder, der — som regel på grund af store indkøb — har direkte forretningsforbindelse med papirfabrikkerne.

»*Papirordningen*«¹⁾ (reg. nr. 323) er gennemført ved aftale mellem ca. 230 forhandlere af dansk papir, og i samarbejde med A/S *De forenede Papirfabrikker*. Ordningen dækker den del af fabrikernes produktion af papir og karton, som sælges gennem grossister, og endvidere de ca. 20 pct. af A/S *Dansk Bølgepap Industri's* produktion, der sælges i form af enkelt bølgepap i ark og ruller. Bølgepap i ark og ruller fra andre danske virksomheder omfattes ikke af ordningen, som heller ikke omfatter pap, kartonbølgepap, bølgepapæsker og ej heller udenlandsk papir, karton og pap. Dansk Bølgepap Industri ejes af De forenede Papirfabrikker.

Papirordningen, der har eksisteret siden 1894, indeholder en lang række ret de-

Tabel 2.
Papir 1956.

(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Avispapir	—	—	58,9	58,9
Pergamentpapir	—	—	18,9	18,9
Skrive- og trykpapir	85,1	0,6	14,1	98,6
Pakpapir	48,0	0,8	36,5	83,7
Tapetpapir ²⁾	3,2	3,2
Andet papir	20,8	0,2	18,8	39,4
I alt	157,1	1,6	147,2	302,7

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Tapetpapir er ikke specificeret i handelsstatistikken, men henregnet under »andet papir«.

¹⁾ Papirordningen er omtalt i priskontrolrådets beretning 1952-53, side 70-75.

taillerede bestemmelser. Grundtrækkene er, at køberne af dansk papir er opdelt i forskellige kategorier eller klasser, hver med sin særlige kvantumsgraderede indkøbsprislister. Anført i rækkefølge efter prislistepriernes højde er de vigtigste køberkategorier følgende: 1) grossister, der kan købe direkte hos fabrikkerne, 2) andre grossister, 3) detailhandlere og den grafiske branche og 4) andre forbrugere. De forenede Papirfabrikker bestemmer priserne for salg til de under punkt 1 nævnte grossister samt for andre direkte købere, medens priserne for de under 2, 3 og 4 nævnte købere fastsættes af papirhandlerforeningen. Priserne har tidligere været bindende, men fra 1. juli 1956 er ordningens håndhævelsesbestemmelser ophævet, således at priserne nu blot er vejledende.

Berettiget til at købe efter prislisten for salg til detailhandlere og den grafiske branche er de fleste erhvervsmæssige forbrugere, bog- og papirhandlere samt enkelte andre detailforretninger, der som bierhverv sælger papir. De pågældende erhvervsmæssige forbrugere samt sådanne papirhandlere, der har fået særlig anerkendelse af Dansk Papirhandlerforenings bestyrelse, kan rykke op efter nærmere angivne regler, således at de får ret til at købe efter prislisten, som gælder for salg til »andre grossister«. Derimod kan som hovedregel kun anerkendte forhandlere, men ikke forbrugere, efter samråd mellem fabrikkerne og Dansk Papirhandlerforening rykke videre op i rangfølgen, således at de bliver berettiget til at købe direkte hos fabrikkerne.

Papirordningen omfatter som nævnt kun dansk papir. For udenlandsk papir findes der ingen aftaler her i landet, men visse agenter for udenlandske leverandører skal ved salget her i landet overholde priser, der er fastsat ved udenlandske aftaler. For ægte pergamentpapir har således en tysk fabrikkantsammenslutning, *Vereinigung Deutscher Pergamentpapierfabriken* G.m.b.H., Berlin, forpligtet deres herværende repræsentanter til at overholde de i henhold til aftale mellem samtlige fabrikker i England, Belgien, Tyskland og Finland fastsatte priser (reg. nr. 496).

Endvidere skal repræsentanten for hen-

holdsvis en norsk og en svensk fabrik ved salg af fedttæt papir her i landet overholde de priser, der er fastsat ved aftale mellem samtlige fabrikanter af denne vare i Finland, Norge og Sverige (reg. nr. 494 og 495).

Den sidstnævnte aftale er et led i de såkaldte »Scan-konventioner«, som desuden omfatter finpapir, emballagepapir og pap. Der er ikke i monopoltilsynet andre registreringer vedrørende udenlandsk papir end de nævnte om ægte pergamentpapir og fedttæt papir.

3. Pap og karton.

Nogen tabel over forsyningsforholdene for henholdsvis pap og karton er ikke opstillet, idet statistikken er usikker som følge af vanskelighederne ved at drage en skarp grænselinie mellem de to varer. Af foranstående tabel 1 fremgår imidlertid, at ca. 55 pct. af pap- og kartonforbruget dækkes gennem import.

Såvel pap som karton er på almindelig fri importliste. For de grovere og billigere papkvaliteter udgør tolden 2 øre pr. kg, svarende til godt 2 pct. af importværdien i 1956, mens tolden for finere karton- og papkvaliteter er 8 øre pr. kg svarende til ca. 5-7 pct. af importværdien i 1956. Af både dansk og udenlandsk pap og karton svares indenlandsk omsætningsafgift.

Den danske produktion foregår dels hos *De forenede Papirfabrikker* (jfr. forrige afsnit), der fremstiller en mindre mængde finere karton og den væsentligste del af den simplere karton, dels på 6 andre fabrikker, hvoraf de 4 udelukkende fremstiller såkaldt håndpap og de 2 simpel karton. De 4 største virksomheder (producenter og importører) havde i 1952 ca. 50 % af forsyningen af de finere sorter og ca. 70 % af de grovere.

Det af *De forenede Papirfabrikker* fremstillede fine karton, der andrager mindre end 2 % af den totale pap- og kartonforsyning, omfattes af papirordningen, der er omtalt i forrige afsnit; derudover findes der ikke i monopoltilsynets register noget, som vedrører pap og karton.

4. Papir- og papvarer.

Næsten hele forsyningen med papir- og

papvarer dækkes gennem dansk produktion, jfr. tabel 3.

Emballagepapir er på almindelig friliste, mens de øvrige varer i denne gruppe er på bunden liste. Tolden for papir- og papvarer udgør som hovedregel 70 øre pr. kg, hvilket i 1956 for æsker o. lign. emballageartikler svarede til ca. 25 pct. af importværdien, men for de øvrige varer i reglen til ca. 5 pct. af importværdien.

Papirsække fremstilles af 4 virksomheder. I to virksomheder, nemlig A/S Bates Ventil Sække Co. og A/S Nordisk Standard Sækkelskab, København, ejer A/S F. L. Smidth & Co. aktiemajoriteten og andre selskaber i

F. L. Smidth-koncernen resten af aktiekapitalen i).

De to virksomheder, som er registreret som enkeltvirksomheder i monopoltilsynet (reg. nr. 1680 og 1681), havde i 1956 tilsammen omkring $\frac{2}{3}$ af den samlede produktion. Sidstnævnte virksomhed producerer kun sække til cement. En tredje papirsækkefabrik tilhører Dansk Andels Cementfabrik A.m.b.A., Nørresundby.

Papirposer fremstilledes i 1952 af ca. 30 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 48 pct. af forsyningen.

Konkurrenceforholdene for papirposer er reguleret ved den såkaldte »poseordning« (reg. nr. 324), som har nogenlunde samme udformning som »papirordningen«, der er omtalt ovenfor i afsnit 2. Også deltagerne er de samme, idet de to aftaler kun kan underskrives under ét. I poseordningen er det dog ikke A/S De forenede Papirfabrikker, som forhandlerne samarbejder med, men Foreningen af Maskinposefabrikanter i Danmark.

Næsten hele produktionen af gummieret papir fremstilles af A/S Crown Gummed Paper, København, og firmaet Colon Klæberuller, Søborg. Bølgepap fremstilles udelukkende af A/S Dansk Bølgepap Industri, A/S Columbosemballage og af Jydsk Bølgepapfabrik, Randers; den væsentligste produktion på disse virksomheder er dog bølgepapkasser, der indgår under posten »Æske- og dåseemballage«, tabel 3. Dansk Bølgepap Industri ejes som nævnt af De forenede Papirfabrikker.

Æske- og dåseemballage fremstilledes i 1952 af ca. 90 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 49 pct. af forsyningen. To af de største virksomheder, A/S Columbosemballage, der alene fremstiller bølgepapkasser, og firmaet K. Baungaards Pap- og Papirvarefabrik, der fremstiller andre papkasser og kartonnage er finansielt forbundne, idet hele aktiekapitalen i Columbosemballage ejes af indehaverne af K. Baungaards Pap- og Papirvarefabrik.

Ægemballage (ægbakker) produceres af Skandinavisk Emballage A/S, København, og af Jyllands Papirværk, Århus. En væsent-

¹⁾ F. L. Smidth-koncernen er omtalt i trustkommissionens betænkning nr. 6.

Tabel 3.
Papir- og papvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produktion	Eksport	Import	Forsyning ¹⁾ til hjemmemarkedet
<i>Papirvarer:</i>				
Papirsække	49,5	1,7	0	47,8
Papirposer	27,4	0,4	0,1	27,1
Emballagepapir, hyldepapir, smørrebrødspapir, vokspapir, olieret papir og crepepapir	12,6 ²⁾	0,8	1,9	13,7 ²⁾
Konvolutter	12,6	0	0	12,6
Klæberuller og gummieret papir	7,3 ²⁾	0,2	1,1	8,2 ²⁾
Papirservietter o. lign.	5,7	0,9	0,1	4,9
Carbonpapir ...	3,1	0,3	0,3	3,1
<i>Papvarer:</i>				
Bølgepap	4,1	0	0,3	4,4
Æske- og dåseemballage ...	105,2	2,2	3,1	106,1
Varer af støbepap, herunder ægemballage .	12,0	4,9	-	7,1
Andre papir og papvarer	54,7 ²⁾	4,0	6,4	57,1 ²⁾
I alt	294,2	15,4	13,3	292,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

lig del af de ægbakker, der leveres til danske firmaer, bliver eksporteret som emballage til eksportæg.

Også blandt enkeltvarerne i de uspecificerede varegrupper, der hver for sig er af mindre omsætningsmæssig betydning end de hidtil nævnte, fremstilles eller forhandles nogle af et enkelt eller nogle få firmaer. Hovedforhandlingen af det af justitsministeriet *autoriserede genpartspapir* er således overdraget et enkelt firma, *A/S Jensen & Kjeldskov*, København, der med godkendelse af Statens Trykningskontor fastsætter bruttopriser herfor (reg. nr. 1236). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke håndhæves, jfr. § 10 i monopolloven. Endelig kan nævnes, at der i monoptilsynet er registreret en aftale mellem 5 virksomheder angående bindende priser for *kasseblokke* (reg. nr. 21).

5. Tapeter.

Som det fremgår af tabel 1 foran, dækkes forsyningen praktisk taget helt ved dansk produktion. Tapeter er på bunden importliste. Tolden udgør 5 pct. af importværdien + 15 og 25 øre pr. kg for henholdsvis det tyndere og det tykkere papir. Den samlede told overstiger ikke 10 pct. af importværdien i 1956.

Tapeter fremstilledes i 1952 af 8 virksomheder, hvoraf de 4 største havde omtrent 90 pct. af omsætningen.

Ved aftale mellem medlemmerne af Dansk Tapetfabrikant Forening (reg. nr. 736), som omfatter 7 fabrikker, der tilsammen har næsten hele produktionen, fastsættes bindende priser for fabrikanternes salg af fabrik og fra egne detailudsalg. En af fabrikkerne, *Danske Tapetfabrikker A/S*, er dannet i 1938 ved sammenslutning af 4 hidtil selvstændige fabrikker, som tidligere havde opkøbt 4 andre fabrikker.

Dansk Tapethandlerforening fastsætter vejledende priser med tilhørende rabatbestemmelser gældende for salg til henholdsvis forhandlere, malermestre og forbrugere (reg. nr. 990). Aftalen, der også har tilslutning fra fabrikantforeningen, indeholder en bestemmelse om, at fabrikkerne vil gennemføre leveringsstandsning i tilfælde af, at tapet anvendes som lokkevarer. Endelig er de to foreningers medlemmer efter aftalen forpligtet til ikke at sælge til, henholdsvis købe hos andre end de tilsluttede virksomheder. Som følge af indskriden fra pris-kontrolrådets side har tapethandlerne dog fået adgang til også at købe hos fabrikker uden for fabrikantforeningen, for så vidt disse bringer deres varer på markedet på nærmere angivne vilkår. Til optagelse i tapethandlerforeningen kræves en vis uddannelse i branchen, samt at der kun forhandles tapeter eller branchetilknyttede varer.

Kapitel XX,

BØGER, BLADE OG TRYKSAGER M. M.¹⁾

1. Oversigt.

I dette kapitel omtales konkurrenceforholdene for bøger, aviser, blade, tryksager o. lign. varer fra den grafiske industri. Foruden den egentlige grafiske industri, der omfatter trykkerierne, omtales tillige en række erhverv, som på forskellig måde medvirker ved de omtalte varers fremstilling og forhandling, nemlig forlagsvirksomhed, bladvirksomhed, annonce- og reklamebureauer, bogbinderier, bog- og bladhandel m. m.

I tabel 1 er der givet en oversigt over antal virksomheder og omsætning i de enkelte brancher. Tallene hidrører fra erhvervstællingen 1948, idet den årlige produktions- og handelsstatistik kun omfatter en del af dette vareområde.

Bøger, blade og tidsskrifter m. v. på fremmede sprog er på almindelig fri importliste. Skrifter på dansk er på bunden importtste.

De enkelte brancher i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en redegørelse for, hvilke enkeltvarer eller -brancher afsnittet omfatter. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer eller brancher. Endvidere gives der visse oplysninger om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling.

For de i dette kapitel omtalte vare- og erhvervsgrupper har kommissionen ikke indhentet oplysninger om virksomhedernes finansielle tilknytning til udenlandske eller andre danske virksomheder.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

Tabel 1.
Bogtrykkerier, forlags- og bladvirksomhed m. m. 1948.

	Antal virksomheder	Omsætning mill. kr.
Bogtrykkerier m. m. ...	1481	234,4
Bog- og kunstforlag .	179	86,7
Bladvirksomhed	276	163,9
Annonce- og reklamebureauer	104	ca. 25,0
Maskinskriv- og duplikeringsbur. ¹⁾
I alt	2040	510,0

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V. A, 24).
Note: ¹⁾ Der foreligger ikke oplysninger i erhvervstællingen om disse virksomheder.

2. Bogtrykkerier m. m.

Af omstående tabel 2 ses, hvilke brancher der findes inden for denne gruppe, og for hver enkelt er der givet oplysning om antallet af virksomheder, den samlede omsætning og virksomhedernes størrelsesforhold ved erhvervstællingen 1948. Ved at sammenholde antallet af virksomheder med de nedenfor anførte oplysninger om antallet af deltagere i prisaftaler m. m. vil man kunne danne sig et indtryk af aftalernes udbredelse i de enkelte brancher. Det må dog erindres at de sidst foreliggende tal fra erhvervstællingerne er fra 1948, og at der siden da kan være indtrådt visse forskydninger i antallet af virksomheder. Endvidere er det ikke altid virksomhederne, men deres indehavere eller direktører, der står som medlemmer af brancheforeningerne, og antallet af medlemmer i en forening kan følgelig godt være noget større end antallet af tilsluttede virksomheder.

Tabel 2.
Bogtrykkerier m. m. 1948.

	Hele branchen		Virksomheder i den øverste størrelsesgruppe		
	Antal virksomheder	Omsætning mill. kr.	Antal arbejdere pr. virksomhed i øverste størrelsesgruppe	Antal virksomheder i denne gruppe	Disse virksomheders andel af den samlede omsætning
Skriftstøberier	4	2,9	6-20	2	99 %
Bogtrykkerier og maskinsætterier	830	147,3	over 100	9	21 %
Reproduktionsanstalter og klichéfabrikker...	65	10,2	21-50	7	39 %
Sten- og offsettrykkerier	51	25,2	51-100	7	54 %
Stempelfabrikker	25	2,6	21-50	1	30 %
Bogbinderier og linieranstalter	506	46,2	over 100	2	12 %
	I alt 1.481	234,4	-	-	-

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V, A, 24. Tabel II B).

Det ses af tabellen, at der kun findes 2 *skriftstøberier* af betydning her i landet.

Inden for *bogtrykkerbranchen* er der et stort antal virksomheder. De 9 virksomheder, der hver har mere end 100 arbejdere, havde i 1948 tilsammen ca. 1/5 af omsætningen.

Københavns Bogtrykkerforening (reg. nr. 685) og *Dansk Provins Bogtrykkerforening* og *Organisationen af Bladudgivere i Provensen* (reg. nr. 684) har ved aftaler for henholdsvis København og Provinsen fastsat vejledende priser og kalkulationsregler for bogtrykkeriarbejde. De tre foreninger har tilsammen godt 550 medlemmer.

Efter begge aftaler skal prisen på det anvendte papir beregnes særskilt, og prisen for denne del af arbejdet er bindende, idet den med visse undtagelser ikke må sættes lavere end Dansk Papirhandlerforenings priser, der er omtalt ovenfor i kap. XIX, afsnit 2. Medlemmerne har desuden forpligtet sig til at undgå illoyal konkurrence bl. a. ved at hindre, at bogtrykarbejde flyttes fra et medlem til et andet ved opgivelse af urimeligt lave priser. Overtrædelser af denne forpligtelse pådømmes af en kollegial ret, som kan idømme bøder og skadeserstatninger.

Ved samarbejdet mellem *Organisationen af Bladudgivere i Provensen* og *Dansk Provins Bogtrykkerforening* er der dannet et antal amtskredsforeninger. I monopoltilsyn-

et er 12 af disse lokalforeninger selvstændigt registreret med kollegiale vedtagelser af praktisk taget samme indhold som landsforeningernes, (reg. nr. 1309; 1310; 1312-1321).

For de to næste grupper i tabellen findes der følgende i monopoltilsynets register:

Kemi graf lau get i Danmark (reg. nr. 1973), der har ca. 75 medlemmer, udsender vejledende priser og kalkulationsregler for klicheer og fotolitografi. En kreds af medlemmerne (ca. 55) har over for hinanden forpligtet sig til, når de »mødes i konkurrencer«, at beregne arbejdet efter deres sædvanlige priser; hvis disse priser er lavere end laugets vejledende priser, skal de, før tilbud afgives, på laugets kontor sikre sig visse oplysninger om, hvilke krav kunden stiller.

Dansk Litograf lau g (reg. nr. 2177), der har ca. 75 medlemmer, udsender en vejledende prisliste for forskelligt litografisk arbejde og har endvidere fastsat regler for leverancer til usolide kunder.

Foreningen af Lyskopieringsanstalter (reg. nr. 473), der har ca. 55 medlemmer, udsender bindende prislister for lyskopieringsarbejde, zinktrykning, maskinskrivning og fotografering.

For bogbinderarbejde har *Bogbinderlauget i København* udarbejdet bindende stan-

dardkalkulationer med faste avancesatser samt detaillerede vejledende prislister (reg. nr. 468), og *Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen* har fastsat vejledende priser (reg. nr. 469). De to organisationer har tilsammen ca. 360 medlemmer. Endvidere er der mellem 13 af laugets 213 medlemmer indgået aftale om bindende priser og kalkulationsforskrifter for håndforyldning (reg. nr. 881).

3. Forlagsvirksomhed og boghandel.

Antallet af bog- og kunstforlag blev ved erhvervstællingen 1948 optalt til 179 med en samlet omsætning på ca. 87 mill. kr. Af tabel 3 ses det, at de 30 største virksomheder havde knap $\frac{2}{3}$ af omsætningen, og at de 83 mindste virksomheder tilsammen havde 7 pct. af omsætningen.

Konkurrenceforholdene i engros- og detailomsætningen af bøger er reguleret ved aftaler dels mellem medlemmerne af *Den danske Forlæggerforening* (reg. nr. 1648), der har ca. 50 medlemmer, dels mellem forlæggerforeningen og boghandlernes to organisationer, *Københavns Boghandlerforening* og *Den danske Provinsboghandlerforening* (reg. nr. 1649), som tilsammen har ca. 625 medlemmer.

Forlæggere, der har tilsluttet sig aftalesystemet, må kun levere bøger til videreforhandling her i landet til de af forlæggerforeningen efter særlige regler antagne så-

kaldte samhandelsberettigede boghandlere, hvoraf der i alt findes ca. 650. Boghandlerne må til gengæld kun forhandle bøger fra forlæggerforeningens medlemmer eller andre forlæggere, som ved særlig aftale har tilsluttet sig aftalesystemet. Afvigelser fra denne gensidige forpligtelse til eksklusiv forretningsforbindelse må kun ske efter udtrykkelig dispensation, og der er fastsat regler for, i hvilke tilfælde dispensation kan opnås. Det kan i denne forbindelse oplyses, at ca. 100 såkaldte Gyldendal-forhandlere og ca. 100 anerkendte jernbanekiosker har opnået ret til leverancer på nærmere fastsatte vilkår.

Bogladeprisen (forbrugerprisen) fastsættes af forlæggeren. For udenlandske bøger fastsættes bogladeprisen af hovedkommissionæren eller eneforhandleren. Findes en sådan ikke, skal boghandlerne udregne bogladeprisen på grundlag af den i bogens hjemland fastsatte bogladepris ved anvendelse af særlige omregningskurser fastsat af *Danske Boghandlers Importørforenings* kursudvalg.

Forhandlerrabatten, d. v. s. boghandlerens avance, fastsættes af de enkelte forlag. Der er ikke aftaler om rabattens størrelse, men der har udviklet sig temmelig faste sædvaner for rabatgivningen, som tidligere har været aftalebestemt. For boghandlernes salg til biblioteker og skoler m. m. er der derimod aftalt visse rabatter.

For kolportagesalg er der ved særlig aftale mellem forlæggerforeningen og de to boghandlerorganisationer (reg. nr. 1070) fastsat en højeste grænse for ydelse af provision.

Efter at forbudet mod håndhævelse af faste bruttopriser i monopollovens § 10 er trådt i kraft den 1. juli 1956, er der på visse betingelser givet bogbranchens organisationer tilladelse til at håndhæve de fastsatte bogladepriser ved almindeligt detail salg, men ved salg til nærmere angivne offentlige biblioteker og for salg af skolebøger til kommune- og statsskoler samt statsunderstøttede, private gymnasieskoler er prisen nu fri, idet de fastsatte rabatter til de nævnte institutioner nu kun er vejledende ¹⁾.

Tabel 3.
Bog- og kunstforlagenes størrelsesgruppering i 1948.

	Antal virksomheder	Omsætning
I alt	179	86.7 mill. kr.
Heraf med samlet personel:		pct.
1 pers.	25	1
2- 5 -	58	6
6- 20 -	66	32
21- 50 -	18	28
51-100 -	8	14
101-	4	19
I alt	179	100

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V, A, 24. Tabel III).

¹⁾ »Meddelelser fra monopoltilsynet«, 1956, nr. 5, side 50 f.

Alle betydende forlag har tilsluttet sig aftalesystemet. Det største forlag, *Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S*, som i en lang periode har stået uden for forlæggerforeningen, men nu har tilsluttet sig som medlem, indtager dog i visse henseender en særstilling, bl. a. har det som ovenfor nævnt en kreds af egne forhandlere (reg. nr. 327). Andelsforlaget, *Det danske Forlag* er ikke medlem af forlæggerforeningen, men har på særlige vilkår tilsluttet sig ordningen¹⁾.

Mellem *Det nordiske Forlæggerråd* og *Det nordiske Forfatterråd*, valgt af henholdsvis forfatter- og forlæggerforeningerne i Sverige, Norge, Finland og Danmark, er der udarbejdet en normalformular for kontrakter om skønlitteratur o. lign. mellem forlægger og forfatter (reg. nr. 1160). Herefter forpligter forlæggerne sig til at udgive et antaget værk inden for et rimeligt tidsrum og til på sædvanlig måde at sørge for værkets udbredelse gennem annoncering m. v. Der er tillige fastsat regler om trykningen og om overskuds- og frieksemplarer m. v. I tilslutning til denne aftale har *Dansk Forfatterforening* og *Den danske Forlæggerforening* indgået aftale om anvendelse af normalformularen samt om bindende procentvise minimumshonorarer til forfatterne varierende efter oplagets størrelse m. v. (reg. nr. 1161). *Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde* (reg. nr. 1923) har fastsat bestemmelser om bindende minimumshonorarer til bl. a. forfattere af videnskabelige og populærvidenskabelige værker, herunder også lærebøger og skolebøger. Endvidere er der for sådanne værker vedtaget regler om forlæggernes adgang til salg til nedsatte priser, udlevering af frieksemplarer m. v.

Konkurrenceforholdene for *musikalier* (noder, sangbøger m. v.) er reguleret gennem vedtagelser inden for *Dansk Musikforlæggerforening* (reg. nr. 378), *Dansk Musikhandlerforening* (reg. nr. 380) samt ved en aftale mellem de to organisationer om samhandelsbetingelserne (reg. nr. 379). Der er herved fastlagt regler, som i det

store og hele svarer til dem, der gælder for handelen med bøger²⁾.

4. Bladvirksomhed.

Antallet af dagblads- og ugebladsvirksomheder i 1948 var henholdsvis 142 og 134. Af størrelsesfordelingen ifølge erhvervstællingen fremgår, at de 17 største dagbladsvirksomheder havde 63 pct. og de 7 største ugebladsvirksomheder 53 pct. af omsætningen i de respektive grupper. Senere er der indtrådt en yderligere koncentration af omsætningen på de største virksomheder, idet en række mindre bladvirksomheder i de senere år er ophørt.

Detailsalget sker dels direkte fra udgiverne til abonnenter, dels fra kiosker, bladstader og cigarforretninger m. fl. Om disse virksomheders antal og omsætning af dag- og ugeblade findes ingen oplysninger i den officielle statistik. Hvert enkelt dag- og ugeblad fastsætter sine særlige regler om returret samt bindende bruttopriser for salg til forbruger. Monopoltilsynet har meddelt tilladelse til at håndhæve bruttopriserne, jfr. monopollovens § 10²⁾.

A/S Bladkompagniet, hvis aktier er lige- ligt fordelt mellem I/S Berlingske Tidende, A/S Nationaltidende, Politiken A/S, dagbladet *Aktuelt* og ugebladet *Hjemmet*, varetager løssalget til forhandlere af såvel aktionærernes blade som andre danske og udenlandske dag-, uge- og månedsblade samt leveringen af de københavnske morgenaviser til abonnenter i hovedstadsområdet og i enkelte større provinsbyer.

For så vidt angår løssalget af dag- og ugeblade er der mellem *Bladkompagniet* og medlemmer af henholdsvis *Den illustrerede Presses Udgiveforening*, der omfatter det meste af ugepressen bortset fra fagbladene, og *Københavns Bladudgiveforening*, der repræsenterer den samlede københavnske dagspresse, indgået en aftale (reg. nr. 849). Herefter forpligtes deltagerne til kun at levere til distributionsvirksomheder og bladhandlere, der ved underskrift på revers er gået ind på at overholde de af udgiverne fastsatte bruttopriser og øvrige forretnings-

¹⁾ Bogbranchens aftaler er omtalt i priskontrolrådets beretninger for tiden 1949-51, side 73-77, 1951-52, side 29-30, og for 1953-55, side 103-104.

²⁾ »Meddelelser fra monopoltilsynet«, 1956, nr. 5, side 52.

betingelser. Efter de aftalte regler for antagelse af forhandlere anerkendes, i København, købstæderne, stationsbyer og bymæssige bebyggelser med over 1500 indbyggere, enhver, der vil drive kioskforretning eller bladstade og således vil holde åbent på søn- og helligdage og åbent på hverdage i rimelig tid udover lukkelovens almindelige lukketider. Endvidere kan alle rabatberettigede boghandlere (jfr. afsnit 3 foran), der ønsker det, få bladlevering. For andre virksomheder kræves enten en omsætning af en vis størrelse eller beliggenhed i en vis afstand fra nærmeste anerkendte bladhandler. For de øvrige dele af landet, d. v. s. de rene landdistrikter, skønner bladudgiverne forhandlernævn over ønskeligheden af at oprette nye bladsalgssteder ¹⁾).

Mellem *Bladkompagniet* og *Foreningen af Kioskejere i Danmark* er der indgået en aftale, hvorefter de medlemmer af foreningen, som aftager deres forbrug af dag- og ugeblade fra *Bladkompagniet*, hos selskabet opnår en årsbonus, der er gradueret, dels under hensyn til den pågældende forretnings karakter, dels efter størrelsen af det årlige køb. Ved aftalen forpligter foreningen sig til ikke at indgå overenskomst med andre distributionsvirksomheder (reg. nr. 368).

Ved en aftale mellem 13 ugeblade, der danner »*Udvalget af 1938*«, stilles der som betingelse for levering, at forhandlerne skal forpligte sig til ikke at drive erhvervsmæssig udlejning af udgiverne blade eller levere til firmaer, som kan formodes at drive sådan udlejning (reg. nr. 400).

5. Annonce- og reklamebureauer.

Ved erhvervstællingen 1948 blev optalt 1 alt 104 annonce- og reklamebureauer med en samlet omsætning på 25 mill. kr. Af de nævnte virksomheder havde 60 pct. en omsætning på under 100.000 kr. og tre virksomheder havde hver en årlig omsætning på 2 mill. kr.

Danske Reklamebureauers Branchefore-

ning, der har ca. 45 medlemmer, har indgået en aftale med *Organisationen af Bladudgivere i Provinsen* og *Den socialdemokratiske Provinspresse* (reg. nr. 1000). Der er heri fastsat regler om afgrænsning mellem lokal- og landsannoncering, og lokalannoncering henhører som hovedregel ikke under overenskomsten. For landsannoncer gælder, at bladene ikke må ekspedere annoncer for eller yde provision eller godtgørelse af nogen art til andre end anerkendte annoncebureauer, som er medlemmer af brancheforeningen, eller ved særlig overenskomst har tilsluttet sig aftalen. Anerkendelsen meddeles af et særligt udvalg, *Annoncencevnet*, der består af to repræsentanter for bladene og to for bureauerne. Bureauerne må på deres side ikke selv udgive periodiske annonceblade eller drive agitation for annoncer til annonceugeblade i provinsen.

Bladudgiverne forpligter sig endvidere til at overholde de af hvert enkelt blad over for Annoncenævnet opgivne annoncepriser, der for hvert blads vedkommende skal være ens over for alle annoncører. Uanset om annoncen bestilles direkte hos bladudgiveren eller hos et anerkendt annoncebureau, betaler den averterende den fastsatte pris, og annoncebureauernes medvirken betales af bladene i form af en nærmere fastsat provision, varierende for forskellige annoncekategorier. Provisionen må hverken helt eller delvis videregives til bureauernes kunder. Hverken bladene eller bureauerne må levere annoncørerne klichéer og andre materialer uden beregning af de dermed forbundne omkostninger.

Mellem *Danske Reklamebureauers Brancheforening* og *Foreningen af Fagbladsforlag og Fagbladsudgivere* er indgået aftale om at overholde offentliggjorte priser og forretningsbetingelser for annoncer og i øvrigt med et lignende indhold som ovennævnte aftale mellem brancheforeningen og dagbladene (reg. nr. 2191). Efter aftalens indgåelse må der som hovedregel ikke ydes provision til andre end de af dagbladene autoriserede bureauer (jfr. ovenfor under omtalen af reg. nr. 1000), der har tilsluttet sig aftalen.

Danske Reklamebureauers Brancheforening har desuden fastsat vejledende takster

¹⁾ Bladkompagniets forhandlerregler er omtalt i priskontrol rådets beretninger 1937-38, s. 25-27, og 1949-51, s. 71-72 samt Monopoltilsynets årsberetning 1957, s. 56-57.

for illustrationsmateriale samt regler for leverancer til usolide kunder. Ved siden af den ovennævnte regel om, at provision aldrig må ydes til kunder, er der inden for foreningen vedtaget regler om, til hvilke personer og virksomheder provision i det hele taget må gives. Foreningen optager som medlemmer kun annonce- eller reklamebureauer, der er anerkendt af Organisationen af Bladudgivere i Provinsen, Den socialdemokratiske Provinspresse og de københavnske dagblade som provisionsberettigede (reg. nr. 1986).

6. Maskinskrivning og duplikering.

Ifølge monopoltilsynets register udsender *Duplikeringsbureauernes Sammenslutning* (Foreningen af Maskinafskrivnings- og Duplikeringsbureauer i Danmark), der har ca. 90 medlemmer, for duplikerings- og maskinskrivningsarbejde en bindende minimumsprisliste. Medlemmerne må ikke lade arbejde udføre hos firmaer, der underbyder foreningens takster, og må ikke uden bestyrelsens samtykke afgive bud på tilbudsarbejder (reg. nr. 992).

Kapitel XXI.

KEMISKE PRODUKTER¹⁾

1. Oversigt

I tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper, som omtales i dette kapitel,

Af den samlede produktion til hjemmemarkedet i 1956 (produktion ÷ eksport) bestod ca. 70 % af varer, der er på bunden importliste, medens der af importen faldt ca. 20 % på varer, der er på bunden importliste.

De enkelte varegrupper, i tabel 1, omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert afsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Den første post i tabellen: »Råstoffer til olieframstilling« omtales dog i det første afsnit sammen med »Vegetabiliske og animalske olier og fedtstoffer«. I de enkelte underafsnit gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling.

Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, som fremstiller og importerer animalske og vegetabiliske olier og fedtstoffer, sæbe, soda og vaskemidler, kunstgødning, gummiprodukter, tagpap, tjære- og asfaltprodukter, gennem de spørgeskemaer, kommissionen for visse branchers vedkommende har udsendt, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller til andre danske virksomheder.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

*Tabel 1.
Kemiske produkter 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- markedet
Råstoffer til olie- framstilling	7,6	237,6	230,0
Vegetabiliske og animalske olier og fedtstoffer	317,5	83,1	61,4	295,8
Soda, sæbe og an- dre vaskemid- ler samt par- fumeri- og toi- letartikler	161,5	1,3	40,6	200,8
Kunstgødning ...	98,8	0,1	257,5	356,2
Gummiprodukter	71,4	14,5	83,4	140,3
Farve- og garve- stoffer	167,2	34,3	34,8	167,7
Medicinalvarer m. v.	147,8 ²⁾	81,7	49,9	116,0
Kompr. luftarter	18,3	0,1	1,5	19,7
Tagpap, tjære- og asfaltprodukter	102,9	2,1	18,7	119,5
Andre varer	176,4	108,5	304,2	372,1
I alt	1261,8	333,3	1089,6	2018,1

Kilde: Se henvisningerne specialtabellerne afsnit 2-10.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelse af tallene må det erindres, at en række varer er råstoffer til produktion af varer i de efterfølgende varegrupper, således at ialt-tallene indeholder betydelige dobbeltregninger. ²⁾ Omfatter kun den industrielle produktion, men ikke fremstillingen på apotekerne.

2. Vegetabiliske og animalske olier og fedtstoffer

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 2.

Tabel 2.
Vegetabiliske og animalske olier og fedtstoffer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
<i>Råstoffer til olie- fremstilling:</i>				
Oliefrø	7,2	213,7	206,5
Hval- og sæltran samt spæk	-	0,4	23,9	23,5
I alt	7,6	237,6	230,0
<i>Olier og fedt- stoffer:</i>				
Raffin. og hærde- de anim. olier	43,2	4,1	2,6	41,7
Fedt og talg til teknisk brug...	28,3	1,1	0,3	27,5
Vegetabiliske olier	187,7	44,7	49,1	192,1
Fernis	4,7	0	0,4	5,1
Fedtsyrer	26,6	12,9	1,3	15,0
Andre varer	27,0 ²⁾	20,3	7,7	14,4
I alt	317,5	83,1	61,4	295,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import.

2) Omfatter bl. a. fiskeolier.

Olieråstofferne er på almindelig fri importliste. Der dyrkes her i landet begrænsede mængder hørfrø, sennepsfrø og raps, hvoraf en væsentlig del eksporteres. Såvel hval- og sæltran som oliefrø importeres af oliemøllerne selv og omfattes af disses konkurrencebegrænsende aftaler, jfr. nedenfor.

Olier og fedtstoffer er på bunden importliste.

Raffinerede og hærdede animalske olier og vegetabiliske olier fremstilles hovedsagelig på to virksomheder: Dansk Sojakagefabrik A/S og Aarhus Oliefabrik A/S. De to virksomheder har aftale om, at det samlede råvareindkøb og salget af hver enkelt vareart, dog undtagen eksport, deles med halvdelen til hver virksomhed. Priserne for raffinerede olier til margarineindustrien samt olier og fedtsyrer til teknisk brug fastsættes efter aftale mellem virksomhederne (reg. nr. 1285). En tredje virksomhed, Danske Oliemøller og Sæbefabriker A/S, har ved aftale

med Aarhus Oliefabrik forpligtet sig til ikke at fremstille spiseolier, herunder olier til margarineindustrien (reg. nr. 1601).

I årene 1945-54 havde Dansk Sojakagefabrik og Aarhus Oliefabrik af handelsministeriet fået eneret på import af vegetabiliske og animalske spiseolier, således at virksomheder, der anvender olie i deres fabrikation, var henvist til at købe hele deres forbrug hos oliefabrikkerne. Denne ordning er nu modificeret noget, idet margarinefabrikkerne har fået adgang til selv at importere oprindelig indtil 10 % og for tiden indtil 20 % af deres olieforbrug.

Mellem på den ene side Aarhus Oliefabrik og Dansk Sojakagefabrik og på den anden side hovedparten af margarinefabrikkerne er der indgået aftale (reg. nr. 1975), hvorefter oliefabrikkerne yder en årlig kvantumsbonus på leverancer af olier til margarinefabrikkerne. Til gengæld er disse under forudsætning af konkurrencedygtige priser pligtige at aftage 90 % af deres olieforbrug hos de to oliemøller¹⁾.

Der er desuden mellem Dansk Sojakagefabrik og Aarhus Oliefabrik på den ene side og en række margarinefabrikker på den anden side indgået en overenskomst, som med undtagelse af det importerede kvantum forpligter margarinefabrikkerne til at aftage deres olieforbrug løbende fra oliefabrikkerne. Til gengæld opnår margarinefabrikkerne indflydelse på oliefabrikernes salgspriser, idet priser og markedsforhold drøftes i et særligt udvalg, hvor både oliefabrikker og margarinefabrikker er repræsenteret²⁾ (reg. nr. 2081).

Dansk Sojakagefabrik ejes af A/S Det Østasiatiske Industri- og Plantagekompagni (O. P.), hvis aktiemajoritet ejes af Det Østasiatiske Kompagni (O. K.). Aarhus Oliefabrik har til forskellige tider købt og derefter nedlagt oliemøller i Glostrup, Skelskør og Esbjerg. Danske Oliemøller og Sæbefabriker blev oprindelig grundlagt i 1753 og etableredes som aktieselskab i 1880. I perioden fra 1896 til 1925 opkøbtes godt en

¹⁾ Aftalerne er omtalt i priskontrolrådets beretning 1952-53, side 69-70.

²⁾ Aftalen og den nævnte eneret til import er omtalt i priskontrolrådets beretning 1953-55, side 99-101.

halv snes oliemøller, sæbe- og sodafabrikker rundt om i landet, og selskabet driver nu virksomhed i København, Odense, Fredericia, Århus og Ålborg.

For *linolie* har de ovenfor nævnte 3 oliemøller indgået aftale (reg. nr. 272) om kvotering af produktionen. For salget er der fastsat andre kvoter, og disse er differentieret efter, om der sælges til farve- og lakindustrien eller til sæbeindustrien ¹⁾). Der er endvidere ved aftalen fastsat bindende priser for deltagernes salg til henholdsvis fabrikker, grossister og farvehandlere m. fl.

3. Soda, sæbe og andre vaskemidler samt parfumeri- og toiletartikler

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 3.

Råstofferne kalcineret og kaustisk soda, der ikke fremstilles her i landet, er på almindelig fri importliste. I 1930'erne etableredes et internationalt samarbejde mellem producenter i en række forskellige lande, og der gennemførtes en markedsdeling, hvorved tyske og franske fabrikker sammensluttet under *Solvay & Cie* fik hovedleverancen til Danmark ²⁾). *Solvay & Cie*, der har hovedkontor i Brüssel, leverer fremdeles en betydelig del af den danske import og er ved dets herværende repræsentant registreret som enkeltvirksomhed, for så vidt angår kalcineret og kaustisk soda samt natriumbikarbonat og klorkalcium (reg. nr. 1255).

Krystalsoda, der er på almindelig fri importliste, fremstilles her i landet af 8 virksomheder, hvoraf 5 har indgået aftale (reg. nr. 2110) om salg igennem et fælles salgskontor, der fordeler ordrene mellem deltagerne efter kvoter, der for ét år ad gangen fastsættes i forhold til deltagernes årlige gennemsnitssalg i de forudgående 5 år. Den største virksomhed, *Danske Oliemøller og Sæbefabrikker A/S*, der er omtalt ovenfor i afsnit 2, har for tiden en kvote på knap $\frac{3}{4}$ af aftaledeltagernes samlede salg. Del-

¹⁾ Aftalen er omtalt i priskontrolrådets beretning 1953-55, side 109.

²⁾ Erwin Hexner: International Cartels, side 301—304.

Tabel 3.
Soda, sæbe og andre vaskemidler samt parfumeri- og toiletartikler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Kalcineret og kaustisk soda	—	0,1	11,9	11,8
Krystalsoda	2,2	—	—	2,2
Fast sæbe og sæbespåner ...	31,5	0,1	0,2	31,6
Blød sæbe og flydende sæbe	9,8	0,1	0,2	9,9
Vaskepulver, selv-virkende	25,2	0	0,1	25,3
Synt. vaskemidl.	32,5 ²⁾	0,2	16,3	48,6 ²⁾
Forvaske-, blødgørings- og iblodsætningsmidler samt opvaskemidler	7,4	7,4
Skurepulver ...	2,4	0	0	2,4
Andre vaske- og rengøringsmidler	2,4 ²⁾	2,4 ²⁾
Shampoo-produkter	5,0	5,0
Parfumeri, kosmetik og toiletartikler	41,6 ²⁾	0,5	1,2	42,3 ²⁾
Olier og essenser	1,5 ²⁾	0,3	10,7	11,9 ²⁾
I alt	161,5	1,3	40,6	200,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V. D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

tågerne har endvidere aftalt bindende minimumspriser for salg til grossist. Salgskontoret samarbejder med to uden for aftalen stående mindre fabrikker, som har forpligtet sig til at begrænse deres salg til et bestemt kvantum samt til at overholde salgskontorets priser. Salgskontoret skal levere de to fabrikker den til produktionen af krystalsoda nødvendige kalcinerede soda til aftalt pris, og virksomhederne må ikke indkøbe kalcineret soda hos andre.

Til fremstillingen af *blødgøringsmidlet* »Kalka« er udtaget patent, og indehaveren af patentet har overdraget fremstillingsretten til oprindelig 14 nu 11 sæbefabrikker. Varen fremstilles af fabrikkerne efter den fastsatte

recept og bringes i handelen i ensartet pakning og til en aftalt bindende minimumspris. Der er endvidere fastsat vejledende priser for salg til detaillister og forbrugere (reg. nr. 2009).

Sæbe og andre vaskemidler. Syntetiske vaskemidler er på almindelig fri importliste, mens almindelig sæbe og andre vaskemidler er på bunden importliste. For vellugtende sæber er tolden 2 kr. pr. kg, svarende til ca. 20 % af importværdien i 1956, medens andre sæber, vaske- og rengøringsmidler er belagt med vægttoldsatser uden nævneværdig beskyttelsesmæssig betydning. I nedenstående oversigt belyses koncentrationen i produktionen af de vigtigste artikler. Det ses, at koncentrationen i produktionen er stærkest for selvvirkende vaskepulver, der i stigende omfang har fortrængt de andre vaskemidler.

I nogle af de større virksomheder i sæbeindustrien findes udenlandske kapitalinteresser. Det kan således nævnes, at *Persil-Kompagniet A/S* ejes af det svejtsiske firma *Uma A.G.* *Sunlight A/S*, der tilhører den engelsk-hollandske Unileverkoncern ¹⁾, ejer aktiekapitalen i Sæbekompagniet *Gefion A/S* og *Vinolia A/S*. Salget af sæbe- og vaskemidler varetages af *Sunlight*, og salget af toiletartikler af *Vinolia*. Af andre udenlandske interesser i sæbeindustrien skal anføres, at *Colgate-Palmolive A/S* ejes af amerikanske interesser og derved er nært knyttet til det amerikanske *Colgate-Palmolive Co.*

	Pro- duktion i 1952 mill. kr.	Antal virksom- heder i 1952	De 4 største virksom- heders andel
Sæbespånér, sæbepul- ver 80 %, fast husholdnings- og vaskerisæbe, grundsæbe, tek- nisk sæbe	18,5	29	51 %
Toilet- og barber- sæbe	15,8	33	63 %
Blød sæbe	13,4	22	65 %
Selvv. vaskepulver...	20,7	22	95 %

¹⁾ Jfr. redegørelse vedrørende A/S Margarine-Compagniet M.C. (I. H. Schultz, København 1949).

Inden for sæbeindustrien er der 2 sæt pris- og kvoteaftaler., som angår henholdsvis hård og blød sæbe²⁾). Virksomheder, der fremstiller begge varer, kan ikke deltage i den ene overenskomst uden også at være deltager i den anden.

Aftalen inden for Foreningen »*Haard Sæbe Industrien i Danmark*«, (reg. nr. 2205) angår sæbespånér, fast sæbe til husholdnings- og industribrug samt håndsæbe og barber-sæbe. Varerne er opdelt i 3 grupper, og der er fastsat kvoter for produktionen af hver af disse samt bindende minimumspriser, som gælder for aftaledeltageres salg til grossister og detaillister. I aftalen deltager 4 fabrikker, som tilsammen repræsenterer 20-25 % af produktionen af hård sæbe. De største udenforstående fabrikker er Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, Schous Fabrikker og *Sunlight*.

Inden for Foreningen »*Blød Sæbe Industrien i Danmark*«, der for tiden omfatter 9 fabrikker, er der aftale om kvotering af produktionen af blød sæbe og bindende minimumspriser for salg til detailhandlere. Kvoterne beregnes som et gennemsnit af salget i de sidste 5 år (reg. nr. 725). De største uden for stående fabrikker af blød sæbe er Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger og Schous Fabrikker.

Foruden de nævnte to aftaler vedrørende sæbe er der i monopoltilsynet registreret forskellige bestemmelser truffet af enkeltvirksomheder. Således har *Persil Kompagniet A/S* (reg. nr. 513) for sine mærker af vaskepulver, blødgøringsmidler m. m. fastsat vejledende priser for salg til detaillist og forbruger. Tilsvarende gælder *Sunlight A/S* (reg. nr. 556), hvis prisbestemmelser dog også omfatter sæbe, sæbespånér og tandpasta³⁾).

Colgate Palmolive A/S fastsætter for sine mærker af toiletsæber, tandpasta m. m. priser for salg til detaillist og forbruger (reg. nr. 509). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte priser ikke håndhæves, jfr. § 10 i monopolloven. *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger* har for sit mærke af vaske-

²⁾ Begge aftaler er omtalt i priskontrolrådets beretning 1953-55, side 106-09.

³⁾ Jfr. priskontrolrådets beretning 1953-55, side 101-02.

pulver fastsat vejledende detailpriser (reg. nr. 1716).

Parfumer, kosmetik og toiletartikler omfatter et stort antal artikler, som næsten udelukkende forhandles som mærkevarer. Produktionsstatistikken 1956 omfatter 19 kosmetikfabrikker samt et antal sæbefabrikker, der også fremstiller kosmetik og toiletartikler. Desuden findes uden for produktionsstatistikken et stort antal små virksomheder, hvis produktion ikke er oplyst.

Fabrikanter og eneforhandlere af danske og udenlandske mærkevarer samarbejder i *Brancheforeningen for Parfumeri- og Toiletartikler* (reg. nr. 160), som indtil 1. juli 1956 havde en aftale om fælles håndhævelse af de af medlemmerne enkeltvis fastsatte priser for mærkevarer, bl. a. ved kollektiv leveringsstandsning. For de af branchens varer, der er pålagt omsætningsafgift, har monopoltilsynet i. h. t. monopollovens § 10 meddelt tilladelse til, at de enkelte medlemmer hver for sig håndhæver fastsatte bruttopriser, hvorimod en kollektiv håndhævelse ikke længere kan praktiseres¹⁾. Brancheforeningen udsender et priskatalog over de vigtigste af medlemmernes mærkevarer. Også fabrikanter, der står uden for den nævnte brancheforening, har opnået dispensation til at håndhæve fastsatte bruttopriser for varer, der er pålagt omsætningsafgift. Dette gælder f. eks. Sunlight A/S.

I monopoltilsynet findes i øvrigt følgende registreringer vedrørende parfumeri- og toiletartikler.

En række *kolonialgrossister i provinsen* har ved aftale (reg. nr. 2104) forpligtet sig til ikke at forhandle varer fra Colgate-Palmolive A/S, så længe selskabet fastholder salgs- og leveringsbetingelser, hvorefter grossister og detaillister ved køb af en nærmere fastsat størrelse ligestilles i rabatmæssig henseende.

Brancheforeningen for Leverandører til Frisørstanden har ved aftale med *Danske Damefrisørers Landsforening* og *Danmarks Frisørmesterforening* forpligtet medlemmer-

ne til kun at sælge varer til frisører, der driver selvstændig virksomhed (reg. nr. 17 A1).

4. Kunstgødning

De enkelte varer i denne gruppe er anført i tabel 4.

Her i landet fremstilles kun superfosfat. Denne vare er på bunden importliste, medens alle andre gødningsarter er på fri importliste, chilesalpeter på regional friliste og de øvrige varer på almindelig friliste. En enkelt importør, *E. Lunding A/S*, har praktisk taget hele importen af kaligødning og to andre importører, *Det danske Gødnings-Kompagni A/S* og *Dansk Andels Gødningsforretning*, er de største importører af de øvrige gødningsarter og varetager tilsammen ca. 90 % af fordelingen en gros af den dansk producerede og den importerede kunstgødning under ét. Alle gødningsarter er berørt af konkurrencebegrænsninger, som for de enkelte varer er af noget forskelligt indhold, jfr. den efterfølgende gennemgang. Fælles for alle varer er imidlertid, at der er aftalt eller fastsat mindstepriser i alle omsætningsled, og denne ordening er opretholdt efter 1. juli 1956, idet monopoltilsynet har givet branchen tilladelse til fortsat at håndhæve de fastsatte bruttopriser, jfr. monopollovens § 10. Desuden er det en begrænset

Tabel 4.
Kunstgødning 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Chilesalpeter ...	—	—	9,4	9,4
Kalksalpeter ...	—	—	131,5	131,5
Andre kvælstof- gødninger	—	—	13,1	13,1
Superfosfat	97,1	—	22,3	119,4
Kaligødning ...	—	—	76,7	76,7
Nitrofoska	—	0,1	3,7	3,6
Anden kunstgød- ning	1,7 ²⁾	—	0,8	2,5 ²⁾
I alt	98,8	0,1	257,5	356,2

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V. D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

¹⁾ Der henvises til priskontrolrådets beretning 1938-43, side 37 ff, og »Meddelelser fra monopoltilsynet«, nr. 5, 1956, side 55.

kreds af virksomheder, som har adgang til import af nogle af de vigtigste gødningsarter, og der er i visse tilfælde mellem importørerne truffet aftale om kvotering af salget.

Superfosfat fremstilles her i landet kun af *A/S Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik*, der i monopoltilsynet er registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 68). Selskabet, der under navnet *Det danske Gødnings-Kompagni A/S* driver handel med såvel dansk superfosfat som alle importerede gødninger, har desuden en væsentlig andel af importen af kunstgødning.

Dansk Andels Gødningsforretning (D.A. G.) og *Det danske Gødnings-Kompagni A/S* samt to mindre forretninger, *Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning A/S* og *A/S I. H. Grabow & Co.*, der tilsammen har hele importen af superfosfat, har for såvel dansk som udenlandsk superfosfat aftale om bindende minimumspriser ved salg til forhandlere og forbrugere. Forbrugerprisen skal overholdes ved forhandlerens videresalg. Priserne for dansk og udenlandsk superfosfat er ens, idet de fastsættes år for år på basis af en gennemsnitskalkulation. Ved prisudregningen foretager aftaledeltagerne indbyrdes udligninger af eventuelle differencer på visse kalkulationsposter. Parterne skal først og fremmest afsætte den danske produktion. Import foretages kun efter fælles beslutning, og de importerede kvanta skal beordres til de pladser i landet, som fragtmæssigt ligger mest ugunstigt for levering af dansk superfosfat (reg. nr. 2116).

Mellem *Det danske Gødnings-Kompagni* og *Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning* består desuden en aftale, hvorefter »Langeland« skal begrænse sit salg af superfosfat til en fastsat andel af det samlede danske forbrug af denne vare og kun må sælge til en aftalt kundekreds. »Langeland« er berettiget til at købe en vis del af sit salg hos en hollandsk fabrik, som her i landet ikke må sælge til andre end »Langeland« og D.A.G. Resten skal »Langeland« købe hos *Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik* til priser, der fastsættes efter nærmere aftalte regler (reg. nr. 388).

For *chilesalpeter* har *Nitrate Corporation of Chile Ltd.*, London, der er salgskontor for Europa for det chilenske eksportsyndikat, igennem sin henværende agent, *Chilesalpeter-Kontoret*, givet tilsagn til *Det danske Gødnings-Kompagni, Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning A/S* samt *C. A. Qvade & Co.* om, at kun disse 3 firmaer samt *Dansk Andels Gødningsforretning* kan foretage selvstændig import af chilesalpeter (reg. nr. 1). De fire importører har aftalt mindstepriser til forhandlere og forbrugere; forbrugerpriserne kræves også overholdt ved forhandlerens videresalg (reg. nr. 1488). Mellem *Det danske Gødnings-Kompagni* og *Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning* er desuden indgået en særlig aftale, hvorefter parterne fordeler salget imellem sig efter fastsatte kvoter (reg. nr. 385).

Kalksalpeter og andre kvælstofgødninger. *Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstofaktieselskab*, Oslo, som her i landet repræsenteres af *Norsk Hydros Salgskontor for Danmark A/S*, har forpligtet sig til kun at levere kalksalpeter til 4 danske firmaer, nemlig *Dansk Andels Gødningsforretning, Det danske Gødnings-Kompagni, Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning A/S* og *A/S Randers Korn- og Foderstof-Forretning* (reg. nr. 381). De fire virksomheder har aftale om mindstepriser til forhandlere og forbrugere. Forbrugerpriserne kræves også overholdt ved forhandlerens videresalg (reg. nr. 1489). Ved særlige aftaler mellem *Det danske Gødnings-Kompagni* og *Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning* (reg. nr. 383), og mellem gødningskompagniet og *Randers Korn- og Foderstofforretning* (reg. nr. 384) er der fastsat kvoter for de 3 virksomheders salg.

For *kali-gødning* er *JB. Lunding A/S*, der har eneforhandlingen her i landet for såvel den franske som den vesttyske kaliindustri, registreret som enkeltvirksomhed. Selskabet fastsætter priser, som forhandlerne skal overholde ved videresalg. Forhandlerne må ikke uden selskabets tilladelse købe, tilbyde eller sælge andre kali-gødninger under nogen som helst form, og selskabets gødninger må ikke under nogen omstændigheder eller nogen

form udføres til andre lande eller anvendes til kemisk-teknisk formål (reg. nr. 700). I E. Lunding A/S ejes en lille del af aktiekapitalen af det franske kalisyndikat, medens aktiemajoriteten er på danske hænder. Selskabet, der også formidler hele importen af kali fra Østtyskland, leverer til 12 forhandlere, hvoraf *Det danske Gødnings-Kompagni* og *Dansk Andels Gødningsforretning* er langt de betydeligste. Gødningskompagniet har indgået kvoteaftale med *Langelands Korn-, Foderstof- & Gødningsforretning* (reg. nr. 386).

5. Gummiprodukter

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 5. Gummifodtøj er omtalt sammen med andet fodtøj i kapitel XVII. Det ses, at den største varepost, autogummi o. lign., ikke fremstilles her i landet, medens forbruget af de øvrige varer dækkes næsten fuldt ud ved dansk produktion. Dæk og slanger til fly, traktorer, biler og motorcykler er på regional friliste, medens cykeldæk og -slanger, massive gummiringe samt de fleste af de øvrige gummiprodukter er på bunden importliste.

Tolden er for autogummi og cykel dæk 50 øre pr. kg svarende til ca. 5 % af importværdien i 1956. Visse dæk til traktorer og lastautomobiler er dog toldfri. For visse fi-

nere gummivarer beregnes en værditold på 10 %. I øvrigt er gummivarer toldfri eller belagt med en vægttold uden nævneværdig beskyttelsesmæssig betydning.

Autogummi.

Der findes knap 200 importører af autogummi; de 4 største importører havde i 1952 53 % af importen og de 9 største 76 %.

En række af de største importører er datterselskaber af udenlandske produktionsvirksomheder. Det kan således nævnes, at *The Goodyear Tire and Rubber Company A/S* og *Dunlop Rubber Company A/S* er knyttet til henholdsvis et amerikansk og et engelsk selskab af samme navn, og at *Nordisk Pirelli A/S* ejes af Société Internationale Pirelli S.A., Basel, som er et led i den italienske Pirelli-koncern.

De ovennævnte tre datterselskaber af udenlandske autogummiproducenter havde i 1952 ca. 1/3 af den samlede import af auto- og transportgummi.

En række importører af autogummi, der tilsammen har ca. 2/3 af importen, har tilsluttet sig den såkaldte autogummiordning¹⁾ (reg. nr. 2194). Efter denne aftale er importørerne som hovedregel forpligtet til kun at sælge autogummi til autoriserede forhandlere. Som forhandlere antages virksomheder, der sælger automobiler og andre motorkøretøjer, reservedele og tilbehør samt servicestationer, reparationsværksteder og enkelte andre. Importørerne fastsætter hver for sig vejledende priser for salg til forbruger. I henhold til aftalen er der fastsat vejledende rabatter og bonus ved salg til forskellige køberkategorier. For leverance af visse typer af dæk til hæren gælder en nettoprisliste, hvorpå der ikke må ydes rabat. Af samtlige leverancer til hæren indbetaler aftaledeltagerne en afgift til en pulje, som fordeles ligeligt mellem *samtlig*e aftaledeltagere. Endelig er importørerne efter aftalen forpligtet til at henvise alle reklamationer til et særligt

Tabel 5.
Gummiprodukter 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Autogummi	-	0,1	63,3	63,2
Cykelgummi	13,5	0,1	0,5	13,9
Gummiremme og transportbånd...	15,7	8,8	1,0	7,9
Andre gummi- arbejder	42,2 ²⁾	5,5	18,6	55,3 ²⁾
I alt	71,4	14,5	83,4	140,3

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion - eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

¹⁾ Om autogummiordningens udvikling henvises til priskontrolrådets beretninger 1937-38, s. 18 f; 1938-43, s. 23 f; 1949-51, s. 79; 1952-53, s. 79-80; 1953-55, s. 97-99, samt Monopoltilsynets årsberetninger 1/7-31/12 1955, s. 83-84; 1956, s. 19 og s. 37-38.

nævn, *Auto gummi-Ordningens Reklamationsnævn*.

Autogummiforhandlerne er organiseret i *Autogummi-Forhandler-Foreningen*. Det er en betingelse for medlemskab i denne forening, at forhandlerne har underskrevet de betingelser for handel med autogummi, som er udfærdiget ved ovennævnte aftale mellem importørerne. I henhold til de af foreningen truffne vedtagelser må medlemmerne af *Autogummi-Forhandler-Foreningen* ikke sælge autogummi til lavere priser end de af de enkelte importører fastsatte detailpriser, idet der dog efter nærmere fastsatte regler må ydes visse rabatter. Medlemmerne må ikke yde erstatninger eller påtage sig andre vederlagsfri gummireparationer end de af *Autogummi-Ordningens Reklamationsnævn* fastsatte (reg. nr. 2195).

Cykelgummi produceres her i landet af 4 virksomheder. Importen er på bunden liste, og er uden nævneværdig betydning for forsyningen. Tre af de danske fabrikker fastsætter bruttopriser for forskellige mærker af cykelgummi, for tiden omfattende ca. 60 % af produktionen (reg. nr. 220, 1049, 1066). En af fabrikkerne har efter ansøgning fået tilladelse til at håndhæve sine bruttopriser efter 1. juli 1956, jfr. monopollovens § 10.

A/S Roulunds Fabriker, Odense, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed for så vidt angår *drivremme, bremsebånd og belægning samt brandslanger* (reg. nr. 1656). På nærmere angivne varer yder selskabet foruden kvantumsbestemt årsbonus tillige visse kvantumsrabatter ved afgivelse af samlede ordrer og levering af visse mængder.

6. Farve- og lakvarer m. v.

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 6.

Det ses, at den danske produktion dækker næsten hele forsyningen med tilberedte farver og lakker, som er på bunden importliste. Importen består hovedsagelig af råvarer til farveindustrien (farvestoffer), der som hovedregel er på almindelig friliste.

Tolden for tilberedte farver og lakker udgør 20 øre pr. kg, hvilket svarer til mindre

Tabel 6.
Farve- og garvestoffer.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Tjærefarvestoffer, indigo og andre farvestoffer	9,3	21,7	12,4
Grafiske farver..	16,3	5,2	1,0	12,1
Tilberedte farver og lakker	124,2	16,0	6,6	114,8
Garvestoffer	4,0 ²⁾	0,2	3,6	7,4 ²⁾
Andet, herunder tørre farver ...	22,7 ²⁾	3,6	1,9	21,0 ²⁾
I alt	167,2	34,3	34,8	167,7

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelse af tallene må det erindres, at farvestofferne er råstoffer til fremstillingen af tilberedte farver, således at ialtallene indeholder betydelige dobbeltregninger. ²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

end 5 % af importværdien i 1956, for linoliefernis dog ca. 8 %.

Til belysning af størrelsesforholdene for virksomheder, der fremstiller tilberedte farver og lakker, skal gives følgende oversigt for de vigtigste varegrupper:

	Pro- duktion i 1952 mill. kr.	Antal virksom- heder i 1952	De 4 største virksom- heders andel
Tilberedte lakker og fernis	20,1	39	56 %
Malervarer, (herun- der olierevne far- ver, lakfarver, syn- tetiske lakfarver m. m.)	57,9	52	66 %
Nitrocelluloselakker	17,6	21	65 %
I alt	95,6	58	55 %

Mellem *Provins-Farvehandlerforeningen* og *Københavns Farvehandlerforening* på den ene side og de fleste af medlemmerne i *Brancheforeningen for Lak- og Farveindustri* består der en aftale, hvorefter fabrikkerne forpligter sig til ikke at effektuere etableringsordrer, forinden den, der har afgivet

ordren, har fået meddelelse fra den pågældende farvehandlerforening om, at han er berettiget til optagelse i foreningen. Der er fastsat nærmere regler for, hvilke personer eller firmaer, der kan optages som medlemmer af farvehandlerorganisationerne. Nægtes optagelse, kan ansøgeren indbringe sagen for en voldgiftsret med lige repræsentation for forhandlerforeningen og fabrikantforeningen. Varer, der leveres til farvehandlere, må som hovedregel ikke leveres under samme etiket til Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, indkøbsforeninger eller kolonialgrossister, og ved dagbladsavertering af sådanne varer skal fabrikanten henvise til, at varerne kan købes hos farvehandlere. Farvehandlerne skal til gengæld i størst muligt omfang søge at afsætte varer fra fabrikantforeningens medlemmer (reg. nr. 1406).

Firmaet *Jobs. Ludvigsen, København*, har ved aftale med *A/S Titan Co., Frederikstad, Norge*, der er europæisk repræsentant for *Titanium Pigment Corporations, New York*, erhvervet generalagenturet for Danmark, for så vidt angår farvestoffet titanhvidt (reg. nr. 1092).

7. Medicinalvarer m. v.

Alle varerne i denne gruppe er på almindelig fri importliste. De vigtigste fremstillingsvirksomheder er a) Statens Seruminstitut og Statens veterinære Serumlaboratorium, b) apotekerne, c) de såkaldte kontrollerede laboratorier, som til apotekerne leverer lægemidler, der er beskrevet i den officielle farmakopé eller en anden almindeligt benyttet formelsamling, d) medicinalfabrikker, der fremstiller såkaldte medicinske specialiteter. Ved fremskaffelsen af forsyningen med medicinalvarer m. v. deltager endvidere import- og engrosvirksomheder. Salget til forbrugerne er i hovedsagen forbeholdt apotekerne, men nogle varer, f. eks. visse vitaminpræparater, kan forhandles gennem den almindelige detailhandel. I visse tilfælde udøves flere af de omtalte funktioner — specialitetsfabrikation, virksomhed som kontrolleret laboratorium, import og engroshandel - af samme firma.

I tabel 7 omfatter tallene for produktionen kun den industrielle produktion, men

Tabel 7.
Medicinalvarer m. v. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duk- tion ¹⁾	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Vitamin- produkter ...	20,8	8,3	10,8	23,3
Serum, vaccine o. lign.	2,1	0,5	...
Penicillin	25,4	22,6	4,5	7,3
Andre anti- biotika	11,3	8,8	...
Sulfalinamid og andre syntetiske præparater ...	34,3	34,3
Morfin, kokain o. lign.	-	0,4	3,4	3,0
Insulin	23,3	19,7	0	3,6
Andre farmacev- tiske præpara- ter	10,5	17,3	21,9	15,1
Andre varer ...	33,5 ³⁾	33,5 ³⁾
I alt	147,8	81,7	49,9	116,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktionen omfatter næsten hele den industrielle produktion. Derimod ikke fremstillingen på apotekerne. ²⁾ Produktion ÷ eksport + import. Da produktionen kun omfatter den industrielle produktion, men ikke fremstillingen på apotekerne, jfr. note 1, giver de beregnede tal for forsyningen til hjemmemarkedet ikke et korrekt udtryk for hjemmemarkedets forsyning. ³⁾ Ufuldstændigt oplyst.

ikke apotekernes fremstilling af lægemidler eller seruminstutternes produktion. Vitaminprodukter, penicillin og insulin fremstilles i hovedsagen af nogle få virksomheder, hvis kapacitet er tilstrækkelig til at dække hjemmemarkedets forbrug og desuden præstere en betydelig eksport.

Der er ikke på medicinalvarenes område nogen registreringer i monopoltilsynet¹⁾. Fra statsmagtens side reguleres konkurrenceforholdene på forskellig måde ved lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet, og ved de i medfør af denne lov fastsatte bestemmelser. De herved fastsatte regler omfatter - foruden forskrifter for lægemidler

¹⁾ Om leveringsbetingelserne for visse medicinske specialiteter henvises til monopoltilsynets årsberetning 1957, s. 70-71.

fremstilling, behandling, opbevaring m. v. - bl. a. krav vedrørende virksomhedernes indretning og personel og bestemmelser om reklamering for lægemidler og om adgangen til at bringe lægemidler i handelen som mærkevarer (medicinske specialiteter m.v.).

Apoteker må kun oprettes og nedlægges ved kgl. resolution, og for at drive apotek kræves kgl. bevilling. Det er ved særlig bekendtgørelse fastsat, hvilke lægemidler, det er forbeholdt apotekerne at forhandle.

De såkaldte medicinske specialiteter er lægemidler, der forhandles i fabrikantens forbrugeren bestemte pakning under et af fabrikanten valgt særnavn eller under et af sundhedsstyrelsen fastsat fællesnavn med tilføjelse af fabrikantens firmanavn eller -mærke. Medicinske specialiteter - importerede såvel som danske - må kun forhandles, såfremt de er optaget i sundhedsstyrelsens specialitetsregister. For at en vare skal kunne optages i specialitetsregisteret, må en række betingelser være opfyldt. Optagelsen i specialitetsregisteret er tidsbegrænset og gælder som hovedregel for 20 år. Om eventuel forlængelse herudover indeholder apotekerloven visse nærmere regler.

Apotekerloven indeholder forskellige regler om reklame for lægemidler. Disse regler omfatter bl. a. et forbud mod bestemte former for reklamering, f. eks. filmsreklamer, lysreklamer og udsendelse af reklamebrochurer el. lign., og reklamering i pressen er kun tilladt, når reklamens form og indhold er godkendt af sundhedsstyrelsen. Disse bestemmelser gælder dog ikke ved reklamering over for læger, tandlæger, dyrlæger eller farmaceuter eller i disses fagblade. Enhver reklame for medicinske specialiteter, der ikke er optaget i specialitetsregisteret, er forbudt.

Om de nærmere enkeltheder vedrørende den offentlige kontrol med lægemidlers fremstilling og forhandling henvises til apotekerloven og til den kommissionsbetænkning, der dannede grundlaget for loven¹⁾.

8. Komprimerede luftarter

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 8.

¹⁾ Betænkning vedrørende apotekervæsenet m. v., København 1952.

Tabel 8.
Komprimerede luftarter 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Ilt	5,5	0	-	5,5
Brint	0,1 ²⁾	-	-	0,1 ²⁾
Kulsyre	4,3	0,1	0,1	4,3
Dissousgas (acety- léngas)	6,9	6,9
Flydende klor	1,0 ²⁾	0	0,1	1,1 ²⁾
Andre komprimere- de luftarter	0,5 ²⁾	0	1,3	1,8 ²⁾
I alt	18,3	0,1	1,5	19,7

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. -
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Af tabellen ses, at produktionen næsten udelukkende afsættes på hjemmemarkedet. Komprimerede luftarter er på almindelig fri importliste, men importen er ikke af større omfang. For dissousgas (acetyléngas) er der værditold på 7 $\frac{1}{2}$ %. De øvrige varer er enten toldfri eller har vægttold af mindre betydning.

Kulsyre til salg fremstilles af A/S Nordisk Kulsyrefabrik og A/S Kulsyre- og Tørisfabriken »Union«. Aktiemajoriteten i det førstnævnte selskab ejes af Carlsberg Bryggerierne og A/S De forenede Bryggerier, medens den anden kulsyrefabrik er oprettet af en række andre bryggerier og mineralvandsfabrikker²⁾.

For ilt er 6 producenter, der tilsammen har næsten hele produktionen, tilsluttet salgskontoret, A/S Dansk Iltcentral, der fordele leverancerne mellem deltagerne efter aftalte kvoter, og som fastsætter såvel fabrikkernes nettopriser som priserne i de efterfølgende omsætningsled (reg. nr. 393). Efter 1. juli 1956 kan bruttopriserne ikke håndhæves, jfr. § 10 i monopolloven. Deltagerne må ikke forhandle eller sælge ilt i Sverige.

²⁾ Der henvises til trustkommissionens betænkning nr. 7 vedrørende konkurrenceforholdene for øl og mineralvand.

En af deltagerne, *A/S Dansk Ilt- og Brintfabrik*, har aftaler med *A/S Aarhus Oliefabrik* (reg. nr. 554) og *A/S Dansk Sojakagefabrik* (reg. nr. 757). Aarhus Oliefabrik forpligter sig til at levere et vist mindstekvantum ilt til Dansk Ilt- og Brintfabrik *A/S* samt til at levere brint i det omfang, Dansk Ilt- og Brintfabrik *A/S* har brug for det. Der er aftalt priser for disse leverancer, og Aarhus Oliefabrik må ikke levere ilt og brint til anden side, så længe aftalen gælder. Dansk Sojakagefabrik er til nærmere fastsatte priser og vilkår pligtig at sælge sin produktion af ilt og brint til *A/S Dansk Ilt- og Brintfabrik*, hvis købspligt dog for så vidt angår ilt er begrænset til et fastsat højeste kvantum. Fremstilles et overskydende kvantum, må Sojakagefabrikken kun anvende det til egen fabrikation eller til eksport. Ingen af oliemøllerne må dog eksportere ilt til Sverige.

9. Tagpap, tjæres og asfaltprodukter

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 9, som er inddelt i vejbelægningsmaterialer, tagdækningsmaterialer og øvrige varer.

En række fabrikker fremstiller både vejmaterialer og tagpap, og mellem en del af virksomhederne er der finansielle forbindelser. Det kan således nævnes, at *A/S Phoenix*, *Tagpap* og *Vejmaterialer* ejer *Dansk Vejmaterialefabrik A/S*, Frederikssund, og *A/S Københavns Vejmaterialefabrik*, Herlev, og er parthavere i *A/S Fyns Vejmaterialefabrik*, Odense. Endvidere er *A/S Dansk Damman Asfalt* og *Aktieselskabet for kemisk Industri* nært forbundne, idet de begge er datterselskaber af *A/S Dansk Svovlsyre- og Superphosphat-Fabrik*. *Colas Vejmateriale A/S*, der ejes af et canadisk selskab af samme navn, ejer hele aktiekapitalen i *Dansk Goudalite Aktieselskab*.

Af *vejbelægningsmaterialerne* er asfaltprodukter på bunden importliste og vejtjære på friliste. Varerne fremstilledes i 1952 af i alt 31 virksomheder, hvoraf de 4 største havde henvend 60 % af produktionen.

I monopoltilsynet findes der registreringer vedrørende to brancheforeninger, der hver beskæftiger sig med sine varer. *Foreningen*

Tabel 9.
Tagpap, tjære- og asfaltprodukter 1956.
(Mill. kr. eksklusivt afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
<i>Vejbelægnings-</i> <i>materialer</i>				
Asfatemulsion ...	8,6	0,5	0	8,1
Pulverasfalt	67,6	—	—	67,6
Andre asfaltbelæg- ninger	7,8	7,8
Vejtjære	1,8	1,8
I alt vejmaterialer .	85,8	0,5	0	85,3
<i>Tagdæknings-</i> <i>materialer</i>				
Tagpap	12,1	0,3	0	11,8
Tagtjære	0,9	0,9
Tagklæbemasse og strygemidler af tjære og asfalt...	1,1 ²⁾	1,1 ²⁾
I alt tagdæknings- materiale	14,1	0,3	0	13,8
Øvrige varer af tjæ- re og asfalt	3,0 ²⁾	1,3	18,7 ³⁾	20,4 ²⁾
Tilsammen	102,9	2,1	18,7	119,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. —
²⁾ Ufuldstændigt oplyst. — ³⁾ Incl. papir i forbindelse med asfalt og tjære.

af *Fabrikanten af Asfaltbelægning* har 20 medlemmer og omfatter ca. 90 % af produktionen af pulverasfalt. Medlemmerne har aftale om bindende mindstepriser for nærmere definerede arter af pulverasfalt. For at undgå overkapacitet har medlemmerne forpligtet sig til ikke at anlægge nye eller erhverve flere produktionsanlæg (reg. nr. 1368). *Dansk Vejtjære- og Emulsionsfabrikantforening* har 14 medlemmer, der tilsammen har ca. 90 % af produktionen af asfalemulsion og vejtjære. Medlemmerne har aftale om bindende minimumspriser for disse varer, og foreningen indkræver og udsender statistiske oplysninger, så hvert enkelt medlem løbende kan følge sin andel af salget (reg. nr. 1367). Foreningen har samarbejde med Amtsvej inspektørforeningen og Stads- og Havneingeniørforeningen om kvalitetskontrol for de fremstillede varer.

Tagpap, der er på bunden importliste og toldfrit, fremstilles på i alt 7 virksomheder. De fire største virksomheder havde i 1952 tilsammen ca. 85 %, og den største alene ca. 40 % af produktionen. Den største af virksomhederne, *A/S Jens Villadsens Fabrikker*, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1478).

Danske Tagpapfabrikanter Brancheforening, der er stiftet i 1953, har 7 medlemmer, omfattende hele produktionen. Inden for foreningen er der indgået en aftale, hvorefter medlemmerne ved tilbudsgivning på tagdækning over en vis størrelse skal indsende kopi af tilbudet til foreningens sekretariat tillige med oplysning om det opmålte eller anslåede tagareal og de enhedspriser samt kvaliteter, der ligger til grund for tilbudet. Når et medlem modtager accept på et sådant tilbud, er vedkommende pligtig at give sekretariatet meddelelse derom, og efter arbejdets udførelse skal kopi af faktura sendes til foreningen. Hvis flere medlemmer har afgivet tilbud på det pågældende arbejde, underretter sekretariatet de pågældende om, hvem der har fået ordren. Foreningen foretager enten efter begæring fra tilbudsgivende medlemmer eller på eget initiativ kontrolopmålinger af tagdækningerne. Såfremt ordremodtagernes opmålinger afviger mere end en fastsat procent fra kontrolopmålingerne, eller der er beregnet for lave priser, skal der til foreningen betales en nærmere fastsat afgift af hele entreprisen.

10. Andre varer

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 10.

Af de i tabellen anførte varer er de fleste på fri importliste. Den bundne importliste omfatter varer som sprit, visse plasticråstoffer, sprængstoffer og fyrværkerisager, blank- og lædersvæerte.

I det følgende omtales kun de af varerne, der foreligger oplysninger om i monopolregisteret, eller som er reguleret ved særlig lovgivning.

Finsprit og denatureret sprit fremstilles **kun** af *A/S De Danske Spritfabrikker*, der i henhold til lov nr. 74 af 15. marts 1934 har eneret på denne produktion, jfr. kap. XV, afsnit 15.

Tabel 10.
Andre varer 1956.
(Mill. kr. eksklusivt afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Finsprit og de- natur. sprit .	15,7	0,2	0,1	15,6
Plantebeskyttel- sesm. o. lign.	35,8 ²⁾	17,4	4,8	23,2 ²⁾
Glycerin	8,1	3,3	1,0	5,8
Blodalbumin ..	6,3	2,4	—	3,9
Blank- og læ- dersvæerte ...	4,9	0	0,2	5,1
Læderlim	0,8	0,3	2,2	2,7
Mangansulfat	0,5	0,5	...
Natriumhypo- klorit	0,7 ²⁾	0,7 ²⁾
Aerolit og start- patroner	0,5 ²⁾	0,5 ²⁾
Patroner, hagl m. v.	0,7	4,4	3,7 ²⁾
Andet spræng- stof og fyr- værkeri	1,8 ²⁾	0	1,7	3,5 ²⁾
Myresyre	0	0,4	0,4 ²⁾
Brintoverilte	0	0,7	0,7 ²⁾
Andre uorgani- ske syrer og kemikalier ..	7,0 ²⁾	6,0	88,7	89,7 ²⁾
Osteløbe og an- dre mejeri- præparater .	11,2 ²⁾	10,5	1,6	2,3 ²⁾
Andre organi- ske syrer og kemikalier ..	1,6 ²⁾	35,5	61,7	27,8 ²⁾
Plasticråstoffer, bakalit og kunstharpiks	30,6 ²⁾	14,2	98,5	114,9 ²⁾
Kasein o. andre klæbemidler	16,2 ²⁾	15,3	7,9	8,8 ²⁾
Bonevoks samt andre pudse- og rensmid- ler	4,5 ²⁾	0,2	0,7	5,0 ²⁾
Andre kemiske produkter ...	30,7 ²⁾	2,0	29,1	57,8 ²⁾
I alt	176,4 ²⁾	108,5	304,2	372,1 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. —
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Forhandlingen af midler til bekæmpelse af plantesygdomme, ukrudt og visse skadedyr er reguleret ved særlige lovbestemmelser, som tager sigte på kvalitetskontrol, men

også kan have en vis indflydelse på konkurrenceforholdene ¹⁾). Herefter skal fabrikanter og importører, forinden sådanne varer bringes i handelen, indgive anmeldelse om varenes sammensætning m. v. til landbrugsministeriets kemikaliekontrol. Salgpakningerne skal være forsynet med oplysning om bl. a. varens sammensætning. Enhver, der fremstiller eller importerer bekæmpelsesmidler, kan ansøge om landbrugsministeriets anerkendelse af det pågældende produkt, men er ikke forpligtet til det. Sådanne anerkendelse spiller i praksis en stor rolle.

For *glycerin* har Aarhus Oliefabrik A/S, Dansk Soyakagefabrik A/S og Danske Olie-møller og Sæbefabriker A/S aftalt kvotering og bindende priser. Aftalen indeholder særlige bestemmelser om eksporten, men denne del af aftalen er hemmeligt registreret (reg. nr. 1748).

For *blodalbumin* og *blodlegemer* har fire fabrikker med ca. 80 % af produktionen aftalt bindende minimumseksportpriser samt kvotering af eksporten (reg. nr. 1496).

For så vidt angår gruppen *blank- og læder - sværte* kan oplyses, at Vibe Hastrups Kemiske Fabriker fastsætter bruttopriser for visse mærker af skocremer ved salg til detaillist (reg. nr. 3).

Vedrørende *læderlim* er der mellem en række garverier og Limfabriken »Limfjorden« indgået en aftale, hvorefter de pågældende garverier forpligter sig til at levere hele deres produktion af kalket limlæder til limfabrikken til aftalte priser. Limfabrikkens overskud fordeles mellem virksomhedens

ejer og garverierne efter aftalte regler (reg. nr. 1299), jfr. kap. XVII, afsnit 2.

For *mangansulfat* har Dansk Mangansulfat Fabrik indgået en aftale med det tyske firma Rudolph Koepp & Co., Chemische Fabrik A-G. De to fabrikker leverer hver halvdelen af salget i Danmark. De fra den tyske fabrik leverede kvanta må ikke eksporteres, og Dansk Mangansulfat Fabrik må ikke udføre mangansulfat til Vesttyskland (reg. nr. 2115).

For *natriumhypoklorit* (blegeessens) fastsætter A/S Kemithor (Thor's kemiske Fabrik) bruttopriser for alle omsætningsled (reg. nr. 1336).

For sikkerhedssprængstoffet *aerolit* fastsætter A/S De Danske Sprængstofffabrikker bruttopriser for salg til detaillister. Selskabet er den eneste virksomhed, som her i landet fremstiller aerolit (reg. nr. 297).

For *myresyre* har 2 importører og en industrivirksomhed aftalt bindende priser for aftaledeltagernes salg til forbrugere. Aftalen omfatter også priser for salg til grossister, og for disse er priserne ikke bindende ved videresalg (reg. nr. 2120).

For *brintoverilte* har fire tyske og østrigske fabrikker aftalt ensartede nettopriser for levering til deres herværende eneforhandlere. Disse har for salget her i landet aftalt videresalgspriser for alle efterfølgende omsætningsled (reg. nr. 2014).

For *Duisburger natriumsulfat* »R« og »VH« (Glaubersalt) har to importører, der tilsammen har mellem halvdelen og to tredjedele af importen af denne vare, aftalt bindende kvantumsbestemte priser for salg til grossist og forbruger (reg. nr. 2173).

Ingen af de i dette afsnit omtalte bruttopriser kan efter 1. juli 1956 håndhæves, jfr. § 10 i monopolløven.

¹⁾ Lov nr. 79 af 9. marts 1948 og bek. nr. 325 af 1. november 1954 med tillæg samt lov nr. 113 af 13. april 1954.

Kapitel XXII.

MINERALOLIE OG FAST BRÆNDSEL¹⁾

1. Oversigt.

I tabel 1 er der givet en oversigt over de to varegrupper, som omtales i dette kapitel.

Det ses af tabellen, at forsyningerne i overvejende grad er dækket ved import. Den danske produktion består for oliernes vedkommende næsten udelukkende i raffinering af importerede olier, og for fast brændsel drejer det sig hovedsagelig om gasværkernes produktion af koks. Af mineralolieprodukterne er alle de store varegrupper på regional friliste, medens enkelte specielle artikler er på almindelig friliste. Tørv, tørve- og brunkulsbriketter er på bunden liste, men i øvrigt er fast brændsel på den almindelige friliste. For visse lyse mineralske smøreolier er der en told på 5 øre pr. kg, svarende til 6 pct. af importværdien i 1956, medens samtlige øvrige varer er toldfri.

De to varegrupper i tabel 1 omtales nedenunder i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste importvirksomheder gennem de spørgeskemaer, kommissionen for visse branchers vedkommende har udsendt, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller andre danske virksomheder.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

Tabel 1.
Mineralolie og fast brændsel 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Mineralske olier .	13,3	3,0	839,9	850,2
Fast brændsel ...	79,7	1,8	875,6	953,5
I alt	93,0	4,8	1.715,5	1.803,7

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2 og 3.

Note: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

2. Mineralske olier.

Varene i denne gruppe er specificeret i omstående tabel 2. De store varegrupper benzin, brændselolie, smøreolie og flaskegas er på regional friliste, medens asfaltbitumen, benzol, mineralvoks, terpentin og visse andre varer er på almindelig friliste. I meget begrænset omfang finder der raffinering af råolie sted her i landet, og i 1958 er der på Mærsk Raffinaderiets pyrolyseværk påbegyndt en fabrikation af gas samt forskellige kemiske produkter fremstillet på basis af mineralske olier. Den i tabellen anførte fabrikation af smøreolie består dels i raffinering af importerede grundolier og affaldsolier fra danske virksomheder, dels i blanding af færdig raffinerede importerede smøreolier.

Importen varetages af forholdsvis få firmaer, og disse er i de fleste tilfælde datterselskaber af eller på anden måde finansielt knyttet til udenlandske olieselskaber.

For benzin, petroleum og brændselolie fremgår importens fordeling på virksomheder af omstående oversigt over de enkelte importørers andel i 1954 (tabel 3). Der

Tabel 2.
Mineralske olier m. v. 1956.
(Mill. kr. eksklusiv afgifter).

	Produktion	Eksport	Import	Forsyning til hjemmemarkedet
Benzin	—	—	229,6	229,6
Belysningspetroleum	—	—	29,7	29,7
Brændselolier ...	1,0	—	484,2	485,2
Smøreolier, konsistensfedt m.v.	5,8 ²⁾	2,9	43,9	46,8 ²⁾
Kunstig asfalt ...	4,0	0,1	14,1	18,0
Flaskegas	—	—	31,2	31,2
Andre varer	2,5 ²⁾	—	7,2	9,7 ²⁾
I alt	13,3	3,0	839,9	850,2

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

er ikke registreret aftaler mellem importørerne, men de fire største importører er hver for sig registreret i monopoltilsynet. *Dansk Esso A/S* (reg. nr. 1466) et datterselskab af det amerikanske Standard Oil Company (N.J.). *B.P. Olie-Kompagniet A/S* (reg. nr. 1468) er datterselskab af det engelske The British Petroleum Company Limited. *A/S Dansk Shell* (reg. nr. 1467) er datterselskab af det engelsk-hollandske olieselskab Royal-Dutch-Shell. *Danish American Gulf Oil Company*

A/S (reg. nr. 1685) er datterselskab af den amerikanske Gulf Oil Corporation. De fire selskaber havde i 1954 tilsammen 85 pct. af importen af de nævnte varer under ét, men varierende fra vare til vare som vist i tabel 3.

Også blandt de andre importører er udenlandsk kapital stærkt fremherskende. Det kan således nævnes, at *Mobil Oil Danmark A/S* og *Caltex Oil A/S* er datterselskaber af amerikanske selskaber.

De fire store importører varetager selv salget til detailhandlere og delvis også til forbrugere, dog har Gulf et vist salg til grossister. Selskaberne sælger gennem hver sin kreds af forhandlere, som ved overenskomster er forpligtet til at aftage hele deres forbrug fra det pågældende selskab. Selskaberne fastsætter hver især vejledende videresalgspriser for forhandlere samt rabatter. For så vidt angår benzin, petroleum og lettere brændselolier er de fastsatte priser og rabatter ens. Storfbrugere kan undertiden opnå særlige rabatter. Også de øvrige forhandlevilkår er fastsat af selskaberne, som i reglen udlejer eller udlåner pumper og beholdere til forhandlerne; selskaberne ejer desuden selv visse servicestationer, som de bortforpagter. I forbindelse med selskabernes udleje eller udlån af pumper, tankanlæg etc. tinglyses der i visse tilfælde en deklaration på den pågældende ejendom, hvorefter der ikke fra ejendommen må for-

Tabel 3.
De største olieimportørers andel af importen af benzin, petroleum og brændselolier i 1954.

I procent	Benzin	Petroleum	Gasolie	Dieselolie	Let fuelolie	Svær fuelolie	Alle varer
Esso	36,6	66,6	49,9	48,0	42,8	21,6	36,4
B. P.	17,2	18,5	10,7	8,6	18,6	27,6	19,3
Shell	27,6	9,1	14,8	11,9	10,2	8,4	15,0
Gulf	12,5	4,1	14,8	18,6	13,4	15,5	14,1
Andre handelsimportører	6,1	1,7	8,4	12,9	15,0	11,3	9,9
Offentlige værker og industrivirksomheder	—	—	1,4	—	—	15,6	5,3
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Salg i 1.000 t	565	62	318	147	345	693	2.130

Kilde: Monopoltilsynets årsberetning 1955, side 77.

handles benzin og olie fra andre leverandører.

En del mindre oliiefirmaer dannede i 1936 *Brancheforeningen af Benzin-Importører og -Grossister i Danmark*, som kort efter stiftelsen vedtog regler om bindende minimumssalgspriser og maksimale forhandlerrabatter (reg. nr. 99).

Medlemmerne af en række lokale benzinhandlerforeninger og andre detailforhandlere af benzin har inden for *Centralforeningen af Benzinforhandlere i Danmark* (reg. nr. 1684) vedtaget at arbejde for overholdelse af de af importørerne eller af foreningen fastsatte detailudsalgspriser på benzin, olie m. v., at modarbejde benzin- og olieselskabernes direkte salg til forbrugere, at søge at begrænse en planløs opstilling af benzintanke og servicestationer og at modarbejde illoyal konkurrence. Inden for en række af lokalforeningerne er der fastsat vejledende priser for auto vask og smøring og andre servicearbejder, jfr. omtalen heraf i kapitel XXVII.

Også for *smøreoliens* vedkommende findes en betydelig koncentration, idet de ovennævnte 6 selskaber samt *C. C. Wakefield & Co. A/S*, hvis aktier ejes af det engelske smøreoliefirma af samme navn, i 1952 havde ca. 94 pct. af importen. De fire store Benzinimportørers forhandlere er som hovedregel forpligtet til også kun at føre smøreolie fra det pågældende selskab.

Kunstig asfalt (asfaltbitumen), der anvendes til produktion af tagpap og vejmaterialer, fremstilles her i landet kun af *A/S Kalundborg Olieraffinaderi*, der er registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1448). Aktiemajoriteten i selskabet ejes af Dansk Esso A/S, og resten af aktierne ejes af et af Shell-koncernens engelske selskaber. Produktionen andrager ca. 1/3 af den samlede forsyning, og hvad importen angår, er *Dansk Esso A/S* og *A/S Dansk Shell* registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 1446 og 1447).

Den største importør af *flaskegas*, *A/S Kosangas*, har for sit salg af flaskegas fastsat bruttopriser, som forhandlerne ikke må overskride. Såfremt selskabet modtager un-

derretning om, at en forhandler sælger til lavere priser end fastsat, retter selskabet henvendelse til den pågældende om, at det anser undersalg for skadeligt for varens renommé, og at selskabet derfor gerne ser, at de averterede priser overholdes. Mellem selskabet og indehaverne af de forskellige kosangasdepoter afsluttes enslydende overenskomster, i henhold til hvilke depotet på nærmere fastsatte betingelser er eneforhandler af kosangas inden for et nærmere bestemt distrikt. Depotterne må ikke forhandle flaskegas og flaskegasanlæg af andre mærker (reg. nr. 783). En anden betydelig importørvirksomhed er *B. P. Gas A/S*, der er dannet i 1956 ved sammenslutning af den af *B.P. Olie-Kompagniet A/S* og *Singergas A/S* drevne virksomhed med flaskegas.

Det skal endelig nævnes, at *Dansk Esso A/S* og *A/S Dansk Shell*, for så vidt angår *mineralsk terpentin*, *ekstraktionsbenzin* og *gasolin*, er registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 1583 og 1574).

3. Fast brændsel¹⁾

I omstående tabel 4 er der givet en specifikation af varerne inden for denne gruppe.

Bortset fra tørv, tørve- og brunkulsbriketter er alt fast brændsel på almindelig fri-liste. Indkøb af brændsel i udlandet foretages dels af selvimporterende offentlige værker og industrivirksomheder, dels af handelsimportørerne, der i brændelsåret 1955/56 havde næsten hele importen af koks, cinders og briketter og ca. 1/4 af kulimporten.

Koncentrationen i handelsimporten med fast brændsel er i den særlige betænkning om kulbranchen belyst i følgende oversigt for brændelsåret 1948/49:

1. fjerdedel af importen	8 virksomheder
2. — — —	17 —
3. — — —	32 —
4. — — —	145 —
<hr/>	
Ialt	202 virksomheder

¹⁾ En mere udførlig fremstilling af konkurrenceforholdene findes i »Kulbranchen«, Trustkommissionens betænkninger nr. 2, København 1953. Endvidere henvises til priskontrolrådets beretninger 1937-38, side 14, 1938-43, side 41 f, og 1945-49, side 66.

Tabel 4.
Fast brændsel 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Produk- tion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Stenkul	-	-	416,5	416,5
Koks, cinders og koksgrus	69,2 ²⁾	-	434,0	503,2
Briketter	8,1 ³⁾	1,7	25,1	31,5
Brunkul og tørv .	2,4 ³⁾	0,1	-	2,3 ³⁾
I alt	79,7	1,8	875,6	953,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Tallet omfatter gasværkernes salg af koks.

³⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Såfremt der tages hensyn til de foreliggende oplysninger om finansielle forbindelser mellem brændselsimportørerne, jfr. nærmere nedenfor, har branchens fem største importører eller importørgrupper halvdelen af den samlede handelsimport.

Konkurrencen for fast brændsel udspiller sig inden for større eller mindre lokale markedsområder omkring de enkelte importpladser, og koncentrationstal gældende for hele landet kan derfor kun være et første udgangspunkt til belysning af konkurrenceforholdene. Til nærmere karakteristik af forholdene på de lokale markeder er det i betænkningen om kulbranchen anført, at der i 1948/49 var i alt 74 importpladser, hvoraf der i 27 kun var en importør, i 19 to importører, i 18 tre, i 3 fire, i 3 fem, i 1 seks, i 2 otte og på én plads, nemlig hovedstadsområdet, var der 34 importører.

Flere af de største importfirmaer er centrum i *koncerndannelser*. Størst omfang har koncernen omkring A/S *De forenede Kulimportører Holding Company*, København, der i monopoltilsynet er registreret som sammenslutning (reg. nr. 2226). Gennem Koncernen er der knyttet finansielle forbindelser imellem i alt 42 brændselselskaber, herunder bl. a. de to største handelsimportører, A/S *De Forenede Kulimportører Handels-Selskab* og A/S *Det Danske Kulkompagni* som for det storkøbenhavnske marked begge

er registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 2227 og 2228). Koncernselskaberne har tilsammen ca. 1/3 af den sammenlagte andel af den totale handelsimport, og på visse lokale pladser er andelen større - op til 100 pct. i)-

De eksisterende *aftaler* er følgende:

Mellem en kreds af danske importfirmaer og en række tyske og polske minesyndikater er der etableret såkaldte *hovedforhandlerordninger*, der som hovedregel indebærer, at kun de pågældende firmaer kan købe hos leverandørerne i de to lande. Hvad angår importen fra Vesttyskland er der således aftale mellem en tysk eksportorganisation og 7 danske importører, heriblandt hovedselskaberne i D. f. K. koncernen og 4 andre koncerner. Deltagerne har med enkelte undtagelser eneret på import af tyske koks og cinders og foretager indkøbene i fællesskab efter fastsatte kvoter (reg. nr. 2176). Importen fra Polen foretages af *Polimport A/S*, der har 6 grupper af aktionærer i alt omfattende 31 brændselsimportører fordelt over hele landet. Importen fordeles mellem aktionærerne i forhold til disses aktiebesiddelse. Aktierne kan ikke omsættes uden eenstemmigt samtykke fra bestyrelsen, hvori den polske regering er repræsenteret. De nærmere betingelser for importen er hemmeligt registreret (reg. nr. 2239)²⁾.

I monopoltilsynets register findes desuden 3 lokale kvoteaftaler mellem brændselsimportører i henholdsvis Århus (reg. nr. 7); Korsør og Slagelse (reg. nr. 98) og Grenå, Æbeltoft og opland (reg. nr. 452). Endvidere er der registreret aftaler mellem medlemmerne af de lokale brændselshandlere og reninger i henholdsvis Esbjerg og omegn (reg. nr. 1472); Herning købstad (reg. nr. 1473) og København og omegn (reg. nr. 2168). Disse aftaler angår vejledende eller bindende priser for detailsalg af brændsel.

Endelig skal nævnes, at medlemmerne af *Foreningen af Importører af tyske Brunkulsbriketter* har aftale om bindende minimumspriser for tyske brunkulsbriketter (reg. nr. 8).

¹⁾ Der henvises i øvrigt til monopoltilsynets årsberetning 1957, side 20.

²⁾ Der henvises i øvrigt til monopoltilsynets årsberetning 1957, side 17 og 23.

Kapitel XXIII.

STEN-, LER- OG GLASVARER¹⁾

1. Oversigt

I tabel 1 findes en oversigt over de varegrupper, som omtales i dette kapitel.

Det ses, at forsyningen for de fleste af varegruppernes vedkommende i det væsentlige dækkes ved dansk produktion. Blandt de vigtigste importvarer er forskellige rå mineraler, som ikke findes i den danske undergrund, og bortset fra cement og rensed kryolit er eksporten af relativt ringe omfang.

Af den samlede produktion til hjemmemarkedet i 1956 (produktion ÷ eksport) bestod 93 % af varer, der er på bunden importliste, og ca. $\frac{1}{3}$ af importen faldt på varer, der er på bunden importliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling.

Hvad angår kapitalforbindelserne er de vigtigste virksomheder, som fremstiller og importerer følgende af varerne i nærværende kapitel, gennem kommissionens spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper, henvises til kapitel XIV.

*Tabel 1.
Sten-, ler- og glasvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Forsk. rå mi- neraler	58,0	50,9	116,3	123,4
Kalk- og kridt- produkter ..	26,1	4,2	2,3	24,2
Cement	117,1	32,7	0,2	84,6
Beton o. eter- nitvarer	120,3	4,1	2,8	119,0
Teglværkspro- dukter	98,5	13,3	19,6	104,8
Planglas	9,5	0,8	16,4	25,1
Flasker, servi- ce- og hus- holdn.glas .	35,8	3,3	26,5	59,0
Porcelæn o. fa- jance m. m.	55,7	15,6	11,4	51,5
Andre varer ..	51,8	11,3	20,6	61,1
I alt	572,8	136,2	216,1	652,7

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2-10.

Note: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

udenlandske eller andre danske virksomheder: sand, sten og grus; kalk; cement; betonvarer; teglværksprodukter; planglas.

2. Forskellige rå mineraler

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 2. Grus, skærver, stennel o. lign. er på bunden importliste. Asbest er på regional friliste, og de øvrige varer er på almindelig fri importliste.

Råfosfat, svovlkis og asbest importeres hovedsagelig af industrivirksomheder, og handelsomsætning med disse varer forekommer derfor kun i ringe omfang. Forsyningen med *salt* er hidtil dækket gennem import, men en dansk industrivirksomhed har nu fået koncession på indvinding af salt til brug i virksomhedens fremstilling af kemiske produkter. Importen af salt er koncentreret på nogle få store virksomheder, hvoraf de 3 største, A/S Christiansholms Fabrikker, København (reg. nr. 2242), A. Abels Saltimport, Ålborg (reg. nr. 2243) og firmaet P. Brøste, København (reg. nr. 2244) i monopoltilsynet er registreret som enkeltvirksomheder. Firmaet P. Brøste har for året 1958 eneforhandlingsret for salt fra Østtyskland og Polen; aftalernes nærmere indhold er hemmeligt registreret (reg. nr. 22441)).

Kryolit udvindes kun ved Ivigtut i Grønland, og *Kryolitselskabet Øresund A/S*, hvori Staten har halvdelen af aktiekapitalen, er den eneste virksomhed, som foretager brydning og rensning. Den rensede kryolit finder næsten udelukkende anvendelse til eksport.

Sten, grus, sand m. m. For sand findes ingen oplysninger i produktionsstatistikken, og for de øvrige varer er tallene ufuldstændige. I denne branche er en af de største virksomheder *A/S Carl Nielsen, Sand-, Grus- og Singels Forretning*, København. Aktierne i dette selskab og i *AIS H. Poulsen*, København, ejes af de samme aktionærer, og de to selskaber har direktions- og bestyrelsesfællesskab. De to selskaber har endvidere gennem direkte og indirekte kapitalforbindelser en vis tilknytning til andre af branchens virksomheder, nemlig *I/S Aarhus Sten- og Gruskompagni* og *I/S Gjerrild Stenværker*. Endvidere er en af direktørerne i *A/S Carl Nielsen* medlem af bestyrelsen i *AIS Farum Sten- og Gruskompagni*.

A/S Carl Niensens virksomhed er for den overvejende del baseret på materialer fra søen. Ud over *Carl Nielsen* og de med denne virksomhed forbundne selskaber findes her i landet kun 2 virksomheder, der oppumper

ⁱ⁾ Monopoltilsynets årsberetning 1957 s. 17-18 og s. 23.

Tabel 2.
Forskellige rå mineraler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Råfosfat	—	—	35,7	35,7
Svovlkis	—	—	18,1	18,1
Asbest	—	0	17,1	17,1
Salt	—	0,1	12,7	12,6
Renset kryolit ...	30,7 ²⁾	31,6	—	...
Sand, kvarts, sand- sten, skærver, singels, grus, stenmel o. l. ...	20,9 ²⁾	8,2	4,1	16,8 ²⁾
Krystalis	0 ²⁾	—	—	...
Andre uspecificere- rede mineraler .	6,4 ²⁾	10,9	28,6	24,1 ²⁾
I alt	58,0 ²⁾	50,9	116,3	123,4 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. —
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

sand, nemlig Københavns Mørtelværker A/S, der kun pumper til eget forbrug, samt et mindre selskab på Lolland.

I monopoltilsynet findes fire registrerings vedrørende sand og grus. Lokale sammenslutninger af grusgravejere og vognmandsforeninger omkring Horsens (reg. nr. 1670) og Holbæk (reg. nr. 1967) har aftaler, hvorefter grusgravejerne som hovedregel ikke må sælge sten, grus og mørtel til andre end de organiserede vognmænd, som til gengæld kun må købe de omhandlede materialer hos de pågældende grusgravejere. Aftalerne omfatter tillige bindende priser for grusgravmaterialer ab grusgrav og regler for beregning af kørselspriser. Endvidere har lokale foreninger af grusleverandører i Ribe amt (reg. nr. 2015) og i Ålborg og Omegn (reg. nr. 2223) aftaler om bindende salgspriser.

For så vidt angår *krystalis* er *AIS Krystalisværket*, København, i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 830). Endvidere har *AIS Vestjydsk Krystalisværk, Esbjerg*, (reg. nr. 754), fastsat salgsbestemmelser, hvorefter kunderne skal aftage hele deres forbrug af is hos selskabet, og ikke må videresælge den leverede is.

3. Kalk- og kridtprodukter¹⁾

Varene i denne gruppe fremgår af tabel 3.

Kalksten og kridt er på almindelig fri-liste, medens samtlige andre varer er på bun-den importliste.

Den største virksomhed i denne branche er *AIS Faxe Kalkbrud*, København, som har produktion af de fleste af varerne. Den næst-største virksomhed er *A/S Ny Kalkbrænderi*, København. Faxe Kalkbrud og Ny Kalk-brænderi ejer hver halvdel af aktiekapi-talen i den tredjestørste virksomhed: *A/S De jyske Kalkværker*, Århus.

Kalksien anvendes hovedsagelig til frem-stilling af brændt kalk. Ifølge aftale (reg. nr. 397) skal Faxe Kalkbrud og Skånske Cementaktiebolag, Malmø, lade hele deres salg af kalksten inden for et nærmere fast-sat område, hvorunder Danmark, gå igen-nem et fælles salgskontor, *A/S Fællesagen-turet for Faxe-Limbavn Kalkbrud*, som til-lige skal søge at opnå forhandling af kalk-sten fra andre virksomheder, der sælger in-den for området.

A/S De jyske Kalkværker har erhvervet eneretten til udgravning af kalksten på Ru-gaard og Frydensberg godser i Jylland (reg. nr. 1168).

Jordbrugskalk og -kridt fremstilles i et stort antal kalk- og kridtlejer. *Faxe Kalk-brud* ejer en jordbrugskalkfabrik ved Faxe Ladeplads, og aktierne i *A/S Nørre Flødal Kridt- og Kalkværk*, og selskabet er dermed den største producent med ca. 25 % af pro-duktionen.

Af *slemmekridt*, som bl. a. benyttes i farveindustrien, fremstilles mere end halv-delen af *A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik*. Andre betydende producenter er ovennævnte *A/S Nørre Flødal Kridt- og Kalkværk* samt *AIS Stevens Kridtbrud og Kridtslemmeri*. De nævnte tre virksomheder har tilsammen ca. 70 % af produktionen.

¹⁾ En mere udførlig fremstilling af konkurrence-forholdene findes i »Kalk-, Kridt- og Mørtel-branchen«, Trustkommissionens betænkninger nr. 1, København 1951. I de i denne betæn-king beskrevne forhold er der dog siden betæn-ningens udgivelse sket forskellige ændringer, hvoraf den vigtigste er ophævelsen af Jyllands Kalkcentral og kalkcentralens aftaler med andre virksomheder.

Tabel 3.
Kalk og kridtprodukter 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Kalksten	0,7 ²⁾ ³⁾	0,7	1,7	1,7 ³⁾
Jordbrugs- og fo- derkalk og -kridt m. v.	1,5 ³⁾	0,1	0,1	1,5 ³⁾
Slemmekridt	2,0	2,0	0,4	0,4
Brændt kalk	10,3	1,4	0	8,9
Hydrat- o. melkalk	2,3	2,3
Mørtel og læsket kalk	9,3 ³⁾	0	0,1	9,4 ³⁾
I alt	26,1	4,2	2,3	24,2

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. –
²⁾ Omfatter ikke produktion af kalksten til brænding i egen ovn. – ³⁾ Ufuldstændigt oplyst.

De 4 største producenter af *brændt kalk*, *AIS Faxe Kalkbrud*, *A/S Ny Kalkbrænderi*, *A/S De jyske Kalkværker* og *A/S Hedehus-Teglværket*, havde i 1952 82 % af pro-duktionen. Mellem disse fire kalkværker fin-des direkte og indirekte finansielle forbin-delser, som også omfatter nogle af de min-dre virksomheder, og de sælger for en stor del i adskilte områder. Faxe Kalkbrud og De jyske Kalkværker er registreret som en-keltvirksomheder for så vidt angår brændt kalk (reg. nr. 1917 og 1918).

A/S Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, der har afhændet sine kalkværker, er for-handler af kalk. Selskabet har forpligtet sig til at aftage hele sit forbrug fra *A/S Ny Kalkbrænderi* til dette selskabs til enhver tid laveste engrospris og må ikke selv frem-stille stenkalk (reg. nr. 1064). Selskabet ejer sammen med Faxe Kalkbrud, Ny Kalk-brænderi og Kagstrup Kalkværker aktiekapi-talen i *A/S Københavns Mørtelværker*.

Faxe Kalkbrud sælger i visse dele af lan-det igennem hovedforhandlere, som for en stor del tidligere selv har drevet lokale kalk-værker, men nu er gået over til at forhandle Faxekalk. Hovedforhandlerne, der som hovedregel kun må forhandle Faxekalk, har landsdelsvis indgået aftaler om overholdelse

af fastsatte minimumspriser og fordeling af salget efter kvoter eller salgsområder. Af sådanne aftaler findes der i monopoltilsynets register fire, der er indgået mellem medlemmerne af henholdsvis *Foreningen af Kalkbrandere og Hovedforhandlere af Faxe Kalk i Lolland-Falsters Stift* (reg. nr. 80). - *Foreningen af fynske Kalkværker* — (reg. nr. 86) - samt *Foreningen af syd- og sønderjydske Kalkværker* (reg. nr. 65 og 85).

Mørtel fremstilles dels af håndværkerne på selve byggepladserne, dels af særlige mørtelværker. Varens begrænsede holdbarhed og betydelige vægt gør afsætningsområdet udpræget lokalt, og som regel er der kun et enkelt eller nogle få mørtelværker inden for det enkelte markedsområde. I hovedstaden fremstilles mørtel i det væsentligste af to virksomheder, *A/S Københavns Mørtelværker* og *Kalk- og Mørtelværkerne A/S*, som tilsammen ejer interessentskabet »Nordre Værk«, der driver mørtelværker i omegnen af hovedstaden.

Ved en aftale mellem *Frederiksholms Tegl- og Kalkværker A/S* og *A/S Københavns Mørtelværker* (reg. nr. 1269) forpligter førstnævnte sig som forhandler til at aftage hele sit forbrug af mørtel og hvidtekalk hos sidstnævnte selskab. Frederiksholm må ikke levere kalksten, sand, sten-, mel- eller hvidtekalk til noget mørtelværk inden for en zone på 30 km fra Rådhuspladsen. Til gengæld betaler mørtelværkerne en fast årlig godtgørelse og forpligter sig til at levere Frederiksholm og dets videreforhandlere mørtel og hvidtekalk til de til enhver tid gældende laveste engrospriser.

Af de i Århus beliggende mørtelværker har de to største aftalt at holde ensartede priser og betalingsbetingelser (reg. nr. 143).

4. Cement¹⁾

Af foranstående tabel 1 fremgår, at ca. 40 % af den danske produktion eksporteres, og at importen er betydningsløs. Cement er på bunden importliste.

Produktionen her i landet varetages af 2

¹⁾ En mere udførlig fremstilling af konkurrenceforholdene for cement findes i »Cementbranchen - F. L. Smidth-koncernen« (Trustkommissionens betænkninger nr. 6, Kbh. 1960).

virksomheder, nemlig *A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik*, der har ca. 80 % af hjemmemarkedsalget, og *Dansk Andels Cementfabrik A. m. b. A.*, Nørresundby. *A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik* er stiftet i 1889 under medvirken af bl. a. en Ålborgkøbmand og ejerne af ingeniørfirmaet F. L. Smidth & Co. - *A/S F. L. Smidth & Co.* og dettes aktionærer besidder nu tilsammen med andre selskaber under F. L. Smidth-koncernen aktiemajoriteten i selskabet. I tidens løb er samtlige andre danske cementfabrikker, bortset fra Dansk Andels Cementfabrik, enten ophørt eller blevet sammensluttet med *Aalborg Portland-Cement-Fabrik*.

Aalborg Portland-Cement-Fabrik sælger hele sin produktion gennem datterselskabet *A/S Dansk Cement Central*, København (reg. nr. 2143). Dette selskab har aftale med enkelte særlige forbrugere om direkte salg til disse, men sælger - bortset fra salg til cementvarefabrikanter nord for den gamle grænse i Jylland - i øvrigt kun til forhandlere; selskabet har, uden at der fastsættes vejledende bruttopriser, en vis vejledende indflydelse på de af forhandlerorganisationerne fastsatte videresalgsspriser m.m. I samarbejde med forhandlerne og disses organisationer yder selskabet under hensyn til konkurrencen med Dansk Andels Cementfabrik, dels efter faste regler og dels individuelt, forskellige former for godtgørelser og rabatter til forhandlere, håndværkere og forbrugere.

Cementcentralens regler for antagelse af forhandlere varierer inden for de forskellige områder af landet. På *øerne* og i *Sønderjylland* er salget tilrettelagt således, at der sælges til en begrænset kreds af forhandlere, såkaldte førstehåndsforhandlere, der videre sælger til andre forhandlere og til forbrugere. I *hovedstadsområdet* er der efter krav fra priskontrolrådet fra 1. april 1954 gennemført en ændring af salgsbetingelserne, og herefter kan enhver, der med handels- og branchemæssig uddannelse driver handel en gros med byggematerialer i hovedstadsområdet, på visse nærmere fastsatte betingelser få adgang til at købe direkte hos cementcentralen²⁾. / *Jylland nord for den gamle grænse*

²⁾ Priskontrolrådets beretning 1953-55, s. 89-91.

gjaldt tidligere en lignende førstehåndsforhandlerordning, som i de øvrige landsdele. På landet sælges der imidlertid nu på visse betingelser til enhver købmand, tømmerhandler og cementvarefabrikant. I byerne er førstehåndsforhandlersystemet i princippet bevaret, men førstehåndsforhandlerens antal er blevet noget udvidet.

Foreningen af Førsteaandskøbere under A/S Dansk Cement Central på Sjælland, Lolland-Falster, Møen og Samsø uden for København (reg. nr. 661) samt *Foreningen af Cementimportører i Fyens Stift* (reg. nr. 662) fastsætter i samarbejde med cementcentralen priser for salg til videreforhandlere og forbrugere; de fastsatte priser er kun bindende for medlemmerne, og kun for så vidt angår cement, der hidrører fra tilførsler pr. skib.

Foreningen af Cementimportører i Jylland omfatter i alt væsentligt kun de tidligere førstehåndsforhandlere i Nørrejylland og de nuværende sønderjydske. Foreningen har ikke gennemført tilsvarende regler om mindstepriser og rabatter som dem, der er gældende på øerne. Derimod har en række cementforhandlere i Ålborg og Nørresundby ved aftale (reg. nr. 451) fastsat minimumspriser og kvoter for deltagernes salg til købmænd, cementvarefabrikker, håndværkere og private. A/S Dansk Cement Centrals lokale kontor, der er servicekontor for cementcentralens jyske kunder, fungerer som afregningskontor for aftaledeltagerne.

De nævnte 3 foreninger danner tilsammen *Centralorganisationen af Førsteaandskøbere under A/S Dansk Cement Central uden for København* (reg. nr. 2142). Organisationen, hvis formål er gennem indbyrdes samarbejde og ved forhandling med cementfabrikkerne at opnå de bedst mulige betingelser for handel med cement, kan træffe vedtagelser og indgå aftaler, som er bindende for de tre lokalforeninger, men har dog hidtil kun virket som et samlende vejledende forhandlingsorgan.

Foreningen af københavnske Forhandlerrepræsentanter for cementfabrikkerne, der omfatter 6 firmaer, som indtil den 1. april 1954 havde eneret på køb direkte hos Dansk Cement Central i hovedstadsområdet, står uden for centralorganisationen. Foreningen

fastsætter minimumspriser for deltagernes salg til forhandlere og forbrugere samt dertil hørende rabatter, leverings- og betalingsvilkår, alt i forståelse med cementcentralen (reg. nr. 660). Mindstepriserne for salg til forbrugere er ikke længere bindende for videreforhandlerne, jfr. monopollovens § 10.

5. Betonvarer og eternitvarer

Enkeltvarerne i denne gruppe fremgår af tabel 4. Til fremstillingen af disse varer er cement et vigtigt råmateriale. Aalborg Portland-Cement-Fabrik A/S og andre virksomheder under F. L. Smidth-koncernen er finansielt interesseret i en række af branchens virksomheder.

Færdigblandet beton til støbning fremstilles oftest af håndværkeren selv på byggepladsen. I de største byer har der dog udviklet sig specielle fabrikker, som sælger færdigblandet beton. Da varen ifølge sin beskaffenhed skal anvendes i byggeriet umiddelbart efter fremstillingen, og da den er forholdsvis bekostelig at transportere over større afstande, er betonvarefabrikkerne markedsdominante lokalt, og der findes som regel kun en enkelt eller ganske få fabrikker inden for det enkelte lokale markedsområde.

A/S De danske Betonfabrikker (K. Hindhede) er inden for hovedstadsområdet eneste producent af færdigblandet beton (reg.

Tabel 4.
Beton- og eternitvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Færdigbl. beton ...	14,9 ²⁾	—	—	14,9 ²⁾
Forskellige letbe- tonvarer	12,6	—	—	12,6
Eternitvarer m.m. .	35,0	1,0	2,4	36,4
Byggeelementer af grovbeton	23,5	—	—	23,5
Andre varer af ce- ment og beton...	34,3 ²⁾	3,1	0,4	31,6 ²⁾

I alt 120,3 4,1 2,8 119,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import. —
2) Ufuldstændigt oplyst.

nr. 912). Selskabet opnår i henhold til en ikke registreret aftale med A/S Carl Nielsen, København, og det med dette selskab forbundne A/S H. Poulsen & Co., København, jfr. afsnit 2 foran, en vis rabat på de gældende dagspriser for grus og stenmaterialer mod til gengæld at aftage mindst 70 % af sit årsforbrug for nævnte leverandører. De to leverandører deltager med en vis andel ved fordelingen af nettooverskudet i to af De danske Betonfabrikkers fabrikker, som er beliggende på leverandørernes grund.

I Århus med forstæder er *A/S Aarhus Betonfabrikker* eneste leverandør af færdigblandet beton.

Letbeton er en betegnelse, som anvendes om bygningsmaterialer, der er fremstillet af cement med særlig lette tilslagsmaterialer eller er gjort porøs ved særlige fabrikationsmetoder.

De forskellige letbetonvarer er alle på bunden importliste. For visse armerede letbetonvarer udgør tolden $7\frac{1}{2}$ % af importværdien, medens varerne i øvrigt som hovedregel er toldfri. Forsyningen dækkes udelukkende ved dansk produktion, og der finder ingen eksport sted.

Produktionen af letbetonvarer er temmelig stærkt koncentreret. Således havde i 1952 de 4 største virksomheder, som fremstiller etageadskillelsesblokke og andre blokke og sten af letbeton, ca. 85 % af en samlet produktion på 12,3 mill. kr., medens de 4 største producenter af letbetonplader havde ca. 70 % af en samlet produktion på 5,1 mill. kroner.

De fleste letbetonvarer er mærkevarer, hvoraf de vigtigste er Cellebeton, Durisol, Gasbeton, Lecabeton, Lecaklinker, Micabeton og Siporex. I monopoltilsynet er registreret, at der mellem *A/S Micafabrikkerne* og dets hovedforhandler, *AIS Sylvadan*, er truffet aftale om, at Sylvadan skal overholde de af Mica-fabrikkerne fastsatte priser og rabatter ved salg til grossister (reg. nr. 2058). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte mindstepriser ikke håndhæves, jfr. § 10 i monopolløven. For de øvrige mærker er der intet registreret.

Eternitvarer fremstilles af cement og asbest, dels som materiale til tagbelægning,

dels som rør, der anvendes til vand- og gasledninger.

Eternitprodukter er på bunden importliste. Hverken importen eller eksporten har større omfang. Produktionen her i landet finder kun sted på *Dansk Eternitfabrik AIS*, der er datterselskab af Aalborg Portland-Cement-Fabrik. For så vidt angår tagdækningsmaterialerne er selskabet i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 2186). Selskabet udfærdiger bruttoprislister for tagdækningsmaterialer og yder forhandlerne nærmere fastsatte rabatter samt årsbonus. Bruttopriserne er ikke bindende, men for opnåelse af årsbonus gælder en række særlige bestemmelser. Forhandlerne skal således ved videresalg beregne en vis minimumsavance og forpligte eventuelle videreforhandlere til at beregne en avance af mindst samme størrelse. Markedet er inddelt i 3 områder, og forhandlerne opnår kun årsbonus for salg inden for deres eget område.

Selskabets produktion af eternitrør sælges til medlemmer af *Foreningen af Grossister i Rør- og Sanitetsbranchen i Danmark* samt enkelte andre grossistforhandlere.

Grovbetonvarer, der består af byggeelementer, cementmursten, forskellige betonrør, betonfliser m. m., er på bunden importliste, og visse armerede betonvarer er toldpligtige med $7\frac{1}{2}$ % af importværdien, medens betonvarer i øvrigt som hovedregel er toldfri.

De i tabel 4 anførte oplysninger om produktionen er ufuldstændige, idet der findes et stort antal virksomheder med mindre end 6 arbejdere, som ikke indgår i den årlige produktionsstatistik. Ved erhvervstællingen 1948 blev optalt i alt 706 betonstøberier, hvoraf 601 beskæftigede mindre end 5 arbejdere og tilsammen repræsenterede ca. 40 % af betonstøberiernes produktion.

Den eneste producent af centrifugalstøbte betonrør og bonnarør (trykrør) er *A/S Højgaard & Schultz*, København.

I monopoltilsynet er registreret vedtagelser truffet af *Landsforeningen Dansk Betonvare Industri* og tilsluttede lokale foreninger (reg. nr. 2180). Foreningen består af 14 lokalforeninger omfattende København, Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm, Fyn og

ni jyske områder. De jyske lokalforeninger er sammensluttet i »Jyllandssammenslutningen«.

Landsforeningen har sammen med Dansk Ingeniørforening udarbejdet normer for betonvarer. Varer, der garanteres at være fremstillet i overensstemmelse med normerne, er underkastet kvalitetskontrol og mærkes med et indregistreret mærke, trekantmærket. Kvalitetskontrollen udøves af en særlig institution, »Betonvarekontrollen«, som er oprettet af landsforeningen samt Stads- og Havneingeniørforeningen i Danmark og godkendt af landbrugsministeriet. Benyttelse af trekantmærket forudsætter ikke medlemskab af landsforeningen.

Landsforeningen har nedsat et prisudvalg, som fastsætter bindende minimumspriser med tilhørende leverings-, rabat- og betalingsbetingelser. Landet er inddelt i 4 prizoner med hver sine priser, nemlig: Sjælland, Bornholm og Lolland-Falster; Fyn; den nordlige del af Jylland; det øvrige Jylland.

Landsforeningen har desuden vedtagelser om afgivelse af pristilbud. Medlemmerne skal inden en vist frist før tilbudets afgivelse indgive anmeldelse til den pågældende lokalforening. Denne giver derefter tilbagemelding om, hvilke medlemmer der i øvrigt deltager i tilbudsgivningen. På opfordring af en eller flere af de bydende skal lokalforeningen indkalde de bydende til møde, inden tilbudene afgives. På møderne drøftes ensartede forbehold ved leveringen, den enkelte tilbudsgivers leveringsmuligheder m. m., og der kan efter særlige regler træffes bindende beslutninger. Nogle af de lokale foreninger har truffet afvigende vedtagelser om afgivelse af tilbud.

En række medlemmer i lokalforeningerne for København og Sjælland er tillige medlemmer af *Sammenslutningen af Betonvarefabrikanter for Salg af Betonrør m. m. i København og Omegn*. Sammenslutningen har for rør, rørbrønde, nedløbsrør m. v. af beton truffet vedtagelser om kvotering af salget i det storkøbenhavnske område.

Foruden ovennævnte vedtagelser inden for brancheforeningerne er i registeret indført en aftale (reg. nr. 1626) mellem *A/S De danske Betonfabrikker* (K. Hindhede)

og dettes datterselskab, *Betonvarefabrikken Sjælland A/S*, Roskilde, samt betonvarefabrikken *A/S Hotaco*, Holbæk, hvorefter Hotaco afstår fra at fabrikere færdigstøbte trappeløb, medens de to andre deltagere afstår fra at fremstille eller sælge rensningsanlæg i Danmark og overlader salget af trappeløben inden for Holbæk amt til Hotaco. Salget af de øvrige betonvarer har parterne fordelt således mellem sig, at Hotaco i hovedsagen får overladt Holbæk amt, medens resten af Sjælland og de sydlige øer betragtes som salgsområde for de to andre deltagere.

6. Teglværksprodukter ¹⁾

De enkelte varer under gruppen teglværksprodukter fremgår af tabel 5.

Ildfaste sten er på almindelig importfriliste, medens samtlige øvrige produkter er på bunden importliste. Den danske produktion dækker næsten hele forbruget, og der forekommer kun import af specielle varer, som ikke i større omfang fremstilles her i landet, f. eks. vægfliser og visse typer af ildfaste sten.

Tabel 5.
Teglværksprodukter 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Mursten	60,6	4,5	0	56,1
Tagsten	6,1	1,3	0	4,8
Drænrør	9,8	2,4	0	7,4
Fliser og klinker	0,7	1,8	1,1 ²⁾
Etageadskillelses- blokke	2,2	2,2
Ildfaste sten	6,0	2,0	9,8	13,8
Vægfliser	1,5	6,9	5,4
Andre teglværks- produkter ³⁾	13,8 ²⁾	0,9	1,1	14,0 ²⁾
I alt	98,5	13,3	19,6	104,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst. ³⁾ Herunder glaserede rør og sten samt nistrede gulvfliser.

¹⁾ En mere udførlig fremstilling af konkurrenceforholdene findes i »Teglværksbranchen«, trustkommissionens betænkninger nr. 5, København 1957.

Efter den årlige produktionsstatistik findes der i alt godt 200 teglværker, hvoraf de 4 største virksomheder i 1952 havde ca. $\frac{1}{5}$ af produktionen.

Koncentrationstal som det anførte for hele landet er dog kun af begrænset interesse i denne branche, idet teglværkernes afsætning på grund af varens karakter i reglen foregår inden for et større eller mindre lokalt markedsområde. Branchens aftaler er da også hovedsagelig indgået mellem teglværker inden for lokalt afgrænsede områder af landet. I mellemkrigsårene fandtes desuden en række aftaler, som tog sigte på at regulere konkurrencen mellem salgsområder, som grænser op til hinanden, men disse er nu alle bortfaldet.

Den typiske form for aftaler er, at teglværkerne i en købstads opland opretter et fælles salgskontor. Kontoret varetager salget af en større eller mindre del af medlemmernes produktion, f. eks. er drænrør ofte undtaget. Leverancen til kontoret fordeles som regel mellem værkerne efter bestemte kvoter. I det omfang, værkerne har ret til at sælge uden om kontoret, skal de almindeligvis overholde kontorets priser, og sådant salg medregnes normalt i kvoterne. For tiden findes der 12 aftaler af denne type i monopoltilsynets register, nemlig følgende: A/S Teglværkernes Centralkontor, København (reg. nr. 211), A/S Teglværkernes Salgskontor for Lolland-Falster, Nykøbing F. (reg. nr. 267), I/S Stenstrup og Odense Teglværkers Kontor, Stenstrup (reg. nr. 210), A/S De forenede Teglværker, Egersund (reg. nr. 207), Silkeborg-Herning og omliggende Teglværkers Salgskontor A.m.b.A., Silkeborg (reg. nr. 216), Teglværkernes Salgskontor A.m.b.A., Horsens (reg. nr. 264), Sydvestjyske Teglværkers Salgskontor A.m.b.A., Ølgod (reg. nr. 214), A/S Vestjyske Teglværkers Salgskontor, Holstebro (reg. nr. 215), Midtjyske Teglværkers Salgskontor A.m.b.A., Viborg (reg. nr. 263), I/S Thyland Teglværkers Kontor, Hurup (reg. nr. 262), I/S Aalborg Teglværkers Kontor, Ålborg (reg. nr. 273), Sydøstjyske Teglværkers Kontor (reg. nr. 1475).

I enkelte tilfælde har de lokale aftaler taget form af prisaftaler mellem stedlige teglværker. Dette gælder således i Esbjerg (reg.

nr. 485) og på Bornholm (reg. nr. 1408).

Teglværkerne og/eller deres forhandlere har i et vist omfang indgået aftaler med bygningshåndværkernes organisationer om ydelse af særrabatter o. lign. Til gengæld skal organisationernes medlemmer som regel udelukkende eller fortrinsvis købe hos de pågældende teglværker. I monopoltilsynet findes der for tiden registreret 9 sådanne aftaler ¹⁾).

7. Planglas²⁾

Enkeltvarerne i denne gruppe fremgår af tabel 6.

Almindeligt vinduesglas samt planglas med kant- og facetslibning er på bunden importliste, medens de øvrige varer er på almindelig friliste. Tolden andrager for almindeligt vinduesglas 6 øre pr. kg, svarende til ca. 6 % af importværdien i 1956. For ufolieret slebet glas er tolden 30 øre pr. kg, svarende til ca. 8 % af importværdien i 1956, og for folieret glas i tavler er den 70 øre pr. kg, svarende til ca. 5 % af importværdien i 1956.

Her i landet fremstilles almindeligt vin-

Tabel 6.
Planglas 1956.
(Mill. kr. eksklusivt afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Vinduesglas	9,5	0,5	6,5	15,5
Ufolieret slebet glas i tavler (spejlglas) ...	—	0,1	2,7	2,6
Andet glas i tav- ler	—	0	3,6	3,6
Andet glas	—	0,2	3,6	3,4
I alt	9,5	0,8	16,4	25,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

¹⁾ Reg. nr. 624; 625; 1004; 1005; 1037; 1539; 1541; 1564; 2155.

²⁾ En mere udførlig fremstilling af konkurrenceforholdene findes i »Planglasbranchen«, trustkommissionens betænkninger nr. 4, København 1954.

duesglas kun af én virksomhed, *A/S Korsør Glasværk*, der er registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 2169). Selskabet fremstiller kun glas i 2 og 3 mm tykkelse og sælger som hovedregel kun til lagerførende grossister inden for branchen. Der gives som regel kun bevilling til import af vinduesglas i de tykkelser, som Korsør Glasværk ikke fremstiller.

Import af planglas foretages af 25-30 virksomheder, som også handler engros med dansk vinduesglas. De 5 største virksomheder havde i 1948 godt halvdelen af salget¹⁾.

Foreningen af Importører af Spejlglas og Vinduesglas i Danmark fastsætter vejledende priser for praktisk taget alt planglas ved salg til glarmestre og detaillister (reg. nr. 1949). De københavnske medlemmer af denne forening er i 1956 udtrådt og har dannet *Foreningen af Plan glasgrossister i Storkøbenhavn* (reg. nr. 2137). Medlemmerne anvender fortsat de af førstnævnte forening udsendte vejledende prislistes.

De to foreninger omfatter i alt 20 importører, der repræsenterer næsten hele importen her til landet. Endvidere har medlemmerne den væsentligste del af engrosforhandlingen af vinduesglas fra Korsør Glasværk.

Importørforeningen og de enkelte firmaer inden for den københavnske forening har indgået aftale (reg. nr. 2012) med *Glar-mesterlauget i Danmark*, 1. afdeling, der omfatter Storkøbenhavn og Bornholm. Herefter må importørerne med visse undtagelser kun levere glas til glarmestre, glarmagere og forhandlere, og f. eks. må tilbud og salg af glas til nye byggeforetagender kun ske gennem glarmestre og glarmagere. Tilbud og salg af spejlglasrunder og spejlglasrunder til indsætning af facadevinduer kan kun finde sted til glarmestre, glarmagere samt til butiksinventarfirmaer, der hidtil har købt glas hos de deltagende importører. Importørerne skal yderligere hjælpe laugene med at bekæmpe underbud inden for glarmesterfaget. Laugets medlemmer må til gengæld som hovedregel kun købe glas hos importørforeningens medlemmer.

Glasbearbejdning består i kant- og facet-slibning af spejle og andet planglas, fremstilling af spejle ved foliering af vindues- og spejlglas, sandblæsning og ætsning, glasbøjning samt fremstilling af reklameskilte. Der findes ca. 70 virksomheder, der beskæftiger sig med denne produktion. De 5 største virksomheder havde i 1948 30 % af produktionen.

Foreningen af Arbejdsgivere inden for Planglasbearbejdning, der har ca. 25 medlemmer, fastsætter for de forskellige former for glasbearbejdning vejledende eller bindende minimumspriser (reg. nr. 716, 717, 841 og 1560). Medlemmer af Foreningen af Importører af Spejlglas og Vinduesglas i Danmark modtager almindeligvis 20 % rabat af prislistepriserne for slibning, matting, sandblæsning og ætsning.

Firmaet Michelsens Glashærderier, Herlev, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed for så vidt angår priserne for glasforarbejdning (hærdning, slibning, boring o. lign.) (reg. nr. 2249).

8. Flasker, emballage- og husholdningsglas m. v.

Enkeltvarerne i denne gruppe fremgår af tabel 7, hvoraf det ses, at den danske produktion dækker ca. 60 % af den samlede forsyning af alle varer under ét, men varierende fra vare til vare.

Næsten alle glasvarer er på bunden importliste. For slebne husholdnings- og serviceglas gælder en værditold på 25 %, medens de øvrige glasvarer er belagt med vægttoldsatser af varierende betydning, således svarer tolden for øl-, mineralvands-, mælke- og medicinflasker til 13-14 %, for husholdningsglasvarer til 7-10 % og for belysningsglas til 4-7 %, alt af importværdien i 1956.

Der findes her i landet 3 producenter af de omhandlede varer. De to største, *A/S Kastrup Glasværk* og *A/S Holmegaards Glasværk*, har langt den største del af produktionen. Kastrup Glasværk, der har tre afdelinger i Kastrup og Hellerup, er stiftet 1873 og har igennem årene opkøbt og nedlagt en række konkurrerende glasværker.

Kastrup Glasværk og Holmegaards Glasværk har hver ca. halvdelen af produktionen

¹⁾ Trustkommissionens betænkninger, nr. 4, s. 21.

Tabel 7.
Flasker, emballage- og husholdningsglas
m. v. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Mælke- og fløde- flasker	4,4	-	-	4,4
Alm. hvide, brune og grønne flasker, højst 4 l	11,8	0	10,6	22,4
Medicin-, par- fume- og andre flasker og em- ballageglas ...	10,4	0,2	4,6	14,8
Service- og hus- holdningsglas	8,4	2,3	6,2	12,3
Andre glasvarer	0,8 ²⁾	0,8	5,1	5,1 ²⁾
I alt	35,8	3,3	26,5	59,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

af mælke- og flødeflasker, som ikke importerer, samt af husholdnings- og serviceglas.

De to virksomheder har ved aftale (reg. nr. 1950) med Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation (D.K.F.) erhvervet retten til fremstilling af mælkeflasker med D.K.F.'s mærke. Til gengæld modtager D.K.F. en årsbonus på 1 % af den samlede årlige omsætning til foreningens medlemmer, samt en rabat for den del af salget, som går igennem D.K.F.

Kastrup Glasværk er eneste producent af almindelige brune og grønne flasker, men der er en betydelig import af disse varer, jfr. tabel 7. Hovedparten importeres dog af bryggerierne, af hvilke de to største, samarbejdende virksomheder, Carlsberg Bryggerierne og A/S De forenede Bryggerier, hver har 30 % af aktiekapitalen i Kastrup Glasværk.

Kastrup Glasværk er registreret som enkeltvirksomhed i monopoltilsynet (reg. nr. 756).

9. Porcelæn og fajance m. m.

Enkeltvarerne under denne gruppe fremgår af tabel 8.

Af forsyningen med porcelæn og fajance dækkes beløbsmæssigt ca. 80 % ved dansk produktion. Imidlertid består både hjemmemarkedsproduktionen og eksporten fortrinsvis af dyrere kvaliteter af brugsporcelæn samt kunstgenstande, medens importen omfatter billigere og næsten udelukkende brugsprægede varer, hvorfor importen mængdemæssigt udgør en væsentlig andel af det almindelige forbrug af disse varer.

Alle arter af porcelæn og fajance er på bunden importliste. Tolden for dekorationsgenstande af porcelæn og fajance svarer til 18-21 %; for service og husholdningsartikler af henholdsvis porcelæn og fajance svarer tolden til 5-13 % og 6-7%, alt beregnet i forhold til importværdien i 1956.

Service- og husholdningsgenstande af fajance fremstilledes i 1952 af i alt 9 virksomheder og importeredes af knap 300. De 4 største (producenter og/eller importører) havde i samme år 67 % af forsyningen.

Service- og husholdningsgenstande af porcelæn fremstilledes i 1952 af 4 virksomheder, og importeredes af ca. 200. De 4 største virksomheder (producenter og/eller impor-

Tabel 8.
Porcelæn og fajance m. m. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Service og hus- holdningsgen- stande af fa- jance	7,3	1,3	4,7	10,7
Kunstgenstande af fajance ...	0,8	2,6	0,8	...
Service og hus- holdningsgen- stande af por- celæn	21,6	4,5	4,6	21,7
Kunstgenstande af porcelæn ...	15,7	6,8	1,2	10,1
Keramik og ler- varer	10,3 ²⁾	0,4	0,1	10,0 ²⁾
I alt	55,7	15,6	11,4	51,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

tører) havde i samme år 83 % af forsyningen.

A/S Den kongelige Porcelainsfabrik og Fajancefabriken Alumina og Porcelainsfabrikkerne Bing & Grøndahl og Norden A/S¹⁾ fastsætter bruttopriser for salg af porcelæn- og fajancevarer til forbruger (reg. nr. 1732 og 1733), og selskaberne har for visse kunstartikler og servicevarer opnået dispensation fra monopoltilsynet til at håndhæve bruttopriserne.

Porcelainsfabrikkerne Bing & Grøndahl og Norden A/S har på sin afdeling »Norden« en produktion af teknisk porcelæn, som er nærmere omtalt i kap. XXV, afsnit 9.

10. Andre varer

Enkeltvarerne i denne opsamlingsgruppe fremgår af tabel 9.

På almindelig fri importliste er tagskifer, møllesten og slibemateriale samt visse specielle artikler under gruppen andre og uspecifiserede varer. Smergellærred og sandpapir er på regional friliste, og de øvrige varer er på bunden importliste.

I det følgende nævnes de enkeltvarer, som der foreligger oplysninger om.

For *molerprodukter* er A/S Skarrehage Molerværk i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 649).

Stenuld fremstilles kun af én virksomhed, A/S Rockwool.

¹⁾ Om selskabets leveringsbetingelser henvises til Monopoltilsynets årsberetning 1957, s. 72-74.

Tabel 9.
Andre varer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Molerprodukter	4,7	4,3	0	0,4
Stenuld	10,1	0,2	—	9,9
Glasuld	1,6	0	1,3	2,9
Isolations- og gulvbelægnings- materialer	18,4 ²⁾	18,4 ²⁾
Kalksandsten ...	0,7	—	—	0,7
Arbejder i granit og sandsten...	4,7 ²⁾	0,7	0,2	4,2 ²⁾
Tagskifer o. l....	—	—	0,3	0,3
Smergellærred og sandpapir	2,7	0,5	1,7	3,9
Slibe- og mølle- sten	1,1	0,9	3,9	4,1
Andre og uspec. varer	7,8 ²⁾	4,7	13,2	16,3 ²⁾
I alt	51,8	11,3	20,6	61,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Glasuld fremstilles kun af A/S Dansk Glasuldfabrik.

Arbejder i granit og sandsten: Østifternes Sten- og Billedhuggerforening (reg. nr. 56) og Jyllands Stenbuggermesterforening (reg. nr. 55) har fastsat bindende minimumspriser for gravmonumenter. Medlemmerne må ikke sælge varer til ikke-medlemmer til videreforhandling.

Kapitel XXIV.

JERN OG ANDRE METALLER OG VARER HERAF SAMT BYGNINGSTILBEHØR OG ARTIKLER¹⁾

1. Oversigt

I tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper, som omtales i dette kapitel. Importen består væsentligst af jern, metaller, rør- og sanitetsvarer, medens forsyningen med en række færdigvarer væsentligst dækkes ved dansk produktion. Af den samlede produktion til hjemmemarkedet, ca. 950 mill. kr., består knapt 80 % af varer, der er på bunden importliste. Af importen er den væsentligste del råvarer, nemlig jern og andre metaller, og af den samlede import falder ca. $\frac{1}{5}$ på varer, der er på bunden importliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om toldsætter og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, der fremstiller eller importerer følgende af varerne i nærværende kapitel, gennem kommissionens spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

Tabel 1.

*Jern og metaller og varer heraf samt
bygningsstilbehør og -artikler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Malme, jern- og metallaffald	40,0	24,6	...
Guld-, sølv- og elektroplet- varer	53,2	17,0	20,3	56,5
Jern	148,9	17,5	466,4	597,8
Andre metaller ..	318,2	120,2	266,8	464,8
Søm, skruer, bolte, jærtråd, tråd- fletning	45,1	5,3	57,4	97,2
Blik- og alumini- umsvarer m.m.	187,2	11,4	15,6	191,4
Ovn- og byg- ningsstøbe- gods	38,1	2,6	1,0	36,5
Rør, sanitets- og centralvarme- artikler	105,4	8,7	104,4	201,1
Andre jern- og metalvarer ...	356,4	75,3	176,3	457,4
I alt	1252,5	298,0	1132,8	2087,3

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2-10.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

andre danske virksomheder: Jern; søm og trådvarer; ovn- og bygningsstøbegods; rør-, sanitets- og centralvarmeartikler; have- og markredskaber; bygningsbeslag.

2. Malme, jern- og metalaffald

Produktionen af varerne i denne gruppe er meget ufuldstændigt oplyst, og de foreliggende taloplysninger er derfor ikke medtaget i tabel 1. Af produktionsstatistikens oplysninger om industrivirksomhedernes råvareforbrug fremgår imidlertid, at forbruget af jernaffald og gammelt jern i jernværkerne og støberierne i 1956 var ca. 300.000 t, og af forskelligt metalaffald under ét anvendtes ca. 21.000 t til omsmeltnng. Importen af malm, jern- og metalaffald under ét androg ca. 28.000 t, medens der eksporteredes ca. 270.000 t, fortrinsvis myremalm og metal- og jernaffald.

Jernaffald, som dels består af støbe jernskrot og dels af smedejernsskrot (stålskrot), anvendes i betydeligt omfang i den danske industriproduktion. Jernaffald er på regional importfriliste. Til eksporten kræves derimod tilladelse fra direktoratet for vareforsyning.

Afsætningen af smedejernsskrot sker i det væsentlige til Det danske Staalvalseværk A/S, Frederiksværk, Cement-Jern-Konsortiet I/S, Aalborg, og enkelte andre industrivirksomheder. Disse virksomheder samarbejder om indkøbet og har sluttet aftaler med 3 københavnske grossister samt en række provinsfirmaer om priser, leveringsbetingelser m.v. (reg. nr. 1985). Industrivirksomhederne skal med visse undtagelser aftage hele deres forbrug af smedejernsskrot fra de i aftalen deltagende handelsfirmaer, og aftalen indeholder bestemmelser om, fra hvilke områder de enkelte deltagende industrivirksomheder forsynes. ¹⁾

Metalaffald er på almindelig importfriliste. Til eksport af metalaffald kræves tilladelse fra direktoratet for vareforsyning. Omsmeltnng af metalaffald foretages af 4 virksomheder.

3. Guld-, sølv- og elektropletvarer

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 2.

Med undtagelse af råt sølv og sølv i plader, tråd og stænger, er de i tabellen anførte varer på bunden importliste. Råvarerne im-

¹⁾ Monopoltilsynets årsberetning 1957, s. 52-55.

Tabel 2.
Guld-, sølv- og elektropletvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Sølv, platin, ædelstene og perler ²⁾	—	1,2	16,1	14,9
Bestikarbejde i elektroplet ...	9,5	9,5
Andet arbejde i elektroplet ...	5,9	5,9
Bestikarbejde i sølv	19,5	9,1	0	10,4
Andre sølvvarer	11,9 ³⁾	3,8	0,5	8,6 ³⁾
Andre varer ...	6,4 ³⁾	2,9	3,7	7,2 ³⁾
I alt	53,2	17,0	20,3	56,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V. D. 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Eksporten og importen af guld i barrer, plader, tråd, stænger o. l. er ikke medtaget.
³⁾ Ufuldstændigt oplyst.

porteres, men forsyningen med færdigvarer dækkes næsten udelukkende af dansk produktion. Tolden andrager for forarbejdede varer som regel 25 % af importværdien.

Elektropletvarer fremstilles af 35 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde 43 % af produktionen. *Danske Elektropletfabrikanter*s *Fakkelmærkeforening* udsender for elektropletbestik, der er mærket med Danmarks Guldsmedeforenings varemærker (Fakkelmærket, Bispestaven og Lynet), en bindende prisliste gældende for medlemmernes salg til guldsmede (reg. nr. 363). Foreningens medlemmer havde i 1952 godt halvdelen af den samlede elektropletproduktion, men hele produktionen af bestikvarer, idet foreningen og *Danmarks Guldsmedeforening* har indgået eksklusivaf tale om varer med de ovennævnte varemærker, som ejes af guldsmedeforeningen (reg. nr. 364).

Sølvvarer fremstilles industrielt af 23 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde 72 % af produktionen. I et vist omfang fremstilles sølvvarer også i mindre virksomheder og håndværksbedrifter, men størrelsen af denne produktion er ikke oplyst.

For sølvbestik fastsætter *Danske Sølvvarefabrikanter Handelsforening* kalkulationsregler, nemlig for råvareforbruget en sølvnotering og for forarbejdningen minimumspriser for de forskellige faconer (reg. nr. 9). Foreningens medlemmer havde i 1952 ca. 64 % af den samlede industrielle sølvvareproduktion.

En række firmaer, der udgør *Foreningen af danske Grossister og Fabrikanter i Guld- og Sølvvarebranchen*, har aftale (reg. nr. 907) om kun at sælge guld- og sølvvarer til guldsmede og anerkendte forhandlere.

Guld-, sølv- og elektropletvarer forhandles fortrinsvis af guld- og sølvsmede, som over hele landet har dannet lokale foreninger, der er samlet i 3 landsdelsforeninger omfattende henholdsvis København, Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og Jylland. Disse 5 organisationer danner *Danmarks Guldsmedeforening i* (reg. nr. 2105), som har fastsat standardvedtægter for lokalforeningerne. Efter disse kan lokalforeningerne udfærdige regler for medlemmernes prisberegning, men ingen af lokalforeningerne er registreret i monopoltilsynet. Som ovenfor nævnt har foreningen ejendomsretten til de mest kendte varemærker i elektropletbestik og har om disse varer eksklusivaftale med fabrikantforeningen (reg. nr. 364). For disse mærker og for de gængse mønstre i sølvbestik fastsætter foreningen vejledende priser for salg til forbruger.

4. Jern

Varerne i denne gruppe fremgår af tabel 3. Den væsentligste del af forsyningen dækkes ved import, og samtlige varer er på almindelig fri importliste.

Råjern fremstilles her i landet kun af *Cement-Jern-Konsortiet I/S*, Ålborg, hvis deltagere er A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik og A/S F. L. Smidth & Co. Hovedparten af importen af denne vare forestås af de forbrugende industrivirksomheder selv.

¹⁾ Guldsmedeforeningens virksomhed er omtalt i priskontrolrådets beretninger 1951-52, s. 31, 1953-55, s. 84-85, samt i Monopoltilsynets årsberetninger 1/7-31/12 1955, s. 94-96; 1956, s. 33-34 og s. 38; 1957, s. 31-32, s. 57-58 og s. 66-67.

Tabel 3.
Jern 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Råjern	24,5	0,3	26,9	51,1
Jernlegeringer ...	—	0	9,4	9,4
Stang- og facon- jern, jernbjæl- ker m. v.	64,0	7,8	130,3	186,5
Jernplader uden overfladebeh.	60,4	8,7	182,8	234,5
Båndjern	—	0,4	35,0	34,6
Jernplader med overfladebeh.	—	0,3	72,9	72,6
Jernbaneskiner og spor og dele	—	—	9,1	9,1
I alt	148,9	17,5	466,4	597,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V. D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

Stang- og faconjern, jernbjælker og jernplader fremstilles her i landet kun af *Det Danske Staalvalseværk A/S*, der blev stiftet i 1940 ved aktietegning hos interesserede virksomheder i jernindustrien og blandt skibsværfterne og bankerne samt industriens og håndværkets organisationer. I selskabet har staten indskudt en ansvarlig og uopsigelig kapital, som forrentes med samme udbytte som aktiekapitalen. Statens indskudskapital amortiseres efter nærmere fastlagte regler. Produktionen på stålvalseværket er baseret på udnyttelse af smedejernsskrot, og værket anvender hovedparten af det her i landet fremkomne skrot, der som nævnt i afsnit 2 ikke må eksporteres uden tilladelse fra direktoratet for vareforsyning. Jernplader afsætter værket hovedsagelig direkte til skibsværfterne, og det øvrige salg sker kun til medlemmerne af den nedenfor omtalte »Importørforeningen af 11. August 1933«, som til gengæld er forpligtet til at aftage et vist årligt mindstekvantum (reg. nr. 1487).

Importen af plader til skibsbygning foretages hovedsagelig af skibsværfterne selv, og også enkelte andre forarbejdende virksomheder er selvimportører. Handelsimportører-

ne har den væsentligste del af importen af de øvrige varer, og for de vigtigste af disse er der i omstående tabel 4 givet en oversigt over handelsimportens andel af den samlede import i 1952 samt de 4 største virksomheders andel af handelsimporten.

Visse af handelsimportørerne er igennem kapitalforbindelser beslægtet med andre virksomheder i branchen. Det største importørfirma er *Lemvig-Müller & Munck A/S*, København, som oprindeligt er stiftet i 1920 ved sammenslutning af to ældre jernfirmaer. Selskabet har i årene lige efter første verdenskrig overtaget en halv snes jernforretninger i København, og er finansielt forbundet med tre jernforretninger i Sønderborg, Åbenrå og Svendborg.

Den næststørste virksomhed er *A/S Jernkontoret*, København, der er oprettet i 1905 af 8 virksomheder i jernindustrien, som fremdeles ejer selskabets aktier.

S. C. Sørensen A/S, Randers, der er branchens tredjestørste virksomhed, har karakter af et holdingselskab, som ejer hele aktiekapitalen i jern- og stålforretninger i Randers, Ålborg, Frederikshavn, Hjørring og Herning. Sammen med Hjørring-selskabet ejer holdingselskabet endvidere hele aktiekapitalen i en jern- og stålforretning i Århus.

I A/S Brødrene Edstrand, København, der hører til de mindste af importørforeningens medlemmer, ejes aktiekapitalen af det svenske selskab, *Bröderna Edstrand A/B*, Malmö.

Handelsimporten varetages hovedsagelig af 9 importører, der danner »*Importørforeningen af 11. August 1933*«. Foreningen blev stiftet efter forhandlinger med det internationale stålkartel¹⁾, som resulterede i en eksklusivaf tale mellem stålkartellets og foreningens medlemmer, dog således at skibsværfterne og enkelte andre storforbrugere fortsat skulle kunne købe direkte hos værkerne. Efter 1945 er eksklusivaf taltalen bortfaldet, og ca. 10 jernhandlere uden for foreningen har optaget import. Langt den største del af handelsimporten ligger dog stadig hos foreningens medlemmer, der som

Tabel 4.
De 4 største handelsvirksomheders andel af importen af nogle vigtige jernprodukter i 1952.

	Samlet ¹⁾ import mill. kr.	Heraf handels- import ²⁾	De 4 største handels- virk- somhe- ders andel af handels- importen ²⁾
Jernbjælker i I- og H-form ...	15,5	99-100 %	68 %
Monierjern	13,2	98 %	78 %
Sort stang- og faconjern	76,3	91 %	68 %
Sorte plader 3 mm og der- over ³⁾	38,2	94 %	78 %
Sorte plader un- der 3 mm ...	54,4	75 %	78 %
Båndjern	38,5	52 %	58 %

Noter: 1) Stat. Tabelværk V. D, 73. 2) Be-
regnet på grundlag af indklaringsstal fra
direktoratet for vareforsyning. 3) Eksklusive
skibsbygningsplader (som hovedsagelig im-
porteres af værfterne selv).

nævnt tillige har eneforhandlingen af jern fra Det Danske Staalvalseværk. For såvel dansk som importeret jern har importørforeningens medlemmer aftalt minimumspriser for *for skrivningssal g* til industrivirksomheder og lagerførende jernhandlere (reg. nr. 369). Ved forskrivningssalg forstås leverancer uden om lager, direkte fra værkerne.

Importørforeningens virksomhed angår som nævnt alene forskrivningssalget. Hvad angår *salget fra lager* samarbejder foreningens medlemmer med de øvrige lagerførende jernhandlere igennem særlige foreninger for henholdsvis København, øerne og Jylland, nemlig: *Jernsektionen af Grosserere i Jern- og Staalbranchen i København*, *Foreningen af Købmænd i Jern- og Staalbranchen paa Øerne* og *Foreningen af Købmænd i Jern- og Staalbranchen i Jylland*. De 3 organisationer, hvis medlemmer tilsammen har næsten hele omsætningen af jern fra lager, har hver for sig vedtagelser om bindende minimumspriser, rabatter og salgsbetingelser m. v. (reg. nr. 195, 196 og 197), og indbyrdes har de 3 organisationer aftale om, at pri-

1) Erwin Hexner: »The International Steel Cartel« Chapel Hill 1943.

serne i de 3 områder skal være ens (reg. nr. 198) ¹⁾.

5. Metaller

De varer, som omtales i dette afsnit, fremgår af oversigten i tabel 5. Den produktion, der finder sted her i landet, består i omsmelting af metalaffald til metaller og metallegeringer i blokke og i produktion af udvalgte og trukne metaller eller metallegeringer.

Rene metaller og metallegeringer i blokke er på almindelig fri importliste, og det samme gælder rå, udvalgt tråd af kobber og kobberlegeringer og plader og tråd m. v. af zink, som ikke fremstilles her i landet. De øvrige udvalgte og trukne metaller og legeringer er på bunden importliste.

Metaller og metallegeringer i blokke. Der findes her i landet 4 virksomheder, som beskæftiger sig med omsmelting af metalaffald og fremstilling af metallegeringer. En stor del af den danske produktion af rene metaller i blokke eksporteres, og det danske forbrug dækkes væsentligst gennem import. Forbruget af metallegeringer dækkes derimod hovedsagelig af den danske produktion, hvoraf i 1956 ca. ²/_s eksporteredes.

Udvalgte og trukne metaller fremstilles alene af A/S Nordiske Kabel- og Traadfabri-

ker (N.K.T.), der i monopoltilsynet er registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1622).

For så vidt angår *plader, tråd, bånd m. v. af kobber og af visse kobberlegeringer*, deltager N.K.T. i en international aftale med tilsvarende virksomheder i Belgien, Frankrig, England, Sverige, Ægypten, Italien og Finland (reg. nr. 1624). Samarbejdet omfatter udveksling af erfaringer og forskningsresultater. Endvidere beskytter deltagerne hinandens hjemmemarkeder, idet de er forpligtet til ikke at eksportere aftalevarer til andre deltagerlande til lavere priser end fastsat af aftaledeltagerne i det pågældende deltagerland. Denne bestemmelse gælder dog ikke længere for de engelske deltagere, idet disse, hvad dette forhold angår, er udtrådt af aftalen. For eksport til andre lande er der aftalt fælles minimumspriser for de omhandlede varer med undtagelse af kobbertråd. Fabrikkerne — bortset fra de engelske aftaledeltagere - indberetter deres hjemmemarkedspriser til et sekretariat i Birmingham, som videregiver prisoplysningerne til de øvrige aftaledeltagere. Oplysninger om særpri- ser til specielle kunder videregives dog kun til deltagere, der anmoder om det efter at have modtaget forespørgsel fra vedkommende kunde ²⁾.

Zinkplader fremstilles som nævnt ikke herhjemme. For denne vare har *Metalforeningen*, som består af importører og grossister, fastsat bindende kvantumsbestemte minimumspriser for medlemmernes salg til erhvervsmæssige forbrugere (reg. nr. 674).

Metal foreningen og Foreningen af Grossister i Rør- og Sanitets-Branchen i Danmark på den ene side og A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker på den anden side har truffet aftale (reg. nr. 404) om eksklusiv forretningsforbindelse for så vidt angår *blyplader, blyrør og blyskyllerør*, dog kan N.K.T. sælge direkte til bestemte storforbrugere.

²⁾ Aftalen er omtalt i: Report on the supply and export of certain semi-manufactures of copper and copperbased alloys. The Monopolies and Restrictive Practices Commission, London 1955.

*Tabel 5.
Metaller 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Rene metaller i blokke	20,5	10,5	139,6	149,6
Metallegeringer i blokke	140,5	92,2	7,3	55,6
Udvalgte og trukn. metaller	157,2	17,5	119,9	259,6
I alt	318,2	120,2	266,8	464,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

¹⁾ En tidligere aftale mellem jernhandlerne og landsmedene om serrabat er omtalt i priskon- trolrådets beretning 1952-53, s. 77.

6. Søm, skruer, bolte, jerntråd og trådfletning m. m.

Varerne under denne gruppe er specificeret i tabel 6.

På grundlag af manglende og uensartede specifikationer i den officielle statistik har produktion og udenrigsomsætning ikke umiddelbart kunnet sammenholdes for alle enkeltvarer, og man har derfor måttet samle dem i grupper som vist i tabellen. I den følgende beskrivelse omtales de enkelte varer imidlertid således, som de produktions- og omsætningsmæssigt hører sammen.

Rå udvalset jerntråd (valstråd) fremstilles kun i mindre omfang her i landet. Varen, der anvendes af industrien til fremstilling af færdig produceret jerntråd m. m., er på regional importfriliste. Langt den største del importeres af A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker.

Forsyningen med *søm og jerntråd* dækkes næsten udelukkende ved dansk produktion. De pågældende varer er på bunden importliste. Importen består væsentligst af varer, som ikke fremstilles her i landet.

A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker ejer gennem dets datterselskab, Nordisk Industri Holding A/S, hele aktiekapitalen i A/S Dansk Søm- og Traadfabrik. Denne virksomhed fremstiller kun søm, medens såvel jerntråd som pigtråd foruden af A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker også fremstilles af Den danske Traadwarefabrik, Glostrup. N.K.T. er, for så vidt angår søm, jerntråd m. v., registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1622) og har med Foreningen af danske Isenkram gro s sist er en eksklusivaf tale om forhandling af de pågældende varer (reg. nr. 447). Foreningen udsender en bruttoprisliste gældende for salg til forbruger. På bruttopriserne ydes der isenkrammere og håndværkere aftalte rabatter, som varierer efter køkets størrelse. Bruttopriserne er ikke bindende for detailsalget. Både forhandlere og forbrugere kan købe varerne i større partier i direkte forskrivning fra fabrik til fabrikkens nettopriser.

Skruer til anvendelse i træ, fremstilles udelukkende af A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker, medens skruer til anvendelse i metaller, fremstilles af to andre virksomheder. Skruer er på bunden importliste, og

Tabel 6.
Søm, skruer, bolte, jerntråd og trådfletning m. m. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- keet
Rå udvalset jerntråd	0	24,4	24,4
Jerntråd, pigtråd m. m.	0	0,4	0,4
Anden ikke over-spundet jerntråd	...	0,4	16,5	16,1
Søm, skruer, bolte og møtrikker ...	22,5 ²⁾	2,1	13,2	33,6 ²⁾
Trådfletning og væv m. m.	5,5 ²⁾	0,3	2,2	7,4 ²⁾
Andre trådvarer ...	5,1 ²⁾	1,3	0,2	4,0 ²⁾
Jern og ståltrådstove	12,0	1,2	0,5	11,3

I alt 45,1²⁾ 5,3 57,4 97,2²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelse af tallene må det erindres, at rå udvalset jerntråd indgår som råvare ved fremstillingen af de efterfølgende varer, således at ialt-tallene indeholder betydelige dobbeltregninger. - ²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

importen er ikke af større omfang, men den nøjagtige størrelse kan ikke opgøres på grund af manglende specifikation i handelsstatistikken. Der findes ingen registreringer vedrørende skruer, men omsætningen foregår på samme måde som for søm og jerntråd.

Bolte og møtrikker fremstilles her i landet i det væsentlige af to virksomheder. Desuden foregår der under den bundne importliste en ikke ubetydelig import. I 1952 var der i alt henvend 550 firmaer, der importerede disse varer, men de 5 største havde 50 % af importen.

Produktionen af *trådfletning og -væv samt andre trådvarer* foregår på 8 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde ca. 95 % af produktionen. Importen, der er på bunden liste, er af ringe omfang. En af de største virksomheder er A/S] erntraadsspinderiet, Varde, hvis aktier ejes af Nordisk Industri Holding A/S, der som nævnt er datterselskab af A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker.

For produktionen af *sekskantet galvaniseret trådfletning* (hønsevæv) har *A/S Jerntræadsspinderiet* og *A/S De Borgersenske Fabrikker* aftalt kvotering og bindende priser for salg af fabrik (reg. nr. 181). Fabrikkerne har endvidere aftale med *Foreningen af danske Isenkram grossister*, hvorefter fabrikkerne med enkelte undtagelser kun sælger til medlemmer af foreningen, som til gengæld kun må forhandle sekskantet trådfletning fra de to fabrikker (reg. nr. 182). Fabrikkerne udsender en bruttoprisliste for salg til forbruger. Ved salg til grossister yder fabrikkerne aftalte rabatter, som varierer efter leverancens størrelse. Ved videresalg til detailhandlere og andre aftagere yder grossisterne nærmere aftalte rabatter. *Foreningen af danske Isenkramgrossister* og *Centralforeningen for Danmarks Isenkrammere* (reg. nr. 1482) har aftalt, at deres medlemmer skal overholde de af fabrikkerne udsendte bruttoprislister, idet der ved salg til forbruger alene må ydes visse nærmere aftalte kvantumsrabatter.

For *solde-, sigte- og grusharpevæv* har *A/S De Borgersenske Fabrikker* aftale med firmaet *F. O. Torp*, Næstved, om kvotering af produktionen samt om, at F.O. Torp med en ubetydelig undtagelse skal levere hele sin produktion til De Borgersenske Fabrikker, som derefter varetager det samlede salg (reg. nr. 286). Fabrikernes produktion sælges med enkelte undtagelser kun til medlemmer af *Foreningen af danske Isenkramgrossister*, som til gengæld kun må købe de to fabrikkers varer (reg. nr. 285). Fabrikkerne udsender en prisliste, hvorpå der ved salg til grossister ydes en nærmere fastsat rabat. Ved grossisterens videresalg benyttes samme prisliste, hvorpå grossisterne yder kvantumsgraderede rabatter. Detailpriserne er frie.

Jern- og ståltrådstove fremstilles her i landet af to tovværksfabrikker. Varerne er på bunden importliste. Om tovværksfabrikkerens øvrige produktion henvises til kap. XVI.

7. Blik- og aluminiumsvarer m. m.

De varer, der omtales i dette afsnit, er specificeret i tabel 7.

Blik- og aluminiumsvarer er på bunden importliste, og importen udgør kun en ringe del af den samlede forsyning.

Tabel 7.
Blik- og aluminiumsvarer m. m. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Husholdningsgen- stande af plader og blik samt aluminium ...	24,3	3,1	4,6	25,8
Konservesdåser m. m. af blik og aluminium .	87,0	0	0,6	87,6
Transportspande og mejeriinventar af blik, for- tinnede plader og aluminium .	3,5	0,9	0	2,6
Petroleumsovne...	2,5	1,3	0,1	1,3
Kronekork og an- dre kapsler ...	26,6	2,2	0,2	24,6
Tuber m. m.	6,6	1,3	6,6	11,9
Skilte, bogstaver o. l. af blik, jern og andet metal	14,9 ²⁾	0,8	0,1	14,2 ²⁾
Kømfurer (undt. støbte) gasov- ne, gasappa- rater m. v.	19,8	0,7	2,7	21,8
Forsk. hushold- ningsgenstande (herunder støbte gryder og pander)	2,0 ²⁾	1,1	0,7	1,6 ²⁾
I alt	187,2	11,4	15,6	191,4

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.
Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import. -
2) Ufuldstændigt oplyst.

Produktionen er koncentreret på forholdsvis få virksomheder, jfr. omstående tabel 8, der for de vigtigste af grupperne i tabel 7 giver en oversigt over antal producenter og de 4 største virksomheders andel af produktionen i 1952.

Mellem *A/S Celludan*, *A/S Glud & Marstrands Fabrikker*, *A/S Haustrups Fabrikker* og *Metalvare fabrik en Baltic A/S* er indgået en pris-, kvote- og specialiseringsaftale vedrørende *konservesemballage, teknisk emballage og forskellige husholdningsartikler* (spande, kedler, mål, sier, trage, forme m. m.) (reg. nr. 49). I aftalen er det fast-

Tabel 8.
Antal producenter af blikvarer og de 4 største virksomheders andel af produktionen i 1952.

	Antal producenter	De 4 største virksomheders andel
Husholdningsgenstande af plader og blik	12	97 %
Husholdningsgenstande af aluminium	8	95 %
Emballage af blik og aluminium	21	89 %
Transportspande og mejeriinventar	mindre end 4	
Kronekork	12	66 %

sat, hvilke af varerne hver af deltagerne må producere. Deltagere, der producerer de samme varer, skal fordele ordrerne efter indbydes forhandling og fastsætte salgspriserne i fællesskab. Endvidere er der for alle deltagerne fastsat kvoter for den enkeltes andel af deltagernes samlede salg af samtlige varer under ét samt regler for udligning af over- og undersalg. Udligningen foretages over en fond, hvortil der desuden kvartalsvis indbetales beløb, som beregnes i forhold til virksomhedernes omsætning. Fondens midler kan benyttes til imødegåelse af konkurrencen fra udenforstående firmaer, eventuelt til opkøb af sådanne virksomheder.

De 4 nævnte blikvarefabrikker har aftale med *A/S Den Danske Mælkekondenseringsfabrik*, Nakskov, hvorefter sidstnævnte virksomheds produktion af metalemballage er begrænset til en fast kvote af de øvrige deltageres salg. Mælkekondenseringsfabrikkens produktion af metalemballage begrænses til visse artikler, og bestemte kunder er forbeholdt denne virksomhed. Der er endelig aftalt priser (reg. nr. 50).

Endvidere har *Albert C. Petersens Trykkerier* ved aftale med de førnævnte 5 blikvarefabrikker forpligtet sig til at ophøre med produktion af blikemballage (reg. nr. 51).

Staalvarefabriken Skandinavien har ved aftale med *A/S Glud & Marstrand* forpligtet sig til at ophøre med produktionen af kulsplane, indfyldskander, vandkander m. m., og de to virksomheder har gensidigt forpligtet sig til ikke uden den andens samtykke at påbegynde produktion af sådanne artik-

ler, som hører under dennes fremstillingsområde (reg. nr. 1688).

A/S Glud & Marstrand fastsætter bruttopriser for salg til forbruger af en lang række forskellige *emaljerede, lakerede, galvaniserede og rustfrie jernvarer og aluminiumsvarer*, som anvendes i husholdningerne og på mejerier m.m., og har aftale med *Centralforeningen for Danmarks Isenkvæmmere*, hvorefter foreningens medlemmer skal overholde priserne. Selskabet har med visse undtagelser forpligtet sig til ikke at levere de omhandlede varer til bandagister og grossister i sygeplejebranchen (reg. nr. 1505). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke håndhæves.

For *mælketransport spande, mælkesier, mejeriarikler etc.* af aluminium og fortinnet stål fastsætter *A/S Frederiksberg Metalvarefabrik* vejledende bruttopriser og rabatter til forskellige kategorier af forhandlere og til mejerier (reg. nr. 1528). *Dansk Aluminium Industri A/S*, hvis aktiemajoritet ejes af Aktieselskabet Norsk Aluminium Company¹⁾, Oslo, fastsætter ligeledes for sin produktion af mælketransportspande m. v. vejledende bruttopriser for salg til forbrugere (reg. nr. 1659). Selskabet har en væsentlig del af produktionen af aluminiumsvarer af enhver art.

Metalvarefabriken Baltic A/S fastsætter for sin produktion af *petroleumsovne* af mærket »Bes« bruttopriser for salg til grossist, detaillist og forbruger. Efter 1. juli 1956 kan bruttopriserne ikke længere håndhæves, jfr. monopollovens § 10 (reg. nr. 1991).

En væsentlig del af produktionen af støbte *gasapparater, gasovne, gryder og pander* fremstilles af to virksomheder, nemlig *De Forenede Jernstøberier A/S*, der også driver forretning under navnet *A/S Anker Heegaard*, og *A/S Ernst Voss' Fabrik*. Sidstnævnte virksomhed er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed, for så vidt angår støbte gasapparater (reg. nr. 2090). Selskabets aktiekapital ejes af *A/S Glud &*

¹⁾ I det norske selskab ejes halvdelen af aktiekapitalen af Aluminium Limited, Montreal, jfr. den norske Oversigt nr. 2 over Registret for Konkurransereguleringer og Storbedrifter pr. 1. januar 1957 (reg. nr. 3, 23) Bilag til Pristidende, Oslo 1958.

Marstrand, der af plader og blik fremstiller en del af de nævnte varer, f. eks. emaljerede gryder, kasseroller og gasapparater.

8. Ovn- og bygningsstøbegods

De varer, der omtales i dette afsnit, fremgår af nedenstående tabel 9. Samtlige i tabellen anførte varer er på bunden importliste. Forsyningen dækkes næsten helt ved dansk produktion.

Produktionen af *kakkelovne*, *kaminer* og *komfurer* foregår på i alt 16 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde ca. 80 % af produktionen. To af ovnstøberierne er finansielt forbundne, idet *C. M. Hess' Fabrikker A/S*, Vejle, ejer næsten hele aktiekapitalen i *A/S / S. Hess*, Middelfart.

Foreningen af danske Ovnstøberier (reg. nr. 2138), har 9 medlemmer, som i 1952 tilsammen havde ca. 95 % af produktionen af ovn- og bygningsstøbegods. For disse varer er der aftalt bindende priser for salg fra fabrik til forskellige kategorier af forhandlere, og vejledende forbrugerpriser. Endvidere er der fastsat salgskvoter og dertil knyttede bestemmelser om afgift ved oversalg og tilskud ved salg under kvoten. Til foreningen indbetaler medlemmerne en såkaldt fordelingsafgift, der er graderet efter

størrelsen af medlemmernes samlede omsætning. De indkomne beløb udbetales til medlemmerne på en sådan måde, at ordningen virker til fordel for de små støberier. Hvert enkelt støberi antager selv sine forhandlere, men de skal anmeldes til en af foreningen oprettet kontrolinstitution og godkendes af denne. Forhandlerne er inddelt i forskellige rabatgrupper, og der er fastsat regler til begrænsning af antallet af forhandlere i de højere rabatgrupper.

Et af foreningens medlemmer *A/S H. Rasmussen & Co.*, Odense, har ved aftale med foreningen forpligtet sig til i et tidsrum af fyre år fra 1. januar 1958 ikke at fremstille ovn- og bygningsstøbegods, som omfattes af foreningens vedtagelser. Som vederlag for produktionsnedlæggelsen modtager selskabet en kontant godtgørelse, der beregnes i forhold til selskabets andel af kartelomsætningen i 3 år (reg. nr. 2241).

Foreningen har lignende aftaler om produktionsnedlæggelse med 3 udenforstående støberier (reg. nr. 1566, 1569 og 1570). Disse aftaler blev indgået i 1930erne umiddelbart efter foreningens stiftelse, og de pågældende virksomheder har ved tinglysning på deres ejendomme forpligtet sig til ikke at producere ovn- og bygningsstøbegods i nærmere aftalte perioder på op til 100 år. Tre tilsvarende aftaler (reg. nr. 1565, 1567 og 1568) er nu bortfaldet. Til gengæld for de påtagne forpligtelser og som betaling for de modeller, redskaber m. v., som samtidig overdroges til foreningen, modtog de 6 støberier fra foreningen betalinger på i alt ca. 1,8 mill. kr. ¹⁾

Medlemmerne af *Københavnske Støbegodsforhandlere s Handelsforening* og enkelte andre firmaer har indgået aftale om ved salg til forskellige kategorier forhandlere, installatører og forbrugere, herunder en række navngivne virksomheder, ikke at overskride nærmere fastsatte rabatter på de af hvert enkelt medlem fastsatte vejledende forbrugerpriser. For to kategorier af ovne fra et bestemt støberi skal vedtagerne overholde aftalte minimumspriser ved salg til forhandlere (reg. nr. 1027).

¹⁾ Ovnstøberiernes aftaler er omtalt i priskontrolrådets beretning 1952-53, side 84-86.

Tabel 9.
Ovn- og bygningsstøbegods 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Støbe ovne, komfurer og kakkelovne	19,1	0,9	0,8	19,0
Oliefyrede kaminer og stueovne samt dele dertil	6,2	1,7	0,2	4,7
Vaskekedl. (støbte)	2,2	2,2
Køkkenvaske	2,3 ²⁾	—	—	2,3 ²⁾
Vinduer (støbte)	1,7	1,7
Andet bygningsstøbegods	6,6 ²⁾	6,6 ²⁾
I alt	38,1	2,6	1,0	36,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. —

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

9. Rør, sanitets- og centralvarmeartikler

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 10. Trukne rør, radiatorer, centralvarmekedler, skyllecisterner og de fleste varer under posten »andre sanitære bygningsartikler« (rustfri stålvaske, badekar m. v.) er på bunden importliste. Derimod er støbte rør på regional friliste og sanitetsporcelæn på almindelig importfriliste.

Inden for engroshandelen findes aftaler om salgspriser for alle hovedartikler, og i nogle af de andre omsætningsled findes også forskellige konkurrencebegrænsninger, som til dels har udviklet sig i tilknytning til engroshandelens aftalesystem. I det følgende omtales først aftalerne inden for engros-

handelen, der som nævnt omfatter de fleste af varerne; derefter omtales vare for vare de registreringer, der berører de øvrige omsætningsled, og der redegøres i forbindelse hermed for kommissionens undersøgelser af importens eller produktionens koncentration på de største virksomheder.

Inden for blikkenslager-, rør- og sanitetsfaget er der aftaler om vejledende priser og licitationsforhold. Konkurrencebegrænsningerne i disse håndværksfag er nærmere omtalt i kap. VIII.

Aftalerne inden for engroshandelen er nu mindre omfattende end tidligere, idet forskellige aftaler er blevet ophævet eller modificeret på foranledning af priskontrolrådet og monopoltilsynet. Det gælder således en række eksklusivaftaler mellem på den ene side danske importørfirmaer og på den anden side visse udenlandske rørværker eller værkssammenslutninger og visse danske fabrikker¹⁾. Endvidere har monopoltilsynet i november 1956 meddelt branchen pålæg om at ophæve aftalerne om bindende priser på en række hovedvarer. Fra 1. februar 1957 og igen fra 20. februar 1958 er aftalerne herefter ændret, således at de fastsatte priser og rabatter nu som hovedregel kun er vejledende²⁾. I det følgende omtales alene de gældende aftaler.

Inden for Rørforeningen, Foreningen af Grosserere i Rør-, Sanitets- og Centralvarmebranchen (reg. nr. 2170) er der aftaler om priser, salgs-, leverings- og betalingsbetingelser. Foreningen er organisationsmæssigt opdelt i 4 grupper, der beskæftiger sig med hver sit vareområde. Bortset fra kedler, radiatorer og centralvarmearmaturer (gruppe IV) omfatter prisaftalerne ikke *forskrivningssalg*, hvorved forstås salg til levering udenom lager direkte fra fabrik til grossistens køber. For *salg fra lager* er der derimod inden for alle fire grupper fastsat priser omfattende alle hovedvarer. Priserne

*Tabel 10.
Rør-, sanitets- og centralvarmeartikler
1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Trukne eller valse- de rør	21,9	0,6	63,0	84,3
Blødstøbte rørdel m. v.	0	17,3	17,3
Rustfri rør og rø- rdel samt rør og rørdel i små di- mensioner	1,0	5,9	4,9
Støbte rør og klo- akstøbegods ...	9,2	2,3	6,1	13,0
Radiatorer af pla- dejern	24,1	0,5	0	23,6
Radiatorer af stø- bejern	5,7	0,1	0,1	5,7
Centralvarmeked- ler, varmtvands- beholdere m. m. af pladejern ...	20,2 ²⁾	20,2 ²⁾
do. af støbejern...	14,5	4,0	0,3	10,8
Skyllecisterner ...	1,8	-	-	1,8
Sanitetsporcelæn...	-	0	9,8	9,8
Rustfri stålvaske .	6,1	0,2	0,4	6,3
Andre sanitære bygningsartikler	1,9 ²⁾	0	1,5	3,4 ²⁾
I alt	105,4	8,7	104,4	201,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabel værk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. — !

²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

¹⁾ Om disse og andre ændringer i aftalerne henvises til priskontrolrådets beretninger: 1951-52, s. 32, 1952-53, s. 63-64, s. 66 og s. 84, 1953-55, s. 91-93, s. 96-97.

²⁾ Om disse og andre ændringer af aftaler m. m. henvises til Monopoltilsynets beretninger 1956, s. 33 og s. 45-46 samt 1957, s. 40-41 og s. 47-48.

gælder for salg i småpartier til installatører og ligestillede købere. For salg i større partier og salg til andre kvøberkategorier er der fastsat forskellige kvantumsgraduerede rabatter. Pris- og rabatbestemmelserne er bindende for salg under nærmere angivne beløb, men i øvrigt blot vejledende; den del af omsætningen, der berøres af de bindende regler, skønnes at udgøre ca. 10 % af den samlede omsætning¹⁾.

Foreningen af danske Importører af Smedejemsrør og tilhørende Fittings (reg. nr. 204) har for gas-, vand- og dampør med tilhørende fittings samt for stikledningsrør, kulsyrerør, borerør, centralvarmerør, kedelrør, støtterør m. v. vedtaget samme bestemmelse som Rørforeningen, jfr. ovenfor.

Engroshandelens aftaler angår som nævnt de fleste af varerne i tabel 10. Vedrørende de enkelte varegrupper i tabellen kan i øvrigt oplyses følgende:

Trukne rør og rørdele. Trukne rør, der som nævnt er på bunden importliste, fremstilles her i landet kun af én virksomhed, *Skandinavisk Rørfabrik A/S*. Den danske produktion af rørdele er ikke oplyst, men hovedparten af forsyningen hidrører fra import. De 4 største importører havde i 1952 knapt 50 % og knapt 40 % af importen af henholdsvis rør og rørdele. Ses der på import og dansk produktion under ét, havde de 4 største virksomheder, nemlig Skandinavisk Rørfabrik og de 3 største importørfirmaer i 1952 ca. 60 % af den samlede forsyning af trukne eller valsede rør, som importeredes af over 200 firmaer.

Gruppen støbte rør og kloakstøbegods omfatter afløbsrør, trykrør og kloakstøbegods.

Afløbsrør fremstilles her i landet kun af *A/S Dansk Rørindustri*, Fredericia, som er et datterselskab af *A/S Ribe Jernstøberi*. Afløbsrør er på regional importfriliste. Forsyningen dækkes næsten udelukkende ved dansk produktion. Mellem *A/S Dansk Rørindustri* og gruppe I inden for *Foreningen af Grosserer i Rør-, Sanitets- og Centralvarmebranchen* er indgået aftale om afløbsrør og faconstykker af støbejern. Selskabet må kun

levere til medlemmer af gruppen og yder disse en årsbonus. Grossistforeningens medlemmer må kun foretage import, hvis handelsaftaler med udlandet nødvendiggør det; såfremt selskabet ikke kan tilfredsstille forbruget eller ikke holder konkurrencedygtige priser, er gruppens medlemmer dog berettiget til efter forhandling med selskabet at inddække sig fra anden side (reg. nr. 1193).

Trykrør af støbejern fremstilles ikke her i landet. I denne forbindelse kan nævnes, at eternit- og bonnarør, der delvis har samme anvendelse som støbte trykrør, fremstilles af henholdsvis *A/S Dansk Eternitfabrik*, Ålborg, og *A/S Højgaard & Schultz*, København. Disse virksomheders produktion af rør, som i alt andrager ca. 7,5 mill. kr., er omtalt i kapitel XXIII, sten-, ler- og glasvarer.

Kloakstøbegods, der er på bunden importliste, fremstilles af en række jernstøberier.

Firmaet F. Th. Jacobsen, Hellevej, har givet *Foreningen af Grosserer i Rør-, Sanitets- og Centralvarmebranchen* tilsagn om kun at sælge kloakkontraventiler til medlemmer af foreningens gruppe I. Firmaet fastsætter bruttopriser. Efter 1. juli 1956 kan disse ikke håndhæves, jfr. monopollovens § 10 (reg. nr. 422).

Radiatorer fremstilles dels af støbejern og dels af pladejern. Begge typer er på bunden importliste, og forsyningen dækkes næsten udelukkende ved dansk produktion.

Støbejernradiatorer fabrikeres kun af to virksomheder, nemlig *A/S Ribe Jernstøberi* og *A/S Rasmussen & Co.*, Odense. Disse virksomheder har aftale om bindende minimumspriser og leveringsbetingelser (reg. nr. 1344).

Pladejernradiatorer fremstilles af 4 virksomheder, hvoraf den største, *H. Hollesens Fabriker*, er registreret i monoptilsynet som enkeltvirksomhed (reg. nr. 2137).

H. Hollesens Fabriker og *A/S A. E. Schmidt* (Thor Radiatorer) danner *Foreningen af danske Radiatorfabrikker*. De to virksomheder skal holde hinanden underrettet om priser og rabatter for radiatorer. Når en af virksomhederne ønsker foretaget en ændring af priser og rabatter, forhandles der herom mellem fabrikkerne. Såfremt enighed ikke opnås, kan hver af virksomhederne efter

¹⁾ Meddelelser fra Monoptilsynet, nr. 2 1958, som indeholder en oversigt over prissystemets opbygning.

en vis tidsfrist selv fastsætte sine priser og rabatter (reg. nr. 161).

Centralvarmekedler fremstilles ligeledes dels af støbejern, dels af pladejern. Begge typer er på bunden importliste, og næsten hele forsyningen dækkes af dansk produktion.

Støbejernskedler fremstilles af 5 virksomheder, hvoraf de 3, nemlig *A/S De forenede Jernstøberier*, *A/S H. Rasmussen & Co.*, Odense, og *Kerteminde Jernstøberi*, har aftale om bindende minimumspriser, rabatter m.v. (reg. nr. 1371). De to sidstnævnte virksomheder har tillige aftalt en fælles bonusordning, således at den enkelte grossists samlede køb af kedler hos de to virksomheder under ét lægges til grund for bonusberegningen.

De tre fabrikker har endvidere aftalt, at grossister, der forpligter sig til bindende at placere visse minimumsordrer hos fabrikkerne inden en vis frist samt til at aftage varerne i en vis rytme, kan opnå rabatter varierende efter størrelsen af den bindende ordre og det samlede årskøb (reg. nr. 1371).

Pladejernskedler, varmtvandsbeholdere og andet fyringsmateriel af pladejern fremstilles af i alt 40 virksomheder, hvoraf de 4 største repræsenterer ca. 48 % af produktionen og de 10 største ca. 75 %. *Reek's Opvarmnings Comp. A/S* er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1226).

Skylle cisterner er på bunden importliste, og hele forsyningen dækkes af dansk produktion. *Maskinfabrikken Phønix A/S* er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1995).

Sanitetsporcelæn fremstilles ikke her i landet. Importen er på almindelig friliste. Der var i 1952 ca. 100 importører, hvoraf de 4 største havde 60-65 % af importen.

Rustfri stålvaske fremstilles her i landet af 5 virksomheder. Varen er på bunden importliste, og importen er af ringe størrelse.

Andre sanitære bygnings artikler omfatter emaljerede støbejernsbadekar, udstyr til hospitaler m. m. Der foreligger ikke specificerede oplysninger om størrelsen af produktionen af disse varer.

To af fabrikkerne, *A/S C.M.Hess' Fabrikker* og *A/S Frederiksberg Metalvarefabrik*

har aftale (reg. nr. 2197) om kvotering af produktionen af rustfri stålvaske. Fabrikkerne, der har indregistreret et fælles varemærke, træffer aftale angående stålvaskenes typer og størrelser. Endvidere aftaler de ensartede, vejledende bruttopriser med tilhørende forhandlerrabat, kvantumsrabat og årsbonus.

Emaljerede støbejernsbadekar fremstilles her i landet kun af C. M. Hess' Fabrikker A/S, Vejle, som har indgået aftale (reg. nr. 1534) med en række fabrikker af støbejernsbadekar i Belgien, Finland, Frankrig, Holland, Sverige og Tyskland om ydelse af fælles kvantumsbestemt omsætningsbonus til aftagere på det danske marked. Bonussatsen er gradueret efter den enkelte kundes køb hos samtlige aftaledeltagere under ét i de nærmest foregående to kalenderår. Badekar er på bunden importliste, og importen var i 1952 af nogenlunde samme størrelse som den danske produktion.

10. Andre jerns og metalvarer

Under denne gruppe er samlet et meget stort antal jern- og metalvarer, som ikke naturligt har kunnet placeres under de foregående afsnit. Det drejer sig dels om et stort antal enkeltvarer med relativt små omsætningsværdier og dels om ret store vareposter, der i den officielle statistik er betegnet som »andre varer« eller »uspecificerede varer«. I tabel 11 er anført nogle af de vigtigste varegrupper. Der knytter sig en betydelig usikkerhed til den foretagne sammenstilling af tallene for import og produktion. De beregnede tal for forsyningen til hjemmemarkedet af de enkelte vareposter må derfor tages med et vist forbehold.

Blandt varegrupperne i tabel 11 foreligger der oplysninger om aftaler, koncentrationsforhold m. m. for følgende:

Have- og markredskaber, som omfatter grebe, forke, skovle, spader, hakker, hyppes og skuffejern, river og kultivatører m. m., er på bunden importliste.

Have- og markredskaber produceres af 10 fabrikker, hvoraf de 4 største i 1952 havde ca. 80 % af produktionen. Tre af fabrikkerne har aftale om bindende minimumspriser,

rabat og bonus for salg til grossister og detaillister. De udsender endvidere vejledende priser for salg til forbruger (reg. nr. 450)¹⁾.

Værktøj omfatter et meget stort antal varer, hvoraf nogle fremstilles her i landet, og andre importeres. Værktøj er på almindelig importfriliste.

Firmaet *L. V. Erichsen*, der er hovedforhandler for *The Rawlplug Co. Ltd.*, London, fastsætter for bøsninger, værktøj og ekspansionsbolte af mærket »*Rawlplug*« bruttopriser for salg til forbruger. Bruttopriserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. monopollovens § 10 (reg. nr. 316).

Forsyningen med *knive, skeer, gaffler, sakse, barberblade* dækkes dels ved dansk produktion og dels ved import. Hovedparten af de nævnte varer er på bunden importliste.

Aktiemajoriteten i *Ginge Fabrikker A/S* og *Scania-Vabis & Raadvaddam A/S*, der driver virksomhed under navnene *Scania-Vabis* og *Raadvad Knivfabrikker*, ejes af de samme personer.

Bygningsbeslag fremstilles af 46 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde ca. 74 % af produktionen. Bygningsbeslag er på bunden importliste.

To af producenterne, nemlig *A/S f. Petersens Beslagfabrik*, Nibe, og *A/S Peder Nielsen, Pedershaab*, Brønderslev, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 1775 og 1776).

Cykellåse er på bunden importliste, *Basta Laasefabrik A/S*, København, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed. Et andet firma, *G. Borgquist & Co.*, har over for selskabet forpligtet sig til ikke at fremstille og sælge cykellåse, og retten til fremstilling og salg af cykellåse mærket »*G.B.*« har firmaet overdraget til *Basta Laasefabrik A/S*. *Borgquist & Co.* bevarer dog eneret til eksport af »*G.B.*«-låse«, og låsene til eksport-salg leveres af *Basta Laasefabrik A/S* (reg. nr. 1476). *Basta Laasefabrik A/S* har end-

¹⁾ Aftalen er omtalt i »Meddelelser fra Monopoltilsynet« 1956, nr. 1, s. 8, samt i Monopoltilsynets årsberetning 1956, s. 20-21.

Tabel 11.
Andre jern- og metalvarer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Groft bearbejdet støbe- og smedegods	0,2	3,1	2,9
Våben og ammunition	14,9	11,6	29,3	32,6
Jernkonstruktioner og konstr. af aluminium t. bygningsbr.	18,1 ²⁾	5,4	7,9	20,6 ²⁾
Nåle, strikkepinde m. m.	0,4 ²⁾	0,3	1,8	1,9 ²⁾
Svejeelektroder	—	0,3	3,5	3,2
Andre trådvarer	—	—	—	—
Pengeskabe, bokse og kartoteker	3,6 ²⁾	0,7	1,0	3,0 ²⁾
Have- og markredskaber ...	8,3	0,5	0,3	8,1
Forsk. værktøj .	16,0 ²⁾	7,7	33,2	41,5 ²⁾
Knive, skeer, gaffler, sakse, barberblade m. v.	13,1 ²⁾	4,3	7,7	16,5 ²⁾
Bygningsbeslag .	17,4 ²⁾	17,4 ²⁾
Andre beslag og hængsler	3,9 ²⁾	6,6	6,4	3,7 ²⁾
Låse, nøgler og dørlukkere ...	5,8	0,9	1,7	6,6
Cykellåse og tråd	9,5 ²⁾	0,5	3,5	12,5 ²⁾
-nøgler	1,8 ²⁾	1,8 ²⁾
Tromler, beholdere og dunke	15,2 ²⁾	1,2	1,9	15,9 ²⁾
Stålflasker og dele hertil	5,8	2,6	2,3	5,5
Stålvinduer og -døre	6,0 ²⁾	0,1	0,4	6,3 ²⁾
Hestesko	1,5	—	—	1,5
Belysningslegemer og armaturer	42,4 ²⁾	5,4	5,2	42,2 ²⁾
Andre og uspec. varer	172,7 ²⁾	27,0	68,0	213,7 ²⁾
I alt	356,4	75,3	176,3	457,4

Kilde: Statistisk Tabelværk V, D, 77 og Produktionsstatistik 1956.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. —
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

videre aftale med Centralforeningen for *Danmarks Cykle-Industriforeninger* og *Københavns Cykle- og Auto-Industriforening*, hvorefter fabrikken betaler en afgift af sit

salg af låse til en særlig fond, der anvendes til de to foreningers faglige undervisningsvirksomhed ¹⁾ (reg. nr. 1947).

Hestesko er på bunden importliste, og import forekommer ikke.

Aktieselskabet Københavns Hesteskofabrik er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 553). Videresalget af hestesko omfattes af jernhandlernes aftaler om bindende minimumspriser (reg. nr. 195; 196; 197; 198), jfr. afsnit 4 om jern.

Lysekroner, lamper og lampeartikler er på bunden importliste.

I 1952 fremstillede 37 fabrikker lamper

¹⁾ Priskontrolrådets beretning 1952/53, s. 64-65.

og lysekroner for i alt ca. 20 mill. kr., men de 4 største virksomheder havde ca. 70 % af produktionen.

For følgende mærkevarer er der fastsat bruttopriser:

For *tryklåse, sikkerhedsnåle og knappenåle* har firmaet William Prym, Tyskland, igennem sin herværende repræsentant fastsat bruttopriser for salg fra grossist til detaillist og konfektionist (reg. nr. 1298). Priserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, **jfr.** monopollovens § 10.

For *strikkepinde og hæklenåle* har firmaet Joh. Moritz Rump A.G., Altens, Vesttyskland, igennem sin herværende repræsentant fastsat vejledende bruttopriser for salg **til** detaillist (reg. nr. 1326).

Kapitel XXV.

ELEKTRISKE MASKINER OG APPARATER¹⁾

1. Oversigt

I tabel 1 gives en oversigt over de varegrupper, som vil blive omtalt i dette kapitel.

Som det fremgår af oversigten, er den danske produktion inden for alle grupperne væsentlig større end importen, og i flere af grupperne er der en betydelig eksport. Af den samlede produktion til hjemmemarkedet i 1956 (produktion — eksport) var ca. 90 % varer, der er på bunden importliste, medens ca. $\frac{2}{3}$ af importen faldt på varer, der er på bunden importliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. I de tilfælde, hvor gruppen består af en række forskellige enkeltvarer, indledes omtalen med en oversigt over de vigtigste enkeltvarer. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om toldsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, er de vigtigste virksomheder, der fremstiller eller importerer følgende varer, gennem kommissionen spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller andre danske virksomheder: elkraftmaskiner; tørelementer; glødelamper; radiomateriel; telefonmateriel; varme- og kogemateriel; kabler og overspundet ledningstråd; installationsrør; teknisk porcelæn og sikringer.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kapitel XIV.

Forinden gennemgangen af de enkelte varegrupper påbegyndes, skal omtales visse forhold, som er af betydning for flere af grupperne.

I stærkstrømsloven af 1949 og det i henhold til denne lov udstedte stærkstrømsreglement er der fastsat detaljerede regler for udførelsen af elektriske anlæg og materiel, og bl. a. forbydes salg og udlevering af installationsmateriel og forskellige andre elektriske apparater og artikler, som ikke er godkendt af »Danmarks elektriske Materielkontrol« og forsynet med et mærke (D-mærket). Materielkontrollen og det øvrige tilsyn med overholdelsen af stærkstrømsreglementet henhører under »Elektricitetsrådet«. Endvidere

Tabel 1.
Elektriske maskiner og apparater 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Elektr. kraftmaskiner	108,7	42,3	35,6	102,0
Tørelementer	23,4	14,3	1,9	11,0
Elektriske lamper ...	17,2	1,0	9,2	25,4
Radio- og grammo- fonmateriel	180,3	52,1	43,6	171,8
Telefonmateriel	42,0	4,2	23,9	61,7
Varme- og kogema- teriel	20,1	3,0	5,3	22,4
Kabler og overspun- det ledningstråd .	122,5	13,3	6,6	115,8
Andre elektr. varer .	299,4	130,2	75,7	244,9

I alt 813,6 260,4 201,8 755,0

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2-9.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

kan nævnes *installationsloven af 1937* med senere ændringer, som kræver, at personer, der udfører arbejder ved stærkstrømsanlæg, skal opfylde visse faglige kvalifikationer og eventuelt have autorisation af vedkommende el-værks ledelse eller kommunalbestyrelse.

Disse bestemmelser, der er indført af sikkerhedshensyn, har en vis indvirkning på konkurrenceforholdene; f. eks. vanskeliggøres importen af elektrisk materiel, hvis der i det land, hvor varerne er fremstillet, ikke stilles de samme krav til materiellets udformning som her i landet. Af samme grund kan eksporten fra danske virksomheder i visse tilfælde blive vanskeliggjort.

Inden for elektricitetsbranchen findes der en række brancheorganisationer, hvoraf de fleste dog kun beskæftiger sig med et enkelt vareområde. I det omfang, organisationerne deltager i aftaler, der er registreret i monopoltilsynet, er de nævnt i de respektive afsnit i det følgende.

Af organisationer, der omfatter flere af branchens områder, skal nævnes *Foreningen af Fabrikanter og Grossister i Elektricitetsbranchen* (FAFGE) og *Elektroinstallatørernes tekniske og økonomiske Sammenslutning »Protektor«*.

FAFGE, der medio 1956 havde 96 medlemmer, er opdelt i følgende sektioner: Kreditorsektionen, den el-tekniske sektion, grossistsektionen, fabrikantsektionen og agentsektionen. Den el-tekniske sektion varetager medlemmernes interesser i forhold, der vedrører elektroinstallatørerne; de øvrige sektioners virksomhed fremgår af deres navne. Medlemmer af den el-tekniske sektion og grossistsektionen skal tillige være medlemmer af kreditorsektionen, som forpligter medlemmerne til at henvise betalingsstandsninger til ordning gennem sektionen og til i øvrigt at underrette denne om debitorers betalingsvanskeligheder (reg. nr. 679).

Mellem den el-tekniske sektion og Protektor består der et mangeårigt samarbejde¹⁾, som for tiden har form af en aftale, hvorefter Protektors medlemmer ved indkøb hos sektionens medlemmer modtager en bonifikation. Til gengæld regner sektionen med, at Protektors medlemmer foretager deres ind-

køb hos medlemmer af sektionen, medmindre særlige forhold gør indkøb fra anden side naturligt (reg. nr. 2202).

Endelig skal nævnes, at der mellem Protektor og installatørforeningerne for henholdsvis København og provinsen består en licitationsaftale (reg. nr. 1510), der sammen med andre håndværks- og licitationsaftaler er omtalt i kap. VIII.

2. Elektriske kraftmaskiner

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 2. Forsyningen dækkes i overvejende grad ved dansk produktion.

Med undtagelse af visse større dynamoer, generatorer og transformatorer, der anvendes af elektricitetsværkerne, er elektriske maskiner på bunden importliste. Tolden er for de fleste af varerne en værditold på 7,5 % af importværdien.

Dynamoer og generatorer fremstilles her i landet af 6 virksomheder, hvoraf de 4 største har 99 % af produktionen. Transformatorer over 2.000 kw.a. og andre transformatorer til el-forsyningen fremstilles af mindre end 4 virksomheder. Produktionen af elektromotorer på over 1 hk, som udgør langt den største del af produktionen, finder sted på 8 virksomheder, hvoraf de 4 største har ca. 99 % af produktionen. Mindre elektromotorer produceres af 21 virksomheder, men de 4 største har ca. 85 % af produktionen.

Den største del af produktionen inden for

Tabel 2.
Elektriske kraftmaskiner 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Dynamoer, generato- rer, omformere, ens- rettere	24,2	8,1	7,2	23,3
Transformatorer	13,7	13,7
Elektromotorer	69,4	27,6	16,0	57,8
Dele til el-maskiner...	1,4	6,6	12,4	7,2
I alt	108,7	42,3	35,6	102,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

¹⁾ Priskontrolrådets beretninger 1949—51, side 80 ff, 1952-53, side 61 f og side 75 ff.

alle tre grupper dækkes af firmaet *Thomas B. Thrige*, Odense, Firmaet ejes af Thomas B. Thriges fond, som også ejer aktiemajoriteten i salgsselskabet *Thomas B. Thrige*, København, samt aktiemajoriteten i *A/S Dansk Akkumulator- og Elektromotorfabrik*, Odense.

Den næststørste producent er *A/S Titan*, der er etableret i 1897 ved sammenslutning af to virksomheder. Mellem Titan og det svenske el-selskab ASEA er indgået en ikke registreret aftale om patentsamarbejde og om produktionsfordeling, hvorefter Titans produktionsområde er begrænset til nærmere definerede varegrupper.

Foreningen af Fabrikanter af elektriske Maskiner i Danmark (Dynamotor) omfatter seks medlemmer, herunder de ovennævnte produktionsvirksomheder. Medlemmerne skal hver for sig fastsætte bruttopriser og må højst yde nærmere aftalte rabatter for elektriske maskiner. Efter 1. juli 1956 kan bruttopriserne ikke håndhæves, jfr. monopollovens § 10. Køberne er inddelt i kategorier, opført på særlige lister. Hvert medlem må højst have 7 hovedforhandlere, og disse er på samme måde som medlemmerne bundet af foreningens vedtagelser (reg. nr. 1511).

Ved en aftale mellem *Dynamotor* og en række medlemmer af *Elektroinstallatørernes tekniske og økonomiske Sammenslutning, Protektor* (reg. nr. 1511), forpligter de installatører, der har underskrevet aftalen, sig til udelukkende at tilbyde og forhandle elektriske maskiner fra firmaer, der er tilsluttet *Dynamotor*. Forlanger kunderne maskiner af andet fabrikat, leveres maskinerne gennem et medlem af *Dynamotor*. Der er fastsat rabatter til Protektors medlemmer, herunder en særlig bonifikation til de medlemmer, der har underskrevet aftalen, og *Dynamotor* har udarbejdet lister over andre rabatberettigede købere. Ved leverance direkte fra fabrik til forbruger og i tilfælde af licitation yder fabrikken en provision til den installatør, der udfører tilslutningen.

For reparation af elektromotorer er indgået en aftale (reg. nr. 1512) mellem *Elektromotorværkstedernes Sammenslutning »Reparatører«* og en række medlemmer af *Elektroinstallatørernes tekniske og økonomiske Sammenslutning, Protektor*. De pågældende

medlemmer af *Protektor* er bortset fra tilfælde, hvor de selv udfører reparationer eller lader disse udføre hos medlemmer af *Dynamotor* (jfr. ovenfor), pligtige til at lade reparationer af elektriske maskiner ske hos medlemmer af værkstedsforeningen. Der er aftalt rabatter og en særlig bonifikation, som indbetales til *Protektor*. De af Protektors medlemmer, der har underskrevet aftalen, får bonifikationen godskrevet.

3. Tørelementer

Det fremgår af tabel 1, at eksporten udgør godt halvdelen af produktionen. Med undtagelse af batterier til tunghøreapparater er importen på bunden liste. Tolden udgør for anodebatterier 20 % og for de øvrige typer 7 Vz % af importværdien. Importen omfatter hovedsagelig typer, der ikke fremstilles her i landet.

Tørelementer fremstilles her i landet af 4 virksomheder. Den største producent, *A/S H elles ens*, har ca. 90 % af hjemmemarkedets forsyning og ejer aktiekapitalen i en af de øvrige virksomheder, *A/S H. P. Nielsens Elektromekaniske Etablissement*. Dette selskab havde, før Hellekens overtog aktiekapitalen, købt to likviderede elementfabrikker. Hellekens (reg. nr. 530) fastsætter bruttopriser for salg til detaillist og forbruger samt kvantumsgraderede rabatter til grossister og detaillister. Efter 1. juli 1956 kan bruttopriser ne ikke længere håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

Cykellygte- og T ø r elementfabriken Nefa A/S fremstiller cykellygter og elementer hertil og udsender vejledende prislistor for salget til detaillist og forbruger (reg. nr. 96). *Fog & Mørup A/S* fastsætter for cykellygter og batterier af mærket F.M. vejledende priser for salg til detaillist og forbruger (reg. nr. 73).

4. Elektriske lamper

Den væsentligste del af forsyningen dækkes ved dansk produktion, jfr. omstående tabel 3. Varerne er på bunden importliste, og importen omfatter fortrinsvis lampetyper, som ikke fremstilles her i landet.

Almindelige glødelamper fremstilles her i landet af 3 virksomheder, som samler importerede dele. De to største er finansielt

Tabel 3.
Elektriske lamper 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Glødelamper	15,8	1,0	6,1	20,9
Neon- og lysstofrør...	1,4 ²⁾	0	1,8	3,2 ²⁾
Kvartsbrændere og magniumlamper ...	-	0	1,3	1,3
Ialt	17,2	1,0	9,2	25,4

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. -
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

forbundne og har aftale om deling af produktionen, jfr. nedenfor. Almindelige lysstofrør, der forhandles i detailhandelen, fremstilles ikke her i landet, mens rør til belysning på gader og i industrivirksomheder fabrikeres af én virksomhed, og neonrør til reklamebrug fremstilles af flere virksomheder.

Den største af glødelampefabrikkerne er *Philips A/S*. Aktiekapitalen i dette selskab og i salgsselskabet *Pope A/S* ejes næsten fuldt ud af hollandske selskaber tilsluttet den internationale *Philips-koncern*, hvis virksomhed især omfatter fremstilling af radioartikler, glødelamper og andet el-materiel.

Den næststørste producent er *Nordisk Glødelampe Industri A/S*, der også driver forretning under navnet *Dansk Osram A/S*. Selskabet er stiftet i 1947 til overtagelse af det tidligere tyskejede Osramselskab. Aktiemajoriteten ejes af indehaveren af firmaet Søren Madsen, der tidligere fremstillede glødelamper, men nu alene forhandler lamper, som købes hos *Nordisk Glødelampe Industri*. Resten af aktiekapitalen ejes af *Philips A/S*. En bestemmelse i selskabets vedtægter fastslår, at en aktionær, som vil sælge sine aktier, skal tilbyde disse til de øvrige aktionærer.

Aktiemajoriteten i den mindste fabrik, *Dansk Glødelampefabrik A/S*, Åbenrå, ejes af el-grossistfirmaet Aage Havemanns Eftf., og salget af fabrikkens produktion sker gennem hovedaktionæren. Aage Havemanns Eftf. har desuden sammen med Elektricitets-

aktieselskabet *Elektroluma* stiftet *Skandinaviske Lysrørsfabrik A/S*, som fremstiller visse arter af lysrør.

Til supplement af deres produktionsvirksomhed her har såvel *Philips* som *Osram* en betydelig import af elektriske lamper. Den største af de rene importvirksomheder er *Elektricitetsaktieselskabet Tungsram*, hvis aktiekapital ejes af det nu nationaliserede ungarnske *Tungsram, Vereinigte Elektrizitäts- und Glühlampen Gesellschaft*.

Philips og *Pope* på den ene side og *Nordisk Glødelampe Industri* og *Søren Madsen* på den anden side har ved en aftale (reg. nr. 1029) fordelt salget imellem sig efter faste kvoter, således at de to *Philips*-selskaber tilsammen skal have 54,5 % og de to *Søren Madsen*-selskaber resten af parternes samlede salg her i landet. Endvidere finder der et vist samarbejde sted, for så vidt angår reklamering, idet der fastlægges et mindste-reklamebudget for hver af parterne.

Endelig er der mellem *Nordisk Glødelampe Industri* og firmaet *Søren Madsen* på den ene side og *Philips A/S* hollandske moderselskab på den anden side oprettet en kontrakt, som giver de to danske virksomheder ret til at benytte *Philips* patenter m. v. Aftalen er ikke registreret.

Philips A/S fastsætter bruttopriser for sin produktion (reg. nr. 1007). Efter 1. juli 1956 kan bruttopriserne ikke længere håndhæves, jfr. monopollovens § 10. For normallamper og autolamper ydes der en særlig kvantumsrabat, når der er sluttet kontrakt om et bestemt årsforbrug.

For de andre fabrikker og *Tungsram* findes ingen tilsvarende registreringer, men de holder samme bruttopriser som *Philips*.

5. Radio-, fjernsyns- og grammofonmateriel

Varene i denne gruppe fremgår af tabel 4.

Navigeringsapparater er på almindelig fri-liste, medens de øvrige varer i tabellen er på bunden importliste, og forsyningerne dækkes hovedsagelig ved produktion her i landet. Kun for enkelte artikler, især radiatorer og navigeringsapparater, dækkes forsyningen overvejende ved import.

Om de enkelte varegrupper kan oplyses følgende:

Tabel 4.
Radio-, fjernsyns- og grammofofonmateriel
1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Radiogrammf. .	9,2			
Andre komplet- te radiomodt.	21,9	3,1	1,1	92,9
Fjernsynsappar. .	58,7			
Radiogrammf. med fjernsyn .	5,1			
Radorør	2,5	0,2	4,4	6,7
Radiosendere og -dele samt ra- dionavige- ringsapparater	12,7 ²⁾	12,5	15,3	15,5 ²⁾
Andre dele til ra- dio- og fjern- synsmottagere	53,9 ²⁾	24,9	16,5	45,5 ²⁾
Wire-recordere og pladespil. .	6,0	10,0	3,9	10,2 ²⁾
Andre grammo- foner og -dele	10,3 ²⁾			
Grammofofonpl.	1,4	2,4	...
I alt	180,3	52,1	43,6	171,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 samt Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import. -
2) Ufuldstændigt oplyst.

Radio- og fjernsynsmottagere, herunder radiogrammofoner og pladespillere, er som nævnt på bunden importliste. Tolden for radio- og fjernsynsmottagere udgør 20 % af importværdien + 1,50 kr. pr. isat rør. Dele til radio- og fjernsynsmottagere er ligeledes toldpligtige med 20 % af importværdien¹⁾. Importen er af ringe omfang. Såvel danske som importerede mottagere er belagt med en omsætningsafgift på 15 % af detailhandlernes indkøbspris inklusive afgifter.

Radio- og fjernsynsmottagere fremstilles her i landet af ca. 20 virksomheder, men de 4 største havde ca. 55 % og de 7 største ca. 80 % af produktionen i 1952.

Den største producent er *Philips A/S*, hvis tilknytning til den hollandske koncern

af samme navn er omtalt foran under afsnit 4. Foruden igennem dette selskab beskæftiger koncernen sig med omsætning af radio- og fjernsynsmottagere her i landet igennem handelsvirksomheder som *Pope A/S* og *Axel Schou A/S*, finansieringsselskabet *Finax A/S* samt reparations- og serviceselskabet *Repas A/S*.

Af andre betydende fremstillingsvirksomheder kan nævnes *Bang & Olufsen A/S*, *Linnet & Laursen A/S* og den såkaldte *TO-R-koncern*, der omfatter følgende selskaber: *TO-R Radio A/S*, *A/S Rasmus Rudholt*, *Skandinavisk Finantas A/S*, *Telavox Radio* og *Nordisk Radio Industri A/S*.

Samtlige producenter af radio- og fjernsynsmottagere har fastsat vejledende bruttopriser for deres modeller, men kun *Philips A/S* og *Pope A/S* er anmeldt til monopoltilsynets register (reg. nr. 2126 og 2125)²⁾. Endvidere har *Radiobranchens Kreditorforening*, som de fleste større fabrikker og grossister er medlemmer af, gennemført regler for medlemmernes salg til usolide debitorer (reg. nr. 1992).

Radorør fremstilles her i landet af 2 mindre virksomheder, hvis produktion imidlertid for størstedelen eksporteres.

Hovedparten af det danske forbrug dækkes ved import, og ca. 90 % af radorørene anvendes til montering i nye mottagere. Radorør, der som nævnt er på bunden importliste, fortoldes med 1,50 kr. pr. stk., svarende til ca. 50 % af importværdien i 1956. Desuden svares der omsætningsafgift af såvel danske som importerede radorør.

Langt den største importør er *Philips A/S*, der tillige med et andet importørfirma, *A/S Dansk Mullard*, er knyttet til den internationale Philips-koncern. Philips A/S er registreret i monopoltilsynet og udsender vejledende

²⁾ Inden for radiobranchen har der tidligere ved aftaler og bestemmelser været fastsat bindende bruttopriser for praktisk taget hele omsætningen. I 1948 ophævede priskontrolrådet samtlige aftaler og bestemmelser, hvilket overgangsvist medførte betydelige prisfald. Senere er efterhånden flere og flere fabrikker gået over til at fastsætte vejledende bruttopriser. Branchens forhold er nærmere omtalt i Priskontrolrådets beretning 1945-49, side 99 ff, og 1949-51, side 152 ff samt »Meddelelser fra monopoltilsynet«, nr. 3, 23. marts 1956.

¹⁾ Radorør har en højere toldsats, jfr. senere,

bruttopriser (reg. nr. 695). Også *Tungsram A/S*, som fastsætter bruttopriser, er registreret i monopoltilsynet (reg. nr. 863). De fastsatte priser kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. monopollovens § 10¹⁾.

Radionavigeringsapparater er som nævnt på almindelig friliste. Omsætningen består dels af radaranlæg, dels af pejlingsapparater, d. v. s. modtagere, som opfanger signaler fra en kæde af radiofyrrer på land til brug ved skibes og flyvemaskinernes positionsbestemmelser. Forsyningen dækkes for størstedelen ved import.

For så vidt angår radiopejlingsapparater, er *Decca Navigator A/S* anmeldt til monopoltilsynets register (reg. nr. 1640). Selskabet har af den danske stat opnået tilladelse til at oprette og drive en kæde af radiofyrrer på dansk område. Decca-kæden kontrolleres af marineministeriet, der har en repræsentant i selskabets bestyrelse.

Andet radiomateriel fremstilles her i landet af noget over 30 fabrikker, der imidlertid ofte har specialiseret sig i fremstilling af enkelte artikler. Radiosendere fremstilles således kun af 6 virksomheder, højttalere og højttaleranlæg af 9, modstande af 5, transformatorer af 10, radioomskiftere af 2, spoler af 6 og kondensatorer af 7 virksomheder²⁾. Omkring halvdelen af produktionen eksporteres, og importen er for de fleste artiklers vedkommende af underordnet betydning. Varerne er på bunden importliste, og tolden udgør som regel 7½ % af importværdien.

Grammofonplader og andre grammofonartikler. Alle varer er på bunden importliste. Fremstillingen og importen varetages af et forholdsvis begrænset antal virksomheder, der oftest ved enforhandlingsaftaler om de vigtigste mærker eller ved finansielle forbindelser er knyttet til store udenlandske virksomheder.

1) Ifølge en nu ophævet aftale, reg. nr. 205, har Philips, Tungsram og det tyske Telefunken tidligere haft aftale om kvotering af deres salg af radiorør, bl. a. i Danmark.

2) Indtil 1949 havde de førende danske kondensatorfabrikker aftale med samtlige tyske fabrikker, der eksporterede her til landet, om mindstepriser for kondensatorer (reg. nr. 1060).

For de enkelte mærker fastsætter fabrikanter og importører hver for sig bruttopriser gældende for salg til forbruger. Herom findes der i monopoltilsynets register følgende: *Philips A/S* (reg. nr. 1865), *Skandinavisk Grammofon Aktieselskab* (reg. nr. 23 og 53), *AEG, Dansk Elektricitets A/S* (reg. nr. 142), *Nordisk Polyphon A/B* (reg. nr. 22), *Fabrikken Plastica A/S* (reg. nr. 1593). Bruttopriserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. § 10 i monopolloven.

6. Telefonmateriel³⁾

Som det fremgår af tabel 1, dækkes den væsentligste del af forsyningen gennem dansk produktion. Importen spiller kun en større rolle, for så vidt angår telefoncentraler. Samtlige varer er på almindelig friliste. Toldsatsen for telefoncentraler udgør 7½ %, medens der for telefonapparater er vægttoldsatser uden nævneværdig beskyttelsesmæssig betydning.

Telefonmateriel fremstilles her i landet af ca. 10 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde 88 % af produktionen. Koncentrationen er dog i realiteten større, idet de mindre fabrikker kun i ringe omfang fremstiller materiel til det offentlige telefonsystem. De største fabrikker er *Telefon-Fabrik Automatic A/S*, *Standard Electric A/S* samt *Kristian Kirks Telefonfabrikker*. De vigtigste importører er *L. M. Ericsson A/S* og *Philips A/S*. Salget sker hovedsagelig til post- og telegrafvæsenet og de 3 store koncessionerede telefonselskaber.

Standard Electric A/S er et datterselskab af det amerikanske *International Standard Electric*, der ejer 70 % af selskabets aktiekapital. Den resterende del ejes af *Københavns Telefon Aktieselskab*. Gennem moderselskabet er *Standard Electric A/S* led i en international koncern, som omfatter telefon- og telegraf-selskaber samt selskaber for fremstilling og forhandling af telefon-, telegraf-, radio- og andet elektrisk materiel i en række lande. *Standard Electric A/S* har bl. a. indgået en ikke registreret aftale med *Kristian Kirks Telefonfabrikker*, om patentforhold m. m.

3) Telefonkabler medtages ikke i dette afsnit, men omtales under »Kabler og ledningstråd« i afsnit 8.

Næsten halvdelen af aktiekapitalen i *Telefon-Fabrik Automatic* ejes af importfirmaet *L. M. Ericsson A/S*. Sidstnævnte er et datterselskab af det svenske *L. M. Ericsson Telefonaktiebolag*, der ligesom *International Standard Electric* driver virksomhed i en lang række lande¹⁾.

Philips A/S er datterselskab af det hollandske Philips, jfr. omtalen foran i afsnit 4.

7. Varmes og kogemateriel

Forsyningsforholdene fremgår af tabel 5.

Forsyningen dækkes næsten udelukkende af dansk produktion. Hårtørrings- og onduleeringsapparater o. lign. er på almindelig fri-liste, medens alle de øvrige varer er på bunden importliste. For varmeapparater, -puder, vandvarmere o. lign. er der en værditold på 7½ %. For de øvrige apparater er der væggtoldsatser uden nævneværdig beskyttelses-mæssig betydning.

Produktionen af el-kogeapparater, ovne m. v. finder sted på 8 virksomheder, hvoraf de 4 største i 1952 havde 96 % af omsætningen.

Tabel 5.

Varme- og kogemateriel
(*elt er mis k materiel*) 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Forsy-			
	Pro duk-tion	✓	✓	memar- kedet:
El-kogeapparater, ovne				
m. v.	13,1	0,4	2,4	15,1
Varmeapparater, -puder, vandvarmere o. l.	6,2	1,1	0,9	6,0
El-strygejern og andet el-termisk udstyr.	0,8	1,5	2,0	1,3
I alt	20,1	3,0	5,3	22,4

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion — eksport + import.

Ifølge monopoltilsynets register (reg. nr. 681) havde en række virksomheder, der fremstiller eller importerer elektrisk varme-materiel, indtil 1952 aftale om, at de hver for sig skulle fastsætte bindende bruttopriser for videresalget, og de af virksomhederne i henhold til aftalen fastsatte bestemmelser var ligeledes optaget i registeret (reg. nr. 1191; 1192; 1225; 1240; 1241; 1254; 1261). Efterhånden som virksomhederne ophørte med at kræve bruttopriserne overholdt, er de anførte bestemmelser slettet af registeret, og efter 1. juli 1956 er registreringen alene opretholdt for den største af virksomhederne, *A/S Laur. Knudsen* (reg. nr. 1191).

8. Kabler og ledningstråd

Som det fremgår af tabel 1, udgjorde forsyningen med kabler og overspundet ledningstråd i 1956 ca. 116 mill. kr., som ikke er yderligere specificeret i statistikken. Foruden kabler og overspundet tråd anvendes også blank kobbertråd og -kabel til elektriske ledninger, nemlig til luftledninger. Blank kobbertråd og -kabel er ikke udspecificeret i statistikken, men indgår under valsede og trukne metaller, der i nærværende fremstilling er omtalt i kap. XXIV, afsnit 5. Konkurrenceforholdene for blank kobbertråd og -kabel svarer i øvrigt til, hvad der er gældende for kabler og overspundet ledningstråd, som omtales i det følgende.

Hovedparten af forsyningen dækkes ved dansk produktion. Varerne er på bunden importliste, og import finder som hovedregel kun sted i den udstrækning, den danske produktion ikke er i stand til at dække behovet. Tolden er værditold på 7½ % af importværdien.

Hele produktionen af kabler og overspundet ledningstråd finder sted på én virksomhed, *A/S Nordiske Kabel- og Traadfabriker* (N.K.T.), der i monopoltilsynet er registreret som enkeltvirksomhed for en række forskellige varer (reg. nr. 1622), og hvis øvrige virksomheder er omtalt i kap. XXIV.

N.K.T. deltager i forskellige internationale aftaler vedrørende kabler og ledningstråd. Selskabet er således medlem af sammenslutningen »*International Cable Development Corporation*» (I.C.D.C.), der i 1952 bestod af kabelfabriker i Belgien, Danmark,

¹⁾ Ifølge Svenska Aktiebolag 1949/50, side 810, er der finansiel forbindelse mellem *L. M. Ericssons Telefonaktiebolag* og *International Standard Electric*, idet et af hovedselskaberne i sidstnævnte koncern *International Telephone and Telegraph*, ejer 34 % af aktierne i *L. M. Ericsson*.

England, Finland, Frankrig, Holland, Italien, Norge, Polen, Spanien, Schweiz, Sverige og Østrig. Deltagerne, der er organiseret i nationale grupper, udveksler tekniske erfaringer og har aftalt at beskytte hinandens hjemmemarkeder, for så vidt angår jordkabler til stærkstrøm, idet grupperne har påtaget sig at opfordre deres medlemmer til ikke at afgive tilbud til et andet medlems hjemland, forinden man har rådført sig med det pågældende medlems gruppe. Endvidere er der truffet særlige aftaler for salg til lande, som ikke har medlemmer i organisationen. Selskabet deltager også i »*International Conference of Non Ferrous Metals Manufacturers*«, den såkaldte »Lausanneaftale« (reg. nr. 1624), som er nærmere omtalt i kap. XXIV, afsnit 5¹⁾. Endelig har selskabet en patentaftale om telefonkabler med *International Standard Electric* (jfr. omtalen af dette selskab i afsnit 6). Herefter afstår International Standard Electric Co. fra at sælge telefonkabler i Danmark, medens N.K.T. afstår fra salg til en række lande.

Størstedelen af N.K.T.'s produktion af kabler og ledningstråd sælges direkte fra fabrikken til storforbrugere som el-værker, telefonselskaber og industrivirksomheder. Endvidere sælges til installatører og grossister. Med det formål at fremme salget til installatører har N.K.T. forpligtet sig til at yde en kvantumsbestemt bonus til installatører, der har aftaget deres samlede årsforbrug af en række specificerede ledninger, kabler, isolationsmaterialer etc. hos selskabet (reg. nr. 1519).

For så vidt angår salget til grossister, har N.K.T. med en række medlemmer af grossistsektionen inden for *Foreningen af Grossister og Fabrikant* i *El elektricitetsbranchen* truffet aftale (reg. nr. 1518) om at begrænse

salget til grossister til 25 % af den samlede omsætning af de pågældende varer. Endvidere har selskabet forpligtet sig til at levere de enkelte grossister et nærmere angivet kvantum installationsledninger og kabler m. m. og til at yde grossistrabat og årsbonus efter en fastsat skala. Til gengæld forpligter grossisterne sig til ikke at videresælge varerne under N.K.T.'s listepriser samt til at støtte N.K.T. i konkurrencen med andre fabrikata. For ledninger og kabler til automobiler har N.K.T. truffet bestemmelser af lignende indhold om engrosforhandlingen (reg. nr. 1623). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke længere håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

9. Andre elektriske varer

Det fremgår af tabel 6, hvilke varer der indgår i denne gruppe. I det følgende omtales kun de af varerne, for hvilke der foreligger oplysninger om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling samt om aftaler m. v.

Teknisk porcelæn er på bunden importliste. Tolden udgør 32 øre pr. kg, svarende til ca. 10 % af importværdien i 1956.

Varerne fremstilles her i landet hovedsagelig af én virksomhed, nemlig *Porcelænsfabrikkerne Bing & Grøndahl og Norden A/S*. For sit salg af teknisk porcelæn på det danske marked fastsætter selskabet vejledende bruttopriser (reg. nr. 1732). Selskabet har iøvrigt indgået en aftale med grossistsektionen inden for *Foreningen af Fabrikant* og *Grossister i Elektricitetsbranchen* (reg. nr. 1376). Ifølge denne forpligter selskabet sig til som hovedregel kun at sælge lavspændingsporcelæn til engrospriser til de af sektionens medlemmer, som har tilsluttet sig overenskomsten, og disse forpligter sig til gengæld til udelukkende at købe de anførte materialer hos selskabet²⁾.

Elektriske sikringer er på bunden importliste, og tolden udgør 10 % + 40 øre pr. kg, svarende til i gennemsnit ca. 11 % af im-

¹⁾ Om de to nævnte internationale aftaler henvises til følgende betænkninger fra The Monopolies and Restrictive Practices Commission: »Report On The Supply of Insulated Electric Wires and Cables«, London 1952, side 51-53; »Report On The Supply of Certain Semimanufactures of Copper and Copper based Alloys«, London 1955, side 59-65; den svenske Elbranchens kapacitets- og konkurrensforholdende S.O.U. 1950:10 Stockholm, side 122-123; samt Hexner, International Cartels 1946, Chapel Hill N.C., U.S.A., side 356-357.

²⁾ Selskabet har tidligere deltaget i en international aftale vedrørende højspændingsisolatorer, jfr. reg. nr. 549.

Tabel 6.
Andre elektriske varer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Teknisk porcelæn	13,6	4,8	1,5	10,3
Elektr. sikringer .	5,8	0,2	1,0	6,6
Installationsrør	1,2	0	...
Støvsugere	28,3	9,4	0,7	19,6
El-vaskemaskiner og tørrecentri- fuger	14,3	0,1	0,6	14,8
Andre maskiner til husholdningsbr.	5,1 ²⁾	0,9	0,2	4,4 ²⁾
Akkumulatører og -plader	17,2 ²⁾	0,4	1,1	17,9 ²⁾
Frisørartikler ...	1,0 ²⁾	0,2	0,3	1,1 ²⁾
Barbermaskiner .	13,1 ²⁾	6,1	3,7	10,7 ²⁾
Mindre el-maski- ner til a. brug	...	0,2	4,1	3,9
Røntgenapparater og -rør	3,0	3,7	0,7
Forsk. medicinske el-apparater	3,0	2,4	...
Dynamoer til cy- kellygter	0,9	0,2	0,4	1,1
Andet udstyr til autos, motor- cykl. og cykler	0,2 ²⁾	1,4	12,3	11,1 ²⁾
Målere og måle- apparater o. l.	25,1 ²⁾	17,8	9,4	16,7 ²⁾
Elektrohegn	1,8	1,8
Motorbeskyttel- sesapparater ...	9,5 ²⁾	9,5 ²⁾
Højspændingsma- teriel	11,2	11,2
Andet	152,3 ²⁾	81,3	34,3	105,3 ²⁾

Ialt 299,4 130,2 75,7 244,9

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. -
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

portværdien i 1956. Af almindelige sikringer svares desuden omsætningsafgift.

A/S Edison Sikring-Centralen har næsten hele produktionen af skruesikringer. Selskabets aktier ejes af 6 fabrikker af skruesikringer, som ved selskabets stiftelse i 1939 forpligtede sig til at ophøre med at fremstille sikringer for egen regning (reg. nr. 1723). Selskabet fastsætter bruttopriser for salg til detaillist (reg. nr. 541). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke længere håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

Installationsrør fremstilles dels af stål og dels af plastic, og begge varer er på bunden importliste. Der findes ingen registreringer i monopol tilsynet vedrørende installationsrør af plastic, og disse varer omtales derfor ikke nærmere i det følgende. Fremstillingen af installationsrør af stål finder sted på to virksomheder, A/S Nordisk Simplex og Den elektriske Staalrørsfabrik A/S. Næsten hele aktiekapitalen i Den elektriske Staalrørsfabrik ejes af indehaverne af en tilsvarende norsk virksomhed, A/S Sønnichsen, Rørvalseværket, Oslo.

De to danske producenter af installationsrør af stål samt grossistfirmaet, A/S Louis Poulsen & Co., København, og A/S Sønnichsen, Rørvalseværket, Oslo, har indgået en aftale (reg. nr. 202). Ifølge denne må sidstnævnte ikke levere stålør til Danmark, og de to danske fabrikker har fordelt produktionen efter fastlagte kvoter. Den elektriske Staalrørsfabrik skal sælge hele sin produktion til Louis Poulsen & Co., som til gengæld ikke må købe rør hos andre. Nordisk Simplex og Louis Poulsen skal holde sig til hver deres kreds af grossistkunder. Ved salget skal de overholde aftale priser.

A/S Nordisk Simplex har indgået aftale med en række grossister, der er medlemmer af grossistsektionen inden for Foreningen af Fabrikker og Grossister i El-branchen (reg. nr. 478). Ifølge aftalen skal grossisterne inddække hele deres forbrug hos Simplex, som til gengæld kun må levere til grossister, der deltager i aftalen og er medlemmer af grossistsektionen. Nordisk Simplex fastsætter priser for salg til grossister og yder efter aftalen kvantumsbestemte rabatter ved levering af større partier. Endvidere ydes en særlig rabat til dækning af en bonifikation, som grossisterne yder medlemmer af Elektroinstallatørernes tekniske og økonomiske Sammenslutning, Protektor. Selskabets salg til grossister fordeles efter fastsatte kvoter, som reguleres hvert år. Tilsvarende kvoteordning gælder for A/S Louis Poulsen & Co.'s salg af rør til grossister (jfr. ovenfor).

Støvsugere fremstilledes i 1952 af 12 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 92 % af produktionen. Varen er på bunden liste, og tolden udgør 7½ % af importværdien. Støv-

sugere sælges for en stor del direkte til forbrugere gennem salgsagenter, men den største virksomhed, *A/S Fisker og Nielsen*, sælger dog en del af sin produktion (Nilfisk) gennem forhandlere og fastsætter bindende bruttopriser herfor. I henhold til monopollovens § 10 har virksomheden opnået dispensation af monopolrådet til at håndhæve disse indtil 1. juli 1959¹⁾. De forhandlere, som forpligter sig til udelukkende at forhandle Nilfisk, indrømmes en ekstrarabat og årsbonus (reg. nr. 517).

Akkumulatorer og akkumulatorplader er på bunden importliste. Produktionen fandt i 1952 sted på 15 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 75 %. Der er ikke i monopoltilsynet indført registreringer, for så vidt angår disse varer.

For *elektriske barbermaskiner* er *A/S Philips* registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1369). Selskabet fastsætter vejledende detailpriser. Forhandlerne skal forpligte sig til at overholde visse salgsbetingelser, herunder ikke at sælge til udlandet og ikke levere de pågældende varer til videreforhandlere.

¹⁾ Monopoltilsynets beretninger 1956 s. 30 og 1957 s. 28 samt »Meddelelser fra Monopoltilsynet« 1956, nr. 6, 1957, nr. 9 og 1958, nr. 5.

For *højfjeldssole* af forskellige mærker er der fastsat bruttopriser og bestemmelser om, at de pågældende artikler kun må forhandles af autoriserede elektroinstallatører (reg. nr. 1919, 1921 og 1929). Efter 1. juli 1956 kan de fastsatte bruttopriser ikke håndhæves, jfr. monopollovens § 10.

For *dynamolygter* af mærket »Busch« er der af producenten fastsat vejledende videregælspriser til detaillist og forbruger (reg. nr. 2171).

For *elektrohegn* har 2 fabrikker hver for sig fastsat bruttopriser (reg. nr. 1281 og 1559). Priserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. monopollovens § 10.

Medlemmerne af *Foreningen af Maalerevisionsfirmaer i Danmark* har ved aftale fastsat bindende minimumspriser for revision af el-målere uden for deltagernes værksteder. Deltagerne kan på særlige af foreningen udførte kontraktformularer slutte overenskomster med el-forsyningsselskaber om justering og vedligeholdelse af målere. I kontrakten er fastsat priser m. v. og bestemmelser om justeringens udførelse m. m. (reg. nr. 763).

Kapitel XXVI.

MASKINER, UNDTAGEN ELEKTRISKE¹⁾

1. Oversigt

I tabel 1 er der givet en oversigt over de hovedgrupper af maskiner, som omtales i dette kapitel. Det ses, at eksporten i 1956 androg ca. 60 % af den samlede produktion, og at importen med sine 550 mill. kr. var større end den danske industris salg til hjemmemarkedet, der udgjorde ca. 470 mill. kr.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om toldsats- og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne er de vigtigste virksomheder, der fremstiller og importerer landbrugsmaskiner, traktorer og skotøjsmaskiner, gennem de spørgeskemaer, kommissionen for visse branchers vedkommende har udsendt, jfr. kap. II, afsnit 2, blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller til andre danske virksomheder.

Forinden de enkelte undergrupper omtales, skal der i dette indledende afsnit gives visse oplysninger, som er af betydning for konkurrenceforholdene i maskinbranchen som helhed, eller i hvert fald vedrører flere af undergrupperne.

Produktionen af maskiner foregår på virk-

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

*Tabel 1.
Maskiner, undtagen elektriske, 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duk- tion	Eks- port	Im- port	For- syn- ing ¹⁾ til hjem- mar- kedet
Kraftmaskiner...	322,7	179,5	89,9	233,1
Landbrugsmaski- ner, traktorer og mejerima- skiner	147,8	55,1	128,3	221,0
Forskellige in- dustrimaskiner	741,8	511,3	299,6	530,1
Kontormaskiner	20,3	11,7	32,4	41,0

I alt..... 1232,6 757,6 550,2 1025,2

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2-5.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

somheder, der i den officielle statistik henregnes til flere forskellige industrigrupper. Den største del af produktionen falder dog inden for gruppen: jernstøberier og maskinfabrikker. Ved erhvervstællingen 1948 blev optalt ca. 900 jernstøberier og maskinfabrikker. Hovedparten af virksomhederne var forholdsvis små virksomheder, som tilsammen kun havde en ringe del af omsætningen, jfr. omstående tabel 2; mere end $\frac{2}{3}$ af virksomhederne beskæftigede ikke over 20 arbejdere hver, og disse virksomheder havde tilsammen mindre end $\frac{1}{5}$ af omsætningen, medens de 40 største virksomheder tilsammen havde henvend halvdelen af produktionen.

Tabel 2 kan dog kun tages som et første, groft udtryk for koncentrationsforholdene i maskinindustrien. For det første omfatter virksomhedernes produktion ikke alene ma-

Tabel 2.
Jernstøberier og maskinfabrikkers
størrelsesfordeling.

	Antal virk- som- heder	Samlet personel	Omsæt- ning mill. kr
I alt	910	32.958	611,4
heraf med:			
0 arbejdere	45	0	0
1- 5	283	4 %	4 %
6- 20	326	15 %	14 %
21- 50	167	22 %	23 %
51-100	49	13 %	12 %
101-	40	46 %	47 %

Kilde: Erhvervstællingen 1948 (V, A, 24).

skiner, men også ovn- og bygningsstøbegods, husholdningsstøbegods m. m. Endvidere er andre industrigrupperes produktion af maskiner ikke medtaget i oversigten, f. eks. skibsværfternes produktion af dieselmotorer. Endelig omfatter maskinindustrien et stort antal forskellige maskiner, og produktionen af de enkelte typer er for en stor del specialiseret ud på særlige virksomheder, således at virksomhederne i én gruppe ikke konkurrerer med virksomhederne i de øvrige. Der er således virksomheder, som har specialiseret sig i fremstilling af henholdsvis dieselmotorer, mejerimaskiner, kølemaskiner, spil til skibe, elevatorer, gravemaskiner, cementmaskiner, vaskerimaskiner m. m. I de følgende afsnit har man derfor meddelt en del tal for enkelte vigtige maskintyper til belysning af de producerende virksomheders antal og størrelsesfordeling, men selv sådanne tal må tages med et vist forbehold. Eksempelvis omfatter dieselmotorer både store maskiner til skibe og små motorer til anvendelse i mindre industrivirksomheder, fiskerbåde o. lign., og disse typer fremstilles for en stor del på hver deres fabrikker. Tilsvarende forhold foreligger også for andre maskiner.

Hvad konkurrenceforholdene i øvrigt angår gælder, at mange maskiner især under gruppen »Kraftmaskiner« og »Industrimaskiner« er beregnet til ganske specielle anvendelser og derfor kun fremstilles på bestilling. Salget sker i sådanne tilfælde direkte fra producent til forbruger, eventuelt under medvirken af en agent, og ofte efter forud indhentet tilbud fra flere leverandører. For

andre maskinarter, f. eks. landbrugsmaskiner, finder produktionen sted i ensartede serier, og salget sker da oftest gennem forhandlere og til forud fastlagte priser, der som hovedregel er ens til alle købere i samme kategori.

En af aftalerne inden for maskinbranchen angår ikke en bestemt afgrænset varegruppe, men må ses i forbindelse med det lige nævnte om afgivelse af bestilling og indhentning af tilbud på maskiner af særlig type. Aftalen er indgået mellem *medlemmerne af Jernindustriens Licitationsforening »Jermers«* (reg. nr. 1532), og giver adgang for ethvert firma, der er medlem af Foreningen af Fabrikker i Jernindustrien i København, Foreningen af Fabrikker i Jernindustrien i Provinsen eller andre foreninger under Dansk Arbejdsgiverforening med tilknytning til jernindustrien. Foreningen har ca. 75 medlemmer, herunder en række større virksomheder i jernindustrien. Medlemmerne er pligtige at indgive anmeldelse til foreningen af alle anmodninger om tilbud, forespørgsler eller andre former for opfordring til afgivelse af tilbud. Foreningen giver tilbage-melding, d. v. s. oplysning om navnene på andre virksomheder, der måtte være opfordret til at afgive tilbud på samme arbejde. Anmeldelsespligten omfatter hovedsagelig leverancer, hvori der indgår betydelige monteringsarbejder, og som eksempel kan nævnes pumpeanlæg, dampkedelanlæg, oliefyrringsanlæg, kraner, transportanlæg, vaskerianlæg samt støbegods. Undtaget fra anmeldelsespligten er tilbud under en vis størrelse samt handelsvarer, eksportforretninger og visse andre varer.

2. Kraftmaskiner

Maskiner, der henføres til denne gruppe, er specificeret i tabel 3.

Af de i oversigten nævnte maskiner er damp-turbiner over 4.000 kWh og flyvemaskinmotorer på almindelig importfriliste, medens de øvrige maskiner er på bunden liste. Tolden er i de fleste tilfælde 5 % af importværdien.

Importen består væsentligst af maskiner, der ikke fremstilles her i landet, nemlig damp-turbiner til elværker, flyvemaskinmotorer og motorer til biler og motorcykler.

Dieselmotorer, der repræsenterer den stør-

*Tabel 3.
Kraftmaskiner 1956¹⁾.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Dampkedler og andre kedler til højt tryk	21,4	0,4	1,1	22,1
Dampturbiner til el-værker ...	0,6	4,1	7,9	4,4
Andre dampmaskiner	5,4	5,0	2,4	2,8
Fyringsanlæg, herunder olie-fyr	33,4 ³⁾	0,1	1,5	34,8 ³⁾
Flyvemaskinmotorer	35,0	31,1	...
Dieselmotorer + tilbehør	225,4	127,9	24,6	122,1
Andre motorer til olie, petroleum og benzin	25,3	7,0	21,3	39,6
Forskelligt udstyr til off. værker m. m.	11,2	-	0	11,2
I alt	322,7	179,5	89,9	233,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Stat. Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Værdierne er angivet inklusive værdien af dele og tilbehør. 2) Produktion ÷ eksport + import. 3) Ufuldstændigt oplyst.

ste del af produktionen, fremstilledes i 1952 af 21 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 90 % af produktionen. Den betydeligste virksomhed er *A/S Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri*, som ejer hele aktiekapitalen i *Holeby Dieselmotor Fabrik A/S*, i *A/S Alpha-Diesel* samt i *A/S Nordisk Diesel*.

Dampkedler og andre kedler til højt tryk fremstilledes i 1952 af 13 virksomheder, hvoraf de 4 største havde ca. 84 % af produktionen.

3. Landbrugsmaskiner, traktorer og mejerimaskiner

I tabel 4 er givet en specifikation af de vigtigste typer af maskiner i denne gruppe.

Importen består altså fortrinsvis af varer, der ikke fremstilles her i landet. Plov-

jern og plovskær er på regional friliste, medens plove, harver, kultivatører og andre jordbearbejdningsmaskiner er på bunden liste. Høstmaskiner og de fleste andre landbrugsmaskiner samt traktorer er på almindelig friliste. Malkemaskiner, mejerimaskiner og kværne er på bunden importliste.

Mejemaskiner, mejetærskere og selvbindere er toldfri. For de øvrige maskiner udgør tolden som hovedregel 5 % af importværdien.

*Tabel 4.
Landbrugsmaskiner, traktorer og
mejerimaskiner 1956¹⁾.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Plove, plovskær og andre -dele	12,0 ³⁾	1,1	0,9	11,8 ³⁾
Harver, kultivatører m. v. ...	5,3	1,3	0,4	4,4
Såmaskiner og kartoffellæggere	7,6	2,1	0,3	5,8
Radrenser, jordfræsere og tromler	7,1	7,1
Gødnings- og ajlespredere...	10,5	10,5
Mark- og træsprøjter, pudderblæsere o. lign.	4,3	4,3
Selvbindere	14,4	13,3	4,2	5,3
Mejetærskere ...	1,6	0,2	12,9	14,3
Tærskeværker ...	6,9	0,3	0,1	6,7
Halmpressere ...	3,5	0,2	0,9	4,2
Andre maskiner til høst og tærskning ...	7,4	4,2	4,1	7,3
Malkemaskin-anlæg	7,8	5,8	1,1	3,1
Mejerimaskiner	38,1	17,2	1,1	22,0
Kværne	3,9	2,4	0	1,5
Traktorer	2,7	0,8	101,1	103,0
Andre landbrugsmaskiner	14,7 ³⁾	6,2	1,2	9,7 ³⁾
I alt	147,8	55,1	128,3	221,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Stat. Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Værdierne er angivet inklusive værdien af dele og tilbehør. 2) Produktion — eksport + import. 3) Ufuldstændigt oplyst.

	Produktion ell. import Mill. kr i 1952	Antal producenter eller importører i 1952 ¹⁾	De fire størstes andel
Såmaskiner (danske)	7,3	13	93 %
Radrensere (danske)	6,3	14	90 %
Gødningsspredere (danske)	7,8	11	94 %
Mejetærskere (udenlandske) ...	9,1	25	81 %
Tærskeværker (danske)	11,8	19	76 %
Halmpressere (danske)	4,8	21	71 %
Malkemaskinanlæg (danske)	25,1	24	64 %
Mejerimaskiner (danske)	41,3	26	77 %
Kværne (danske) ...	5,4	27	49 %
Traktorer (udenl.).	51,9	53	80 %

Note: ¹⁾ For at simplificere beregningerne angår tallene ikke den samlede forsyning, men derimod enten dansk produktion eller import. Forsyningen med de i oversigten medtagne varer dækkes imidlertid enten ved dansk produktion eller import.

Produktionen og importen er ret stærkt koncentreret på få store firmaer, jfr. ovenstående oversigt, der viser koncentrationen i 1952 for en række vigtige varer.

Efter de oplysninger, kommissionen har indhentet fra branchen, foreligger der kun ubetydelige finansielle forbindelser mellem indenlandske landbrugsmaskinfabrikker.

Derimod er en række importører af landbrugsmaskiner ved eneforhandlingskontrakter eller finansiell forbindelse knyttet til udenlandske landbrugsmaskinfirmaer.

Det kan således nævnes, at aktiemajoriteten i *A/S Dansk Alfa-Laval* ejes af det svenske *A/B Proprietas, Bromma*, og næsten hele restbeløbet ejes af selskabets hovedleverandør *A/B Separator, Stockholm*. *Dansk Alfa-Laval* har fabrikation og import af centrifuger til mejeri- og industribrug, malkemaskinanlæg m. v. I *International Harvester Company A/S* ejes aktiekapitalen af det amerikanske selskab af samme navn. *Masse y-Harris-Ferguson Export A/S*, der tidligere ejedes af *Massey-Harris Co. Ltd., Toronto*, er nu opkøbt af *A/S Burmeister & Wain* for at blive sammensluttet med *B. & W.s* datterselskab *Nordisk Diesel A/S*, der er registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1524)

For de fleste typer af landbrugsmaskiner og -redskaber fastsætter de enkelte fabrikanter og importører hver for sig vejledende bruttopriser for salg til forbruger. En række fabrikker og importører er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomheder, for så vidt angår priserne på maskiner, af hvis omsætning de har en væsentlig andel. Registreringerne angår følgende varer: traktorer, plove, harver, kultivatorer, såmaskiner, kartoffellæggere, radrensere, gødningsspredere, ajleredskaber, selvbindere, mejerimaskiner, traktor- og hesteriver, tærskeværker, halmpressere, kartoffeloptagere, malkemaskiner, visse mejerimaskiner samt kværne ¹⁾.

Mellem *Landbrugsmaskin-Importørernes Brancheforening af 1919* og *Foreningen af Danske Landbrugsmaskinfabrikanter* er indgået en aftale om, at deres medlemmer ikke må yde kredit ud over et bestemt antal måneder. Endvidere er der aftalt betalingsbetingelser, herunder vejledende kontantrabatter og en rentesats for kreditydelse ud over en vis periode (reg. nr. 701).

De to foreninger har aftale med *Dansk Maskinhandlerforening* samt *Fyllands samvirkende Smedemesterforeninger* og *Østifternes samvirkende Smedemesterforeninger* (reg. nr. 2033). Aftalen angår landbrugsmaskiner og -redskaber med undtagelse af reservedele, malkemaskiner, landbrugsvogne, roeraspere, roeskærere og vådvaskere til håndkraft.

Aftalen har indtil den 10. juli 1957 indeholdt forpligtelse for de tilsluttede fabrikanter, importører, grossister og detailforhandlere til med enkelte undtagelser udelukkende at handle med hinanden, men denne eksklusivforpligtelse er bortfaldet ved pålæg af monopoltilsynet, stadfæstet af monopolankenævnet²⁾. Aftalen indholder derefter alene en bestemmelse om, at fabrikanter og importører, der er tilsluttet aftalen, er indforstået med, at forhandlerrabatten skal fastsættes således, at den giver dækning for forhandlerens arbejde og udgifterne til den nødvendige service og derudover levner forhandlerne en rimelig fortjeneste.

¹⁾ Reg. nr. 719, 1423, 1425, 1426, 1428, 1429, 1431, 1433, 1436, 1452, 1457, 1459, 1469, 1470, 1471 og 1514.

²⁾ Monopoltilsynets beretning 1957, s. 58-63.

Inden for *Foreningen af danske Landbrugsmaskinfabrikanter* har en række medlemmer dannet en særlig tærskværks- og kværngruppe. Denne kreds af fabrikanter har aftalt bindende maksimale rabatter til forskellige grupper af forhandlere (reg. nr. 2148).

4. Forskellige industrimaskiner

I tabel 5 er givet en oversigt over varerne i denne gruppe. Det ses, at mere end halvdelen af den danske produktion eksporteres, og at hjemmemarkedets forsyning i omtrent lige forhold hidrører fra import og dansk produktion.

De fleste af varerne er på bunden importliste. Af varer på den almindelige friliste kan nævnes maskiner til papirindustrien og bogtrykkerier, tekstilmaskiner, symaskiner, skotøj smaskiner, maskiner til tobaksindustrien, pakke-, emballage- og etiketmaskiner samt kuglelejer. Tolder er for de fleste af varerne en værditold på 5 %.

Der er ikke indhentet oplysninger om *finansielle forbindelser* mellem virksomhederne i denne gruppe som helhed, men i forbindelse med undersøgelser i garveri- og skotøj sbranchen er der tilvejebragt oplysninger vedrørende skotøj smaskiner, som her i landet fremstilles af 3 virksomheder, hvis produktion hovedsagelig eksporteres, jfr. tabel 5. Det er herved oplyst, at der er finansiel forbindelse mellem de to af virksomhederne, idet aktionærene i *A/S Vilh. Pedersen, Høng*, tillige ejer aktierne i *A/S Vilh. Pedersens Industri-Holding*, som igen ejer halvdelen af aktiekapitalen i *A/S H. Sørensen & Co., Glostrup*. De to fabrikker har en ikke registreret specialiseringsaftale om, at de maskintyper, der fremstilles af den ene virksomhed, ikke må fremstilles af den anden. Hvad angår salget, har de yderligere samarbejde med den tredie producent *Dania Shoe Machinery Works Ltd.*, idet alle tre virksomheder har truffet aftale om at forhandle hinandens maskiner såvel her i landet som til eksport.

En fjerde virksomhed, aktieselskabet *United Shoe Machinery Co.*, importerer og forhandler skotøj smaskiner, idet en væsentlig del af selskabets leverancer dog sker på ud-

is*

Tabel 5.
Forskellige industrimaskiner 1956¹⁾.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ²⁾ til hjem- memar- kedet
Værktøjsmaskiner til metalbear- bejdning	37,9	25,2	42,8	55,5
Pumper og sprøjter ...	33,2 ³⁾	10,8	11,2	33,6 ³⁾
Transportvogne til internt brug	1,7	5,6	3,9
Kraner, spil, ele- vatorer, entre- prenørmaski- ner	106,7 ³⁾	48,0	21,6	80,3 ³⁾
Træbearbejd- ningsmaskiner	4,8	2,7	4,2	6,3
Luftværktøj	11,5 ³⁾	0,3	1,3	12,5 ³⁾
Maskiner til pa- pirindustrien	2,5	2,9	5,2	4,8
Maskiner til bog- trykkerier og -binderier ...	6,9	5,0	20,4	22,3
Tekstilmaskiner	8,9	7,6	15,4	16,7
Vaskerimaskiner	13,0	7,9	0,7	5,8
Symaskiner og nåle m. v. ...	0,8	1,2	14,6	14,2
Skotøjsmaskiner	9,7	9,3	1,1	1,5
Maskiner til kø- leanlæg m. v.	60,1	60,6	3,6	3,1
Maskiner og til- behør til for- skellige indu- strier m. v....	258,6 ³⁾	316,9	96,5	38,2 ³⁾
Kuglelejer og -dele	-	0,2	18,5	18,3
Haner, ventiler, armaturer ...	24,3 ³⁾	6,0	16,6	34,9 ³⁾
Tanke og behol- dere	24,3 ³⁾	24,3 ³⁾
Maskindele, ma- skinstøbegods og uspec. halv- fabrikata	138,6 ³⁾	5,0	20,3	153,9 ³⁾
I alt	741,8	511,3	299,6	530,1

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Stat. Ta-
belværk V, D. 77.

Noter: ¹⁾ Værdierne er angivet inklusive værdien af dele og tilbehør. ²⁾ Produktion ÷ eksport + import. ³⁾ Ufuldstændigt oplyst.

lejningsbasis. Selskabets aktiemajoritet ejes af det amerikanske selskab af samme navn.

Den danske produktion af de øvrige indu-

strimaskiner er ligeledes for mange vigtige maskintypers vedkommende koncentreret på ret få fabrikker. Importen varetages ofte af de industrivirksomheder, som skal anvende maskinerne, og en beregning af koncentrationen i produktion og import under ét vil i sådanne tilfælde være lidet oplysende. Her til kommer, at den officielle statistik ofte er specificeret på grupper af ret uensartede maskiner, jfr. betegnelserne i tabel 5, og at tallene for henholdsvis produktion og udenrigshandel for de enkelte maskiner ikke altid dækker over helt de samme maskintyper. Af disse grunde er der kun gennemført koncentrationsberegninger for de maskiner, der er anført i nedenstående oversigt.

For industrimaskiner findes der i monopoltilsynet følgende registreringer:

Firmaet Danjoss er registreret som enkeltvirksomhed, for så vidt angår produktionen af *hermetiske kompressorer og køleautomatik*, og fastsætter vejledende bruttopriser for disse artikler (reg. nr. 2072). Hovedparten af firmaets produktion eksporteres.

Foreningen af jyske Vægtfabrikanter har for fabrikation og opstilling af vægte vedtaget anmeldelsespligt for tilbud samt licitationsbestemmelser. Vedtagelserne omfatter arbejde og leverancer til en værdi af over 1000 kr., og medlemmernes egne priskataloger for vægte under 300 kg vejeområde er undtaget fra anmeldelsespligten. Foreningen har endvidere etableret en kreditsortlisteordning (reg. nr. 2231).

	Produktion/import Mill. kr. i 1952	Antal producenter eller importører i 1952	De fire størstes andel
Kraner (danske) ...	15,2	22	85 %
Spil til skibe (danske)	36,6	14	99 %
Elevatorer (danske)	8,3	12	94 %
Gravemaskiner (danske)	6,9	6	96 %
Maskiner til køleanlæg (danske)...	39,5	14	95 %
Symaskiner (udenl.)	14,0	ca. 15	65 %
Vaskerimaskiner (danske)	8,7	4	100 %
Automater (danske)	4,9	4	100 %
Kuglelejer (udenl.)	17,9	182	95 %

For *symaskiner* fastsætter *Singer Co. Symaskine-Aktieselskab* og *P. F. Jensen & Co.* (Pfaff) bruttopriser for salg til forbruger (reg. nr. 2084 og 2085). Bruttopriserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. § 10 i monopolløven.

For *kugle- og rullelejer* fastsætter *Dansk Kugleleje Aktieselskab* (S.K.F.) vejledende bruttopriser for salg til forbruger (reg. nr. 707). Selskabets aktier ejes af den svenske fabrik A/B Svenska Kullagerfabriken.

5. Kontormaskiner

I tabel 6 er angivet en specifikation på enkeltvarer. Bortset fra checkskyttre, der er på bunden importliste, er alle kontormaskiner på almindelig friliste. Tolden for kontormaskiner er som hovedregel 5 % af importværdien. Mere end halvdelen af den danske produktion eksporteres, og hovedparten af hjemmemarkedets forsyning hidrører fra import. En række af de mest kendte mærker af kontormaskiner forhandles her i landet af agenturfirmaer og importører, der har tilknytning til udenlandske fabrikker som eneforhandlere eller i nogle tilfælde som datterselskaber.

Tabel 6.
Kontormaskiner 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Skrivemaskiner	0,5	0,2	7,2	7,5
Regne- og tælle- maskiner	1,4	1,5	7,2	7,1
Bogholderi- maskiner	0,2	5,0	4,8
Kassekontrol- apparater	1,3	0	4,6	5,9
Duplikatorer ...	9,0	8,5	0,4	0,9
Diktérmaskiner m. m.	4,8	4,8
Andre kontor- maskiner	3,3 ²⁾	1,3	8,0	10,0 ²⁾
I alt	20,3	11,7	32,4	41,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Stat. Tabelværk V, D, 77.

Noter: 1) Produktion ÷ eksport + import.

2) Ufuldstændigt oplyst.

Skrivemaskiner fremstilles her i landet af *én* virksomhed og importeres af ca. 60 firmaer. De 4 største virksomheder (1 producent og 3 importører) havde tilsammen ca. 45 % af den samlede produktion og import i 1952.

Antallet af importører af *andre kontormaskiner* end skrivemaskiner var i 1952 ca. 100, hvoraf de 4 største havde ca. 40 % af importen.

Der findes ikke i monopoltilsynet registreringer vedrørende kontormaskiner.

Kapitel XXVII

BILER OG ANDRE TRANSPORTMIDLER¹⁾

1. Oversigt

I tabel 1 er der givet en oversigt over de varegrupper, som vil blive omtalt i dette kapitel. Det fremgår af tabellen, at importen i de fleste af grupperne spiller en væsentlig rolle for forsyningen. Eksporten er kun af større omfang for så vidt angår skibe og skibsreparationer. Hvad angår tallene for import og eksport, må man være opmærksom på, at der fra år til år kan forekomme ret betydelige svingninger. Af den danske industris salg i 1956 til hjemmemarkedet (produktion ÷ eksport) bestod 25-30 % af varer, som er på bunden importliste, og ca. 80 % af importen var varer på friliste.

De enkelte varegrupper i tabel 1 omtales nedenfor i særlige underafsnit anført i tabellens rækkefølge. Gruppen »andre varer«, der hovedsagelig omfatter flyvemaskiner og dele dertil, landbrugsvogne og andre vogne, omtales dog ikke nærmere i det følgende, idet der ikke foreligger oplysninger om konkurrencebegrænsninger for disse varer. Visse landbrugsvogne omfattes dog af de registrerede aftaler i landbrugsmaskinbranchen, som er omtalt i kapitel XXVI. Hvert underafsnit indledes med en oversigt over de enkelte varer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om todsatser og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Oplysningerne om kapitalforbindelser er for så vidt angår automobiler baseret på kommissionens spørgeskemaer, jfr. kap. II, afsnit 2,

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kap. XIV.

*Tabel 1.
Biler og andre transportmidler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Lokomotiver, jernbanevogne, sporvogne og dele hertil	30,8	10,3	37,5	58,0
Biler, motorcyk- ler og dele her- til	242,2	40,6	398,2	599,8
Cykler og dele hertil	35,9	4,7	22,0	53,2
Skibe og skibsre- parationer	599,3	218,0	143,4	524,7
Andre varer	26,5	16,7	167,8	177,6
I alt	934,7	290,3	768,9	1.413,3

Kilde: Se henvisningerne under specialtabel-
lerne i afsnit 2-5.
Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.

idet de vigtigste virksomheder, der importerer eller forhandler biler, er blevet anmodet om at gøre rede for deres tilknytning til udenlandske eller til andre danske virksomheder.

2. Lokomotiver, jernbanevogne, sporvogne og dele hertil

Enkeltvarerne i denne gruppe fremgår af tabel 2.

Den danske produktion består af forskelligartet jernbane- og sporvognsmateriel, medens importen for tiden fortrinsvis omfatter elektriske motorlokomotiver af My-typen, der fremstilles i Sverige, men hvortil forskellige dele dog leveres af danske virksomheder.

Færdige jernbanevogne og lokomotiver er på bunden importliste, medens dele til samling af vogne og reservedele er på almindelig

Tabel 2.

Lokomotiver, jernbanevogne, sporvogne og dele hertil. 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Damplokomotiver, diesel- og motor- lokomotiver samt elektr. motorv. . .	12,6	0,1	29,7	42,2
Person- og gods- vogne m. m. ...	18,2 ²⁾	10,2	7,8	15,8 ²⁾
I alt	30,8	10,3	37,5	58,0

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. -
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

friliste. Toldsatsen udgør for jernbanevogne til person- og godsbefordring 7 $\frac{1}{2}$ % af importværdien og i øvrigt 5 % af importværdien.

Produktionen af rullende jernbane- og sporvognsmateriel foregår på 2 virksomheder, nemlig *Vognfabriken Scandia A/S*, Randers, som fremstiller jernbanevogne af enhver art, lyntog, motorvogne, skinnibusser og sporvogne, og *A/S Frichs*, Århus, der fremstiller lokomotiver, motorvogne og motorer til indbygning i jernbanevogne og desuden forskellige maskiner m. m. til andre formål. Dele og tilbehør produceres af en række andre virksomheder.

Der findes ikke i monopoltilsynet registreringer vedrørende jernbane- og sporvognsmateriel.

3. Biler, motorcykler og dele hertil

Varene inden for denne gruppe fremgår af tabel 3.

En egentlig automobilproduktion finder her i landet kun sted hos *De forenede Automobilfabrikker A/S*, Odense. Selskabet fremstiller lastvogne og busser samt påhængsvogne. Selskabet fremstillede oprindeligt alle delene selv, men nu importeres motorerne og andre maskinelle dele.

Den øvrige danske automobilproduktion består i samling af importerede dele samt i bygning af automobilkarrosserier. Den tota-

le import af sæt til samling udgjorde i 1956 109 mill. kr. Værdien af den øvrige import (ca. 290 mill. kr.) var ca. 45 % større end den danske industris salg til hjemmemarkedet.

De fleste af varerne i denne gruppe er på regional friliste. Blandt de vigtigste varer på den bundne liste er omnibusser til over 10 personer, færdige last- og varevogne med total belastning på 3 tons og derefter samt visse specialkøretøjer (ambulancer, brandbiler o.lign.).

Tolden for små og mellemstore personvogne udgør henholdsvis 35 og 55 øre pr. kg, svarende til 5-7 % af importværdien i 1956, medens der for større personvogne

Tabel 3.

Automobiler og motorcykler 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Sæt indført til samling:				
Personbiler	-	-	67,2	67,2
Last- og varebiler	-	-	8,3	8,3
Rutebiler og om- nibusser	-	-	0,2	0,2
Chassis o.l.	-	-	32,9	32,9
Komplette biler:				
Personbiler	96,9	23,9	145,6	218,6
Last- og varebiler	3,9	7,5	43,2	39,6
Rutebiler og om- nibusser	8,3	-	0,1	8,4
Komplette chassis	57,0	8,0	23,5	72,5
Karrosserier	18,8 ²⁾	0	0,2	19,0 ²⁾
Motorcykler og sidevogne	1,0	0	17,1	18,1
Cykler m. hjælpe- motorer (knal- lerter)	49,2 ²⁾	0,2	4,7	53,7 ²⁾
Reserve dele o. til- behør til biler og motorcykler	7,1 ²⁾	1,0	55,2	61,3 ²⁾
I alt	242,2	40,6	398,2	599,8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelsen af ialt-tallene må det tages i betragtning, at importen for biler indført i sæt til samling indgår i produktionsværdien for komplette biler, således at der foreligger betydelige dobbeltregninger. -
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

svares en værditold på 15 %. Tolden for lastvogne, varevogne, omnibusser o. lign. vogne samt chassiser til sådanne vogne udgør 25 øre pr. kg + 5 % af importværdien, hvilket for store vogne svarer til 8-9 % af importværdien i 1956. Mindre køretøjer af de nævnte arter fortoldes dog i praksis oftest efter de for personvogne gældende lavere væggtoldsatser.

Foruden tolden svares der ved import af færdige personvogne en såkaldt udligningsafgift på 9 % af importværdien for vogne indtil 1600 cm³ cylindervolumen og 7 % for vogne med et cylindervolumen på 1600-3000 cm³. For større vogne, der omsætningsmæssigt er af mindre betydning, svares ingen udligningsafgift.

Ved salg af personautomobiler erlægges en omsætningsafgift, der beregnes af detailprisen efter en stærkt progressiv rateskala. For last- og varevogne svares ingen omsætningsafgift, dog kan en varevogn indregistreres til personbefordring mod betaling af halv omsætningsafgift.

Samlefabrikkerne som de øvrige importører er ved finansielle forbindelser eller ved eneforhandlerkontrakter knyttet til udenlandske automobilselskaber, og de har hver for sig eneret til forhandling her i landet af de pågældende selskabers mærker.

Der er her i landet i alt 6 samlefabrikker. De to største, *General Motors International A/S* og *Ford Motor Company A/S*, er datterselskaber af de to største amerikanske automobilfabrikker. De øvrige samlefabrikker er i alfabetisk rækkefølge: *Bohnstedt-Petersen A/S*, København; *Dansk Oversøisk Motor Industri A/S* (D.O.M.I.), Glostrup; *Nordisk Diesel A/S*, København, og *Skandinavisk Motor Co. A/S*, København.

De 4 største virksomheder, som samler eller importerer personautomobiler, havde i 1953 ca. 70 % af det samlede salg af personvogne. For last- og varebiler solgte de 4 største i 1953 ca. 60 %.

Importører og samlefabrikker har ved særlige kontrakter antaget forhandlere til for egen regning at varetage detailsalget og har fastsat forskellige bestemmelser for disses erhvervsudøvelse. Til monopoltilsynets register er anmeldt sådanne forhandlerbestem-

melser fra 3 importør- og/eller fabrikationsvirksomheder, nemlig *Ford Motor Company A/S*, *General Motors International A/S* og *Skandinavisk Motor Co. A/S* (reg. nr. 719; 720; 1645).

Efter forhandlerbestemmelsernes indhold må forhandlerne som hovedregel kun sælge inden for et fastsat område. Hvis en forhandler sælger til kunder uden for salgsdistriktet, skal der som regel betales en vis godtgørelse til den forhandler, hvis distrikt er blevet krænknet. De større samlefabrikker og importfirmaer kræver, at forhandlerne ikke må sælge vogne fra andre importører eller fabrikanten, men de mindre giver undtagelsesvis forhandlerne adgang til også at sælge andre mærker.

Videresalgsprisen er fastsat af importøren og/eller fabrikanten. De registrerede bestemmelser herom går for alle de tre nævnte selskabers vedkommende ud på, at priserne ikke må overskrides. Andre leverandører udsender vejledende prislister og undertiden i tilslutning hertil bestemmelser om, at forhandlerne ikke må overskride prislisterpriserne.

Endelig indeholder forhandlerkontrakterne forskellige bestemmelser om indretningen af forhandlerens lokaler m. m., om deres pligt til at yde service, til at skilte og reklamere på nærmere angiven måde, til at opretholde et bestemt angivet minimumslager og undertiden til at aftage et bestemt minimumskvantum.

Ud over de nævnte bestemmelser fastsat af leverandører er der registreret to lokale aftaler mellem forhandlere på Lolland-Falster og én mellem forhandlere i Storkøbenhavn. Ved disse aftaler har de pågældende forhandlere vedtaget at overholde de af henholdsvis *Skandinavisk Motor Co. A/S* (reg. nr. 1971), *General Motors International A/S* (reg. nr. 2038) og *A/S Ford Motor Co.* (reg. nr. 2103) fastsatte detailpriser, og der er aftalt regler om anvisningsprovision eller salgsprovision til mekanikere og andre underforhandlere.

Motorcykler fremstilles her i landet kun af *A/S Fisker & Nielsen*, og størstedelen af forsyningen dækkes igennem importen. Motorcykler uden sidevogn er på regional friliste, medens sidevogne er på bunden importliste.

Tolden udgør 90-100 øre pr. kg, svarende til 8 % af importværdien i 1956.

Af de i 1954 registrerede motorcykler og scooters repræsenterede de 4 mest solgte mærker ca. 50 %, og af de indregistrerede scooters havde 2 mærker godt 90 %.

A/S *Fisker & Nielsen* har for sin produktion af motorcykler og reservedele fastsat bruttopriser og forhandlerbestemmelser, der i det væsentlige svarer til, hvad der gælder for automobiler (reg. nr. 518). Bruttopriserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. monopollovens § 10. Også salget af de importerede mærker sker under lignende former.

Cykler med hjælpemotor, *knallerter*, er på bunden importliste. Tolden er ligesom for motorcykler 90 øre og 100 øre pr. kg.

Knallerter samles af de fabrikker, der fremstiller motorerne samt af andre fabrikanter og grossister. Der fremkommer på det danske marked forskellige typer af motorer og et væsentligt større antal forskellige mærker af færdigmonterede knallerter, idet de enkelte motorer kombineres med forskellige typer af stel og andre dele. Det kan i denne forbindelse anføres, at ifølge oplysninger fra monopoltilsynet havde de 3 største fabrikker i 1955 ca. 70 % af produktionen af motorer, men de 3 mest solgte mærker af færdigmonterede knallerter repræsenterede blot ca. $\frac{1}{3}$ af det samlede salg. Der sker iøvrigt fra den ene sæson til den anden betydelige forskyldninger i salget af de enkelte mærker.

Der er ingen registreringer i monopoltilsynet vedrørende knallerter. Men fabrikanter eller grossister fastsætter sædvanligvis vejledende bruttopriser for detailsalget.

Automobilkarrosserier fremstilles af en række virksomheder, hvoraf de fire største i 1952 havde 47 % af produktionen. Produktionen omfatter væsentligst karrosserier til last-, varevogne og omnibusser. Vognfabriken Scandia, Randers, fremstiller køretøjer til befording af benzin, brændselolie og smøreolie, og produktionen omfatter både motorvogne, påhængsvogne og sættevogne. Vognene er for størsteparten bygget på chasiser af udenlandsk fabrikat.

Karrosserier til vogne med kapacitet over 3 tons er på bunden importliste, medens kar-

rosserier til mindre vogne er på regional fri-liste. Tolden udgør for karrosserier til lastvogne, varevogne, omnibusser og lignende vogne 25 øre pr. kg + 5 % af importværdien og for karrosserier til andre motorvogne 25 øre pr. kg + 25 % af importværdien.

For karrosserier fastsættes prisen ved samarbejde mellem *Sammenslutningen af Karetmagermeslre i Danmark* og *Sammenslutningen af Karrosserifabrikker i Danmark* (reg. nr. 1708). Priserne er for færdige karrosserier vejledende bruttopriser, hvorpå der ydes rabat til autoriserede automobilforhandlere. For reparationsarbejde er priserne vejledende nettopriser.

For *automekaniker arbejde o.lign.* er der registreret en aftale mellem medlemmerne af *Centralforeningen af Autoreparatører i Danmark* (reg. nr. 2040). Centralforeningen, der består af 36 lokalforeninger, har udarbejdet standardregler for en sortlisteordning af kunder, som ikke betaler deres gæld. Reglerne, der gælder i det omfang, lokalforeningerne har vedtaget at benytte dem, er vedtaget af 7 lokalforeninger.

For reparation af folkevogne VW har Skandinavisk Motor Co. A/S fastsat vejledende arbejdspriser. Priserne udleveres til købere af fabriksnye vogne samtidig med køb af vognen.

Endvidere har *Sammenslutningen af Automobil- og Vognlakerere*, der består af et antal lokale foreninger, fastsat vejledende mindstepriser for forskellige autolakererarbejder samt vejledende kalkulationsregler for arbejder, hvorpå der ikke er fastsat priser (reg. nr. 1719).

Københavns Malerlaugs Vognmalerforening, der er en underafdeling af Københavns Malerlaug, har udarbejdet en vejledende prisliste for reparation af skader på person- og varevogne (reg. nr. 2232).

Endelig er der i en række *lokale benzinforsandlerforeningers* vedtægter eller ved særlige aftaler inden for en række nærmere afgrænsede områder, der tilsammen dækker størstedelen af landet, fastsat vejledende priser for vask og smøring af automobiler ¹⁾.

¹⁾ Reg. nr. 1779, 1780, 1903, 1913, 1956, 1960, 1974, 1987, 1990, 2005-2008, 2019, 2023, 2024, 2026, 2077, 2078, 2123, 2134, 2182, 2230, 2234.

4. Cykler og cykledele

Sammensætningen af denne varegruppe belyses i tabel 4. Forsyningen med komplette cykler og cyklestel dækkes i det væsentlige ved dansk produktion, mens importen væsentligst består af cykledele og -tilbehør, som ikke fremstilles her i landet.

Gear og frihjul til cykler er på almindelig friliste, medens komplette cykler, stel og hjul samt en række andre cykledele er på bunden importliste. Tolden udgør for cykler, cyklestel og færdige cyklehjul 50-60 øre pr. kg, hvilket i reglen ikke overstiger 10 % af importværdien.

Cyklestel fremstilledes i 1952 af i alt 12 virksomheder, hvoraf de 4 største havde 63 % af produktionen. Importen af cykler, cykledele og tilbehør og samlingen af dele til færdige cykler varetages af såvel fabrikanter som grossister, og i visse tilfælde også af større detailforretninger.

To fabrikker, som fremstiller *cyklestyr, bagagebærere og barnestole*, er i monopoltilsynet registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 1958 og 2083).

Københavns Cykle- og Autoindustriforening udsender en vejledende prislister for cyklereparationer (reg. nr. 234). Alle de øvrige lokale foreninger af cyklehandlere eller -reparatører, i alt 45, er tilsluttet *Centralfor-*

ening for Danmarks Cykle-Industriforening, der ligeledes udsender vejledende prislister for cyklereparationer (reg. nr. 1702). Af de tilsluttede lokale foreninger har 4 (reg. nr. 228; 231; 240 og 2000) bundet deres medlemmer til at overholde centralforeningens prislister, og én (reg. nr. 222) har vedtaget sin egen bindende prislister. Af de øvrige 40 lokalforeninger anvender 36 centralforeningens vejledende prislister (reg. nr. 223-227; 229; 230; 232; 233; 235-39; 241-47; 249-60; 2039; 2043 og 2046).

Tabel 5.
Skibe og skibsreparationer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Nybyggede damp- skibe, motorski- be og skibe til særligt brug ...	450,7 ²⁾	145,5	127,2	...
Ikke-nybyggede skibe	-	67,1	15,1	...
Skibsreparationer på jernskibs- værfter	129,6
Træskibe (værdi af udført nybyg- ningsarbejde) ..	11,5	5,4	0,4	...
Skibsreparationer på træskibs- værfter	7,5
Skibe til ophugn.	-	-	0,7	...
I alt	599,3	218,0	143,4	524,7

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktionen på jernskibsværfterne repræsenterer værdien af det i årets løb udførte arbejde, uanset om arbejdet vedrører skibe, der er blevet færdige, eller ved årets slutning endnu var under bygning, jfr. fodnote 2. Såvel importen som eksporten refererer sig derimod til færdige skibe. Man har derfor undladt specificerede beregninger af forsyning til hjemmemarkedet efter skemaet: Produktion — eksport + import. ²⁾ Byggesummerne for afleverede nybygninger androg i 1956 393,9 mill. kr. Det i tabellen anførte større beløb udtrykker værdien af det på jernskibsværfterne i 1956 udførte nybygningsarbejde og inkluderer altså også arbejde på skibe, som ikke er blevet færdige til aflevering i årets løb.

Tabel 4.
Cykler og cykledele 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Komplette cykler ...	12,2 ²⁾	0,1	0,2	12,3 ²⁾
Cyklestel	9,2	3,8	0	5,4
Andre cykledele og tilbehør	14,5 ²⁾	0,8	21,8	35,5 ²⁾
I alt	35,9 ²⁾	4,7	22,0	53,2 ²⁾

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. Ved bedømmelsen af tallene må det erindres, at cyklestel indgår i produktionsværdien for komplette cykler, således at ialt-tallene indeholder betydelige dobbeltregninger. ²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

5. Skibe og skibsreparationer

Hovedposterne under denne gruppe fremgår af foranstående tabel 5.

Skibe på over 1000 brt. er på almindelig friliste, medens importen af mindre skibe er på bunden importliste. For lystfartøjer, kanoer, sportsbåde o. lign. gælder en værditold på 15 %, medens alle andre skibe er toldfri.

Der er her i landet 15 jernskibsværfter, hvoraf de fire største i 1952 havde 83 % af det udførte nybygningsarbejde og 66 % af reparationsarbejdet. Af træskibsbyggerier findes 62, hvoraf 29 i ovennævnte år udelukkende har beskæftiget sig med reparationer. Nogle af de større skibsværfter har finansiel forbindelse med rederier.

Mellem medlemmerne af *Foreningen af Jernskibs- og Maskinbyggerier i Danmark*,

omfattende alle jernskibsværfter af betydning, er indgået en aftale om prisberegningen for reparation af skibe. Efter forhandling med Dansk Dampskibsrederiforening og Foreningen af danske Søassurandører fastsættes priser for havariarbejde på danske skibe samt godtgørelsespriser for forskellige gamle materialer. For visse gængse arbejder, f. eks. for bundrensning, maling, dokleje, ind- og uddokning, har skibsværfterne desuden aftalt bestemte priser, som medlemmerne skal overholde. Endelig fastsættes det løbende, hvilke mindstepriser for materialer og hjælpemidler - jern, stål, træ, cement, rør, olie, vaskemidler etc. — medlemmerne skal anvende ved beregning af priserne for reparationer, der ikke omfattes af de faste priser.

Kapitel XXVIII

ANDRE VAREGRUPPER¹⁾

1. Oversigt

I dette kapitel omtales en række meget forskelligartede varegrupper og enkeltvarer, som ikke har kunnet placeres i de foranstående kapitler. I afsnit 2 omtales *forskellige animalske og vegetabiliske materialer*, rå eller groft bearbejdede, som i handels- og produktionsstatistikken er henført til kapitel 29. I afsnit 3 omtales *optiske artikler, fotoartikler, ure og forskellige maleinstrumenter*, som i den officielle statistik er henført til kapitel 86. I det afsluttende afsnit 4 omtales *en række andre varer*, som i det væsentlige omfatter de varer, der i statistikken er samlet under kapitel 89.

Hvert af underafsnittene indledes med en oversigt over de enkeltvarer, gruppen består af. Derefter gøres der rede for de registreringer i monopoltilsynet, som vedrører de pågældende varer, og der gives desuden visse oplysninger om kapitalforbindelser mellem virksomhederne, om toldsats og importregulering samt om virksomhedernes antal og størrelsesfordeling. Hvad angår kapitalforbindelserne, har kommissionen ikke for nogen af de i dette afsnit nævnte varer udsendt spørgeskemaer, jfr. kap. II afsnit 2. De meddelte oplysninger om kapitalforbindelser hidrører derfor alene fra andre kilder.

2. Forskellige animalske og vegetabiliske materialer, rå eller groft bearbejdede

Varerne i denne gruppe er specificeret i tabel 1. Næsten alle de i tabellen nævnte varer er på almindelig importfriliste.

¹⁾ Om formålet med og dispositionen for fremstillingen i dette og de øvrige kapitler vedrørende de enkelte hovedvaregrupper henvises til kapitel XIV.

*Tabel 1.
Forskellige animalske og vegetabiliske materialer, rå eller groft bearbejdede, 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).*

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Ben, horn, klove og strandskaller etc. ...		5,3	0,1	...
Børster og hår		0,1	2,6	2,5
Fjer og dun		13,2	9,9	...
Andre ubearbejdede varer	25,7 ²⁾	10,8	7,7	22,6 ²⁾
Plantedele til farve- og garvebrug	0	0,8	0,8
Naturlige gummier, harpikser, balsamer	0,2	5,4	5,2
Rør, bambus vidjer, bast	0,1	2,2	2,1
Vegetabiliske apote- kerverer	0	1,0	1,0
Vegetabiliske eks- trakter	6,3	2,9	...
Piassave, krølhår, kapok og andre vegetabiliske ma- terialer	0,1 ²⁾	0,7	3,6	3,0 ²⁾
Frø til udsæd	100,9	10,5	...
Blomsterløg og -knolde, levende planter, afsk. blomster	14,1	5,2	...
I alt	25,8	151,7	51,9	...

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import. –
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

Det ses, at der gennemgående mangler oplysning om produktionens størrelse. En væsentlig post i oversigten er *fjer og dun*. Importen af denne vare består af urensede fjer,

som derefter underkastes rensning på danske virksomheder og for størstepartens vedkommende igen eksporteres. Rensningen foregår på i alt 5 fabrikker, hvoraf *Nordisk Fjerfabrik A/S* er den største.

3. Brilller og optik, fotoartikler, ure og forskellige måleinstrumenter o. lign.

Varene i denne gruppe er specificeret i tabel 2.

Brilller og optik.

Optikernes produktion, som består i tilslibning og tilretning af briller m. m., indgår ikke i den årlige produktionsstatistik og er således ikke medtaget i tabel 2. Den industrielle produktion består af brillestel, solbriller og andre optiske artikler.

Medlemmerne af *Optikerforeningen for Danmark af 1910* (reg. nr. 2159) må efter foreningens vedtagelser ikke slutte overenskomster om eneret til levering af briller til institutioner, foreninger og offentlige kontorer, og der må ikke ydes rabat ved salg af briller. Foreningen har vedtaget regler om

reklamering og om oprettelse af en fond til afholdelse af kollektiv propaganda af oplysende karakter. I øvrigt er foreningens formål at udarbejde og fastlægge kalkulationsregler, priskuranter m. v., at forhandle med branchens leverandører for at opnå overenskomster om samhandelen, at modvirke usund konkurrence og at indgå overenskomster med sygekasser.

Special-Optikemes Landsforening (reg. nr. 1668) har vedtaget regler, der forbyder medlemmerne at træffe særftaler med sygekasser om leverance af briller, således at andre medlemmers salg af briller til sygekassemedlemmer vanskeligøres.

Sygekassernes Optik A/S, København, der står uden for organisationerne, har aftale med De samvirkende Sygekasser i København om priserne på brilleglas og -stel ved levering til sygekassemedlemmer, og sygekasserne udøver tilsyn med kvaliteten (reg. nr. 1151).

I Århus har *Sygekassen »Aarhus«* indgået aftale med *Special-Optikemes Landsforenings Aarhus-medlemmer* og Aarhus Amts Uhrmager- og Optikerforening om priserne for brilleglas og brillestel, der leveres til medlemmer af sygekassen (reg. nr. 1329).

Fotoartikler¹⁾

Det fremgår af tabel 2, at forsyningen med fotoartikler i det store og hele dækkes ved import. Fotografisk apparatur, røntgenfilm og belyste kinofilm uden dansk tekst er på almindelig importfriliste, medens films, lysfølsomt papir og ubelyste kinofilm er på bunden importliste.

Importen af fotoartikler varetages af ca. 20 importører, hvoraf de 4 største i 1955 havde ca. $\frac{2}{3}$ af omsætningen.

Inden for fotobranchen findes *Fotobranchens Importør- og Fabrikantforening »Fotim«*, der foruden 14 importører har tilslutning fra én dansk fabrik. Medlemmerne fastsætter hver for sig bruttopriser for forskellige fotografiske artikler. I monopoltilsynet er der i alt 9 registreringer af sådanne bruttoprisfastsættelser omfattende 8 importører

¹⁾ Branchens aftaleforhold er omtalt i priskontrolrådets beretning 1938-43, side 31 ff, i »Meddelelser fra monopoltilsynet« nr. 6 1957, samt i Monopoltilsynets beretning 1957, s. 50-51.

Tabel 2.
*Instrumenter, fotografiske artikler
og ure 1956.*
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Brilller, brillestel og optiske ar- tikler	0,3 ²⁾	0,4	13,0	12,9 ²⁾
Belyste kinofilm	1,8	2,6	0,8 ²⁾
Apparater og de- le til films og fotografi	1,6	1,8	11,9	11,7
Andre fotoartikler 1,7 ²⁾	0,5	21,1	22,3 ²⁾	
Ure og dele hertil	0,4	20,5	20,1
Forskellige måle- instrumenter o. lign.	2,0 ³⁾	8,0	19,0	13,0 ²⁾
I alt	5.6	12.9	88.1	80.8

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk Tabel værk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion — eksport + import.

²⁾ Ufuldstændigt oplyst. ³⁾ Omfatter kun gasmålere.

og én dansk fabrik, som fremstiller films (reg. nr. 29; 32; 33; 150; 1175; 1176; 1177; 1734; 1738). Priserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. § 10 i monopolloven. De enkelte importører er repræsentanter for udenlandske fabrikker og har tilknytning til disse som agenter, eneforhandlere eller i nogle tilfælde som datterselskaber.

Medens priserne som nævnt fastsættes af de enkelte importører og fabrikanter hver for sig, har disse ved aftale fastlagt et fælles rabat- og reverssystem for fotoartikler (reg. nr. 1178). Ved reverserne er grossisterne forpligtet til kun at videresælge til detailhandlere, som har underskrevet revers over for »Fotim«. Reverserne indeholder i øvrigt en række bestemmelser, som har til formål at beskytte leverandørernes mærker. Rabatterne varierer både efter kundekategorier og efter varearter. Som betingelse for at blive anerkendt som rabatberettiget kunde skal man som hovedregel være medlem af en af »Fotim« anerkendt faglig forening eller være optaget på en særlig af »Fotim« udarbejdet liste og underskrive ordningens reverser. Ifølge disse skal fotohandlere - undtagen virksomheder, der kun forhandler amatørfilm samt fotopapir og -kemikalier i amatørpakninger - altid være medlemmer af Fotohandlerforeningen; derimod kan fotografer, der ikke er medlemmer af en af »Fotim« anerkendt forening, optages på listen over rabatberettigede, hvilket dog kun giver ret til at købe med en lavere rabat end foreningsmedlemmer. For grossister og forskellige grupper af større forbrugere kræves ikke medlemsskab i nogen forening, men de pågældende skal for at opnå rabat søge optagelse på »Fotim«s liste over rabatberettigede. Ved grossisternes optagelse på »Fotim«s liste stilles der de samme krav, som gælder for optagelse i *Danske Foto Grossisters HandelsForening* g.

I tilknytning til »Fotim«s bestemmelser og vedtagelser har de af denne anerkendte foreninger dannet *Fællesrepræsentationen for Erhvervs foto grafi og Fotohandel* (reg. nr. 1179), som består af *Foreningen af danske Illustrations- og Pressefotografer af 1927*, *Pressefotograf forbundet*, *Dansk Fotografisk Forening*, *Fotoanstaltnernes Forening* og *Fo-*

tohandlerforeningen. Fællesrepræsentationen drager omsorg for, at medlemmerne underskriver ordningens reverser, ligesom den tager stilling til anerkendelse af nye organisationer under Fællesrepræsentationen.

Ved særlige leveringsaftaler mellem »Fotim« og henholdsvis *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger* og *A/S Bladhandlerforbundet* er der fastsat betingelser for levering af fotoartikler til brugsforeninger og de til Bladhandler-Forbundet knyttede banegårdskiosker (reg. nr. 1180 og 1181).

Foruden de ovennævnte aftaler er der inden for branchens organisationer truffet forskellige andre vedtagelser. *Fotohandlerforeningen* (reg. nr. 1182) har således vedtagelser om vejledende priser for *fotoarbejder*. Prislisten for fotoarbejde anvendes også som vejledende for medlemmerne af *Dansk fotografisk Forening* og *Fotoanstaltnernes Forening* (reg. nr. 1183 og 1184).

For levering af fotoarbejde engros har *Fotografanstaltnernes Forening*, *Danske Fotogrossisters Handelsforening* og en række enkeltvirksomheder i København aftalt, at deltagerne ved udførelse af fotografiske arbejder for detailfotohandlere skal overholde nærmere angivne priser, som fremkommer ved ydelse af højesterabatter på fotohandlerforeningens detailprisliste (reg. nr. 1185).

For levering af fotografier til aviser, blade, tidsskrifter, klichébureauer m. v. er der mellem medlemmerne af *Pressebilledunionen* truffet aftale om bindende minimumspriser (reg. nr. 1969).

Ure ¹⁾).

Det ses af tabel 2, at forsyningen med ure næsten udelukkende dækkes ved import. Guld- og platinure er på bunden importliste, men iøvrigt er varerne på almindelig friliste.

Ure importeres i reglen af grossister og videresælges til detailister, der som oftest tillige er urmagere. De fleste større urgrossister er organiseret i *Forbundet af danske Uhr grossister* (reg. nr. 332), og detailisterne

¹⁾ Urbranchens aftaleforhold er omtalt i priskontråldets beretninger 1949-51, side 78; 1951-52, side 30-31 og 1953-55, side 85-89; i Monopoltilsynets beretninger 1956, side 47; 1957, side 31-32 og side 64-66 samt i »Meddelelser fra monopoltilsynet« nr. 2, 1957.

er organiseret i *Uhrmagerlauget i København* (reg. nr. 1232) og *Dansk Urmager og Optiker Centralforening* (reg. nr. 330).

De nævnte organisationer har overenskomster om en kollektiv kvalitets- og reklameordning, den såkaldte »Tempusordning«, der indeholder regler for plombering, garanti og reklamering med »Tempusmærket« - et af organisationerne indregistreret fællesmærke (reg. nr. 331 og 2235). Retten til at benytte »Tempusmærket« tilkommer alene medlemmer af Uhrmagerlauget i København og Dansk Urmager og Optiker Centralforening. Repræsentanter for disse organisationer afgør, hvilke ure der opfylder de kvalitetskrav, der forudsættes for anvendelsen af mærket. Ordningen finansieres ved, at grossisterne påfører salgsfakturaerne en afgift på 3 % til reklamefonden. Foruden »Tempusafgiften« er der mellem organisationerne aftale om, at grossisterne skal påføre salgsfakturaerne en afgift på 1 % af nettosalgsprisen og indbetale det derved indkomne beløb til henholdsvis laugets og centralforeningens understøttelseskasser.

Forskellige måleinstrumenter o. lign.

Denne varegruppe omfatter forskellige medicinske, kirurgiske, fysiske, kemiske og nautiske instrumenter, herunder termometre, barometre, manometre, gasmålere, vandmålere m. m.

De fleste af varerne er på bunden importliste. Dog kan visse nautiske, aeronautiske, medicinske og kirurgiske instrumenter samt vandmålere importeres under den almindelige friliste.

I monopoltilsynet findes følgende registreringer vedrørende varer i denne gruppe:

De fire fabrikker, der fremstiller *gasmålere*, har truffet aftale om standardstørrelser og bindende priser for gasmålere (reg. nr. 20).

For *Clonus Temporatorer* m. v. fastsætter fabrikanten, Odin Clorius A/S, bruttopriser og rabatter til grossister, installatører og større forbrugere. Bruttopriserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956. Selskabet har aftale med *Foreningen af Grosserere i Rør-, Sanitets- og Centralvarmebranchen* om ikke at levere til grossister uden for foreningen, uden at disse på forhånd har afgivet en er-

klæring om at følge de af foreningen fastsatte regler om videresalg (reg. nr. 706).

4. Andre varer

Varerne i denne gruppe er specificeret i omstående tabel 3. Det ses, at forsyningen væsentligst dækkes ved dansk produktion. Næsten alle de i tabellen nævnte varer er på bunden importliste, dog er klaverer og andre musikinstrumenter og tunghøreapparater på regional friliste.

For en del af de i dette afsnit omhandlede varer er der tale om todsatser af ikke ubetydelig størrelse. Således er tolden for klaverer og flygler 25 % af importværdien; for paraplyer 12½–25 % + 1 kr. pr. stk.; for kunstige blomster 25 %; for legetøj, lynlåse samt finere pensler og børster 10 % og for plasticvarer som regel 10 % af importværdien.

I det følgende omtales kun de varer, som optræder i monopoltilsynets register, eller om hvilke der på anden måde foreligger oplysninger om konkurrencebegrænsninger.

For *tunghøreapparater* er American Danish Oticon Comp., v/W. Demant, København, og A/S Aditone, København, registreret som enkeltvirksomheder (reg. nr. 1324 og 1323). Endvidere fastsætter firmaet Raaberg & Co., København, for høreapparater og dele dertil detailudsalgspriser, som ikke må overskrides (reg. nr. 1951).

I henhold til folkeforsikringslovens § 60 er der fra 1. april 1951 gennemført den ordning, at invalideforsikrede personer, der er tunghøre, gratis kan få tunghøreapparater stillet til disposition. Invalideforsikringsretten indkøber, efter forud afholdt licitation, tunghøreapparater til ca. 1 års forbrug ad gangen. Ved indkøbet stilles der bestemte kvalitetskrav, og alle leverede apparater kontrolleres på de af staten i København, Århus og Odense oprettede hørecentraler, som også varetager udleveringen til forbrugere.

Tændstikker fremstilles her i landet af to virksomheder, nemlig af A/S H. E. Gosch & Co.'s *Tændstikfabriker* og *Hellerup og Glødefri Tændstik fabriker A/S*. Aktiemajoriteten i begge selskaber ejes af Svenska Tändsticks A/B, Sverige. Forhandlingen af selskabernes produktion varetages af Gosch,

Tabel 3.
Andre varer 1956.
(Mill. kr. eksklusive afgifter).

	Pro- duktion	Eks- port	Im- port	Forsy- ning ¹⁾ til hjem- memar- kedet
Klaverer og andre musikinstrumen- ter	8,6 ²⁾	11,1	6,3	3,8 ²⁾
Tunghøreappara- ter og kompo- nenter hertil ...	11,5	11,5
Stearinlys	9,6	1,6	0	8,0
Tændstikker	10,1	0	0,2	10,3
Paraplyer, stokke o. l.	0	0	...
Pyntefjer og kun- stige blomster	0,6	0,7	0,1 ²⁾
Knapper m. m....	1,2	0,8	6,5	6,9
Husholdningsgen- stande af pla- stic	7,6 ²⁾	2,2	0,4	5,8 ²⁾
Andre varer af plastic	25,5 ²⁾	8,5	6,5	23,5 ²⁾
Husholdningskøle- skabe samt dele og tilbehør ...	71,7	3,3	1,4	69,8
Pensler og børster Sportsartikler	1,8	0,6	...
Legetøj m. m. ...	4,8 ²⁾	2,2	3,5	6,1 ²⁾
Legetøj m. m. ...	15,8 ²⁾	6,1	5,8	15,5 ²⁾
Barnevogne, lege- vogne, dukke- vogne, tricykler m. m.	7,5 ²⁾	0,7	0,3	7,1 ²⁾
Fyldepenne, pen- cils og kugle- penne	6,2 ²⁾	2,5	3,3	7,0 ²⁾
Blyanter, blæk, farvebånd o. a. kontorartikler...	10,2 ²⁾	2,4	5,8	13,6 ²⁾
Lynlåse	9,1	1,9	0,4	7,6
Andre varer	22,1 ²⁾	3,7	9,7	28,1 ²⁾
I alt	221,5	49,4	51,4	223,5

Kilde: Produktionsstatistik 1956 og Statistisk
Tabelværk V, D, 77.

Noter: ¹⁾ Produktion ÷ eksport + import.
²⁾ Ufuldstændigt oplyst.

og begge virksomheder er anmeldelsesplig-
tige over for monopoltilsynet med hensyn til
priserne for tændstikker (reg. nr. 2240) ¹⁾.

Husholdningskøleskabe fremstilles her i

¹⁾ Angående salgs- og leveringsbetingelser for
tændstikker henvises til monopoltilsynets beret-
ning 1956, s. 43, og »Meddelelser fra monopol-
tilsynet« 1956, nr. 4.

landet af ganske få firmaer. Køleskabe er på
bunden importliste, og importen er af be-
skeden størrelse. Tolden er 7,5 % af import-
værdien.

Mellem A/S Atlas og A/S Thomas T/b.
Sabroe & Co. er indgået aftale, hvorefter
Sabroe forpligter sig til ikke selv at frem-
stille husholdningskøleskabe med mindre
rumindhold end 220 liter. Til gengæld er
Atlas forpligtet til at levere Sabroe standard
husholdningskøleskabe af alle typer og stør-
relser til de gældende bruttopriser med fra-
drag af samme rabatter, som ydes Atlas'
hovedforhandlere. Køleskabene leveres med
Sabroe's bomærke, og Sabroe forpligter sig
til ikke at forhandle andre end Atlas's fa-
brikata og til ikke at sælge til isenkræmmere
og el-installatører, som Atlas eller en af dets
hovedforhandlere har overenskomst med. Sa-
broe må ej heller sælge til el-værksbestyrere,
A/S Importøren, radioforhandlere og lignen-
de forretninger. Hvad angår priser, rabatter
og andre betingelser skal Sabroe følge samme
retningslinjer, som Atlas selv praktiserer ved
salg af sine køleskabe (reg. nr. 2071).

Atlas fastsætter bruttopriser for sine køle-
skabe. Som følge af monopollovens § 10 kan
priserne ikke håndhæves. Ved salg af større
partier til ejendomskomplekser og ved leve-
ring til offentlige myndigheder yder for-
handlerne visse rabatter. Atlas varetager selv
salget til underforhandlere i hovedstadsom-
rådet, Sydsjælland og Jylland. I det øv-
rige land har virksomheden distriktvis sluttet
overenskomster med hovedforhandlere, som
forpligter sig til kun at føre Atlas's fabrikat.
Såvel Atlas som hovedforhandlerne slutter
overenskomst med deres underforhandlere
på grundlag af en standardformular, der er
godkendt af *Centralforeningen for Dan-
marks Isenkræmmere og Elektroinstallatører-
nes tekniske og økonomiske Sammenslutning*
»Protector«. Ifølge formularen må der ikke
sælges til grossister, el-værksbestyrere, A/S
Importøren, radioforhandlere o. lign. forret-
ninger, og detailsalget sker fortrinsvis gen-
nem organiserede isenkræmmere og el-instal-
latører. Underforhandlere, der får varerne i
konsignation, er forpligtet til kun at for-
handle Atlas's fabrikat og skal overholde
priserne, herunder de særlige regler, der gæl-
der for afbetalingssalg (reg. nr. 2073).

KAPITEL XXVIII. AFSNIT 4

For *barnevogne*, *klapvogne* og *dukkevogne* har 6 fabrikker indgået aftale, hvorefter alle danske kunder er inddelt i 3 kategorier. Til kunder i de to kategorier ydes nærmere fastsatte rabatter på de af fabrikerne hver for sig fastsatte engrospriser. Til kunder i den tredje kategori ydes ikke rabat. Fabrikerne forpligter sig endvidere til ikke at oprette konsignationslagre (reg. nr. 2188).

For *fyldepenne* og *pencils* af mærkerne »Parker«, »Penlo« (reg. nr. 345) og »Mont Blanc« (reg. nr. 346) er der fastsat bruttopriser for salg til forbrugere. Priserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956.

For *kontorartikler* af mærket »Kores« er der fastsat vejledende bruttopriser gældende for salg til forbruger (reg. nr. 704).

Den danske Provinsboghandlerforening, Københavns Boghandlerforening og Dansk

Papirhandlerforening har ved aftale (reg. nr. 773) fastsat bindende detailpriser for *blyanter* af mærket »Viking«. Priserne gælder for salg af partier under en vis størrelse, og der ydes en særlig kvantumsrabat ved salg til skoler. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, har for dette selskabs forhandlers vedkommende tiltrådt aftalen. Endvidere er aftalen tiltrådt af Detail-Papirhandlerforeningen i Danmark.

For så vidt angår produktionen af *lynlåse*, er Ivan Lystager A/S, København, i monopoltilsynets register registreret som enkeltvirksomhed (reg. nr. 1946).

For *gibsbind* af mærket »Altona« fastsætter et tysk firmas herværende repræsentant bruttopriser for engros- og detailsalget (reg. nr. 1832). Priserne kan ikke håndhæves efter 1. juli 1956, jfr. § 10 i monopolloven.

København, den 29. juni 1959.

P. Nyboe Andersen

A. H. M. Andreasen

Einar Cohn

Stephan Hurwitz

H. Hjernø Jeppesen

H. Winding Pedersen

Kristen Skovgaard /

/ S. Gammelgård

REDEGØRELSE FOR ANALYSEN AF MONOPOLTILSYNETS REGISTER OG FOR UDFØRELSEN AF FORSKELLIGE OVERSIGTER OG BEREGNINGER

Som nævnt i betænkningens kap. II, afsnit 2, har monopoltilsynets register over konkurrencebegrænsende aftaler m. m. været en hovedkilde ved udarbejdelsen af betænkningen. Nedenfor redegøres der under *afsnit 1* for arten og omfanget af de oplysninger, som findes i registeret, herunder også spørgsmålet om registerets fuldstændighed. Dernæst gøres der i *afsnit 2* rede for den fremgangsmåde, som er benyttet ved uddrageisen af oplysninger fra registeret, og i *afsnit 3* gives en oversigt over den klassificering af de forskellige konkurrencebegrænsningsformer, som er anvendt ved præsentationen af analysens resultater i betænkningens tekst og tabeller. Derefter redegøres der i *afsnit 4* for, hvorledes man har beregnet de i kapitel V refererede talmæssige udtryk for udbredelsen i industrien af visse af de i registeret forekommende konkurrencebegrænsningsformer. I *afsnit 5* omtales fremgangsmåden ved de foretagne koncentrationsberegninger, og i det afsluttende *afsnit 6* gives der en nærmere forklaring til de skematiske oversigter i kapitel VI.

1. Arten og omfanget af monopolregisterets oplysninger.

Registreringen af aftaler og andre konkurrencebegrænsninger er baseret på de erhvervsdrivendes anmeldelser til monopoltilsynet (tidligere priskontrolrådet) og de andre særlige tilsynsorganer. Da en del af de foreliggende registreringer går helt tilbage til prisaftaleloven af 1937, som indførte reglerne om anmeldelse og registrering af af-

taler m. v., kan det have interesse at omtale de vigtigste ændringer, som i tidens løb er sket i disse regler. Endvidere skal i korthed omtales den praksis, der har været fulgt ved administrationen af reglerne.

Efter *prisaftaleloven af 1937* omfattede anmeldelsespligten aftaler og bestemmelser inden for de materielle erhverv, for så vidt de pågældende aftaler m. v. ville kunne øve »en bestemmende indflydelse ... således at fri prisdannelse ... derved udelukkes eller væsentlig begrænses ...«. *Aftaler* blev i praksis fortolket som også omfattende *vedtagelser*, d. v. s. flertalsbeslutninger i brancheforeninger o. lign., som i modsætning til aftaler ikke blot binder dem, der har stemt for beslutningen, men også dem, der har undladt at stemme eller stemt imod. Ved *bestemmelser* forstod man de forskrifter, som erhvervsvirksomheder og sammenslutninger undertiden fastsætter for konkurrenceforholdene i efterfølgende omsætningsled, f. eks. vedrørende disses prisberegning ved videresalget.

Ved *prisloven af 30. maj 1940* udvidedes anmeldelsespligten noget, idet der nu blot krævedes mulighed for »væsentlig indflydelse på pris-, produktions-, omsætnings- eller transportforhold . . .«, for at aftaler og bestemmelser skulle anmeldes. Desuden blev vedtagelser nu nævnt i loven jævnsides med aftaler og bestemmelser, og der indførtes desuden anmeldelsespligt for sådanne *enkeltvirksomheder* og *sammenslutninger*, hvis aftaler, vedtagelser og bestemmelser udøvede eller ville kunne udøve sådan væsentlig ind-

flydelse. Sammenslutninger blev i praksis opfattet som alene omfattende brancheorganisationer o. lign., og altså ikke finansielle sammenslutninger, jfr. nærmere nedenfor.

I henhold til *lov af 28. november 1942* blev prisloven ved en bekendtgørelse af 4. oktober 1944 fra handelsministeriet udvidet til også at gælde for private banker, sparekasser og visse forsikringsselskaber. Anmeldelsen af disse virksomheders aftaler, vedtagelser og bestemmelser skulle herefter ske til henholdsvis banktilsynet, sparekassetilsynet og forsikringsrådet. Også efter den nugældende monopollov, jfr. nedenfor, finder registrering af konkurrencebegrænsninger inden for disse erhvervsområder sted hos de særlige tilsynsorganer.

Ved ændringen af *prisloven 28. februar 1947* blev anmeldelsespligten på ny udvidet, idet den nu ikke længere skulle være begrænset til de materielle erhverv. Herefter påhvilede anmeldelsespligten altså også f. eks. læger, dyrlæger, tandlæger, sagførere, ingeniører, arkitekter, revisorer, landinspektører og udøverne af andre lignende erhverv.

De nugældende regler om anmeldelse af konkurrenceregulerende aftaler m.v. findes i *lov af 31. marts 1955 om tilsyn med monopoler og konkurrencebegrænsninger*. Dennes § 6 har følgende ordlyd:

»*Stk. 1.* Aftaler og vedtagelser, som udøver eller vil kunne udøve en væsentlig indflydelse på pris-, produktions-, omsætnings- eller transportforhold i hele landet eller inden for lokale markedsområder, skal anmeldes til monopoltilsynet.

Stk. 2. Enkeltvirksomheder og sammenslutninger, som udøver eller vil kunne udøve en væsentlig indflydelse på pris-, produktions-, omsætnings- eller transportforhold i hele landet eller inden for lokale markedsområder, skal anmeldes, når tilsynet fremsætter krav herom. De af sådanne virksomheder eller sammenslutninger truffne konkurrenceregulerende bestemmelser skal ligeledes anmeldes efter krav fra tilsynet«.

I forhold til de tilsvarende regler i den tidligere lovgivning indeholder monopollovens § 6 bl. a. den ændring, at enkeltvirksomheder og sammenslutninger samt de af

disse truffne bestemmelser først skal anmeldes efter krav fra tilsynet, medens disse konkurrencebegrænsninger tidligere skulle anmeldes på de pågældendes eget initiativ. Ændringen er dog mere af formel art end af reel karakter, idet enkeltvirksomheder og disses bestemmelser også efter den tidligere lovgivning i praksis først blev anmeldt efter påkrav. De gældende regler om anmeldelse svarer således i hovedsagen til reglerne efter den tidligere lovgivning. Når det er vigtigt at fremhæve dette, skyldes det, at oplysningerne i registeret så kort tid efter den nye lovs ikrafttrædelse endnu for en stor del hidrører fra anmeldelser, der er foretaget efter den tidligere lovgivning.

Den praksis, der har været fulgt ved *administrationen af reglerne om anmeldelse og registrering* efter pris- og prisaftalelovgivningen, er udførligt omtalt i en redegørelse af 16. april 1953, som prisdirektoratet udarbejdede til brug for trustkommissionens betænkning om lovgivningsproblemerne. Idet der henvises til denne redegørelse¹⁾, skal der her fremhæves følgende, som har særlig betydning for bedømmelsen af arten og omfanget af oplysningerne i monopoltilsynets register.

Registeret skal ifølge loven omfatte *aftaler, vedtagelser, sammenslutninger, enkeltvirksomheder* samt *bestemmelser*, alt under forudsætning af, at de pågældende aftaler m. v. udøver eller vil kunne udøve en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene.

Efter den tidligere lovgivning har der som ovenfor nævnt ikke fundet anmeldelse og registrering sted af *finansielle sammenslutninger*. I motiverne til den nugældende lov er det nu imidlertid udtrykkeligt fastslået, at reglerne om anmeldelse og registrering også omfatter koncerner og andre finansielle sammenslutninger, dog naturligvis kun for så vidt de opfylder lovens betingelser om væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene. Da en ændret praksis først efter nogen tids forløb kan ventes at få virkning på registerets indhold, må man imidlertid i

¹⁾ Trustkommissionens betænkninger, nr. 3, side 112 ff., jfr. resuméet side 56-57.

forbindelse med nærværende undersøgelse regne med, at registeret kun ufuldkomment giver oplysninger om konkurrenceregulerende finansielle forbindelser.

Det er *ikke alle former for begrænsninger i konkurrencen, som skal anmeldes* til registeret. Uden for anmeldelsespligten er konkurrencebegrænsninger, der beror på, at virksomhederne, uden at have indgået aftale om det, rent faktisk afholder sig fra at konkurrere eller eventuelt blot undlader at anvende visse konkurrencemidler, oftest konkurrence på pris eller rabat.

Endelig omfatter registeret ikke konkurrencebegrænsninger, som skyldes *indgreb fra det offentlige*, f. eks. koncessionsordninger, importregulering o. lign.

I kort begreb kan man måske sige, at registeret principielt skal indeholde oplysninger om alle private konkurrencebegrænsninger af væsentlig betydning, for så vidt disse grunder sig på aftaler, vedtagelser eller bestemmelser eller skyldes, at sammenslutninger eller enkeltvirksomheder rent faktisk udøver væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene, som regel i kraft af deres størrelse. Et andet spørgsmål er imidlertid, om registeret er fuldstændigt i den forstand, at det indeholder oplysninger om alle de forhold, som ifølge loven er anmeldelsespligtige. Der siges herom i prisdirektoratets ovennævnte redegørelse fra 1953 følgende¹⁾:

»En betydelig del af de trufne aftaler og vedtagelser anmeldes i overensstemmelse med den i loven fastslåede anmeldelsespligt til registeret på deltagerens eget initiativ, og registeret er derfor ret omfattende med hensyn til aftaler og vedtagelser, selv om det ikke kan siges at være komplet.

Betydeligt mere mangelfuldt er registeret imidlertid med hensyn til enkeltvirksomheder og sammenslutninger.

For enkeltvirksomheder og de af disse trufne bestemmelser har dette i det væsentlige sin forklaring i, at medens det er almindeligt kendt, at virksomheder, der er ene om produktionen eller omsætning af den pågældende vare skal anmeldes til priskontrolrådets register, vil det for andre virk-

somheder være vanskeligt at bedømme, hvornår deres position er en sådan, at de omfattes af anmeldelsespligten. Det tilsvarende gælder sammenslutninger, der ikke har truffet aftaler eller vedtagelser af anmeldelsespligtigt indhold.

Hertil kommer, at priskontrolrådet ikke i den forløbne årrække har kunnet overkomme - ved siden af løsningen af de ekstraordinære opgaver — at efterspore virksomheder og sammenslutninger, som bør registreres. I denne forbindelse er det også af betydning, at priskontrolrådet i tiåret 1940-49 har arbejdet efter en lov, der hjemlede priskontrol uden hensyn til, om der forelå anmeldelsespligtige forhold. Den i denne periode på basis af prisloven etablerede kontakt mellem priskontrolrådet og en række store virksomheder består i vidt omfang endnu, og for mange virksomheders vedkommende er spørgsmålet om anmeldelsespligt for tiden genstand for behandling.«

Da der heller ikke i tiden efter 1953 i større omfang er foretaget systematisk eftersporing efter anmeldelsespligtige forhold, kan man om *registerets fuldkommenhed* sammenfattende sige, at registeret antagelig giver nogenlunde fyldestgørende oplysninger om eksistensen af konkurrenceregulerende aftaler og vedtagelser, selv om trustkommissionens undersøgelser af konkurrenceforholdene i visse brancher har afgivet eksempler på, at aftaler og vedtagelser ikke er blevet anmeldt. Derimod må det formodes, at registeret er mindre komplet med hensyn til sammenslutninger (koncernforhold og brancheforeninger), og dominerende enkeltvirksomheder samt enkeltvirksomheders konkurrenceregulerende bestemmelser.

2. Fremgangsmåden ved uddragelsen af oplysninger fra registeret.

Formålet med den foretagne analyse af registeret har været at tilvejebringe en oversigt over, hvilke varer og ydelser der er berørt af registrerede aftaler m. v. samt over konkurrencebegrænsningens art i hvert enkelt tilfælde.

Til dette formål er der udskrevet kartotekskort over samtlige registernumre i mono-

¹⁾ Trustkommissionens betænkninger, nr. 3, side 117.

poltilsynets del af registeret¹⁾. De anvendte kort har forskellige rubrikker, hver beregnet til anførelse af oplysninger vedrørende nærmere bestemte forhold, f. eks. varens art, deltagerens placering i omsætningskæden, konkurrencebegrænsningens geografiske gyldighedsområde, dens nærmere indhold o.s.v. Kortene er derefter blevet sorteret efter forskellige kategorier og optalt, og de fundne resultater har i forbindelse med de varelistes, der er omtalt i betænkningens kapitel II, afsnit 5, dannet grundlag for betænkningens tabelopstillinger og tekst.

Som grundlag for uddragningen af oplysninger til kartotekskortene har man først og fremmest benyttet registerteksten, men desuden undertiden aftaletekster, anmeldelseskemaer og andre bilag i de offentligt tilgængelige sagsmapper. Hvor dette materiale ikke har været tilstrækkeligt til at afklare tvivlsspørgsmål, er sagen søgt yderligere belyst ved henvendelse til pågældende afdeling i monopoltilsynet. I de tilfælde, hvor det ikke har været muligt at få et tvivlsspørgsmål afklaret på denne måde, har man fulgt den retningslinje at lægge den mindst vidtgående fortolkning til grund. Hvis det f.eks. ikke med sikkerhed har kunnet fastslås, at aftalte priser er bindende, har man rubriceret dem som vejledende.

Ved arbejdet med at uddrage oplysninger af registeret viste det sig, at nogle af de forhold, som man havde tænkt sig at belyse, måtte udgå som følge af manglende oplysninger eller manglende klarhed i grundmaterialet. F. eks. fremgår det ikke altid, om aftalte eller fastsatte priser er *bindende* eller blot *vejledende*. Dette forhold har man dog fundet af så væsentlig betydning, at denne uklarhed i videst muligt omfang er søgt afhjulpet. Derimod har man ikke fundet sondringen mellem *minimumspriser* (d. v.s. priser, som ikke må underskrides) og *faste priser* (som hverken må underskrides eller overskrides) af så væsentlig betydning, at man har søgt at fremskaffe oplysninger til at gennemføre denne sondring. Dels er sondringen som regel uden større betydning for, i hvilket omfang de fastsatte priser fak-

tisk afviges i opadgående retning, og dels er sprogbrugen i de registrerede aftaletekster på dette punkt så uensartet, at det ville have krævet et større arbejde at få afgjort, om priserne er minimumspriser eller faste priser.

Et andet forhold, som man har opgivet at belyse, er *tidspunktet for konkurrencebegrænsningens indførelse*. Ganske vist indeholder registerteksten som regel en dato for den pågældende aftales, vedtagelses eller bestemmelses udfærdigelse eller ikrafttrædelse. Men nærmere undersøgelser, herunder især erfaringerne fra kommissionens specialbetænkninger, har vist, at denne dato som regel blot er datoen for konkurrencebegrænsningen i dens nuværende udformning, og at der ofte foreligger tidligere udgaver, uden at dette er oplyst til registeret. En oversigt over de årstal, som er anført i registerteksten, ville således give et fejlagtigt billede af konkurrencebegrænsningernes alder.

Endvidere har man opgivet at skelne mellem *aftaler* og *vedtagelser*, dels fordi de registreringer, der hidrører fra tiden før 11. juni 1940, ikke indholder denne sondring, dels fordi det i de senere registreringer ofte synes at være ret tilfældigt, om deltagerne har valgt at give det indenbyrdes samarbejde den ene eller anden form. Man vil f. eks. ikke uden videre kunne gå ud fra, at deltagerne i en aftale aldrig er underkastet flertalsafgørelser i et eller andet spørgsmål; og på den anden side findes der foreningsvedtægter, som ikke kan træffes ved flertalsbeslutning, men kræver tilslutning fra alle medlemmerne. Uden denne principielle skillelinje er sondringen mellem aftaler og vedtægter imidlertid uden større praktisk interesse.

Endelig har man afstået fra at belyse spørgsmålet om hvilke *sanktioner*, der kan bringes i anvendelse i tilfælde af, at deltagerne i en konkurrencebegrænsning overtræder de fastsatte regler. Dels er registerets sprogbrug heller ikke på dette punkt tilstrækkelig ensartet til uden videre at danne grundlag for en kodificering, optælling og sortering, dels er sanktioner ofte uden større betydning for, om en konkurrencebegrænsning faktisk efterlevs. Aftaler med rigoristiske straffebestemmelser kan således i nogle tilfælde være udtryk for forsøg på at

¹⁾ Analysen af forsikringsrådets, banktilsynets og sparekassettilsynets registre er foretaget af de respektive tilsynsorganer, jfr. i øvrigt kap. X.

holde sammen på en splittet og indbyrdes mistænksom medlemsskare, som ved enhver given lejlighed ser deres interesse i at overtræde aftalernes bestemmelser. Omvendt kan aftaler uden straffesanktioner være udtryk for, at parterne har et så harmonisk samarbejde, at straffebestemmelser har været nødvendige for at få reglerne overholdt.

3. Den anvendte klassifikation af konkurrencebegrænsningerne i monopoltilsynets register.

I nedenstående oversigt er gengivet de betegnelser, hvorunder man i forskellige af betænkningens tabeller og skematiske oversigter har klassificeret de former for konkurrencebegrænsninger, som forekommer i monopoltilsynets register.

Registrerede enkeltvirksomheder

Bestemmelser

heraf med regler om:
 Bindende bruttopriser
 Vejledende bruttopriser
 Eneforhandling, eksklusiv forretningsforbindelse, særrabat o. lign.

Aftaler

heraf med regler om:
 Bindende bruttopriser
 Vejledende bruttopriser
 Bindende rabatter
 Vejledende rabatter
 Bindende priser (horisontale)
 Vejledende priser (horisontale)
 Kvotering
 Område- og kundefordeling
 Salgskontorer
 Specialisering
 Eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign.

I tabeloversigterne anvendes alene disse betegnelser, hvis nærmere indhold det her er hensigten at præcisere. I tekstafsnittene anvendes de samme betegnelser for de samme forhold, men dér omtales undertiden også de sjældnere forekommende typer af registrerede konkurrencebegrænsninger, og disses indhold er da i hvert enkelt tilfælde nær-

mere forklaret. Som eksempler på sådanne konkurrencebegrænsninger, der ikke er medtaget i tabeloversigterne, kan nævnes følgende:

I forbindelse med regler om prisfastsættelse er der ofte fastsat betalings- og leveringsvilkår, kvalitets- og sorteringsregler o. lign., som nærmere definerer de varer og ydelser, som de aftalte eller fastsatte priser gælder for. Undertiden er sådanne *konditioner* fastsat uden forbindelse med aftaler eller bestemmelser om priser o.lign., men det er så sjældent forekommende, at man ikke har fundet anledning til at indføre en særlig klassifikation for dem i tabeloversigterne. Det samme gælder *kreditsortlisteorordninger*. De betegnelser, der er brugt til at karakterisere de forskellige former for *licitationsaftaler*, som især forekommer i forbindelse med bygge- og anlægsvirksomhed, er forklaret i kapitel VIII, afsnit 2, og skal derfor ikke gentages her.

I det følgende redegøres der altså alene for indholdet af de betegnelser, som er nævnt i ovenstående oversigt, og det sker i den angivne rækkefølge.

Registrerede enkeltvirksomheder. Denne betegnelse er anvendt om de virksomheder, der er registreret under selvstændigt nummer uden at have fastsat bestemmelser om prisberegningen i efterfølgende omsætningsled (bruttopriser). Det drejer sig om virksomheder, som monopoltilsynet (tidligere priskontrolrådet) har anset for at kunne udøve væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene, som regel fordi de har en stor del af udbudet af vedkommende vare. Der henvises i øvrigt til kommentarerne nedenfor under forklaringen til betegnelsen »bestemmelser«.

Bestemmelser. Denne betegnelse dækker, i overensstemmelse med den praksis der anvendes ved registreringen, over tilfælde, hvor en enkeltvirksomhed ensidigt fastsætter regler og anvisninger for konkurrenceforholdene i et eller flere efterfølgende omsætningsled, f. eks. hvilke priser eller øvrige forretningsbetingelser der skal gælde ved videresalget, hvilke kunder eller kundekategorier der må sælges eller ikke sælges til, o.s.v.

Tilsvarende regler og anvisninger kan også blive fastsat af en sammenslutning (brancheforening), men adskiller sig da ikke væsentligt fra vertikale aftaler og er medregnet under disse.

Bestemmelser om *bruttopriser* omfatter de tilfælde, hvor enkeltvirksomheder fastsætter videresalgspriser for de efterfølgende omsætningsled.

Bestemmelserne om *eneforhandling*, *eksklusiv forretningsforbindelse*, *størrabat o. lign.* omfatter forskellige konkurrencebegrænsninger, som også ofte gennemføres ved aftaler, og hvis indhold der er redegjort for nedenfor under omtalen af de betegnelser, der er brugt ved klassifikationen af aftalerne.

Som omtalt foran i afsnit 1 er enkeltvirksomheder - efter påkrav fra monopoltilsynet — anmeldelsespligtige, hvis de kan udøve en væsentlig indflydelse på prisforholdene m. v. Medens aftaler og bestemmelser har været anmeldelsespligtige lige siden 1937, er anmeldelsespligten for enkeltvirksomheder først kommet til på et senere tidspunkt. Dette og andre forhold har sat sit præg på registerets indhold, og man har fundet det mest praktisk til brug for denne betænkning at afgrænse begrebet »registreret enkeltvirksomhed« som foran angivet, således at det omfatter virksomheder, der har selvstændigt registernummer, men ikke har fastsat bruttopriser. For fuldstændigheds skyld skal det her præciseres, at man ikke med denne afgrænsning får en udtømmende fortegnelse over de virksomheder, der enkeltvis kan udøve en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene. Det kan for det første nævnes, at priskontrolrådet ikke i almindelighed har krævet virksomhederne som sådanne anmeldt til registeret, såfremt de var deltagere i allerede registrerede aftaler eller vedtagelser. Endvidere findes der i registeret de tilfælde, hvor enkeltvirksomheders bestemmelser om bruttopriser er blevet registreret. Ved afgørelsen af, hvorvidt der i sådanne tilfælde forelå anmeldelsespligt, har man lagt stor vægt på virksomhedens andel af det pågældende vareområdes omsætning og på konkurrenternes antal og størrelsesfordeling - d. v. s. på faktorer, der er af betydning for virksomhedens indflydelse på

priserne og konkurrenceforholdene også på dens eget omsætningstrin. Også den her omtalte gruppe af registreringer omfatter her efter virksomheder, der enkeltvis kan øve indflydelse på priserne. Endelig kan det nævnes, at registeret som omtalt i afsnit 1 ikke kan anses for at være komplet.

Som antydnet i oversigten foran skelnes der i betænkningen mellem *bindende* og *vejledende* bruttopriser. Denne sondring mellem bindende og vejledende regler forekommer også nedenfor under omtalen af aftaler såvel horisontale som vertikale, og der skal derfor indføjes nogle almindelige bemærkninger herom. Hvad angår bruttopriserne har man i beregninger, tabeller o. lign. kun anset dem for bindende i de tilfælde, hvor monopoltilsynet i henhold til monopollovens § 10 har givet tilladelse til håndhævelse af videresalgspriserne. Andre bruttopriser er blevet betragtet som vejledende. Til sidstnævnte gruppe er også henregnet de sjældne tilfælde, hvor det kun er angivet, at priserne ikke må overskrides. Ganske vist er sådanne højestepriser bindende opadtil, men da det er videresalgspriserne undergrænse, som er særlig interessant ud fra spørgsmålet om konkurrencebegrænsning, har man dog fundet det rigtigst at rubricere disse prisforskrifter som vejledende.

Ved de øvrige bestemmelser og aftaler er man gået frem efter følgende retningslinjer:

Som *bindende* har man betragtet de regler, som efter aftalens indhold skal overholdes eller i hvert fald kun må fraviges under nærmere angivne omstændigheder, f. eks. konkurrence fra udenforstående virksomheder. I alle andre tilfælde har man anvendt betegnelsen *vejledende*; f. eks. angiver udtrykket vejledende priser, at de fastsatte priser frit kan fraviges. Sondringen bindende/vejledende giver dog ikke nogen særlig god orientering om konkurrencebegrænsningens styrke, idet det ikke uden videre er givet, at bindende regler altid medfører en stærkere konkurrencebegrænsning end vejledende. Forholdet kan tværtimod være det, at man nøjes med vejledende regler på områder, hvor ingen af deltagerne er interesseret i at påføre de andre konkurrence, og at man i tilfælde, hvor samarbejdet er mindre harmonisk, har mere brug for bindende regler.

Aftaler. g_{om} nævnt foran i afsnit 2 er der ikke ved analysen af monopoltilsynets register skelnet mellem aftaler og vedtagelser. Betegnelsen aftaler dækker således ikke blot overenskomster mellem en række enkeltvirksomheder om at begrænse konkurrencen på nærmere angivet måde, men også brancheforeningers konkurrencebegrænsende vedtagelser. Under betegnelsen aftaler har man også medtaget de ganske få tilfælde, hvor sammenslutninger er registreret alene som sammenslutninger og ikke som deltagere i aftaler eller bestemmelser. Reglen om anmeldelse af finansielle sammenslutninger er så ny, at den endnu ikke har kunnet nå at sætte sig videre spor i registeret. Det samme gælder andre sammenslutninger (brancheforeninger o. lign.), der ifølge tidligere praksis kun blev omtalt i registeret i tilfælde af, at de havde truffet anmeldelsespligtige aftaler eller vedtagelser. I det omfang, der gives en detaljeret beskrivelse af registreringerne, hvilket især er tilfældet i betænkningens anden del, omtales finansielle sammenslutninger og andre sammenslutninger dog særskilt.

Aftalerne er betegnet som *horisontale*, når de omfatter virksomheder på samme trin i omsætningskæden og tager sigte på at regulere konkurrenceforholdene på virksomhedernes eget trin, altså f. eks. aftaler mellem industrivirksomheder om at overholde bestemte salgspriser ved virksomhedernes eget salg. Når aftalerne enten har deltagere fra forskellige omsætningstrin eller tager sigte på regulering af konkurrencen i et andet omsætningstrin end det, hvorpå aftaledeltagerne befinder sig, er de betegnet som *vertikale*. Sådanne vertikale aftaler kan eksempelvis være indgået mellem industrivirksomheder og forhandlere, f. eks. om eksklusiv forretningsforbindelse, eller mellem industrivirksomheder alene, f. eks. om at fastsætte bestemte salgspriser for videresalget i de efterfølgende omsætningsled. Ved udarbejdelsen af tabeloversigterne i kapitel V og VII, der omhandler henholdsvis industriens og engros- og detailhandelens konkurrenceforhold, er de vertikale aftaler medtalt begge steder, hvorimod de horisontale blot er medtaget under det erhverv, hvis konkurrenceforhold de regulerer.

Aftaler vedrørende prisberegningen er klassificeret efter følgende retningslinjer:

Blandt aftaler om *bruttopriser* (bindende eller vejledende) er medtaget såvel aftaler indgået ensidigt mellem sælgerne om videresalgspriserne i et eller flere efterfølgende omsætningsled, som de tilfælde, hvor bruttopriserne er fastsat ved aftaler mellem sælgere og købere.

I forbindelse med prisfastsættelsen er der ofte aftalt regler om rabatgivningen. Da det her drejer sig om et supplement til eller en tydeliggørelse af prisreglernes rækkevidde, har man ikke fundet anledning til en særlig optælling af disse tilfælde, som altså er henregnet: under henholdsvis prisaftaler og bruttoprisbestemmelser. I de tilfælde, hvor betegnelsen *bindende (vejledende) rabatter* er anvendt, dækker den følgelig kun de forholdsvise sjældne tilfælde, hvor der ved aftale er fastlagt regler for rabatgivningen, uden at der er fastsat bestemte priser. Under betegnelserne *bindende priser (horisontale)* og *vejledende priser (horisontale)* er medregnet de tilfælde, hvor der er aftalt eller vedtaget regler for parternes egen prisberegning, først og fremmest almindelige prisaftaler, men også aftaler om kalkulationsregler o. lign.

Foruden om priser og rabatter kan aftaler indeholde regler om deling af markedet på en eller anden måde.

Betegnelsen *kvotering* dækker de tilfælde, hvor afsætningen er fordelt mellem virksomhederne, således at der efter visse forholdstal tillægges hver enkelt en bestemt andel af det samlede salg. Tilfælde, hvor der er sat et fast maksimum i kr., kg el. lign., for den enkeltes salg i en vis periode, betegnes i den økonomiske litteratur undertiden kontingentering. Denne form for markedsdeling forekommer sjældent i dansk erhvervsliv, og da registerets sprogbrug ikke gør det muligt at udskille kontingentering som en særlig form, er den henregnet til kvotering.

I kvoteaftalerne er der som regel særlige bestemmelser vedrørende over- og undersalg i forhold til kvoterne. I nogle tilfælde skal der således ved oversalg indbetales afgifter til en fælles pulje, og herfra udbetales der til tider også godtgørelser for undersalg.

I andre tilfælde finder reguleringen sted ved, at leverancerne søges dirigeret hen til de virksomheder, som har undersalg, eller ved at virksomheder, der har haft oversalg, skal foretage tilsvarende udligningskøb hos virksomheder med undersalg. Kvoterne kan være faste eller glidende. Såfremt kvoterne er faste, kan de enkelte virksomheders kvoter kun forandres ved aftalens udløb eller ved, at der forinden træffes nye aftaler. Ved glidende kvoter sker der derimod regelmæssige omregninger af kvoterne, idet over- eller undersalg i en bestemt periode, f. eks. et regnskabsår, fører til, at vedkommendes kvoter i den næste periode forhøjes, respektive nedsættes, efter fastlagte regler.

Betegnelsen *område- og kundefordeling* dækker de tilfælde, hvor markedsdelingen går ud på, at hver virksomhed skal holde sit salg inden for nærmere afgrænsede geografiske områder, eller hvor virksomhederne har fordelt kunderne imellem sig på nærmere angiven måde.

Betegnelsen *salgskontor* anvendes i de tilfælde, hvor flere virksomheder ved aftale er forpligtet til helt eller delvis at lade deres salg varetage af en fælles salgsvirksomhed.

Aftalerne om fælles salgskontor omfatter i de fleste tilfælde tillige regler om kvotering af afsætningen og om salgspriserne. Salgskontoret er i reglen etableret som et særligt selskab på aktie-, interessentskabs- eller andelsbasis med indskud fra deltagerne i forhold til de fastlagte kvoter.

Betegnelsen *specialisering* omfatter de tilfælde af markedsdeling, hvor virksomheder, der hidtil alle har fremstillet eller solgt en række forskellige varer eller varetyper, enes om at dele varerne mellem sig, således at den enkelte virksomhed opgiver produktion eller salg af visse varer og til gengæld får hele eller en større del af salget af visse andre varer. Endvidere er under specialisering medtaget de tilfælde, hvor en virksomhed mod betaling forpligter sig til at ophøre med fremstilling af visse varer eller til ikke at påbegynde en sådan produktion.

Ved *eksklusivaftaler* forpligter en virksomhed eller en gruppe af virksomheder på et bestemt omsætningstrin sig med hensyn til visse varer til kun at købe hos, henholdsvis sælge til en bestemt virksomhed eller

gruppe af virksomheder på det foregående, respektive det efterfølgende omsætningstrin. Disse aftaler er oftest af vertikal type og er hyppigt af *gensidig* karakter, således at f. eks. en række fabrikanter forpligter sig til kun at levere til medlemmerne af en bestemt forening af forhandlere, som til gengæld kun må foretage indkøb af de pågældende varer hos de fabrikanter, der deltager i aftalen. Eksklusivforpligtelsen kan også være *ensidig*, men medparten i aftalen præsterer da undertiden en modydelse af anden art, f. eks. en særlig rabat.

Aftale om særrabat kan også foreligge særskilt og går ud på, at der til en bestemt virksomhed eller en gruppe af virksomheder, f. eks. medlemmerne af en brancheforening, ydes en speciel rabat, der ikke i almindelighed gives til andre købere.

Med *boykot-aftaler* sigtes i denne betænkning til aftaler, hvorefter leverance ikke må finde sted til bestemte virksomheder eller forretningstyper.

Med *aftaler om etableringskontrol* tænkes der på aftaler, hvorefter der ikke må leveres varer eller ydes kredit til nye forretninger, medmindre disse er godkendt af et eller andet organ, f. eks. er optaget som medlemmer i en bestemt brancheforening.

I det foregående er der talt om *aftaler* vedrørende eksklusiv forretningsforbindelse, særrabat o. s. v., men den enkelte virksomhed kan også ved ensidig *bestemmelse* fastlægge forretningsbetingelser af et lignende indhold.

Endvidere skal nævnes bestemmelser om *eneforhandling*, hvorved forhandleren får eneret på at sælge den pågældende vare, enten for landet som helhed eller for et bestemt distrikt. Til gengæld pålægges der ham da undertiden særlige forpligtelser, f. eks. ikke at føre konkurrerende mærker af den pågældende vare.

Aftaler, respektive bestemmelser, om eksklusiv forretningsforbindelse, særrabat, boykot, etableringskontrol eller eneforhandling er i de forskellige tabeller og oversigter i denne betænkning placeret i en fælles gruppe. Det er vanskeligt at drage nogen skarp skillelinje mellem de forskellige typer, og registerteksten og aftalernes ordlyd tillader i hvert fald ikke nogen sikker opdeling på

de enkelte undergrupper. Det kan imidlertid også anføres, at virkningerne af aftaler eller bestemmelser af de omtalte typer i store træk er af ensartet karakter. Der gives ved sådanne aftaler eller bestemmelser en *fortrinsstilling* til bestemte virksomheder og virksomhedsgrupper, og på denne måde kan konkurrencen fra andre begrænses - mere eller mindre stærkt alt efter reglernes nærmere indhold og praktisering. Under visse betingelser kan de udenforstående virksomheders drift blive vanskeliggjort og oprettelsen af nye virksomheder blive hemmet, jfr. nærmere afsnit 7 og 24 i trustkommissionens betænkning nr. 3, Konkurrencebegrænsning og monopol, Kbh. 1953.

Aftaler og bestemmelser om eksklusiv forretningsforbindelse, særrabat, boykot, etableringskontrol m. m. er ofte efter deres indhold af gensidig karakter eller medfører i hvert fald i praksis gensidige begunstigelser. For så vidt dette er tilfældet, har aftalerne og bestemmelserne også virkninger på begge eller samtlige de omsætningstrin, hvor der er deltagere i de pågældende arrangementer. Antagelig er den konkurrencebegrænsende virkning som helhed størst i handelen, især detailhandelen (respektive håndværket), hvor der som regel kræves mindst kapital til at oprette en ny virksomhed eller optage en ny vare i sortimentet. Hvis der derimod eksempelvis er tale om en industrivirksomhed, som foreløbig er ene på markedet og fremstiller en importreguleret vare, hvis produktion er stærkt kapitalkrævende, forstærkes en sådan industrivirksomheds position næppe særlig meget - i hvert fald ikke på kort sigt — fordi den afslutter en gensidig eksklusivaftale med en gruppe handlende. Under andre omstændigheder kan eksklusivaftaler dog også meget vel have konkurrencebegrænsende virkning inden for industrien.

4. Beregningen af talmæssige udtryk for udbredelsen af visse former for registrerede konkurrencebegrænsninger.

I kapitel II, afsnit 5, er der peget på nogle hovedproblemer ved udarbejdelsen af talmæssige udtryk for konkurrencebegrænsningernes udbredelse. Som dér omtalt har man

alene for *industriproduktionen* været i stand til at beregne, hvor stor en del af salget til hjemmemarkedet, der er berørt af nærmere angivne konkurrencebegrænsninger, og resultaterne er meddelt i tabel 4 i kap. V.

Som omtalt i kap. V, afsnit 6, har *fremgangsmåden ved beregningerne* været den, at man i hver hovedvaregruppe har opgjort den samlede værdi af hjemmemarkedsproduktionen (produktion — eksport) af de varer, der er berørt af vedkommende form for konkurrencebegrænsning, og derefter har sat de således beregnede tal i forhold til værdien af hele hjemmemarkedsproduktionen inden for gruppen. Det talmæssige grundlag har været produktions- og handelsstatistikken for 1956, men beregningen af, hvor stor en andel af hjemmemarkedsproduktionen der er berørt af konkurrencebegrænsninger, er foretaget på grundlag af de registrerede forhold pr. 1/9 1958.

Til nærmere belysning af disse beregninger skal der her redegøres for de problemer, der foreligger ved beregningernes gennemførelse, og for den fremgangsmåde, man har fulgt ved tallenes beregning.

I det følgende behandles først spørgsmålet om, hvilke former for konkurrencebegrænsning, der er medtaget i beregningerne. Derefter gøres der rede for, hvordan den af disse konkurrencebegrænsninger berørte produktionsværdi nærmere er beregnet. Endelig omtales de forskellige usikkerhedsmomenter, som gør sig gældende ved beregningen.

Ved beregningerne har man *ikke kunnet medtage alle former for konkurrencebegrænsning*, som findes i monopoltilsynets register. Dette skyldes bl. a., at man har måttet udskyde de konkurrencebegrænsninger, som ikke klart kan henføres til bestemte varer eller ydelser, idet man i så fald er afskåret fra at angive en bestemt omsætningsværdi, som berøres af konkurrencebegrænsningen. Det drejer sig her først og fremmest om aftaler og bestemmelser om eksklusiv forretningsforbindelse, etableringskontrol, særrabat, boykot o. lign. Om disse former for aftaler m. v. gælder undertiden, at der ikke er nævnt bestemte varer eller varegrupper i aftalen, idet denne mere ubestemt berører hele den vareomsætning, der forekom-

mer f. eks. mellem medlemmerne af to brancheforeninger, eller blot omsætningen inden for visse uklart afgrænsede hovedgrupper af varer. Noget tilsvarende gælder aftaler og bestemmelser om konditioner, f. eks. om betalings- og leveringsvilkår, og disse konkurrencebegrænsninger, der i øvrigt forekommer ret sjældent som eneste form for konkurrencebegrænsning, er altså heller ikke medtaget i beregningerne.

De registrerede konkurrencebegrænsninger, der er medtaget, er herefter følgende: 1) aftaler og vedtagelser, som har regler om: a) bindende priser, horisontale; b) vejledende priser, horisontale; c) kvotering; d) salgskontor, e) område- og kundefordeling, f) specialisering samt 2) registrerede enkeltvirksomheder og 3) fastsættelse af bruttopriser ved aftaler eller bestemmelser.

Undertiden gælder registreringerne *kun en del af produktionen* af den pågældende vare, således som den er afgrænset i statistikken. I nogle tilfælde hænger dette sammen med, at de registrerede forhold kun vedrører en vis del af landet; i andre tilfælde står en del af virksomhederne uden for aftalerne, og til tider gælder registreringerne af enkeltvirksomheder eller af bruttopriser enkelte varemærker blandt flere.

Man har ikke i disse tilfælde haft sådanne oplysninger til rådighed, at man har kunnet udskille de omsætningsværdier, registreringerne omfatter, og man har derfor været henvist til på grundlag af tallene i den officielle statistik enten at medtage hele hjemmemarkedsproduktionen under de af konkurrencebegrænsninger berørte produktionsværdier, eller helt udelade de pågældende varer. Retningslinjerne har i denne henseende været følgende:

Registreringer, som blot vedrører *enkelte lokale områder* af landet, har man som hovedregel ladet ude af betragtning, idet sådanne tilfælde kun er medregnet, såfremt man har kunnet skønne, at hovedparten af vedkommende vares omsætning falder i det pågældende lokale område, eller såfremt der findes et sammenhængende system af lokale aftaler, som tilsammen dækker hele landet eller dog den væsentligste del af det. På tilsvarende måde har man som hoved-

regel kun medtaget registreringer vedrørende enkelte *varemærker*, såfremt det har kunnet skønnes, at de pågældende mærker omfatter hovedparten af omsætningen af vedkommende vare.

Herudover har der ikke kunnet tages hensyn til tilstedeværelsen af udenforstående virksomheder, og med de angivne undtagelser er hele hjemmemarkedsproduktionen blevet medregnet som berørt af konkurrencebegrænsninger i de tilfælde, hvor der foreligger registreringer vedrørende varen. Som regel er det da også den altovervejende del af omsætningen, som falder på aftaledeltagerne. Der kan i denne forbindelse henvises til, at registrering af aftaler o.lign. og af enkeltvirksomheder kun finder sted, når monopoltilsynet (priskontrolrådet) har fundet, at aftalen m. v. kan udøve en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene for vedkommende vare. Fremgangsmåden er yderligere fundet forsvarlig ud fra den betragtning, at en konkurrencebegrænsning ofte udøver indflydelse ikke blot på den del af de pågældende varers omsætning, som den direkte omfatter, men også for den del af omsætningen, der falder på virksomheder, som står uden for aftalen. Er der f. eks. aftalt bindende priser, angiver disse det niveau, hvor omkring konkurrencen mellem aftaledeltagerne og andre virksomheder kommer til at foregå. Endvidere ses det ofte, at de udenforstående virksomheder rent faktisk følger de aftalte priser eller bevægelserne i disse.

Vedrørende de forskellige *usikkerhedsmomenter*, der knytter sig til beregningerne, skal foruden det netop anførte omtales følgende:

Undertiden anvender monopoltilsynets register andre *varebetegnelser* end den officielle statistik, men som helhed har det ikke voldt større vanskeligheder at finde frem til de betegnelser, som statistikken anvender for de varer, der er nævnt i registeret. I nogle tilfælde har det dog kun været muligt at medtage aftalernes vigtigste varer, medens en række specialartikler, der også omfattes af registreringerne, men ikke er udspecificeret i den officielle statistik, har måttet udelades. Det kan eksempelvis næv-

nes, at en aftale mellem ovnstøberierne omfatter kakkelovne, kaminer, komfurer, støbte vinduer samt et stort antal nærmere specificerede støbegoedsartikler. I beregningerne over den aftaleberørte omsætning er kun medtaget kakkelovne, komfurer, kaminer og støbte vinduer, medens de øvrige stærkt specificerede varer er udeladt, fordi der ikke foreligger tilstrækkeligt sikre statistiske oplysninger. Denne fejlkilde, som systematisk trækker i retning af at gøre de fundne tal for den berørte omsætningsværdi for små, er dog næppe af stor betydning for industrien som helhed, men spiller en vis rolle i enkelte af hovedgrupperne, f. eks. nærings- og nydelsesmidler, hvor man har været afskåret fra at medregne bl. a. så vigtige varer som rugbrød og pulverkaffe i den af registrerede forhold berørte omsætning.

En anden fejlkilde er, at statistikken over eksporten som helhed er mere fuldstændig end produktionsstatistikken. Det må derfor antages, at *de hjemmemarkedsverdier, man er nået frem til, gennemgående er noget for lave*. I samme retning trækker det, at produktionsstatistikens værdital er producentens salgspris opgjort af fabrik, medens eksportværdien er opgjort fob dansk havn eller franko dansk grænse og bl. a. undertiden indeholder avancen til et særskilt eksportørled. Da disse systematiske fejl gør sig gældende i både tæller og nævner af den brøk, som har dannet grundlag for beregningen af de fundne procentudtryk, omend måske ikke i helt samme udstrækning, er der dog næppe heller her nogen stor fejlkilde.

Også mere generelt må det erindres, at *produktionsstatistikken ikke er helt fuldstændig*, bl. a. fordi den ingen oplysninger indeholder om virksomheder med færre end 6 arbejdere. Også dette gør sig dog ved beregningerne gældende i både tæller og nævner. Måske er produktionsstatistikken i visse varegrupper noget mere fuldstændig med hensyn til de aftaleberørte varer end i henseende til de øvrige, men det påvirker dog næppe helhedsbilledet i væsentlig grad.

Som berørt i betænkningens kapitel II, afsnit 5, ville det af forskellige grunde have været at foretrække at bedømme konkurrencebegrænsningernes udbredelse ved hjælp af en beregning over, hvor stor en

del af *nationalproduktet*, respektive af industriens eller den enkelte hovedvaregruppes bidrag til nationalproduktet, der stammer fra de varer, som er berørt af visse konkurrencebegrænsninger. Der foreligger imidlertid ikke de tilstrækkelige oplysninger til en sådan beregning, og man har derfor været henvist til at basere udregningerne på produktionsstatistikens oplysninger om produktionens salgsværdi, som foruden bidraget til nationalproduktet eller den såkaldte værditilvækst også omfatter værdien af de fra andre produktionsgrene eller fra udlandet indkøbte råstoffer etc. I forhold til en på nationalproduktet baseret opgørelse må de foretagne beregninger antages at udvise visse afvigelser, hvis størrelse og retning det imidlertid er meget vanskeligt at sige noget om.

Endelig skal det fremhæves, at *monopoltilsynets register* som omtalt foran i afsnit 1 *ikke kan antages at indeholde fuldstændige oplysninger* om samtlige de foreliggende forhold af den art, hvis udbredelse er behandlet i de foretagne beregninger. De beregnede tal kan derfor kun tages som udtryk for, hvilket omfang *de hos monopoltilsynet registrerede* konkurrencebegrænsninger af den under beregningerne medtagne art har inden for industrien. Tallene er af de foran omtalte grunde behæftet med en vis usikkerhed, og selv om de forskellige afvigelser fra det helt korrekte antagelig delvis opvejer hinanden, bør der ikke lægges overdreven vægt på, om de udregnede procenter i de forskellige hovedgrupper er nogle enheder højere eller lavere. På den anden side må beregningerne anses for tilstrækkeligt sikre til i hovedtrækkene at belyse udbredelsen af de forskellige omtalte registrerede forhold.

5. Beregningen af tal for omsætningskoncentration på de største virksomheder.

Som omtalt i betænkningens kapitel II, afsnit 2, har kommissionen for en række vigtige industrivarer ladet foretage en beregning af, hvor stor en del af omsætningen der falder på de fire største virksomheder. Begrundelsen for at vælge tallet 4 er anført i kap. II, afsnit 4. Som supplement er

der yderligere for enkelte varer fremskaffet oplysninger om, hvor mange af de største virksomheder man skal have med for at få dækket henholdsvis 25 %, 50 % og 75 % af omsætningen. Der skal i det følgende gøres nærmere rede for de omtalte koncentrationsberegninger.

Udvælgelsen af varer er sket med udgangspunkt i statistikken over den industrielle produktion og over udenrigshandelen. Af importen har man som nærmere omtalt i afsnit 6 nedenfor med enkelte undtagelser forlods udskilt landbrugsvarerne og de industrielle råstoffer, men ikke halvfabrikata og brændsel. Herefter har man, som ligeledes omtalt i afsnit 6, inden for hver af statistikens hovedvaregrupper udvalgt de enkeltvarer og nogenlunde homogene varegrupper, som i 1952 viste den største hjemmemarkedsomsætning (produktion + import - eksport). De udvalgte varer fremgår i hovedsagen af de skematiske oversigter i kapitel VI. Her findes desuden de fleste af de beregnede procenter for de 4 største virksomheders andel af produktionen og/eller importen. De her anførte tal er endvidere angivet i teksten i forbindelse med omtalen af de forskellige varer i betænkningens II. del, hvor man desuden finder oplysning om lignende tal for nogle varer med mindre omsætningsværdi samt om de tilfælde, hvor der er beregnet, hvor mange virksomheder der dækker henholdsvis 25 %, 50 % og 75 % af omsætningen.

Koncentrationstal som de beregnede kan ses som et bidrag til en almindelig karakteristik af produktionens og importhandelens struktur, men de kan også bidrage til at belyse markedsforholdene for de enkelte varer, idet de viser, hvor stor en del af udbudet der er koncentreret på de største virksomheder. Hvis tallene skal være bedst muligt egnet til det sidstnævnte formål, må *vareopdelingen* indrettes således, at koncentrationstallet kommer til at gælde for en enkelt vare eller i hvert fald for en gruppe af nært konkurrerende produkter. Et tal, der viser, hvor stor en del de fire største tobaksfabrikker har af den samlede omsætning af de forskellige tobaksvarer under

ét, kan *give* en vis summarisk karakteristik af tobaksindustriens struktur, men det vil ikke være velegnet til at belyse markedsforholdene for de enkelte tobaksvarer. Eksempelvis er produktionen af cigaretter langt stærkere koncentreret på nogle få virksomheder end fremstillingen af cigarer og røgtobak. Det gennemsnitlige koncentrationstal kan altså ikke overføres på de enkelte varer, og selv om der er en vis konkurrence mellem disse, må de dog markeds-mæssigt betragtes som særskilte varer.

Et lignende problem opstår på mærkevarenes område. Man kan her spørge, om det enkelte mærke skal regnes som en vare for sig. I bekræftende fald bliver der naturligvis kun én producent af hver vare (mærke). I visse tilfælde vil det være rimeligt at anlægge denne betragtning, fordi varer af det pågældende mærke i kraft af særlige egenskaber eller omfattende reklame har fået en særstilling i købernes bevidsthed, men i mange andre tilfælde er de forskellige mærker så forholdsvis svagt individualiserede, at det er rigtigst at betragte dem under ét.

Ved de foretagne beregninger har man måttet holde sig til den vareopdeling, der foreligger i den industrielle produktionsstatistik og i handelsstatistikken. Enkelte mærker har derfor ikke kunnet udskilles fra de øvrige. Af større betydning er det dog formentlig, at man heller ikke i øvrigt altid har kunnet trænge ned til den specificerede vareopdeling, som ville være ønskelig ud fra ønsket om at belyse markedsforholdene. I visse tilfælde har man måttet nøjes med en så bred varegruppe, at de beregnede koncentrationstal mere må tages som en summarisk karakteristik af produktionens struktur på det pågældende område. På den anden side har man måske i visse tilfælde beregnet koncentrationstal for varer, om hvilke det kan diskuteres, hvorvidt de ikke burde slås sammen med andre varer, som de er i nær konkurrence med.

De fire største producenters sammenlagte produktion er efter anmodning fra kommissionen blevet beregnet af Det statistiske Departement på basis af grundmaterialet til produktionsstatistikken for 1952, og for importens vedkommende er de fire største im-

portørers samlede import på lignende måde på grundlag af oplysninger fra Direktoratet for Vareforsyning blevet udregnet. I forbindelse hermed må *definitionen af begrebet en virksomhed* omtales nærmere. I produktionsstatistikken forstås ved en virksomhed som hovedregel den såkaldte lokaløkonomiske enhed, f. eks. den enkelte fabrik. Flere forskellige fabrikker kan imidlertid tilhøre samme person eller selskab, og i Direktoratet for Vareforsyning opgøres den indklarede import også på enheder, hvoraf flere kan tilhøre samme firma, f. eks. som filialer af dette. Endvidere kan flere selskaber tilhøre samme koncern. Hvis koncentrationsberegningerne på bedst mulig måde skal belyse markedsforholdene og vise, hvor stor en del af udbudet, der kommer fra de største udbydere, må fabrikker, filialer eller andre afdelinger, der hører til samme selskab og producerer eller importerer samme vare, regnes som én virksomhed, og det vil ligeledes være rigtigst at betragte flere selskaber, der hører til samme koncern, som én virksomhed, da de kan koordineres i konkurrencemæssig henseende. Man har derfor anmodet Det statistiske Departement om ved beregningen af de fire største virksomheders produktion at betragte lokaløkonomiske produktionsenheder, der efter de for kommissionen eller departementet foreliggende oplysninger tilhører samme person, selskab eller koncern som en enkelt virksomhed, og et lignende princip er fulgt ved udregningen af de største importørers sammenlagte import. Princippet har dog ikke kunnet gennemføres konsekvent, da man næppe har været bekendt med alle de relevante økonomiske forbindelser, og man har altså ikke været i stand til at arbejde med et helt entydigt virksomhedsbegreb. Beregningerne må for så vidt i visse tilfælde antages at vise noget mindre koncentration på de største virksomheder, end de egentlig skulle efter de foran angivne principper. Ved afgrænsningen af, hvilke selskaber der kan siges at høre til samme koncern, har man fulgt den regel kun at medtage forbindelser, der er baseret på en aktiemajoritet.

Da importører og indenlandske producenter af samme vare optræder som konkurren-

ter på samme marked, må man principielt ved beregningen af koncentrationstallet *betragte importørerne og de indenlandske industrivirksomheder som en fælles gruppe*, således at man heraf udtager de fire største uden hensyn til, om det bliver producenter eller importører eller en blanding af begge dele. Hvis man vil benytte koncentrationstallene til at belyse, i hvilken grad udbudet på det danske marked er koncentreret på nogle få virksomheder, må det endvidere være rigtigst at beregne de fire største leverandørers samlede udbud på hjemmemarkedet og sætte dette i forhold til den samlede hjemmemarkedsforsyning, altså produktion + import \mp eksport. Da grundmaterialet ikke indeholder oplysninger om fordelingen af de enkelte industrivirksomheders produktion på hjemmemarkeds salg og eksport, har man imidlertid ikke kunnet beregne de fire største leverandørers samlede udbud på hjemmemarkedet. Man har derfor været henvist til den mulighed at udtage de fire største blandt producenterne og importørerne og sætte deres sammenlagte produktion og/eller import i forhold til summen af importen og den indenlandske produktion af den pågældende vare.

Ved samarbejde med Det statistiske Departement og Direktoratet for Vareforsyning er en sådan beregning blevet gennemført for en række varer, men det har ikke været praktisk muligt at gennemføre denne linje konsekvent. I de fleste tilfælde har man *enten* beregnet de fire største producenters samlede produktion i procent af den totale indenlandske produktion af den pågældende vare *eller* sat de fire største importørers samlede import i forhold til den totale import af varen. Ulemperne herved har dog ikke været af overvættens stor betydning, da de varer, der fremstilles af den danske industri, ofte kun importeres i ringe omfang, medens der omvendt for de udprægede importvarers vedkommende ingen eller næsten ingen dansk produktion findes. De indenlandske producenter og importørerne er ved beregningerne blevet betragtet som en fælles gruppe i en række tilfælde, hvor såvel den indenlandske produktion som importen har et betydeligt omfang, f. eks. for metervarer og strømper. I kap. VI er det i overskrif-

terne til kolonne III i de skematiske oversigter samt i fodnoterne til disse angivet, hvorledes beregningerne er foretaget for de forskellige varer og varegrupper.

Da det antagelig ofte er *de største virksomheder, som i særlig grad er eksporterende*, vil en beregning som den omtalte af koncentrationstal for hele produktionen af en vare i nogle tilfælde give højere procenter, end hvis eksporten havde kunnet fradrages. Procenten påvirkes imidlertid ikke i de tilfælde, hvor der ikke er mere end 4 virksomheder, og hvor nogle få store virksomheder er stærkt dominerende såvel i eksporten som i hjemmemarkedets omsætning, spiller det antagelig kun en begrænset rolle, om eksporten fradrages eller ikke. Endvidere er eksporten kun af underordnet betydning for de fleste af de varer, som der er beregnet koncentrationstal for.

Grundlaget for beregningen har som nævnt været produktions- og handelsstatistikken. Medens handelsstatistikens oplysninger må betragtes som fuldstændige, må det erindres, at *den industrielle produktionsstatistik kun omfatter virksomheder over en vis mindstestørrelse*. Medens der ikke kan være tvivl om, at de fire største producenter findes i materialet til produktionsstatistikken, kan de samlede produktionsværdier derfor ikke i alle tilfælde anses for at være helt fuldstændige. De beregnede koncentrationstal bliver i så fald behæftet med en vis usikkerhed, idet de fire største producenters andel af produktionen bliver beregnet lidt for højt. For så vidt angår de varer, der er optaget i de skematiske oversigter i kapitel VI, kan produktionsstatistikken dog i almindelighed antages at omfatte praktisk taget hele produktionen af de pågældende varer. I en række tilfælde, hvor oplysningerne om produktionens størrelse anses for temmelig ufuldstændige, har man, som det fremgår af oversigterne og af fodnoter til disse, undladt at beregne noget tal for de fire største virksomheders andel.

Hvis koncentrationsberegningerne skal give fuldstændig oplysning om, i hvilken grad udbudet er koncentreret på de største virk-

somheder, må der tages hensyn til, *om hele landet udgør ét marked*, eller om markedet er lokalt betonet. I sidstnævnte tilfælde må koncentrationsberegningerne i princippet foretages for hvert område for sig. Dette er sket i visse af kommissionens specialbetænkninger, navnlig for kulbranchens og teglværksbranchens vedkommende. I nærværende betænkning har man måttet opgive at gennemføre sådanne beregninger, og der er bl. a. af denne grund ikke gjort forsøg på at gennemføre nogen koncentrationsberegninger for detailhandelen, for håndværket eller for engroshandelen bortset fra importen. For industrivarenes vedkommende har man, som det fremgår af de skematiske oversigter i kap. VI, undladt at foretage koncentrationsberegninger i visse tilfælde, hvor markedet er tydeligt lokalt betonet, og hvor statistikken tillige er ufuldstændig. I øvrigt har man beregnet tallene for hele landet under ét, selv om markedet måske nok i visse tilfælde har en vis lokal karakter, således at den beregnede procent i virkeligheden bliver for lav.

6. Forklaring til de skematiske oversigter i kap. VI.

Udarbejdelsen og opstillingen af de skematiske oversigter i kap. VI er omtalt i hovedtrækkene i kap. VI's første afsnit, men der skal her tilføjes visse yderligere oplysninger.

Ved *afgrænsningen af de behandlede varer* har man taget udgangspunkt i produktions- og handelsstatistikken for 1952. Kapitlets opdeling i afsnit svarer til den inddeling i hovedvaregrupper, der er anvendt i kap. V, og følger i hovedsagen den i den officielle statistik anvendte varegruppering. De forskellige afsnit i kap. VI dækker til sammen alle statistikens hovedvaregrupper med undtagelse af bøger, blade, tryksager m. m. samt »andre varer«, hvor de nødvendige statistiske oplysninger mangler eller er for usikre.

Af importen har man med enkelte undtagelser forlods udskilt landbrugsvarer o. lign., f.eks. korn, foderstoffer og frugt samt de industrielle råvarer, men ikke halvfabrikater og brændsel, herunder mineralske

olier. Råvarerne er udskilt, fordi de i stor udstrækning importeres af de industrielle forbrugere og ikke er genstand for nogen indenlandsk handel, medens halvfabrikater og brændsel i højere grad er præget af handelsimport, og for halvfabrikaternes vedkommende konkurrerer de indførte varer til tider med en dansk produktion af lignende art.

Efter at de omtalte varer er skilt ud, har man inden for hver af de behandlede hovedvaregrupper udvalgt de enkeltvarer eller nogenlunde ensartede varegrupper, som i 1952 viste den største omsætning på hjemmemarkedet, beregnet som produktion + import ÷ eksport. I hver varegruppe har man som hovedregel medtaget så mange varer, at deres samlede omsætningsværdi på hjemmemarkedet udgjorde ca. 70 % af hele varegruppens tilsvarende omsætningstal med fradrag for de udskilte råvarer m. m. Der er ikke fulgt nogen bestemt værdigrænse, men der er som hovedregel ikke kommet varer med, hvis omsætningsværdi var mindre end 10-15 mill. kr. Selv om omsætningsværdierne - jfr. fremstillingen i afsnit 4 foran - ikke i alle henseender er et ideelt kriterium at klassificere varerne efter, skulle den anvendte fremgangsmåde medføre, at man i almindelighed har behandlet de vigtigste varer.

Beregningerne af *de fire største virksomheders omsætningsandel*, hvis resultater er angivet i de skematiske oversigters kolonne III, er der gjort nærmere rede for i afsnit 5 foran.

Ved afmærkningen i kolonne IV vedrørende *importreguleringen* har man fulgt de samme retningslinjer, som er omtalt i kap. V, afsnit 4. Til frilisten er altså medregnet alle varer, som ifølge de pr. 1. september 1958 gældende regler kan importeres uden bevilling fra O.E.E.C.-landene.

Ved opstillingen af de skematiske oversigter har man været henvist til at følge statistikkens vareopdeling, og man har ikke ved

afmærkningen for de registrerede konkurrencebegrænsninger i kolonne V-VIII på nogen praktisk måde kunnet give udtryk for, at der undertiden gælder konkurrencebegrænsninger for en del af et varenummer, medens det ikke er tilfældet for den øvrige part. Der foreligger her problemer af samme art, som er omtalt i afsnit 4 foran, og de er løst efter lignende retningslinjer som dér omtalt. Enkelte *mærkevarer*, for hvilke der i modsætning til de øvrige mærker gælder bruttopriser eller andre konkurrencebegrænsninger, har ikke kunnet skilles ud. Man har i sådanne tilfælde valgt kun at angive konkurrencebegrænsninger i skemaet, såfremt det skønnes, at disse gælder for mærker, der dækker hovedparten af omsætningen af den pågældende vare. Visse registreringer gælder kun *lokale områder* af landet. Sådanne registreringer har man ladet ude af betragtning, medmindre enten hovedparten af omsætningen kan skønnes at finde sted i det pågældende område, eller der findes et system af lokale aftaler, der dækker hele landet eller den væsentligste del deraf. Endelig er der et problem vedrørende de *udenforstående virksomheder*. Aftalerne dækker imidlertid i almindelighed hovedparten af omsætningen, og registrering af aftaler og enkeltvirksomheder finder i alle tilfælde kun sted, hvis myndighederne skønner, at der kan udøves en væsentlig indflydelse på konkurrenceforholdene. I tilfælde af den nævnte art er aftaler og andre konkurrencebegrænsninger derfor blevet afmærket i oversigterne.

Ved *brutto priserne* er der ikke sondret mellem, om de er fastsat ved aftale eller ved bestemmelser. Afmærkningen er kun sket for det eller de omsætningsled, der er omfattet af bruttoprisfastsættelsen, uanset at denne også kan have en konkurrencebegrænsende virkning i det led, som har fastsat bruttopriserne. Som *bindende* bruttopriser er kun angivet de tilfælde, hvor monopoltilsynet i henhold til monopollovens § 10 har givet tilladelse til håndhævelse af videre-salgspriserne. De øvrige registrerede bruttopriser er opført som *vejledende*, selv om de ved registreringen er angivet som bindende.

LOV OM NEDSÆTTELSE AF EN TRUSTKOMMISSION

Vi Frederik den Niende, af Guds Nåde Konge til Danmark, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg,

Gør vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§2.

Stk. 1. Ministeren for handel, industri og søfart udnævner kommissionens formand og medlemmer.

Stk. 2. Kommissionen kan tilkalde særligt sagkyndige i det omfang, dette skønnes fornødent.

§3.

Stk. 1. Der nedsættes en kommission på højst 9 medlemmer til at undersøge og afgive betænkning om, i hvilken udstrækning dansk næringslivs enkelte grene

- 1) beherskes af danske eller udenlandske enkeltforetagender, sammenslutninger, interessefællesskaber eller finansielt sammenknyttede selskaber,
- 2) deltager i eller berøres af privatretlige aftaler, vedtagelser eller bestemmelser, som kan begrænse den frie konkurrence eller erhvervsfriheden,
- 3) præges af andre forhold end de under 2 nævnte, der kan medføre begrænsning i den frie konkurrence, såsom indgreb fra det offentliges side.

Stk. 2. Kommissionen skal herunder tage stilling til, hvorvidt den bestående lovgivning kan anses for tilstrækkelig til på betryggende måde at værne mod urimelige eller skadelige virkninger af de nævnte sammenslutninger m. v., aftaler m. v. eller andre forhold og kan, såfremt dette ikke skønnes at være tilfældet, fremkomme med indstilling om sådan ny lovgivning, som måtte anses påkrævet.

Stk. 1. Kommissionens forretningsorden fastsættes af ministeren for handel, industri og søfart, der ligeledes efter forhandling med formanden udnævner kommissionens sekretærer. Formanden kan i øvrigt med handelsministerens samtykke antage lønnet medhjælp af enhver art.

Stk. 2. Der tillægges kommissionens medlemmer dagpenge og mødepenge samt godtgørelse for rejseudgifter efter tjenestemandslovens regler.

Stk. 3. Honorarer til kommissionens formand, sekretærer og eventuelt tilkaldte sagkyndige fastsættes af handelsministeren.

§4.

Stk. 1. Kommissionen er beføjet til at kræve sig meddelt alle sådanne oplysninger, som findes nødvendige for dens virksomhed, herunder til at kræve indsendt behørigt bekræftede udskrifter af protokol- og regnskabsmateriale. Endvidere er kommissionen berettiget til at få adgang til regnskaber og regnskabsbøger og til på stedet at foretage de til forholdenes oplysning fornødne undersøgelser.

BILAG II

Stk. 2. Kommissionen kan indkalde personer til mundtlig forklaring vedrørende forhold, der omfattes af loven, ligesom personer, hvis forhold optages til undersøgelse, kan få adgang til mundtlig at redegøre for deres forhold over for kommissionen eller et af denne nedsat udvalg efter formandens bestemmelse.

Stk. 3. I tilfælde, hvor der rejser sig spørgsmål om afgivelse af oplysninger om tekniske hemmeligheder, kan den, der skal afgive oplysningerne, såfremt han befrygter, at afgivelsen af de pågældende oplysninger kan blive til skade for ham eller den virksomhed, han repræsenterer, over for formanden fremsætte begæring om, at oplysningerne ikke afgives over for den samlede kommission, eventuelt om hel fritagelse for afgivelse af sådanne oplysninger. Formanden afgør herefter, hvorvidt og i bekræftende fald i hvilket omfang og under hvilken form de pågældende oplysninger under hensyn til forholdenes beskaffenhed skal afgives og eventuelt videregives til den samlede kommission. Formandens afgørelse kan indankes for ministeren for handel, industri og søfart, hvis beslutning i sagen er endelig.

§ 5.

Undlader nogen at meddele kommissionen en i henhold til § 4 begæret skriftlig eller mundtlig oplysning, kan ministeren for handel, industri og søfart efter indstilling fra kommissionen pålægge den pågældende virksomhed, sammenslutning, institution eller person under en daglig eller ugentlig bøde, der kan inddrives ved udpantning, at afgive de begærede oplysninger.

§ 6.

Kommissionens medlemmer og sekretærer samt de tilkaldte sagkyndige er under ansvar efter Borgerlig straffelovs §§ 152 og 263 forpligtet til over for alle uvedkomne at hemmeligholde, hvad de gennem deres undersøgelser bliver vidende om.

Stk. 1. Med bøde eller hæfte anses den, som vedrørende forhold, der omfattes af loven, meddeler kommissionen urigtige eller vildledende oplysninger, eller som fortier forhold, der må skønnes at være af væsentlig interesse i forbindelse med de oplysninger, som er krævet af kommissionen.

Stk. 2. Bøder tilfalder statskassen. Strafanvar efter denne lov forældes efter de i Borgerlig straffelov indeholdte regler.

Stk. 3. Tiltale finder sted efter anklagemyndighedens bestemmelse, eller såfremt ministeren for handel, industri og søfart efter indstilling fra kommissionen måtte begære det.

Stk. 4. Sager angående overtrædelse af denne lov behandles som politisager.

§ 8.

Ministeren for handel, industri og søfart afgør, hvorvidt og i hvilket omfang den af kommissionen i henhold til bestemmelserne i § 1 afgivne betænkning med bilag skal offentliggøres.

§ 9.

De med kommissionens virksomhed forbundne udgifter bevilges på de årlige finanslove. Udgifter, der afholdes i finansåret 1948-49, bevilges på tillægsbevillingsloven for dette finansår.

Hvorefter alle vedkommende sig har at rette.

Givet på Amalienborg, den 31. marts 1949.

Under Vor Kongelige Hånd og Segl.

Frederik R.
(L.S.)

J. O. Krag.

STIKORDSREGISTER

Registret henviser til de sider i betænkningen, hvor de *enkelte* varer eller ydelser er omtalt; mere omfattende varegrupper eller ydelsesområder (f. eks. næringsmidler, tekstilvarer, håndværksvirksomhed, transportydelser o.s.v.) vil som regel kun kunne findes via indholdsregistret side 317 ff. I de tilfælde, hvor der for en vare eller ydelse forekommer flere sidehenvisninger, er sidehenvisningen til den mest udførlige omtale angivet med kursiv. Registret omfatter kun betænkningens tekst og noter, men ikke de forskellige tabeller, idet evt. tabeloplysninger normalt findes i tilknytning til tekstomtalen.

A

Abrikoser 177
Acetylgas 228
Aerolit 231
Afløbsrør 257
Ajleredskaber 274
Akkumulatører 44, 79, 270
Akkumulatorplader 270
Akvavit 43, 187
Aluminiumsvarer 42, 253, 254
Animalske olier og fedtstoffer
43, 57, 68, 70, 219 f.
Anlægsvirksomhed 96 f.
Annoncering 217
Ansvarsforsikring 141, 163

Appelsiner 177
Arkitektbistand 145
Asbest 41, 236, 251
Asfalt og asfaltprodukter 70, 71,
92, 229 j., 232, 234.
Asketræsfirkanter 203
Aspargeskonserver 181
Atelierarbejde 157
Auktioner, afholdelse af offent-
lig 163
Autogummi 68, 69, 70, 88, 92,
223 f.
Autolakererarbejde 109, 281
Automekanikerarbejde 109, 281

Automater 44
Automobiler og -dele 42, 47, 81,
86, 88, 92, 279 f.
Automobilkarrosserier 81, 82,
109, 279, 281.
Automobilruter 113 f., 162
Autoreparation 82, 281
Autosmøring 109, 234, 281
Autotransportforsikring 142
Auto vask 109, 234, 281
Aviser 91, 216
Avispapir 66, 209

B

Bacon 26
Badekar 50, 256
Badekar af emaillet støbejern
258
Bagagebærere 282
Bagervirksomhed 107
Bajerskøl 42, 186 f.
Baljer 50
Bananer 177
Bandager 162
Bankforretninger 131 f.
Barberblade 259
Barbermaskiner, elektriske 270
Barbersæbe 44
Barnestole 282
Barnevogne 288
Barometre 287
Beklædningskind 197
Belysningsglas 244
Belyste kinofilm 285
Benmel 177
Benzin 71, 88, 92, 93, 232 f.
Benzol 232
Beton, færdigblandet 41, 73,
240
Betonvarer 40, 41, 240 f.
Bidrag til tidsskrifter 151

Biler og bildele 42, 47, 81, 86,
88, 92, 279 f.
Biograf teatervirksomhed 155 f.,
163
Biskuit 184
Bjælker 203
Blade og bladvirksomhed 91,
216
Blank kobbertråd og -kabel 267
Blank- og lædersvæerte 231
Blegessens 231
Blikemballage 253 f.
Blikvarer 253 f.
Blodalbumin og -legemer 231
Blommer 177
Blodprøveudtagning 149
Blyanter 289
Blyplader 251
Blyrør 251
Blyskyllerør 251
Blødgøringsmidler 221
Blød sæbe 44, 222
Bobehandling 146
Bogbinderarbejde 108, 214
Bogtrykarbejde 108, 213 f.
Bolte 76, 252
Bomuldsgarn 65, 192

Bomuldsmetervarer 47, 63, 193
Bomuldsstrømper og -sokker 44,
193
Bomuldsække 195
Bonnarør 241, 257
Borerør 257
Bouillonterninger 190
Brandforsikring 140 f.
Brandslanger 226
Bremsebånd og -belægning 226
Briller 109, 285
Brilleglas 285
Brillestel 285
Brint 229
Brintoverilte 231
Brunkul 161
Brunkulsbriketter 232, 234 f.
Brædder 203
Brænde 35, 202
Brændselolie 71, 88, 92, 93,
232 f.
Brændt kaffe 63, 185
Brændt kalk 43, 73, 92, 238
Brød 92, 182 f.
Brødkorn 25, 32, 33 161
Budkørsel 112
Bunde til træfodtøj 199

STIKORDSREGISTER

Busser 81, 279 f.
 Butiksinventar 205
 Byg 177
 Bygge-og anlægsvirksomhed 96 f.
 Byggeelementer 241
 Byggelån 131
 Byggesager 146

C

Cellulose 208
 Cement 40, 41, 43, 73, 92, 239 f.
 Cementmaskiner 49
 Cementmursten 241
 Cementsække 41, 211
 Centralvarmeartikler 76, 92, 256 f.
 Centralvarmekedler 43, 50, 76, 257 f.
 Centralvarmerør 257
 Centrifuger til mejeri- og industribrug 274

D

Dadler 177
 Dagblade 216
 Damefødtøj 65, 198 f.
 Damekonfektion 44, 194 f.
 Dampkedler 44, 273
 Dampprør 257
 Dampturbiner 272 f.
 Damørred 37 f., 161, 179
 Denatureret sprit 230
 Dentalartikler 150
 Diagnostisk arbejde 149

E

Eddike 190
 Egestave 203
 Ejendomsadministration 146
 Ejendomsæglerbistand 151
 Ekspansionsbolte 259
 Eksportfløde 180
 Ekstraktionsbenzin 234
 Elektricitet 51
 Elektriske barbermaskiner 270
 Elektriske installationsartikler 47
 Elektriske kogeapparater 44, 50, 267

F

Fabriksinventar 205
 Faconjern 75, 88, 92, 249
 Fajance 91, 245 f.
 Farver 44, 86, 92, 226 f.
 Fedttæt papir 209 f.
 Fernis 44, 226 f.

Bygning af automobilkarrosserier 279
 Bygningsbeslag 44, 50, 259
 Bygningsbrandforsikring 140, 163
 Bygningsnedkerverer 206
 Bygningsstøbegods 255
 Bøgeparketbrædder 206

Cerutter 189
 Champagne 188
 Chassis 81, 82, 279 f.
 Checkbeskyttere 276
 Chilesalpeter 224
 Chokolade og chokoladevarer 42, 44, 47, 184 f.
 Cigarer 40, 44, 47, 63, 188 f.
 Cigaretter 42, 43, 47, 63, 188 f.
 Cigarillos 44, 63, 188 f.
 Cinders 70, 71, 235
 Citroner 177
 Cognac 188

Diesellokomotiver 83
 Dieselmotorer 41, 42, 44, 79, 81, 272 f.
 Dispatchørbistand 151
 Dissousgas 228
 Drengekonfektion 65, 194 f.
 Driftstabsforsikring 140 f.
 Drittelstave og -bunde 57, 58, 204
 Drivremme 226
 Droskekørsel 114

Elektriske komfurer 50
 Elektriske kraftmaskiner 262 f.
 Elektriske lamper 42, 263 f.
 Elektriske ledninger 50, 267 f.
 Elektriske motorlokomotiver 278
 Elektriske ovne 267
 Elektriske sikringer 58, 268 f.
 Elektriske varmeapparater 267
 Elektriske varnepuder 267
 Elektrohegn 270
 Elektromotorer 44, 79, 262 f.
 Elektropletvarer 44, 76, 92, 110, 248 f.

Ferskner 177
 Figner 177
 Filmforevisning 155 f.
 Filmleje 155 f.
 Films 285 f.
 Filthatte 195

er 91, 92, 215 f.
 Bølgepap 209, 211
 Bølgepapæsker og -kasser 211
 Børnefødtøj 65, 198 f.
 Børsforretning 128 f.
 Børstevarer 87
 Bøsninger 259
 Båndjern 75, 88

Cykeldæk 91
 Cykelgummi 43, 70, 226
 Cykellygter og -elementer 263
 Cykellåse 259
 Cykelreparationsarbejde 109, 282
 Cykelstel 44, 282
 Cykelstyr 282
 Cykeltyverforsikring 142
 Cykler 86, 282

Duisburger natriumsulfat 231
 Dukkevogne 288
 Dun 284
 Duplikeringsarbejde 108, 218
 Dynamoer 44, 79, 262 f.
 Dynamolygter 270
 Dyr, levende 23, 24, 178
 Dyr lægebistand 147 f.
 Dækketøj 196
 Dåseemballage 42, 44, 61, 211

Elevatorer 44
 Emaillerede varer 87, 254
 Emballage af pap og papir 41, 47, 67, 210 f.
 Emballage af blik og aluminium 43, 58, 76, 253 f.
 Emballage af træ 204
 Emballageglas 244
 Emballagemaskiner 275
 Eternitvarer (plader og rør) 40, 43, 73, 240 f., 257
 Etikettemaskiner 275

Finpapir 210
 Finsprit 230
 Fisk, ferske og frosne 37, 62, 63, 86, 90, 93, 161, 162, 163, 178 f.
 Fiskegarn 42, 43, 195

STIKORDSREGISTER

Fiskekasser 204
 Fiskekonserves 180 f.
 Fiskemel 177
 Fiskenet 42, 43, 195
 Fjer 284 f.
 Fjærkræ og -kød 25, 26, 30, 161, 118
 Fjernsynsmodtagere 47, 265
 Flaskegas og -anlæg 71, 88, 232, 234
 Flasker 41, 42, 43, 73, 244 f.
 Flygler 47
 Flyvemaskinmotorer 272
 Flæsk 24, 27, 62, 93, 118
 Fløde 27, 29, 174 f.
 Flødechokolade 184
 Flødeflasker 244 f.
 Flødeis 180
 Fløde, kondenseret 180

G

Gafler 259
 Galocher 43, 65, 199
 Galvaniserede jernvarer 254
 Galvaniseret trådflætning 53, 253
 Garner 63, 65, 191 f.
 Gas 51
 Gasapparater, støbte 254
 Gasmalere 287
 Gasolin 234
 Gasovne 254
 Gasrør 257
 Gavntre (uforarbejdet træ) 35
 Gavntreæffekter 35, 202
 Gear til cykler 282
 Generatorer 44, 79, 262 f.
 • Genpartspapir 212
 Gevacolorarbejde 157
 Gibsbind 289

H

Hakker 258
 Halmcellulose 208
 Halmpressere 44, 274
 Hampegarn 195
 Harver 273 f.
 Hatte 47, 194 j.
 Havefrø 27, 32
 Have- og markredskaber 44, 92, 258
 Havne 113
 Havre 177
 Havregryn 43, 57, 63, 181 f.
 Herrefodtøj 65, 198 f.
 Herrekonfektion 44, 194 f.
 Heste og -kød 28, 29, 118
 Hesteko 259
 Hirse 177
 Hjemmefodtøj 199
 Hotel- og restaurationsvirksomhed 152 f.

Fodbehandling 149
 Foderkom 25, 33
 Foderstoffer 86, 117
 Fodtøj 47, 48, 198 f.
 Fondsbørsforretning 163
 Foretagsvirksomhed 151
 Forfattervirksomhed 153, 216
 Forke 258
 Forlæggervirksomhed 216
 Forme 253
 Formueforvaltning 146
 Forsikring 133 f.
 Fortinnede jernplader 75
 Fotoarbejde 107, 286
 Fotoartikler 88, 92, 285 f.
 Fotografering 108, 214
 Fotografier 107, 286
 Fotografisk apparatur 285
 Fotolitografi 108, 214

Gin 188
 Glasbearbejdning 244
 Glasforsikring 142
 Glas og -varer 42, 47, 92, 244 f.
 Glasuld 246
 Glaubersalt 231
 Glycerin 231
 Glødelamper 42, 44, 58, 79, 92, 263 f.
 Grammofonplader 42, 266
 Granbelægning på gravsteder 37
 Gravemaskiner 44
 Gravmonumenter 109, 246
 Grebe 258
 Grovbetonvarer 73, 241
 Grundejersforsikring 142
 Gruppelivsforsikring 137
 Grus 236 f.
 Grusharpevæv 253

Huder 163, 191
 Hugget nåletræ 203
 Husbukkeforsikring 139
 Husholdningsgenstande af aluminium og blik 50, 58, 76, 253 f.
 Husholdningsgenstande af porcelæn og fajance 43, 44, 72, 73, 245 f.
 Husholdningsglas 44, 47, 72, 73, 92, 244 f.
 Husholdningskøleskabe 58, 288
 Hvaltran 220
 Hvede 25, 33, 111
 Hvedemel 44, 50, 63, 182
 Hvidblik 75
 Hvidtekalk 239
 Hvidtøl 187
 Hypotekforeninger, oprettelse af 128, 163

Fragtmandskørsel 113 f.
 Fransbrød 62, 63, 182 f.
 Fremkaldelse 107
 Frihjul til cykler 282
 Frisørarbejde 106
 Frugt 36, 37, 86, 161, 163, 116 f.
 Frugtkonserves 47, 180 f.
 Frugtsaft 47
 Frø 32, 35, 37
 Fyldepenne 289
 Færdigblandet beton 41, 73, 240
 Færgeoverfart 113, 162
 Fødselshjælp 149
 Fårekød 178
 Fåreuld 191
 Grusning 115
 Gryder 254
 Gryn 181 f.
 Grønsager 36, 86, 93, 161, 163, 176 f.
 Grøntkonserves 47, 180 f.
 Guldvarer 86, 248 f.
 Gulerødder 36
 Gulvklude 195 f.
 Gulvtæpper 47, 196
 Gummieret papir 211
 Gummifodtøj 91, 199
 Gummimonumenter 194 f.
 Gummisko 43, 65, 199
 Gummistøvler 43, 47, 50, 65, 199
 Gær 41, 43, 52, 162, 190
 Gødningsspredere 44, 214

Hypotekforeningslån 128
 Hypejem 258
 Hæklenåle 260
 Hæle og -plader 199
 Hærdede animalske olier 220
 Højfjeldsole 270
 Højspændingsmateriel 44, 79
 Højtallere 266
 Hønevæv 253
 Hørblår 191
 Hørfrø 220
 Høstbindegarn 43, 65, 195
 Håndforgyltning 215
 Håndklæder 196
 Håndstrikkegarn 43, 65, 192
 Hård sæbe 222
 Hårtørringsapparater 267

STIKORDSREGISTER

Ildfaste sten 242
 Ilt 58 228 *f.*
 Imprægnerede master 206
 Indfyldskander 254
 Indlånsvirksomhed 131, 133

J

Jern 73, 86, 92, 249 *f.*
 Jernbanebefordring 112, 162
 Jernbanemateriel 278 *f.*
 Jernbanevogne 83, 278 *f.*
 Jernbjælker 75, 88, 249
 Jern- og metalaffald 248

K

Kabler 40, 41, 44, 57, 79, 92, 267 *f.*
 Kaffe 63, 88, 185
 Kaffeekstrakt 185
 Kaffesurrogat 43, 92, 185
 Kager 62, 63, 182 *f.*
 Kakao 184
 Kakkelovne 43, 58, 76, 92, 255
 Kalcineret soda 221
 Kaligødning 68, 69, 70, 88, 224 *f.*
 Kalk og -sten 238
 Kalksalpeter 224
 Kalve og -kød 24, 29, 62, 178
 Kamgarn 192
 Kaminer 255
 Kanoer 283
 Karetmagerarbejde 109
 Karklude 195 *f.*
 Karrosserier 47, 81, 82, 109, 279, 281
 Kartoffler 23, 26, 28, 30, 32, 36, 50, 62, 63, 93, 161, 176.
 Kartoffellæggere 274
 Kartoffelmel 52, 63, 162, 181 *f.*
 Kartoffeloptagere 274
 Kartoffelsago 181
 Karton 44, 66, 88, 210
 Kartonnage 211
 Kascoforsikring 141, 163
 Kasseblokke 212
 Kassekredit 132
 Kasseroller 50, 255
 Kaustisk soda 221
 Kautionsforsikring 142
 Kedelrør 257
 Kedler 76, 258
 Kiks 184

L

Laboratoriearbejde 157
 Lagner 196
 Lakerede jernvarer 254
 Lakker 44, 86, 92, 226 *f.*
 Lammekød 178
 Lamper (elektriske), lampe-

ingeniørbistand 145 *f.*
 Inkassoforretning 132, 146
 Insemineringsarbejde 147
 Installationsledninger 268
 Installationsrør 50, 269

Jern- og ståltrådstove 253
 Jernplader 40, 49, 88, 249
 Jerntråd 41, 76, 252
 Jernvarer, emaillerede, lakerede 254
 Jordbrugskalk og -kridt 238

Kinofilm 285
 Klapvogne 288
 Klaverer 47, 287 *f.*
 Klicheer 108, 214
 Klipfisk 37, 179
 Kloakstøbegods 257
 Knallerter 281
 Knaphulsilke 192
 Knappenåle 260
 Knive 259
 Knækbrød 184
 Kobber, -plader, -bånd, -tråd og -kabler 251, 267
 Køgechokolade 184
 Kogler 35
 Koks 70, 71, 86, 92, 232, 234 *f.*
 Komfurer 58, 76, 92, 255
 Komponistvirksomhed 153
 Kompressorer, hermetiske 276
 Komprimerede luftarter 228 *f.*
 Kondensatorer 44, 266
 Kondenseret mælk og fløde 180
 Konditorvarer 183
 Konfektion 44, 65, 194 *f.*
 Konserveremballage 253
 Konsultationer 149
 Konsummælk 27, 29, 33, 62, 63, 89, 162, 174 *f.*
 Kontorartikler 289
 Kontormaskiner 79, 276 *f.*
 Korkisoleringsmaterialer 206
 Kopiering 107
 Korn 33, 86, 177
 Korsetvarer 195
 Kosmetik 223
 Kraftmaskiner 272 *f.*
 Kraftpapir 209
 Kraner 44

artikler 42, 44, 58, 79, 92, 260, 263 *f.*
 Landbrugsmaskiner 88, 92, 93, 273 *f.*
 Landinspektørbistand 150
 Lastbiler 44, 81, 82, 88, 279

Insulin 227
 Inventar 205, 206
 Iscremepulver 180
 Iværksættelse af fondsbørs 163

Jordkabler til stærkstrøm 268
 Juridisk rådgivning 146
 Jutegarn 195
 Jutesække 195

Kreaturer 24, 25, 29, 161
 Kreditforeninger, kreditforeningslån 128, 163
 Kridt 161, 238 *f.*
 Krydderier 190
 Krydsfiner 44, 66, 205 *f.*
 Kryolit 237
 Krystalis 237
 Krystalsoda 42, 58, 221
 Kufferter 198
 Kuglelejer 79, 81, 88, 275, 276
 Kul og kulprodukter 70, 71, 86, 92, 232, 234 *f.*
 Kulspande 254
 Kulsyre 228
 Kulsyrerør 257
 Kultivatorer 258, 273 *f.*
 Kunstartikler af porcelæn og fajance 246
 Kunstig asfalt 70, 71, 234
 Kunstsilkemetervarer 47, 193
 Kunstsilkestrømper og -sokker 193
 Kvarg 29
 Kvæg 24, 25, 28, 178
 Kvælstofgødning 68, 88, 224
 Kværne 274
 Kævler 201
 Kød 23, 25, 28, 93, 178
 Kødekstrakt 190
 Kødkonserver 180
 Kødkontrol 147
 Kødmel 177
 Kødvarer 178
 Køleautomatik 276
 Køleskabe 50

Lavspændingsporcelæn 79
 Ledningstråd 40, 41, 44, 57, 79, 92, 267 *f.*
 Legetøj 47
 Leje af film 157
 Ler 161

STIKORDSREGISTER

Letbeton 240 f.
 Levende dyr 23, 24, 178
 Likør 187 f.
 Lillebilkørsel 114 f.
 Limlæder 197
 Limonade 47
 Linoleum og -erstatning 196
 Linolie 221
 Lister 206
 Litografisk arbejde 108, 214
 Livrente- og pensionsforsikring 137
 Livsforsikring 136 f., 163

M

Madrasser 205
 Majs 177
 Malkemaskiner og -anlæg 44, 79, 88, 273 f.
 Malme 248
 Maltbageekstrakter 190
 Maltpræparater 187
 Manchetskjorter 44, 194 f.
 Mangansulfat 231
 Manometre 287
 Mapper 198
 Margarine 40, 44, 56, 57, 58, 61, 63, 185 f.
 Margarineolie 58
 Markfrø 27, 32
 Maskiner til bogtrykkerier 275
 Maskiner til køleanlæg 44, 79
 Maskiner til industrien 275
 Maskinforsikring 142
 Maskinkopiering 108
 Maskinskrivningsarbejde 108, 214, 218
 Master, imprægnerede 206
 Medicinalvarer 162, 227 f.
 Medicinflasker 244
 Medicinske specialiteter 52, 162, 227, 228
 Mejemaskiner 273, 274
 Mejeriartikler 254
 Mejeriprodukter 25, 33, 174 f.

N

Natriumhypoklorit 231
 Naturgas 161
 Nedløbsrør af beton 242

O

Oksekød 24, 29, 62, 178
 Olie, animalsk og vegetabilsk 41, 43, 57, 68, 70, 219 f.
 Olie, mineralsk 232 f.
 Oliefrø 25, 220
 Oliefyр 50
 Oliekager 41, 177
 Olieråstoffer 220
 Ombundning af træsko 200
 Omnibuskørsel 113 f.

Lokomotiver 278 f.
 Luftfart 125 f., 162
 Iuksusøl, klasse A og B 187
 Lynlåse 289
 Lyntog 279
 Lysekroner 44, 260
 Lysfølsomt papir 285
 Lyskopieringsarbejde 108, 214
 Lysstofrør 264
 Lystfartøjer 283
 Læder 197 f.
 Læderaffald 197
 Læderfodtøj 44, 65, 199

Mejerimaskiner 44, 79, 273
 Mejetærskere 79, 88, 273
 Mekanisk offentliggørelse 154
 Metaller og metallegeringer 43, 49, 75, 76, 251 f.
 Metalpolering 107
 Metervarer 44, 47, 61, 63, 65, 88, 192 f.
 Midler til bekæmpelse af plante-sygdomme 230
 Midler til bekæmpelse af ukrudt og skadedyr 52, 230
 Mikroskopisk arbejde, udførelse af 149
 Mineralolie, -produkter 86, 88, 232 f.
 Mineralsk terpentin 234
 Mineralvand 44, 186 f.
 Mineralvandsflasker 244
 Mineralvoks 232
 Modstande 266
 Molerprodukter 246
 Monierjern 88
 Morgenbrød 62, 63, 108
 Motorcykler 88, 280
 Motorer, stationære 81
 Motorer til biler og motor-cykler 272
 Motorer til fiskerbåde 81

Nitrocelluloselakker 44, 226
 Noder 91, 216
 Nylonstrømper 44, 65, 88, 193

Omnibusser 82, 279 f.
 Onduleringsapparater 267
 Oprettelse af hypotekforeninger 128, 163
 Oprettelse af kreditforeninger 128, 163
 Oprettelse af ægtepagter og testamenter 146
 Opskåret løvtræ 203
 Opskåret nåletræ 65, 88, 203

Læderlim 231
 Lædersvæerte 231
 Lægebistand 148 f.
 Lærredsfodtøj 199
 Løg 36, 176
 Løsørebrandforsikring 140 f.
 Løvtræ 35, 202, 203
 Lån på automobilveksler 131
 Lån med sikkerhed i livsforsikringspolicer 131
 Låse 50, 259 f.

Motorer til indbygning i jernbanevogne 279
 Motorkrøretøjer 92
 Motorkrøretøjsforsikring 141, 163
 Motorlokomotiver, elektriske 278
 Motorvogne 279
 Musikalier 91, 216
 Myremalm 161, 248
 Myresyre 231
 Mælk 27, 29, 33, 62, 63, 89, 162, 174 f.
 Mælkeflasker 244 f.
 Mælkekonserves 180
 Mælkekontrol 147
 Mælkesier 254
 Mælketransportspande 254
 Mælk, kondenseret 180
 Møbelplader 206
 Møbeltransport 116
 Møbler 205
 Møllesten 246
 Mørtel 239
 Møtrikker 76, 252
 Mål 253
 Måleinstrumenter 287
 Målerbistand 151
 Måler justering og -revision 270
 Månedblade 216

Nåletræ 35, 65, 88, 202 f.

Optiske varer 109, 285
 Ortopædisk fodtøj 162
 Ost 25, 26, 27, 29, 31, 62, 63, 93, 161, 175
 Overbeklædning af trikotage 193
 Overlæder 44, 198
 Oversættelse 151
 Overtrækschokolade 184
 Ovnstøbegods 92, 255

STIKORDSREGISTER

P

Pakkasser 40, 44, 204
 Pakkasetræ 204
 Pakkemaskiner 275
 Pakpapir 43, 66, 61, 209
 Palmin 185 f.
 Pander 50, 254
 Pap 41, 44, 66, 88, 210
 Papir 40, 41, 86, 92, 209/.
 Papiraffald 208
 Papirvarer, -poser og -sække 43, 44, 86, 92, 210 f.
 Pap varer 210 f.
 Parfume og parfumeriartikler 41, 86, 87, 91, 225
 Parketstave 43, 205 f.
 Pelsdyr 161
 Pelskind 163, 197
 Pelsvarer 194
 Pencils 289
 Pensionsforsikring 137
 Pergamentpapir 66, 88, 209, 210

R

Radiatorer 43, 50, 76, 256 f.
 Radiogrammofoner 79, 265
 Radiomodtagere 44, 47, 79, 92, 265
 Radionavigeringsapparater 266
 Radioomskiftere 266
 Radiorør 265
 Radiosendere 266
 Radiospredning 113, 162
 Radrensere 44, 274
 Rammer 206
 Raps 220
 Reb 195
 Remboursforretning 132
 Renholdelse af gravsteder 37
 Reparation af biler 82, 109, 281
 Reparation af cykler 109, 282

S

Sakse 259
 Salt 88, 92, 161, 237
 Saltede sild 37, 179
 Samling af bildele 280
 Sand 237
 Sandpapir 246
 Sangbøger 216
 Sanitetsartikler 50, 86, 92, 256
 Sanitetsporcelæn 76, 88, 258
 Savværksvarer 66, 202 f.
 Seaminggarn 195
 Seddeludstedelse 128
 Selvbindere 273 f.
 Sennep 190
 Sennepsfrø 220
 Sengelæder 196
 Servicearbejde 234
 Servicegenstande af porcelæn og fajance 43, 44, 73, 246
 Serviceglas 44, 47, 72, 73, 92, 245
 Shagtobak 189
 Sier 253
 Sigtebrød 63, 183
 Sigtebrøds mel 182
 Sigtevæv 253
 Sikkerhedsnåle 260
 Sild, saltede og røgede 37, 179
 Silkegarn 192
 Skadedyrsbekæmpelsesmidler 52, 230 f.
 Skadesforsikring 138 f.
 Skattefrit øl 44, 63, 186 f.
 Skeer 259

Planter 37
 Plantesygdomsbekæmpelsesmidler 230
 Plasticvarer 47, 87, 287/.
 Plove, plovdele 79, 273 /.
 Porcelæn og porcelænsvarer 72, 79, 91, 245 f., 268
 Porteføljevare 198
 Poser af papir 44, 67, 92, 211
 Postbefordring 113, 162
 Prioritering af fast ejendom 146
 Procedure 146
 Profiler 49
 Profylaktiske vaccinationer 148
 Proteser 162
 Psykologisk rådgivning 151
 Pulverasfalt 229
 Pulverkaffe 42, 185
 Punge 198
 Pähængsvogne 279

Rutefart 117 £.
 Rutekørsel 113 f.
 Røgede sild 179
 Røgtobak 43, 47, 188 f.
 Røntgenfilm 285
 Røntgenundersøgelse 149
 Rør og rørdele 44, 76, 86, 88, 251, 256 f.
 Rørbrønde 242
 Råfosfat 237
 Rågummiplader 199
 Råjern 40, 41, 75, 249
 Rå kaffe 63, 185
 Råkasein 29
 Råolie 161
 Råt sølv 248

Skibe 41, 49, 81, 283
 Skibsfart 116 f.
 Skibsmæglerbistand 151
 Skibsplader 75
 Skibsreparation 81, 283
 Skibsøl 187
 Skind 197
 Skjorter 194
 Skocreme 231
 Skolæster af træ 207
 Skorstensfejning 107, 162
 Skotøj 40, 198 f.
 Skotøjsmaskiner 42, 27.5
 Skotøjsreparation 108, 199
 Skovfrø 35
 Skovle 258
 Skrivemaskiner 44, 88, 276

STIKORDSREGISTER

Skrivepapir 43, 66, 61, 209
 Skrot 248
 Skruer 252
 Skruesikringer 269
 Skråtobak 63, 189
 Skuffejern 258
 Skyllcesterner 256, 258
 Skærver 236
 Slagteaffald 178
 Slemmekridt 238
 Slippers 199
 Smalfilmsarbejde 157
 Smedejernsskrot 248
 Smelteost 27, 29
 Smergellærred 246
 Smør 25, 26, 27, 29, 32, 33, 62, 63, 86, 93, 161, 115
 Smørdritler 204
 Smøreolie 70, 71, 88, 252 f.
 Smøring af automobiler 109, 234, 281
 Småskibsfart 119
 Snerydning 115
 Snustobak 189
 Soda 41, 42, 58, 221
 Sokker og strømper 44, 61, 65, 88, 193
 Solbriller 285
 Soldevæv 253
 Spader 258
 Spande 253
 Sparekasseforretning 132 f.
 Spedition 112
 Spejlglasruder 244
 Spil til skibe 44
 Spindestoffer 191

Spiritus 91, 181 f.
 Spisechokolade 184
 Spiseløg 36, 176
 Spoler 266
 Sportsbåde 283
 Sporvej sbef ordning 112, 162
 Sporvogne og sporvognsmaterieel 278 f.
 Springmadrasser 205
 Sprit 41, 52, 162, 230
 Stangjern 40, 75, 88, 92, 249
 Stave og bunde til smørdritler og -fjerdinger 204
 Sten 161, 231
 Stenhuggerarbejde 109
 Stenmel 236
 Stenuld 246
 Stiftelse af aktieselskaber 146
 Stikledningsrør 257
 Stivelse 182
 Strikkepinde 260
 Strømper og sokker 44, 61, 65, 88, 193
 Stænger 49
 Støbejernsbadekar, emaillerede 258
 Støbejernsskrot 248
 Støbte centralvarmekedler 43, 76, 258
 Støbte radiatorer 43, 76, 251
 Støbte rør 256, 251
 Støtterør 257
 Støvsugere 44, 79, 91, 269
 Stålskrot 248
 Ståltrådstv 253
 Stålvasker, rustfri 50, 256, 258

Sukker 40, 43, 47, 52, 63, 92, 162, 184 f.
 Sukkerroer 27, 32
 Sukkervarer 47, 184 f.
 Superfosfat 40, 41, 43, 68, 70, 223 j.
 Suppeekstrakt 190
 Surt bagemel 190
 Svamp- og husbukkeforsikring 139
 Svedsker 177
 Svin og svinekød 24, 27, 29, 62, 161, 118
 Svinefedt 28
 Svovlkis 237
 Svovlsyre 41
 Sydfrugter 177
 Sygebesøg 149
 Sygeforsikring 141
 Sygepleje 149
 Symaskiner 79, 81, 88, 275, 276
 Syning af fodtøj 199
 Sysilke 192
 Sæbe 41, 42, 44, 57, 70, 87, 222
 Sæbespånere 44, 222
 Sække af tekstilstof 195
 Sække af papir 43, 67, 211
 Sækkepapir 209
 Sæltran 220
 Sætterimøbler 205
 Søforsikring 141
 Sølv og sølvvarer 44, 16, 78, 86, 92, 110, 248 f.
 Søm 41, 76, 92, 252
 Såler og såleplader 199
 Sømaskiner 44, 214

T

Tagdækningsmaterialer 229 f
 Tagpap 41, 42, 43, 70, 230
 Tagskifer 246
 Tandlægebistand 149 f
 Tandpasta 222
 Tandteknikerbistand 150
 Tapet 43, 67, 92, 212
 Tarme 29
 Tasker 198
 Teaktræ 201, 203
 Teaterudlejning 155
 Teatervirksomhed 154 f
 Te 185
 Teglværksprodukter 42, 57, 73, 242 f.
 Tegneböger 198
 Teknisk emballage 253
 Teknisk fedt 41
 Teknisk porcelæn 79, 246, 268
 Tekstilmaskiner 275
 Telefonering 113
 Telefonkabler 268
 Telefonmateriel 42, 44, 49, 79, 88, 266
 Telegrafering 113
 Temperaturer 287

Terapeutiske indgreb 149
 Termometre 287
 Terpentiner, mineralsk 232, 234
 Tilberedte farver 44, 226 f.
 Titanhvidt 227
 Tjæreprodukter 229 f.
 Tobaksvarer 91, 92, 188 f.
 Toiletartikler 86, 91, 223
 Toiletsæbe 44, 222
 Tolddokumenter for motorkøretøjer, udstedelse af 112
 Tomater 36, 116
 Tovværksprodukter 195
 Tragte 253
 Traktorer 79, 88, 213 f.
 Traktor- og hesteriver 274
 Trampfart 117 f.
 Tran 220
 Transformatorer 44, 79, 262 f., 266
 Translatørbistand 151
 Trappeløb 242
 Trikotagegarn 192
 Trikotagevarer 44, 47, 65, 87, 193 f.
 Trukne metaller 43, 75, 251 f.

Trukne rør 44, 16, 88, 256, 251
 Trykkerimaskiner 79, 215
 Tryklåse 260
 Trykpapir 43, 66, 61, 209
 Trykrør 241, 257
 Træ, uforarbejdet 35, 201 j.
 Træfodtøj 199 f.
 Trælaster 86, 203
 Træsko 200
 Træslib 208
 Træld 206
 Trådfletning og -væv 53, 58, 252 f.
 Trådvarer 92, 252 f.
 Tunghøreapparater 287
 Turistkørsel 115
 Tyverforsikring 142
 Tændstikker 40, 42, 281
 Tærskværker 44, 214
 Tømmer 86
 Tørelementer 44, 50, 79, 263
 Tørrede frugter 177
 Tørv 161, 232, 234
 Tørvebriketter 232, 234

STIKORDSREGISTER

U

Ubelyste kinofilm 285
 Uberedte huden og skind
 197
 Udlejning af film 155
 Udlejning af teatre 155
 Udlånsvirksomhed 131
 Udstedelse af tolldokumenter
 for køretøjer 112

Udvalsedede og trukne metaller
 43, 75, 251 f.
 Ugeblade 216.
 Ukruddbekæmpelsesmidler 52,
 230 f.
 Uldgarn 192
 Uldstrømper og -sokker 44, 193
 Uldmetervarer 47, 192

Ulykkesforsikring 141, 163
 Underbeklædning af trikotage
 44, 47, 194
 Underlæder 43, 198
 Undervisning 151
 Undervisning i autokørsel 112
 Ure 92, 109, 286

V

Vaccinationer, profylaktiske 148
 Vafler 184
 Valsede plader 75, 249 f.
 Valstråd 252
 Valutaforretninger 132
 Vand 51
 Vandkander 254
 Vandmålere 287
 Varebiler 44, 81, 82, 88, 279 f.
 Varemæglerbistand 151
 Varetransport 115 f.
 Varmeapparater 267
 Varmepuder 267

Varmtvandsbeholdere 76, 258
 Vask af automobiler 109, 234,
 281
 Vaskemidler 42, 221 f.
 Vaskepulver 41, 43, 70, 92, 222
 Vaskerimaskiner 44
 Vaskerivirksomhed 107
 Vat 195
 Vegetabiliske olier 43, 57, 68,
 70, 219 f.
 Vejer- og målerbistand 151
 Vejmateriale af tjære og asfalt
 41, 42, 44, 70, 229

Vekseldiskontering 132
 Vermouth 188
 Videnskabelige og populærvide-
 enskabelige værker 151
 Vin 91, 187 f.
 Vinduesglas 40, 43, 50, 73, 243
 Vinduespolering 107
 Vitaminprodukter 227
 Vulkanisering 108
 Vægfliser 242
 Vægte 276
 Værktøj 259
 Vævegarn 192

W

Whisky 187 f.
 Wienerbrød 62, 63, 182

Z

Zinkplader 76, 92, 251
 Zinktrykning 108, 214

Æ

Æblemost 181
 Æg 23, 25, 26, 29, 62, 63, 86,
 93, 176

Ægemballage 211 f.
 Ærtekonserver 181
 Ærter, hermetisk henkogte 44

Æskeemballage 42, 44, 67,
 211

O

01 41, 43, 44, 47, 63, 186 f.
 Ølflasker 244
 Østers 37, 161, 180

Å

Ål 37, 179

INDHOLDSREGISTER

Forord.....	4
-------------	---

FØRSTE DEL

Kapitel I: Indledning	5
1. Kommissionens opgaver, undersøgelser og sammensætning.....	5
2. Tidligere undersøgelser af konkurrencebegrænsningernes udbredelse i dansk erhvervsliv.....	7
Kapitel II: Undersøgelsens retningslinier	10
1. De undersøgte former for konkurrencebegrænsning.....	10
2. Undersøgelsens kildemateriale.....	13
3. Materialets bearbejdelse.....	17
4. Konkurrencebegrænsningernes styrkegrad.....	17
5. Talmæssige udtryk for konkurrencebegrænsningernes udbredelse.....	18
6. Undersøgelsesernes afslutning.....	20
7. Oversigt over betænkningens indhold.....	20
Kapitel ni: Landbrug	23
1. Oversigt over området.....	23
2. Omsætningsvejene.....	23
3. Oversigt over konkurrenceforholdene.....	25
4. De registrerede aftaler.....	27
5. Lovene af 16. juni 1958 om en kornordning og om afsætning af danske landbrugsvarer.....	32
Kapitel IV: Andre jordbrugserhverv og fiskeri	35
1. Skovbrug.....	35
2. Gartneri og frugtavl.....	36
3. Fiskeri.....	37
Kapitel V: Industri	39
1. Indledning.....	39
2. Fusioner og kapitalforbindelser.....	41
3. De største virksomheders andel af produktionen.....	42
4. Told og importregulering.....	45
5. Andre offentlige konkurrencereguleringer.....	51
6. De registrerede konkurrencebegrænsninger.....	52

INDHOLDSREGISTER

Kapitel VI: Oversigt over nogle vigtige varers konkurrenceforhold	59
1. Indledning	59
2. Nærings- og nydelsesmidler	62
3. Tekstil- og beklædningsvarer	63
4. Læder, lædervarer og fodtøj	65
5. Træ, trævarer og møbler	65
6. Papir, pap og varer heraf	66
7. Kemiske produkter	68
8. Mineralolie og fast brændsel	70
9. Sten-, ler- og glasvarer	72
10. Jern- og metalvarer	73
11. Elektriske artikler	79
12. Maskiner, undtagen elektriske	79
13. Transportmidler	81
Kapitel VII: Handel	84
1. Forskellige strukturforhold	84
2. Offentlige konkurrencereguleringer	88
3. De registrerede konkurrencebegrænsninger	90
Kapitel VIII: Håndværk	94
1. Indledning	94
2. Bygge- og anlægsvag	96
3. Håndværksmæssige servicefag	106
4. Håndværk i øvrigt	107
5. Sammenfatning	110
Kapitel IX: Transport og anden kommunikation	111
1. Oversigt over transporterhvervene	111
2. Jernbaner, telefon m. m.	112
3. Vognmandskørsel	113
4. Skibsfart	116
5. Luftfart	125
Kapitel X: Banker, sparekasser og forsikringselskaber	128
1. Indledning	128
2. Forretningsbankerne	128
3. Sparekasserne	132
4. Forsikringselskaberne	133
Kapitel XI: Liberale erhverv	144
1. Oversigt over området	144
2. Arkitekter	145
3. Ingeniører	145
4. Advokater	146
5. Dyrlæger	147
6. Læger, jordemødre, sygeplejersker og fodplejere	148
7. Tandlæger	149
8. Andre liberale erhverv	150

INDHOLDSREGISTER

Kapitel XII: Andre erhverv	152
1. Hotel- og restaurationsvirksomhed.....	152
2. Forfattere og komponister m. m.....	153
3. Teatre og biografer.....	154
Kapitel XIII: Offentlige autorisationsordninger	158
1. Indledende oversigt.....	158
2. Ordningernes indhold og udbredelse.....	159

ANDEN DEL

Kapitel XIV: Oversigt over fremstillingen i de efterfølgende kapitler	169
Kapitel XV: Nærings- og nydelsesmidler	173
1. Oversigt.....	173
2. Konsummælk, smør, ost og æg.....	174
3. Kartofler, frugt og grønsager.....	176
4. Korn og foderstoffer.....	177
5. Kød, flæsk og kødvarer (eksklusive konserves).....	178
6. Fersk og tilberedt fisk (eksklusive konserves).....	178
7. Mælkekonserves og flødeis.....	180
8. Anden konserves.....	180
9. Mel og gryn.....	181
10. Brød.....	182
11. Sukker, chokolade og sukkervarer.....	184
12. Te, kaffe og kaffesurrogater.....	185
13. Margarine, palmin o. lign.....	185
14. Ol og mineralvand.....	186
15. Vin og spiritus.....	187
16. Tobaksvarer.....	188
17. Andre varer.....	189
Kapitel XVI: Tekstil- og beklædningsvarer	191
1. Oversigt.....	191
2. Spindestoffer og garner.....	191
3. Metervarer.....	192
4. Strømper og trikotage.....	193
5. Konfektionsvarer og anden beklædning.....	194
6. Andre tekstilvarer.....	195
Kapitel XVII: Læder, porteføljevarer og fodtøj	197
1. Oversigt.....	197
2. Læder og skind.....	197
3. Porteføljevarer.....	198
4. Fodtøj.....	198
Kapitel XVIII: Træ, trævarer og møbler	201
1. Oversigt.....	201
2. Uforarbejdet træ.....	201

INDHOLDSREGISTER

3. Sawærksvarer.....	202
4. Træemballage.....	204
5. Møbler m.m.....	204
6. Andre varer.....	205
Kapitel XIX: Papir, pap og varer heraf.....	208
1. Oversigt.....	208
2. Papir.....	209
3. Pap og karton.....	210
4. Papir- og papvarer.....	210
5. Tapeter.....	212
Kapitel XX: Bøger, blade og tryksager m.m.....	213
1. Oversigt.....	213
2. Bogtrykkerier m. m.....	213
3. Forlagsvirksomhed og boghandel.....	215
4. Bladvirksomhed.....	216
5. Annonce- og reklamebureauer.....	217
6. Maskinskrivning og duplikering.....	218
Kapitel XXI: Kemiske produkter.....	219
1. Oversigt.....	219
2. Vegetabiliske og animalske olier og fedtstoffer.....	219
3. Soda, sæbe og andre vaskemidler samt parfumeri- og toiletartikler.....	221
4. Kunstgødning.....	223
5. Gummiprodukter.....	225
6. Farve- og lakvarer m. v.....	226
7. Medicinalvarer m. v.....	227
8. Komprimerede luftarter.....	228
9. Tagpap, tjære- og asfaltprodukter.....	229
10. Andre varer.....	230
Kapitel XXII: Mineralolie og fast brændsel.....	232
1. Oversigt.....	232
2. Mineralske olier.....	232
3. Fast brændsel.....	234
Kapitel XXIII: Sten-, ler- og glasvarer.....	236
1. Oversigt.....	236
2. Forskellige rå mineraler.....	236
3. Kalk- og kridtprodukter.....	238
4. Cement.....	239
5. Betonvarer og eternitvarer.....	240
6. Teglværksprodukter.....	242
7. Planglas.....	243
8. Flasker, emballage- og husholdningsglas m. v.....	244
9. Porcelæn og fajance m. m.....	245
10. Andre varer.....	246

INDHOLDSREGISTER

Kapitel XXIV: Jern og andre metaller og varer heraf samt bygningstilbehør og -artikler	247
1. Oversigt	247
2. Malme, jern- og metalaffald	248
3. Guld-, sølv- og elektropletvarer	248
4. Jern	249
5. Metaller	251
6. Søm, skruer, bolte, jerntråd og trådfletning m. m.	252
7. Blik- og aluminiumsvarer m. m.	253
8. Ovn- og bygningsstøbegods	255
9. Rør, sanitets- og centralvarmeartikler	256
10. Andre jern- og metalvarer	258
Kapitel XXV: Elektriske maskiner og apparater	261
1. Oversigt	261
2. Elektriske kraftmaskiner	262
3. Tørelementer	263
4. Elektriske lamper	263
5. Radio-, fjernsyns- og gramfonmateriel	264
6. Telefonmateriel	266
7. Varme- og kogemateriel	267
8. Kabler- og ledningstråd	267
9. Andre elektriske varer	268
Kapitel XXVI: Maskiner, undtagen elektriske	271
1. Oversigt	271
2. Kraftmaskiner	272
3. Landbrugsmaskiner, traktorer og mejerimaskiner	273
4. Forskellige industrimaskiner	275
5. Kontormaskiner	276
Kapitel XXVII: Biler og andre transportmidler	278
1. Oversigt	278
2. Lokomotiver, jernbanevogne, sporvogne og dele hertil	278
3. Biler, motorcykler og dele hertil	279
4. Cykler og cykledele	282
5. Skibe og skibsreparationer	283
Kapitel XXVIII: Andre varegrupper	284
1. Oversigt	284
2. Forskellige animalske og vegetabiliske materialer, rå eller groft bearbejdede	284
3. Brillor og optik, fotoartikler, ure og forskellige måleinstrumenter o. lign.	285
4. Andre varer	287
Bilag I: Redegørelse for analysen af monopoltilsynets register og for udførelsen af forskellige oversigter og beregninger	291
Bilag II: Lov nr. 128 af 31. marts 1949 om nedsættelse af en trustkommission	307
Stikordsregister	309

